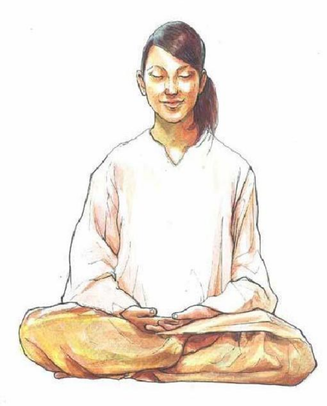
สมถกัมมัฏฐานกับวิทยาศาสตร์ (๑)

โดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์

(คัดจาก นิตยสารธรรมจักษุ ปีที่ ๘๐ ฉบับที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๙)

....

สัพพะ ปาปัสสะ อะกะระณัง, กุสะลัสสูปะ สัมปะทา, สะจิตตะ ปะริโยทะปะนัง
เอตัง พุทธานะ สาสะนัง
การไม่ทำบาปทั้งปวง, การทำกุศลให้ถึงพร้อม, การชำระจิตของตนให้ขาวรอบ
ธรรม ๓ อย่างนี้ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

มีผู้แสดงความเห็นบ่อยๆ ว่าศาสนาใดๆ ก็เหมือนกัน เพราะต่างก็สอนให้ดีทั้งนั้น ความเห็นนี้ถูกเพียงส่วนเดียว หากพิจารณาพุทธวจนะที่คัดไว้ข้างบนนี้ จะเห็นชัดเจนว่าพระพุทธศาสนานั้นสอนมากกว่า ให้คนทำความดีและไม่ทำความชั่ว คือสอนให้ทำจิตให้บริสุทธิ์สะอาดด้วย ข้อนี้เป็นคุณวิเศษของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ เป็นข้อที่คนทั่วไปเข้าใจได้ยาก เพราะมองไม่เห็นว่าจิตซึ่งเป็นของลี้ลับมหัศจรรย์นั้นจะมาชำระซักฟอกได้อย่างไร ต้องผู้ที่เคยปฏิบัติในเรื่องจิต จึงจะเห็นช่องทางที่จะกระทำ คือการปฏิบัติตามแนวที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ แนวนี้คือไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มีคำอธิบายว่า ศีลช่วยให้กายวาจาสงบ สมาธิทำให้กิเลสเบาบางและจิตสงบ เมื่อจิตสงบจริงแล้ว ปัญหาก็เกิด ทำให้บุคคลสามารถรู้เห็นสิ่งต่างๆ ได้ตามความเป็นจริง ช่วยให้กำจัดกิเลสชั้นละเอียดได้ และนำไปสู่ความหลุดพ้นในที่สุด

จิตที่เป็นสมาธิย่อมมีพลัง มากน้อยไปตามความนิ่งของจิต เมื่อพลังเช่นนี้มากถึงขีด ก็อาจทำให้บุคคลมีอำนาจพิเศษที่เรียกว่า "**อภิญญา**" เป็นเหตุชวนให้เกิดความเพลิดเพลินจนหลง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเตือนสาวกของพระองค์มิให้หลงอยู่กับเรื่องพลังพิเศษนี้ เพราะไม่อาจนำไปสู่ความหลุดพ้น ทรงสอนให้ใช้จิตที่มีสมาธิดีแล้วนั้น พิจารณาตามแนวทางแห่งวิปัสสนากัมมัฏฐานต่อไป ซึ่งเป็นทางชำระจิตให้ปลอดจากกิเลสโดยตรง และนำไปสู่นิโรธธรรมในที่สุด

ในศาสนาอื่นบางศาสนามีการปฏิบัติเกี่ยวกับจิตด้วย แต่เป็นเพียงขั้นสมาธิเท่านั้น ถึงแม้ว่าศาสนาเหล่านี้มักไม่ค่อยจะลงรอยกับวิทยาศาสตร์ แต่ปรากฏว่ามีผู้นำวิธีของวิทยาศาสตร์ ไปศึกษาการทำสมาธิและได้ผลที่น่าสนใจ นอกจากนั้นยังมีการนำวิธีปฏิบัติในเชิงสมาธิไปใช้ในการรักษาโรคด้วย เนื่องด้วยการทำสมาธิตามวิธีใดๆ ก็ตาม ย่อมมีผลบางส่วนคล้ายคลึงกัน ผู้เขียนเห็นว่า เราได้รู้ผลการวิจัยของผู้อื่นเขาบ้าง ก็อาจนำมาประยุกต์กับวิถีของเรา ช่วยให้เข้าใจกลไกต่าง ๆ ของธรรมชาติในการทำสมาธิ จึงได้รวบรวมผลของการวิจัยและการปฏิบัติจากหลายแห่งมาแสดงไว้ในที่ต่อไปนี้

วิธีปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานตามแบบของพระพุทธศาสนามีอยู่มาก ในตำราแสดงไว้ถึง ๔๐ วิธี หลักการมีอย่างเดียวคือกระทำให้จิตสงบนิ่ง ส่วนอุบายที่จะทำให้เกิดความสงบนี้มีต่างๆ กันไป แม้ในวิธีเดียวกัน ก็ยังมีความแตกต่างในข้อปลีกย่อยไปตามสำนักและตามอาจารย์ผู้สอน เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับผู้ไม่เคยปฏิบัติ จะบรรยายโดยสังเขป เกี่ยวกับวิธีอานาปานสติ คือการกำหนดลมหายใจ วิธีนี้มีผู้นิยมใช้แพร่หลาย เพราะถูกกับจริตของคนส่วนมาก และเป็นวิธีที่เหตุแทรกแซงน้อยกว่าวิธีอื่นๆ วิธีปฏิบัติของสำนักหนึ่งมีดังต่อไปนี้ (คัดตัดตอนจากหนังสือ "บันทึกกัมมัฏฐาน" ของ **พระสาสนโสภณ** (เจริญ สุวฑฺฒโน ป.ธ. ๙)* มหามกุฏราชวิทยาลัยจัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕)

อานาปานสติ สติกำหนดลมหายใจเข้าลมหายใจออก ในสติปัฏฐานสูตรท่านสอนให้ผู้ที่จะทำสมาธิขัดสมาธิ ตั้งกายตรง มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก ให้ตั้งสติกำหนดเป็นขั้น ๆ ไปคือ

๑. หายใจเข้ายาวก็ให้รู้ หายใจออกยาวก็ให้รู้
๒. หายใจเข้าสั้นก็ให้รู้ หายใจออกสั้นก็ให้รู้
๓. ศึกษาคือสำเหนียก กำหนดกายทั้งหมดหายใจเข้า ศึกษาคือสำเหนียก กำหนดกายทั้งหมดหายใจออก
๔. ศึกษาคือสำเหนียก กำหนดสงบระงับกายสังขาร (หมายถึงลมหายใจ) หายใจเข้า ศึกษาคือสำเหนียก กำหนดสงบระงับกายสังขาร (คือลมหายใจ) หายใจออก

อธิบายเพิ่มเติมดังต่อไปนี้ เมื่อลงมือปฏิบัติขั้นที่หนึ่ง จิตยังไม่สงบ การหายใจยาว ให้กำหนดให้รู้ว่า "หายใจเข้ายาว" "หายใจออกยาว" เมื่อทำสมาธิไปได้บ้าง จิตละเอียดเข้า การหายใจก็ละเอียดเข้าคือสั้นและตื้น เช่นนี้ ให้กำหนดให้รู้ว่า "หายใจเข้าสั้น" "หายใจออกสั้น" เป็นขั้นที่สอง

ขั้นที่สาม การสำเหนียกกำหนดให้รู้กาย ในวิสุทธิมรรคแสดงว่า "กายทั้งหมด" นี้ หมายความถึงกองลมทั้งหมด คือกำหนดให้รู้การเคลื่อนไหวของหน้าท้อง (นาภี) ขณะหายใจออก ก็ย้อนกลับขึ้นมาในทางตรงกันข้าม ให้กำหนดรู้ตลอดสาย ทั้งเวลาหายใจเข้าและหายใจออก

ขั้นที่สี่ การสำเหนียกกำหนดระงับกายสังขาร ได้แก่กำหนดลมหายใจที่เป็นไปตามภาวะของจิต คือจิตสงบเข้า การหายใจก็ละเอียดเข้า ให้รักษาความละเอียดไว้ และกำหนดจิตให้ละเอียดยิ่งขึ้น

ความละเอียดของการหายใจก็เช่นเดียวกัน แต่ไม่ให้ฝืนหรือบังคับลมหายใจ หรือทำเกร็งตัว มิฉะนั้นอาจมีผลแทรกแซง ซึ่งไม่ใช่ที่ประสงค์ของอานาปานสติกัมมัฏฐานในการปฏิบัติ ขั้นที่หนึ่งและที่สองเป็นแต่การกำหนดหรือสังเกตไปตามที่เป็น ส่วนขั้นที่สี่ก็เป็นความก้าวหน้าของขั้นที่สาม ดังนั้นขั้นที่สามจึงมีความสำคัญเป็นพิเศษ สำหรับขั้นนี้ในตอนแรกอาจต้องสังเกตตามลมที่เข้าและออก คือเวลาลมเข้าก็กำหนดตาม ตั้งแต่นาสิกไป อุระ (หรือหทัย) ไปจนถึงนาภี เวลาลมออกก็ตามจาก นาภี มา อุระ แล้วก็ นาสิก ทำเช่นนี้ ไประยะหนึ่ง จนสามารถกำหนดได้ถูกต้องตลอดเวลา แต่จิตก็ยังไม่ใช่สงบ (เพราะต้องเคลื่อนไปตามลมหายใจ) ท่านจึงให้คอยกำหนดอยู่ในที่จุดเดียวคือในส่วน "นาสิก" ที่ลมต้องผ่านเข้าและผ่านออก (เรียกว่าจุดนิมิต คือกำหนด) จุดนี้สำหรับคนโดยมากได้แก่กระพุ้งจมูก (หรือปีกจมูก) สำหรับบางคนได้แก่ส่วนของริมฝีปากบน ใกล้ช่องจมูก วิธีสังเกตคือกำหนดให้รู้ตั้งแต่ลมเริ่มผ่านเข้าไปจนกระทั่งหยุด (คือหมด) เป็นการกำหนดหายใจเข้า แล้วก็เริ่มผ่านออกมาจนกระทั่งหยุดอีก เป็นการกำหนดหายใจออก ให้ทำเช่นนี้ตลอดไป

การทำง่ายๆ เช่นนี้ ในการปฏิบัติเป็นของยากยิ่ง เพราะจิตมักจะไม่ยอมอยู่นิ่งเพื่อกำหนดตามที่ต้องการ คอยแต่จะแกว่งกวัดซัดส่ายไปจับเรื่องอื่น ต้องใช้สติคอยดึงกลับมาอยู่ที่จุดนิมิต แต่ไม่ช้าก็หนีไปเสียอีก ท่านเปรียบว่าจิตมีธรรมชาติเหมือนลิง ต้องคอยดึงกลับเข้าที่อยู่เรื่อยๆ ท่านจึงสอนอุบายต่าง ๆ สำหรับช่วยตั้งจิตให้อยู่กับที่ เช่นให้นับตามลมหายใจเข้า ๑ ออก ๑, เข้า ๒ ออก ๒, เข้า ๓ ออก ๓, จนถึงเข้า ๑๐ ออก ๑๐, แล้วก็กลับไปเข้า ๑ ออก ๑ ใหม่

เมื่อจิตค่อยเชื่องเข้าก็เปลี่ยนวิธีนับเป็น เข้า ๑ ออก ๒, เข้า ๓ ออก ๔, เข้า ๙ ออก ๑๐ เมื่อจิตอยู่กับจุดนิมิตดีแล้ว ก็เลิกนับคอยกำหนดแต่อย่างเดียว

บางอาจารย์ก็ให้นึกพุทโธ ตามลมหายใจ เช่น เข้า–พุท ออก–โธ, เข้า พุท ออก–โธ, หรือ เข้า–ออก–พุทโธ, เข้า–ออกพุทโธ (บางท่านก็ให้นึกภาวนา พุทโธ–พุทโธ–พุทโธ เรื่อยไป โดยไม่กำหนดร่วมกับการหายใจ ต่อเมื่อจิตค่อยนิ่งลงแล้ว จึงเอามาโยงกับหายใจ อย่างนี้เป็นอานาปานสติ) ก็แต่ในตอนหลัง ยังมีวิธีอื่นอีกหลายวิธี จะใช้วิธีใดก็ตาม เมื่อจิตค่อยสงบแล้วต้องเลิกนับหรือนึก มิฉะนั้นจิตก็ไม่สงบจริง

เมื่อสามารถผูกจิตให้อยู่กับนิมิต คือสิ่งที่กำหนดได้แม้ชั่วระยะหนึ่ง ก็นับว่าเกิดสมาธิ ขณิกสมาธิคือสมาธิชั่วขณะ เป็นขั้นต่ำที่สุด สูงขึ้นไปได้แก่ อุปจารสมาธิ คือสมาธิที่เกือบแน่วแน่ ขั้นสูงสุดคืออัปปนาสมาธิ สมาธิที่แน่วแน่ ซึ่งทำให้มีเอกัคคตาคือความเสวยอารมณ์เดียว หรือที่พระอาจารย์ต่างท่านใช้คำว่า จิตรวม จิตเช่นนี้มีพลังมากและสามารถนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงได้

การที่จะปฏิบัติให้ได้ถึงขั้นจิตรวมเป็นของยากมากบางคนเพียรพยายามอยู่หลายๆ ปี ก็ยังไม่ได้ ขณิกสมาธิเป็นขั้นที่ได้ง่ายที่สุด และถ้าตั้งอยู่นานพอสมควร อาจทำให้เกิดผลแปลกๆ ในทางจิตใจ ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มีแสดงไว้ในตำรากัมมัฏฐาน เช่นการเปลี่ยนแปลงทางผัสสะ ส่วนมากคงเกิดในภาวะนี้ เพราะบางคนพอปฏิบัติครั้งแรกก็ได้ประสบ บางส่วนของปรากฏการณ์ที่อยู่ในขั้นสูงขึ้นไป

อาจเกิดในอุปจารสมาธิ ส่วนที่เกิดในอัปปนาสมาธินั้น คงมีลักษณะไปในทางอภิญญาโดยมาก แต่ผลเช่นนี้ ท่านว่าไม่ได้ปรากฏแก่ทุกๆ คนที่บรรลุถึงอัปปนาสมาธิ ต้องแล้วแต่บารมีและความเหมาะสมบางอย่างในจิตของผู้นั้นๆ

เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในกลไกของการเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งอย่างน้อยในระดับต้นๆ เราอาจอธิบายได้ตามเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ จะได้เสนอปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติ และแสดงเหตุผลสำหรับปรากฏการณ์นั้นๆ ตามหลักวิชา เท่าที่พอจะหาเหตุผลได้ ในตอนหลังจะได้บรรยายผลการวิจัยที่มีผู้กระทำในที่อื่น รวมทั้งความพยายามที่จะนำเอาวิธีสมาธิไปใช้รักษาโรคด้วย

นักปฏิบัติผู้หนึ่งบรรยายประสบการณ์ระหว่างการภาวนาสมถกัมมัฏฐานโดยวิธีอานาปานสติ ตลอดเวลาหลายปี ว่ามีที่พบบ่อยๆ ดังนี้

เมื่อจิตเริ่มสงบ การหายใจค่อยๆ ช้าลง และตื้นเข้าๆ ในตอนท้ายๆ อาจหายใจเบาและตื้นมาก จนดูคล้ายกับไม่หายใจเลย ปรากฏว่าบางคนเกิดกลัวตายเพราะไม่หายใจ เลยหยุดชะงักการภาวนาเพียงแค่นี้ ในระยะนี้ บางครั้งรู้สึกตัวเบา บางครั้งรู้ดีกว่าตัวพองขึ้น บางครั้งรู้สึกว่าตัวเล็กลง บางครั้งสังเกตว่าหูไวกว่าปกติ แม้เสียงที่มาจากไกลๆ ก็ได้ยินดังและชัด บางครั้งรู้สึกว่าห้องสว่างขึ้นทั้งๆ ที่กำลังหลับตาอยู่ บางครั้งรู้สึกว่าผิวกายอุ่นกว่าปกติจนถึงร้อน บางครั้งขณะที่จิตกำลังสงบแน่วแน่ดีมาก ร่างกายค่อยๆ โน้มลงไปข้างหน้าจนกระทั่งศีรษะจดพื้น และนิ่งอยู่เช่นนั้นเป็นเวลานาน ระหว่างนั้น ความรู้ตัวมีอยู่เป็นปกติสังเกตการหายใจ ก็เป็นไปอย่างสม่ำเสมอและเบาคล้ายๆ กับในคนนอนหลับ แต่ผู้ปฏิบัติไม่หลับเพราะรู้ตัวตลอดเวลา และหูได้ยินเสียงจากรอบๆ ตัวได้ ถ้าสมาธิกวัดแกว่งไป เช่นนึกถึงเรื่องอื่นขึ้นมานอกจากการหายใจ ตัวก็จะแข็งและกลับตั้งขึ้นมาสู่ท่านั่งอย่างปกติได้เองและโดยทันที คล้ายๆ กับเป็นตุ๊กตากล (ผู้ปฏิบัติคนอื่นมีประสบการณ์คล้ายกัน แต่ว่าตัวอ่อนหงายลงไปข้างหลัง เมื่อสมาธิจิตตก ตัวก็กลับตั้งขึ้นไปเองเหมือนกัน)

ปรากฏการณ์ตามที่บรรยายนี้เข้าใจว่าเป็นผลของสมาธิในระดับต่ำคือขณิกสมาธิ อย่างสูงก็คงไม่เกินอุปจารสมาธิ ปรากฏการณ์เหล่านี้อาจอธิบายกลไกแห่งการเกิดขึ้นได้ตามหลักวิชาสรีรวิทยา การหายใจที่ช้า และเบาลง เป็นผลโดยตรงของความสงบทางร่างกายและจิตใจ ในเวลาธรรมดาคนเราย่อมมีความตื่นเต้นอยู่บ้างเสมอ ซึ่งทำให้อวัยวะต่างๆ ทำงานในระดับสูงขั้นหนึ่งที่เราเรียกว่า "ปกติ" ครั้นเมื่อจิตเริ่มมีสมาธิ ความตื่นเต้นแต่เดิมก็ค่อยๆ น้อยลง อวัยวะต่าง ๆ ทำงานน้อยลงโดยเฉพาะหัวใจ และอวัยวะแห่งการหายใจ ซึ่งเป็นตัวหล่อเลี้ยงอวัยวะอื่นๆ ตัวอย่างของการทำงานน้อยลงทำนองนี้ เห็นได้ในคนที่นอนหลับ หัวใจเต้นช้าลง และการหายใจก็เบาและช้าด้วย เวลาจิตมีสมาธิ ก็มีการเปลี่ยนแปลงทำนองเดียวกัน มากน้อยไปตามระดับของสมาธิ ดังนั้นเมื่อสมาธิแน่วแน่จริงๆ จึงแทบไม่หายใจเลย พวกโยคีในอินเดีย ที่สามารถเข้าสมาธิแล้ว ให้เอาตัวเข้าใส่ไว้ในหีบหรือตู้ปิดทึบ หรือแม้เอาลงฝังทั้งหีบแล้วไม่เป็นอันตราย ก็เพราะในภาวะสมาธิแน่วแน่ร่างกายมีการทำงานน้อยมาก ความต้องการอากาศหายใจก็น้อย เพียงอากาศที่มีอยู่ในหีบหรือตู้ก็พอใช้ไปได้

เป็นเวลานาน แต่ถ้าฝังเอาไว้นานเกินไป หรือมีอะไรไปรบกวนสมาธิ ทำให้ร่างกายใช้อากาศมากขึ้น อากาศหมดไปเร็วกว่าควร โยคีก็ตายเหมือนกัน

เกี่ยวกับเรื่องนี้ศาสตราจารย์ บี. เค อนันท์ แห่งสถาบันวิทยาศาสตร์แพทย์ออลอินเดีย ได้ทำการทดลองกับโยคี ศรีรามนันท์ โดยให้เข้าไปทำสมาธิอยู่ในหีบขนาดกว้าง ๔ ฟุต (๑.๒๐ ม.) ยาว ๖ ฟุต (๑.๘๐ ม.) และลึก ๔ ฟุต (๑.๒๐ ม.) ปิดทึบ อากาศเข้าออกไม่ได้ ครั้งหนึ่งนาน ๘ ชั่วโมง และอีกครั้งหนึ่ง ๑๐ ชั่วโมง โดยไม่ปรากฏอันตรายอย่างใดแก่โยคี การศึกษาทางวิทยาศาสตร์แสดงว่า ระหว่างอยู่ในหีบนั้น โยคีใช้ออกซิเจนน้อยกว่าธรรมดา ๓๓ ถึง ๕๐ เปอร์เซ็นต์ อัตราชีพจรลดจาก ๘๕ ครั้งต่อนาที ในภาวะธรรมดา เหลือ ๖๐ ถึง ๗๐ ครั้ง (ขึ้น ๆ ลง ไม่สม่ำเสมอ) การหายใจมีความเร็วเกือบคงที่ (ความตื้นลึกเขาไม่ได้ศึกษา แต่พิจารณาโดยเปรียบเทียบกับการใช้ออกซิเจนเห็นว่าน่าจะหายใจตื้นเข้า) ระหว่างทำสมาธิคลื่นไฟฟ้าสมองมีลักษณะคล้ายกับเวลานอนหลับๆ ตื่นๆ (รายงานในวิทยาสาร อินเดียนเจอร์นัลล ออฟ เมดิคัล รีเสอร์ช ค.ศ. ๑๙๖๑)

ถ้าจะถือตามหลักวิทยาศาสตร์ทั่วไป รายงานนี้ก็มีความหมายน้อย เพราะเป็นการทดลองในคนเพียงคนเดียว ถ้าทดลองในคนอื่นๆ อีกอาจจะได้ผลอย่างอื่นก็ได้ แต่เพราะการทำสมาธิในระดับแน่วแน่มิใช่จะมีคนทำได้มากคน และโอกาสที่จะศึกษาเช่นนี้ก็มีน้อย รายงานของศาสตราจารย์อนันท์นี้จึงมีค่ามากพอใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยให้เข้าใจได้ว่า ทำไมโยคีจึงอยู่ในที่อับอากาศได้นานกว่าธรรมดา คนธรรมดา (ที่ไม่ใช่โยคี) ๒ คน ที่ศาสตราจารย์อนันท์ ทดลองแบบเดียวกับโยคีศรีรามนันท์ คนหนึ่งอยู่ได้นาน ๗ ชั่วโมงโดยมีการใช้ออกซิเจนเกินกว่าปกติเล็กน้อย (อาจเป็นเพราะความตื่นเต้น) อีกคนหนึ่งอยู่ได้ ๔ ชั่วโมงโดยใช้ออกซิเจน เท่ากับเวลาปกติ

อย่างน้อยการวิจัยนี้ก็แสดงว่าโดยการทำสมาธิโยคีสามารถทำให้ร่างกายให้ออกซิเจน น้อยกว่าธรรมดา ในการวิจัยอีกชุดหนึ่ง (รายงานไว้ในวิทยาสารฉบับเดียวกันในปีเดียวกัน) ศาสตราจารย์อนันท์ ได้ศึกษาโยคีอีกสามคนซึ่งอ้างว่าสามารถทำให้หัวใจหยุดเต้นได้ตามความต้องการ ปรากฏว่าพวกนั้นทำได้แต่เพียงให้หัวใจเต้นเบามากจนคลำชีพจรข้อมือไม่รู้สึก และฟังเสียงที่หน้าอกไม่ได้ยิน แต่ใช้เครื่องบันทึกคลื่นไฟฟ้าหัวใจพบว่าหัวใจเต้น แต่เบามาก วิธีที่โยคีทั้งสามคนใช้ ก็มิใช่เกี่ยวกับเวทย์มนต์คาถาแต่อย่างใด เป็นวิธีตามธรรมชาติ คืออัดอากาศในทรวงอกให้เกิดความดันสูงจนเลือดไหลคืนเข้าสู่หัวใจน้อยลง หัวใจจึงเต้นช้าและเบาเป็นเรื่องที่รู้ๆ กันอยู่ในหมู่นักสรีรวิทยา.

ในที่นี้ขอแทรกความรู้สำหรับผู้ฝึกสมาธิที่เกิดความกลัวเพราะหายใจน้อยลงๆ ตามลำดับที่จิตสงบมากขึ้นๆ การที่ลมหายใจจะหยุดจนทำให้ตายไปเลยนั้น เป็นไปไม่ได้ เพราะธรรมชาติของร่างกายมีระบบประสาทคอยกำกับการหายใจอยู่ แม้ว่าตามธรรมดาเราอาจบังคับตัวเองให้หยุดหายใจได้เป็นเวลานานๆ ถ้าหากหยุดนานจนร่างกายได้รับออกซิเจนไม่พอเพียงกับความต้องการ กลุ่มประสาทที่ทำการกำกับการหายใจ (เรียกว่าศูนย์หายใจ) ก็จะออกคำสั่งให้กล้ามเนื้อของการหายใจเริ่มทำงานต่อไป การที่จะ "กลั้นใจตาย" ก็เป็นไม่ได้ด้วยเหตุผลเช่นเดียวกัน

ความรู้สึกเกี่ยวกับร่างกายในระหว่างสมาธิว่า "ตัวเบาขึ้น" "ตัวพองขึ้น" "ตัวเล็กลง" อาจอธิบายได้ว่าเป็นเรื่องของ "ความเอาใจใส่" และ "ความไม่เอาใจใส่" ของสมอง

ตามปกตินั้นสมองรู้หรือรับรู้อะไรๆ ได้ทีละอย่างเดียวเท่านั้น แต่การทำงานของสมองว่องไวมาก เมื่อรับรู้เรื่องนี้แล้วก็เปลี่ยนไปรับเรื่องนั้นและเรื่องโน้นต่อไปโดยรวดเร็ว จนทำให้เรารู้สึกเหมือนกับว่ารู้เรื่องทั้งหมดได้ในเวลาเดียวกัน (เปรียบได้กับหลักสันตติของพระพุทธศาสนา) จิตของคนธรรมดาเป็นเช่นนี้คือสอดส่ายหรือกวัดแกว่งอยู่ตลอดเวลา ความรู้ต่างๆ ที่ได้รับจึงมีความครอบคลุมกว้าง แต่มีความรู้ผิวเผิน ไม่ลึกซึ้ง ต่อเมื่อทำสมาธิให้จิตนิ่งหรือค่อยสงบลง จิตจดจ่ออยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จึงมีความรู้ดีขึ้นในสิ่งนั้นๆ

เปรียบเสมือนคนอยู่ในที่มืดและถือไฟฉายกราดไปมาอย่างรวดเร็ว ย่อมเห็นได้หลายอย่างก็จริง แต่ไม่ชัดเจนสักอย่างหนึ่ง ต่อเมื่อถือไฟส่องนิ่งๆ ที่จุดใดจุดหนึ่ง จึงเห็นได้ชัด

ความรู้สึกเกี่ยวกับร่างกายก็เช่นกัน ในเวลาธรรมดานั้น เรามีความรู้เกี่ยวกับตัวโดยได้รับ "ข่าวสาร" จากหลายส่วน เช่น นัยน์ตา อวัยวะในหูที่เกี่ยวกับการทรงตัวของศีรษะ กล้ามเนื้อลำตัวและหลัง กล้ามเนื้อของขา นัยน์ตาบอกความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อวัยวะในหูบอกท่าตั้งของศีรษะ กล้ามเนื้อและข้อกระดูกในส่วนอกและหลังบอกเกี่ยวกับลำตัว กล้ามเนื้อและข้อกระดูกของขาบอกเกี่ยวกับขา ประสาทจากผิวหนังที่ก้นบอกเกี่ยวกับการนั่ง ประสาทจากผิวหนังที่พื้นเท้าบอกเกี่ยวกับการยืน กล้ามเนื้อและข้อกระดูกที่แขนบอกเกี่ยวกับแขน ฯลฯ

"ข่าวสาร" จากที่ต่างๆ เหล่านี้รวมกันทำให้สมองรู้ว่า ร่างกายกำลังอยู่ในท่าอะไร แม้ในเวลาหลับตา ทั้งนี้หมายความว่าสมองต้องเอาใจใส่กับ ข่าวสาร จากทุกๆ ส่วนในเวลาติดๆ กัน

ขณะทำสมาธิผู้ปฏิบัติพยายามผูกจิตให้เพ่ง(เอาใจใส่) เฉพาะที่ จุดนิมิต (คือช่องจมูกหรือริมฝีปาก) และพยายามไม่เอาใจใส่กับ "ข่าวสาร" จากส่วนอื่นๆ หากทำเช่นนี้ได้สำเร็จเพียงใดก็มีผลเป็นสมาธิในขั้นนั้น ๆ ความรู้สึกกว่า "ตัวเบา" อธิบายได้ว่าเกิดจากการที่สมองเอาใจใส่กับ "ข่าวสาร" จากผิวหนังที่ก้นน้อยลงหรือกล่าวง่ายๆ ว่ารับ "ข่าวสาร" จากก้นน้อยลง "ข่าวสาร" ทางประสาทนี้วิทยาศาสตร์รู้ว่ามีลักษณะเหมือนคลื่นวิ่งเข้ามายังสมอง ถ้าลูกคลื่นมีจังหวะถี่ (คือหลาย ๆ ลูกมากระทบใน ๑ หน่วย เวลาเช่น ๑ วินาที) หรือมีความสูง (ความแรงของลูกคลื่น) มาก สมองก็แปลว่าเหตุกระตุ้นนั้นๆ มีแรงมาก (หรือน้ำหนักมากหรือความดังมาก) ถ้ามีความถี่น้อยและความสูงน้อยสมองก็แปลว่าเหตุกระตุ้นนั้นอ่อน เมื่อบุคคลนั่งตามปกติ สมองได้รับ "คลื่นของข่าวสาร" ที่มีความถี่และความสูงในระดับ "ปกติ" ก็รู้สึกว่าร่างกายอยู่ในสภาพ "ปกติ" เมื่อเริ่มมีสมาธิ สมองจดจ่ออยู่แต่การหายใจ ไม่เอาใจใส่กับ "ข่าวสาร" จากก้น จึงทำให้มีผลเสมือนว่า "ข่าวสาร" นั้นเบาไปกว่าธรรมดา ตามธรรมชาตินั้นผิวหนังที่ก้นจะถูกกดเบากว่าธรรมดาก็เพราะมีอะไรมายกร่างกายขึ้นหรือตัวเบาขึ้นเพราะฉะนั้นสมองจึงแปลว่า "ตัวเบา"

ความรู้สึกว่า ตัวเล็กลง อธิบายว่า เกิดจากสมองรับข่าวสารจากผิวกายน้อยลง (ที่จริงนั้นผิวหนังรับข่าวสารไปตามปกติ แต่สมองรับบ้างไม่รับบ้าง จึงมีผลเป็นการรับน้อยลง) สมมติว่าปกติสมองได้รับข่าวสารจาก ๑๐๐ จุดใน ๑ วินาทีแต่ขณะทำสมาธิสมองไม่รับเสีย ๕๐ จุด รับเพียง ๕๐ จุด เช่นนี้ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกว่าตัวเล็กลงเหลือครึ่งเดียว ถ้าสมาธิแน่วแน่จนเป็นเอกัคคตาจิตรวมเป็นหนึ่ง แม้แต่จุดนิมิตก็ไม่เอาใจใส่ ผู้ปฏิบัติก็อาจจะรู้สึกเสมือนว่า ไม่มีตัว เพราะไม่ได้รับการบอกเล่าจาก "ตัว" เลย

ความรู้สึกว่า "ตัวพองขึ้น" อาจอธิบายได้ว่าเกิดจากการที่สมองยังรับ "ข่าวสาร" จากจุดต่างๆ ทั่วตัว แต่ทว่า "ข่าวสาร" เหล่านั้นมีความแรงน้อยไปกว่าธรรมดา (เพราะความเอาใจใส่ของสมองน้อยลง) สมองจึงแปลว่า คำบอกเล่านั้นมาจากจุดที่ "ไกล" กว่าปกติ (เปรียบเหมือนการได้ยินเสียง ถ้าได้ยินเสียงดังก็มักจะแปลว่า "เสียงมาจากใกล้" ถ้าได้ยินเสียงค่อย ก็มักจะแปลว่า "เสียงมาจากไกล") ผิวหนังจะอยู่ไกลจากสมองมากกว่าปกติได้ก็ต่อเมื่อ "ตัวโตขึ้น" เท่านั้น เพราะฉะนั้นสมองจึงแปลว่า "ตัวพองขึ้น"

การที่ "หูไว" ขึ้น คือได้ยินเสียงชัดกว่าปกติก็เป็นผลของ "การไม่เอาใจใส่" ต่อ "ข่าวสาร" จากส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เป็นที่รู้ดีกันอยู่ว่าคนที่เสียอวัยวะสัมผัสอย่างหนึ่งไป อวัยวะสัมผัสอย่างอื่นมักมีสมรรถภาพเพิ่มขึ้นเป็นการทดแทน เช่นคนตาบอด มักจะมีสัมผัสทางผิวหนังไวและมีสมรรถภาพสูงเกินปกติ จนสามารถใช้มือคลำรู้ลวดลาย และตัวเลขบนธนบัตรได้ ในการทำสมาธิ ผู้ปฏิบัติตัดความเอาใจใส่กับ "ข่าวสาร" จากส่วนต่างๆ ของร่างกายเสียเป็นส่วนมาก เหลือแต่ส่วนที่ตัดยาก ๆ เช่นหู เมื่อเกิดสัมผัสทางอวัยวะนั้น จึงได้ผลแรงกว่าธรรมดา ทำให้มีผลเหมือนกับว่าหูไวกว่าปกติ ทั้งนี้อธิบายสำหรับสมาธิในขั้นต่ำ สำหรับสมาธิในขั้นสูง ซึ่งมีผู้เชื่อว่าผู้ปฏิบัติอาจมี "หูทิพย์" ได้ อาจจะมีกลไกอะไรแตกต่างไปจากกฎเกณฑ์ธรรมดา

ความรู้สึกว่าห้องมีแสงสว่างมากขึ้น ก็คงจะมีต้นเหตุเช่นเดียวกันกับการที่ หูไว ขึ้น กล่าวคือสมองไวต่อการบอกเล่าของปลายประสาทในนัยน์ตา (จอตาหรือ เรติน่า) มากกว่าปกติ ถึงแม้ว่าความจริงแสงสว่างภายในห้อง จะมีเท่าเดิมแต่เนื่องจากสมองไวขึ้น จึงแปลว่าแสงมากขึ้น

ความรู้สึกเกี่ยวกับความร้อนที่ผิวกาย เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงในการไหลของเลือดผ่านผิวหนัง ตามปกตินั้น กระแสเลือดเป็นตัวนำความร้อน จากส่วนลึกของร่างกายออกมาปล่อยที่ผิวหนัง เพื่อป้องกันมิให้ร่างกายร้อนจนเกิดอันตราย ความร้อนที่มากับเลือดนี้ เป็นเหตุให้เรารู้สึกอุ่นที่ผิวหนัง ตัวอย่างเช่นคนที่เกิดความอาย หลอดเลือดที่ผิวหนังของหน้าขยายตัวขึ้น ทำให้เลือดไหลผ่านมากขึ้น หน้าจึงมีสีแดง พร้อมกันนั้นเลือดก็นำความร้อนมาหน้ามากขึ้นด้วย จึงรู้สึกร้อนที่หน้า บางครั้งจนถึงกับเหงื่อออก

ในภาวะตรงกันข้าม เช่นกลัวจนซีด มักจะรู้สึกเย็น เพราะหลอดเลือดหดตัวแคบลง เลือดไหลผ่านน้อยนำความร้อนมาน้อย เวลาคนนอนหลับ จิตใจและร่างกายอยู่ในสภาพสงบ ระบบประสาทที่

ควบคุมหลอดเลือดก็ทำงานน้อยลง หลอดเลือดทั่วร่างกายขยายเล็กน้อย รวมทั้งที่ผิวกายด้วย ผิวหนังจึงมีความอบอุ่น ในผู้ทำสมาธิที่รู้สึกว่าตัวอุ่นหรือร้อนขึ้น ก็คงเป็นด้วยเหตุเช่นนี้ กล่าวคือ จิตใจสงบ ระบบประสาททำงานน้อยลง หลอดเลือดที่ผิวหนังขยาย เลือดมาที่ผิวหนังมากขึ้น ในบางคนอาจมีความรู้สึกตรงกันข้าม คือ เย็นที่ผิวหนัง ข้อนี้อาจจะเป็นเพราะหลอดเลือดทั่วร่างกายขยาย ทำให้ความดันเลือดลดต่ำลงไป ร่างกายต้องแก้ไขด้วยการบีบหลอดเลือดที่ผิวหนังทำให้มีเลือดไปหล่อเลี้ยงน้อยจึงรู้สึกเย็นที่ผิวหนัง

ปรากฏการณ์ที่ตัวอ่อนลงในขณะที่สมาธิอยู่ในระดับสูงพอสมควร จนถึงร่างทอดลงไปบนพื้น มีท่านผู้รู้ในทางกัมมัฏฐานให้เหตุผลว่า เป็นเพราะสติหย่อนไปในขณะที่สมาธิเข้มแข็ง ทำให้เสียดุล ตัวจึงอ่อน ในทางสรีระวิทยาอาจอธิบายอาการที่เกิดขึ้นนั้นว่า คล้ายกับที่เรียกว่า "ไขสันหลังงัน" (สไปนัล ช็อค) ซึ่งเห็นในคนที่ได้รับอันตรายทำให้ไขสันหลังขาดการติดต่อกับสมอง (เช่นตกเลือดในสมองบางส่วน) ในระยะแรก ร่างกายส่วนที่เกี่ยวข้อง จะมีลักษณะอ่อนปวกเปียก กล้ามเนื้อหย่อนและเคลื่อนไหวไม่ได้ (ในระยะหลังกลับมีอาการกล้ามเนื้อตึงแข็ง ฯลฯ) การที่ร่างกายของผู้ปฏิบัติสมาธิอ่อน จนโน้มลงไปถึงพื้น ก็อาจจะเป็นเพราะเหตุอย่างเดียวกัน คือตามปกติ ไขสันหลัง ได้รับคำสั่งจากสมอง ให้กระทำให้กล้ามเนื้อของร่างกายมีความตึงตัวพอสมควร ทำให้การทรงตัวและการเคลื่อนไหวเป็นไปตามปกติ การทำสมาธิในบางภาวะ ทำให้การติดต่อระหว่างสมองกับไขสันหลังขาดตอนไปชั่วคราว (เพราะจิตเพ่งอยู่แต่เฉพาะที่จุดนิมิต) จึงได้ผลเหมือนกับไขสันหลังถูกตัดขาดจากสมอง มีเหตุการณ์คล้าย "ไขสันหลังงัน" เกิดขึ้น กล้ามเนื้อของร่างกายอ่อนและหย่อนตัวไม่สามารถจะรักษาท่านั่งตัวตรงอยู่ได้ ตัวจึงงอลงไปทางด้านหน้าหรือด้านหลัง ครั้นสมาธิตกไปสมองกลับทำงานใหม่ การติดต่อกับไขสันหลังกลับเป็นปกติ อาการ "ไขสันหลังงัน" ก็หายกล้ามเนื้อกลับมีความตึงตัวเป็นปกติ จึงรั้งเอาร่างกายกลับตั้งตรงขึ้นใหม่โดยสมองไม่ต้องออกคำสั่ง

ปรากฏการณ์ "ตัวอ่อน" นี้ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กาย กับ จิต นั้นเป็นคนละส่วนแยกออกจากกันได้ ทั้งสองอย่างอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่เราปฏิสนธิ จึงทำให้เราเข้าใจว่าเป็นสิ่งเดียวกันแท้จริงนั้น "กาย" กับ "จิต" นั้นก็เหมือนเรือนกับผู้อาศัย เมื่ออยู่สบายก็อยู่ด้วยกันไปเรื่อยๆ หากเกิดอยู่ไม่สบายขึ้นมาหรือบ้านจะพัง ผู้อาศัยก็ทิ้งเรือนไปอยู่หลังอื่น ถ้าผู้อาศัยกับเรือนเป็นสิ่งเดียวกัน เมื่อเรือนพังผู้อาศัยก็ต้องสุดสิ้นตามไปด้วย พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าเรือนกายเป็นแต่เพียงที่อาศัย ไม่ใช่ตัวตนของเราคือไม่ใช่สิ่งเดียวกันกับ "จิต" เมื่อเรือนพัง คือกายแตกทำลาย ผู้อาศัยคือจิตก็ต้องละไปและหาที่อาศัยใหม่ ปรากฏการณ์ "ตัวอ่อน" ช่วยให้ผู้ปฏิบัติเห็นข้อนี้ได้ชัดแจ้งขณะที่ร่างกายอ่อนลงๆ จนกระทั่งลงไปทอดอยู่กับพื้น จิตที่กำลังอยู่ในสมาธิไม่ได้อ่อนตามไปด้วยแต่อยู่ในสภาพแน่วแน่และแจ่มใส สามารถสังเกตได้ชัดเจนว่า ขณะนั้นการหายใจช้า สม่ำเสมอและเบา อย่างเดียวกับที่เห็นกำลังนอนหลับตามธรรมชาติ ข้อสังเกตนี้ทำให้เกิดความรู้ขึ้นมาว่า ขณะที่ร่างกายกำลังหลับนั้น จิตกำลังตื่นอยู่ มิได้หลับไปด้วย เพราะฉะนั้น จึงเป็นการแน่นอนว่าจิตกับกายนั้นเป็นคนละส่วน

พระอาจารย์ที่สอนกัมมัฏฐานมักเตือนผู้ปฏิบัติว่า อย่าปฏิบัติด้วยความตั้งใจอยากเห็นอย่างโน้นอย่างนี้ เพราะความอยาก(โลภะ)นั้นจะทำให้ไม่ได้สมาธิและไม่เห็นอะไร การอยากเห็นปรากฏการณ์ "ตัวอ่อน" นี้ก็เช่นกัน จะไม่ปรากฏแก่ผู้ตั้งใจทำสมาธิเพื่อให้เห็น แต่อาจจะปรากฏขึ้นเอง แก่ผู้ที่พยายามทำสมาธิด้วยใจวางเฉย ไม่อยากเห็นหรืออยากเป็นอย่างโน้นอย่างนี้

เห็นได้ว่างานรับปรากฏการณ์ทั้งหลายที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด เราอาจอธิบายตามหลักวิชาวิทยาศาสตร์ได้ว่า เกิดขึ้นมาได้อย่างไร แปลว่าปรากฏการณ์เหล่านั้นเป็นเหตุการณ์ตามธรรมชาติ อาจจะเกิดขึ้นแก่ทุกๆ คนที่มีภาวะของจิตเหมาะสม คืออยู่ในภาวะสมาธิที่หนักแน่นพอ อาจกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าปรากฏการณ์นั้นๆ ไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล คือไม่ใช่เรื่องของผู้วิเศษคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นเรื่องธรรมชาติ เป็นเรื่องสามัญซึ่งใครๆ ก็อาจทำให้เกิดขึ้นได้ ถ้าสามารถทำสมาธิจิตให้เกิดขึ้น

พึงสังเกตว่าคำกล่าวข้างต้นนี้หมายถึงปรากฏการณ์ทั้งหลาย ที่อาจมีอยู่ในสมาธิขั้นต่ำ ยังมีปรากฏการณ์อื่นๆ อีก ซึ่งอาจเกิดขึ้นในภาวะสมาธิในระดับสูงกว่า และไม่อาจอธิบายกลไกได้ตามความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เช่นเรื่องตาทิพย์ หรือการนั่งทางในแล้วเห็นอะไรๆ ได้ถูกต้องเป็นต้น ยิ่งปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งท่านที่ปฏิบัติในขั้นสุดยอดได้ประสบ เช่นฌานต่างๆ ยิ่งไม่มีทางอธิบายเลยทีเดียว จำต้องยอมรับว่าเรื่องเหล่านั้นเป็นเรื่อง "เหนือวิทยาศาสตร์" ฯ

(* คือ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช พระองค์ปัจจุบัน)

....

วิจารณ์ชีวประวัติ
ของ บรมเวชชคุรุ อาจารย์ชีวกโกมารภัต

โดย ศ.นพ. อวย เกตุสิงห์

พุทธมามกะส่วนมากรู้สึกท่านชีวกโกมารภัตว่า เป็นแพทย์หลวงผู้ใหญ่ของพระเจ้าพิมพิสาร มคธราช แห่งนครราชคฤห์ ซึ่งได้ส่งไปเป็นแพทย์ประจำพระองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้เป็นผู้รักษาอาการห้อเลือด ที่พระพุทธบาทซึ่งเกิดจากสะเก็ดหินอันพระเทวทัตใช้คนกลิ้งลงมาจากเขาคิชกูฏ เพื่อให้ทับพระพุทธองค์ เรื่องของท่านนอกเหนือไปจากนี้ไม่ใคร่มีใครทราบ จนกระทั่งท่าน **อง สรภาณมธุรส** (พระอาจารย์บ๋าวเอิง แห่งวัดญวนสะพานขาว ผู้มีชื่อเสียงในทางอัญเชิญวิญญาณ) ได้จัดพิมพ์หนังสือ "กตัญญุตานุสรณ์ ชีวกโกมารภัต" ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒

ในหนังสือนั้น มีชีวประวัติของท่านพระอาจารย์ชีวกโกมารภัต ซึ่งแปลและรวบรวมจากพระไตรปิฎก โดย พระอริยเมธี วัดสัมพันธวงศ์ และเรียบเรียงโดยท่านเปมังกโร ภิกขุ แห่งวัดบรมนิวาส (พิมพ์ที่โรงพิมพ์สหวิทยพานิช พระนคร ๒๕๐๒) บุคคลทั่วไปที่ได้อ่านหนังสือนี้ย่อมจะมีความรู้สึกซาบซึ้งในสติปัญญาและความสามารถของท่านชีวกเป็นที่ยิ่ง แต่ในขณะเดียวกันก็อาจเกิดความสงสัยว่า เรื่องเหล่านี้จะเป็นจริงทั้งหมดหรือเปล่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่เกี่ยวกับการประกอบโรคศิลป์ของท่านพระอาจารย์นั้น ดูพิลึกกึกกือ ราวกับเป็นเรื่องแต่งขึ้น

ผู้เขียนในฐานะที่เป็นพุทธมามกและเป็นแพทย์ ได้อ่านทบทวนชีวประวัติของท่านชีวกด้วยความพิจารณา และไตร่ตรองได้บังเกิดความรู้ และความคิดเห็นหลายประการ ซึ่งคิดว่าอาจจะเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ในแง่ส่งเสริมความศรัทธาในท่านพระอาจารย์ชีวกโกมารภัต (ซึ่งต่อไปจะเรียกสั้น ๆ ว่า "ท่านชีวก") และในความแม่นยำของพระไตรปิฎกด้วย จึงได้เรียบเรียงเรื่องนี้ขึ้น

ก่อนอื่นควรทราบว่า พระอาจารย์ชีวกโกมารภัต เป็นบุคคลที่มีตัวตน ไม่ใช่ตัวละครในเรื่องนิยาย นอกจากจะรู้เรื่องราวของท่านอยู่ในพระไตรปิฎก ยังมีหลักฐานทางวัตถุเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของท่านปรากฏมาจนทุกวันนี้ ผู้ที่ไปนมัสการสังเวชนียสถานที่นครราชคฤห์ จะได้เห็นซากแห่งคฤหาสน์ของท่านอยู่ใกล้กับซากของเสนาสนะในอัมพวันวนาราม ไม่ไกลจากเชิงเขาคิชกูฏมากนัก เป็นพยานยืนยันว่า ท่านชีวกมีตัวตนจริง ส่วนเรื่องของท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับความสามารถและสติปัญญาจะเป็นไปได้แค่ไหน อาจเห็นได้จากบทวิจารณ์ต่อไปนี้

เพื่อความกระจ่างในการอภิปราย ผู้เขียนขอแยกการวิจารณ์ชีวประวัติของท่านชีวก โดย ๔ แง่ คือ

๑) ในฐานบุคคลธรรมดา

๒) ในฐานพุทธมามก

๓) ในฐานข้าราชการ และ
๔) ในฐานแพทย์

๑. ท่านชีวก ในฐานบุคคลธรรมดา

– เป็นผู้มีสติ

แม้แต่ยังอยู่ในวัยรุ่นหนุ่ม เป็นบุตรบุญธรรมของเจ้าอภัยราชกุมาร พระโอรสของพระเจ้าพิมพิสาร ท่านชีวกก็มิได้หลงระเริงในความสุข ซึ่งเกิดจากพระอุปถัมภ์ของพระบิดา ท่านคงจะระลึกว่า ฐานะของท่านขึ้นอยู่กับความเมตตาปรานีของผู้อื่น เมื่อใดผู้นั้นเปลี่ยนใจ ความลำบากก็จะเกิดขึ้นแทนที่ความสุข ถ้าหากท่านเองไม่มีทางประกอบอาชีพ ดังนั้นท่านจึงได้หนีออกจากวัง โดยสารพ่อค้าไปยังเมืองตักกสิลา และเข้าเรียนวิชาแพทย์ในสำนักของ" พระฤาษี โรคาพฤกษตริณณา" โดยทำการรับใช้พระอาจารย์แทนค่าเล่าเรียน แม้จะอยู่ในฐานะลำบาก ท่านก็มิได้ย่อท้อกลับศึกษาได้ดีและเร็วกว่าคนอื่น ๆ เป็นอันมาก

ครั้นเรียนจบแล้ว ท่านก็มิได้หลงในความรู้ กลับมาใคร่ครวญว่าตัวจะสามารถรักษาโรคให้คนอื่น ๆ ได้จริงหรือไม่ ในที่สุด เรียนถามพระอาจารย์ ซึ่งเข้าใจความคิดของท่านชีวกดี จึงได้สั่งให้ไปค้นหาต้นไม้ที่ใช้เป็นยาไม่ได้มาให้ ท่านชีวกเดินทางไปตลอดระยะทางสี่วัน ก็หาพบไม่ ครั้นนำความมาเรียนพระอาจารย์ ท่านก็บอกว่า

"นั่นแหละแสดงว่าเรียนจบจริง ๆ และมีความสามารถจะรักษาโรคได้แล้ว เพราะรู้หมดทุกอย่าง"

เนื่องจากเห็นความดีของท่านชีวก พระอาจารย์จึงสอนวิชาพิเศษเพิ่มเติมให้อีกซึ่งตามธรรมดาไม่สอนใคร ดังนั้น ท่านชีวกจึงมีความรู้ และความสามารถเหนือกว่าคนอื่น ๆ ทั้งหมด และได้เป็นบรมแพทย์ซึ่งไม่มีใครเทียบเทียมได้

หลังจากกลับไปถึงนครราชคฤห์แล้ว ท่านชีวกได้มีโอกาสถวายการรักษาโรคริดสีดวงทวารหนักแด่พระเจ้าพิมพิสาร โดยถวายยา ทาครั้งเดียวก็หายเป็นปลิดทิ้ง พระเจ้าพิมพิสารทรงพอพระทัยมาก พระราชทานรางวัลอย่างมโหฬาร มีเครื่องยศสำหรับราชตระกูลชั้นสูง พร้อมด้วยหญิงสาวอีกห้าร้อยคน แต่งกายด้วยพัสตราภรณ์และจินดามณีมีค่าล้ำ รวมมูลค่านับคณนาไม่ได้ แต่ท่านชีวกมีสติพิจารณาเห็นว่ารางวัลนั้นมากมายเกินกว่าเหตุ และเกินกว่าฐานะของตน จึงขอถวายคืน

พระเจ้าพิมพิสารทรงโปรดความมักน้อย และสงบเสงี่ยมของท่านชีวกเป็นอันมาก จึงทรงเปลี่ยนรางวัลเป็นคฤหาสน์พร้อมด้วยข้าทาสบริวารยานพาหนะ และพระอุทยานชื่อว่า สวนอัมพวัน ท่านชีวกเห็นว่าเป็นการสมควรแล้ว จึงได้รับพระราชทานโดยดุษณียภาพ พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงแต่งตั้ง

ให้ท่านชีวกเป็นแพทย์ประจำพระองค์ และประจำพระพุทธเจ้าด้วย ทำให้ท่านมีโอกาสใกล้ชิดพระพุทธเจ้าจนได้ปฏิบัติงานที่เป็นประโยชนใหญ่ยิ่งกับพระศาสนา.

– เป็นผู้มีปัญญา

ตามชีวประวัติของท่านชีวกปรากฏหลักฐานว่า ท่านเป็นผู้มีปัญญาเป็นเลิศและมีความสามารถเหนือคนอื่น ๆ ทั้งนี้นับตั้งแต่สามารถเรียนจบวิชาแพทย์ภายในเวลา ๗ ปี ในเมื่อคนทั่วไปต้องใช้เวลา ๑๖ ปี แม้จะใช้เวลาน้อย แต่ท่านรู้ละเอียดหมดทุกอย่าง แม้กระทั่งสรรพคุณของต้นไม้ทุกต้น ปัญญาอันยอดเยี่ยมช่วยให้ท่านสามารถวินิจฉัยโรคได้แม่นยำ แม้ในรายที่ลึกลับสำหรับคนทั่วไป แล้วก็สามารถกำหนดการรักษาอย่างได้ผลชะงัดทุกครั้ง จนมีชื่อเสียงแพร่หลายไปในหลายประเทศว่าเป็นแพทย์ผู้ยอดเยี่ยม

ปัญญาของท่านนี่เองทำให้ท่านสามารถคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าได้อย่างถูกต้อง เช่น ในการถวายการรักษาพระเจ้าจัณฑปัชโชโต ท่านได้เล็งเห็นตั้งแต่ต้นแล้วว่าพระเจ้าจัณฑปัชโชโตทรงมีพระโทสะร้าย และรังเกียจเนยเหลวอย่างที่สุด การที่ท่านแข็งขืนให้เสวยเนยเหลวด้วยเหตุผลทางวิชาแพทย์ ถึงแม้ว่าจะทำให้พระโรคหาย พระโทสะก็อาจทำให้ตัวท่านต้องได้รับโทษจนถึงชีวิต จึงได้วางแผนทางหนีทีไล่ไว้โดยเรียบร้อย สามารถพาตัวพ้นจากอันตรายร้ายแรงไปได้ด้วยสติปัญญาของตนเอง

– เป็นผู้มีความกตัญญู

เจ้าอภัยราชกุมาร ได้ทรงเก็บเอาทารกชีวกโกมารภัต ไปทรงเลี้ยงไว้จนเติบใหญ่ ย่อมจะต้องทรงมีพระเมตตามากพอสมควร การที่ท่านชีวกได้หนีไปเรียนวิชาแพทย์ โดยไม่ได้ทูลลาอย่างถูกต้อง คงจะมิใช่เพราะการทะเลาะเบาะแว้ง เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น ท่านคงไม่กลับไปเฝ้าเจ้าอภัยราชกุมาร เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว ที่น่าจะเป็นได้ คือ เมืองตักกศิลาที่อยู่ห่างไกลมาก และหนทางอาจทุรกันดาร ทั้งเวลาเรียนตามธรรมดาก็ถึง ๑๖ ปี หากทูลลาพระบิดาอาจไม่ทรงอนุญาต ท่านชีวกจึงได้ใช้วิธีหนี

พอเรียนสำเร็จ ท่านก็มุ่งหน้าคืนสู่วังของเจ้าอภัยราชกุมาร เข้าทูลขออภัยโทษ ทั้งยังได้ถวายทรัพย์สินทั้งหมดที่หาได้ในระหว่างเดินทางกลับ เป็นการขอลุแก่โทษอีกด้วย ที่จริงในตอนนั้นท่านชีวกก็ได้พิสูจน์ความสามารถตัวเองแล้ว หากจะคิดตีตนออกห่างจากพระบิดา ก็คงจะไม่เดือดร้อน แต่ท่านกลับตรงไปเข้าเฝ้า และทูลขออภัยพร้อมทั้งถวายทรัพย์สินคล้ายกับจะขอถ่ายโทษ เรื่องนี้แสดงชัดเจนว่า ท่านเป็นผู้มีกตัญญูกตเวทีอย่างเต็มเปี่ยม

อนึ่ง การที่ท่านชีวกไม่รับรางวัลอันมหาศาลจากพระเจ้าพิมพิสาร ก็อาจเกี่ยวกับการที่ท่านระลึกว่าพระเจ้าพิมพิสารทรงเป็นพระราชบิดาของเจ้าอภัยราชกุมารท่านควรจะรักษาโดยไม่คิดค่าตอบแทนใด ๆ เพื่อเป็นการสนองพระคุณของเจ้าอภัยราชกุมารด้วย ยิ่งกว่านั้น เมื่อท่านรักษาโรคปวดศีรษะ

ของเศรษฐีสำเร็จ เศรษฐีก็จะยอมเป็นทาสทั้งครอบครัว ดังที่สัญญาไว้ แต่ท่านไม่รับตามนั้น ท่านกลับขอเพียงเงินหนึ่งแสนกหาปนะสำหรับตนเอง และอีกหนึ่งแสนกหาปนะถวายพระเจ้าพิมพิสาร ข้อนี้เป็นพยานว่าท่านระลึกถึงพระคุณของพระเจ้าพิมพิสารอยู่เสมอ และพยายามกระทำปฏิการะในทุกโอกาส

๒. ท่านชีวกโกมารภัต ในฐานพุทธมามก

– เป็นผู้มีศรัทธามาก

ท่านชีวกได้แสดงความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่เริ่มเป็นผู้มีฐานะขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านมีความเคารพบูชาในพระพุทธองค์อย่างสูงสุด ระลึกถึงพระองค์อยู่เสมอ อยากจะได้นั่งใกล้และฟังธรรมของพระองค์ท่านทุก ๆ วัน ดังนั้นเมื่อได้รับพระราชทาน "ผ้าสิวัยยกะ" เป็นรางวัลพิเศษจากพระเจ้าจัณฑปัชโชโตเมื่อทรงหายพิโรธแล้ว ก็ได้ตั้งใจเก็บรักษาไว้ถวายพระพุทธเจ้า ต่อมาก็ได้ตัดสินใจสร้างวัดขึ้นในสวนอัมพวัน ที่ได้รับพระราชทานจากพระเจ้าพิมพิสาร ถวายพระพุทธเจ้าเพื่อจะได้มีโอกาสเข้าเฝ้าฟังธรรมบ่อย ๆ

อนึ่ง ในฐานะแพทย์ประจำพระองค์พระพุทธเจ้า ท่านชีวกได้เอาใจใส่ดูแลรักษาสุขภาพของพระภิกษุและสามเณรโดยทั่วไปหมด มิได้จำกัดแต่พระพุทธองค์หรือพระสาวกผู้ใหญ่ ๆ ท่านเอาใจใส่รักษาพระ และห่างเหินคนไข้ธรรมดาฝ่ายคฤหัสถ์ จนถึงกับมีผู้อ้างว่า ผู้คนที่เป็นโรคต่าง ๆ จำนวนมากเข้าไปอุปสมบท เพื่อจะได้มีท่านชีวกเป็นหมอรักษา เรื่องนี้จะเท็จจริงเพียงไรก็ไม่ทราบ แต่ถึงออย่างไรก็แสดงว่าท่านชีวกมิได้ศรัทธาแต่เฉพาะองค์พระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ศรัทธาทั้งพระรัตนตรัยทีเดียว คือรวมทั้งพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์

– เป็นผู้กระทำประโยชน์พิเศษต่อพระพุทธศาสนา

นอกจากถวายเสนาสนะและดูแลรักษาสุขภาพของพระพุทธองค์และพระสาวกทั่วไป ท่านชีวกยังได้ประกอบกิจที่มีความสำคัญเป็นพิเศษหลายประการ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

๑. ได้รักษาอาการห้อเลือด ที่พระบาทพระพุทธเจ้า ซึ่งถูกสะเก็ดหินที่พระเทวทัตให้คนกลิ้ง เพื่อให้ทับพระองค์ ด้วยความสามารถของท่านชีวก อาการนั้นได้หายหมดสิ้นเรียบร้อยภายในวันเดียว

๒. เมื่อได้รับผ้า "สิวัยยกะ" เป็นรางวัลจากพระเจ้าจัณฑปัชโชโต ก็ได้นำขึ้นถวายพระพุทธเจ้าที่อัมพวนาราม และได้ถือโอกาสทูลขอให้ทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับผ้าจากทายกทายิกามาทำจีวรได้แทนที่จะใช้แต่ผ้าบังสุกุลดังที่ได้ปฏิบัติมาแต่ต้น

พระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตตามที่ขอ พรของท่านชีวกข้อนี้สำคัญเพียงใด จะเห็นได้เมื่อนึกว่า ในปัจจุบันนี้จะหาผ้าบังสุกุลจริง ๆ (ที่ใช้ห่อศพมาแล้ว) ได้ที่ไหนบ้าง และจะมีพอเพียงกับจำนวนพระและเณรหรือไม่

๓. ครั้งหนึ่งท่านชีวกได้พิจารณาเห็นว่ากุลบุตรจำนวนมากเข้ามาอุปสมบท บางคนมีร่างกายทุพพลภาพพิการ หรือเป็นโรคเรื้อรังที่น่ารังเกียจ หรือรักษาไม่หาย หากปล่อยให้เข้ามาโดยอิสระ นานไปคณะสงฆ์จะมีแต่คนไม่สมประกอบเป็นอันตรายแก่พระศาสนา ท่านจึงได้กราบบังคมทูลพระพุทธเจ้า ขอให้ห้ามบวชสำหรับบุคคลที่เป็นโรคห้าประเภท คือ โรคเรื้อน ฝีคัณฑสูตร ขี้กลาก โรคมองคร่อ และลมบ้าหมู

พระพุทธองค์ทรงพิจารณาแล้วเห็นชอบด้วยเหตุผล จึงทรงอนุญาต ตั้งแต่นั้นมาก็มีการถามอันตรายิกธรรมแก่ผู้ประสงค์จะบวช ตราบเท่าทุกวันนี้

การที่ท่านชีวกกราบทูลขอห้ามโรคห้าอย่างนั้น ก็เพราะเป็นโรคที่รักษาไม่หาย (โรคเรื้อน, โรคมองคร่อ, โรคลมบ้าหมู) หรือหายยากมาก (ฝีคัณฑสูตร, ขี้กลาก) และอาจติดต่อกันต่อไป ถ้ายอมให้บวช พวกที่เป็นโรคก็จะมัวแต่รักษาตัว ไม่ได้ปฏิบัติธรรม

อนึ่ง โรคเรื้อนเป็นโรคติดต่อรักษาไม่หาย (ในสมัยนั้น) และคนทั่วไปรังเกียจ ถ้ารับเข้ามาคณะสงฆ์ก็จะถูกรังเกียจไปด้วย

โรคมองคร่อ (หลอดลมโป่งพอง) มิใช่โรคติดต่อก็จริง แต่ทำให้คนไข้ไออย่างรุนแรงเป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะในตอนดึก และเช้ามืด การไอนี้จะขัดขวางการปฏิบัติภาวนาของพระอื่น ๆ เพราะหนวกหู

โรคลมบ้าหมูนั้นแม้มิใช่โรคติดต่อก็จริง แต่ผู้เป็นโรคอาจเกิดชักขึ้นมาเมื่อไรก็ได้ เช่น ขณะบิณฑบาต หรือขณะทำพิธีสงฆ์ ซึ่งจะเป็นเรื่องโกลาหลมาก โรคขี้กลากน่าเกลียดและรักษาหายยากทั้งติดต่อง่ายอีกด้วย ถ้าระมัดระวังไม่ดีโรคอาจขยายไปทั่วคณะโดยเร็ววัน เพราะติดต่อทางสบงจีวรเครื่องอัฐบริขาร หรือเสนาสนะ

โรคฝีคัณฑสูตร (ฝีรอบช่องทวารหนัก) นั้นเล่า ก็เป็นโรคเรื้อรังที่ทรมานคนไข้มาก ทำให้มีเลือดมีหนองออกมาจากแผลตลอดเวลา และต้องมีคนคอยปรนนิบัติทำแผลให้ เพราะทำเองไม่ถนัด ผู้ที่เป็นโรคนี้ ย่อมเป็นที่รบกวนและที่รังเกียจของผู้อื่นอย่างมาก

การที่ในอุปสมบทวิธีของพระพุทธศาสนามีการห้ามบวช โดยอันตรายิกธรรม ย่อมทำให้พระศาสนาบริสุทธิ์ผุดผ่องขึ้น ทั้งยังช่วยส่งเสริมการปฏิบัติธรรมของพระภิกษุทั่วไปด้วย ทั้งนี้เป็นผลแห่งสติปัญญาของท่านชีวก

๓. ท่านชีวกโกมารภัต ในฐานข้าราชการ

– เป็นข้าราชการผู้ใหญ่ของบ้านเมือง

พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงตั้งท่านชีวกเป็นแพทย์หลวงประจำพระองค์ และมีหน้าที่สำคัญอื่น ๆ อีก ท่านชีวกได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสามารถ และเอาใจใส่ มีความดีความชอบมาก ในที่สุดได้เป็นเอกอัครมหาอำมาตย์ ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดสำหรับข้าราชการ นับว่าท่านได้มีความรับผิดชอบที่สำคัญยิ่งในบ้านเมือง

– ช่วยส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับประเทศเพื่อนบ้าน

ความรู้ความสามารถของท่านชีวก ได้แพร่กระจายออกไปถึงประเทศใกล้เคียง พระเจ้าจัณฑปัชโชตแห่งอุชเชนียนคร ต้องส่งทูตมาขอตัวไปรักษาโรคของพระองค์ ท่านชีวกได้รักษาให้หายโดยเรียบร้อยรวดเร็ว อีกครั้งหนึ่งเศรษฐีใหญ่ผู้มีอิทธิพลในกรุงพาราณสีได้เดินทางไปขอยืมตัวท่านชีวกต่อพระเจ้าพิมพิสารเพื่อให้ไปรักษาลูก พระเจ้าพิมพิสารทรงอนุญาต แล้วท่านชีวกก็ได้รักษาให้หายขาดอย่างน่าพิศวง

ความสำเร็จทั้งสองรายนี้ นอกจากจะเป็นการเชิดชูพระเกียรติของพระเจ้าพิมพิสารว่าทรงมีหมอวิเศษอยู่ในราชสำนัก ยังเป็นการส่งเสริมสัมพันธไมตรีระหว่างมคธประเทศกับประเทศเพื่อนบ้านด้วย นับว่าเป็นความดีความชอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของท่านชีวก

– ช่วยระงับเหตุจลาจล

เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูได้ครองราชย์แล้ว ได้หลงเชื่อพระเทวทัต ทรงทรมานพระราชบิดาจนเสด็จสวรรคต ประชาราษฎรมีความขึ้งเคียดโกรธแค้นจนใกล้จะเกิดการจลาจล ท่านชีวกมองเห็นอันตรายใหญ่หลวงแก่ชาติบ้านเมือง จึงได้ใช้สติปัญญาของท่านเกลี้ยกล่อมและขู่เข็ญพระเจ้าอชาตศัตรูจนทรงยินยอมไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ วัดอัมพวัน

พระพุทธองค์ได้ทรงเทศนาโปรดจนพระเจ้าอชาตศัตรูเกิดศรัทธาปสาทะในพระธรรม และพระรัตนตรัย และทรงสารภาพความผิดที่ได้ปลงพระชนม์สมเด็จพระราชบิดา พระพุทธเจ้าทรงแสดงโทษของปิตุฆาต แล้วทรงกำชับให้ระวังไม่ให้กระทำผิดร้ายแรงอีก

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงแสดงพระองค์เป็นพุทธมามก และทรงปฏิบัติพระองค์อย่างถูกทางตั้งแต่นั้นมา เมื่อประชาราษฎรได้ทราบข่าวเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้าและสารภาพผิด พร้อมทั้งทรงประกาศพระองค์เป็นพุทธมามก ก็คลายความโกรธแค้นและเลิกคิดที่จะทำการขับไล่พระเจ้าอชาตศัตรูออก

จากราชสมบัติ นับว่าท่านชีวกได้สามารถป้องกันอันตรายอันใหญ่หลวง มิได้เกิดแก่พระราชวงศ์และบ้านเมือง ด้วยสติปัญญาของท่าน

๔. ท่านชีวกโกมารภัต ในฐานแพทย์

– เป็นนักศึกษาที่ยอดเยี่ยม

ท่านชีวกได้ศึกษาแพทย์ด้วยความสมัครใจของท่านเอง แม้ว่าท่านต้องทำงานรับใช้พระอาจารย์เป็นค่าศึกษาไปด้วยในระหว่างนั้น ท่านก็ศึกษาจบภายใน ๗ ปี แทนที่จะเป็น ๑๖ ปีเช่นคนอื่นๆ ท่านได้พิสูจน์ความรอบรู้เรื่องสรรพคุณยา ด้วยการเสาะหาต้นไม้ และพบว่าทุก ๆ อย่างใช้เป็นยาได้ทั้งนั้น พระอาจารย์มีความพอใจในความสามารถของท่านมากจึงได้สอนวิชาพิเศษให้ ดังนั้นท่านจึงมีความรู้ความสามารถเหนือกว่าแพทย์คนอื่น ๆ ในสมัยเดียวกัน

สำหรับข้อที่ว่า ท่านชีวกเดินทางไปถึงสี่วัน ไม่พบต้นไม้สักต้นเดียวที่ใช้เป็นยาไม่ได้ บางท่านอาจสงสัยว่าเป็นการอ้างเกินความจริง แต่ตามความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ต้นไม้ทุกต้น (ที่มีสีเขียว) มีคลอโรฟิลด์ ซึ่งมีสรรพคุณในการดูดหรือทำลายกลิ่น

นอกจากนั้นพืชทุกอย่างมี เซ็ลลูโลส และ เฮมิเซ็ลลูโลส ซึ่งมีสรรพคุณดูดซับสารพิษ (เช่น ยาเขียว) และกระตุ้นการเคลื่อนไหวของลำไส้ (ใช้แก้อาการท้องผูก) ดังนั้นที่กล่าวว่า "ต้นไม้ทุกอย่างใช้เป็นยาได้" จึงเป็นความจริง ไม่มีต้นใดเลยที่ใช้เป็นยาไม่ได้ มีแต่ว่าจะใช้หรือไม่เท่านั้น

– เป็นผู้สามารถพิเศษในการตั้งตำรับยาและปรุงยา

เพราะท่านชีวกมีความรู้ยอดเยี่ยมในเรื่องสรรพคุณยา และเรื่องการรักษาโรค ท่านจึงสามารถจัดหาให้เหมาะกับคนไข้แต่ละคน และโรคแต่ละโรค

ตามความรู้ในปัจจุบัน ยาที่พิสดารที่สุดที่กล่าวถึงในประวัติ คือ ยาถ่ายที่ถวายพระพุทธเจ้า ซึ่งมีกลีบบัวขาบคั่วผสมตัวยาสำคัญ (ที่มีฤทธิ์ถ่าย) และใช้โดย "ดูดกลิ่น" เข้าทางจมูก ยา ๑ ห่อมียา ๑ กำมือ ทำให้ถ่าย ๑๐ ครั้ง ถวายไว้ ๓ ห่อ ให้ถ่ายติดต่อกัน ๓๐ ครั้งนี้ในตอนท้ายทำให้หยุดถ่ายโดยสรงน้ำอุ่น

เรื่องนี้ผู้ที่มิใช่แพทย์อาจมีความสงสัยหลายประการ ผู้เขียน(ซึ่งเป็นแพทย์) สงสัยแต่เฉพาะที่ว่า "ถ่าย ๑๐ ครั้ง" ด้วยยา ๑ ห่อ คือ สงสัยว่า "ถ่าย ๑ ครั้ง" หมายความว่าอะไร

ถ้าหมายความว่า "ถ่ายจนหมดในพักหนึ่ง ๆ" ถ่าย ๓๐ ครั้ง คงทำให้เพลียมากเท่า ๆ กับคนที่เป็นบิดอย่างแรง เพราะฉะนั้นผู้เขียนใคร่แสดงความเห็นว่า "ถ่าย ๑ ครั้ง" คงหมายความถึง "การ

อุจจาระออกมา ๑ ก้อน หรือ ๑ ตอน หรือ ๑ ขยัก" คือตรงกับการบีบรูด ๑ ครั้งของลำไส้ ตามความเข้าใจนี้ "ยา ๑ ห่อทำให้ถ่าย ๑๐ ครั้ง" หมายความว่าทำให้เกิด "คลื่นบีบรูดของลำไส้ ๑๐ คลื่น มีอุจจาระถูกบีบออกมา ๑๐ ก้อน หรือ ๑๐ ตอน หรือ ๑๐ ขยัก" ผู้ที่มีความรู้ยอดเยี่ยมในเรื่องสรรพคุณยา เช่นเดียวกับท่านชีวก คงจะสามารถปรุงยาให้ทำให้เกิดผลดังกล่าวนี้ได้

สำหรับวิธีบริหาร(ใช้)ยาโดยการสูดดมเข้าไปในทางจมูก (เหมือนดมยาแก้หวัด) นั้นไม่มีอะไรสงสัย รู้กันอยู่ว่า สารระเหยบางอย่างอาจซึมผ่านเยื่อบุโพรงจมูกหรือถุงลมของปอดเข้าสู่กระแสเลือดแล้วไหลไปทั่วร่างกายได้ ข้อที่เป็นปัญหาคือ ท่านชีวกใช้อะไรเป็นตัวยาสำคัญที่ทำให้ถ่าย และซึมเข้าร่างกายโดยวิธีสูดดม

ผู้เขียนสารภาพว่า ไม่มีความรู้เรื่องนี้ แต่เชื่อว่าอาจเป็นไปได้ และคิดว่าคงจะเป็นยาที่กระตุ้นระบบประสาทเสรี (ซึ่งทำงานโดยเป็นอิสระต่อจิตใจ) ควบคุมการทำงานของลำไส้และอวัยวะอื่น ๆ ที่เดาเช่นนี้อาศัยข้อที่แสดงไว้ว่า

"วิธีทำให้หยุดถ่าย คือ การอาบน้ำอุ่น" น้ำอุ่นกระตุ้นผิวหนัง ย่อมกระตุ้นไปถึงระบบประสาทเสรี และในกรณีถ่ายยานี้ คงจะไปแก้ฤทธิ์ของยาถ่าย ทำให้การถ่ายหยุด

เรื่องยาถ่ายพิเศษนี้ เป็นพยานหลักฐานถึงความสามารถยอดเยี่ยมในเรื่องยาและการจัดตำรับยา และวิธีบริหารยา ซึ่งทำให้ท่านสามารถพลิกแพลงวิธีใช้ยาได้ตามความพอใจ

กรณีรักษาพระเจ้าจัณฑปัชโชโต แสดงทั้งปัญญา และความรอบรู้ของท่านชีวก

พระเจ้าจัณฑปัชโชโต ประชวรโรคเรื้อรังจนผอมเหลือง หมอในประเทศหมดความสามารถ ต้องเชิญท่านชีวกไปช่วย ท่านเห็นว่าต้องรักษาด้วยเนยเหลว แต่ขัดข้องเพราะพระเจ้าจัณฑปัชโชโตไม่ยอมเสวยโดยเด็ดขาด ท่านชีวกใช้ความรู้ของท่านแปลงรูปเนยเสียจนพระเจ้าจัณฑปัชโชโตสังเกตไม่ได้ เมื่อเสวยลงไปแล้วครั้งเดียว พระโรคของท่านก็หายสนิท

พระโรคนั้นในหนังสือ "กตัญญุตานุสรณ์ฯ" แสดงว่าเป็น "วัณโรค" ผู้เขียนเห็นว่าไม่ใช่ เพราะถ้าเป็นวัณโรคจริง คงจะไม่หายเพราะเสวยยาหนเดียว ผู้เขียนเข้าใจว่า พระเจ้าจัณฑปัชโชโตคงประชวรเพราะขาดอาหารไขมัน เพราะท่านไม่โปรดและไม่ยอมเสวย ในไขมันมีสารบางอย่าง (กรดไขมัน) ซึ่งรางกายจำเป็นต้องได้รับจากภายนอก (คือโดยทางอาหาร) พวกหมอหลวงเมืองอุชเชนีรู้ไม่ถึงโรค เมื่อเห็นผอมเหลืองก็วินิจฉัยว่าเป็น "วัณโรค" จึงรักษาไม่หาย

แต่ท่านชีวกมีความรู้และชำนาญมากกว่า วินิจฉัยถูกต้องว่าประชวรเพราะขาดไขมัน จึงกำหนดจะรักษาด้วยเนยใส เมื่อพระเจ้าจัณฑปัชโชโตเสวยเนยใสเข้าไปครั้งเดียว โรคก็หาย เพราะการรักษาตรงกับโรค

อุปสรรคสำคัญในการรักษา คือ คนไข้ไม่ยอมรับเนยอย่างเด็ดขาด ถ้าท่านชีวกไม่มีความสามารถยอดเยี่ยมในการปรุงและแปลงลักษณะของยา การรักษาก็คงจะทำไม่ได้ การที่ท่านได้แปลงเนยใสซึ่งเป็นของธรรมดาๆ ใครๆ ก็รู้จักดีให้มีลักษณะอย่างอื่น จนพระเจ้าจัณฑปัชโชโตทรงดูไม่ออก ต้องนับว่าท่านชีวกมีความสามารถในด้านนี้ยอดเยี่ยมจริง ๆ

พระเจ้าจัณฑปัชโชโตเสวยเนยใสแปลงรูปเข้าไปแล้ว ยาถูกย่อย เนยใสคืนรูปพระเจ้าจัณฑปัชโชโตจึงได้ทรงทราบความจริง ทรงพิโรธมาก จะให้จับท่านชีวกไปประหาร แต่ท่านอาศัยปัญญาของท่านเล็งเห็นเหตุการณ์ล่วงหน้า และใช้อุบายเอาช้างเร็วของพระเจ้าจัณฑปัชโชโตเองขี่หนีไปเสียไกลแล้ว พระเจ้าจัณฑปัชโชโตส่งมหาดเล็กชื่อ "นายกาโก" ซึ่งเดินเร็วกว่าช้าง ติดตามไปทันที่ใกล้ชายแดน แต่ก็ถูกอุบายของท่านชีวกทำเอานอนแบ็บ ติดตามต่อไปไม่ไหว

ที่จริงท่านชีวกจะขับช้างข้ามชายแดนไปเสียเลยก็ได้เพราะใกล้มากแล้ว แต่ท่านกลับหยุดพักรับประทานอาหาร คอยจนนายกาโกตามไปทัน ผู้เขียนเดาว่า เพื่อจะให้นำเอาช้างกลับไป นายกาโกได้รับคำเตือนจากพระเจ้าจัณฑปัชโชโตแล้ว ไม่ให้กินอาหารของท่านชีวก เพราะเกรงจะถูกวางยา แต่ท่านชีวกหลอกให้นายกาโกกินมะขามป้อมซึ่งท่านล้วงจากย่ามออกมาให้ โดยนายกาโกไม่รู้ว่าขณะที่ล้วงนั้นท่านได้เอาเล็บหยิกที่ผิวมะขามป้อม ให้ยาซึ่งติดไว้ที่เล็บแทรกเข้าไปในเนื้อ พอนายกาโกกินเข้าไปประเดี๋ยวเดียวก็ถ่ายอุจจาระแบบท้องร่วงจนหมดแรงลงนอน ท่านชีวกมอบช้างคืนไว้แก่นายกาโกแล้วเดินทางกลับกรุงราชคฤห์โดยปลอดภัย

เรื่องนี้แสดงทั้งปัญญา และความรู้ของท่านชีวก ปัญญาท่านช่วยให้คาดการถูกต้องว่า นายกาโกคงไม่ยอมกินอาหารหรือน้ำเพราะเกรงจะถูกวางยา แต่นายกาโกเดินมาไกลย่อมกระหายน้ำ ท่านกลับห้ามไม่ให้ดื่มน้ำ ว่าจะทำให้ไม่สบาย (ซึ่งทำให้นายกาโกเห็นว่าท่านหวังดี เลยหมดความระวังตัว) แล้วก็ถูกวางยา

มะขามป้อมเหมาะที่สุด สำหรับการใช้ประโยชน์ในที่นี้ เพราะเป็นสิ่งที่รู้กันทั่วว่าแก้กระหายน้ำได้ดี นอกจากนี้ยังมีรสฝาดมาก ซึ่งช่วยกลบรสยาถ่ายที่หยิกเข้าไปในเนื้อ

ปัญหาที่ยังตอบไม่ได้ คือ ท่านใช้ยาอะไร ?

ยาที่แพทย์แผนปัจจุบันรู้จักว่าเป็นยาถ่ายแรงที่สุด คือ น้ำมันสลอด แต่จะต้องใช้ถึงสามหยด ซึ่งคงจะมากเกินกว่าที่จะใช้เล็บหยิกใส่เข้าไปในลูกมะขามป้อมได้ ทางที่จะเป็นไปได้มีสองทาง

ทางที่หนึ่ง คือ ท่านชีวกมียาถ่ายของท่าน ซึ่งในปัจจุบันนี้ ไม่มีใครรู้จัก

ทางที่สอง คือ ท่านชีวกได้ใช้ความรู้ของท่านทำให้น้ำมันสลอดข้นเข้าหลายเท่า จนกลายเป็นคล้ายขี้ผงและมีฤทธิ์แรงเพิ่มขึ้นจนปริมาณเท่าขี้เล็บ ก็ทำให้ถ่ายจนหมดแรง

– เป็นผู้รอบรู้เรื่องสรรพคุณยา และวิธีใช้ยา

ความสามารถของท่านชีวกในด้านทั้งสองนี้ ปรากฏในประวัติเกี่ยวกับคนไข้อีกสามคน คือ การรักษาภริยาเศรษฐีเมืองสาเกต (คนไข้คนแรกของท่าน) การรักษาพระโรคริดสีดวงของพระเจ้าพิมพิสาร และการรักษาโลหิตุปบาทของพระพุทธเจ้า ทั้งสามรายนี้ ท่านชีวกวางยาครั้งเดียวโรคก็หาย แสดงว่าท่านใช้ยาถูกกับโรค และใช้วิธีที่ให้ผลดีสมบูรณ์

ภริยาเศรษฐีเมืองสาเกตนั้น ปวดศีรษะมาถึง ๗ ปี ไม่มีใครรักษาหาย ท่านชีวกเอาเนยใสเคี่ยวบนไฟจนเปลี่ยนรสและกลิ่น ผสมตัวยาสำคัญแล้วให้คนไข้สูดเข้าทางจมูก "และอาเจียนออกมาทางปาก" รักษาครั้งเดียวหายขาด

พิจารณาตามเรื่อง ผู้เขียนคิดว่า ภริยาเศรษฐีเป็นโรคโพรงอากาศข้างจมูกอักเสบ (ไซนัสไอติส) ช่องระบายอากาศของโพรงตีบ อากาศถ่ายเทไม่ได้ หนองค้างอยู่ข้างในจึงปวดศีรษะรุนแรง ยาที่ท่านชีวกให้คนไข้นัดเข้าไปคงจะละลายอยู่ในเนยใส อาศัยความลื่นของไขมันผ่านช่องตีบเข้าไปได้ ยังผลให้ช่องขยายหนองออกมาได้ และเชื้อโรคถูกฆ่าตาย หนองไหลลงไปในคอ คนไข้อาเจียนออกมา โรคก็หาย

แม้ในปัจจุบันนี้ การรักษาโรคไซนัสอักเสบก็ไม่ค่อยได้ผล เพราะยาไม่ผ่านเข้าไปในโพรงกระดูก ถ้าหากมีใครเอาวิธีของท่านชีวกมาลองใช้ดูบ้าง อาจจะได้ผลดีกว่ากินยา หรือผ่าตัดก็ได้

โรคริดสีดวงทวารหนัก เป็นโรคเรื้อรังรักษายาก สมัยนี้นิยมวิธีศัลยกรรมตัดเอาออก (แล้วบางทีก็เป็นใหม่) หมอแบบเดิม โดยเฉพาะหมอจีน ใช้วิธีเอายาทาให้ "หัวฝ่อ" แล้วหลุดออกมา ซึ่งต้องทำหลายยก ท่านชีวกรักษาพระเจ้าพิมพิสารโดยทายาหนเดียวก็หายสนิท ยาของท่านคงจะทำให้หัวริดสีดวงฝ่อแล้วแห้งหายเข้าไปในเนื้อโดยตรง คงไม่ใช่ชนิดกัดให้หัวหลุดออกมาอย่างที่หมอจีนนิยมใช้ เพราะอย่างหลังนี้ยังมีแผลเป็นซึ่งจะต้องรักษาอีกหลายวัน

เมื่อพระเทวทัตให้สมุนกลิ้งก้อนหินเพื่อให้ไปทับพระพุทธเจ้า จนสะเก็ดกระเด็นไปทำให้ข้อพระบาทห้อเลือด ท่านชีวกรักษาโดยเอายาพอกแล้วพันผ้าทิ้งไว้หลายชั่วโมง ระหว่างนั้นท่านเข้าไปรักษาคนไข้ในนครราชคฤห์ ตั้งใจจะกลับไปแก้ผ้าพันแผลเอง แต่บังเอิญประตูเมืองปิด ออกไม่ได้ ต้องรอด้วยความกระสับกระส่ายตลอดคืน พอเช้ารีบออกไปเฝ้าก็พบว่าทุก ๆ อย่างเรียบร้อย เนื่องด้วยพระพุทธเจ้าทรงทราบด้วยญาณและให้พระอานนท์เอาผ้าออกเมื่อถึงเวลา ปรากฏว่าแผลหายเรียบร้อย

แพทย์แผนรักษาอาการห้อเลือดด้วยยาผสมสารเคมีซึ่งละลายก้อนเลือด ยังต้องใช้เวลาสี่ห้าวัน ยาของท่านชีวกใช้เป็นชั่วโมง ๆ เท่านั้น

– เป็นผู้สามารถในการผ่าตัด

ในแง่ของวิชาการ การรักษาโรคของท่านชีวกที่น่าทึ่งที่สุด คือ การเปิดกะโหลกศีรษะเศรษฐีเมืองราชคฤห์เพื่อรักษาอาการปวดศีรษะรุนแรงและเรื้อรัง ท่านได้พบ "หนอนสองตัว" อยู่ภายใต้กะโหลกศีรษะ จึงเอาออกเสียแล้วปิดกะโหลกไว้อย่างเดิม เศรษฐีก็หายเป็นปรกติ

งานของท่านชีวกที่กล่าวนี้เป็นศัลยกรรมสมอง ซึ่งเป็นการผ่าตัดชั้นยอด แม้ในปัจจุบันนักโบราณคดีพบบ่อยๆ ว่า กะโหลกศีรษะของคนสมัยก่อนมีรอยถูกเจาะรู และสันนิษฐานว่าเป็นผลของการรักษาโรคสมอง วิธีแบบนี้จึงไม่ใช่ของใหม่ แต่คงมีมานานแล้ว ดังนั้นเรื่องท่านชีวกเปิดกะโหลกศีรษะคนไข้จึงเป็นไปได้

นอกจากนี้ในการขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองตักกสิลา ได้พบเครื่องมือผ่าตัดอายุมากกว่าพันปี ซึ่งมีลักษณะบ่งไปทางเครื่องใช้สำหรับผ่าตัดกะโหลกศีรษะ แสดงว่าศัลยกรรมสมองอาจจะมีในประเทศอินเดียมาตั้งแต่สมัยของท่านชีวก หรือหลังจากนั้นไม่นาน ก็ได้

สำหรับ "หนอน" ภายในกะโหลกศีรษะของเศรษฐีนั้น คงไม่ใช่หนอนที่เกิดจากไข่แมลงวัน เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นจะต้องมีแผลทะลุเข้าไปจากภายนอก แต่ไม่ปรากฏว่าเศรษฐีมีแผลที่ศีรษะ ดังนั้นน่าจะเป็น "หนอนพยาธิ" มากกว่า

ตามความรู้ปัจจุบัน (โดยคำบอกเล่าของ ศาสตราจารย์ นายแพทย์แทน จงศุภชัยสิทธิ์ คณะเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยมหิดล) ตัวพยาธิที่อาจเข้าไปอยู่ภายในกะโหลกศีรษะ หรือสมองนั้น มีอยู่หลายอย่าง รวมทั้ง "ตัวจี๊ด", แองจิโอสรองกีย์ลัส, ซิสติเซอร์คัส และ ฟาสซิโอลา ตัวจี๊ดนั้นไม่เคยปรากฏในประเทศอินเดีย (จำต้องเดาว่า ในสมัยพุทธกาลก็คงไม่มีเหมือนกัน) แองจิโอสตรองกีย์ลัส และ ซิสติเซอร์คัส มีความสัมพันธ์กับหมูซึ่งในอินเดียมีน้อย ส่วน ฟาสซิโอลานั้น อยู่ในวัว ซึ่งมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ไข่ของมันออกมากับมูลวัว ซึ่งอาจไปปนเปื้อนผัก คนกินผักได้ไข่เข้าไปในลำไส้ ตัวอ่อนฟักออกมาแล้ว ไชเข้าไปในหลอดเลือดและล่องลอยไปทั่วร่างกาย บางตัวอาจเข้าไปอยู่ในสมอง หรือภายในกะโหลกศีรษะได้

ผู้เขียนคิดว่า "หนอน" ที่ท่านชีวกเอาออกมาจากกะโหลกศีรษะของเศรษฐีนั้น น่าจะเป็นตัวนี้มากกว่าอื่น เพราะในประเทศอินเดียนั้นวัวเพ่นพ่านไปทั่วทุกแห่ง ส่วนหมูนั้นค่อนข้างจะหายาก ชาวเมืองจึงมีโอกาสกินผักที่เปื้อนมูลวัวมากกว่าขี้หมู ดังนั้นหนอนพยาธิในกะโหลกศีรษะของเศรษฐีซึ่งท่านชีวกเจาะกะโหลกเอาออกมาได้ จึงน่าจะเป็นพยาธิที่มาจากวัว คือ ฟาสซิโอลา เฮพาติคา หรือ ฟาสซิโอลา จิกันติคา

ตัวพยาธิที่เข้าไปอาศัยพักพิงอยู่ในร่างกายมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นตัวอะไร ย่อมอาศัยยังชีพอยู่ด้วยอาหาร และออกซิเจน ซึ่งไหลมากับเลือดของมนุษย์ผู้ให้ที่อาศัย

พยาธิบางอย่าง เช่น พยาธิปากขอ อาจกินเลือดของผู้ให้อาศัยเสียจนผู้นั้นเกิดอาการโลหิตจาง บางอย่าง เช่น ตัวตืด ก็เพียงแต่แย่งอาหาร ทำให้ผู้ให้อาศัยขาดอาหาร ผอมแห้งแรงน้อย สำหรับหนอนฟาสซิโอลา สองตัวในศีรษะเศรษฐี ไม่ได้แย่งอาหาร หรือทำลายเม็ดเลือดมากนัก แต่ไปแย่งเนื้อที่อันจำกัดภายในกะโหลกศีรษะ ทำให้สมองถูกเบียด จนเกิดอาการปวดศีรษะอย่างรุนแรง และไม่มีเวลาหาย จนกระทั่งท่านชีวกหยิบตัวพยาธิออกไป

สำหรับกรณีลูกเศรษฐี เมืองพาราณสี ที่เป็นโรคมีอาการผอมเหลืองแพทย์อื่นรักษาไม่หาย ท่านชีวกวินิจฉัยว่าเป็นฝีในลำไส้ และรักษาโดยการผ่าท้อง แล้วตัดเอาลำไส้ส่วนที่เป็นโรคออกทิ้งไป ส่วนที่เหลือเอาต่อกันเข้าอย่างเดิม ลูกเศรษฐีหายจากโรค และกลับมีร่างกายอ้วนท้วนเป็นปรกติ

ข้อน่าสนใจในรายนี้มีอยู่สองประการ คือ ท่านชีวกทำอย่างไร คนไข้จึงไม่รู้สึกเจ็บปวดในขณะผ่าตัด ประการหนึ่ง กับ โรคที่ในลำไส้ คือโรคอะไร อีกประการหนึ่ง

สำหรับการตัดเอาลำไส้ออกทิ้งเสียตอนหนึ่ง แล้วเอาส่วนที่เหลือมาต่อกันนั้นในสมัยนี้นับว่าเป็นการผ่าตัดที่ไม่ยากนัก แต่ในสมัยโน้นอาจจะเป็นอย่างอื่น หมอทั้งเมืองพาราณสีจึงรักษาไม่ได้ (แต่การรักษาไม่ได้หรือไม่หายนั้น อาจเป็นเพราะวินิจฉัยไม่ถูก ส่วนท่านชีวกวินิจฉัยได้ถูกต้อง จึงรักษาได้)

การที่ท่านชีวกผ่าตัด เปิดหน้าท้องเอาลำไส้ออกมาได้โดยสะดวก ท่านต้องมีวิธีทำให้คนไข้ไม่รู้สึกเจ็บเสียก่อน ผู้เขียนคิดว่า วิธีที่น่าจะเป็นได้ที่สุด คือ การใช้ฝิ่น ซึ่งรู้จักกันมาตั้งแต่ "สมัยก่อนประวัติศาสตร์" (คือก่อนพุทธกาล) ไม่ต้องสงสัยว่าท่านชีวกจะต้องมีความรู้อย่างดีในเรื่องฝิ่น และสามารถเอามาใช้ทำให้คนไข้สิ้นความรู้สึกเจ็บปวด อีกวิธีหนึ่งที่ท่านอาจจะใช้ได้ คือ การสะกดจิต ซึ่งรู้จักกันมานมนานแล้ว

ท่านชีวกเป็นลูกศิษย์ฤๅษี คงจะได้ศึกษาเรื่องการปฏิบัติทางจิตมาเป็นอย่างดีและมีความสามารถในการสะกดจิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมื่อท่านเก่งทางการผ่าตัดด้วย ท่านย่อมจะต้องเตรียมตัวเรียนวิชานั้นไว้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติ อำนาจจิตของท่านอาจจะมีประโยชน์อย่างอื่นอีก ในการประกอบวิชาชีพของท่าน เช่น ให้เพ่งดูภายในร่างกาย แทนใช้เครื่องเอกซเรย์ในสมัยปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ท่านชีวกจึงวินิจฉัยโรคได้แม่นยำ และรักษาได้ผลดีกว่าแพทย์คนอื่น ๆ

ที่ในลำไส้ของลูกชายเศรษฐีนั้น ผู้เขียนคิดอย่างตื้นๆ ว่าน่าจะเป็นจากวัณโรคมากกว่าอย่างอื่น วัณโรคลำไส้ ซึ่งมักลงท้ายด้วยฝีเรื้อรัง เป็นโรคที่แพร่หลายมากโรคหนึ่ง โดยเฉพาะในหมู่คนที่ดื่มน้ำนมวัว คือแม่วัวมีเชื้อวัณโรค เชื้อออกมากับน้ำนม คนดื่มน้ำนมโดยไม่ได้ทำลายเชื้อเสียก่อน เชื้อวัณโรคก็เข้าไปถึงลำไส้ ยึดเป็นแหล่งที่พักพิงขยายพันธุ์ต่อไปจนกลายเป็นฝีขึ้น ชาวอินเดียดื่มน้ำนมมานมนานแล้ว แต่การทำลายเชื้อในน้ำนมเพิ่งรู้จักกันเมื่อศตวรรษที่ผ่านไป สมัยพุทธกาลยังไม่มีความรู้เรื่องเชื้อจุลินทรีย์ และการทำลายเชื้อ เป็นการง่ายที่ลูกเศรษฐี (และคนใดคนหนึ่ง) จะได้รับเชื้อวัณโรคเข้าไปกับน้ำนม และเกิดเป็นฝีในลำไส้ขึ้น ผู้ที่เป็นโรคนี้ได้รับผลร้ายจากสองทางคือ จาก

พิษของเชื้อวัณโรค และจากการที่มีฝีอยู่ในลำไส้ เพราะฉะนั้นลูกเศรษฐีจึงมีอาการผอมเหลืองเป็นสำคัญ เนื่องจากวัณโรคลำไส้มักจะมีแหล่งโรคที่อื่นอีกด้วย โดยเฉพาะที่ปอด ซึ่งต้องรักษาด้วยยาท่านชีวกอาจจะมียาวิเศษของท่าน ซึ่งสามารถรักษาวัณโรคในตำแหน่งอื่นให้หายไปด้วย ลูกเศรษฐีจึงกลับมีสุขภาพดีโดยรวดเร็ว

– เป็นผู้มีลักษณะของแพทย์ที่สมบูรณ์

การที่จะเป็นแพทย์ที่ดีเป็นเรื่องยากยิ่ง โดยเฉพาะที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้มีแพทย์จำนวนมากที่มีวิชาความรู้สูง มีความสามารถรักษาโรคได้ดี แต่ขาดคุณสมบัติของแพทย์แท้ ซึ่งข้อนี้ย่อมลบล้างความดีในส่วนอื่นๆ ให้เหลือน้อยไปเป็นอันมาก

ใครได้อ่านประวัติของท่านชีวกแล้ว ย่อมจะเกิดความรู้สึกว่า ท่านช่างเป็นคนดีจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแต่เป็นหมอเก่งเท่านั้น ท่านมีศีล และมีธรรมะเต็มเปี่ยมอยู่ในจิตใจของท่าน ซึ่งทำให้การปฏิบัติของท่านทุกๆ อย่างเป็นไปในแง่ที่พึงนิยมนับถือทั้งนั้น ความจริงข้อนี้จะเห็นได้จากข้อสรุปต่อไป ซึ่งมีเหตุการณ์เป็นหลักฐานพยาน

(๑) ท่านเป็นผู้รู้สึกรับผิดชอบต่อความปลอดภัยของคนไข้ ไม่ยอมรักษาใครจนแน่ใจว่ามีความรู้จริงๆ (กรณีค้นหาต้นไม้ที่ไม่มีสรรพคุณเป็นยา)

(๒) ท่านไม่ถือโกรธคนไข้ แม้จะถูกยั่วหรือเหยียดหยาม (กรณีภริยาเศรษฐีไล่ออกจากบ้าน แต่ท่านไม่ถือ กลับเสนอตัวซ้ำ จนได้รักษาให้หายจากโรค)

(๓) ท่านตั้งใจช่วยคนไข้ แม้รู้ว่าตนเองอาจต้องเสียหาย หรือแม้ได้รับอันตราย (กรณีรักษาพระเจ้าจัณฑปัชโชโต ยอมเสี่ยงภัย ใช้ยาซึ่งรู้ว่าคนไข้เกลียดอย่างยิ่ง)

(๔) ท่านเห็นคนไข้ทุกคนสำคัญ ตั้งใจรักษาทุกคน มิได้เลือกเอาใจใส่แต่เฉพาะคนที่ฐานะดี หรือมีความสำคัญ (กรณีกลับไปดูคนไข้ในเมืองราชคฤห์ ในเมื่อรักษาพระพุทธเจ้ายังไม่เสร็จ แต่มีโอกาสพอจะไปได้)

(๕) ท่านไม่ทำอันตรายใคร แม้มีเหตุผลและมีโอกาสจะทำได้ง่าย (กรณีนายกาโกตามจับตัวท่าน จะเอาไปให้พระเจ้าจัณฑปัชโชโตลงโทษ ท่านอาจวางยาให้ตายหรือทำร้ายตอนที่นอนหมดแรงอยู่อย่างไม่มีทางสู้ แต่ท่านไม่ได้ทำ)

(๖) ท่านไม่รีดนาทาเร้นคนไข้ เรียกค่ารักษาแต่พอสมควรกับเหตุการณ์และฐานะของบุคคล (กรณีรักษาเศรษฐีกรุงราชคฤห์ ซึ่งสัญญาจะยอมตัวเป็นทาสพร้อมด้วยครอบครัว ท่านลดหย่อนให้ เอาเพียงเงินจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องเล็กน้อยสำหรับเศรษฐี)

(๗) ท่านมักให้ความรู้แก่คนไข้และญาติ ไปพร้อมกับให้การรักษา ซึ่งอาจมีประโยชน์สำหรับการปฏิบัติตัวต่อไปภายหลัง (กรณีผ่าตัดลูกชายเศรษฐีเมืองพาราณสี เสร็จแล้วยังอธิบายให้พวกญาติทราบความเป็นไปของโรค)

(๘) ท่านเพ่งเล็งถึงจิตวิทยาของคนไข้ด้วย ไม่เพียงแต่ตั้งหน้ารักษาโรค (กรณีผ่ากะโหลกศีรษะเศรษฐีเมืองราชคฤห์ ท่านให้คนไข้เตรียมใจไว้ว่า จะต้องนอนตะแคงข้างขวา ๗ เดือน ตะแคงข้างซ้ายอีก ๗ เดือน และนอนหงาย ๗ เดือน แต่ที่จริงต้องนอนท่าละ ๗ วันเท่านั้น)

หากในปัจจุบันนี้ แพทย์ผู้ใดมีพฤติกรรมอย่างท่านชีวก ถึงแม้ว่าจะมีความสามารถในทางรักษาไม่เท่าเทียมท่าน แพทย์ผู้นั้นย่อมจะได้ชื่อว่าเป็น 〝แพทย์ที่ดี〞 และย่อมจะมีผู้คนเคารพนับถือไปทั่วบ้านทั่วเมือง เท่าที่ปรากฏอยู่ในความสังเกตของคนส่วนมาก แพทย์สมัยนี้มักจะเพ่งเล็งแต่เรื่องความรู้และแบบฉบับของฝรั่ง ผู้ที่ยึดแบบที่เคยสั่งสอนอบรมมาแต่เก่าก่อนนั้น หายากเต็มที เพราะถือว่า แบบอย่างนั้นๆ เป็นของโบราณ สมัยนี้ใช้ไม่ได้เสียแล้ว

– สรุป

ท่านชีวก หรืออาจารย์ชีวกโกมารภัต เป็นสัตบุรุษควรแก่การเคารพกราบไหว้ ท่านมิได้เป็นแต่เพียงแพทย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดในสมัยของท่าน แต่ยังเป็นคนดีมีความกตัญญูกตเวที, มีสติ, มีปัญญา และมีศีลธรรม ท่านเป็นผู้เสียสละ จิตใจเปี่ยมไปด้วยจาคะ และปริจาคะ เมตตากรุณา

ความสำเร็จของท่านอยู่ที่ทำอะไรทำจริง, มีความเพียร, ใส่ใจและใฝ่ตรอง โดยมีความหวังดีต่อคนไข้ หรือต่อส่วนรวมเป็นหลัก

หากพิจารณาท่านในแง่ของคน ท่านก็เป็นคนที่หาได้ยาก มองในแง่ของข้าราชการ ท่านก็เป็นขุนนางที่จงรักภักดีเป็นเยี่ยม, ดูในแง่ของพุทธศาสนิกชน ท่านก็เป็นอุบาสกผู้ได้ทิ้งรอยไว้ชั่วนิรันดร์ในพระศาสนา, เพ่งท่านในฐานที่เป็นแพทย์ ท่านก็เป็นแพทย์ชั้นยอด ทั้งในด้านปฏิบัติและจริยธรรม ท่านเป็นธีรชนที่หาได้ยากยิ่ง

ดังนั้น จึงเป็นการสมควรยิ่งแล้ว ที่แพทย์ไทยเดิมทั้งหลายจะยกย่อง และเทิดทูนท่านว่าเป็นปรมาจารย์.

....

ธรรมโอวาท สำหรับผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม

จากหนังสือ "ธรรมโอวาทสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม"
จัดพิมพ์โดย
ชุมนุมพุทธธรรมศิริราช คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล
เนื่องในโอกาสครบ ๔๐ ปี ชุมนุมพุทธธรรมศิริราช
โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์, ศ.นพ.ประพันธ์ อารียมิตร, ศ.นพ.โรจน์ สุวรรณสุทธิ
....

"ข้อที่น่าพิศวงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาประการหนึ่งก็คือ โดยวิธีง่ายๆ ไม่ต้องอาศัยอุปกรณ์อันใดเลย ผู้ปฏิบัติสามารถบรรลุผลอย่างที่นักวิทยาศาสตร์ไม่สามารถทำได้ แม้ด้วยอุปกรณ์ที่ทันสมัยที่สุดและราคาแพงที่สุด

ที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ ความก้าวหน้าทางพระพุทธศาสนาทำให้ชีวิตง่ายและสงบ ส่วนความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ทำให้ชีวิตยากและยุ่ง"

– โดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์

คำนำ

โดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์อุดม โปษะกฤษณะ
คณบดีคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

ตำราต่าง ๆ เกี่ยวกับการแพทย์มีอยู่เป็นอันมาก ใครอยากจะศึกษาก็หาได้โดยสะดวก ห้องสมุดเกี่ยวกับการแพทย์ของเรากำลังเจริญ ตึกที่จะเปิดใหม่ ชื่อ "หอสมุดศิริราช" ใหญ่โตกว้างขวาง จะเป็นเครื่องเชิดชูโรงเรียนแพทย์ของเราเป็นอันมาก

แพทย์เรานั้นมิได้อยู่ได้เป็นสุขเพราะมีวิชาความรู้ทางแพทย์อย่างเดียว ถ้ามีธรรมะอยู่ในใจร่วมด้วย ก็จะมีความสุขสงบยิ่งกว่า มีแพทย์หลายคนที่มีความรู้ความสามารถมากทางการแพทย์ แต่ขาดธรรมะในใจ ไม่มีสัมมาวาจา อาจจะบริภาษใครๆ ก็ได้ ต่อธารกำนัล บางคนคิดว่าตนมีความรู้ความสามารถ ไม่มีใครสู้ มือหังการแย่งความดูแลผู้ป่วยของคนอื่น โดยสำคัญผิดคิดว่าตนจะรักษาได้ดีกว่าเจ้าของไข้ บางคนมีความพยาบาท เมื่อไม่ชอบใครแล้วต้องทำลายให้พินาศไป แพทย์เหล่านั้นย่อมไม่มีความสุขแม้ภายนอกจะรู้สึกยิ่งใหญ่ก็ตาม

แพทย์ที่สำเร็จปริญญาใหม่ๆ แม้จะได้เรียนธรรมะมาตั้งแต่ศีรษะเท่ากำปั้นมือ เมื่อไม่ได้ปฏิบัติให้ติดตัวเป็นนิสัยเสมอ ก็ลืม เหมือนวิชาแพทย์ที่กำลังเต็มเปี่ยมอยู่เวลานี้ ถ้าไม่นำออกมาใช้และฝึกฝนอยู่เรื่อยๆ ชั่วเวลาไม่ถึงเดือนก็จะลืมเสียมากกว่าครึ่ง

ตำราที่เกี่ยวกับพุทธธรรมสำหรับแพทย์นั้นมีน้อย เล่มแรกที่ออกมาคือ หนังสือจรรยาแพทย์ ของท่านเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ที่แต่งไว้เมื่อ ร.ศ. ๑๒๗ และก็ใช้เป็นหนังสือจรรยาสำหรับสอนนักเรียนในโรงเรียนสามัญทั่วไปอยู่หลายสิบปี ผมรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่มีหนังสือพุทธธรรม สำหรับแพทย์และพยาบาลเกิดขึ้นอีก ๑ เล่ม ในยุคปรมาณู

ท่านผู้รวบรวมและเรียบเรียงทั้งสองคนเป็นผู้ที่ควรแก่การคาราวะเป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านทั้งสองได้ศึกษาพุทธธรรมจนมีความรู้แตกฉาน ท่านมิได้เป็นผู้รู้เท่านั้น แต่ท่านได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีตามที่ท่านรู้ซึ้งเป็นของประเสริฐสุด หนังสือฉบับนี้ไม่ควรมีคำนำ เพราะเมื่อท่านเห็นชื่อผู้เขียน คือ ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ก็เหมือนท่านเห็นวัสดุที่มีตราบอกว่า Made in Germany ท่านผู้เขียนคนที่สองคือ นายแพทย์ประพันธ์ อารียมิตร ท่านผู้นี้มีความสะอาดและสงบมาก จึงมีผู้รู้จักน้อยในฐานะผู้ปฏิบัติธรรม

ท่านศาสตราจารย์อวย ได้รวบรวมข้อธรรมะไว้ ๔ หัวข้อใหญ่ คือ

๑. ธรรมะที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของแพทย์และพยาบาลโดยตรง
๒. ธรรมะที่เกี่ยวกับการสร้างตัว
๓. ธรรมะที่เกี่ยวกับการรักษาตัว
๔. ธรรมะที่เกี่ยวกับหมู่คณะ

นายแพทย์ประพันธ์ ได้อธิบายให้พวกเราฟังอย่างแจ่มแจ้ง ถึงความสำคัญของพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ **อริยสัจจ์**

หนังสือเล่มนี้ ควรเป็นคู่มือสำหรับนำติดตัวไปเพื่อพลิกดูและปฏิบัติตาม ชั่วชีวิตของเรา

....

หัวข้อพุทธธรรมสำหรับแพทย์และพยาบาล

ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

****

สาราณียกรสโมสรนักศึกษาแพทย์ศิริราช ขอให้ผู้เขียนรวบรวมหัวข้อธรรมะที่เห็นว่าเหมาะสมสำหรับแพทย์และพยาบาลตลอดจนนักศึกษา มาให้ตีพิมพ์ในหนังสือนี้ เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจและเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ ผู้เขียนสนองคำขอร้องด้วยความเต็มใจ เพราะแน่ใจว่างานชิ้นนี้จักเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านซึ่งจะนำไปใช้ได้ตลอดชีวิต แต่โดยที่รู้อยู่ว่าตัวยังเป็นเพียงนักศึกษาคนหนึ่งในเรื่องพระพุทธศาสนา จึงไม่ค่อยไว้ใจตนเองนัก เมื่อรวบรวมตำราได้จนเป็นที่พอใจแล้ว ได้นำไปกราบเรียนปรึกษาเจ้าพระคุณพระสาสนโสภณ (สมณศักดิ์ในขณะนั้น ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปรินายก) วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งเป็นพระอาจารย์ที่เคารพนับถืออย่างยิ่งองค์หนึ่ง ท่านได้กรุณาตรวจทบทวนให้และแนะนำเพิ่มเติมอีกบางประการ ซึ่งนับว่าเป็นพระคุณอย่างสูง

ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นสัจจะ คือความจริงแท้ ทรงภาษิตไว้สำหรับทุกคนเพื่อจะนำไปใช้ให้บังเกิดประโยชน์ และใช้ได้ทุกกาลเวลา ไม่มีเก่าพ้นสมัย หัวข้อธรรมะที่รวบรวมมานี้มิใช่จะดีสำหรับแพทย์และพยาบาลเท่านั้น แต่ดีสำหรับทุกๆ คน ในทางกลับกัน แพทย์และพยาบาลก็ต้องใช้ธรรมะอื่นๆ ที่คนทั่วไปใช้ด้วย มิใช่จะใช้แต่ที่ปรากฏในบทความนี้ อย่างไรก็ดี ธรรมะที่รวบรวมไว้นี้ แพทย์และพยาบาลคงจะต้องใช้บ่อยมากกว่าคนอื่นๆ จึงควรเอาใจใส่เป็นพิเศษเพื่ออบรมให้เกิดคุณธรรมที่สำคัญๆ ขึ้นที่ตัวของตัวเอง

โดยที่ทั้งหน้ากระดาษและเวลามีจำกัดมาก ในบทความนี้จึงเขียนแต่หัวข้อธรรมกับคำขยายเพียงสั้นๆ เป็นการแนะนำให้รู้จักเท่านั้น ผู้ที่สนใจจะศึกษาให้ละเอียดลออต่อไปควรอ่านหนังสือ ประเภท "ธรรมวิภาค" หรือ "ธรรมวิจัย" ซึ่งมีจำหน่ายที่มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร

๑. ธรรมะที่เกี่ยวกับหน้าที่ของแพทย์และพยาบาลโดยตรง

พรหมวิหาร ธรรมเครื่องอาศัยของผู้เป็นใหญ่

- เมตตา ความรักใคร่, ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข
- กรุณา ความสงสาร, คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์
- มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี, แม้การนั้นจะทำให้ตนกลับด้อย
- อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ยินดียินร้ายเมื่อผู้อื่นได้รับเคราะห์ ความวิบัติ, โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาแล้วว่าเป็นผลกรรมของผู้นั้นเอง, ไม่มีทางช่วย

ธรรมเป็นโลกบาล ธรรมคุ้มครองโลก

- หิริ ความละอายแก่ใจไม่ทำผิดแม้ในที่ซึ่งไม่อาจมีใครพบเห็น
- โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป, ไม่ทำกรรมชั่วเพราะกลัวผลร้ายที่จะตามมา

ธรรมอันทำให้งาม ธรรมก่อให้เกิดความนิยมเหนือรูปร่างหรืออาภรณ์

- ขันติ ความอดทน, ต่อการรบกวนทางจิตใจและทางกาย
- โสรัจจะ ความสงบเสงี่ยม ไม่เห่อเหิมแม้จะอยู่ในฐานะสูงหรือได้ดีเกินหน้าผู้อื่น

๒. ธรรมะเกี่ยวกับการสร้างตัว

อัฏฐังคิกมรรค มรรคมีองค์แปด, คือทางดำเนินไปสู่ความสำเร็จชั้นสูง

- สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ, คือ คิดเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม
- สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ, คือไม่โลภ ไม่พยาบาท ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
- สัมมาวาจา ความเจรจาชอบ, คือเว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ
- สัมมากัมมันตะ ความทำการงานชอบ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม
- สัมมาอาชีวะ ความเลี้ยงชีวิตชอบ คือ เว้นจากการหากินในทางทุจริต
- สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ คือ เพียรป้องกันมิให้ความชั่วเกิดขึ้น เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรสร้างความดีให้เกิดขึ้น เพียรรักษาความดีที่มีอยู่แล้ว
- สัมมาสติ ความระลึกชอบ คือพิจารณาให้เห็นความเป็นจริงเกี่ยวกับร่างกาย ความรู้สึก ความทุกข์ความสุข และเรื่องราวต่างๆ
- สัมมาสมาธิ ความตั้งใจไว้ชอบ คือ มีจิตใจแน่วแน่และมั่นคงในการงาน ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์

อิทธิบาท ธรรมเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ ๔ อย่าง

- ฉันทะ ความพอใจในการงานของตนไม่เบื่อหน่าย
- วิริยะ ความเพียรเพื่อประกอบการงานนั้นๆ ไม่ท้อถอย
- จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในการงาน ไม่ทอดทิ้ง
- วิมังสา ความหมั่นตริตรองพิจารณาเหตุผลในการงาน ไม่หยุดนิ่ง

กุศลกรรมบถ ทางประกอบกรรมดี

- ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการฆ่าสัตว์
- อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาสิ่งที่เจ้าของเขามิได้ให้
- กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

- มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ
- ปิสุณายวาจาย เวรมณี เว้นจากการพูดส่อเสียด
- ผรุสาย วาจาย เวรมณี เว้นจากพูดคำหยาบ
- สัมผัปปลาปา เวรมณี เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ
- อนภิชฌา เว้นจากความโลภอยากได้ของผู้อื่น
- อพยาปาทา เว้นจากความพยาบาทปองร้ายผู้อื่น
- สัมมาทิฏฐิ มีความเห็นชอบตามคลองธรรม

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ธรรมซึ่งให้ประโยชน์ในปัจจุบัน

- อุฏฐานสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความหมั่นในการประกอบอาชีพ ในการศึกษา และในการทำธุระหน้าที่
- อารักขสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการรักษา เช่น รักษาทรัพย์ที่หามาได้ รักษาการงานไม่ให้ตกต่ำ เป็นต้น
- กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว
- สมชีวิตา ความเลี้ยงชีวิตโดยควรแก่กำลังทรัพย์และฐานะ ไม่ให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยเกินควร

วุฑฒิ ธรรมเป็นเครื่องเจริญ

- สัปปุริสังเสวะ การคบหาแต่ผู้ประพฤติดีด้วยกาย วาจา ใจ (สัตบุรุษ)
- สัทธัมมัสสวนะ ฟังคำสั่งสอนของผู้รู้ด้วยความเคารพ
- โยนิโสมนสิการ ตริตรองให้รู้จักสิ่งดีสิ่งชั่วโดยวิธีที่ชอบ
- ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ กระทำการต่างๆ โดยสมควรแก่เหตุผล ตามที่ได้ตรองเห็นแล้ว

สัปปุริสธรรม ธรรมของสัตบุรุษ

- ธัมมัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ ว่าอะไรเป็นเหตุของอะไร
- อัตถัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักผล ว่าอะไรเป็นผลของอะไร
- อัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักตน ว่าประพฤติเช่นไรจึงสมควรแก่ฐานะ
- มัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้ประมาณ ว่าแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีวิตเพียงไรจึงเป็นการสมควร
- กาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้กาลเวลา ว่าเมื่อใดสมควรกระทำอะไร
- ปริสัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประชุมชน ว่าจะต้องปฏิบัติแก่หมู่ใดเช่นไร
- ปุคคลปโรปรัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล ว่าคนไหนควรคบ คนไหนไม่ควรคบ

๓. ธรรมะเกี่ยวกับการรักษาตัว

สัมปรายิกัตถธรรม ธรรมให้ประโยชน์ภายหน้า

- สัทธาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น
- สีลสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีล คือรักษากาย วาจา เรียบร้อยดี ไม่ทำการล่วงละเมิดข้อห้าม
- จาคสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน คือแจกจ่ายโภคทรัพย์ เป็นการเฉลี่ยความสุขให้แก่ผู้อื่น
- ปัญญาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยปัญญา คือรู้จักบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ ป็นต้น

ธรรมว่าด้วยการใช้โภคทรัพย์โดยควร

- ใช้เลี้ยงตัว มารดาบิดา บุตร ภรรยา บ่าวไพร่ให้เป็นสุข
- ใช้เลี้ยงเพื่อนฝูงให้เป็นสุข
- ให้บำบัดอันตรายที่เกิดแต่เหตุต่างๆ
- ให้ทำพลี ๕ ประการ คือ ญาติพลี (สงเคราะห์ญาติ), อติถิพลี (ต้อนรับแขก), ปุพพเปตพลี (ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย), ราชพลี (ถวายเป็นหลวง เช่น เสียภาษี), เทวตาพลี (ทำบุญอุทิศให้เทวดา), บริจาคทานในสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติชอบ

อบายมุข เหตุแห่งความฉิบหายซึ่งพึงเว้น

การดื่มน้ำเมา มีโทษ ๖ ประการ

คือ เสียทรัพย์, ก่อเหตุทะเลาะวิวาท, เป็นโรค, เสื่อมเกียรติเสียชื่อเสียง,
ถูกติเตียนทำให้หมดอาย, ทอนกำลังปัญญา

การเที่ยวกลางคืน มีโทษ ๖ ประการ

คือ ชื่อว่าไม่รักษาตัว, ชื่อว่าไม่รักษาลูกเมีย, ชื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ,
เป็นที่ระแวงของคนอื่น, มักถูกใส่ความ, ได้ความลำบากต่างๆ

การเที่ยวดูการละเล่น มีโทษตามสิ่งที่ไปดู

การเล่นการพนัน มีโทษ ๖ ประการ

คือ เมื่อชนะย่อมก่อเวร, เมื่อแพ้ย่อมเสียดายทรัพย์, ทรัพย์ย่อมฉิบหาย,
ไม่มีผู้เชื่อถือ, เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อน, ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย

การคบคนชั่วเป็นมิตร มีโทษตามบุคคลที่คบ

คือ นำให้เป็นนักเลงการพนัน, นำให้เป็นนักเลงเจ้าชู้, นำให้เป็นนักเลงสุรา, นำให้เป็นนักล่อลวงด้วยของปลอม, นำให้เป็นนักล่อลวงซึ่งหน้า, นำให้เป็นคนหัวไม้

การเกียจคร้านทำการงาน มีโทษ ๖ ประการ

คือ มักให้อ้างว่าหนาวนัก, หรือร้อนนัก, หรือเย็นแล้ว, หรือยังเช้าอยู่, หรือหิวนัก, หรือกระหายนัก, แล้วไม่ทำการงาน

ทิศหก หน้าที่อันพึงปฏิบัติต่อบุคคลอื่น

๑. ปุรัตถิมทิส คือ ทิศเบื้องหน้า ได้แก่บิดามารดา

บุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ

- ท่านได้เลี้ยงมาแล้วเลี้ยงท่านตอบ
- ทำกิจของท่าน
- ดำรงวงษ์สกุล
- ประพฤติตนให้สมควรเป็นทายาท
- เมื่อท่านล่วงลับ ทำบุญอุทิศให้ท่าน

๒. ทักขิณทิส คือ ทิศเบื้องขวา ได้แก่ครูอาจารย์

ศิษย์พึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ

- ด้วยลุกขึ้นยืนรับ
- ด้วยเข้าไปคอยยืนรับใช้
- ด้วยเชื่อฟัง
- ด้วยอุปัฏฐาก
- ด้วยการเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

๓. ปัจฉิมทิส คือ ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ ภรรยาและบุตร

สามีพึงบำรุงภรรยาด้วยสถาน ๕ คือ

- ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา
- ไม่ดูหมิ่น
- ไม่ประพฤติล่วงใจ
- มอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้
- ให้เครื่องแต่งตัวโดยควร

มารดาบิดาพึงอนุเคราะห์บุตรด้วยสถาน ๕ คือ

- ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
- สอนให้ตั้งอยู่ในความดี
- ให้ศึกษาศิลปวิทยา
- หาภรรยา(หรือสามี)ที่สมควรให้
- มอบทรัพย์ให้เมื่อถึงกาลอันควร

๔. อุตตรทิส คือ ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่มิตร

กุลบุตรพึงบำรุงมิตรด้วยสถาน ๕ คือ

- ให้ปันสิ่งของ
- เจรจาด้วยถ้อยคำไพเราะ
- ประพฤติการที่เป็นประโยชน์ให้
- วางตนเสมอ
- พูดตามความสัตย์จริง

มิตรที่ได้รับการบำรุงฉะนี้ย่อมตอบแทนด้วยสถาน ๕ คือ

- ช่วยป้องกันเมื่อประมาท ทำความผิดพลาด
- ช่วยรักษาทรัพย์ให้
- ให้พึ่งพิงเมื่อมีภัย
- ไม่ทอดทิ้งในยามตกยาก
- นับถือตลอดถึงวงษ์ญาติ

๕. เหฏฐิมทิส คือ ทิศเบื้องต่ำ ได้แก่ บ่าวไพร่

นายพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ

- จัดการงานให้โดยสมควรแก่กำลัง
- ให้อาหารและรางวัล
- รักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้
- แจกของแปลกให้กิน
- ปล่อยให้ไปเที่ยวตามเวลาสมควร

๖. อุปริมทิส คือ ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์

กุลบุตรพึงบำรุงด้วยสถาน ๕ คือ

- ทำอะไรๆ ให้ด้วยเมตตา
- พูดอะไรๆ ด้วยความเมตตา
- คิดถึงด้วยเมตตา
- เชื้อเชิญให้เข้าบ้าน

- บำรุงด้วยเครื่องอุปโภคบริโภค

อภิณหปัจจเวกขณ์ ธรรมอันพึงพิจารณาเนืองๆ

๑. ควรพิจารณาทุกๆ วันว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้
๒. ควรพิจารณาทุกๆ วันว่า เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้
๓. ควรพิจารณาทุกๆ วันว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้
๔. ควรพิจารณาทุกๆ วันว่า(วันหนึ่ง,อาจเป็นวันนี้)เราจักต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น
๕. ควรพิจารณาทุกๆ วันว่า เรามีกรรมเป็นของตัว, เรามีกรรมเป็นผู้ให้ผลของการกระทำของเรา, เราทำดีจักได้ดี, ทำชั่วจักได้ชั่ว
๖. กตัญญูกตเวที ความเป็นผู้สำนึกในอุปการะที่มีผู้กระทำไว้แก่ตน แล้วกระทำตอบแทน

๔. ธรรมะเกี่ยวกับหมู่คณะ

สังคหวัตถุ คุณธรรมอันช่วยยึดเหนี่ยวจิตในของผู้อื่น

- ทาน การให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้สมควรได้รับ
- ปิยวาจา การเจรจาด้วยวาจาที่อ่อนหวาน
- อัตถจริยา การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
- สมานัตตตา การวางตนเสมอกับผู้อื่น, ไม่ถือตัว

สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความนึกถึง

- การช่วยขวนขวายกิจธุระของเพื่อนด้วยเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- การช่วยตักเตือนหรือแนะนำเพื่อนด้วยเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- คอยคิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อนด้วยเมตตา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- แบ่งปันสิ่งที่ตนได้ตนมีแก่เพื่อน ไม่หวงแหน
- ระวังรักษากายกรรม วจีกรรม ให้มีคุณธรรมเสมอกับเพื่อน ไม่ประพฤติเป็นที่รังเกียจ
- มีความคิดเห็นร่วมกับเพื่อน ไม่ทะเลาะวิวาทเพราะความเห็นแตกต่างกัน

อปริหานิยธรรม ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม นำมาซึ่งความเจริญของหมู่คณะ

- หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
- เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิก และพร้อมเพรียงกันช่วยทำกิจที่ต้องกระทำ
- ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติขึ้น ไม่ถอนสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้แล้ว
- ผู้ใดเป็นผู้ใหญ่เป็นประธานในหมู่คณะ เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เชื่อฟังถ้อยคำท่าน

- ไม่ลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น
- ยินดีในที่สงบสงัด ไม่มั่วสุมโดยไม่สมควร
- ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนซึ่งยังไม่มาสู่สำนัก ขอให้มา ที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข

ธรรมะของพระพุทธเจ้ามีคุณลักษณะวิเศษ คือผู้กระทำตามย่อมได้รับผล, ไม่ว่าจะกระทำโดยเล็กน้อยหรือมากมายเพียงใด, ผู้ทำมาก, ย่อมได้ผลมาก หรือผลในขั้นสูง, ผู้ทำน้อย, ก็ได้ผลน้อยหรือในขั้นต่ำ, แต่ผลนั้นมีเสมอ

คนส่วนมากที่ไม่เห็นประโยชน์ของธรรมะ เป็นเพราะศึกษารู้แล้ว ไม่ได้ปฏิบัติ คือไม่ได้นำมาใช้หรือไม่ได้ประพฤติตาม หรือประพฤติด้วยความเห็นผิด หรือเข้าใจผิด เพราะฉะนั้น ผู้ใดอ่านหัวข้อธรรมะที่รวบรวมไว้นี้แล้ว อยากให้เกิดประโยชน์จริงจัง ควรจะนำไปปฏิบัติด้วย ในขั้นต้นอาจเลือกให้เพียงบางข้อ เช่น ที่ทำได้ง่ายๆ จำไว้และตั้งใจประพฤติให้ตรงอยู่เสมอ ไม่ช้าจะเห็นผลดีที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตนเอง ขั้นต่อไปจึงเพิ่มข้อปฏิบัติให้มากขึ้นและยากขึ้นเป็นลำดับ หากกระทำได้เช่นนี้ จะได้ประโยชน์แท้จริง จะเห็นคุณของพระธรรม บังเกิดศรัทธาปสาทะ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ดำเนินชีวิตต่อไปในทางแห่งสัมมาทิฏฐิ ซึ่งเป็นทางที่จะให้ความสุขและความสงบอย่างแท้จริง

****

"ถ้าจิตใจของแพทย์เราถูกแผดเผาอยู่ด้วยความโลภอยากได้ จะเป็นทรัพย์ ตำแหน่ง หน้าที่การงาน เกียรติยศ ชื่อเสียง ฯลฯ ...สติปัญญาของผู้นั้น ก็จะถูกบดบังเสีย ด้วยความเดือดพล่านของความทุกข์... จะมีอาการเหมือนตกนรกทั้งเป็น ซึ่งเป็นที่น่าหวาดเสียว และเป็นอันตรายอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์เรา จะมีอะไรที่น่าอันตรายยิ่งไปกว่านี้อีกเล่า"

– โดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประพันธ์ อารียมิตร

****

ได้มีสิ่งต่างๆ งอกออกมาจากพุทธศาสนาที่แท้อีกมากมาย จนหุ้มเนื้อแท้ของพุทธศาสนาเสียจนมองไม่เห็น..

ส่วนที่เป็นเนื้องอกออกมาจากพระพุทธศาสนาและถูกเรียกอย่างผิดคลุมๆ ไปว่า "พุทธศาสนา" จะเห็นได้จากตัวอย่างดังนี้ เช่น เครื่องราง, ของขลัง, พิธีรีตอง, รูปปั้น...ฯลฯ ถ้าเรายึดถือสิ่งที่งอกมาภายหลังเสียแล้วย่อมไม่ได้รับผลอันเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ ในการมีโอกาสเกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง"

– โดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประพันธ์ อารียมิตร

****

"แท้ที่จริงนั้น ไม่มีใครเลยที่จะไม่มีทุกข์ ทุกคนล้อมรอบไปด้วยเหตุทุกข์ และถูกรุมอยู่ตลอดเวลา เว้นแต่ว่าส่วนมากหลงผิดไป และมัวเมาด้วยเครื่องพรางจนไม่รู้หรือไม่อาจสังเกตได้ว่า ภาวะนั้นๆ เป็นทุกข์"

– โดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์

****

"เมื่อรูป(ร่างกาย) เลือกไม่ได้, บังคับไม่ได้ แล้ว ยังเป็นไปเพื่ออาพาธอีกเช่นนี้, จะยึดถือว่าเป็นของเราได้อย่างไร ถ้ายึด เราก็จะต้องเปลี่ยนแปลงแปรปรวนไปกับรูป เมื่อรูปเปลี่ยนแปลงแปรปรวน เมื่อรูปอาพาธเราก็อาพาธไปด้วย เกิดเป็นความเดือดร้อน ถ้าหากถือได้ตามที่ท่านสอน นึกเสียว่า รูปกายเป็นเพียงที่พึ่งที่อาศัย เมื่อเกิดการเสื่อมโทรมหรือวิการ ความวุ่นวายทางจิตก็จะไม่มี หรือมีแต่น้อย"

– โดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์

****

"พระพุทธเจ้า พระองค์ผู้ตื่น และสว่างไสวด้วยพระปัญญาคุณ พระกรุณา และพระบริสุทธิคุณ จึงทรงเป็นพระสัพพัญญู รอบรู้ในศาสตร์และศิลป์ทั้งปวง ไม่มีผิด ไม่มีพลาด ไม่มีผู้เสมอเหมือน ทั้งพระธรรมของพระองค์นั้นก็เป็นอกาลิโก ไม่มีความจำกัดด้วยกาลเวลา เป็นสัจจะความจริงแท้ไม่ว่าในสมัยใด"

– โดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์

****

ชีวิตพระป่า

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

สพฺพปาปสฺส อกรณํ	**การไม่ทำบาปทั้งปวง**
กุสลสฺสูปสมฺปทา	**การยังกุศลให้ถึงพร้อม**
สจิตฺตปริโยทปนํ	**การชำระจิตให้บริสุทธิ์**
เอตํ พุทฺธานสาสนํ	**นี้คือคำสอนแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย**

พระภิกษุในพระพุทธศาสนาแบ่งออกได้เป็นสองฝ่าย ฝ่ายปริยัติมุ่งศึกษาโดยการท่องบ่นตำรา ส่วนมากอยู่ที่วัดในเมืองหรือหมู่บ้านเพื่อความสะดวกในการเสาะหาอาจารย์ จึงเรียกว่าพระฝ่ายคามวาสี คือพระบ้าน อีกฝ่ายหนึ่งมุ่งศึกษาโดยการกระทำและอยู่ตามป่าตามเขาที่สงบสงัดสะดวกต่อการปฏิบัติ จึงเรียกว่าพระฝ่ายอรัญวาสี คือพระป่า หรือพระธุดงคกัมมัฏฐาน ในหนังสือนี้ใช้ชื่อพระป่า เพราะสั้นและเข้าใจง่าย ตัวพระเองท่านก็ชอบชื่อนั้น เมื่อพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร แห่งวัดป่าอุดมสมพร (สกลนคร) ได้รับนิมนต์ไปเทศน์โปรดทายกทายิกาที่วัดบวรนิเวศวิหาร เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ ท่านได้ออกตัวว่า "อาตมาเป็นคนป่า เทศน์ไม่ดี" แต่พระอุโบสถในวันนั้นแน่นขนัดไปด้วยคนซึ่งตั้งใจไปฟังท่านทั้งนั้น และยังได้อาราธนาให้ท่านเทศน์ซ้ำในวันหลังอีก คนนิยมฟังท่าน เพราะนอกจากท่านมีดีเป็นส่วนตัวแล้ว ท่านยังเทศน์ธรรมะป่าอีกด้วย เทศน์ของพระป่าไม่มีพิธีรีตอง มีแต่เนื้อล้วน ๆ และตรงจุดสุดยอด คือเทศน์เรื่องจิตและการอบรมจิตซึ่งนำไปสู่การหลุดพ้นโดยเฉพาะ

ในสมัยพุทธกาลพระทุกองค์คงเป็นพระป่า พระพุทธองค์เองก็ทรงเป็นพระป่า และได้ทรงกำชับสาวกของพระองค์ให้ออกไปสู่โคนไม้ คูหาหรือเรือนร้าง เพื่อปฏิบัติภาวนา ในสมัยนี้พระส่วนใหญ่เป็นฝ่ายปริยัติ พระปฏิบัติแท้ ๆ นั้นมีน้อยนับตัวถ้วน ทั้งนี้เข้าใจว่า เนื่องจากชีวิตของพระป่านั้นลำบากลำเค็ญ ยากที่คนทั่วไปจะทนได้ และอาจารย์ฝ่ายปฏิบัติที่ดีแท้นั้นหายาก ในสมัยห้าสิบปีหลังนี้ อาจารย์ที่ขึ้นชื่อลือชาที่สุดน่าจะได้แก่ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต แห่งสกลนคร ผู้ได้บำเพ็ญความเพียรในขั้นเอกอุจนบรรลุถึงธรรมขั้นสูงสุด ดังมีพยานหลักฐานปรากฏอยู่ คืออัฐิของท่านได้กลายเป็นพระธาตุ ดังที่มีบรรยายไว้ว่าเป็นลักษณะของพระอรหันตสาวก ศิษยานุศิษย์ได้นำมาประดิษฐานไว้ในพิพิธภัณฑ์บริขารที่วัดป่าสุทธาวาสในจังหวัดสกลนคร ก่อนมรณภาพ (พ.ศ. ๒๔๙๒) ท่านพระอาจารย์มั่นได้อบรมสั่งสอนลูกศิษย์ชั้นอาจารย์ไว้เป็นอันมาก ซึ่งได้สืบต่อระเบียบระบบและวิธีการของท่านมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อศิษย์หลายองค์ถึงแก่มรณภาพ อัฐิของท่านก็ได้แปรสภาพไปในทำนองเดียวกับของท่านพระอาจารย์มั่น ปรากฏการณ์เหล่านี้ได้เร่งเร้าความศรัทธาของประชาชนในการปฏิบัติกัมมัฏฐานเป็นอย่างยิ่ง เป็นเหตุแห่งการฟื้นฟูวัดป่าและชักจูงให้มีผู้บวชเป็นพระป่าเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

ศิษย์เอกองค์หนึ่งที่ท่านพระอาจารย์มั่นไว้วางใจ คือท่านพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร ท่านผู้นี้บำเพ็ญบารมีในทางพระป่ามาตั้งแต่ต้นและได้รักษาข้อวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตราบสิ้นชีวิต ตลอดเวลากว่าห้าสิบปี ท่านได้มีชีวิตอยู่แต่ในวัดป่าและได้จาริกไปในเขตแคว้นทุรกันดารต่างๆ แทบทั่วประเทศ คุณธรรมของท่านได้ปรากฏแก่คนทั้งหลายจนเป็นที่เลื่องลือไปทุกหนทุกแห่ง ไม่มีข้อสงสัยเลยว่าท่านเป็นพระป่าที่ยอดเยี่ยมองค์หนึ่งในสมัยนี้

ในโอกาสถวายเพลิงศพของท่านในเดือนมกราคม ๒๕๒๑ ผู้เขียนเห็นสมควรจะนำความเป็นอยู่ของพระป่ามาเผยแพร่เพื่อผู้ที่ยังไม่ทราบจะได้ทราบว่าการเป็นพระป่านั้นหมายความว่าอย่างไร และท่านพระอาจารย์ฝั้น ต้องผ่านภาวการณ์ต่าง ๆ อย่างไรบ้างก่อนที่จะได้มาเป็น "ท่านอาจารย์ใหญ่" ดังที่พระป่าสายท่านพระอาจารย์มั่นได้ถวายสมญาไว้ ผู้เขียนอาศัยประสบการณ์ส่วนตัวจากการอยู่ใกล้ชิดกับพระกัมมัฏฐานในเวลาร่วมยี่สิบปี ประกอบกับคำบอกเล่าและประวัติของพระอาจารย์ผู้ใหญ่ ๆ หลายท่าน หวังว่าจะสามารถเสนอภาพที่ใกล้ความจริงได้ ถ้าหากมีข้อผิดเพี้ยนประการใดขอความกรุณาให้ท่านผู้รู้โปรดแนะนำเพื่อแก้ไขในโอกาสต่อไป

การเข้าเป็นพระป่า

การเริ่มต้นชีวิตแบบพระป่าอาจทำได้สองวิธี วิธีที่หนึ่งบวชเป็นพระภิกษุเสียก่อนในที่อื่นแล้วขอไปพำนักในวัดป่า ถ้าท่านอาจารย์ใหญ่คือสมภารอนุญาต ก็ได้ตั้งต้นตามต้องการ โดยมากวัดที่มีชื่อเสียงดี ๆ นั้นจะเข้าวิธีนี้ยากมาก เพราะท่านอาจารย์ใหญ่จะต้องสอบสวนความประพฤติและประวัติเสียก่อน จนเป็นที่พอใจจึงอนุญาต ข้อสำคัญที่พิจารณา คือการปฏิบัติตามพระวินัยและอุปนิสัยที่เหมาะกับการเป็นพระป่า ท่านอาจารย์บางองค์เคร่งครัดมาก ถ้าสงสัยก็ไม่รับเสียเลย เพราะเกรงจะเข้าไปทำพระของท่านปั่นป่วนไปด้วย ผู้เขียนเคยเห็นและเคยทราบรายหนึ่ง มีฝรั่งบวชและจำพรรษาอยู่ในวัดใหญ่แห่งหนึ่งในกรุง เป็นเวลาหลายพรรษา จนท่านเจ้าอาวาสไว้วางใจมาก เกิดอยากไปอยู่วัดป่าแห่งหนึ่งที่วินัยเคร่งครัด จึงขอจดหมายเจ้าอาวาสแนะนำไป ท่านอาจารย์วัดป่าพิจารณาแล้ว ไม่รับ ขอครั้งที่สองก็ไม่รับ ครั้งที่สามก็ไม่รับอีก พอดีท่านอาจารย์วัดป่าเข้ากรุงเทพ ฯ มาพักอยู่ที่วัดใหญ่ที่กล่าวถึง พระฝรั่งขอให้เจ้าอาวาสไปฝากด้วยตนเอง ท่านอาจารย์วัดป่าก็เลยต้องรับอย่างไม่เต็มใจ ปรากฏว่าพระรูปนั้นไปอยู่ได้ไม่นานก็หนีกลับ เพราะทนระเบียบของวัดไม่ไหว ผู้ใกล้ชิดกับท่านอาจารย์องค์นั้นเชื่อว่า ท่านคงพิจารณาเห็นล่วงหน้าแล้วว่าพระรูปนั้นไม่ดีจริง ท่านไม่อยากเสียเวลา จึงไม่รับตั้งแต่ต้น

อย่างไรก็ตาม วิธีนี้เป็นวิธีที่พระส่วนมากผ่านเข้าสู่วัดป่า คือบวชมาจากที่อื่น ทั้งนี้เพราะสมภารวัดป่าส่วนมากไม่ได้รับอนุญาตเป็นอุปัชฌาย์ ไม่ใช่เพราะท่านไม่สามารถ แต่เพราะท่านไม่สนใจ ท่านใฝ่ใจแต่จะอบรมลูกศิษย์ของท่าน พวกนี้จึงต้องบวชมาจากวัดอื่น แต่โดยมากมักไปขออนุญาตเสียก่อนเป็นการล่วงหน้าว่าบวชแล้วจะมาอยู่ด้วย..

วิธีที่สองที่จะเริ่มเข้าเป็นพระป่าคือวิธี "ผ้าขาว" หรือหัดมาตั้งแต่เบื้องต้น วิธีนี้มีผู้ใช้มากเหมือนกัน โดยเฉพาะพวกชาวบ้านที่ยังไม่แน่ใจนักว่าจะทนชีวิตพระป่าไหว หรือพวกเด็ก ๆ ที่อยากจะลองชีวิตในวัดดูบ้าง

"ผ้าขาว" หรือ "ปะขาว" คือผู้ปวารณาตัวเป็นอุบาสก ถือศีลแปดและอาศัยอยู่ในวัด ทำหน้าที่เป็นลูกศิษย์พระและฝึกการปฏิบัติไปด้วย ต้องทำหน้าที่ให้เรียบร้อยเป็นที่พอใจของสมภารหรืออาจารย์ที่เป็นผู้ปกครอง จึงจะได้รับอนุญาตให้บวช วิธีนี้ดีที่อาจารย์มีเวลาศึกษานิสัยใจคอให้แน่ใจว่าจะเป็นพระป่าได้ดีและถูกต้องจริง ๆ เสียก่อน บางคนเป็นผ้าขาวได้สองสามเดือนก็บวช บางคนเป็นอยู่นับปี บางคนที่ไม่มีทุนพอก็ต้องเป็นผ้าขาวอยู่จนพบผู้อุปการะจัดการบวชให้ บางคนเริ่มด้วยเป็น "ผ้าขาวน้อย" ตั้งแต่อายุสิบหรือสิบเอ็ดขวบ พอรู้เรื่องวัดดีก็บวชเป็นเณร เมื่ออายุครบก็บวชพระ ท่านเหล่านี้มักจะมีความคล่องแคล่วเป็นพิเศษ ทั้งในการรับใช้พระอาจารย์และปฏิบัติภาวนา

เป็นที่น่าสังเกตว่าในวัดป่ามักไม่คอยมีลูกศิษย์พระ ทั้งนี้เพราะพวกลูกศิษย์ถือแค่ศีลห้า บางทียังไม่ค่อยครบ มักรบกวนการปฏิบัติของพระด้วยประการต่าง ๆพระป่าท่านจึงไม่ค่อยนิยม

การอยู่ – วัดป่า

วัดป่าเป็นคนละอย่างกับวัดบ้าน สำหรับผู้ที่เคยไปเป็นครั้งแรก ความรู้สึกที่กระทบจิตใจเมื่อย่างเข้าเขตวัดป่าคือความร่มรื่น ซึ่งเกิดขึ้นจากต้นไม้น้อยใหญ่ที่เป็นส่วนป่าในวัด มีวัดป่าน้อยแห่งที่ไม่มีป่าในวัด วัดเช่นนี้มองจากสายตาของนักธุดงค์กัมมัฏฐานคงไม่เป็นที่น่าพอใจนัก

สิ่งกระทบใจประการที่สองคือความสะอาดและมีระเบียบ ถนนและทางเดินเตียนโล่ง ไม่มีกิ่งไม้ใบไม้ร่วงหล่นเกลื่อนกลาด ดังที่น่าจะเป็นเพราะมีต้นไม้อยู่โดยรอบ แม้กระทั่งส้วมซึ่งวัดที่ยากจนยังใช้แบบของชาวบ้าน ก็ยังรักษาความสะอาดได้ดี ในวัดที่ฐานะดี มีส้วมราดน้ำแบบทันสมัย ส้วมของบ้านในกรุงบางบ้านอาจจะสะอาดน้อยกว่าเสียด้วยซ้ำ

ความรู้สึกประการที่สามที่บังเกิดแก่ผู้ไปเยี่ยมคือความเงียบ บางเวลาเงียบจนกระทั่งใบไม้ตกก็ได้ยินเสียงดัง "ปึ๊ก" เสียงพูดคุยกันดัง ๆ เหมือนตามบ้านไม่มีโอกาสจะได้ยินเลย เวลาที่พระป่าจะพูดคุยกันก็มีเวลาเตรียมฉันจังหัน เวลานัดดื่มน้ำในตอนบ่าย และเวลาพร้อมกันปัดกวาดถนนหนทางและลานวัด ถ้าเห็นพระสองหรือสามองค์สนทนากันอยู่ ก็ฟังแต่ไกลไม่รู้เรื่องว่าท่านพูดอะไรกัน เพราะท่านพูดค่อยมาก พระตะโกนเรียกกันหรือคุยกันสนุกสนานเฮฮา เป็นเรื่องที่ไม่ได้พบเลย

เมื่อประมาณเจ็ดแปดปีมาแล้ว มีสตรีชาวต่างประเทศผู้หนึ่งเกิดสนใจอยากดูชีวิตของพระบ้านได้ขออนุญาตเป็นทางการเข้าไปพักอยู่ในวัดแห่งหนึ่งซึ่งมีชื่อเสียงมากในความเคร่งวินัย สตรีผู้นั้นไปอยู่ได้เจ็ดวัน ก็กลับและไปรายงานต่อพระเถระผู้ใหญ่และเจ้านายบางองค์ว่าวัดที่ไปดูมานั้นใช้ไม่ได้เลย

สมภารปกครองไม่ดี ลูกวัดแตกความสามัคคีกันหมด แม้แต่เวลาฉันจังหันก็ไม่มีใครพูดจาอะไรกัน ดังนั้นความดีก็กลายเป็นไม่ดีไป

ยกเว้นลักษณะเป็นป่า มีต้นไม้ร่มครึ้มซึ่งคล้าย ๆ กันทุกวัด วัดป่าแต่ละวัดก็มีภูมิประเทศและบริเวณแวดล้อมแปลก ๆ กันไป บางแห่งมีป่าล้อมรอบ มีที่ว่างเฉพาะบริเวณกุฏิ บางแห่งมีพื้นที่คล้ายสวน เป็นที่ราบ มีแต่ต้นไม้ขนาดกลางขึ้นอยู่ทั่วไป บางวัดอยู่ที่เชิงเขา บางวัดอยู่บนไหล่เขา บางวัดขึ้นไปถึงยอดเขา แต่ละวัดก็มีข้อเสียข้อดีประจำ เช่น วัดอยู่ในที่ราบ ไปมาสะดวก แต่อากาศมักร้อนอบอ้าวและทึบ วัดอยู่บนเขา จะไปไหนแต่ละทีต้องเหนื่อยหอบ แต่มักจะอากาศดี ปลอดโปร่งเย็นสบาย ชวนให้ปฏิบัติได้มาก

การที่พระภิกษุรูปใดจะเลือกอยู่วัดไหน เหตุผลสำคัญที่สุด คือ พระอาจารย์ของวัดนั้นจะต้องมีธรรมะสูง และมีอุปนิสัยถูกกัน เชื่อว่าจะถ่ายทอดความรู้และแนะนำแก้ไขข้อปัญหาในการปฏิบัติได้ รองลงไปได้แก่ทำเลและลักษณะอื่นๆ ของวัดตลอดจนลมฟ้าอากาศ และอันดับที่สามได้แก่ลักษณะของสหธรรมิก (พระร่วมศึกษาด้วยกัน) ซึ่งจะต้องไปด้วยกันได้ แม้วัดจะเป็นที่อยู่ที่ไม่ค่อยสบายนัก แต่ถ้าอาจารย์ดีและสอนเก่ง ผู้หวังก้าวหน้าก็ยังพอทนได้ ถึงแม้วัดจะสวยงาม อากาศดี มีความสะดวกสบาย แต่ถ้าอาจารย์ไม่ถูกนิสัยกัน สอนกันไม่ได้ ก็ไม่มีใครยอมอยู่ ทั้งนี้เพราะพระป่านั้นบวชเพื่อความหลุดพ้น ไม่ใช่เพื่ออยู่ไปวัน ๆ หนึ่ง จึงไม่ใคร่ยอมเสียเวลาถ้าเห็นว่าอยู่ไปก็ไม่ได้ผล

กุฏิพระป่า

พระป่ามักไม่ค่อยเอาใจใส่กับที่อยู่อาศัย นอกเหนือไปจากขอให้บังแดดบังฝนและกั้นลมหนาวได้พอสมควร แต่ก่อนนี้ เมื่อชาวกรุงเทพ ฯ ยังไม่ค่อยสนใจพระป่า กุฏิส่วนมากเป็นของสร้างขึ้นชั่วคราว มีพื้นเป็นไม้ฟาก (ไม้ไผ่ทุบแล้วแผ่ออก) หลังคาหญ้าหรือใบไม้ และเสาไม้กระบอกหรือเสาอย่างเสาเข็ม ฝาเป็นกระดาษเหนียวๆ กรุระหว่างตะแกรงสานด้วยไม้ไผ่ บานประตูหน้าต่างก็แบบเดียวกับฝา เปิดโดยวิธีเลื่อนหรือค้ำ กุฏิแบบนี้ในหน้าร้อนสบายดีเพราะลมเข้าได้ทุกทาง แต่ในหน้าฝนมักจะเปียกเพราะหลังคาหรือฝารั่ว ในหน้าหนาวเป็นเวลาที่เดือดร้อนที่สุด เพราะลมเย็นเยือกไหลเข้ามาได้ทุกทาง จนแทบเหมือนอยู่กลางแจ้ง

ผู้เขียนเคยอาศัยกุฏิแบบนี้ในฤดูร้อนปีหนึ่งที่จังหวัดอุดรฯ มีความพอใจว่าเย็นดี บังเอิญคืนหนึ่งฝนตกหนัก อากาศกลับเป็นหนาว ความเย็นเข้ามาได้ทั้งข้างบนข้างล่างและข้างๆ เสื้อผ้ามีไปเท่าไรเอามาใส่หมดก็ยังไม่หายหนาว ลงท้ายต้องจุดตะเกียงรั้วที่มีอยู่ ใช้เป็นเตาผิง คืนนั้นต้องนั่งนกเกือบทั้งคืน เพราะนอนลงมันหนาวทนไม่ไหว (เวลาอากาศหนาว ถ้าห่มผ้าแล้วนั่ง จะอุ่นกว่าลงนอน)

เมื่อมีผู้ศรัทธาสนับสนุนมากขึ้น กุฏิของพระป่าก็ค่อยๆ เปลี่ยนจากกุฏิชั่วคราวเป็นกึ่งถาวรหรือถาวร ไม่ว่าจะเป็นประเภทไหน กุฏิในวัดป่ามักจะมีลักษณะคล้ายๆ กัน ต่างกันแต่ขนาดและวัสดุก่อสร้าง กุฏิชั่วคราวมักจะเตี้ย ยกพื้นสูงจากพื้นดินประมาณ ๕๐ หรือ ๖๐ ซ.ม. เพียงให้พ้นจากการรบกวน

ของสัตว์ เช่น หนูหรืองู ถ้าเป็นกุฏิถาวรมักจะทำใต้ถุนสูงพอเข้าไปอาศัยนั่งหรือยืนได้ ตามธรรมดามีห้องอยู่หนึ่งห้องเป็นที่นอนหรือนั่งภาวนาและเก็บสิ่งของ ขนาดเฉลี่ยประมาณ ๒ เมตรครึ่งสี่เหลี่ยม มีเฉลียงสำหรับนั่งพักหรือรับแขก ขนาดพอกับความต้องการ คือ ถ้าเป็นพระผู้ใหญ่ก็กว้างหน่อย ถ้าเป็นผู้น้อยก็แคบๆ ถ้าสร้างกว้างขวางก็เป็นภาระหนักในการรักษาความสะอาด เสียเวลาภาวนา และถ้ากว้างใหญ่มากก็ผิดพระวินัยอีกด้วย

สมัยนี้พวกศรัทธาที่ร่ำรวยไปสร้างกุฏิถาวรถวายวัดป่าเสียมากมาย จนกุฏิแบบเก่าแทบจะไม่มีเหลือให้ดู สมภารที่เคร่งครัดท่านไม่ยอมให้สร้างใหญ่โตหรือหรูหราเกินไป เพราะเกรงว่าจะทำให้พระคุ้นกับความสบายแบบชาวบ้าน จนติดสุข ไม่อยากออกไปทนความลำบากในการเดินธุดงค์ ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของพระป่า

โดยทั่วไปภายในกุฏิมักจะมีแต่กลดพร้อมด้วยมุ้งกลด เพื่อปูนอน เครื่องอัฏฐบริขาร ผ้าห่มนอน จีวร ตะเกียงหรือเทียนไข และหนังสือ ที่หัวนอนอาจมีหิ้งพระตั้งรูปพระอาจารย์ต่างๆ ของจำเป็นที่ต้องมีคือขวดน้ำและถ้วยน้ำ ของมีค่าสำหรับขโมยไม่มีอะไร เพราะฉะนั้นจึงไม่มีข่าวพระป่าถูกจี้หรือปล้นเช่นพระในเมืองซึ่งถูกทำร้ายหรือฆ่าตาย เพราะฝ่าฝืนข้อห้ามของพระพุทธเจ้าที่ไม่ให้สะสมสมบัติใดๆ

กุฏิแต่ละหลังผู้อาศัยอยู่ต้องระวังรักษาเองให้สะอาดทั้งในกุฏิและบริเวณ บนกุฏิสิ่งของต่างๆ ต้องวางไว้เป็นที่และมีระเบียบ สมภารที่เอาใจใส่มักจะแอบเดินไปดูบ่อยๆ และในเวลาต่างๆ กัน เพื่อไม่ให้มีการปฏิบัติแบบผักชีโรยหน้า

พวกศรัทธาที่ร่ำรวยพยายามอยู่เสมอที่จะทำบุญกับพระป่าโดยเชื่อว่าได้กุศลแรง เพราะท่านเคร่งทั้งวินัยและการปฏิบัติ แต่บางทีความศรัทธาของท่านเหล่านั้นก็ทำให้พระต้องลำบาก นอกจากสร้างกุฏิให้พระอยู่สบายแล้วยังพยายามให้ความสะดวกต่างๆ เพิ่มขึ้น เช่น กระแสไฟฟ้า พัดลม แม้กระทั่งตู้เย็น บางวัดยอมรับความก้าวหน้าเหล่านั้นโดยดุษณี ทำให้คนเก่าๆ คิดเป็นห่วงว่าพระป่าจะกลายเป็นพระบ้านไปเสียหมด แต่ก็ยังมีวัดที่รักษาสภาพวัดป่าไว้ได้ด้วยดี

ผู้เขียนรู้เรื่องวัดๆ หนึ่งในจังหวัดอุดรฯ ซึ่งต้องอาศัยใช้น้ำบ่อ ทุกๆ วันพระต้องตักน้ำขึ้นมาใส่ปีบบรรทุกรถเข็นไปใส่ตุ่มตามกุฏิต่างๆ เป็นงานหนักมาก ศรัทธาคณะหนึ่งจึงขอถวายเครื่องสูบน้ำพร้อมด้วยถังส่งน้ำและท่อประปา แต่ท่านสมภารไม่รับ บอกว่าจะทำให้พระเณรสบายมากไป เลยลืมความทุกข์ซึ่งเป็นเหตุกระตุ้นให้ปฏิบัติกัมมัฏฐาน ที่วัดเดียวกันมีผู้จะถวายเงินต่อไฟฟ้าของทางการเข้าไปให้ ท่านก็ไม่รับ บอกว่าพระป่าใช้ตะเกียงหรือเทียนไขก็สว่างพอแล้ว เพราะไม่ต้องอ่านเขียนอะไร พอค่ำลงก็เข้าที่ภาวนา ที่วัดนี้หนังสือพิมพ์ท่านก็ไม่ให้พระอ่าน วิทยุไม่ให้ฟัง แต่ก็ยังมีคนแย่งกันไปอยู่กับท่าน รวมทั้งชาวต่างประเทศ

พวกชาวกรุงที่เคยเห็นแต่วัดที่รกรุงรังไร้ระเบียบ เมื่อได้ไปเยี่ยมวัดป่าเป็นครั้งแรกมักจะต้องอุทานว่า นี่ท่านทำอย่างไรวัดจึงสะอาดฉะนี้ ทั้ง ๆ ที่มีต้นไม้เต็มไปทุกแห่ง ทางเดินของท่านแทบไม่มีใบไม้ส้วมก็สะอาด ศาลาก็สะอาด สะอาดไปหมดทุกแห่ง คำตอบคือพระป่าท่านปฏิบัติตามวินัย ท่านต้องรักษาเสนาสนะ (ที่อยู่) และบริเวณให้สะอาด ทุกๆ เช้าตั้งแต่ยังไม่สว่าง พอท่านเลิกนั่งสมาธิในตอนเช้า ท่านก็ปัดกวาดกุฏิ พอสางๆ ก็ช่วยกันกวาดถูศาลาการเปรียญ การถูพื้นของท่านเป็นการ "ถูไถ" จริงๆ ไม่ใช่เพียงเอาผ้ามาลูบๆ ท่านใช้ลูกมะพร้าวทุยตัดครึ่งแทนแปรง และโก้งโค้งถูกันอย่างเอาเป็นเอาตาย ถ้าสมภารยังหนุ่มท่านก็ร่วมถูด้วย ดังนั้นพื้นศาลาของวัดป่าส่วนมากจึงเป็นตัวอย่างของความสะอาด และเป็นเครื่องวัดความสามัคคีและวินัย บางแห่งพื้นเป็นมันจนลื่น ใครเดินไม่ระวังต้องหกล้มก้นกระแทก

ทุกๆ วัน เวลาบ่าย ๑๕ ถึง ๑๖ นาฬิกา เป็นเวลากวาดของวัดป่าส่วนมาก พอได้เวลาพระแต่ละรูปก็ลงมือกวาดด้วยไม้กวาดไม้ไผ่ด้ามยาวๆ ออกจากกุฏิของตนมุ่งไปสมทบพบกันที่ศาลาใหญ่ ตามธรรมดาท่านสมภารก็กวาดด้วย จะมียกเว้นก็แต่ผู้อาพาธเท่านั้น งานกวาดนี้เปลืองแรงมาก เพราะไม้กวาดหนักและด้ามยาว กว่าจะเสร็จก็เหงื่อท่วมตัว เป็นการออกกำลังที่ดียิ่ง พระป่าท่านเดินจงกรมเดินบิณฑบาตทุกวัน ถูศาลาทุกวัน และกวาดวัดทุกวัน ท่านจึงแข็งแรงและสุขภาพดี

ประชาธิปไตย และสังคมนิยมแบบพุทธ

พระพุทธศาสนาเป็นตัวอย่างของประชาธิปไตยและสังคมนิยม ตั้งแต่เริ่มเข้ามาบวชเป็นสมาชิกของวัด ก็ต้องผ่านการลงมติของคณะสงฆ์เสียก่อน ของต่างๆ ที่มีผู้ถวายแก่วัดย่อมเป็นของกลาง ใครจะเอาไปเป็นประโยชน์ส่วนตัวไม่ได้ ทุกคนมีส่วนที่จะได้รับประโยชน์จากของสงฆ์ ถ้ามีการพิพาทกัน ก็ต้องตั้งกรรมการพิจารณา เหล่านี้เป็นตัวอย่างของประชาธิปไตยและสังคมนิยม แต่เป็นแบบพุทธ คือ เป็นการสมัครใจ ไม่บังคับ ถ้าไม่พอใจก็ไปที่อื่นเสีย แล้วก็ยังมีคารวะ มีอาวุโส มีบารมี มีกรรม มีวิบาก ไม่ใช่ทุกคนเท่ากันหมด

ในวัดป่าท่านใช้ระบบนี้อย่างเคร่งครัด มีลาภสิ่งใดมาสู่วัด สมภารเป็นผู้สั่งให้แจกจ่าย หรือให้เก็บสะสมไว้ พระรูปใดขาดแคลน พระรูปนั้นได้รับก่อนหรือมากกว่า เครื่องอุปโภคบริโภคหรือปัจจัยก็ขึ้นอยู่ในระบบเดียวกัน อาหารที่บิณฑบาตมาได้ เอามาเทรวมกันก่อน แล้วจึงแจกไปให้ทั่วกัน ผ้าที่ได้มาจากผ้าป่าหรือกฐิน เก็บเข้าไว้เป็นกองกลาง พระรูปใดมีจีวรเก่าและชำรุดมากแล้ว สมภารเป็นผู้สั่งจ่ายให้ตามความจำเป็น ปัจจัยที่มีผู้มาถวายวัดเข้าบัญชีของวัด ปัจจัยที่เขามาถวายเฉพาะตัวเข้าบัญชีเฉพาะตัวผู้นั้นๆ ดังนั้นวัดใดมีพระที่มีผู้เคารพนับถือมาก พระในวัดนั้นก็พลอยได้รับประโยชน์ไปทั่วกัน

วัดที่ท่านพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร ท่านเคยจำพรรษาและดูแลอยู่ มีวัดป่าอุดมสมพร สำนักสงฆ์ถ้ำขาม และวัดป่าภูธรพิทักษ์ ทุกวัดมีนิธิเป็นกองกลางซึ่งตั้งขึ้นด้วยปัจจัยที่มีผู้มาถวายในโอกาสต่าง ๆ ท่านอาจารย์พิจารณาว่าเป็นเงินถวายสงฆ์ ท่านก็ให้ขึ้นบัญชีเป็นของวัด เอาไว้ใช้ประโยชน์บำรุงวัด

และบำรุงพระภิกษุในวัด แต่ละวัดมีนิธิเป็นมูลค่านับแสนๆ บาท ส่วนปัจจัยที่มีผู้ศรัทธาถวายท่านเป็นส่วนตัว ท่านก็ให้ขึ้นอีกบัญชีหนึ่ง สำหรับท่านจะได้สั่งจ่ายเพื่อการกุศลหรือสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น ช่วยวัดที่ขาดแคลน สร้างตึกคนไข้ สร้างโรงพยาบาล ทำถนน ทำเขื่อนเป็นต้น วัดป่าที่มีพระภิกษุมากพอสมควรย่อมมีพระทำหน้าที่เป็นพัสดุ เก็บรักษาเข้าของต่างๆ ที่มีผู้ถวาย เพื่อความสะดวกในการแจกจ่ายแก่ภิกษุผู้มีความขาดแคลนต่อไป

เพราะประชาธิปไตยและสังคมนิยมแบบนี้ พระในวัดป่าไม่ต้องเป็นห่วงเรื่องจีวร อาหารหรือปัจจัยตราบใดที่พระอื่นๆ มี เราก็ต้องมีด้วย พระป่ามีความสามัคคีเพราะรู้ว่าจะต้องร่วมกินร่วมอยู่ แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ เพราะฉะนั้นถ้าพระรูปใดปฏิบัติผิดระเบียบวินัย ก็จะต้องถูกตักเตือน ถ้ายังไม่ฟังก็จะต้องถูกตั้งกองรังเกียจ พระป่าไม่ค่อยยอมอดทนต่อพระที่ทำผิดเพราะไม่ละอาย เพราะถ้าขืนปล่อยไป วัดจะเสียชื่อแล้วก็จะเดือดร้อนไปด้วยกันทุกคน

การขบฉัน

ผู้เขียนเคยได้ยินพระบ้านบางรูปแสดงคติว่าเป็นพระต้องกินอย่างเสือ คือเวลามีน้อยก็ต้องทนหิว ถึงเวลามีมากก็ต้องกินให้เต็มที่ พระป่าท่านมีคติอีกอย่างหนึ่ง ไม่ว่าวันไหน ลาภจะมากน้อยเท่าใด ต้องฉันน้อยเอาไว้ แม้จะมีอาหารล้นเหลือก็ไม่ยอมฉันจนอิ่มตื้อ เพราะถ้าทำเช่นนั้นจะง่วงภาวนาไม่ได้ ข้อนี้เป็นเรื่องของธรรมชาติ ถ้ามีอาหารมากในกระเพาะและลำไส้ เลือดจะขึ้นไปเลี้ยงที่นั้นมาก สมองจะมีเลือดน้อย ทำให้เกิดอาการง่วงและซึม เพราะฉะนั้นอาหารจึงเป็นศัตรูของการเจริญภาวนา พระป่าจะถือหลักฉันน้อยเป็นประจำ ยิ่งในระหว่างที่เริ่มความเพียร เช่นระหว่างพรรษา ยิ่งฉันน้อยลงไปอีก บางองค์ไม่ฉันเสียหลายๆ วัน ท่านว่าจิตโปร่งและภาวนาได้ดีขึ้น เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับวัดป่าที่มีพระอดอาหารพร้อมๆ กันหลายๆ องค์ บางองค์สามวันเจ็ดวัน บางองค์อดสองสามสัปดาห์ก็มี

อย่างไรก็ตาม การอดอาหารอาจไม่เหมาะสำหรับบางคน อย่างเช่นท่านพระอาจารย์ฝั้น ท่านพบว่าอดแล้วกลับปฏิบัติไม่ได้ ท่านจึงเลิกอด และไม่คาดคั้นลูกศิษย์องค์ใดให้อด ปล่อยให้ลองดูเองว่าอดดีหรือไม่อดดี แต่ท่านเป็นนักค้นคว้าทดลอง ในเรื่องอาหารก็เหมือนกัน ครั้งหนึ่งเมื่ออยู่บนถ้ำขามท่านไม่ฉันอาหารอื่นฉันแต่หน่อไม้สดต้มจิ้มน้ำปลา ฉันอยู่หลายเดือนและสบายดี

นอกจากระวังตัวไม่ฉันมาก พระป่าท่านยังระวังไม่ให้ติดรสอาหารด้วยโดยการหลีกเลี่ยงอาหารที่อร่อย ทั้งนี้เพราะเกรงว่าจะ "ติดสุข" ในเวลาฉันต้องพิจารณาตามแบบที่พระพุทธเจ้าสอน พูดง่ายๆ ว่ากินเพื่ออยู่ เพราะฉะนั้นท่านจึงเงียบสงบระหว่างฉัน ไม่สนทนาพาทีอะไรกัน เพราะท่านต้องเพ่งเล็งที่อาหารไปด้วย

วัดป่าในสายท่านพระอาจารย์มั่นมีระเบียบเกี่ยวกับการฉันเป็นอย่างเดียวกัน คือฉันมื้อเดียวในตอนสาย ฉันอาหารที่ได้จากบิณฑบาตและฉันในบาตร มีเฉพาะน้ำและสิ่งที่ใช้ดื่มเท่านั้น ที่เอาใส่ถ้วยไว้

นอกบาตรได้ เพราะฉะนั้นพระป่าต้องออกบิณฑบาตทุกวัน นอกจากอาพาธหรือเดินไม่ได้ ตามธรรมดาวัดป่าต้องอยู่ห่างหมู่บ้านเพื่อให้พ้นจากการรบกวนจากคน สัตว์และเสียง แต่ต้องไม่ไกลเกินไปจนเดินไปบิณฑบาตไม่ไหว โดยมากเว้นระยะห่างจากหมู่บ้านประมาณสองถึงสามกิโลเมตร ซึ่งพอจะเดินไปกลับได้ภายในหนึ่งชั่วโมงครึ่ง

ตามปกติออกจากวัดประมาณ ๖ น. เศษ หลังจากทำความสะอาดตอนเช้าเสร็จ ก่อนจะออกต้องจัดบาตรให้พรักพร้อมโดยผูกมัดบาตรให้แน่นและเรียบร้อย พระป่าท่านสะพายบาตรเวลาไปบิณฑบาต เพราะระยะทางไกลและขากลับบางทีบาตรหนักมาก เวลาออกจากวัดเดินไปเป็นกลุ่ม พระผู้น้อยอยู่ข้างหน้า ผู้ใหญ่อยู่ข้างหลัง พอเข้าเขตบ้านพระข้างหน้าหยุดคอยให้ผู้ใหญ่ขึ้นไปนำเดินเข้าหมู่บ้านเป็นแถวเรียงหนึ่งตามลำดับอาวุโส และรับอาหารโดยมีระเบียบน่าดู เมื่อรับไปทั่วแล้วก็วกกลับวัด บางทีพระผู้น้อยรับบาตรของพระผู้ใหญ่ไปสะพายแทน บางทีชาวบ้านขออาสาสะพายหรืออุ้มไปให้จนถึงวัด ทุกองค์ขึ้นไปรวมบนศาลาที่นั่งฉัน แล้วเข้าที่นั่งฉันและจัดอาหารลงบาตร ที่นั่งนั้นได้จัดปูอาสนะไว้เรียบร้อยก่อนออกบิณฑบาต ดังนั้นพอมาถึงก็เข้าที่ได้เลย นั่งเรียงกันตามลำดับอาวุโส พระทุกองค์ถ่ายบาตรเอาอาหารใส่ลงในถาดที่วางไว้เป็นของกลาง พระเจ้าหน้าที่ยกถาดไปถวายท่านสมภารให้หยิบก่อน แล้วส่งต่อไปตามลำดับ โดยวิธีนี้พระทุกๆ รูปตั้งแต่ผู้น้อยถึงผู้ใหญ่จึงมีโอกาสได้อาหารอย่างเดียวกัน

อาหารที่เลือกเอาไว้นั้น แต่ละรูปจัดลงในบาตรสำหรับที่จะฉันต่อไป การจัดอาหารลงบาตรนี้แตกต่างกันไป บางองค์วางเรียงแยกเป็นสิ่งๆ (ภายในบาตร) บางองค์วางสุมๆ ลงไป ที่ขั้นอุกฤษฏ์นั้นคลุกเคล้าทุกๆ อย่างเข้าด้วยกันจนไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ทั้งนี้เพื่อตัดเรื่องความอยาก ความน่ากิน และความอร่อยให้หมดไป ในสมัยที่ผู้เขียนและเพื่อนๆ ไปวัดป่าครั้งแรกๆ พระท่านยังอัตคัดเรื่องอาหารมาก เราอยากให้ท่านได้ฉันของแปลกๆ จึงช่วยกันทำข้าวเหนียวน้ำกะทิทุเรียนไปถวายองค์ละชาม พระท่านรับไปแล้ว เรานึกว่าท่านจะวางเอาไว้ฉันทีหลัง ท่านกลับเอาเทลงไปในบาตรหมดทั้งชาม พวกเรานึกสงสารว่าไปทำให้ท่านฉันลำบากมากขึ้น ตั้งแต่นั้นไม่กล้าถวายของฉันที่เป็นน้ำและมีกลิ่นแรงอีกเลย

เมื่อจัดอาหารลงบาตรเสร็จแล้วก็เอาผ้าปิดปากบาตรไว้ คอยจนเสร็จพร้อมกัน องค์ที่เป็นประธานว่า ยะถาสัพพีฯ (บางวัดประธานว่า ยะถา องค์อื่นพร้อมกันว่า สัพพี) เสร็จแล้วจึงเปิดผ้าคลุมปากบาตรขึ้นพร้อมกัน พิจารณาอาหารในบาตรตามหลักที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ เช่น ให้สำนึกว่าฉันเพื่อให้คลายทุกข์ที่เกิดจากความหิว ไม่ใช่เพื่อรสอร่อย ฯลฯ เสร็จแล้วจึงลงมือฉัน ระหว่านั้นไม่มีใครพูด เพราะต่างองค์ต้องพิจารณาไปเรื่อยๆ ใครฉันเสร็จก็เช็ดถูพื้นศาลาตรงบริเวณที่ตัวนั่ง ยกบาตรออก เอาเครื่องปูลาดเก็บเข้าที่ อาหารเหลือก้นบาตรเทลงถาดมอบแก่ผู้ที่ต้องการ (อาหารก้นบาตรอาจารย์ผู้ใหญ่ๆ มีคนคอยแย่งกัน เพราะเชื่อว่ากินแล้วจักเจริญในธรรมและมีสติปัญญาดี) บาตรนั้นนำไปล้างและเช็ดถูจนสะอาด คว่ำผึ่งแดดให้แห้ง

วิธีอนุโมทนา (คือว่า ยะถาสัพพี) เสียก่อนฉันนี้เหมาะสำหรับทายกทายิกาที่มีการงานประจำวัน คือ พอพระอนุโมทนาเสร็จแล้ว พวกทายกก็เอาอาหารที่เหลือจากพระไปลงมือกินได้เลย ไม่ต้องรอจนพระฉันอิ่มและอนุโมทนาเสียก่อน ดังที่ปฏิบัติอยู่ตามวัดทั่วๆ ไป ตามวิถีของพระป่า บางทีพระยังฉันไม่เสร็จ ชาวบ้านก็กินข้าวอิ่มและแยกย้ายกันไปทำงานได้แล้ว

บาตรเป็นบริขารที่สำคัญยิ่งสำหรับพระป่า จะไปไหนๆ แม้จะรีบร้อนเพียงใดต้องจัดเอาไปด้วยเสมอ บาตรของท่านมักจะใหญ่กว้างกว่าบาตรของพระบ้าน ไม่ใช่เพราะพระป่าฉันมากกว่าพระบ้าน แต่เพราะท่านถือธุดงค์ฉันในบาตร ถ้าบาตรแคบก็จัดอาหารและฉันไม่สะดวก นอกจากนั้นเวลาท่านเดินทางเช่นไปธุดงค์ ท่านยังใช้บาตรแทนกระเป๋าเดินทาง บรรจุเครื่องอัฐบริขารต่างๆ แล้วสะพายไปเป็นความสะดวกมาก เพราะฉะนั้นท่านต้องรักษาบาตรให้สะอาดอยู่เสมอ พอฉันแล้วก็รีบล้างฟอกสบู่หรือผงซักฟอกให้หมดกลิ่น เช็ดขัดให้สะอาด แล้วผึ่งแดดให้แห้งสนิท ต้องรักษาไม่ให้เกิดสนิม ถ้าเกิดขึ้นต้องทำพิธี "ระบม" คือสุมด้วยไฟฟืนจนหมดสนิมเสียเวลาและเปลืองฟืนมาก

เกี่ยวกับเรื่องบาตร ท่านพระอาจารย์ฝั้นเคยเล่าให้ฟังว่า ในสมัยเมื่อสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ (ต่อมาเป็นสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์) วัดบวรนิเวศฯ เป็นเจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี มีผู้ฟ้องถึงท่าน ว่าพระกัมมัฏฐานที่จังหวัดนั้นไม่ประพฤติตามแบบฉบับของพระธรรมยุต เช่นเวลาบิณฑบาตก็ใช้วิธีสะพายบาตรแทนที่จะอุ้ม และข้ออื่น ๆ อีกหลายข้อ สมเด็จ ฯ ท่านสนใจพระกัมมัฏฐานอยู่แล้วจึงเดินทางไปยังวัดที่ถูกฟ้อง ซึ่งในตอนนั้นท่านอาจารย์กงมา จิรปุญโญ เป็นสมภาร เมื่อได้ซักถามดูก็ทราบความจริงว่า พระป่าท่านสะพายบาตรเวลาเดินไปจากวัด เพราะท่านต้องไปไกลมาก แต่พอถึงตอนรับบาตรท่านก็ปฏิบัติเหมือนพระธรรมยุตทั้งหลาย ข้ออื่นๆ ก็เป็นเรื่องของความเข้าใจผิด พอดีท่านอาจารย์กงมากำลังจะออกธุดงค์ สมเด็จฯ จึงขอไปด้วย ท่านอาจารย์ก็จัดกลดและบริขารอื่นๆ ที่จำเป็นให้ ไปค้างแรมอยู่ในป่า แขวนกลดไว้ห่างกันพอสมควร คืนนั้นฝนตกอย่างหนักจนกลดไม่สามารถจะกั้นไว้ได้ สมเด็จฯ เปียกไปทั้งตัว บริขารต่างๆ ก็เปียกปอนไปด้วย รุ่งขึ้นเช้าต้องครองจีวรทั้งเปียกๆ พอไปพบกับท่านอาจารย์กงมา สมเด็จฯ ก็ประหลาดใจว่าทำไมจีวรของท่านแห้งดี เหมือนกับไม่ได้ถูกฝนเลย ท่านจึงแอบถามเณรว่าท่านอาจารย์มีคาถาอะไรดีหรือ ฝนจึงไม่เปียก เณรก็รับสมอ้างว่าท่านคงจะมีคาถากันฝนเปียก

หลังจากได้พิจารณาใกล้ชิดแล้วเห็นว่าจีวรของท่านอาจารย์กงมาไม่เปียกจริงๆ สมเด็จฯ ก็อดถามท่านไม่ได้ว่าใช้คาถาอะไรจึงไม่เปียกฝน ท่านอาจารย์กงมายิ้มบอกว่า ขอรับ เกล้ากระผมมีคาถา แล้วก็หยิบบาตรขึ้นให้สมเด็จฯ ดู และบอกว่านี่แหละครับคาถาของเกล้ากระผม ที่แท้คือท่านอาจารย์เป็นพระป่า ท่านมีประสบการณ์มาก พอฝนตกท่านก็เอาจีวรและสังฆาฏิใส่บาตรปิดฝาไว้จึงไม่เปียกเลย

แม่ขาว

เมื่อผู้เขียนและเพื่อนๆ ไปเยี่ยมวัดป่าเป็นครั้งแรก ได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมอะไรแปลกๆ หลายอย่าง วันแรกที่ขึ้นไปบนศาลาตอนฉันจังหัน พวกผู้ชายก็ไปช่วยยกอาหารส่งอาหาร ประเดี๋ยวพวกเราคนหนึ่งถือกระท้อนออกมาจากวงพระ แล้วบอกว่าท่านจะเอากะปิ เราพากันสงสัยว่าพระที่นี่ทำไมต้องฉันกะปิกับกระท้อน เราไม่รู้จะไปหาที่ไหน เพื่อนคนนั้นก็กลับไปบอกพระว่ากะปิไม่มี ท่านอาจารย์ใหญ่จึงบอกว่าไม่ใช่กะปิ ให้เอาไปทำกัปปิยะ (คือแกะเปลือกเสียให้ถูกตามพระวินัย)

อีกตอนหนึ่ง พวกเราสงสัยเป็นกำลังว่า ทำไมผู้หญิงเมืองนี่ชอบชื่อขาว เดี๋ยวพระองค์นี้ให้เอาของสิ่งนั้นไปให้แม่ขาว แล้วก็ชี้ไปที่แม่ชีคนหนึ่ง เดี๋ยวพระอีกองค์ให้เอาของอีกอย่างไปให้แม่ชีอีกคนหนึ่งชื่อแม่ขาวเหมือนกัน แม่ชีคนที่สามก็ชื่อขาว เพื่อนที่เป็นชาวเมืองนั้นต้องอธิบายจึงทราบว่าแม่ชีนั้นทางภาคอีสานเขาเรียกว่าแม่ขาว ทำนองเดียวกับพ่อขาวหรือผ้าขาวและผ้าขาวน้อย

เนื่องจากวัดป่าส่วนมากไม่มีลูกศิษย์ มีแต่ผ้าขาวซึ่งไม่มีความรู้เรื่องการครัว แม่ขาวจึงมีบทบาทสำคัญมากสำหรับวัดที่อยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านและอัตคัดเรื่องบิณฑบาต ต้องอาศัยทำอาหารเองเพิ่มเติมให้เพียงพอ แม่ขาวส่วนมากเป็นญาติของสมภารหรือพระองค์ใดองค์หนึ่งซึ่งตามออกมาอยู่วัด ถ้ามีจำนวนน้อย แม่ขาวขึ้นตรงกับท่านสมภาร ถ้ามีมาก สมภารก็ตั้งคนหนึ่งขึ้นเป็นหัวหน้าปกครองกันเอง และจัดการปลูกกุฏิเป็นนิคมแม่ชีขึ้น แม่ขาวทำประโยชน์ให้แก่วัดมาก นอกจากทำจังหันให้ฉันแล้วยังทำน้ำอัฏฐบานสำหรับดื่มนอกเพล จัดดอกไม้บูชาพระ ฯลฯ

ถ้าหากไม่มีแม่ขาวบางวัดแทบจะตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะพระจะต้องอดอยากมาก แต่แม่ขาวเองก็ต้องลำบากไม่น้อย และบางคนต้องอุทิศตัวให้แก่พระศาสนาไม่ยิ่งหย่อนกว่าพระเท่าไรนัก แม่ขาวต้องถือศีลแปดและรับประทานอาหารมื้อเดียวเหมือนพระ แต่ต้องตื่นแต่มืดเพื่อหุงหาอาหาร นำไปถวายพระ เก็บเอาภาชนะไปทำความสะอาดแล้วก็ทำงานอื่นต่อไป เช่นปัดกวาด ทำสวน พรวนดินรดน้ำ เข้าป่าขึ้นเขาไปเก็บหน่อไม้และผักในป่า ฯลฯ ต้องทำงานตัวเป็นเกลียวทั้งวัน แล้วก็ต้องภาวนาและเดินจงกรมทำนองเดียวกับพระ นับว่าแม่ขาวต้องทำงานหนักมากจริง ๆ บางคนปฏิบัติได้ผลจนบรรลุถึงธรรมชั้นสูงเป็นที่ยกย่องและเป็นตัวอย่างของพระก็มี

ขณะเดียวกันคนส่วนมากไม่ค่อยนึกถึงแม่ขาว เพราะเห็นเข้าก็นึกถึงแต่แม่ชีที่เห็นอยู่ในบ้านในเมืองไม่ค่อยจะเกิดความศรัทธา ก็เลยไม่ได้ศึกษาถึงความเป็นอยู่และฐานะของแม่ขาว แม่ขาวจึงถูกมองข้ามไปทั้ง ๆ ที่เป็นกระดูกสันหลังของวัด เช่นเดียวกับชาวนากระดูกสันหลังของชาติที่ไม่ค่อยมีคนเอาใจใส่

การอบรมและการปฏิบัติ

การอบรมของพระป่าดำเนินตามหลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา โดยเคร่งครัด ตัวจักรสำคัญที่สุดในการนี้คือพระอาจารย์ ซึ่งเป็นผู้ที่พระป่าต้องพยายามเสาะหาอย่างยิ่งเพื่อจะได้องค์ที่เหมาะสม สิ่งสำคัญในอาจารย์ที่ต้องเสาะหา ไม่ใช่เพียงแต่ความรู้และประสบการณ์เท่านั้น แต่ต้องได้อุปนิสัยใจคอที่เข้ากันได้อีกด้วย นอกจากนั้นยังมีเรื่องความสามารถในการอดทนต่อกัน การสอนที่ปลอดโปร่ง แม้กระทั่งคำพูดและวิธีพูดที่ทำให้เข้าใจกันง่าย บางคนเชื่อว่าเกี่ยวกับบารมีของแต่ละคน หรือความเคยเป็นศิษย์อาจารย์กันมาแต่ปางก่อน จะอย่างไรก็ตาม ที่เคยพบมานั้น มีพระบางรูปท่องเที่ยวไปตามวัดต่าง ๆ วัดแล้ววัดเล่า ก็หาอาจารย์ที่ถูกใจยังไม่ได้ ส่วนพระองค์อื่นพอเข้าไปวัดแรกก็พบอาจารย์ที่เหมาะสมแล้วก็อยู่ด้วยกันนับสิบ ๆ ปี

เป็นความจริงว่าในชีวิตของพระป่า อาจารย์เป็นผู้ชี้ต้นตาย ชี้ปลายเป็น พระภิกษุองค์ใดองค์หนึ่งจะติดขัดอัดอั้น ไม่ได้ผลอะไรเลยในการภาวนา หรือจะวิเศษเลอเลิศหรือแม้ถึงวิมุติหลุดพ้น ก็เพราะอาจารย์

ในการปฏิบัติภาวนานั้นยากนักยากหนาที่ผู้ปฏิบัติจะบุกฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ นานา ไปจนถึงจุดหมายปลายทางได้โดยลำพังตน ในตอนแรก ๆ อาจได้ผลดีอย่างราบรื่น แต่พอไปได้สักระยะหนึ่งก็มักจะมีอุปสรรคเกิดขึ้น ในรูปของนิวรณ์ที่ทำให้ติดขลุกขลักไม่ก้าวหน้า หรือนิมิตต่าง ๆ ชักชวนให้หลงใหลเพลิดเพลินจนพลาดออกไปนอกทาง

โดยลำพังผู้ปฏิบัติ เป็นการยากหรือแม้เป็นไปไม่ได้ที่จะแก้ไขเรื่องแทรกซ้อนต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง จำเป็นต้องมีอาจารย์คอยช่วยแนะนำ อาจารย์จะต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญมากและเคยผ่านปัญหาต่าง ๆ นั้นมาก่อนแล้วด้วยตนเอง มิฉะนั้นจะไม่สามารถแก้ปมที่ลึกลับได้ คนอย่างนี้หาไม่ได้ง่าย ๆ ดังนั้นเมื่อมีอาจารย์ดีอยู่ที่ไหน พระป่าก็จะพยายามเข้าไปอยู่ที่นี่เพื่อฝากตัวกับท่าน เมื่อท่านรับเอาไว้ แต่ละรูปจะต้องใช้เวลาและโอกาสให้เป็นประโยชน์มากที่สุด นอกจากฟังคำสอนรวมกันแล้วจะต้องพยายามซักถามอาจารย์เกี่ยวกับปัญหาของตนให้ปลอดโปร่งไปให้ได้

อาจารย์ที่ดีย่อมให้โอกาสแก่ศิษย์ทุกคน ตั้งใจอบรมสั่งสอนและแนะช่องทางสำหรับการก้าวหน้า นอกจากนี้ยังเอาใจใส่ในสารทุกข์สุกดิบการกินการอยู่ การเจ็บไข้ได้ป่วยและความต้องการอื่น ๆ พระป่านั้นส่วนไม่น้อยมาจากป่าจริง ๆ บางองค์อ่านหนังสือแทบไม่ออก บางองค์ไม่มีทรัพย์สินใด ๆ ติดตัวมาเลย แม้แต่อัฐบริขารก็รวบรวมได้อย่างแสนเข็ญ อาจารย์ต้องแผ่เมตตาธรรมแก่ลูกศิษย์ทุก ๆ รูปและให้ความอนุเคราะห์ทุก ๆ อย่าง ท่านต้องทำตัวเป็นทั้งพระอาจารย์และพ่อแม่ และศิษย์ก็ตอบแทนท่านอย่างกับอาจารย์และกับบิดามารดารวมกัน เวลาพูดถึงอาจารย์ พระป่าจะต้องเรียกท่านว่า "พ่อแม่ครูอาจารย์" ทุกครั้ง

การปฏิบัติอาจาริยวัตรก็เป็นไปโดยสมบูรณ์แบบเสมอ พวกเราพลอยจับใจและปลื้มใจไปด้วยทุกครั้งที่ได้เห็นพระป่า บางองค์เป็นผู้ใหญ่และเป็นอาจารย์เองแล้ว กุลีกุจอรับใช้อาจารย์ของท่านด้วยประการต่างๆ เวลาไปบิณฑบาตก็รับบาตรถือไป ถึงหมู่บ้านก็ส่งบาตรให้ พอรับบาตรเสร็จแล้วก็รับเอาไปถือและนำไปจนถึงวัด เอาขึ้นศาลา วางเข้าที่เรียบร้อย พออาจารย์จะขึ้นศาลาก็มีศิษย์คอยตักน้ำราดเท้า ขึ้นถึงข้างบนก็มีพระคอยเอาผ้าเช็ดเท้าให้ ที่นั่งของท่านก็มีผ้าปูและมีน้ำจัดไว้เรียบร้อย ถึงเวลาจัดบาตรก็มีผู้คอยเลื่อนอาหารเข้าไปให้ ฉันเสร็จก็มีผู้รับบาตรไปทำความสะอาดอย่างหมดจด ฯ ล ฯ ถ้าท่านอาจารย์ชอบฉันหมาก ศิษย์ก็รีบยกตะกร้าหมากไปตำมาถวาย เวลาท่านรับแขกก็มีพระมาคอยนั่งพัดโบก เวลาสรงน้ำมีพระมาคอยราดน้ำและถูตัว บางวัดถึงกับมีการจองไว้ก่อนว่าวันนี้คนนั้นจะถูตรงนี้และคนนี้จะถูตรงนั้น เวลานอนก็มีคนมาบีบนวดจนหลับ ถ้าอาพาธก็ผลัดเวรกันมาเฝ้าตลอดคืนตลอดวัน ดังนั้นจึงสมกับที่ท่านเป็นพ่อแม่ครูอาจารย์ของพระและเณรทั้งวัด

การอบรมพระป่าตามวัดต่างๆ ในสายท่านพระอาจารย์มั่น สังเกตว่าอาศัยหลักอย่างเดียวกัน แต่การปฏิบัติแตกต่างกันไปตามความเห็นและความถนัดของท่านอาจารย์ซึ่งเป็นสมภาร

ที่จะบรรยายต่อไปนี้เป็นตัวอย่างแบบกลาง ๆ

ศีล

ทุกวัดมีการเน้นเรื่องศีล พระป่าทุกองค์จะต้องรักษาศีลอย่างบริสุทธิ์ ไม่ให้มีด่างพร้อยหรือทะลุโหว่แหว่งประการใด ในกระบวนไตรสิกขา ศีลเป็นข้อที่ง่ายที่สุดและเท่ากับเป็นเครื่องทดสอบพระภิกษุ เพราะการรักษาศีลต้องการเพียงความตั้งใจเท่านั้น ถ้าผู้ใดรักษาศีลให้บริสุทธิ์ไม่ได้ ผู้นั้นก็ไม่มีหวังที่จะก้าวหน้าไปถึงธรรมชั้นสูง

อนึ่ง ศีลเป็นเครื่องรองรับหรือเป็นฐานของสมาธิ ทำให้สมาธิเกิดง่ายและตั้งอยู่โดยมั่นคง ศีลต้องดีก่อน สมาธิจึงจะดีได้ นอกจากนี้ในการท่องเที่ยวแสวงหาที่สัปปายะสำหรับอบรมจิต ต้องฝ่าอันตรายต่าง ๆ นานา พระป่าท่านมีความเชื่อมั่นว่าศีลที่บริสุทธิ์จะเป็นเกราะที่ดีที่สุด พระอาจารย์ผู้ใหญ่แต่ละองค์มีประวัติได้บุกป่าฝ่าดงไปในแดนของสัตว์ร้าย เช่น เสือ ช้าง และงู ทนแดดทนฝนทนลมหนาว ต้องผจญกับมนุษย์ที่ตั้งตนเป็นศัตรู แต่เพราะท่านรักษาศีลบริสุทธิ์ สัตว์ร้ายและคนร้ายตลอดจนอากาศร้ายก็ไม่สามารถจะทำอันตรายท่านได้

เพราะฉะนั้นพระป่าที่จะออกธุดงค์ต้องแน่ใจว่าศีลของท่านบริสุทธิ์จริง ๆ เพื่อให้มั่นใจในข้อนี้และแน่ใจว่าจะไม่พลั้งเผลอ ท่านจึงรักษาศีลให้บริสุทธิ์อยู่เป็นธรรมดา กล่าวได้ว่าศีล ๒๒๗ ที่เคยมีพระบ้านประกาศในที่ประชุมว่าไม่มีใครรักษาได้ พระป่าไม่เพียงแต่ถือทุกข้อ ท่านถือถึงทุกตัวอักษรทีเดียว

พระอาจารย์ใหญ่องค์หนึ่งเคยเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า คราวหนึ่งท่านออกธุดงค์เข้าไปในป่าลึกพร้อมกับพระหนุ่มองค์หนึ่ง ไปหยุดพักใกล้หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ในตอนเช้าไปบิณฑบาต ชาวบ้านได้ใส่เกลือมาให้ด้วย ท่านพิจารณาเกลือแล้วสงสัยว่าจะไม่บริสุทธิ์คือมีกลิ่นอาหารติดอยู่ พอฉันอิ่มแล้ว ท่านจึงบอกพระหนุ่มให้ทราบข้อสงสัยและสั่งให้สละเสีย พระรูปนั้นก็รับคำ ในคืนนั้นต่างเข้าที่ภาวนาภายในกลดซึ่งอยู่ห่างกันพอสมควร

ท่านอาจารย์นั่งไปได้พักใหญ่ ก็ได้ยินเสียงพระหนุ่มมาเรียกอย่างตกอกตกใจ และเล่าว่ามีมดดำตัวโต ๆ อย่างที่ไม่เคยเห็นมาก่อนนับแสนนับล้านตัวมารายล้อมรอบกลดของท่าน มีจำนวนมากจนถึงเดินซ้อนกันหลายชั้น ทำทีท่าคล้ายจะบุกเข้าไปในกลด ท่านเลยต้องหนีมา

ท่านอาจารย์จึงถามว่าได้ทำผิดศีลอะไรบ้างหรือเปล่า พระหนุ่มสารภาพว่าเสียดายเกลือที่ท่านสั่งให้ทิ้ง จึงเก็บห่อใบตองไว้และตอนเย็นได้เอาออกมาฉันกับมะขามป้อม (มะขามป้อมมีพุทธานุญาตให้ฉันในเวลาวิกาลได้) ท่านอาจารย์จึงให้พระนั้นปลงอาบัติเสีย แล้วกลับไปที่กลด พอไปถึงก็พบว่ากองทัพมดมหึมานั้นได้หายไปหมดแล้วโดยไม่เหลือร่องรอย

ท่านอาจารย์ฝั้น อาจาโร ก็เคยเล่าเรื่องผีก็องกอยในป่าจังหวัดนครราชสีมา ที่เลียบเคียงจะเข้าไปทำร้ายเด็กติดตามของท่านคนหนึ่งซึ่งแอบไปฆ่าสัตว์กินเป็นอาหาร ท่านอาจารย์ต้องเพ่งหาตัวผี พอท่านเล็งไปเจอะหน้ามันก็รีบหนีไป ถ้าไม่มีท่านอาจารย์เด็กคนนั้นอาจถูกผีดูดเลือดดังที่ชาวป่าเขากลัวก็ได้ รุ่งขึ้นท่านอาจารย์ต้องส่งตัวเด็กกลับบ้าน ให้อยู่ต่อไปไม่ได้ เพราะไม่มีศีลคุ้มครอง

ภาวนา

ในวัดป่า การไหว้พระสวดมนต์ร่วมกันนั้นมีน้อย โดยมากกระทำเฉพาะวันพระที่มีสวดปาฏิโมกข์ ในวันธรรมดาต่างองค์ต่างสวดในกุฏิของตนตามความพอใจ การสวดมนต์มีผลให้ใจสงบลง เป็นการเตรียมสำหรับการภาวนาต่อไป ตามธรรมดาพอฉันเสร็จ จัดการเรื่องบาตรเรียบร้อยแล้ว กลับถึงกุฏิพระป่าท่านก็ลงมือภาวนา ส่วนมากมักเริ่มด้วยการเดินจงกรม เพื่อแก้อาการง่วงซึ่งอาจเกิดขึ้นภายหลังอาหาร

ใกล้ ๆ กับกุฏิทุกหลังมีทางเดินจงกรมสร้างไว้ กว้างประมาณ ๑ เมตรเศษ และยาว ๑๐ ถึง ๑๕ เมตร ต้องทำให้ตรงและรักษาให้สะอาด มีหลักสำหรับแขวนหรือตั้งโคมในเวลากลางคืน เพื่อจะได้ไม่เหยียบสัตว์ตายหรือถูกงูกัด

พระสายท่านอาจารย์มั่นนิยมเดินจงกรมเหมือนกับเดินไปธุระอย่างธรรมดา ไม่เดินย่องย่างหรือจ้ำพรวดพราด ระหว่างเดินอาจบริกรรมคาถาหรือพิจารณาเกี่ยวกับสังขารร่างกาย จุดประสงค์เพื่อให้เกิดความสงบ เกิดสมาธิหรือปัญญา จะเดินนานเท่าไรแล้วแต่บุคคล บางคนเดินหนึ่งหรือสองชั่วโมง

บางคนเดินสามสี่ชั่วโมง หยุดเดินก็เข้าที่นั่งภาวนา พอเมื่อยหรือง่วงก็ออกมาเดินอีก สลับกันเรื่อยไปจนถึงเวลาดื่มน้ำร่วมกันในตอนบ่าย

น้ำดื่มอาจเป็นกาแฟดำ น้ำหวาน หรือน้ำอัฏฐบาน (น้ำผลไม้คั้น) อย่างใดอย่างหนึ่ง ดื่มแล้วกวาดวัด กวาดเสร็จสรงน้ำ ซักสบงและอังสะแล้วเอาไปตาก ต่อจากนั้นเป็นเวลาว่าง ใครจะทำอะไรก็ได้ ผู้ที่กำลังพากเพียรมากก็เข้าที่ภาวนาต่อ บางวัดท่านอาจารย์ขึ้นศาลาเทศน์สั่งสอนในตอนหัวค่ำทุกคืน อย่างเช่นที่วัดท่านอาจารย์ฝั้นในสมัยที่ท่านยังแข็งแรงดีอยู่ สอนเสร็จแล้วก็นั่งภาวนาพร้อมกันอีกประมาณหนึ่งชั่วโมง แล้วจึงแยกย้ายกลับกุฏิ และปฏิบัติต่อไปตามลำพัง โดยมากเดินจงกรมสลับกับนั่งสมาธิ เช่นในตอนกลางวัน จนถึงห้าทุ่มหรือสองยามจึงนอน ประมาณตีสามตื่นขึ้นนั่งจนเกือบสว่าง หลังจากนั้นก็เตรียมออกบิณฑบาต เป็นจบรอบกิจวัตรประจำวันอย่างกลาง ๆ

บางองค์ที่กำลัง "เร่งความเพียร" มากอาจไม่นอนเลย นั่งกับนอนตลอดคืน ตอนกลางวันหลังจังหันแล้วจึงลงนอนสองสามชั่วโมง แล้วปฏิบัติต่อ บางองค์ถือธุดงค์เนสัชชิกังคะ ไม่ลงนอนเลย กระทำแต่อิริยาบถสาม คือนั่งยืนเดิน ไม่นอน ถ้าง่วงก็นั่งหลับ เป็นวิธีหัดให้จิตมีกำลังเข้มแข็ง การฝึกอย่างอื่นก็มีอีก เช่น อดอาหาร ซึ่งได้ผลสองต่อ คือจิตเข้มแข็งและจิตเบาด้วย ภาวนาได้ผลดีกว่าธรรมดา พระบางองค์อดอาหารเสียจนฝ่ายผอมเพราะเห็นว่าอดแล้วไม่ง่วง จิตปลอดโปร่ง พิจารณาปัญหาต่าง ๆได้ดีกว่าธรรมดา

ในการภาวนา พระป่าสายท่านพระอาจารย์มั่น ส่วนมากใช้บริกรรม "พุทโธ" บางทีก็รวมกับอานาปานัสสติ เช่น หายใจเข้านึก "พุท" หายใจออกนึก "โธ" สองวิธีนี้ใช้กันทั่วๆ ไป พระอาจารย์บางองค์อาจกำหนด "อารมณ์" ให้เฉพาะพระองค์หนึ่ง ๆ ไปก็ได้ เพื่อให้เหมาะกับ "จริต" อาจารย์ทุกองค์คอยติดตามการดำเนินของการปฏิบัติอยู่เสมอโดยการซักถามปรากฏการณ์ทางจิตของศิษย์ ดังนั้นจึงสามารถดัดแปลงแก้ไขการปฏิบัติให้เหมาะกับภาวะของแต่ละคน ช่วยให้ได้ผลดีขึ้นเรื่อย ๆ ถ้าหากมีอะไรแทรกแซงเข้ามา เช่น นิมิตเห็นภูตผีปีศาจหรือเห็นยักษ์ ฯลฯ อาจารย์ก็ชี้แจงให้ทราบความหมายของนิมิตนั้น ๆ และบอกวิธีจะป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นต่อไป

หลักสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งท่านอาจารย์ในสายของท่านพระอาจารย์มั่นเน้นอยู่เสมอคือธรรมะทั้งหลายอยู่ภายในกายของเราเอง ในการพิจารณาให้ส่งจิตเข้าไปภายในกาย ศึกษาภายในกายไม่ให้ส่งออกไปภายนอก นอกจากไม่ได้ประโยชน์แล้วยังจะเกิดการล่องลอยของจิตอีกด้วย

ระหว่างเข้าพรรษา เป็นโอกาสที่พระป่าจะได้ศึกษาเล่าเรียนกับอาจารย์ของตนอย่างใกล้ชิดและได้ผลเต็มที่เพราะอยู่ด้วยกันถึงสามเดือนเต็ม พอออกพรรษา รับกฐินแล้ว ทั้งพระอาจารย์และศิษย์ต่างก็ออกธุดงค์เพื่อเสาะแสวงหาที่สำหรับการภาวนา

กฐินของวัดป่าทอดกันอย่างไม่มีพิธีรีตองอะไร สิ่งสำคัญมีแต่ผ้าขาวสำหรับเย็บจีวร และอัฐบริขาร บริวารกฐินจะมากน้อย จะมีอะไรบ้างก็แล้วแต่ผู้ศรัทธา การทอดก็มีแต่พระชุมนุมกันบนศาลา

ทายกและทายิกาขนของไปกองไว้ข้างหน้าพระ ประธานยกผ้าขาวขึ้นกล่าวคำถวาย พระรับถ้าไปทำพิธีกรานกฐิน เสร็จแล้วประเคนของที่เหลือเป็นเสร็จพิธี ต่อไปพระท่านก็จัดการตัดย้อมจีวรตามแบบ กินเวลาไม่ช้าก็เสร็จ อนุโมทนาแล้วก็หมดธุระ ต่อจากนั้นต่างก็ออกเดินทางไปสู่จุดหมายในป่าในดง หาภูเขาและถ้ำที่วิเวก เพื่อกระทำการ "ชำระจิตให้บริสุทธิ์" ตามวิธีที่พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้

การออกธุดงค์อาจต่างคนต่างไปหรือไปเป็นหมู่ก็ได้ พระที่พรรษายังอ่อนต้องไปกับอาจารย์องค์ใดองค์หนึ่ง การ "ท่องเที่ยวกัมมัฏฐาน" นี้ไม่ใช่เรื่องสนุกอย่างทัศนาจร แต่เต็มไปด้วยอันตรายนานาประการ มีพระอาจารย์ไปด้วยย่อมให้ความอุ่นใจ เพราะมีทั้งคนคอยช่วยและคอยสอน

การธุดงค์มีประโยชน์มาก นอกจากจะได้พบที่สัปปายะเหมาะแก่การปฏิบัติภาวนา ยังได้ฝึกหัดจิตใจให้มีความอดทนเข้มแข็งและไว้วางใจตนเองด้วย อีกทางหนึ่งการธุดงค์เป็นการอบรมให้ยึดมั่นในไตรสรณคมน์คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในกลางป่าดง ห่างไกลจากเพื่อนมนุษย์ ล้อมรอบไปด้วยสิงห์สาราสัตว์ ที่พึ่งอื่นใดไม่มี นอกจากพระรัตนตรัยและศีลที่บริสุทธิ์ อนึ่งความหวาดกลัวช่วยให้จิตสงบได้ง่ายขึ้น ดังนั้นพระที่ท่านต้องการก้าวหน้าจึงพยายามไปธุดงค์ในบริเวณที่มีอันตรายมาก ๆ เช่นจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ ถ้ายังไปไกลไม่ได้ ท่านมักยึดป่าช้าเอาผีเป็นครูสอนไปก่อน ต่อมีโอกาสจึงไปแสวงหาเสือและช้างเป็นครูชั้นสูงต่อไป

พระอาจารย์แต่ละองค์มักชอบที่สัปปายะแตกต่างกัน บางองค์ชอบดงดิบหรือป่าทึบ บางองค์ชอบป่าโปร่ง บางองค์ชอบถ้ำ บางองค์ชอบภูเขาเตี้ย ๆ บางองค์ชอบภูเขาสูง ๆ ท่านที่อยู่ในป่ามักได้ผจญกับเสือหรือช้าง ส่วนท่านที่ชอบถ้ำมักพบกับงู หรือภูตผี ทุก ๆ องค์ได้ต่อสู้กับไข้และโรคร้ายอื่น ๆ ในป่ามาแล้วอย่างโชกโชน

พระอาจารย์ที่เชี่ยวชาญในเรื่องธุดงค์กัมมัฏฐานจึงมีจิตใจแข็งแกร่ง มีศรัทธาแน่นหนาในพระรัตนตรัย และมีความเพียรมาก หลายองค์มีประวัติของการ "สู้ตาย" มาแล้วในการเดินเข้าไปหาเสือหรือช้าง หรือในการนั่งโดยไม่ยอมลุกจากที่ถ้าไม่สำเร็จผลที่มุ่งหมาย กว่าจะได้รับสมมติเป็นอาจารย์ธุดงค์กัมมัฏฐานก็ต้องสู้อย่างถวายชีวิตมาแล้ว เพราะฉะนั้นอาจารย์ดี ๆ จึงหาได้ยากยิ่งนัก

ตามประวัติของท่านพระอาจารย์ฝั้นนี้ ท่านได้เอาชีวิตเข้าเสี่ยงกับอันตรายมานับครั้งไม่ถ้วน ทั้งกับคนและกับสัตว์ และเคยยอมนั่งตาย จนเกิดความรู้ยอดเยี่ยมในเรื่องสังขาร คุณธรรมของท่านจึงฟุ้งเฟื่องอย่างหาที่เปรียบยาก และท่านได้สามารถใช้อำนาจพิเศษของท่านชี้ช่องทางสว่างและช่วยเปลื้องทุกข์ให้แก่ผู้มีจิตศรัทธานับเป็นแสน ๆ คน

ท่านพระอาจารย์ตื้อ แห่งวัดแม่ริม (เชียงใหม่) ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านพระอาจารย์มั่นรุ่นใกล้ ๆ กับท่านพระอาจารย์ฝั้นและเป็นพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงมากอีกองค์หนึ่ง ได้สรุปคุณธรรมของพระป่าไว้ดังนี้ :

"นักธรรมนักกัมมัฏฐานต้องมีนิสัยอย่างเสือโคร่ง คือ

(๑) น้ำจิตน้ำใจต้องแข็งแกร่งกล้าหาญ ไม่กลัวต่ออันตรายใด ๆ

(๒) ต้องเที่ยวไปในเวลากลางคืนได้

(๓) ชอบอยู่ในที่สงัดจากคน

(๔) จะทำอะไรต้องมุ่งความสำเร็จเป็นจุดหมาย"

อันตรายของพระป่า

พระพุทธเจ้าทรงเตือนสาวกของพระองค์ให้ระวังอันตราย ๔ ประการ คือ

ความเบื่อหน่ายต่อคำสอนของอาจารย์ ๑ ความเห็นแก่ปากแก่ท้อง ๑ ความเพลิดเพลินในกามคุณ คือ เห็นแก่ความสุขสบาย ๑ และความรักผู้หญิงอีก ๑

แม้พระป่าจะอยู่ถึงกลางดงพงพี ท่านก็ฝ่าอันตรายเช่นเดียวกัน ท่านจึงต้องอาศัยอาจารย์ที่เข้มงวดกวดขันคอยให้สติเพื่อไม่ให้ปล่อยตนเป็นเหยื่อให้อันตรายทั้งสี่นั้นย่ำยี ในวัดที่ดีท่านสมภารย่อมควบคุมทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภค ไม่ปล่อยให้ฟุ่มเฟือยจนฟุ้งเฟ้อ และจำกัดการติดต่อกับคนภายนอกซึ่งอาจจะชวนให้เขว บางวัดถึงกับห้ามอ่านหนังสือพิมพ์เพราะเกรงจะดึงความสนใจออกไปข้างนอก วิทยุและโทรทัศน์เป็นไม่ต้องฝันถึง เพราะไม่มีวันจะได้ฟังหรือได้ชม

อันตรายของพระป่ามีมากเป็นพิเศษในระหว่างการธุดงค์กัมมัฏฐาน โดยเฉพาะถ้าไปโดยลำพัง ความยุ่งยากจากผู้หญิง เคยมีตัวอย่างมาแล้วแม้แก่อาจารย์ชั้นผู้ใหญ่ อันตรายจากสัตว์ป่าเป็นเรื่องที่รู้ล่วงหน้าอยู่แล้ว นอกจากนั้นยังมีอันตรายจากความเจ็บไข้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไข้ป่าหรือมาลาเรีย และจากคนพาล อันตรายจากสัตว์ป่า ท่านป้องกันได้ดีด้วยความประพฤติปฏิบัติและการยึดถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เหตุการณ์ที่พระถูกสัตว์ทำอันตรายมีไม่มากเท่าที่นึกกลัวกันไป ไข้ป่าเป็นเหตุอันตรายมากกว่าสัตว์ ปีหนึ่ง ๆ มีพระเสียชีวิตด้วยไข้หลายองค์ สมัยก่อนมีอันตรายมากเพราะยาที่ศักดิ์สิทธิ์ยังไม่มี สมัยนี้มียาดีแล้ว แต่พระอาจยังไม่รู้จักใช้

อันตรายจากคนในสมัยนี้อาจจะมากกว่าแต่ก่อน เพราะคนไม่กลัวบาปและไม่ยอมเว้นแม้แต่พระ อย่างไรก็ดี กรณีทีพระถูกทำร้ายหรือถูกฆ่าตายนั้นส่วนมากเพราะสะสมเงินทองไว้กับตัว อันเป็นข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม ถ้ารักษาศีลบริสุทธิ์ อันตรายข้อนี้ก็ไม่มี ยังเหลือแต่เหตุจากความพยาบาทหรืออิจฉาริษยา ซึ่งเป็นเรื่องของกรรมเก่า กรรมใหม่ แม้พระชั้นวิเศษก็ยังหนีไม่พ้น ในปัจจุบันนี้คนหันมาทะนุบำรุงพระป่ามากขึ้น อันตรายอย่างใหม่ก็มีตามมาคือความฟุ่มเฟือย ดังกล่าวแล้วในตอนต้น ในระยะสิบปีหลังนี้ การคมนาคมดีขึ้นมาก มีถนนไปได้แทบทุกหนทุกแห่ง ทายกทายิกาที่ร่ำรวย แย่งกันบำรุงวัดป่าเพราะเห็นว่าได้บุญมาก กุฏิไม้กระบอกเปลี่ยนเป็นกุฏิไม้จริงหรือแม้ตึก ศาลาหลังคาสังกะสีกลายเป็นโบสถ์วิจิตรพิสดาร บางทียังขนาดมหึมาเสียด้วย โคมรั้วและเทียนไขเปลี่ยนเป็นหลอดนีออนและโคมใช้แบตเตอรี่ จะไปไหนไกลหน่อยก็นั่งรถยนต์แทนเดิน (แต่คงยังไม่

ถึงกับนั่งรถจิ๊บไปรับบาตรอย่างที่เคยเห็นในกรุงเทพฯ) แม้แต่น้ำดื่มซึ่งเคยเป็นน้ำฝนหรือน้ำบ่อก็เปลี่ยนไปเป็นน้ำอัดลม ท่านสมภารวัดหนึ่งในจังหวัดอุดรฯ ท่านเทศน์แล้วเทศน์เล่าว่าน้ำขวดกำลังจะท่วมพระกัมมัฏฐานตายอยู่แล้ว

ที่บรรยายมานี้เป็นอันตรายอย่างใหม่ที่กำลังเริ่มต้น และเพิ่งมีเฉพาะในบางวัด หวังว่าท่านพ่อแม่ครูอาจารย์จะช่วยลูกของท่านด้วยการให้สติทางฝ่ายรับ ให้ยึดหลักที่ครูอาจารย์แต่ก่อน ๆ ได้วางไว้ และเตือนฝ่ายผู้ให้ ให้สำนึกว่ากำลังถวายยาเบื่อแก่พระป่า

ความหวังของพระป่า

พระป่าเพียรบำเพ็ญธรรมด้วยอิทธิบาทและสัมมัปธาน ท่านต้องอดทนต่อความเป็นอยู่ซึ่งล้วนแล้วแต่ตรงกันข้ามกับสุขสบายในสายตาของคนทั่วไป ท่านต้องระมัดระวังทุกฝีก้าว ไม่ทำผิดวินัยและผิดระเบียบของวัด ระเบียบเช่นนั้นเป็นอย่างไรอาจเห็นได้จากที่คัดมาพิมพ์ไว้ต่อไปนี้ เป็นระเบียบของวัดที่มีชื่อวัดหนึ่งในจังหวัดเลย

ข้อ ๑. เวลาออกบิณฑบาตห้ามคุยกัน ให้ภาวนากำหนดจิตของใครของมัน จงตั้งอยู่ในความไม่ประมาททุกเมื่อ

ข้อ ๒. กลับจากบิณฑบาตมาถึงวัดแล้ว ขณะนั่งจัดบาตรอยู่บนศาลาห้ามคุยกัน จะทำให้เสียระเบียบของครูอาจารย์

ข้อ ๓. เมื่อได้ยินเสียงระฆังสัญญาณ จงพร้อมกันออกมาทำกิจวัตรปัดกวาด อย่าเมินเฉย

ข้อ ๔. ถ้าหมู่เดียวกันทำผิดศีลธรรม ให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ถ้าว่าไม่ได้ให้ร้องเรียนให้ครูอาจารย์ทราบโดยด่วน อย่าถือว่าเป็นการฟ้องร้องกัน

ข้อ ๕. เมื่อผู้อื่นท่านนั่งภาวนากำหนดจิตใจของท่านอยู่ อย่าไปเพ่งโทษท่านว่าหมู่รังเกียจตน จะทำให้เราเป็นบาป

ข้อ ๖. เมื่อทำกิจวัตรสรงน้ำเสร็จแล้ว ห้ามไม่ให้คุยกันตามกุฏิ เว้นไว้แต่ไปศึกษาธรรมและไปดูแลความเจ็บป่วยของกันและกัน

ข้อ ๗. เมื่อมีกิจของสงฆ์เกิดขึ้นอย่าเมินเฉย ต้องเอาธุระช่วยดูแล ถ้าใครไม่เอาใจใส่ ท่านปรับอาบัติทุกกฏ

ข้อ ๘. ห้ามมิให้แอบเก็บอาหารไว้ฉันตอนเพล เพราะจะทำให้เสียระเบียบของพระธุดงค์กัมมัฏฐาน

ข้อ ๙. เวลาไปต้อนรับแขกที่มาสู่วัด ต้องห่มจีวรให้เรียบร้อย ตลอดจนเวลาไปรับแขกช่วยครูบาอาจารย์ก็ต้องห่มจีวร

ข้อ ๑๐. เมื่อได้ยินสัญญาณ ที่ศาลาการเปรียญต้องรีบไปให้ถึงภายใน ๑๐ นาที เมื่อถึงแล้วห้ามคุยกันในกิจที่ไม่จำเป็น ให้นั่งภาวนากำหนดจิตใจของใครของมันจึงจะจัดว่าเป็นผู้ไม่ประมาท เมื่อเห็นผู้อื่นไม่พูดด้วย อย่าหาว่าท่านรังเกียจ ให้เข้าใจว่าท่านกำหนดจิตของท่านอยู่

ข้อ ๑๑. จงช่วยกันรักษาของสงฆ์ที่มีอยู่ตามศาลาและกุฏิ ใครไม่เอื้อเฟื้อในของสงฆ์ท่านปรับอาบัติเท่ากับละเมิดของสงฆ์

ข้อ ๑๒. ของสิ่งใดที่เขาเอามาถวายครูอาจารย์และพระหรือเณรหรือผ้าขาวเก็บไว้ ถ้าจะใช้ ต้องได้รับอนุญาตจากผู้เก็บเสียก่อน

นอกจากต้องระวังตัวไม่ทำผิดวินัยและไม่ผิดระเบียบของวัด พระป่ายังต้องพากเพียรฝึกอบรมจิตของตนเอง เพื่อยังกิเลสให้เบาบางลงไปเรื่อย ๆ จุดหมายปลายทางที่สุดยอดคือความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ถ้าพลาดจากนั้นก็ขอให้ได้อริยธรรมชั้นใดชั้นหนึ่งตั้งแต่โสดาบันขึ้นไปถึงอนาคามี ซึ่งจะเป็นการประกันว่าจะไม่ต้องไปเกิดในแดนทุคติ

ความมุ่งมาดดังกล่าวมานี้เป็นเรื่องจริงจังสำหรับพระป่าไม่ใช่ความเพ้อฝัน ทั้งนี้เพราะท่านมีบุคคลตัวอย่างที่เห็น ๆ อยู่ เป็นตัวอย่างสำหรับความสำเร็จชั้นเยี่ยม คืออรหัตผล ผู้ที่ได้ศึกษาจริงจังและอย่างใกล้ชิดต้องยอมรับว่าพระอรหันต์มีจริง แม้ในสมัยวิทยาศาสตร์เช่นปัจจุบันนี้พระอรหันต์ก็มีได้และได้บังเกิดแล้วคือท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ต้นสายและแบบฉบับการปฏิบัติของพระป่าที่เรากำลังกล่าวถึง

ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เป็นสักขีพยานรายแรกในสมัยนี้ที่สนับสนุนพระพุทธวจนะว่า ตราบใดที่ยังมีผู้ปฏิบัติธรรมของพระองค์อยู่ ตราบนั้นโลกก็จะยังไม่ปราศจากพระอรหันต์ ความสำเร็จแห่งท่านพระอาจารย์มั่นและสานุศิษย์ของท่านอีกหลายองค์ เป็นเครื่องกระตุ้นให้พระป่าละทิ้งบ้านช่องและภาวะแห่งผู้ครองเรือนมาเป็นคนไม่มีบ้านและคนป่าด้วยความเต็มใจ เพราะเห็นว่าทางข้างหน้านั้นสว่างไสว ขอแต่ให้ได้เดินโดยถูกทางและโดยไม่หยุด โดยไม่ย่อท้อต่อความอดอยากยากแค้นและอุปสรรคทั้งหลายทั้งมวล เพื่อให้ถึงดินแดนแห่งความสว่างอันเป็นจุดหมายปลายทางสำหรับพระป่าทุกองค์ หลายต่อหลายองค์ต้องหยุดเสียแค่กลางทาง บางองค์เพราะหมดบารมี บางองค์เพราะหมดอายุ แต่องค์ที่ยังเหลืออยู่ก็ยังเดินต่อไปโดยไม่ครั่นคร้ามหรือท้อแท้ เดินต่อไปเพราะท่านแน่ใจว่าผลที่ได้จะคุ้มกับความเหนื่อย ผลนั้นคือความไม่ต้องกลับมาทนทุกข์แห่งความเกิดอีกต่อไป.

....

ภพอื่น – เรื่องควรคำนึง

รวบรวมโดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

อารัมภบท

คพฺเมเก อุปปชฺชนฺติ นิรยํ ปาปกมฺมิโน
สคคํ สุคติโน ยนฺติ ปรินิพฺพนฺติ อนาสวา

คำแปล

บางจำพวกย่อมเกิดในครรภ์ ผู้มีกรรมเป็นบาปย่อมไปนรก ผู้มีกรรมเป็นเหตุแห่งสุคติย่อมไปสวรรค์ ผู้ไม่มีอาสวะย่อมปรินิพพาน.

(ปาปวรรค ธรรมบท)

ปัญหาข้อหนึ่งซึ่งจะต้องเกิดขึ้นในความคิดของคนทุกคนที่รู้จักคิด อย่างน้อยก็ในตอนใดตอนหนึ่งของชีวิต คือ "ความตายเป็นอย่างไร" หรือ "เมื่อตายแล้วเราไปไหน" โดยลำพังคนธรรมดาย่อมไม่อาจตอบคำถามนี้ได้ เพราะ "ยังไม่เคยตาย" หรือจำไม่ได้ว่าเคยตายมาแล้ว และคนที่พอจะติดต่อกันได้และตายไปแล้ว ก็ยังไม่ปรากฏอย่างน่าเชื่อโดยสมบูรณ์ว่ามีใครกลับมาบอกเล่าให้ทราบรายละเอียด มีผู้ที่ตายไปชั่วระยะ แล้วฟื้นขึ้นมาเล่าเหตุการณ์แปลกๆ แต่ก็ไม่ล่วงพ้นข้อสงสัยว่า ที่เล่านั้นเป็นเรื่องที่ "ปรากฏ" ขึ้นเองเนื่องจากสมองขาดออกซิเจนระหว่างที่ "ตายไปชั่วขณะ"

ที่มาอีกแห่งหนึ่งเกี่ยวกับความรู้เรื่องความตายคือ คนที่ระลึกชาติได้และ "จำ" เหตุการณ์ระหว่างการตายกับการเกิดใหม่มาเล่าให้ฟัง แต่ก็มีข้อสงสัยอยู่เสมอว่า ผู้นั้นพูดเอาเองหรือพูดตามที่ผู้อื่นสอน หรือพูดตามที่เข้าใจว่าเป็นความจริง

เรื่องระลึกชาติที่ปรากฏบ่อยๆ ในหน้าหนังสือพิมพ์ บางเรื่องก็เหลือเชื่อ สถาบันวิทยาศาสตร์บางแห่งในประเทศฝ่ายตะวันตก มีความสนใจในเรื่องการกลับชาติมาก จนถึงกับลงทุนอย่างไม่จำกัดเพื่อสืบเสาะและสอบสวน แต่ก็ยังไม่อาจให้ข้อยุติประการใด เพราะเหตุที่ยังไม่สิ้นความสงสัยในถ้อยคำของผู้ให้การนั่นเอง

เมื่อคนธรรมดาไม่อาจจะตอบปัญหาได้ คนส่วนมากก็ต้องหันไปหาความรู้จากท่านต่างๆ ที่เป็นศาสดา ชาวพุทธก็ต้องอาศัยพระพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาสอนว่า คนเรามีกรรมเป็นของๆ ตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย หากทำกรรมใดไว้ จะดีหรือชั่วก็ตาม ย่อมต้องรับผลของกรรมนั้น กรรมเป็นปัจจัยจำแนกสัตว์ต่างๆ ตราบใดที่เรายังไม่หมดกิเลส ตราบนั้นกรรมก็จะส่งให้ไปเกิด ในที่ดีหรือชั่วแล้วแต่กรรมที่ทำไว้ ต่อเมื่อหมดสิ้นกิเลสอาสวะแล้ว จึงไม่ต้องเกิดอีกต่อไป คือเข้าสู่ปรินิพพาน

ถ้าใครเชื่อตามนี้โดยสนิทใจ ก็เป็นอันหมดห่วงได้ ไม่ต้องสงสัยว่าตายแล้วเป็นอย่างไร เพราะพระบรมศาสดาทรงบอกไว้อย่างแจ้งชัดแล้วว่าต้องไปเกิดตามกรรม กรรมของใครผู้นั้นย่อมรู้ดีกว่าผู้อื่น เพราะฉะนั้น ก็รู้ดีด้วยว่าตายแล้วจะไปไหน อย่างน้อยก็รู้ว่าไปดีหรือไปชั่ว

ในสมัยก่อนคนทั่วไปเชื่อมั่นในข้อนี้ ไม่กล้าทำบาปเพราะกลัวไปตกนรก และเพียรทำบุญเพื่อจะได้ไปสวรรค์ อาชญากรรมร้ายแรงจึงมีน้อย มาถึงสมัยนี้คนหันมาถือคติวัตถุนิยมตามวิทยาศาสตร์ ยอมรับแต่สิ่งที่เห็นได้ พิสูจน์ได้ เลยชักสงสัยในความเชื่อถือแต่คติเดิม กลับไปนิยมในทางที่ว่าตายแล้วอะไรๆ ก็สลายแยกแยะไปตามร่างกายที่เน่าเปื่อย แม้พระภิกษุบางรูปก็ปรับตนเข้ากับสมัยนิยม สอนไปในเชิงว่านรกสวรรค์มีอยู่แต่ในปัจจุบัน เป็นเรื่องรู้อยู่แก่ใจบ้าง เป็นเรื่องความทุกข์หรือความสุขตามคติโลกบ้าง เรื่องปรโลกไม่มีกล่าวถึง

ผลของการผันแปรเช่นนี้คือ คนไม่กลัวบาป เกรงแต่กฎหมาย เมื่อใดเห็นว่ามือของกฎหมายจับไม่ได้ไล่ไม่ทัน ก็กระทำการที่ต้องห้ามตามแต่คนจะได้ประโยชน์หรือได้ความพอใจ บ้านเมืองจึงมากไปด้วยเรื่องประทุษร้าย แม้ฆ่ากันด้วยเหตุเพียงเล็กน้อย หรือเรื่องทุจริตคดโกงฉ้อราษฎร์บังหลวงโดยไม่กลัวตกนรก สังคมก็ปั่นป่วน เพราะคนไม่เห็นผู้ทำชั่วต้องรับผลร้าย และไม่เชื่อเหมือนแต่ก่อนว่าผู้ทำบาปนั้นแม้ไม่ได้รับผลในชาตินี้ที่อาจเห็นได้ ก็จะต้องได้รับในชาติต่อๆ ไป เรื่องทำความดีก็หมดความเชื่อถือโดยทำนองเดียวกัน

หากคิดดูเพียงเล็กน้อยก็จะเห็นได้ว่า วิธีหนึ่งที่จะแก้ภาวการณ์เสื่อมโทรมเช่นนี้คือการชักนำให้คนกลับไปเชื่อในเรื่องตายแล้วเกิด จะได้กลัวบาปกลัวนรกซึ่งหนีไม่พ้น ไม่เหมือนกับการลงโทษทางโลกซึ่งมีทางหลบเลี่ยงได้มากมาย

ผู้เขียนซึ่งเป็นผู้รวบรวมเรื่องทั้งหลายในหนังสือนี้ ได้รับการศึกษามาในทางแพทย์และทางวิทยาศาสตร์ ในสมัยหนุ่มๆ ก็มีความเข้าใจคล้ายคนหนุ่มสาว (และคนแก่บางคน) ในปัจจุบันนี้ว่าเมื่อเราตายแล้วก็จบเรื่องของเราไปตอนหนึ่ง ตอนต่อไปเป็นเรื่องของลูก ซึ่งรับทอดร่างกายและจิตใจไปจากเราและคู่ของเรา ถ้าไม่มีลูกเรื่องก็จบถึงที่สุด เคยคิดว่าพระพุทธศาสนานั้นก็คล้ายศาสนาอื่นๆ คือเป็นระบบปฏิบัติเพื่อให้เป็นคนดีมีประโยชน์แก่สังคม นรกสวรรค์นั้นเป็นเรื่องสมมุติเพื่อขู่หรือจูงใจคนที่มีการศึกษาน้อย หรือไม่มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะการเรียนวิชาภูมิศาสตร์เกี่ยวกับประวัติของโลก ชีววิทยาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของต้นไม้และสัตว์ และอินทรีย์เคมี

เกี่ยวกับการหมุนเวียนของสารประกอบสิ่งมีชีวิต ส่งเสริมความเข้าใจดังกล่าวนี้ ผู้เขียนเชื่อว่าผู้ที่รู้วิทยาศาสตร์ทั่วๆ ไปก็คงเข้าใจอย่างเดียวกัน

ต่อมาเมื่อผู้เขียนเป็นผู้ใหญ่ขึ้น ได้รู้เรื่องส่วนตัวของนักวิทยาศาสตร์ชั้นสูงๆ หลายคน ทั้งโดยส่วนตัวและโดยทางเอกสาร ได้ทราบว่าท่านเหล่านั้นยกย่องว่าพระพุทธศาสนาเป็นคำสอนที่ดีที่สุด และถูกหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์มากที่สุด ก็เกิดความสนใจหันมาศึกษาหาเหตุผลแห่งความเห็นนั้นๆ

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อได้บวชเรียนในสำนักที่มีการอบรมสั่งสอนอย่างดีทั้งในทางปริยัติและปฏิบัติประกอบกับได้ศึกษากับพระอาจารย์กัมมัฏฐานชั้นสูงๆ อีกหลายท่าน ก็ได้เปลี่ยนความเห็นไปในทางที่ถูกต้อง กล่าวคือเห็นว่าคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นเป็นสัจจะเที่ยงแท้ และลึกล้ำเหนือวิทยาศาสตร์ วิธีของวิทยาศาสตร์นั้นอาศัยสัมผัสทั้งห้า แม้จะใช้เครื่องช่วยเหลืออย่างดีวิเศษเพียงไร ก็ยังต้องแปลผลด้วยสัมผัสทั้งห้านั่นเอง

อะไรที่ทำให้ตาเห็นไม่ได้ หูฟังไม่ได้ยิน จมูกดมไม่ได้กลิ่น ลิ้นชิมไม่รู้รส ผิวหนังแตะต้องไม่รู้สึกวิทยาศาสตร์ก็รับรู้ไม่ได้เพราะไม่มีวัตถุพยานหรือทำซ้ำพิสูจน์กันไม่ได้

แต่วิธีของพระพุทธศาสนานั้น ใช้สัมผัสทั้งหก มีการใช้การงานของจิตด้วยซึ่งใช้ได้ในเมื่อสัมผัสอื่นๆ ไม่สามารถรับรู้

จริงอยู่ ผลการศึกษาด้วยจิตนี้เป็นเรื่องเฉพาะตัว ใครทำได้คนนั้นรู้ แต่วิธีนั้นสอนกันได้และใครที่ปฏิบัติตามอย่างจริงจังก็จะได้ผลเหมือนๆ กับอาจารย์ผู้สอน นับว่ามีการถ่ายทอดและมีการพิสูจน์โดยทำซ้ำได้เหมือนกัน

ผู้เขียนยังปฏิบัติไม่ได้ถึงขั้นที่จะรู้เห็นเองไปหมดทุกๆ อย่าง แต่เท่าที่ทำได้ แม้เพียงเล็กน้อย ก็รู้สึกว่าผลเป็นที่น่าอัศจรรย์ และถูกต้องตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ ทั้งในด้านความรู้และด้านประยุกต์ ดังนั้นแม้ว่าจะยังไม่สามารถพิสูจน์ด้วยตนเองได้หมดทุกๆ ข้อ โดยเหตุผลก็เห็นสมควรรับว่า หลักสำคัญๆ ของพระพุทธศาสนานั้นคงจะไม่ผิดไปจากความจริง

หลักสำคัญประการหนึ่งคือการที่คนธรรมดา ที่ยังไม่สิ้นอาสวะ จะต้องเกิดอีกเมื่อตายไปแล้ว แต่เรื่องนี้เป็นเรื่องพิสูจน์ยากดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ตามธรรมดาก็ต้องอาศัยความศรัทธาในพระสัมโพธิญาณเป็นสำคัญ อย่างไรก็ดี ผู้เขียนมีความเห็นว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่บุคคลบางคน ซึ่งได้เผชิญกับ "อมนุษย์" ผู้สิงสู่อยู่ในภพอื่นๆ ก็ดี หรือผู้ที่เคยผ่านเข้าไปในภพดังกล่าวแล้วกลับมาได้ก็ดีอาจจะช่วยส่งเสริมความเชื่อถือในเรื่องเหตุการณ์ภายหลังตายได้ โดยเฉพาะถ้าการเล่าเรื่องนั้นๆ มีหลักฐานที่น่าเชื่อถือ

ผู้เขียนจึงได้ใช้ความพยายามรวบรวมเรื่องเช่นว่านี้ ติดต่อมาเป็นเวลาร่วมยี่สิบปี โดยตั้งข้อจำกัดไว้อย่างหนักแน่นว่า บุคคลผู้เป็นต้นตอของเรื่องทั้งหลายจะต้องมีตัวมีตน เป็นผู้เชื่อถือได้ มีสติปัญญาในเกณฑ์ปกติ และเรื่องที่เล่าจะต้องมีข้ออ้างอิงพอสมควร ไม่ใช่กล่าวขึ้นมาลอยๆ ในชั้นต้นนี้มีเรื่องเสนอได้รวม ๑๕ หัวข้อ จากผู้เล่า ๑๒ คน (รวมทั้งผู้เขียนเองด้วย) ผู้เขียนรู้จักผู้เล่าอย่างดีทุกคนนอกจากคนเดียว คือคุณสุวรรณา แจ้งมงคล ซึ่งรู้จักหลังจากที่ได้รับเรื่องแล้ว แต่ท่านผู้นี้ก็เป็นผู้คุ้นเคยอย่างสนิทกับท่านเจ้าคุณพระธรรมจินดาภรณ์ ซึ่งผู้เขียนเคารพนับถืออย่างยิ่ง ผู้เขียนได้แจ้งตำบลที่อยู่ของผู้เล่าทุกคนไว้ด้วย เพื่อว่าท่านผู้ใดประสงค์จะติดต่อก็จะกระทำได้ มียกเว้นอยู่แต่ท่านเจ้าของเรื่องที่สอง (ญ. บ.) ผู้เดียว ซึ่งไม่ประสงค์จะให้เปิดเผยตัวท่านด้วยเหตุผลเฉพาะ

ในการเสนอเรื่องต่างๆ นี้ ทั้งผู้เล่าและผู้รวบรวมมีความตั้งใจที่จะเสนอข้อความจริงโดยไม่พยายามแสดงความเห็นอะไรนอกเหนือไปจากเหตุผลธรรมดา ให้ท่านผู้อ่านพิจารณาเอาเอง ผู้รวบรวม (คือผู้เขียนบทนำนี้) ได้เพิ่มเติม "หมายเหตุ" ลงในตอนท้ายของเรื่องทุกเรื่อง เพื่อชี้ข้อที่ควรเอาใจใส่หรือจุดที่มีน้ำหนักมาก หรือน้ำหนักน้อยให้เห็นง่ายขึ้น ไม่ได้มีความประสงค์จะกล่อมเกลาจิตใจของท่านผู้ใด ต้องการเพียงเพิ่มความกระจ่างขึ้นเท่านั้น การเรียงลำดับเรื่อง ถือความสะดวกเป็นใหญ่.

อวย เกตุสิงห์
ผู้รวบรวม

๑๖ ซอย พระราชครู ถนนพหลโยธิน กทม. ๔
เมษายน ๒๕๑๒

ภพอื่น – เรื่องควรคำนึง

รวบรวมโดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

เรื่องที่ ๑
พระเมตตาของทูลกระหม่อม

โดย เอินศรี เกตุสิงห์

(นางสาวเอินศรี เกตุสิงห์ เป็นน้องของผู้รวบรวม สำเร็จวิชาพยาบาลผดุงครรภ์ จากศิริราชพยาบาล เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๘ เคยรับราชการในโรงพยาบาลศิริราช และโรงพยาบาลหญิง ในปัจจุบันนี้ทำงานอยู่กับบริษัทต่างประเทศ อายุห้าสิบปี เป็นผู้ไม่เคยมีประวัติเหลวไหล ตำบลที่อาจติดต่อได้ คือ บ้านเลขที่ ๑๖ ซอยพระราชครู ถนนพหลโยธิน กทม.)

เมื่อประมาณยี่สิบปีเศษมานี้ ข้าพเจ้าซึ่งจบการศึกษาวิชาพยาบาลผดุงครรภ์มาใหม่ ๆ จากศิริราชพยาบาล ได้ไปพบผู้ป่วยด้วยโรคเนื้องอกในมดลูกท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นมารดาของครูของข้าพเจ้าผู้หนึ่ง ปรากฏว่าท่านสูงอายุมากแล้ว และได้รับการทรมานจากโรคนี้จนกระทั่งถ่ายปัสสาวะไม่ออก เพราะท่านไม่ยอมรับการรักษาด้วยวิธีผ่าตัด ด้วยความกลัว แม้จะได้รับการแนะนำจากแพทย์ผู้ชำนาญหลายโรงพยาบาล ท่านก็ไม่ยอม

เมื่อข้าพเจ้า เคยทราบข่าวจากบุตรชายของท่าน ซึ่งมาอ้อนวอนให้ข้าพเจ้าไปช่วยพูดขอร้องให้ท่านรับการผ่าตัด ข้าพเจ้าได้พูดอ้อนวอนท่านอยู่ประมาณสองชั่วโมงกว่า ท่านก็ขอคำมั่นสัญญาจากข้าพเจ้าหลายข้อ เช่น

๑. ขอให้ข้าพเจ้าพูดให้อาจารย์ พญ.มรว. ส่งศรี เกตุสิงห์ เป็นผู้ทำผ่าตัด
๒. ข้าพเจ้าต้องอยู่กับท่านตลอดเวลาที่ผ่าตัด และพยาบาลจนกระทั่งท่านหาย
๓. รับรองว่าไม่เป็นอันตรายถึงชีวิต (ซึ่งข้าพเจ้าไม่ยอมรับ แต่ก็ปลอบใจท่าน)

ในที่สุดท่านยินยอมไปตรวจ และรับการผ่าตัดที่ศิริราชพยาบาล โดยเข้าอยู่ในตึกมหิดลวรานุสรณ์ ห้องเลขที่ ๑๖ ก่อนวันผ่าตัดหนึ่งวัน ข้าพเจ้าแนะนำให้ท่านบูชาทูลกระหม่อมสมเด็จพระราชบิดา ฯ ด้วยพวงมาลัย และขอให้ท่านทรงช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัยจากการผ่าตัด เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ป่วย ท่านก็ปฏิบัติตาม โดยที่ไม่เคยรู้จักหรือทราบพระประวัติอย่างใด ๆ มาก่อนเลย พระรูปก็ไม่เคยเห็น เพราะวันที่ท่านเข้าไปอยู่ท่านกำลังอ่อนเพลียจากการทรมานของโรคร้าย (สมัยนั้นยังไม่ได้สร้างพระรูปอนุสาวรีย์)

ในคืนวันผ่าตัด ข้าพเจ้าและบุตรสาวของท่านนั่งเฝ้าตลอดคืน และให้ลูก ๆ ผู้ชายทุกคนกลับก่อน ๑๘ น. ตามกฎของโรงพยาบาล รุ่งขึ้นเช้าท่านตื่นด้วยความแจ่มใส หลังจากที่ข้าพเจ้าได้เช็ดตัวให้ท่านแล้ว ก็พูดคุยกันถึงเหตุการณ์เมื่อวาน

ข้าพเจ้าเล่าให้ท่านฟังว่า ท่านบริภาษข้าพเจ้าเสียมากมาย หาว่าหลอกลวงว่าผ่าตัดแล้วไม่เจ็บ และท่านดิ้นมากจับกันไม่ไหว เพราะท่านร่างใหญ่มาก แพทย์ผู้ผ่าตัดก็กลัวโรคแทรกซ้อนเพราะอายุก็มากด้วย พวกเราไม่ไว้ใจ ได้อดตาหลับขับตานอนนั่งเฝ้ากันตลอดคืน ท่านขอโทษและขอบอกขอบใจแล้วถามว่า

"เมื่อคืนนี้ ใครมาหาแม่ตอนหัวค่ำ เป็นผู้ชาย รูปร่างเล็ก ๆ บาง ๆ แต่สง่าผ่าเผยมาก งามน่ารักเหลือเกิน ไม่เคยเห็นมาแต่ก่อน"

ข้าพเจ้าถามว่ามาเมื่อใดไม่มีใครเห็นเลย ข้าพเจ้ากับลูกสาวท่านนั่งเฝ้าคนละข้างเตียงตลอดเวลาไม่ได้งีบเลย หมอที่มาเยี่ยมก็มีแต่หมอผู้หญิงและพยาบาล ผู้ชายไม่มีใครมา ท่านก็ยืนยันว่า "มีแน่มายืนตรงหัวเตียงและบอกกับแม่ว่า ไม่ต้องกลัวนะ จะช่วยให้หายเร็ว ๆ หายแล้ว เอาไข่ต้ม น้ำปลามะนาว พริกขี้หนูและซอยหอมแยะ ๆ มาให้กินบ้าง แล้วก็เดินออกไป"

ข้าพเจ้าตัวเย็นขนลุก แต่ไม่กล้าบอกท่านว่าท่านผู้นั้นคือใคร เพราะไม่แน่ใจถึงร้อยเปอร์เซ็นต์ และเกรงท่านจะกลัว

ต่อมาหลังผ่าตัดได้สามวัน ข้าพเจ้าเข็นรถให้ท่านนั่งออกไปเที่ยวนอกห้อง พอรถถึงหน้าประตู ท่านก็ชี้มือไปที่พระรูปสมเด็จพระราชบิดา ฯ ที่ติดไว้เหนือบันได และร้องเอะอะว่า

"นั่นไง คนนี้แหละที่มาหาแม่คืนวันนั้น"

ข้าพเจ้าขนลุกอีกและบอกว่า "ท่านคือทูลกระหม่อมสมเด็จพระราชบิดา ฯ ทรงพระกรุณามาเยี่ยมคุณแม่แล้ว"

ท่านยกมือประนมและอธิษฐานอยู่นาน แล้วสั่งให้ข้าพเจ้าไปจัดหาไข่ต้ม น้ำปลามะนาวพริกขี้หนูซอยหอมแยะมาถวายเดี๋ยวนั้น แม้ว่าจะเป็นการไม่เหมาะสมนัก แต่ข้าพเจ้าก็ได้ทำตามทันทีเหตุการณ์นี้แม้เวลาจะได้ผ่านมากว่ายี่สิบปี แต่ข้าพเจ้ายังไม่เคยลืมพระเมตตาของทูลกระหม่อมสมเด็จพระราชบิดา ฯ เลย และได้เคารพคารวะทุกครั้งที่ผ่านพระรูป ตลอดจนได้อุทิศส่วนกุศลที่ได้บำเพ็ญทุกครั้งแก่พระองค์ท่าน ผู้ป่วยคนนี้ มีชีวิตยืนยาวอย่างเป็นสุขอยู่ต่อมาอีกสิบปีเศษ และถึงแก่กรรมที่วัดเขาวัง จังหวัดเพชรบุรี.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

จุดสำคัญในเรื่องนี้คือ
(๑) คนไข้เห็นผู้มาเยี่ยมโดยที่ผู้นั่งเฝ้าสองคนไม่เห็น ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้นอนเลยตลอดคืน
(๒) รูปร่างที่คนไข้บรรยายคล้ายคลึงกับพระลักษณะของสมเด็จพระราชบิดา ฯ
(๓) เมื่อเห็นพระรูป คนไข้จำได้ว่าเป็นคนที่ไปเยี่ยมในตอนกลางคืน ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยเห็นพระรูปมาก่อน และไม่เคยรู้จักพระองค์เลย และผู้พยาบาลก็ไม่ได้ถามนำแต่อย่างใด

คนไข้ที่กล่าวถึงในเรื่องนี้คือ นางพุก มณไทวงษ์ เคยอยู่บ้านตำบลถนนสี่พระยา พระนคร (ได้รับอนุญาตจากบุตรชาย นายวิชิต มณไทวงษ์ ให้เผยแพร่ได้ ขอขอบคุณอย่างยิ่ง)

เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๕๑๑ ผู้รวบรวมได้มีโอกาสเข้าเฝ้าสมเด็จพระราชชนนี ฯ เพื่อขอประทานพระอนุญาตให้เผยแพร่เรื่องนี้ และได้ทูลถามเรื่องไข่ต้มปรุงดังกล่าวในเรื่องข้างต้น ทรงรับสั่งว่า จำไม่ได้ว่าสมเด็จพระราชบิดา ฯ ทรงโปรดเป็นพิเศษหรือไม่

....

เรื่องที่ ๒
สามเณรระลึกชาติได้

โดย ญ.บ.

(ท่าน ญ.บ. เป็นพระภิกษุผู้ทรงคุณธรรมสูงยิ่งองค์หนึ่ง เป็นพระอาจารย์กัมมัฏฐานในสายของพระอาจารย์มั่น แห่งจังหวัดสกลนคร ท่านมีผู้เคารพนับถืออยู่แทบทั่วประเทศไทย การที่ไม่ใส่นามจริงของท่าน ก็เพื่อมิให้เป็นการเอิกเกริกเกินสมควรโดยฐานะของท่าน ผู้รวบรวมยืนยันในศีลบริสุทธิ์ของท่านผู้นี้ได้อย่างเต็มที่ ท่านเป็นผู้มีความจำเป็นเยี่ยม เทศน์เก่งและเขียนหนังสือดียิ่ง ผู้รวบรวมขอแสดงความขอบพระคุณอย่างยิ่ง สำหรับความกรุณาที่ท่านได้เจียดเวลาเขียนเล่าเรื่องต่อไปนี้ด้วยมือของท่านเองจนตลอด เรื่องเดิม คือท่านไปงานศพของพระอาจารย์มั่น ที่จังหวัดสกลนคร และได้รับคำบอกเล่าจากพระภิกษุอื่น ๆ ว่า มีสามเณรที่ระลึกชาติได้มาในงานนั้นด้วยองค์หนึ่ง ท่านจึงหาตัวมาพบ และถามเรื่องราว ได้รับคำบอกเล่าดังที่บันทึกไว้ต่อไปนี้)

การเล่าเรื่องเณรระลึกชาติได้ จะขอเล่าตามที่ได้ยินต่อปากเณรผู้ระลึกชาติได้เล่าให้ฟังเท่านั้น ส่วนจะผิดถูกประการใดนั้น โปรดท่านผู้อ่านพิจารณาตามเณรผู้เล่า สำหรับผู้เขียนซึ่งเป็นผู้ฟังมาจากเณรด้วยตนเอง จะไม่ให้มีการเพิ่มเติมและตัดออกแต่อย่างใด จะผิดหรือถูกก็คงไว้ตามรูปเดิม ไม่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทั้งสิ้น

เริ่มแรกที่จะได้ทราบว่ามีเณรระลึกชาติได้นั้น ผู้เขียนได้ทราบจากพระอาจารย์รูปหนึ่ง ซึ่งไปร่วมในงานฌาปนกิจศพของท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ ณ วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๙๓ มาเล่าให้ฟังว่า มีเณรรูปหนึ่งชื่อเลี่ยม อยู่บ้านน้ำก่ำ อำเภอพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ระลึกชาติได้ เธอจะมาในงานนี้ด้วย ผมเคยไปถามเธอครั้งหนึ่งแล้วที่วัดบ้านน้ำก่ำ ซึ่งเป็นบ้านเกิดของเธอ เหตุที่จะถามก็เนื่องจากเวลาผมไปพักที่วัดนั้น มีพระเณรมาเล่าให้ฟังว่าเธอระลึกชาติได้ เลยเกิดความสนใจคิดอยากจะถาม เมื่อถามก็ได้รับคำตอบจากเธออย่างจับใจและน่าฟังมาก เธอบอกว่าจะมาในงานนี้ด้วย ถ้าเธอมาจริง ๆ ผมได้พบจะพาเธอมาหาท่านให้สอบถามดู แต่ตามปรกติเธอไม่เล่าให้ใครฟังง่าย ๆ เพราะเวลาเล่าแล้วเธอต้องเป็นไข้ทุก ๆ ครั้งที่เล่า ฉะนั้นเธอถึงไม่อยากเล่าอย่างง่าย ๆ

พอดีวันเริ่มงานศพ เธอมาจริง ๆ พระอาจารย์ที่เคยบอกเล่าเรื่องเณรให้ฟังก็พาเธอมาหาถึงที่พักของเรา ในป่าบริเวณวัดสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นสถานที่ทำฌาปนกิจศพของท่านพระอาจารย์มั่น เราก็เริ่มถามเรื่องราวต่าง ๆ จนเข้าถึงจุดที่ต้องการ เมื่อถูกถามถึงเรื่องระลึกชาติ เธอก็อึกอักไม่อยากจะตอบ โดยให้เหตุผลว่าเมื่อเล่าให้ใครฟังแล้ว ตัวเองต้องเป็นไข้ทุก ๆ ครั้ง จึงรู้สึกระอาไม่อยากจะเล่า แต่เพราะความเคารพและเกรงใจ เธอก็เริ่มเล่าเป็นใจความดังต่อไปนี้

ชาติก่อนผมเกิดที่บ้านโคกเลาะ อำเภอ... จังหวัดอุบลราชธานี พ่อผมชื่อ... แม่ชื่อ... ส่วนผมชื่อบัว (ที่ทำจุดไว้จำคำเธอบอกไม่ได้) เวลานั้นผมกำลังเป็นหนุ่ม มีพระธุดงค์ (พระกรรมฐาน) องค์หนึ่ง ชื่อพระอาจารย์ทอง เป็นหัวหน้าพระธุดงค์หลายรูปด้วยกันเที่ยวจาริกสั่งสอนประชาชน ไปบ้านที่ผมอยู่นั้น เวลาเย็น ๆ ญาติโยมพากันไปรับการอบรมกับท่านเสมอ ผมก็ถือโอกาสไปด้วย ท่านพักอยู่ที่นั้นนานพอสมควร ผมก็ได้รับการอบรมกับท่านเสมอจนเกิดความเชื่อ เลื่อมใสในพระธุดงค์ และธรรมที่ท่านอบรมสั่งสอน และถวายตัวเป็นลูกศิษย์ติดตามท่านไป จนได้อุปสมบทเป็นพระและเที่ยวจาริกไปในที่ต่าง ๆ กับท่าน จนถึงวาระสุดท้ายชีวิตในชาตินั้น ท่านอาจารย์พาจาริกไปจำพรรษาที่บ้านสามผง จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นป่าทึบและมีไข้ชุกชุมมาก ในพรรษานั้นมีพระเป็นไข้ป่า และตายไปก่อนหน้าผมสององค์ โดยระยะห่างกันไม่กี่วัน

จากนั้นผมก็เริ่มป่วยลง และมีอาการหนักขึ้นทุกวัน ทำให้รู้สึกตัวว่าจะไปไม่ตลอด จนที่สุดก็รู้ว่าตัวจะตายในวันนี้แน่นอน เพราะทุกส่วนในร่างกายได้กลายเป็นกองเพลิงไปหมดแล้ว

พอจวนตัวและรู้ชัดว่าจะตายในขณะนั้นจริง ๆ ก็ตั้งใจให้ดี มีสติประคองจิต กลัวว่าจะเผลอตัวในขณะดับคือตาย พอถึงเวลาจะดับจริง ๆ แทนที่จะดับไปหมดไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย แต่จิตที่อยู่ประจำร่างกายกลับออกจากร่างกาย แล้วกลายเป็นเรา คือพระบัวขึ้นอีกองค์หนึ่ง จากพระบัวที่กำลังนอนตายอยู่บนที่นอนในขณะนั้น ออกไปยืนดูพระบัวที่ตายอยู่แล้ว และดูพระเณรตลอดจนประชาชนที่มาเยี่ยมอาการป่วยและตายของพระบัว โดยผมมีสบงจีวรที่นุ่งห่มคลุมอย่างเรียบร้อย บ่าข้างหนึ่งสะพายบาตร อีกข้างหนึ่งแบกกลด คล้ายกับจะออกเดินทางไปเพื่อเดินวิปัสสนา แต่ในความรู้สึกเวลานั้นมิได้มุ่งจะไปไหน เป็นแต่ยืนดูพระเณรและประชาชนจัดการศพและเผาศพของตนอยู่เท่านั้น และหามีใครทราบว่าเราคือพระบัวได้ออกจากร่างไปยืนดูศพของตนอยู่ที่นั่นด้วยไม่ ทั้งไม่มีใครสนใจกับพระบัวองค์ยืนดูศพอยู่นั่นเลย เราผู้ยืนก็มิได้แสดงอาการใด ๆ ให้เขาทราบเช่นกัน เป็นแต่ยืนรอคอยดูศพของตนอยู่ จนกระทั่งถูกเผาจนเป็นเถ้าถ่านไปหมดไม่มีชิ้นเหลือแล้ว

จากนั้นเริ่มคิดว่าเราตายแล้ว แม้ร่างกายก็ถูกเผาไปหมดแล้ว จะอยู่หาประโยชน์อะไร หนีจากที่นี่ดีกว่า แล้วก็เริ่มออกเดินทางโดยไม่มีใครรู้ใครเห็นเลยว่าพระบัวองค์ใหม่ได้เตรียมตัวออกธุดงค์วิปัสสนา เหมือนคราวที่ยังเป็นพระบัวองค์เก่าอยู่ ซึ่งไปทางไหนมีคนมาต้อนรับและทักทาย ถวายอาหารบิณฑบาต โดยมุ่งหน้า ไปทางด้านตะวันออก บนบ่าข้างหนึ่งสะพายบาตร ข้างหนึ่งแบกกลด เดินเรื่อยไปแบบไม่มีจุดหมายปลายทาง

ไปถึงที่แห่งหนึ่งมีศาลาหลังหนึ่งใหญ่โตมาก ไม่เคยเห็นในเมืองมนุษย์เรา และเต็มไปด้วยผู้คนหญิงชายเป็นจำนวนมากมาย ซึ่งล้วนแต่มีเครื่องแต่งตัวต่าง ๆ กัน ในลักษณะของคนเจ้าทุกข์ทั้งนั้น มีอาการเศร้าสร้อยหงอยเหงามาก ไม่มีความยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่ในหน้าเลย

ท่ามกลางศาลามีโต๊ะใหญ่หนึ่งตัวตั้งอยู่และมีเก้าอี้นั่งทำงานหลายตัว แต่มิได้เหมือนโต๊ะและเก้าอี้ในเมืองมนุษย์เรา มีหนังสือวางอยู่บนโต๊ะสองกอง ๆ หนึ่งใหญ่ได้มาก อีกกองหนึ่งเล็กนิดเดียว มีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ที่นั้นประมาณ ๓๐ คน มีเครื่องแต่งตัวและแบบต่าง ๆ กันไม่ซ้ำกัน เจ้าหน้าที่แต่

ละคนมีนัยน์ตาเป็นประกายน่ากลัวมาก มองไปทางไหน บรรดาคนที่อยู่ในศาลานั้นหลบตาไปตาม ๆ กัน ไม่มีใครกล้ามองสบสายตาของเจ้าหน้าที่เหล่านั้นได้เลย รู้สึกว่ากลัวกันมาก มีพระองค์เดียว เฉพาะผมเท่านั้น ที่ขึ้นไปอยู่ที่นั้นโดยเจตนาของตัวเองไม่มีใครมาบังคับ และไม่นึกกลัวเจ้าหน้าที่ ดังที่เขาทั้งหลายกลัวกัน ในคนทั้งหมดนั้นล้วนแต่ยืนกันทั้งนั้น ไม่มีคนนั่งแม้คนเดียว

ผมเองก็ยืนฟังเขาเรียกชื่อคนในศาลานั้น ซึ่งเรียกเป็นชุด ๆ และส่งไปเป็นพวก ๆ และเป็นชุด ๆ ใน ชุดหนึ่ง ๆ มีประมาณร้อยคนบ้าง กว่าร้อยบ้าง ต่ำกว่าร้อยบ้าง การส่งคนไปแต่ละชุด มีเจ้าหน้าที่ ควบคุมไปเพียงคนเดียวเท่านั้น คนที่ถูกเรียกชื่อและส่งไปเหล่านั้นดูอาการกลัวนายคุมมากที่สุด เฉพาะนายคุมแต่ละนายมีมือถืออาวุธแปลกและน่ากลัวมาก

เมื่อเรียกชื่อและส่งผู้ต้องหาไปหมดแล้ว ยังมีเจ้าหน้าที่เหลืออยู่บนศาลาเพียงสองสามคนท่านั้น คน ที่ถูกเรียกชื่อแล้ว ยังเหลืออยู่เพียงผู้หญิงคนเดียว วัยราว ๖๐ ปี ผู้ที่ขาดไม่มารับขานชื่อมีสามคน เป็นชายสองหญิงหนึ่ง เมื่อเสร็จธุระที่จัดคนส่งไปหมดแล้ว เจ้าหน้าที่ที่ยังเหลืออยู่ที่นั้นก็ร้องเชื้อเชิญ ให้หญิงนั้น ลงไปที่สระน้ำหน้าศาลา โดยคำสุภาพอ่อนโยนว่า

"เชิญคุณแม่ลงไปที่สระน้ำนั้น ก่อนลงไปโปรดแก้เครื่องนุ่งห่มออกให้หมด แล้วลงไปในสระน้ำและ เดินตัดไปขึ้นทางฝั่งโน้น จะมีรถทิพย์มาคอยรับ และนำเครื่องนุ่งห่มและเครื่องประดับต่าง มา เปลี่ยนให้คุณแม่หมดทั้งชุด"

หญิงนั้นก็เดินลงจากศาลาด้วยมารยาทอันสวยงามและสงบเสงี่ยม ประหนึ่งอุบาสิกาเดินลงศาลา วัดฉะนั้น ส่วนเจ้าหน้าที่ผู้คอยบริการก็เดินตามและคอยแนะให้ความสะดวกแก่หญิงนั้น ประหนึ่ง อุบาสกวัดคอยให้ความสะดวกแก่ประชาชนผู้เข้ามาวัดเพื่อแสวงบุญฉะนั้น

พอหญิงนั้นเดินลงจากศาลาไปถึงสระน้ำแล้วก็เปลื้องเครื่องนุ่งห่มออกหมด แล้วลงไปในสระน้ำซึ่งมี น้ำลึกประมาณหนึ่งเมตร รถทิพย์คันหนึ่งก็เหาะลอยลงมาจากอากาศพอดี มาจอดคอยอยู่ที่ฝั่งฟาก โน้นแล้วร้องเชื้อเชิญหญิงนั้นให้เดินบุกน้ำไปตรงที่รถทิพย์ที่จอดคอยอยู่ พร้อมทั้งขนเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องประดับตกแต่งต่าง ๆ ออกมารอหญิงนั้น ด้วยอาการอันยิ้มแย้มและอ่อนโยนจับใจ

พอหญิงนั้นไปถึงฝั่ง ทั้งสองคนที่ขับรถมาก็ช่วยกันนุ่งห่มและประดับตกแต่ง ให้หญิงนั้นอย่าง สวยงามราวกับนางฟ้าบนสวรรค์ ด้วยความเคารพและเอื้อเฟื้ออ่อนโยนอย่างยิ่ง ณ ฝั่งสระทิพย์อัน เต็มไปด้วยน้ำทิพย์ ดอกไม้ทิพย์ มีประเภทกลิ่น สี และดอกต่าง ๆ กัน ซึ่งดูแล้วจับตาจับใจใคร่ชม อยู่ตลอดเวลาไม่จืดจาง

เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว เชิญขึ้นบนรถทิพย์พาทะยานเหาะขึ้นบนอากาศ ประหนึ่งสำลีที่อ่อนนุ่ม ถูก ปลิวว่อนขึ้นไปบนอากาศด้วยแรงพายุพัดฉะนั้น แต่รถทิพย์คันนั้นไม่มีพายุมาแตะต้อง หากแต่เหาะ

ขึ้นด้วยฤทธิ์ของบุญ ไม่ปรากฏมีเสียงเครื่องยนต์แสดงออกเหมือนรถในแดนมนุษย์เรา ค่อยเหินขึ้นเป็นลำดับจนสุดสายตาของผมที่ยืนดูอยู่ทุกระยะ

พอรถทิพย์พาผู้หญิงนั้นเหาะขึ้นแดนสวรรค์แล้ว ก็มาหวนระลึกถึงเหตุการณ์ที่เพิ่งผ่านไปว่า ทำไมเขาจึงเรียกชื่อและจับคนส่งไปเป็นชุด ๆ และใช้กิริยาท่าทางน่ากลัวต่อคนพวกนั้น ๆ เอาหนักหนา และกลับใช้กิริยาเอื้อเฟื้ออ่อนโยนต่อหญิงคนนั้นจนน่าพิศวงหลงใหลไปตามเหลือประมาณ จึงถามเขาว่า ที่เรียกชื่อคนมาก ๆ และจัดส่งไปเป็นพวก ๆ นั้นเพื่ออะไร และหนังสือที่มีสองกองวางอยู่บนโต๊ะนั้นเพื่ออะไรบ้าง

เขาบอกว่า ที่เรียกชื่อนั้นเพื่อทราบใครมาแล้ว ใครยังไม่มา ที่จับส่งไปเป็นชุด ๆ โดยมีเจ้าหน้าที่ควบคุมไปพวกละคน ๆ นั้น เพื่อส่งไปยังที่ต่าง ๆ ตามแต่กรรมชั่วที่เขาทำไว้หนักเบาต่างกัน เพราะมีคนทำกรรมชั่วหลายประเภท บางพวกฆ่าบิดา บางพวกฆ่ามารดา บางพวกฆ่าทั้งบิดาและมารดา บางพวกฆ่าสมณชีพราหมณ์ บางพวกฆ่าควาย วัว ซึ่งเป็นสัตว์มีบุญคุณต่อมนุษย์มาก ตลอดจนฆ่าสัตว์ต่าง ๆ ไม่มีเมตตาปรานี บางพวกฉกลักขโมยเงินทองของมีค่า บางพวกปล้นจี้ บางพวกหลอกลวงต้มตุ๋นเพื่อนมนุษย์ให้เกิดความเดือดร้อนฉิบหาย บางพวกมีชู้จากสามีภริยา บางพวกขโมยสามีภรรยาเขา บางพวกหลอกลวงเอาลูกสาวเขาไปต้มตุ๋นจนเสียรูปโฉมอันเป็นสมบัติมีค่าของหญิง บางพวกทำความชั่วร้อยแปดพันประการ กรรมจำต้องจัดส่งเขาไปเสวยผลของกรรม ส่วนหนังสือสองกองนั้นกองใหญ่สำหรับเรียกชื่อคนทำความชั่ว กองเล็กสำหรับเรียกชื่อคนที่ทำความดี

ผมถามอีกว่า ผู้ที่ถูกเรียกชื่อแต่ยังไม่เห็นมานั้นจะทำอย่างไรต่อไป

เขาตอบว่า แม้ว่าจะยังไม่มาก็จำต้องมาในไม่ช้า ทั้งคนดีและคนทำชั่วจะขัดขืนไม่ได้เมื่อถูกเรียกชื่อแล้ว

ผมถามว่า ส่วนผู้หญิงที่มีรถทิพย์มารับเหาะลอยไปนั้น เขาจะไปไหน

เขาตอบว่า ไปสวรรค์ เพราะคุณแม่คนนี้เป็นคนมีบุญมากและเคยทำบุญให้ทานตลอดมา ไม่เคยทำผู้ใดให้เดือดร้อน เพราะฉะนั้นบุญถึงช่วยให้ท่านได้ไปสุคติโลกสวรรค์

ผมถามเขาว่า ส่วนอาตมาเล่า ไม่เห็นเรียกชื่อเลยจะให้อาตมาไปไหน

เขาตอบว่า ท่านยังไม่มีชื่อในบัญชี เขายังไม่ส่งมา ถ้าท่านต้องการไปสวรรค์ก็ขอนิมนต์ลงไปที่สระน้ำที่คุณแม่ลงไปแล้วนั้น รถทิพย์จะมารับท่านไปอีกในไม่ช้าเช่นเดียวกับคุณแม่คนก่อนนั้น ถ้าท่านอยากไปเกิดในมนุษย์ ก็ขอนิมนต์กลับไปตามทางเดิมที่ท่านมา จะได้เกิดเป็นมนุษย์ดังใจหมาย

ผมตอบเขาว่า สวรรค์อาตมาก็ไม่ไป มนุษย์ก็ยังไม่ไป เพราะอาตมากระหายน้ำมาก จะไปหาฉันน้ำให้อิ่มสบายเสียก่อน จะไปที่ไหนถึงจะไปทีหลัง

เขาตอบว่า ตามแต่ท่านสะดวก

ว่าแล้วก็ลาเขาลงจากศาลาไปตามทางเดิมโดยบ่าข้างหนึ่งสะพายบาตร ข้างหนึ่งแบกกลด เดินไปเรื่อย ๆ ด้วยความมุ่งหวังจะไปหาน้ำฉัน

พอไปถึงหมู่บ้านที่ผมเกิดทุกวันนี้ คือบ้านน้ำก่ำ ก็พบผู้หญิงคนหนึ่งกำลังเดินออกไปตักน้ำที่บ่อน้ำกลางทุ่งนา ผมจึงขอบิณฑบาตน้ำฉันกับผู้หญิงคนนั้น

เขาบอกกับผมว่านิมนต์ท่านไปนั่งรอคอยอยู่ที่บ้านหลังนั้นชั่วคราวก่อน ดิฉันจะตักน้ำไปถวายท่านที่บ้านหลังนั้นเดี๋ยวนี้เอง

พอได้รับคำตอบจากเขาแล้ว ผมก็เดินตรงไปที่บ้านหลังนั้น ซึ่งไม่อยู่ห่างไกลจากบ่อน้ำนัก และมองเห็นบ้านนั้นอยู่อย่างชัดเจน พอขึ้นไปบ้านหลังนั้นแล้วนั่งลงบนหน้าบ้านเขา รู้สึกเหนื่อยมากและมีความโงกง่วงเป็นกำลัง นึกจะเอนหลังลงพักสักนิดเพื่อคอยหญิงคนนั้นหาบน้ำมาถึง ดื่มน้ำกับเขาพอสบายแล้วจะเดินทางต่อไป

พอล้มตัวลงนอนปรากฏว่าหลับไปสักงีบหนึ่งเท่านั้น ตื่นขึ้นมาที่ไหนได้ เกิดใหม่เสียแล้ว

ขณะที่ตกตลอดออกมาก็รู้สึกตัวทันทีว่าเกิดใหม่เสียแล้ว แต่ไม่สามารถจะทำตามความรู้สึกได้ด้วยทางกายเพราะยังอ่อนอยู่มาก และมีความเจ็บปวดรวดร้าวไปหมดทั่วร่างกาย ความรู้สึกในขณะที่ตกตลอดออกมาเป็นเด็กนั้น ยังมีสัญญาอดีตของความเคยเป็นพระติดมาอยู่อย่างไม่เลือนลางแม้จะเป็นทารกตัวแดง ๆ ก็รู้สึกว่าตัวยังครองจีวรและสะพายบาตรแบกกลดอยู่ในร่างของเด็กนั้น และยังสามารถระลึกย้อนหลังไปได้โดยลำดับ จนกระทั่งบ้านที่เกิดในภพก่อน สถานที่อยู่ พ่อแม่ วงศาคณาญาติจำได้หมด แต่พูดอะไรไม่ออก

พอหัดพูดได้บ้าง ก็พยายามพูดแบบพระที่เรียกตัวเองว่า 〝อาตมา ๆ〞 เพราะความรู้สึกทุกระยะที่เป็นเด็ก เป็นความรู้ว่าตนยังเป็นพระอยู่ตลอดเวลาไม่เปลี่ยนแปลงไปตามร่างกายและวัยของเด็กเลย พอพูดได้บ้าง ก็เริ่มพูด 〝อาตมา ๆ〞 เป็นประโยคแรกที่ติดนิสัยมาดั้งเดิม และพยายามหัดพูดจนออกเสียงชัดเจนด้วยความถนัดใจ จนผู้อื่นฟังเข้าใจว่าเด็กพูดเป็นคำ 〝อาตมา ๆ〞 เหมือนพระพูดกับญาติโยม พ่อแม่ ญาติวงศ์ถึงกับห้ามไม่ให้พูด เพราะเห็นเป็นเด็กไม่ใช่พระจะพูดว่าอาตมา ๆ อย่างนั้นไม่ได้ เนื่องจากเป็นคำแสลงหูและสะดุดใจโลกไม่นิยมกัน แต่เด็กก็พูดเช่นนั้นเสมอไม่ยอมลดละ พ่อแม่ก็ดุและตวาดเอาบ้างว่า แกจะพูดอาตมา ๆ อะไรอย่างนั้น เพราะแกเป็นเด็กนี่นา ดูตัว

ของแกซิ เป็นเด็กหรือเป็นพระ ทำไมถึงขึนพูดว่าอาตมา ๆ อยู่ทำนองนี้ไม่ยอมลดละ เดี๋ยวบาปตายจริง ๆ นะ

เด็กเลยเกิดความตกใจและเสียใจขึ้นในเวลานั้น ความรู้สึกที่ว่าตัวเป็นพระ ตลอดถึงเพศของพระที่อยู่ในความทรงจำมาดั้งเดิมเลยหลุดหายไปหมด เหลือแต่ตัวของเด็กเท่านั้นที่เป็นความรู้สึกในขณะนั้น

หลังจากพ่อแม่ดุด่าห้ามไม่ให้พูดต่อไปแล้ว ผมก็อดเอาไม่พูดทั้งที่อยากพูด พอโตขึ้นมาบ้างเกิดความคิดถึงพ่อแม่ ญาติวงศ์ทางบ้านเก่าที่เป็นบ้านเคยเกิด และบ่นให้พ่อแม่ใหม่ฟังว่าอยากไปเยี่ยมพ่อแม่ญาติวงศ์ทางบ้านเก่า พ่อแม่ก็ดุเอาอีก หาว่าพูดหาเรื่องร้ายใส่ตัว (ตามธรรมดาเรื่องเช่นนี้เขาถือกัน) จึงตัดสินใจลงไปว่า คราวนี้เราต้องพูดความจริงภายในใจให้พ่อแม่ฟังอย่างชัดเจน แล้วพูดว่า

แต่ก่อนผมเคยเกิดอยู่บ้านโน้น เมืองโน้น พ่อแม่ของผมชื่อนั้นชื่อนั้น ชาติก่อนผมเคยบวชเป็นพระเที่ยวธุดงค์กรรมฐานมาจำพรรษาบ้านสามผง มาเป็นไข้และตายอยู่ที่บ้านนั้น จากนั้นจึงมาเกิดที่นี่นี่ไม่ใช่พ่อแม่อันดั้งเดิมของผม พ่อแม่ดั้งเดิมของผมอยู่บ้านโคกเลาะ จังหวัดอุบลราชธานีโน้น ผมคิดถึงพ่อแม่ญาติวงศ์ทางโน้น ผมถึงได้บ่นและอยากกลับไปเยี่ยมพอให้สบายใจบ้าง ไม่ใช่ผมพูดแกล้งไปต่าง ๆ ดังที่พากันเข้าใจ

พ่อแม่ใหม่ได้ฟังเด็กพูดเป็นเรื่องเป็นราวจริง ๆ แล้ว ต่างก็เกิดความสลดสังเวชและร้องไห้ไปตาม ๆ กัน และพร้อมกันเห็นโทษที่ได้ดุด่าผมแต่คราวเป็นเด็ก

แม่ขอโทษผมว่า "อย่าให้พ่อแม่เป็นบาปเป็นกรรมไปด้วยนะ ลูกรักทูนหัวของแม่ ที่ห้ามและดุด่านั่นก็เพราะความรักนั้นเอง กลัวว่าจะเป็นคำพูดที่สังหรณ์ปากบันดาลใจลูกให้พูดออกมาอันเป็นคำเสนียดจัญไรอาจเป็นภัยแก่ตัวลูกเอง พ่อแม่จึงได้ห้ามไว้ไม่ให้พูด เห็นห้ามไม่ฟังก็ดุด่าเอาบ้างตามประสาของพ่อแม่กับลูกที่แสนรักกัน ขอลูกอย่าได้ถือสาพ่อแม่นะลูกรักของแม่

การไปเยี่ยมบ้านเก่าเมืองหลังของลูกนั้น แม่ไม่ห้าม แต่เวลานี้ยังเด็กอยู่มาก ลูกอย่าด่วนสนใจ พ่อแม่นี้ก็คือพ่อแม่ของลูกนั่นเอง มิใช่เป็นพ่อแม่ของใครที่ไหน จะทุกข์จนหรือมั่งมีอย่างไรแม่ก็ถือว่าเป็นลูกของแม่ และรักยิ่งกว่าชีวิตของแม่เป็นไหน ๆ การเลี้ยงดูแม่ก็เอาชีวิตของแม่เข้าประกัน ถ้าลูกของแม่อิ่ม แม้ว่าแม่จะอด แม่ก็พอใจ ถ้าลูกอด แม้ว่าแม่จะตาย แม่ก็ยอมสละชีวิตแทนได้ แต่จะให้แม่ยอมเสียสละลูกรักของแม่ให้ผู้หนึ่งผู้ใดนั้นแม่ทำไม่ได้ แม่ทำไม่ลงเลย ขอให้ลูกรักจงเห็นใจแม่ที่แสนรักลูก

ลูกจะจากแม่ไปหาแม่ที่ไหนกันอีก แม้ว่าแม่จะจนแสนจนถึงกับจะไม่มีอะไรรับประทานก็ตาม แต่ความรักของแม่ที่มีต่อลูกตลอดมานับแต่อยู่ในท้อง แม่ไม่เคยจนและไม่เคยลดละลงเลยแม้แต่น้อย

ความรักของแม่ที่มีต่อลูกยิ่งกว่าน้ำในมหาสมุทรทะเลหลวงเป็นไหน ๆ แม้ว่าน้ำในมหาสมุทรจะลดลงตามเวลาของมัน แต่ความรักของแม่ไม่เคยมีวันและเวลาลดเลยแม้นิดเดียว

ขอให้ลูกรักจงคิดเห็นหัวใจแม่ที่ใหญ่กว่าน้ำมหาสมุทร แม้ตัวของแม่จะเล็กก็เล็กเถิดนะ ลูกรักอย่างไรขอให้แม่ตายก่อนเถิดนะลูกรัก แล้วลูกจะแยกความเป็นลูกเป็นแม่กันไปทางใดทิศใด แม่สุดวิสัยที่จะรับรู้แต่เวลานี้แม่ยังไม่ตาย ขอลูกอย่าได้คิดจะผ่าหัวอกแม่ โดยจะจากแม่ไปหาแม่อื่นใดเลยนะลูกนะ เวลาแม่ตายแล้ว หมดความรู้สึกใด ๆ เป็นสิ่งสุดวิสัย แต่ขณะที่แม่ยังมีชีวิตอยู่นี้ แม่ขอฝากศพของแม่ไว้กับลูกรัก ขอลูกของแม่จงรับทราบไว้ ว่าแม่ฝากความเป็นแม่เป็นลูกต่อกันไว้ทั้งคราวเป็นและคราวตาย หวังว่าลูกรักของแม่จะเป็นที่แน่ใจและมั่นใจว่าแม่คนนี้ก็คือแม่ของลูกแท้ไม่ปลอมแปลงมาจากที่ไหน”

นี่เป็นคำแม่พูดกับผม ตอนต้นพ่อก็พูดบ้าง แต่ต่อมามีแต่แม่พูดเสียคนเดียว ผมก็อดสงสารแม่ไม่ได้ เรื่องอยากไปเยี่ยมบ้านเก่าก็เลยต้องงด เกรงแม่ใหม่จะเสียใจมากและอกแตกตายเสีย ก็ยิ่งจะยุ่งและเป็นกรรมหนักเพิ่มเข้าอีก

ผู้เขียน (ญ.บ.) ถามเธอต่อไปว่า บ้านสามผงซึ่งเป็นที่ตายของเณรในภพก่อนนั้นในชาตินี้เณรเคยไปบ้านนั้นหรือยัง

เธอตอบว่ายังไม่เคยไป

ส่วนท่านอาจารย์ทองที่เคยเป็นอาจารย์เดิมของเณรคราวเป็นพระภพก่อน ได้เคยพบท่านหรือยังในชาตินี้

เธอตอบว่ายังไม่เคยพบท่านเลย

ถ้าได้พบท่านโดยไม่มีใครบอกเลย เณรจะจำท่านได้ไหม

เธอตอบว่าจำได้ เพราะความจำไม่ลบเลือนไปตามร่างกายที่สลายไปในภพก่อน ยังเป็นความจำเราดี ๆ อยู่นี่เอง เช่นเดียวกับเราจำเพื่อนหรือจำครูอาจารย์ที่จากกันไปนาน แม้จะไม่ได้พบกันแต่ก็ก็ยังแน่ใจว่าต้องจำได้ทันทีที่พบปะกันโดยที่ยังไม่ทันได้สนทนากันเลย

ผู้เขียนเตือนเธอไว้ว่า เวลาท่านอาจารย์ทองมาในงานนี้ เราจะพาเธอไปดูท่าน เณรจะจำท่านได้ไหม

เณรตอบว่า ต้องจำได้แน่

ผู้เขียนว่า ได้โอกาสเราจะมาหาเณร แล้วพาไปดูท่าน แต่เวลานี้ให้เณรกลับที่พักก่อน

จากนั้นผู้เขียนก็ไปเที่ยวตระเวนดูท่านอาจารย์ทอง ตามบริเวณที่พักในป่ารอบ ๆ ที่ ๆ พระกรรมฐานชอบพัก ก็พอดีไปเจอท่านอาจารย์ทองจริง ๆ ซึ่งกำลังสนทนาธรรมะกับญาติโยมอยู่เวลานั้น ผู้เขียนก็รีบกลับมา แล้วเลยไปหาสามเณรเลี่ยมผู้ระลึกชาติได้ โดยพาเธอเที่ยวตระเวนไปที่อื่น ๆ ก่อนเพื่อดูอาจารย์ต่าง ๆ ซึ่งมาในงานเป็นจำนวนมาก โดยวิธีซ่อนกลอุบายอันเป็นเคล็ดลับชนิดหนึ่งในการจับข้อเท็จจริงจากเณร พร้อมกับถามเธอว่าองค์นี้ใช่หรือเปล่า

เมื่อพาเธอไปดูอาจารย์แต่ละองค์ ก่อนที่จะไปถึงองค์จริงคืออาจารย์ทอง เณรก็ตอบว่าไม่ใช่ ๆ ไปเป็นลำดับ จนไปถึงองค์จริง ๆ คือท่านอาจารย์ทองเข้า ซึ่งขณะนั้นท่านกำลังคุยธรรมะกับแขกอยู่ ก็ถามเธอว่าองค์นี้ใช่ไหม ทำนองเดียวกันกับองค์อื่น ๆ เธอก็ตอบทันทีว่า ใช่แล้ว องค์นี้แหละคือท่านอาจารย์ทองที่เคยเป็นอาจารย์ของผมแต่ภพก่อน

ผู้เขียนซ้ำอีกว่าใช่จริง ๆ หรือ ไม่ใช่โกหกเราหรือ ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่ว่าเป็นอาจารย์ทองแท้ ๆ

เธอตอบว่าองค์นี้เองคืออาจารย์ทองที่เคยเป็นอาจารย์ของผมในภพก่อน แต่อาจารย์ทององค์อื่น ๆ ที่มีชื่อเหมือนกันนั้นผมไม่รู้จักท่าน

พอทราบเรื่องราวว่าเณรจำท่านอาจารย์ทองได้แม่นยำดังที่เธอเคยพูดแล้ว จากนั้นก็พาเธอกลับที่พักโดยมิได้บอกเธอว่าเป็นอาจารย์ทองหรือเป็นอาจารย์องค์ใด ๆ เลย เธอก็มิได้ถามผู้เขียนว่าเป็นอาจารย์ทองจริงดังเธอบอกหรือเปล่า แต่ดูอาการของเธอรู้สึกว่าตอบด้วยความมั่นใจจริง ๆ ใครจะเชื่อหรือไม่เธอคงไม่เป็นปัญหากับใคร ๆ ทั้งนั้น ตามปกตินิสัยของเธอก็เป็นคนไม่ชอบพูดอีกด้วย มีนิสัยสงบและพูดน้อยที่สุด

ที่ผู้เขียนมิได้พาเธอเข้าไปกราบนมัสการท่านอาจารย์ทองในขณะนั้น เนื่องจากมีแขกมากซึ่งกำลังสนใจฟังธรรมะจากท่านอย่างกระหาย เพราะนาน ๆ จะได้พบกันครั้งหนึ่งในเวลามีงาน จึงไม่กล้ารบกวนท่านในเวลาเช่นนั้น ทั้งเกรงว่าจะเป็นเรื่องโกลาหลอลหม่านขึ้นในที่นั้น เพราะต่างก็ไม่เคยได้ยินได้ฟังเรื่องแปลก ๆ เช่นนั้น แต่ก็ยังคิดอยู่ว่าโอกาสว่างจะพาเณรไปกราบนมัสการและเล่าเรื่องถวายท่าน ต่อจากนั้นงานก็เริ่มขึ้น และต่างคนต่างยุ่งเลยไม่มีเวลาติดต่อกันอีก เรื่องจึงมิได้ต่อปากต่อคำกันกับท่านอาจารย์ทอง

ผู้เขียนจึงรู้สึกเสียใจในตอนเข้าด้ายเข้าเข็ม ซึ่งเป็นตอนสำคัญของเรื่องทั้งมวล จึงขออภัยจากท่านผู้อ่านทุกท่านด้วย ความจริงบ้านสามผงซึ่งเป็นที่ตายของพระบัวนั้นมีจริง ๆ ผู้เขียนเคยไปพักหลายครั้งแล้วก่อนหน้าเณรเล่าประวัติของเธอให้ฟัง เห็นเพียงทราบว่าเคยมีพระธุดงค์มาตายที่นี่ถึงสามองค์เพราะไข้ป่าชุกชุมเท่านั้น บ้านสามผงนี้ได้ทราบทีหลังว่าเป็นตำบลสามผง อำเภอศรีสงครามจังหวัดนครพนม เขตติดต่อกับอำเภอท่าอุเทน จังหวัดเดียวกัน

วัดที่พระบัวตายนั้นแต่ก่อน ๆ รู้สึกจะเป็นดงหนาป่าทึบมาก แต่ทุกวันนี้เขาทำการบุกเบิกทำไร่ทำนากันมาก คงไม่เหมือนแต่ก่อนเท่าไรนัก เพราะคนมากขึ้นทุกวัน ๆ ไม่ว่าที่ไหน ๆ ป่าไม่ค่อยจะมีเหลือ ได้กลายเป็นบ้านและเป็นไร่เป็นนาไปหมด

หลังจากที่พบและสอบถามเณรแล้วใน พ.ศ.เดียวกันก็ได้พบท่านพระอาจารย์ทอง ที่เคยเป็นอาจารย์ของพระบัวองค์ที่ตาย และได้เรียนถามถึงการจำพรรษาบ้านสามผง ท่านบอกว่าเคยไปและเคยจำพรรษาที่นั้นด้วยซึ่งเป็นปีที่พระบัวตายนั่นเอง ปีนั้นมีพระตายในพรรษาเพราะไข้ป่าถึงสามองค์ พระบัวเป็นองค์สุดท้าย

จากนั้นผู้เขียนเรียนถวายท่านเกี่ยวกับพระบัว ก่อนที่เธอจะติดตามท่านมา จนได้บวชเป็นพระ และมาตายที่บ้านสามผง จนกลายเป็นเณรในภพใหม่ขึ้นมา จากคำบอกเล่าของเณร

ท่านรับรองว่าเป็นความจริงทันที ท่านบอกว่า องค์ที่ตายบ้านสามผงนั่นแล เดิมผมรับเธอมาบวชเป็นพระ แล้วพาเธอเที่ยวมาจำพรรษาที่นั้น ปีที่เธอตายนั้นเธอบวชได้ ๓ พรรษาพอดี เมื่อเธอยังมีชีวิตอยู่ เธอมีคาถาขับไล่ผีเก่ง ผีกลัวเธอมาก ความเพียรทางจิตเธอก็ดีและมีความขยันหมั่นเพียรมาก น่าเสียดายที่พระดี ๆ อย่างเธอแต่อายุสั้นพลันตายเสียก่อน ไม่เช่นนั้นเธอจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนและพระศาสนามากมาย ผมไม่เคยทราบเลยว่าเธอตายแล้วกลับมาเกิดที่บ้านน้ำก่ำ และยังไม่เคยพบกับเธอเลย รูปร่างหน้าตาจะเหมือนชาติก่อนหรือไม่

เธอตายมานานเท่าไรแล้ว ผู้เขียนเรียนถาม

ตายมาได้ ๑๖ ปีนี้เอง ท่านตอบ

อายุเณรในปี พ.ศ.๒๔๙๓ เธอบอกกับผู้เขียนว่าได้ ๑๕ ปี ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับผู้เขียนพบท่านอาจารย์ทอง

ข้อเขียนเหล่านี้ผู้เขียนจำได้ไม่หมด อาจมีตกหล่นอยู่ไม่น้อย หวังว่าคงได้รับอภัยจากท่านผู้อ่านทั่วไป

เท่าที่จำได้ก็นำมาเขียนเรียนให้ทราบ ส่วนจะมีมูลความจริงและเหตุผลเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับเณรซึ่งเป็นผู้เล่า เพราะผู้เขียนมิได้ตัดออกและเพิ่มเติมแต่อย่างไรเลย ปล่อยให้ยังคงเส้นคงวาอยู่ตามเดิม เพราะเรื่องเช่นนี้เราต้องการความจริงตามรูปเดิม ไม่ต้องการอะไรมาส่งเสริม แต่ให้เป็นรสธรรมชาติของเรื่องล้วน ๆ เท่าที่มีอยู่ในเรื่องเท่านั้น หากผู้เขียน ๆ ผิดพลาดไปก็หวังว่าคงได้รับอภัยจากท่านผู้อ่านโดยทั่วกัน

เหตุผลที่น่าพิจารณาก็คือ

๑. เมื่อผู้เขียนพาไปดูองค์ของท่านอาจารย์ทอง ซึ่งเคยเป็นอาจารย์ในภพก่อนของเธอ เธอตอบได้แม่นยำ

๒. บ้านสามผงที่เณรอ้างถึงนั้น มีจริง

๓. ทั้งทางบ้านและทางวัดยืนยันว่าเคยมีพระมาตายในพรรษานั้นถึง ๓ องค์ ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนนับตั้งแต่เริ่มสร้างหมู่บ้านและสร้างวัดมา

๔. เณรไม่เคยไปบ้านสามผงนับแต่เกิดใหม่ในภพนี้ ทำไมจึงพูดถูกว่าเคยตายที่นั้น

๕. ท่านพระอาจารย์ทอง ที่เคยเป็นอาจารย์ซึ่งสามเณรอ้างถึง ก็รับว่าเป็นความจริงดังที่เณรพูดตลอดจนบ้าน ชื่อพ่อแม่ และชื่อของเณรในภพก่อน ท่านบอกโดยตลอด

๖. พ.ศ.๒๔๙๓ ซึ่งเป็นปีพบกันกับเณร ผู้เขียนถามถึงอายุ เธอบอกว่าได้ ๑๕ ปี และในปีเดียวกันผู้เขียนได้พบกับท่านพระอาจารย์ทอง เรียนถามการตายของพระบัว ท่านบอกว่าพระบัวตายได้ ๑๖ ปีนี้พอดี โดยที่ท่านไม่เคยทราบอายุของเณรที่เกิดใหม่มาก่อนเลย.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

พระอาจารย์ ญ.บ. ได้ตั้งข้อสังเกตที่ควรพิจารณาไว้เองแล้ว ผู้รวบรวมขอเพิ่มเติมแต่เพียงว่า เรื่องการระลึกชาติได้นี้มีปรากฏข่าวอยู่บ่อย ๆ บางเรื่องก็ดูเข้าที บางเรื่องก็เหลือเชื่อ สำหรับเรื่องนี้ท่านผู้ถามประวัติและบันทึกเรื่องไว้เป็นพระภิกษุผู้ทรงคุณธรรมในขั้นสูงสุด เป็นที่ปรากฏในหมู่ชนจำนวนมาก ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเสาะหาชื่อเสียงหรือลาภสักการะใด ๆ อีกต่อไป และท่านให้เรื่องนี้แก่ผู้รวบรวมซึ่งมีบุญได้เป็นศิษย์ที่ใกล้ชิดของท่านคนหนึ่ง คงจะไม่มาพูดเล่นให้เสื่อมศรัทธา ส่วนตัวผู้เล่าเรื่องก็เป็นสามเณรซึ่งอยู่ในศีล และรู้จักเกียรติคุณของท่านผู้ซักถามประวัติเป็นอย่างดีว่าเป็นบุคคลชั้นไหน คงจะไม่กล้าเล่าเรื่องไม่จริงให้ฟัง ทั้งหลักฐานด้านท้องถิ่นและบุคคลก็ถูกต้อง และเรื่องราวก็มีพระอาจารย์ชั้นผู้ใหญ่ (พระอาจารย์ทอง) อีกรูปหนึ่งสนับสนุน น้ำหนักของเรื่องนี้จึงน่าจะมีมากกว่าเรื่องที่ได้ฟังอยู่บ่อย ๆ พระอาจารย์ ญ.บ.บอกว่าเข้าใจว่าเวลานี้ "สามเณร" เลี่ยม ยังมีชีวิตอยู่ และอาจจะอยู่ที่วัดบ้านน้ำก่ำนั้นเอง ส่วนพระอาจารย์ทองนั้นไม่แน่ใจว่าสิ้นเสียแล้วหรือยัง อาจจะยังอยู่ด้วยก็ได้ ผู้รวบรวมเคยคิดจะไปสืบหาตัวท่านทั้งสองนี้ แต่บังเอิญตำบลที่ท่านอยู่ในแดนที่ไม่สงบ จึงยังไม่อาจไปได้

....

เรื่องที่ ๓
ภาพนิมิต

โดย อำภาศรี ขจรบุญ

(คุณหมออำภาศรี ขจรบุญ เป็นแพทยศาสตร์บัณฑิต เรียนสำเร็จจากคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาลเมื่อยี่สิบปีเศษมาแล้ว หลังจากที่เป็นอาจารย์อยู่ในแผนกสรีรวิทยาหลายปีได้ย้ายไปรับราชการในกรมแพทย์ทหารเรือ ในปัจจุบันมียศเป็นนาวาโท เป็นคนใจเย็น เข้มแข็ง ไม่ตกใจง่าย ตำบลติดต่อคือ แผนกสูติกรรม ฯ โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า ธนบุรี)

เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๙๗ แผนกสรีรวิทยาเป็นเจ้าภาพส่วนพระอภิธรรมให้แก่ศพคุณพ่อของคุณหมอจำลอง แพ่งสภา ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม ในคืนวันที่สามหลังจากที่ท่านถึงแก่กรรม พวกเรานัดพร้อมกันเวลาหกโมงครึ่ง ข้าพเจ้าได้ไปถึงค่อนข้างจะเร็วไปหน่อย ยังสว่างอยู่ ปรากฏว่าพวกเรายังไม่มีใครไปเลย

หลังจากที่ได้ยืนรออยู่ครู่หนึ่งที่หน้าวัด ข้าพเจ้าก็ได้เข้าไปในลานวัดหน้าเมรุ เพราะคิดว่าพวกเจ้าภาพคงจะมีใครมาแล้วบ้าง ข้าพเจ้ามุ่งไปที่ศาลาแรกทางซ้ายมือเพราะทราบว่าที่นั่นเป็นที่ตั้งศพของคุณพ่อคุณหมอจำลอง

ข้าพเจ้ามองไปที่หีบศพ ได้เห็นว่ามีรูปถ่ายของท่านผู้ตายตั้งไว้ตรงกลางด้านหน้าของหีบ ในหมู่เครื่องบูชา แต่ไม่ใช่เป็นรูปใส่กรอบอย่างที่ใช้กันตามธรรมดา เป็นรูปฉลุแบบที่เคยเห็นเขาทำเลียนแบบรูปปั้น คือเอารูปติดบนไม้กระดานแล้วเลื่อยส่วนรอบ ๆ ออกเสีย ให้เหลือแต่ส่วนที่สำคัญ รูปของคุณพ่อคุณหมอจำลองที่ข้าพเจ้าเห็นก็เป็นแบบนั้น แต่เป็นรูปขยายขนาดเท่าตัวคนจริง ๆ ลักษณะเป็นคนอายุกลางคน ค่อนข้างศีรษะล้าน ดูคล้าย ๆ โผล่ขึ้นมาจากกลุ่มโต๊ะหมู่ครึ่งตัว

ข้าพเจ้าพิจารณาดูรูปแล้วก็เดินหาพวกเจ้าภาพ แต่ไม่พบใครเลยสักคนเดียว ชักรู้สึกกลัวขึ้นมา จึงเดินกลับออกไปคอยที่หน้าวัด สักพักหนึ่งคนอื่น ๆ จึงไปถึง รวมทั้งคุณหมอจำลองด้วย

ข้าพเจ้าได้พูดกับคุณหมอจำลองว่าทำไมจึงใช้รูปคุณพ่ออย่างนั้นมาตั้งหน้าศพ คุณหมอจำลองทำหน้าประหลาดใจแล้วบอกว่าไม่ได้ตั้งรูปสักหน่อย พอดีเราเดินไปถึงที่ศาลา ข้าพเจ้าเข้าไปดูอีกก็ไม่เห็นมีรูป

คุณหมอจำลองและญาติ ๆ ยืนยันว่าไม่ได้ตั้งรูปและไม่เคยมีรูปอย่างนั้นเลย เมื่อข้าพเจ้าเล่าลักษณะของภาพที่เห็นให้เขาฟัง (ข้าพเจ้าไม่เคยพบคุณพ่อคุณหมอจำลอง แล้วไม่เคยเห็นรูปของท่านมาก่อนเลย) เขาก็รับว่ารูปที่ข้าพเจ้าเห็นนั้นเหมือนกับลักษณะของคุณพ่อคุณหมอจำลอง ไม่มี

ใครอธิบายได้ว่าข้าพเจ้าเห็นภาพของท่านได้โดยวิธีใด แต่ข้าพเจ้ายืนยันว่าข้าพเจ้าได้เห็นเช่นนั้นแน่นอน ทั้งเวลาก็ยังวันอยู่ ยังสว่าง ไม่ต้องเปิดไฟฟ้า.

อำภาศรี ขจรบุญ

๑๕ ตุลาคม ๒๔๙๗

หมายเหตุของผู้รวบรวม

เรื่องนี้จุดสำคัญอยู่ที่รูปร่างของผู้ตายเหมือนกับภาพที่คุณหมออำภาศรีได้เห็น และคุณหมออำภาศรีไม่เคยเห็นผู้ตายหรือรูปของผู้ตายมาก่อนเลย ถ้าไม่มีสองข้อนี้ ก็อาจตั้งข้อสงสัยได้ ว่าคุณหมออำภาศรีอาจตาลายหรือตาฝาดไป เห็นเป็นว่ามีรูปตั้งอยู่ ซึ่งอาจเป็นเรื่องคิดเอาเอง แต่การที่เห็นรูปเหมือนผู้ตายชวนให้เชื่อว่าคงได้เห็นจริง

คนโบราณท่านเชื่อกันว่าผู้ที่ตายไปแล้วอาจมาแสดงรูปกายให้คนที่ยังอยู่มองเห็นได้ ในโอกาสที่เหมาะหรือในเมื่อจิตใจของผู้เห็นนั้นเหมาะกัน ในเรื่องนี้ท่านผู้ตายอาจจะต้องการแสดงอาการต้อนรับผู้ที่ตั้งใจไปทำบุญให้ท่านก็ได้ และลมฟ้าอากาศในขณะนั้นอาจเหมาะด้วย

....

เรื่องที่ ๔
คุณพระช่วย

โดย นันทพร นิลวิเศษ

(คุณหมอนันทพร นิลวิเศษ สำเร็จแพทยศาสตร์บัณฑิตจากคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล และสอบได้แพทยศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยเกอตติงเก็น ประเทศเยอรมนี ในปัจจุบันเป็นอาจารย์เอกอยู่ที่ศิริราชพยาบาล ตำบลที่จะติดต่อได้คือแผนกเภสัชวิทยา คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล ธนบุรี กทม.)

เมื่อหยุดพักร้อนปี พ.ศ.๒๕๐๓ ผู้เขียนได้ล่องใต้พร้อมกับผู้ร่วมงานเจ็ดแปดคนด้วยกัน ในระหว่างเดินทางคืนหนึ่งได้ไปพักอยู่ที่โรงแรมซึ่งไม่ไกลจากสถานียะลามากนัก ในห้องพักมีเตียงใหญ่อยู่สองเตียง ผู้เขียนนอนกับคุณหมอ พ. เตียงหนึ่ง ส่วนอีกเตียงหนึ่งนั้นอาจารย์หมอ ช. และอาจารย์หมอ ฉ. นอนอยู่ด้วยกัน

เราสี่คนดับไฟเข้านอนพร้อมกัน ประมาณตีหนึ่งเห็นจะได้ ผู้เขียนหลับไปได้พักใหญ่ก็รู้สึกมีอะไรมากระทุ้งที่ขา เข้าใจว่าคุณหมอ พ. คงจะพลิกมาโดนจึงเขยิบหนี พอเคลิ้มหลับก็รู้สึกเช่นเดิมอีก จึงลุกขึ้นมองดูคุณหมอ พ. ก็เห็นว่าเราต่างคนนอนหันหลังให้กันและอยู่ห่างกันพอสมควร และคุณหมอ พ. ก็หลับสนิท ผู้เขียนจึงจัดผ้าหนุนเท้าเสียใหม่แล้วลงนอนต่อ

พอเคลิ้มหลับก็รู้สึกว่ามีอะไรมากระทุ้งอีก คราวนี้ผู้เขียนไม่ลุกขึ้น ได้แต่พลิกตัวและลืมตาขึ้นเพื่อดูไปทางคุณหมอ พ. พอตัวพลิกขึ้นตรง ท่านอนหงาย ก็ตกตะลึง คิดพูดและทำอะไรไม่ถูก เพราะที่ปลายเตียงเห็นเงาลาง ๆ ของผู้หญิงสาวคนหนึ่งผมยาวแค่บ่า ใส่เสื้อแขนยาว นุ่งผ้าถุงลาย ๆ ได้ยินเธอพูดขึ้นว่า

“อยากกินไส้คนขาว แต่กลัว เพราะเขามีพระองค์ดำอยู่ในกระเป๋า” แล้วภาพก็เลือนหายไป

ตอนนั้นผู้เขียนไม่ได้นึกกลัวเลย เพราะเข้าใจว่าตนเองเพลียจากการเดินทางมากและนอนดึกเกินไปจึงเกิดภาพหลอนขึ้น ได้หลับตานอนต่อไป แต่พอเคลิ้มจะหลับลงก็รู้สึกมีคนเขย่าขาอีก คราวนี้ผู้เขียนไม่ยอมลืมตาและไม่ยอมลุกขึ้น คงนอนนิ่งในท่าเดิมและสวดมนต์แผ่ส่วนกุศลให้เรื่อยไปจนหลับ

ในเช้าวันรุ่งขึ้น เมื่อเล่าสู่กันฟังก็ได้ทราบว่าอาจารย์หมอ ช. (ซึ่งเป็นคนผิวขาวกว่าคนอื่น ๆ ที่ไปด้วยกัน) มีพระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ สีดำสนิทอยู่ในกระเป๋าจริง ๆ เธอเล่าว่ามีคนให้ก่อนหน้าจะออกเดินทาง และเธอเอาใส่กระเป๋าไว้แล้วก็ไม่ได้เอาใจใส่อีกจนกระทั่งลืมเสียสนิท ผู้เขียนไม่เคยได้

ทราบเรื่องพระองค์นั้นเลย เมื่อลงไปข้างล่างได้ถามพนักงานของโรงแรมเกี่ยวกับห้องที่พัก ก็ได้รับคำบอกเล่าว่า ในห้องที่เราพักนั้นได้มีผู้หญิงไปผูกคอตายอยู่ก่อนหน้าที่เราไปพักไม่นานนัก และห้องนั้นก็เพิ่งเปิดใช้หลังจากที่เกิดเหตุ.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

น่าเสียดายที่คุณหมอนันทพรไม่ได้ปลุกเพื่อน ๆ ที่นอนอยู่ด้วยกันลุกขึ้นและเล่าเรื่องให้ฟังในทันทีที่เหตุเกิด เพราะมีผู้ที่ฟังเรื่องในภายหลังแล้วสงสัยว่าเธอจะฝันไปมากกว่าจะได้เห็นจริง ๆ เคราะห์ดีที่อาจารย์ ช. มีพระพุทธรูปสีดำอยู่ด้วยจริง ๆ และคุณหมอนันทพรไม่ได้ทราบเรื่องอยู่ก่อน แม้แต่อาจารย์ ช. เจ้าของพระเองก็มิได้นึกถึง เรื่องจึงมีน้ำหนักตรงนี้ และได้รับกาสนับสนุนขึ้นอีกจากการที่มีผู้หญิงผูกคอตายในห้องที่เกิดเรื่อง

....

เรื่องที่ ๕
วิญญาณอำลา

โดย นันทพร นิลวิเศษ

เมื่อปลายเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๐๘ น้องชายผู้เขียนได้ขอร้องให้ผู้เขียนช่วยไปเยี่ยมไข้บิดาของเพื่อนเขาที่บ้าน เป็นผู้ที่ผู้เขียนเคยรู้จักอยู่ก่อนแล้ว ผู้เขียนได้ไปตามขอร้องและได้ทราบว่าท่านเป็นมะเร็งของกล่องเสียงในระยะท้ายและโรงพยาบาลได้ขอให้กลับบ้าน ผู้ป่วยอยู่ในระยะเจ็บปวดทรมานมาก พูดก็ไม่มีเสียง กลืนอาหารก็ไม่ได้เลย ผู้เขียนได้ให้ความช่วยเหลือและทำการรักษาท่านจนสังเกตได้ว่าผู้ป่วยมีความศรัทธาและความนิยมในตัวผู้เขียนอย่างค่อนข้างมาก

ครั้นถึงวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๐๘ ผู้เขียนได้ไปเยี่ยมคนไข้อีกและฉีดยาให้ แล้วก็ลากลับ เมื่อถึงบ้านผู้เขียนทำภารกิจส่วนตัวเรียบร้อยแล้วถึงเวลาประมาณสามทุ่มก็ออกไปร่วมวงสนทนากับสมาชิกในครอบครัวรวมกันห้าคนอยู่ที่ระเบียงหน้าบ้าน เราคุยกันถึงเรื่องต่าง ๆ อย่างเพลิดเพลินได้สักครู่หนึ่ง ทุกคนก็ได้ยินเสียงผู้ชาย มาเรียกเบา ๆ ทางหน้าบ้านว่า "คุณหมอ คุณหมอ" และ "หมอนันหมอนัน" เรียกอยู่เช่นนี้หลายครั้ง

น้องชายผู้เขียน (ร.อ.วิชัย) จึงลุกขึ้นและลงไปเปิดประตู แต่ก็ไม่พบใครเลย ทั้งที่หน้าประตูก็มีแม่ครัวนั่งอยู่และเธอก็บอกว่าไม่ได้ยินใครเรียก เราห้าคนได้ยินทุกคนและจำได้ว่าเสียงนั้นคล้ายกันกับเสียงของผู้ป่วยที่กล่าวถึงอยู่นี้ (คงแต่สมัยยังพูดออกเสียงได้) เมื่อไม่พบตัวคนเรียก เราก็นั่งสนทนากันด้วยเรื่องต่าง ๆ ต่อไป อีกสักครู่ก็มีเสียงเรียกอีก ผู้เขียนจึงร้องบอกให้แม่ครัวไปเปิดประตูพร้อมกับต่อว่าไปด้วยว่า นั่งอยู่ใกล้ประตูยังทำเฉยอยู่ได้ แม่ครัวเธอก็ว่าเธอไม่ได้ยิน และเมื่อไปเปิดประตูดูก็ไม่มีใคร พวกเราทั้งห้าคนเลยแยกย้ายกันเข้าห้องของตนไป

ในวันรุ่งขึ้นลูกชายของผู้ป่วย (เพื่อนของน้องชาย) มาที่บ้านเราตั้งแต่ยังไม่สว่างดี เพื่อขอให้เราไปช่วยจัดการเรื่องงานศพบิดาของเขา ซึ่งได้เสียตั้งแต่เมื่อตอนกลางคืน ในเวลาสามทุ่มสิบห้านาที เขาไม่ได้มาหาเราตั้งแต่ตอนนั้น เพราะเห็นว่าค่ำมากแล้ว คงจัดการอะไรไม่ได้ จึงได้รอถึงรุ่งสาง

หมายเหตุของผู้รวบรวม

น้ำหนักของเรื่องนี้อยู่ตรงที่ได้ยินเสียงพร้อมกันถึงห้าคนและฟังเป็นเสียงเรียกชัดเจน จนคนหนึ่งลุกขึ้นไปเปิดประตู แล้วยังได้ยินอีกเป็นครั้งที่สอง อีกข้อหนึ่งคือ เวลาที่ได้ยินเสียงนั้นใกล้เคียงกับเวลาที่คนไข้ถึงแก่กรรม ซึ่งถือกันว่าเป็นเวลาที่ วิญญาณออกจากร่าง

....

เรื่องที่ ๖
วิญญาณวนเวียน

โดย เอินศรี เกตุสิงห์
(ผู้เล่าเรื่องนี้เป็นคนเดียวกับที่เล่าเรื่องที่หนึ่ง)

เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๐๒ วงการแพทย์แห่งประเทศไทย ได้สูญเสียแพทย์ผู้ชำนาญทางสูตินรีเวชไปหนึ่งท่านคือนายแพทย์ประพนธ์ เสรีรัตน์ แห่งกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

โดยที่ข้าพเจ้าได้เคยปฏิบัติราชการในฐานะผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของท่าน อย่างใกล้ชิดมาเป็นเวลาหลายปี และได้รับความรู้ความชำนาญจากท่านอย่างอเนกประการ จึงมีแรงดันไม่ให้ข้าพเจ้าทอดทิ้งครอบครัวของท่านในระยะเศร้าโศกนั้นได้ ข้าพเจ้าได้ไปมาหาสู่ตลอดเวลาที่ยังตั้งศพบำเพ็ญกุศลกุศลที่บ้านจนครบร้อยวัน จึงได้รับทราบเรื่องที่เกี่ยวกับท่านหลังจากถึงแก่กรรมแล้วเป็นอย่างดี

วันหนึ่งหลังจากท่านถึงแก่กรรมไปแล้วได้ประมาณเดือนเศษ ได้มีคนไข้เก่าแก่ซึ่งใกล้ชิดกับท่านมากคนหนึ่ง ไปหาภรรยาท่านและเล่าว่า เมื่อคืนนี้ฝันถึงคุณหมอ ในขณะฝันนั้นระลึกได้ว่าท่านได้ตายไปแล้ว แต่ก็ไม่ได้นึกกลัวอะไร ได้สนทนากันดังต่อไปนี้

คุณหมอ "นี่คุณ ช่วยไปบอก จ. (ภรรยาของคุณหมอ) เขาทีซิว่าผมอยากรับประทานไส้ตันต้มผักกาดดอง ให้เขาทำแล้วนำไปวางไว้ในห้องที่ผมนอนเจ็บข้างล่าง ผมจะมาคอยรับประทานวันนี้" (ฝันตอนกลางคืน)

ผู้ฝัน "ดิฉันจะทำให้เอง"

คุณหมอ "ไม่ต้อง ไปบอก จ. เขาก็แล้วกัน บอกเขาว่าให้ทำวันนี้นะ เพราะผมว่าง จะไปคอยกิน" (วันนั้นเป็นวันพระ)

ผู้ฝัน "เอ๊ะ ! ทำไมว่างวันนี้เล่าคะ"
คุณหมอ "วันนี้เขาปล่อยตัว ก็มาได้"

ผู้ฝัน "ทำไมคุณหมอไม่ใส่เสื้อ"
คุณหมอ "ก็ผมไม่มีนี่" (เมื่อตอนถึงแก่กรรมไม่ได้ใส่เสื้อ เพียงแต่มีผ้าห่มคลุมไว้)

ผู้ฝัน "คุณหมอเสียใจไหมคะที่คุณหมอตายนี่"

คุณหมอ "ไม่เสียใจเลย เพราะผมหมดอายุ จะทำอย่างไร ๆ ผมก็อยู่ไม่ได้ หมดอายุแล้ว ที่คุณไปเยี่ยมผมเมื่อวันเสาร์ตอนบ่ายนั้น ผมยังจำได้ คุณยืนอยู่ปลายเท้าเตียงผมพร้อมกับหมอประเสริฐ (คุณหมอประเสริฐ กังสดาลย์) คืนนั้นแหละผมไปแล้ว ผมไปตั้งแต่คืนวันนั้น

นี่คุณช่วยไปบอก จ. เขาด้วยนะว่า การใช้จ่ายในบ้านน่ะ บางสิ่งบางอย่างที่ควรลดลงได้บ้างก็ยังไม่ลดลง ควรจะตัดลงให้มากกว่านี้ งานการก็เหมือนกัน ถ้าใครเขาส่งการ์ดที่ควรให้ก็ให้ ที่ไม่ควรให้ก็ไม่ต้องให้ คุณต้องไปบอกเขาให้ได้นะ บอกว่าผมสั่งให้บอก"

ผู้ฝัน "ทำไมคุณหมอไม่ไปบอกพี่ จ. เขาเองล่ะคะ"

คุณหมอ "เขาอยู่เสียเมื่อไหร่ล่ะ คุณรู้ไหม หมู่นี้เขาไม่ค่อยอยู่บ้านหรอก ออกนอกบ้านทุกวันเลย คุณไปบอกเขาก็แล้วกัน รีบไปบอกเขาเร็ว ๆ นะ อย่าลืม คุณเองก็เหมือนกัน พักผ่อนให้มาก ๆ หน่อย อีกอย่างหนึ่ง สำหรับที่บ้านผมนั้นเคยอย่างไรก็ขอให้เป็นอย่างนั้น ไปบ้างซิ ตั้งแต่ผมตายแล้วคุณไม่เคยไปเลย"

ต่อมาเมื่อครบกำหนดทำบุญห้าสิบวัน ในเย็นวันสุกดิบข้าพเจ้าไปช่วยจัดสถานที่และเรื่องอื่น ๆ ได้ยินเสียงโทรศัพท์มาจึงไปรับ ฝ่ายโน้นบอกว่าอยากขอพูดกับคุณหมอประพนธ์ เสรีรัตน์ ข้าพเจ้าย้ำถามถึงสองครั้ง เขาก็ยังบอกว่า ขอพูดกับคุณหมอประพนธ์ ซ้ำยังบอกด้วยว่า "หมอจ๋ายน่ะค่ะ" (ชื่อเดิมของท่าน)

ข้าพเจ้าประหลาดใจมากจึงตอบว่า "อาจารย์ถึงแก่กรรมมาจนครบกำหนดห้าสิบวันวันนี้แล้ว คุณไม่ทราบหรือคะ"

ทางโน้นบอกว่า "อะไร้ เมื่อวานนี้ยังมาหาที่บ้านเลย"

ข้าพเจ้าถามว่า "ที่บ้านไหนคะ"
"บ้านที่พญาไทนี้แหละ"

ข้าพเจ้าถาม "ไปหาเวลาเท่าไรคะ"
"ประมาณพลบค่ำ"

"แต่งตัวอย่างไรคะ"

"นุ่งกางเกงสีเทา ๆ ใส่เสื้อเชิ้ตสีฟ้า ๆ เดินเข้ามา มาถึงก็ร้องถามว่า สบายดีหรือ มาเยี่ยม ดิฉันเชิญให้ขึ้นบ้านก็ไม่ยอมขึ้นบอกว่า ไม่มีธุระอะไรหรอก มาเยี่ยมเท่านั้น ลาละ ดิฉันยังถามว่า ทำไมไม่เอารถเข้ามาด้วย ท่านบอกว่าขี้เกียจ จอดรถไว้หน้าบ้าน แล้วก็ไป"

ข้าพเจ้าบอกว่า "อาจารย์ท่านเสียแล้วจริง ๆ เวลานี้ศพยังอยู่ที่บ้าน ขณะนี้ดิฉันยืนพูดโทรศัพท์อยู่ใกล้ ๆ ห้องไว้ศพท่าน ไม่เชื่อเชิญคุณมาดู วันนี้กำลังจะบำเพ็ญกุศลครบรอบสัตมวารที่เจ็ด เชิญคุณมาสิคะ"

เสียงทางโน้นร้องอย่างตกใจเต็มที่ แล้ววางหูเลย

ข้าพเจ้าจะถามว่าเป็นใครก็ไม่ทัน จึงเป็นความลับอยู่จนเดี๋ยวนี้

นอกจากนั้นท่านยังไปเที่ยวเข้าฝันเพื่อน ๆ ที่สนิท ส่วนมากต่อว่าว่าไม่ไปเยี่ยมที่บ้านเช่นเคย กับเพื่อนคนหนึ่งท่านไปขอบใจที่ไปเยี่ยมเวลาเจ็บหนัก (ท่านอยู่ในสภาพไม่รู้สึกตัวหลายวันก่อนถึงแก่กรรม) บอกว่า เมื่อตอนที่คุณไปเยี่ยมนั้นผมไปแล้ว ใคร ๆ ไปผมเห็นหมด คุณหมอประเสริฐ ไปเยี่ยมผมก็เห็น แต่ภรรยาและบุตรธิดาท่านไม่เคยเข้าฝัน นอกจากลูกชายคนโตที่กำลังเรียนอยู่ที่ประเทศเยอรมนี บุตรคนนั้นเล่าว่าฝันเห็นคุณพ่อเดินจูงมือน้องรุจาอยู่ ฝันก่อนจะได้รับข่าวเกี่ยวกับน้องคนนั้น ซึ่งได้เสียชีวิตในคราวที่นักศึกษาทันตแพทย์ไปเรือล่มที่จังหวัดกาญจนบุรี (หลังจากคุณหมอถึงแก่กรรมประมาณสองปี)

อนึ่งในคราวที่เกิดอุบัติเหตุเรือล่มนั้น ในวันรุ่งขึ้นทางบ้านยังไม่ทราบแน่ชัดว่าลูกสาวคนเล็ก (รุจา) นั้นจะเสียชีวิตหรือเปล่า เพราะมีผู้ยืนยันว่าได้ดึงออกมาพ้นใต้ท้องเรือแล้ว และเด็กก็ว่ายน้ำเป็น ขณะที่ข่าวคราวยังสับสนวุ่นวายอยู่ ก็มีผู้ไปเยี่ยมแสดงความเสียใจกับภรรยาของคุณหมอ โดยเข้าใจว่าลูกคนที่เสียชีวิตคือลูกสาวคนโตตามข่าวหนังสือพิมพ์ ข้าพเจ้าเองก็ได้เชื่อเช่นนั้น ผู้ที่ไปแสดงความเสียใจนั้นแอบกระซิบเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า

"เมื่อคืนฝันถึงคุณหมอ เห็นจูงมือน้องคนเล็กเดินอยู่ที่หน้าครัวในบ้านนี้" (หมายความถึงลูกคนเล็ก)

ในขณะที่เล่านั้นแกก็ยังไม่ทราบความจริงว่าลูกคนเล็ก คือคนที่หายไปในน้ำจริงๆ ในขณะนั้น พวกเรายังมีหวังเพราะเข้าใจว่ามีชาวบ้านช่วยไว้ จึงได้ออกติดตามหาอยู่เป็นเวลาหลายสัปดาห์ แต่ก็หมดหวัง.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

เกี่ยวกับเรื่องแรกมีข้อสังเกตต่อไปนี้
๑. ไส้ตันต้มผักดอง เป็นของชอบของคุณหมอ ตามที่ภรรยารับรอง
๒. เวลาคุณหมอถึงแก่กรรมไม่ได้สวมเสื้อ ผู้พยาบาลเพียงแต่เช็ดตัวแล้วเอาผ้าคลุมไว้
๓. คุณหมอหมดสติอยู่หลายวันก่อนถึงแก่กรรม การที่เห็นผู้ไปเยี่ยม ต้องไม่ใช่เห็นอย่างธรรมดา
๔. หลังจากคุณหมอถึงแก่กรรมแล้ว ภรรยาต้องออกจากบ้านบ่อย ๆ เพื่อติดต่อการงาน

อย่างไรก็ดี ยังไม่สิ้นสงสัยว่า ผู้เล่าเรื่องฝันนั้นอาจแต่งเรื่องขึ้นเพื่อตักเตือนภรรยาของคุณหมอ เรื่องคนพูดโทรศัพท์มาถามหาคุณหมอ อาจจะเป็นการแกล้งเพื่อให้กลัวก็ได้

เรื่องความฝันของลูกชายที่ต่างประเทศ ซึ่งฝันเห็นบิดาจูงน้องสาวคนที่ตาย ควรจะสนใจ แต่บังเอิญผู้ฝันจำรายละเอียดตลอดจนวันเวลาไม่ได้ ไม่อาจจะสอบเทียบอุบัติเหตุที่เกิดขึ้น

....

เรื่องที่ ๗
เหตุอุบัติบนทางหลวง

โดย สุมน สมสาร

(คุณสุมน สมสาร เป็นข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการ ในขณะนี้ประจำอยู่ในกองการลูกเสือ ในตำแหน่งผู้จัดการวารสาร "ลูกเสือ" นอกจากความรู้ในหน้าที่การงานประจำแล้ว ยังมีความรู้เกี่ยวกับวิชาลูกเสือเป็นพิเศษ สามารถทำหน้าที่อาจารย์อบรมผู้กำกับลูกเสืออื่น ๆ ได้ เป็นผู้ที่มีความสามารถและความเข้มแข็งไม่แพ้ผู้ชายคนหนึ่ง ตำบลที่ติดต่อคือ กองการลูกเสือ ศาลาวชิราวุธ ถนนพระรามที่ ๑ เขตพระนคร)

ท่านศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ผู้เป็นที่เคารพนับถือแจ้งว่า ท่านกำลังรวบรวมเรื่องเกี่ยวกับผีสางหรือวิญญาณมีจริงหรือไม่ และทราบว่าดิฉันได้ประสบอุบัติเหตุบนทางหลวงด้วยเหตุการณ์ที่งุนงงสงสัย จึงขอให้ดิฉันได้เขียนเล่าสู่กันฟัง

ความจริงเรื่องผีหรือวิญญาณอะไรเหล่านี้ ดิฉันเองก็ไม่คิดว่าจะมีจริง ทั้ง ๆ ที่เมื่อเด็ก ๆ ดิฉันก็จัดว่าเป็นยอดนักกลัวผีคนหนึ่ง เพราะผู้ใหญ่มักจะมีเรื่องเล่าให้ฟังอยู่เสมอ ที่ผ่านจากหนังสือที่มีผู้เขียนเล่าก็มากมาย ทั้ง ๆ ที่กลัวก็อยากฟังอยากเห็น คุณแม่ก็เคยเล่าให้ฟังถึงเรื่องที่ท่านได้ประสบกับตัวเองให้ฟัง แต่ดิฉันจะไม่นำมาเล่าต่อ เพราะสิ่งใดถ้าไม่เกิดขึ้นกับตัวเองแล้วก็ไม่กล้ายืนยัน แล้วไม่ทราบว่าเป็นไง เล่าเรื่องนี้ทีไร เป็นต้องเล่ากันในตอนกลางคืนทุกที ทั้งนี้เห็นจะเป็นเพราะทำอะไรก็ให้ถูกกาละเทศะนั่นเอง

บ้านที่อยู่สมัยก่อนก็ไม่เหมือนกับสมัยนี้ เพราะเป็นเรือนไม้กระดานห่าง ๆ เมื่อฟังแล้วก็ต้องโดดนั่งกระดานแผ่นเดียว ด้วยกลัวจะมีอะไร ๆ โผล่ขึ้นมาเสียบตัวเราเข้า

เรื่องผีที่ใคร ๆ เล่าก็มักบอกว่าเป็นเรื่องจริงกันทั้งนั้น แม้แต่เรื่องแม่นาคพระโขนงเขาก็เล่าว่าเป็นเรื่องจริงเกิดขึ้นที่วัดมหาบุศย์ พระโขนงจริง ๆ

เมื่อสามสิบปีก่อนโน้น ภาพยนตร์เรื่องแม่นาคพระโขนงก็ได้ฉายมาครั้งหนึ่งแล้ว ครั้งสมัยหนังเงียบ ดิฉันได้ติดตามคุณยายไปดูที่โรงภาพยนตร์นางเลิ้ง กำลังฉายถึงตอนแม่นาคอาละวาด พอดีไฟฟ้าเสียดับพรึบลง ทุกคนก็พร้อมใจกันกลัวแม่นาคจะออกมาอาละวาดนอกจอ ต่างวิ่งหนีกันแทบจะเหยียบกันตาย ทั้งดิฉันและคุณยายก็วิ่งหนีกันไปคนละทาง กลับถึงบ้านยังนอนหัวใจสั่นระริกอยู่จนค่อนคืน คลุมโปงจนเหงื่อซิกไปทั้งตัว

นี่แหละอิทธิพลของความกลัว แม้กระทั่งเดี๋ยวนี้ เมื่อผ่านหน้าวัดมหาบุศย์ทีไรก็อดที่จะมองสอดส่ายพร้อมทั้งจิตประหวัดถึงแม่นาคไม่ได้

เมื่อดิฉันโตขึ้นแล้ว จึงได้หายกลัวในเรื่องผี ทั้งนี้เห็นจะเป็นด้วยได้เคยประสบกับความตายของญาติผู้ใหญ่หลายท่าน ได้เห็นศพได้จับศพ (เวลาแต่งตัวคนตาย) จึงหายกลัวไปได้ ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ประกอบทำให้คิดได้ว่า อันที่จริงเห็นจะกลัวความมืดกับความเงียบมากกว่า ฉะนั้นจึงไม่ปลงใจเชื่อว่าผีหรือวิญญาณนั้นจะมีจริง

แต่ทั้ง ๆ ที่ไม่ปลงใจเชื่อ ดิฉันก็ได้ประสบกับเหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์ไม่น้อยถึง ๒ ครั้ง จนกระทั่งคิดว่าไม่อาจวินิจฉัยได้เสียแล้วว่าผีหรือวิญญาณนั้นมีจริงหรือไม่

เมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ครอบครัวดิฉันได้อพยพจะไปอยู่เพชรบูรณ์ วันแรกที่ขึ้นรถไฟไป เราก็ไปกันทั้ง ๆ ที่ไม่ทราบว่าจะไปพักกันที่ไหน ที่ไปก็เพราะแรงกลัวลูกระเบิดน่ะแหละ

ลงรถไฟที่ตะพานหิน เกร่อยู่ที่สถานีพักใหญ่ คุณพ่อไปติดต่อหาเช่าที่พัก เพราะเราตกลงว่าจะอยู่ที่ตะพานหินดูทีท่าสักเดือนหนึ่งก่อน ประมาณสัก ๕ โมงเย็น คุณพ่อจึงกลับมาบอกว่าได้ห้องแถวที่ในตลาดห้องหนึ่ง มี ๒ ชั้น และบังเอิญมีอยู่เพียงห้องเดียว เห็นจะต้องอยู่ไปก่อน จึงได้ขนข้าวของไปพัก

เป็นห้องทึบ ๆ ลึกยาวพอดู เมื่อเราก้าวเข้าไปก็ดูเยือกเย็นอย่างไรชอบกล ห้องมีสภาพเหมือนไม่เคยมีใครอยู่มานาน หยากไย่รกรุงรังไปหมด ห้องน้ำห้องส้วมใช้รวมกันทั้งแถว อยู่ห่างจากห้องพักของเราไป ๓ ช่วงเสารั้ว ขณะนั้นเย็นมากแล้ว จวนค่ำ เราจึงเก็บกวาดเฉพาะชั้นล่างเพื่อหลับนอนในคืนแรกไปก่อน

ดิฉันได้สังเกตเห็นเสาห้องเสาหนึ่งมีลักษณะแปลก ตอนบนสุด ของเสามีมันเยิ้ม เหมือนน้ำมันหกมาจากข้างบน ถามคุณพ่อดู คุณพ่อบอกว่าไม่มีอะไร เจ้าของเขาคงทาน้ำมันไว้ คุณพ่อรู้แล้วว่าเสานั้นตกน้ำมัน แต่คุณพ่อไม่กล้าบอกพวกเรา เกรงว่าจะกลัวกัน

ตอนโพล้เพล้จวนค่ำแล้ว ดิฉันออกไปทางหลังบ้านเพื่อจะหาทางไปยังห้องน้ำ ขณะแรกที่มองออกไปยังรั้วลวดหนามซึ่งอยู่ไม่ห่างหลังห้องเท่าไรนัก ก็ได้เห็นเด็กคนหนึ่งเป็นผู้ชายนั่งอยู่บนหัวเสา คิดเอาว่าเด็กคนนี้ซนเอาการทีเดียว แต่เมื่อเงยหน้าขึ้นอีกทีกลับเห็นเด็กคนนั้นไม่มีหัว มีแต่ตัวนั่งอยู่ และเพียงชั่วกระพริบตาครั้งเดียวก็กลับหายไปหมด ไม่เห็นมีเด็กที่ไหนและในบริเวณนั้นก็เงียบไม่เห็นมีผู้คนที่ไหนอีก

อย่างชนิดที่ว่าไม่กลัวก็ยังวิ่งกลับเข้าไปหน้าบ้านแบบไม่ทัน ใจสั่นตัวสั่นงันงก คุณแม่ถามว่าเป็นอะไร ก็พูดไม่ออกบอกไม่ถูก กว่าจะควบคุมสติได้ก็นานโข แต่ก็ไม่กล้าพูดให้ใครฟัง เกรงจะหวาดกลัวกันไปทั้งบ้าน

คืนนั้นเรานอนรวมกันในมุ้งเดียวหมด ๖ คน เพราะเอามุ้งใหญ่ออกใช้เพียงหลังเดียวก่อน ประมาณสัก ๕ ทุ่มเห็นจะได้ เรานอนอยู่ยังไม่หลับได้ยินเหมือนเสียงฝีเท้าคนเดินอยู่ชั้นบน ทีแรกก็คิดว่าห้องข้างเคียงคงยังไม่นอนและคงยังทำธุรกิจใด ๆ อยู่ ห้องแถวก็เป็นเช่นนี้ เวลาเดินทีกระเทือนถึงกันหมด แต่ยิ่งดึกก็ไม่เห็นหยุดหลับนอนสักที ทีนี้มีเสียงเดินแล้วมาหยุดอยู่หัวบันไดทำท่าเหมือนจะลงมาข้างล่าง แต่ก็ไม่เห็นมีอะไรลงมา พอมาหยุดที่หัวบันไดทีหนึ่ง พวกเราก็จ้องตาเป๋งไปที่บันไดทุกทีพวกเราแน่ใจว่าไม่ใช่คนแน่ คุณพ่อสวดมนต์อยู่ตลอดเวลา เสียงเดินก็ยังคงมีอยู่เรื่อย ๆ จนรุ่งเช้าจึงเงียบหายไป

ตกลงคืนนั้นพวกเราไม่มีใครได้หลับกันเลยจนงีบเดียว พอรุ่งเช้าก็ไม่ฟังเสียงละ ขนข้าวของออกทีเดียว อยู่ไม่ได้เสียแล้ว ไปขอเช่าห้องโรงแรมอยู่เป็นเดือน

ตอนสายไปรับประทานอาหารที่ในตลาด จีนขายของที่อยู่ห้องแถวใกล้ ๆ กันถามว่า "เป็นไง ! อานาย เมื่อคืนถูกผีหลอกเหรอ"

จีนคนนั้นเล่าว่า ห้องนี้มีผีดุมาก คนแถวนี้ไม่มีใครกล้ามาอยู่เลย พวกเราต้องสวดอิติปิโส ฯ ต่อไปอีกนาน เพราะกลัวผีจะตามไปทักทายที่โรงแรมอีก

หลังจากนี้แล้วดิฉันก็ไม่ได้ประสบเรื่องผี ๆ อีกเลย จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๑๐ ดิฉันได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา ให้ไปทำการอบรมวิชาผู้กำกับลูกเสือสำรองชั้นเบื้องต้นแก่นักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษา ณ ค่ายลูกเสือวชิราวุธ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ซึ่งจะเปิดการอบรมวันที่ ๒๕ – ๒๗ สิงหาคม ๒๕๑๐ คณะใหญ่เขาเดินทางไปค่ายในตอนบ่ายของวันที่ ๒๔ แล้ว

แต่บังเอิญเย็นวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๑๐ (ตรงกับวันพฤหัสบดี) เป็นวันฌาปนกิจศพ คุณวัชรี เอี่ยมสกุล ภรรยาคุณเกรียง เอี่ยมสกุล อธิบดีกรมสามัญศึกษา ดิฉันจึงอยู่เผาศพเสียก่อน แล้วคิดจะขับรถส่วนตัวไปเองในตอนค่ำ

หลังจากเสร็จงานแล้วดิฉันได้ชวนคุณกมล ดิฐกมล ศึกษานิเทศก์เอก กรมสามัญศึกษาให้ไปเป็นเพื่อนกัน (ขณะนั้น คุณกมล รับราชการอยู่ทางจังหวัดชลบุรี แต่มีบ้านอยู่กรุงเทพ) ทีแรกคุณกมลตั้งใจจะไปตอนเช้าวันรุ่งขึ้น ส่วนดิฉันถ้าจะรอไปตอนเช้าก็เกรงจะไม่ทัน เพราะการอบรมเปิด ๘.๐๐ น. และจะต้องไปเตรียมงานก่อนด้วย ฉะนั้นจึงยืนยันจะไปให้ได้ในคืนนี้

คุณกมลเห็นดิฉันจะไปคนเดียวแน่ก็เลยกลับใจไปเป็นเพื่อนด้วย เราออกจากกรุงเทพ ๑๙.๔๐ น. ไม่ได้หยุดพักที่ใด ประมาณ ๒๑.๐๐ น. วิ่งมาถึงกิโลเมตรที่ ๘๑.๕ ทางตรงนั้นเป็นทางโค้งนิด ๆ และมีสะพานเตี้ย ๆ ตรงโค้งพอดี ดิฉันเปิดไฟสูง วิ่งไปด้วยความเร็วประมาณ ๖๐ ไมล์ ตามปกติดิฉันขับรถระมัดระวังมากและถนนนี้ก็เคยไปมาเสมอแม้กลางคืน รถก็อยู่ในสภาพดีพร้อมทุกอย่าง

ขณะนั้นถนนโล่ง ปลอดรถ เพราะเปิดไฟสูงซึ่งเห็นทางได้ในระยะไกลมาก รถบรรทุกคันหนึ่งกำลังวิ่งสวนทางมา ทางสวนก็ปลอดรถเช่นกัน เมื่อใกล้จะถึงโค้งและใกล้จะสวนทางกัน มองดูแล้วก็ทางปลอดภัยด้วยกันทั้งคู่ ดิฉันจึงลดไฟสูงลงเหลือแต่ไฟใหญ่ แต่ในพริบตานั้นเอง ไม่ทราบว่ารถจักรยานยนต์ มาจากทางใครมาล้มขวางอยู่ในทางของดิฉัน ลักษณะเหมือนว่ามันนอนอยู่ในทางนั้นนานมาแล้ว ซึ่งเมื่อครู่นี้ดิฉันก็เห็นถนนว่างอยู่และพอเห็นรถก็เป็นเวลาจวนตัวเสียแล้ว เป็นจังหวะที่จะต้องสวนกับรถบรรทุกตรงนั้นพอดี

รถบรรทุกวิ่งมาถึงสะพานแล้วกำลังเข้าโค้ง ไม่ได้แน่ ขืนสวนกันตรงนั้นก็ต้องยับไปด้วยกันอย่างไม่มีปัญหา จะหักหลบไปทางซ้ายก็จะพุ่งลงคู และข้อสำคัญไม่เห็นเลยว่ามีคนยืนอยู่แถวนั้นหรือไม่ ถ้าเฉี่ยวโดนคนละก็มีหวังไป "ห้องกรง" แน่เทียว

มันเป็นวินาทีที่ฉุกละหุกที่สุด ทางเดียวที่จะแก้ไขได้คือชนมอเตอร์ไซค์ เมื่อจะชนสิ่งที่กีดขวางข้างหน้าจริงแล้ว ก็อดที่จะเบรกไม่ได้ เพื่อเป็นการช่วยให้ชนอย่างเบาที่สุด แต่ที่ไหนได้การเบรกในขณะที่รถกำลังซึ่งใช้ความเร็วทำให้หยุดหมดทั้ง ๔ ล้อโดยกะทันหัน หรือที่เรียกว่าล้อตาย ทำให้รถลื่นปร๊าดแฉลบออกทางขวามือ (ซึ่งที่จริงจังหวะนั้นควรจะชนมอเตอร์ไซค์แล้วด้วยซ้ำ แต่กลับไม่ได้ชน) เป็นเวลาเดียวกับที่รถบรรทุกวิ่งมาถึง

ในความรู้สึกเหมือนกำลังทะยานเข้าหาอะไรอย่างหนึ่งที่มหึมาจริง ๆ แต่ดิฉันสติดีตลอดเวลา ได้พยายามหักพวงมาลัยหลบมาทางซ้ายเต็มกำลัง แต่พวงมาลัยแข็งทื่อดูไม่ขยับเขยื้อนเอาเสียเลย ไม่มีเวลาคิดอะไรอีกแล้ว

เสียงดังโครมใหญ่กระทบกันทางด้านขวาเต็มแรง รถถูกเหวี่ยงถอยหลังกลับไปประมาณ ๑๐ เมตร แล้วตกท้ายห้อยอยู่ในคู เดชะบุญไม่พลิกคว่ำ

ดิฉันนั่งอยู่ในลักษณะมือกำพวงมาลัยแน่น และพวงมาลัยนั้นบิดเบี้ยวหักคามือ ดิฉันยังมีสติดีทุกอย่างขณะที่กระแทกลงไปหยุดอยู่ในคู

ฉับพลันนั้น ไม่ทราบว่ามีอะไรอย่างหนึ่งทำให้ดิฉันหันไปทางท้ายรถด้านซ้ายมือ (รถที่นั่งขับขวา) ก็พอดีเห็นชายคนหนึ่งมาจากทางไหนก็ไม่ทราบ มาโผล่หน้าอยู่ที่หลังกระจกข้างท้ายรถ ใส่เสื้อลายเป็นริ้ว ๆ สีเทาดำ หน้าตาขมุกขมอมผมยุ่งเหยิง กำลังมองมาทางดิฉันแล้วพูดอะไรก็ไม่ทราบ เห็นแต่ปากผะงาบ ๆ

ดิฉันจึงหันมาเปิดประตูรถ ออกมานอกรถเพื่อจะสอบถามเรื่องราวกันให้แน่ว่าพูดอะไรไม่รู้เรื่อง ก็พอดีมีคนที่ประสบเหตุการณ์และรถติดไปกันไม่ได้ เพราะรถบรรทุกและเศษเหล็กที่ชนขวางกันอยู่บนถนน ได้เข้ามาไต่ถามว่ามีใครได้รับอันตรายอย่างใดบ้าง เห็นรถแล้วก็คิดว่าอย่างน้อยก็คางเหลือง แต่เดชะบุญทั้งดิฉันและคุณกมลไม่เป็นอะไรเลย (ต่างมีหลวงพ่อดีด้วยกันทั้งคู่) คุณกมลเพียงแต่เจ็บหัวเข่านิดหน่อยและดิฉันก็ข้อมือเจาะเล็กน้อย เนื่องจากถูกหูช้างกระแทก

ดิฉันหันไปชี้ให้ดูรถมอเตอร์ไซค์ว่าเป็นต้นเหตุ แต่รถมอเตอร์ไซค์ก็ไม่มีเสียแล้ว หายไป ทั้งชายคนที่เห็นเมื่อครู่ก็หายไปด้วย ขณะที่เกิดเหตุ ก็เป็นระยะเวลาเพียง ๒–๓ นาทีเท่านั้น เสียงสตาร์ทรถมอเตอร์ไซค์ก็ไม่ได้ยิน ไม่ทราบว่าหายไปอย่างไรได้รวดเร็วมาก

อีกสัปดาห์หนึ่งต่อมา ตรงกับวันพฤหัสบดีอีกเหมือนกัน มีบัณฑิตหนุ่มกลับจากพาเพื่อนชาวอินโดนีเซียไปเที่ยวพัทยา ขณะจอดรถคอยรถสวนอยู่ท้ายรถบรรทุกคันหนึ่ง มีรถบรรทุกวิ่งมาข้างหลังชนอัดก๊อปปี้กับรถบรรทุกคันหน้า บัณฑิตหนุ่มคนขับตายคาพวงมาลัย เหตุเกิดตรงระหว่างกิโลเมตรที่ ๘๑.๕ – ๘๒ ซึ่งเป็นจุดที่ห่างกับที่ดิฉันประสบเหตุเพียงไม่ถึงครึ่งกิโลเมตร

เพื่อน ๆ ที่เมืองชลเล่าให้ฟังในภายหลังว่า มีมอเตอร์ไซค์เกาะท้ายกันคว่ำตายคาที่ทั้งคู่ในบริเวณนั้น แต่ก็ไม่ได้ยืนยันจุดที่แน่นอน ต่อมาก็ได้มีรถคว่ำตายกันไปหลายศพแล้วในละแวกเดียวกันนี้

เรื่องนี้ทำให้ดิฉันรู้สึกเหมือนว่าตายแล้วเกิดใหม่ แต่วินิจฉัยไม่ออกว่าสิ่งที่เห็นในคราวนั้น เป็นคนจริง ๆ หรือเป็นภาพลวงตาที่เกิดจากผีสางหรือดวงวิญญาณกันแน่ อย่างไรก็ดี ดิฉันก็ได้ทำบุญกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ที่ล่วงลับแล้ว เพราะเป็นทางเดียวที่ทำให้จิตใจสบายและหายห่วง เมื่อดิฉันขับรถผ่านที่ตรงนั้นทีไร เป็นต้องแจ้งร้องบอกเหตุการไปมาด้วยเสียงแตรเป็นการคารวะทุกทีไป (ตามแบบที่ชาวรถเขาทำกัน) ก็ไม่ทราบว่าที่เราทำดังนี้น่ะ เชื่อหรือไม่เชื่อว่าผีหรือวิญญาณมีจริงหรือไม่.

หมายเหตุของผู้รวบรวบ

ตอนต้นของเรื่องนี้ ที่เกี่ยวกับห้องแถวที่ตะพานหิน เรื่องแรกอาจเป็นได้ว่าคุณสุมน "ตาฝาด" ไปเพราะเหน็ดเหนื่อยและตื่นเต้น และภาพเด็กที่เห็นนั้นก็เป็นอยู่ชั่วขณะเดียว

ส่วนเรื่องที่สอง ที่ได้ยินเสียงคนเดินอยู่บนชั้นสองของห้องพักนั้น ถ้าหากได้มีคนใจกล้า ขึ้นไปดูว่าไม่มีคนจริง ๆ และเวลาขึ้นไปเสียงเงียบ แต่พอลงมาเสียงกลับมาใหม่ เช่นนี้คงจะเพิ่มน้ำหนักของเรื่องยิ่งขึ้นอีกมาก คำถามของคนจีนเพื่อนบ้านนั้นอาจจะเป็นด้วยความสุจริตใจหรือไม่ก็ได้ เคยมีตัวอย่างคนแกล้งทำให้สถานที่บางแห่งมีชื่อเสียงว่าผีดุ เพื่อเหตุผลของตนเอง เช่นเพื่อความสนุกหรือเพื่อแผนการทุจริตบางอย่าง

เรื่องอุบัติเหตุบนถนนกรุงเทพ–ชลบุรี ทำให้นึกถึงเรื่องที่เคยเล่า ๆ กันมาว่า ผีตายโหงนั้นต้องวนเวียนอยู่ในบริเวณที่ตายจนกว่าจะมีคนมาตาย ณ ที่นั้นอีก จึงจะไปผุดไปเกิดได้ เพราะนั้นจะต้องคอยชักจูงหรือชักชวนให้มีคนตายด้วยเหตุคล้าย ๆ กัน

ถ้านักจักรยานยนต์ที่คุณสุมนเห็นนั้นเป็นผีจริง ก็คงได้กระทำอุบายให้เห็นจักรยานยนต์ล้มขวางหน้าอยู่ เพื่อให้คุณสุมนหักรถหลบไปทางขวา จะได้ชนกับรถบรรทุกอย่างจังและคงจะต้องเกิดการตายขึ้นบ้าง แต่บังเอิญคุณสุมน "มีหลวงพ่อดี" และมีสติ ตัดสินใจถูกต้อง จึงรอดตายมาได้

เรื่องนี้ยังจะต้องตั้งปัญหาว่า คุณสุมนได้เห็นจักรยานยนต์จริง หรือตาฝาดไปเพราะง่วง ฯลฯ การที่มีอุบัติเหตุเกี่ยวกับจักรยานยนต์ ก่อนหน้านั้นคงจะชวน ๆ ให้นึกถึงผีอยู่บ้าง แต่ก็ต้องรับว่าสายสัมพันธ์ออกจะเลือน ๆ อยู่ เพราะไม่รู้จุดแน่นอน อุบัติเหตุคนตายที่เกิดขึ้นภายหลังก็เช่นเดียวกัน

ได้สอบถามเพิ่มเติมว่า คุณกมลซึ่งนั่งคู่ไปกับคุณสุมนนั้น ได้เห็นจักรยานยนต์และคนที่มาพูดด้วยทางท้ายรถหรือเปล่า

ได้รับคำตอบว่า คุณกมลได้เห็นจักรยานยนต์ แต่ไม่เห็นคน (ที่จริงไม่อาจเห็นได้เพราะคนโผล่ทางกระจกข้างหลังซึ่งมีส่วนของรถบังตาคุณกมลไว้) ข้อนี้แสดงว่าการที่คุณสุมนเห็นจักรยานยนต์ล้มขวางหน้าอยู่นั้น ไม่ใช่เป็นเพราะตาฝาดเนื่องจากง่วงหรืออะไรทำนองนั้น

....

เรื่องที่ ๘
เจ้าพ่อนนทรีย์

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

(เรื่องนี้และเรื่องที่ ๙ เขียนขึ้นตามประสบการณ์ของผู้รวบรวมเอง สำหรับท่านผู้อ่านซึ่งไม่รู้จัก ขอเรียนว่า ผู้รวบรวมสำเร็จวิชาแพทย์ และวิชาเคมีในประเทศไทย และประเทศเยอรมนีตามลำดับ และเป็นอาจารย์สอนวิทยาศาสตร์อยู่ในโรงเรียนแพทย์เป็นเวลาประมาณสามสิบหกปี มีความสนใจในพระพุทธศาสนา และชอบศึกษาหาความจริงเกี่ยวกับเรื่องชีวิตและธรรมชาติทั่วไป ตำบลที่ติดต่อคือ บ้านเลขที่ ๑๖ ซอยพระราชครู ถนนพหลโยธิน กทม.)

ในประมาณเดือนพฤษภาคม พ.ศ.๒๕๐๑ ผู้เขียนปรับปรุงอาคารในบริเวณบ้านที่ซอยพระราชครู เพื่อก่อสร้างโรงเรียนสวนบัว มีความจำเป็นจะต้องตัดต้นนนทรีต้นหนึ่งซึ่งปลูกมาเกือบเจ็ดปีแล้ว และกำลังแผ่กิ่งก้านสาขาสวยงามมาก ผู้เขียนรู้สึกเสียดายจึงคิดจะทำการย้ายไปปลูกที่ใหม่ เมื่อคนอื่นได้ทราบเข้าก็บอกว่าตายแน่ทั้งนั้น เพราะต้นใหญ่มากแล้ว ส่วนลำต้นมีขนาดคนตัวใหญ่ ๆ และสาขาก็กว้างไม่น้อยกว่าสิบเมตร ผู้เขียนอดเสียดายไม่ได้ และนึกถึงที่เคยมีคนเล่าให้ฟังว่าต้นไม้ใหญ่ ๆ บางทีมีรุกขเทวดาอาศัยอยู่

ในตอนค่ำวันหนึ่ง จึงได้ไปที่ต้นไม้และพูดขึ้นว่าหากมีเทวดาอาศัยอยู่ที่ต้นไม้นี้ ก็ขอให้ช่วยให้ย้ายที่ไปได้โดยไม่ตาย แล้วผู้เขียนก็ให้ทำการย้าย ชั้นต้นขุดดินเป็นร่องลงไปโดยรอบโคนต้น ขนาดกว้างพอสมควร แล้วทิ้งไว้เช่นนั้นเจ็ดวัน เพื่อให้ต้นไม้รู้ตัว พอถึงวันพฤหัส ฯ เป็นวันหยุดงาน (เรื่องอะไรจำไม่ได้) ก็จัดการย้ายโดยขุดดินลึกลงไปโดยรอบ

ต้นไม้นั้นขึ้นอยู่ริมบ่อน้ำหน้าบ้าน พอขุดดินลึกลงไปก็เลยล้มลงไปทอดลำต้นอยู่ในบ่อ (ซึ่งตรงนั้นกว้างประมาณห้าหกเมตร) กิ่งที่อยู่ในน้ำก็ทิ่มลงไปในดินก้นบ่อ คนงานสี่ห้าคนช่วยกันฉุดลากอย่างไรก็ไม่เขยื้อน

ผู้เขียนจึงให้รานกิ่งเล็ก ๆ ออกจนหมดเพื่อให้เบาเข้า แต่ก็ยังลากไม่ไป ในที่สุดก็รานหมดเหลือแต่กิ่งใหญ่กลางต้นสองกิ่ง ซึ่งสั้นกุดเพียงสักสามเมตร แม้กระนั้นก็ลากไม่ไป เพราะกิ่งข้างล่างตำติดอยู่กับดิน ในที่สุดก็ต้องเลิกเพราะเห็นว่าไม่มีทาง ต้นไม้นั้นก็แช่น้ำจมอยู่ในบ่อ มีแต่กิ่งเอกโผล่พ้นน้ำขึ้นมาสักครึ่งเมตรเท่านั้น ผู้เขียนคิดว่าทิ้งเอาไว้ก่อน วันหลังน้ำน้อยลงแล้ว จึงค่อยตัดทอนเอาขึ้นมาทำฟืน

ในวันเสาร์ต่อมา (หลังจากนั้นประมาณสิบวัน) ขณะโพล้เพล้เข้าใต้เข้าไฟ ผู้เขียนไปเดินเล่นแถวบ่อนั้น มองเห็นกิ่งไม้โผล่พ้นน้ำขึ้นมา ก็อดนึกเสียดายไม่ได้ พร้อมกับนึกว่า รุกขเทวดาคงจะไม่มีแน่

ถ้ามีก็คงไม่ได้อยู่ที่ต้นไม้นั้น ในทันใดนั้นเอง ก็มีความคิดผลุดขึ้นมา คล้าย ๆ กับมีคนมาบอกให้ ว่า "ทำไมไม่ใช้เครื่องช่วยแรง"

ผู้เขียนไม่ยืนยันว่ามีเหตุกระตุ้นมาจากภายนอก หรือนึกคิดขึ้นมาได้เอง แต่เวลานั้นรู้สึกขนลุก และนึกได้ว่า พี่เขยซึ่งอยู่บ้านติดกันนั้น เป็นช่างก่อสร้าง มีรอกทุ่นแรงใช้หลายขนาด สมควรจะขอยืมเขาเอามาลองยกดู พอรุ่งขึ้นก็จัดการดังที่นึก เอารอกติดตั้งเข้าบนสะพาน ห่างจากปลายต้นไม้ที่โผล่พ้นน้ำสี่ห้าเมตร แล้วก็เอาเชือกผูกกับตอนกลางต้นและดึงด้วยรอก ปรากฏว่า ดึงกิ่งที่ทิ่มดินอยู่หลุดขึ้นมาได้ ก็เลยใช้รอกนั้นเอง ดึงให้ตั้งต้นขึ้น แล้วให้คนประคองข้ามบ่อ ไปปักลงในหลุมที่ขุดเตรียมรับไว้บนตลิ่งตรงข้าม ระยะห่างจากที่จมน้ำอยู่ประมาณสิบเมตร

เมื่อปักเรียบร้อยแล้ว ต้นนนทรีย์ต้นนั้นก็มีแต่ลำต้นก็กิ่งใหญ่สองกิ่ง และกิ่งขนาดย่อมอีกสองกิ่งสามกิ่ง ดู ๆ ไม่น่าจะรอดอยู่ได้ แต่ปรากฏว่าต้นไม้นั้นงอกวันงอกคืน และภายในไม่กี่เดือนก็เป็นต้นไม่อย่างปกติ เว้นแต่เตี้ยลงไปกว่าเก่า โดยที่ได้จัดการขุดหลุมลึกเมตรเศษในตอนปลูกใหม่ เพราะกลัวว่าจะล้ม ต่อมาได้จัดการถมบ่อ และปรับปรุงที่บริเวณนั้นใหม่หมด เพื่อประโยชน์ของโรงเรียนที่สร้างขึ้นใหม่

ถึงกลางปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ผู้เขียนแก้ไขถนนเข้าและออกจากโรงเรียนสวนบัว มีความจำเป็นจะต้องย้ายศาลพระภูมิ ซึ่งปลูกอยู่ทางด้านหน้าโรงเรียน ในระยะที่กำลังครุ่นคิดจะไปปรึกษาผู้ชำนาญในเรื่องตั้งศาลพระภูมิ ก็พอดีวันหนึ่ง ขณะที่นั่งรับประทานข้าวหน้าไก่ ที่ร้านใกล้ห้าแยกพลับพลาไชย ได้เห็นคุณหมอ ส.น. แพทย์แผนปัจจุบันเข้านั่งที่โต๊ะไม่ห่างกันนัก คุณหมอผู้นี้ ผู้เขียนทราบกิติศัพท์ว่าเป็นผู้ปฏิบัติทางจิต ตามวิธีของพระพุทธศาสนาได้ในขั้นสูงมาก และเป็นผู้มีความสามารถในการทำพิธีต่าง ๆ รวมทั้งตั้งศาลพระภูมิด้วย

มีความยินดีที่ได้พบโดยบังเอิญ จึงได้ลุกขึ้นไปนั่งด้วย แล้วออกปากขอความช่วยเหลือ คุณหมอ ส.น. ทำท่าเสียใจแล้วบอกว่า

"ขอประทานโทษท่านอาจารย์ ตอนนี้ผมเลิกยุ่งเรื่องพรรณนี้เสียแล้ว"

ผู้เขียนรู้สึกผิดหวังนิดหน่อย แต่ก็เข้าใจได้ดี เพราะรู้ว่า การใช้อำนาจจิตในเชิงที่พูดกันอยู่นี้น เป็นการไม่ถูกต้องนัก แต่แล้ว ในขณะต่อไปนั้นเอง คุณหมอ ส.น. ก็พูดต่อไปว่า

"แต่ผมคิดว่า ที่บ้านท่านอาจารย์นั้น หากปลูกศาลเทพารักษ์ขึ้นสักศาลหนึ่งละก็จะดีมากทีเดียว"

ผู้เขียนยังไม่ทันคิดอะไร ก็ได้ถามต่อไปว่า ปลูกที่ตรงไหนถึงจะดี

คุณหมอ ส.น. พูดต่อไปว่า "ปลูกตรงต้นไม้ใหญ่ที่ข้างขวาของโรงรถ และหันหน้าศาลไปทางทิศตะวันออก"

ผู้เขียนได้ยินเช่นนั้นแล้ว ก็ขนลุก เพราะต้นไม้ที่เธอหมายถึงนั้นก็คือ ต้นนนทรีย์ที่ย้ายไปนั่นเอง และในบริเวณนั้นก็มีต้นไม้ใหญ่อยู่ต้นเดียว ไม่มีทางเข้าใจผิดแน่ ทั้งที่ให้หันหน้าศาลไปทางทิศตะวันออกนั้นก็พอเหมาะ คือเป็นทางถนนที่ผ่านหน้าโรงรถ ถ้าหันไปทางทิศอื่นก็ไม่เหมาะแน่

ผู้เขียนบอกกับคุณหมอ ส.น. ว่า "ผมขออนุญาตไหว้ความรู้ของคุณหมอสักทีหนึ่ง" และก็ได้ไหว้จริงทั้ง ๆ ที่คุณหมอ ส.น. ได้เป็นลูกศิษย์มาก่อน ผู้เขียนไหว้วิชาความรู้ของเธอ ซึ่งเห็นว่าสูงกว่าวิชาที่ผู้เขียนเองมีอยู่อย่างมาก

ผู้เขียนไม่สามารถจะอธิบายได้ว่าคุณหมอ ส.น. สามารถรู้เรื่องต้นไม้นั้นได้อย่างไร เพราะเธอไม่เคยไปที่บ้านผู้เขียน ที่น่าประหลาดก็คือ จำเพาะบอกให้ตั้งศาลที่ต้นไม้ต้นนั้น จะว่าเธอได้รับการบอกเล่าทางจิต (เทเลปาธีย์) ไปจากผู้เขียนนั้น เป็นไปไม่ได้แน่ เพราะขณะนั้นผู้เขียนกำลังนึกถึงแต่ศาลพระภูมิ ไม่ได้นึกถึงเทพารักษ์ และไม่ได้นึกถึงการตั้งศาลเทพารักษ์เลย

จากเรื่องที่เกิดขึ้นนี้ ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะสรุปว่า คุณหมอ ส.น. มีญาณวิเศษที่ทำให้เห็นไปถึงที่บ้านผู้เขียนได้ในขณะที่เธอนั่งอยู่ที่ในร้านใกล้ห้าแยกพลับพลาไชย และเห็นมีเทวดาอาศัยอยู่ที่ต้นนนทรีย์ ผู้ซึ่งสมควรจะมีศาลเป็นที่อาศัย

ต้นนนทรีย์ที่กล่าวถึงนี้ ยังอยู่ในที่ ๆ ได้ย้ายไปปลูก มีสาขาแผ่กว้างพอใช้ แต่ต้นไม่สูงใหญ่เท่าที่ควรจะเป็น คงจะเนื่องด้วยตอนปลูกใหม่ได้ฝังลงไปลึกมากเกินไปดังกล่าวแล้ว ศาลเทพารักษ์ก็ยังอยู่ที่ใต้ต้นไม้นั้น.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

การที่ต้นนนทรีย์จะกลับงอกขึ้นมาใหม่ได้หลังจากถูกทอนกิ่งเกือบหมด (ซึ่งเป็นประโยชน์ในการฟื้นตัว) และแช่อยู่ในน้ำถึงสิบวัน ไม่ใช่เป็นเรื่องพิสดาร อาจจะเป็นไปได้ เพราะธรรมชาติของต้นไม้บางต้นทนทานมาก ที่แปลกในเรื่องก็คือการที่คุณหมอ ส.น.แนะนำให้ปลูกศาลเทพารักษ์แทนจะแนะนำเรื่องศาลพระภูมิ และให้ปลูกตรงต้นนนทรีย์นั้นเสียด้วย

....

เรื่องที่ ๙
เจ้าแม่สาลี่

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

เมื่อประมาณกลางปี พ.ศ.๒๕๐๑ หม่อม ก. ญาติฝ่ายภรรยาของผู้เขียนได้ประสบเคราะห์ร้าย ถูกสั่งให้พักงานโดยมิได้คาดหมายและด้วยเหตุผล ซึ่งที่จริงมิใช่ความผิดของเธอเลย ญาติมิตรได้พากันไปเยี่ยมเยือนเพื่อถามข่าวและเพื่อแสดงความเสียใจด้วย เมื่อผู้เขียนและภรรยาไปเยี่ยมเธอก็ได้เล่าให้ฟังว่า ก่อนหน้าที่จะถูกพักงานไม่เท่าใดนัก ระหว่างไปพักผ่อนที่หัวหิน ภรรยาของเธอได้เห็นปีศาจตนหนึ่ง เลยคิดว่าที่เกิดเคราะห์ร้ายภายหลังอาจจะเป็นเพราะเหตุนั้น

ผู้เขียนได้ยินกิติศัพท์ที่เกี่ยวกับความสามารถในเรื่องผีสางและอื่น ๆ ของคุณหลวง ส. มามาก และได้สนิทสนมกับท่านในระหว่างที่ไปช่วยราชการทหารเรือในตอนสงครามอาเซียบูรพา จึงได้ชักชวนให้คุณพี่หม่อม ก. ไปหา และก็ได้ไปพบท่านในเช้าวันหนึ่งหลังจากนั้นไม่นานนัก

เมื่อได้แนะนำให้รู้จักกันแล้ว หม่อม ก. และคุณพี่ ช. ภรรยาของเธอก็ได้ช่วยกันเล่าเรื่องให้คุณหลวง ส. ฟัง กล่าวโดยสังเขปคือครอบครัวของเธอได้ไปพักที่บ้านของท่านพ่อที่หมู่บ้านตะเกียบ ตำบลหนองแก เลยไปจากหัวหินเล็กน้อย เป็นบ้านที่สร้างขึ้นเองตั้งแต่สมัยสามสิบปีมาแล้วและเคยไปพักกันทุก ๆ ปี โดยไม่เคยมีวี่แววอะไรผิดปกติ

เช้ามืดวันหนึ่งคุณพี่ ช. ตื่นขึ้น รู้สึกว่ามีคนมายืนอยู่ที่ปลายเท้า เข้าใจว่าเป็นคุณพี่อีกคนหนึ่ง แต่พอเพ่งดูก็เห็นเป็นหญิงแปลกหน้า ค่อนข้างสาว สวมเสื้อกางเกงแบบจีนสีขาว ผมสยาย ยืนจ้องหน้าเธออยู่เฉย ๆ เธอเห็นว่าเป็นผีก็หลับตาลงพอลืมขึ้นใหม่ก็ไม่เห็นรูปนั้นอีก คุณพี่ ช. ไม่ได้เล่าเรื่องให้ใคร ๆ ฟัง เพราะเกรงเด็ก ๆ จะกลัว

ในเวลาต่อมา คนขับรถของเธอนอนพักตอนกลางวันอยู่ในห้องใหญ่หน้าบ้านคนเดียว ขณะที่คนอื่น ๆ ไปเที่ยวกัน เขาตกใจตื่นขึ้นก็มองเห็นผู้หญิงแบบเดียวกับที่กล่าวนี้ยืนจ้องหน้าอยู่ พอเขาหลับตาลงแล้วลืมขึ้นใหม่ก็หายไป คุณพี่หม่อมสงสัยว่าปีศาจที่เห็นนั้นอาจจะมาให้โทษ จึงต้องถูกพักงานโดยไม่มีความผิด

เมื่อเล่าจบลงแล้วคุณหลวง ส. พูดขึ้นว่า "หนองแกผมไม่เคยไป" แล้วก็นั่งสงบอยู่ขณะหนึ่งคล้าย ๆ กับทำบริกรรมอะไรสักอย่าง

ทันใดนั้นท่านพูดขึ้นว่า "มีเรือ มีเรืออะไร"

ผู้เขียนได้ยินแล้วก็งงและนึกในใจว่าคราวนี้คุณหลวงเห็นจะพลาดเสียแล้ว เพราะผู้เขียนและครอบครัวได้ไปอาศัยพักอยู่ที่บ้านเดียวกันนั้นเพิ่งกลับมา และไม่เห็นมีเรืออะไรสักอย่าง

แต่คุณพี่หม่อมพูดขึ้นว่ามีเรือโป๊ะซึ่งแตกระหว่างพายุใหญ่เมื่อตอนหางไต้ฝุ่นผ่านเข้ามา (ผ่านเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ แต่ไม่รุนแรงมาก ก่อนกรณี แหลมตะลุมพุก) คลื่นซัดมาติดที่ชายหาดหน้าบ้าน คนเฝ้าบ้านเห็นว่าเกะกะ จึงได้ช่วยกันลากขึ้นไปไว้ทางด้านใต้ของบ้านใกล้ไปทางรั้วชายบ้าน

คุณหลวง ส. ชี้แจงต่อไปว่า ผู้หญิงที่เห็นนั้นเป็นแม่ย่านางเรือลำที่แตกและติดมากับเรือจากเมืองชล เห็นว่าบ้านน่าอยู่จึงไปอาศัยอยู่ด้วย เขามาดี เขาไม่ได้มาร้าย ที่ต้องถูกพักงานนั้นเป็นเรื่องเคราะห์ของเราเอง ไม่ได้เกี่ยวกับการที่เห็นแม่ย่านางเรือ แต่ถ้าจัดการต้อนรับเขาดี เขาก็อาจช่วยทำประโยชน์ให้ได้ ท่านได้แนะนำให้จัดตั้งศาลขึ้นในบริเวณบ้าน ทำแบบบ้านไทย เขียนป้ายติดว่า "เจ้าแม่สาลี่" และให้เชิญแม่ย่านางเรือไปสิงสถิตที่นั่น ถ้าขอให้เขาช่วยเหลือ เขาก็อาจช่วยได้

คุณพี่ได้ไปจัดการตามคำแนะนำ ต่อมาไม่ช้า ก็กลับเข้าทำงานในตำแหน่งใหม่ มีเรื่องแถมท้าย คือ คนขับรถที่ได้เห็น "เจ้าแม่" นั้น ได้ขอลาภจากเจ้าแม่ และถูกลอตเตอรี่ ได้เงินห้าร้อยบาทในเวลาต่อมา

ผู้เขียนไม่อาจทราบว่า "เจ้าแม่สาลี่" จะมีตัวตนจริงหรือไม่ และการที่คุณพี่หม่อม ก. ได้กลับเข้าทำงานอีกก็ดี หรือการที่คนขับรถถูกลอตเตอรี่ก็ดี เป็นเพราะอิทธิฤทธิ์ของเจ้าแม่หรือมิใช่ แต่ผู้เขียนรู้แน่ว่า คุณหลวง ส. ท่านสามารถเห็นไปถึงหนองแก หัวหินได้ขณะที่นั่งอยู่ในบ้านที่ใกล้ปากคลองบางกอกน้อย และเห็นชัดเจนถูกต้องดีกว่าผู้เขียนซึ่งได้ไปอยู่ในสถานที่นั้นด้วยตนเอง

ความสามารถเห็นอย่างพิเศษนี้ ท่านว่าเป็นอำนาจจิตที่เกิดจากการทำสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนา อำนาจพิเศษนี้ต้องอาศัยจิตที่บริสุทธิ์จากกิเลสคือโลภ โกรธ หลง ถ้าจิตไม่บริสุทธิ์อำนาจเช่นนี้ก็ไม่เกิด หรือถ้าหากมีอยู่แล้วก็เสื่อมเสียไปได้ ผู้เขียนเองยังไม่เคยปฏิบัติได้ผลถึงขั้นที่กล่าวนี้ จึงไม่สามารถจะยืนยันอะไรได้

หมายเหตุของผู้รวบรวม

จุดน่าทึ่งในเรื่องนี้มีดังนี้
๑. ภรรยาหม่อม ก. และคนรถเห็น "ปีศาจ" มีลักษณะตรงกัน แม้เห็นคนละครั้งและไม่รู้เรื่องกัน น่าจะไม่ใช่ความฝัน (เพราะเล่าว่าตื่นแล้วทั้งสองคน) และคงจะไม่ใช่เห็นเพราะตาฝาด
๒. คุณหลวง ส. เห็นเรือแตกอยู่ที่หนองแก ขณะที่ท่านนั่งอยู่ที่ธนบุรี
๓. คนรถขอลาภจากเจ้าแม่ และถูกลอตเตอรี่

....

เรื่องที่ ๑๐
คนตายมาเข้าฝันคนเป็น

โดย บรรจบพันธุ์ นวรัตน์ ณ อยุธยา

(คุณบรรจบพันธุ์ นวรัตน์ ณ อยุธยา เป็นนักการศึกษาชั้นนำ โดยเฉพาะเกี่ยวกับอนุบาลศึกษา และนักเขียนมีชื่อ ตลอดจนนักเผยแพร่สารคดีทางวิทยุ เป็นผู้เชื่อมั่นในพระพุทธศาสนาและถือการกระทำคุณความดีเป็นหลักของชีวิต ผู้เขียนได้รู้จักและสนิทสนมกับท่านผู้นี้เป็นพิเศษ ก็เพราะเธอช่วยเป็นกำลัง และเป็นหลักสำคัญในการก่อร่างสร้างตัวของโรวงเรียนสวนบัวของผู้เขียน ตำบลที่จะติดต่อได้คือ โรงเรียนสวนเด็ก ถนนนามบัญญัติ ใกล้วัดมกุฎกษัตริยาราม พระนคร)

เรื่องของคนที่ตายไปแล้ว และมาเข้าฝันคนที่ยังอยู่ แล้วก็เป็นความฝันที่ตรงกับความจริง นี่ก็เป็นเรื่องแปลกที่น่าค้นคว้า ข้าพเจ้ามีเรื่องที่ประจักษ์กับใจตนเองมาเล่าสู่กันฟังสองเรื่อง

เรื่องที่ ๑

เรื่องนี้ เป็นเรื่องของคุณพ่อของข้าพเจ้าเอง ตามปกติแล้ว คุณพ่อ (พระพิจิตรจำนง แจง สังขดุลย์) เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ ท่านได้ใช้เวลาในบั้นปลายของท่านให้หมดไปด้วยการไปสนทนาธรรมกับบรรดาพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นที่เคารพและคุ้นเคยกับท่านในพระอารามต่าง ๆ ต่อมาเมื่อท่านถึงแก่กรรมลง บรรดาลูก ๆ ก็ได้ร่วมกันประกอบพิธีการกุศลให้กับท่านตามประเพณี สิ่งที่พวกลูกตั้งใจเป็นพิเศษก็คือการนิมนต์พระเถระซึ่งเป็นที่เคารพชอบพอของท่านมาร่วมพิธีทางศาสนา

ในกาลครั้งนี้ พวกเราคนหนึ่งรับหน้าที่ไปนิมนต์ท่านเจ้าอาวาสวัดโสมนัสวิหาร เจ้าคุณธรรมวราลังการ ซึ่งเวลานั้นท่านยังดำรงสมณศักดิ์เป็น เจ้าคุณอมรมุนี เมื่อท่านทราบว่าเราเป็นใครแล้ว ท่านก็ได้เล่าเรื่องที่ท่านฝันเห็นคุณพ่อให้ฟัง

ท่านว่าในฝันนั้นคุณพ่อได้ไปหาท่านที่กุฏิ ท่านจึงถามคุณพ่อว่า

"คุณพระมาได้อย่างไร ?"
คุณพ่อตอบว่า "มาโดยร่างใหม่"

ท่านถามต่อไปว่า "ปากคุณพระทำไมถึงบุบบับอย่างนั้น"
คุณพ่อตอบว่า "ไม่ทราบว่าเขาทำกันอย่างไร"

แล้วท่านเจ้าคุณจึงได้เล่าเรื่องฝันที่เกี่ยวกับคุณพ่อเรื่องอื่น ๆ ต่อไป แต่เรื่องที่สะกิดใจพวกเราก็คือที่ท่านฝันเห็นคุณพ่อไม่ได้ใส่ฟัน ซึ่งตรงกับความเป็นจริง

ในคืนที่คุณพ่อจากเราไปนั้น หลังจากที่ได้จัดให้ท่านได้รับประทานอาหารเย็นแล้ว พวกเราลงความเห็นว่าไม่ควรใส่ฟันให้ท่าน เพราะอาจจะไม่ปลอดภัย บังเอิญท่านก็มาสิ้นในคืนวันนั้นโดยที่ไม่มีฟันอยู่ในปาก เพราะฉะนั้นความฝันของท่านเจ้าคุณอมรมุนีที่เล่าให้เราฟังซึ่งเป็นที่อัศจรรย์ใจแก่พวกเราเป็นอย่างยิ่ง.

เรื่องที่ ๒

เรื่องนี้เป็นเรื่องของสามีข้าพเจ้าซึ่งถึงแก่กรรมไปแล้ว สามีข้าพเจ้าคือ ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์ ในระยะที่ป่วยใกล้จะถึงแก่กรรมนั้น ทั้งตัวเธอและข้าพเจ้าเองไม่เคยมีความนึกคิดว่า การป่วยครั้งนี้จะหมายถึงความตาย เพราะคนป่วยเองก็มีกำลังใจเข้มแข็ง และข้าพเจ้าเล่า ก็ยังอยู่ในวัยที่ไม่เคยเห็น ไม่เคยรู้จักกับคนไข้ที่มีลักษณะอาการของคนใกล้ตาย

ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงนึกอยู่ตลอดเวลาว่าข้าพเจ้าอยู่กับคนดีที่ปกติไม่ใช่คนป่วยไข้หนักแต่ประการใดเลย

คืนวันหนึ่ง จำได้ดีว่าเป็นคืนวันศุกร์ เรานั่งสนทนากันอยู่เช่นเคย หม่อมแม่ของคุณชายได้อยู่ ณ ที่นั้นด้วย ท่านปรารภขึ้นว่าในชีวิตของคุณชายที่ผ่านมานั้น "ชิงบวช" เสียทุกที ตามความหมายของท่าน ท่านว่าได้เตรียมที่จะบวชคุณชายถึงสองครั้ง และคุณชายเองก็ได้ไปหัดขานนาคแล้ว แต่ครั้นเมื่อถึงคราวที่จะบวช ก็ให้มีเหตุเป็นไป ฉะนั้นท่านจึงขอร้องแกมแนะนำว่า ชีวิตตอนนี้ไม่มีอุปสรรคอันใดแล้ว หายเจ็บนี่น่าจะบวชเสีย

คุณชายจึงหันมาถามข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าจะว่าอย่างไร ข้าพเจ้าตอบโดยไม่ต้องคิดว่า "อนุโมทนาค่ะ"

คุณชายท้วงขึ้นว่า "ตั้งสามเดือนนะฮะ"
ข้าพเจ้าตอบว่า "สามเดือนก็สามเดือน จะเป็นอะไรไป จบก็กลับไปทานข้าวกับคุณพ่อดังแต่ก่อน"

คุณชายจึงตอบว่า "ถ้าอย่างนั้นก็ตกลง"

หม่อมแม่เมื่อได้ยินคุณชายรับปากคำดังนั้น จึงส่งดอกไม้ธูปเทียนให้คุณชายจบ บนตัวเองว่า "หายเจ็บแล้วจะบวช"

ต่อมาอีกสองวัน คือในตอนกลางวันวันอาทิตย์ คุณชายเกิดมีอาการป่วยโดยกะทันหัน ในระยะแรกตัวเธอเองยังมีผัสสะอย่างสมบูรณ์ คือตายังมองเห็น หูยังคงได้ยิน และปากก็ยังคงพูดจา

ต่อมาอาการค่อย ๆ หนักขึ้น คือพูดไม่ได้ แต่ตายังคงส่ายมองข้าพเจ้าได้ และใช้มือทำอาการคล้ายจะบอกให้ทราบว่า ใกล้เวลาเต็มที่แล้ว ข้าพเจ้าได้สติและเข้าใจอาการทันที จึงพูดกับเธอว่า

"ไม่ต้องห่วงอะไรทั้งหมด ขอให้นึกอยู่อย่างเดียวว่า หายนี้แล้วจะบวช จะบวช"

คุณชายดับไปพร้อมกับคำว่า "บวช บวช" ของข้าพเจ้า

ในคืนวันนั้นเองญาติผู้ใหญ่ของเธอคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ห่างกันก็ฝันเห็นเธอ ท่านผู้นั้นเล่าว่า พอสวดมนต์ไหว้พระเสร็จแล้ว ก็เข้านอนและก็หลับทันที พอหลับก็ฝันเห็นขบวนแห่บวชนาค ดูเหมือนว่ากำลังเวียนนาครอบโบสถ์ นาคนั้นนั่งคานหาม มีสัปทนกั้น

ท่านจึงอยากจะดูว่านาคนั้นเป็นใคร แต่พอมองไป ในฝันนั้นก็บอกตัวเองว่า

"เอ๊ะ นั่นนิมิตร นี่นะ"

ฉะนั้น ท่านจึงมองดูอีกทีว่าแต่งตัวอย่างไร ก็ปรากฏว่านุ่งกางเกงจีนสีขาว ใส่เสื้อผ้าป่านขาว และสวมเสื้อนาคทับ เมื่อคุณชายสิ้นนั้น ก็นุ่งกางเกงจีนสีขาวแล้วสวมเสื้อผ้าป่านสีขาว

ข้อความในฝันที่ท่านผู้ใหญ่ท่านนี้เล่าให้ข้าพเจ้าฟัง ทำให้ข้าพเจ้างงงัน เพราะท่านผู้นี้ไม่ทราบเรื่องราวใด ๆ ของเราเลย ไม่ทราบว่าเราบอกหนทางแก่ผู้ตายว่าอย่างไร และก็มิได้มาเห็นภาพของคุณชายขณะที่ใกล้จะตาย ไฉนจึงบอกเล่าถึงเรื่องเครื่องแต่งกายของคุณชายที่สวมใส่ในขณะนั้นได้ถูกต้อง.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

โดยธรรมชาติเรื่องฝันเป็นเรื่องที่มีคุณค่าน้อยสำหรับการอ้างหลักฐาน เนื่องด้วยมีต้นเหตุได้หลายอย่าง เช่นธาตุเสียหรือมีความคิดจดจ่อในเรื่องเฉพาะ เป็นต้น

แต่เรื่องความฝันทั้งสองที่เสนอนี้มีคุณค่ามากกว่าธรรมดา เพราะผู้ฝันทั้งสองท่านไม่ได้รู้เรื่องเกี่ยวกับรายละเอียดในความฝันมาก่อน (ฟันปลอมในกรณีแรก และการบนตัวจะบวชในกรณีหลัง) และฝันเข้าเรื่องกับเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นจริง ๆ ก่อนมรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งสองราย

ผู้รวมรวมเคยได้ยินเรื่องทำนองเดียวกับเรื่องแรก (ญาติลืมให้ของจำเป็นบางอย่างไปกับศพ หรือลืมเครื่องประกอบบางอย่างในการทำบุญอุทิศให้) แต่ไม่ได้รายละเอียดโดยมีหลักฐานเช่นที่คุณบรรจบพันธุ์บันทึกให้นี้

....

เรื่องที่ ๑๑
บูชาพระ พระคุ้ม

โดย พ.พ.

(คุณ พ.พ. เป็นนักวิทยาศาสตร์ซึ่งทำงานสอนในสถาบันขั้นสูงมากว่าสามสิบปีแล้ว ขณะเดียวกัน ก็เป็นผู้มีศีลมีสัตย์ และตั้งใจประกอบกรรมที่เป็นกุศลอยู่เสมอ เป็นที่ไว้วางใจของหัวหน้า และเป็นที่เคารพนับถือของลูกน้อง การที่ใช้นามแฝงก็เป็นเพราะเหตุผลทางด้านอาชีพ สำหรับผู้รวบรวมนี้ ไม่มีความสงสัยในความน่าเชื่อถือของผู้เขียนเรื่องนี้เลย ถ้าหากผู้ใดประสงค์จะติดต่อกับคุณ พ.พ. เป็นส่วนตัว ก็ขอเชิญแจ้งที่ผู้รวบรวม ยินดีจะจัดการให้เสมอ)

ข้าพเจ้าคงบ้านเรือน อยู่ที่ตำบล...... อ.ภาษีเจริญ จ.ธนบุรี หน้าโรงเรียนใหญ่แห่งหนึ่งซึ่งเป็นเขตเนื้อที่ของวัด....... ตามปกติข้าพเจ้าทำกิจบูชาพระในตอนพลบค่ำ หลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว ก็เตรียมเครื่องสักการบูชา มีธูปและดอกไม้นำไปบูชาพระคุณท่าน ในอันดับแรกบูชาที่นอกบ้าน ซึ่งมีทั้งหมด ๕ ที่บูชา ดังนี้

๑. พระชัยมงคล พระภูมิเจ้าที่
๒. เจ้าพ่อต้นไม้ใหญ่
๓. เจ้าแม่ตะเคียน
๔. ฮวงซุ้ยซึ่งบรรจุอัฐิไม่มีญาติ
๕. เจ้าที่ของฮวงซุ้ย

ในอันดับต่อมาบูชาภายในบ้านอีก ๕ ที่ คือ :-

๑. หลวงพ่อพระนาคปรก (พระประจำวันของข้าพเจ้า)
๒. หลวงพ่อพระครูฤาษี
๓. เสด็จปู่ดำทุ่ง
๔. หลวงพ่อหนู
๕. พระกำแพงเขย่ง (พระกำแพงศอก)

ในการบูชาพระต้องสำรวมจิตให้เป็นสมาธิ เกิดการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยแล้วกล่าวคำไหว้พระใช้บทพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ กล่าวคำนอบน้อมใช้บท นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทธสฺส กล่าว ๓ จบ ต่อไปจึงกล่าวคำบูชาดังนี้ "อิมินา สกฺกาเรน (ระบุชื่อที่ต้องการบูชา เช่น พระชัยมงคล) ปูเชมิ"

เมื่อกล่าวบูชาเสร็จแล้วก็เป็นการอธิษฐานของตนเอง จบแล้วกราบ ๓ นั้น เป็นเสร็จการบูชาแต่ละแห่ง

การบูชาสิบที่ สิ้นเวลาประมาณสามสิบนาทีเศษ ต่อมาถึงพิธีการก่อนเข้านอน คือ นั่งสำรวมจิตให้เกิดสมาธิ แล้วกล่าวคำกราบพระ ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ต่อไปขอคารวะนอบน้อมโดยกล่าวบท นะโม ๓ จบ แล้วรำลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าโดยเปล่งคำว่า "อิติปิโส" จนถึง "พุทฺโธ ภควาติ" ระลึกถึงพระคุณของพระธรรมว่า "สฺวากฺขาโต" จนถึง"วิญฺญูหีติ" ระลึกถึงพระคุณของพระสงฆ์ว่า "สุปฏิปนฺโน" จนถึง "โลกสฺสาติ" ต่อไปเป็นบทกรวดน้ำ แผ่เมตตาให้กับบิดามารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ตลอดจนสัตว์โลก

อันดับสุดท้ายเป็นคำอธิษฐาน รวมเวลาที่ใช้ประมาณ ๑๐-๑๕ นาที เป็นอันเสร็จพิธีการกราบไหว้พระ เริ่มเข้านอนได้ การปฏิบัติกิจบูชาพระนี้ได้กระทำเป็นประจำทุกคืนตลอดมา

คืนหนึ่งในเดือนพฤษภาคม ๒๕๐๐ เวลาประมาณ ๐๒.๐๐ น. เศษ ข้าพเจ้ากำลังนอนหลับสนิท แต่ต้องสะดุ้งตื่นคล้ายกับว่ามีผู้มาปลุกโดยกระตุกขา พอรู้สึกตัวก็คิดว่าไม่มีอะไร จึงนอนต่อไป

พอรู้สึกเคลิ้มเกือบหลับ ก็ต้องสะดุ้งตื่นขึ้นอีก ในตอนนี้คล้ายกับมีผู้มาดึงขา ข้าพเจ้าตกใจ รู้สึกกลัวจนหัวใจเต้นแรง พอดีได้ยินเสียงกลอนประตูเหล็กภายในบ้านถูกงัดดังแกรกๆ จึงได้ลุกขึ้นไปเปิดไฟฟ้า ได้รู้ทันทีว่าคนงัดกลอนประตูเผ่นหนี ข้าพเจ้าหยิบอาวุธปืน พร้อมทั้งรู้สึกตกใจจนขนลุกทั้งตัวและใจสั่น เมื่อได้เห็นกลอนประตูล่างถูกงัดออกแล้ว คงเหลือแต่กลอนบนอีกเล็กน้อยเท่านั้นก็จะเปิดประตูได้

ข้าพเจ้าได้เปิดประตูออกไป ปรากฏว่าประตูด้านครัวและประตุรั้วหลังบ้านถูกงัดเปิดโล่ง ได้ไล่ตามคนร้ายออกไป พร้อมทั้งยิงปืนขู่ขึ้นฟ้า ๒ นัดซ้อน ๆ กัน ได้เห็นคนร้ายวิ่งหนี สะดุดรากจามจุรีล้มลงแล้วคลานครึ่ง วิ่งครึ่งต่อไป

ปรากฏว่าคนร้ายมีจำนวน ๓ คน สันนิษฐานว่า ดูต้นทาง ๑ คน เข้างัดประตู ๒ คน ขณะนั้นชาวบ้านใกล้เคียงได้ตื่นขึ้นมาช่วยเหลือ ครั้งนี้เป็นเหตุเกิดขึ้นครั้งแรก

ครั้งที่ ๒ ในเดือนตุลาคม ๒๕๐๗ คืนหนึ่งฝนตกหนัก เวลาประมาณ ๒๔ น. เศษ ข้าพเจ้ายังไม่หลับได้ยินเสียงเรือยนต์หางยาวมาจอดหน้าบ้าน และมีเสียงคนขึ้นมา ๓ คน ข้าพเจ้าแอบดูจึงรู้ว่า เป็นคนขัยเรือหางยาวซึ่งรู้จักอยู่ ไม่สงสัยว่าจะเป็นคนร้าย ก็เข้านอนต่อไปจนถึงเวลาประมาณ ๐๒.๐๐ น. เศษ

ขณะข้าพเจ้านอนหลับสนิท ก็ได้สะดุ้งตกใจคล้ายกับมีผู้มาปลุกและกระซิบว่า "ตื่นขึ้น ๆ" และดึงขาอย่างแรง เมื่อข้าพเจ้ารู้สึกตัว ก็ได้ยินเสียงไม้ขัดประตูกั้นระหว่างห้องตกดังปัง ข้าพเจ้าตกใจจนตัวสั่น รู้ได้ทันทีว่ามีคนร้ายมางัดประตูด้านหลังบ้าน เข้ามาข้างในบ้านได้ จวนจะถึงตัวอยู่แล้ว

ข้าพเจ้าหยิบอาวุธปืนแล้วต้องคลาน เพราะเกรงว่าคนร้ายจะยิงสวนทางออกมา เมื่อคลานถึงประตูที่คนร้ายงัดภายในบ้าน จึงได้ยินสวนทางออกไป ๓ นัดซ้อน ๆ กัน คนร้ายได้วิ่งไปทางหลังบ้านบ้างหน้าบ้านบ้าง

ข้าพเจ้าสงสัยคนเรือยนต์ ๓ คนที่ขึ้นมานอนพักเมื่อฝนตกหนักเวลา ๒๔.๐๐ น. นั่นเอง พอดีได้ยินคนเรือกล่าวกันว่า "ไปกันเถอะโว้ย" ข้าพเจ้าจึงตอบไปว่า "ยังไปไม่ได้ เพราะพวกคุณได้มางัดบ้านผม"

ข้าพเจ้าก็เปิดไฟสว่างไปทั่วบ้านแล้วเปิดประตูให้เข้ามาดูรอยงัด สังเกตได้ทันทีว่าหน้าตาซีด ตกใจกันทุกคน ปรากฏว่างัดประตูทางเข้าบ้านและงัดภายในบ้านจนไม้ขัดประตูตกดังขึ้น ความเสียหายมีเพียงฝาข้างประตู ส่วนสิ่งของยังนำออกไปไม่ได้

ขณะนั้นเป็นเวลา ๓ น. เศษแล้ว ข้าพเจ้าต้องซ่อมประตูกลางดึก แต่แล้วก็ไม่ได้นำไปแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ เพราะไม่อยากให้มีเวรกรรมเกิดขึ้นต่อภายหลัง สังเกตได้ว่า เหตุเกิดขึ้นทั้งสองคราวนี้ห่างกันชั่วระยะ ๕ – ๖ ปีเท่านั้น และก็นับได้ว่าเป็นกุศลอย่างหนึ่ง ที่ไม่มีอันตรายใด ๆ เกิดขึ้นกับตัวข้าพเจ้ารวมทั้งสิ่งของด้วย

ต่อมาเมื่อประมาณเดือนสิงหาคม ๒๕๐๘ ทางบ้านหลังบ้านเจริญขึ้นมาก มีบ้านเกิดขึ้น มีถนนรถยนต์เข้ามาได้สะดวก ทางโรงเรียนก็ได้สร้างโรงเก็บรถขึ้น ข้าพเจ้าจึงได้นอนตาหลับไม่เปลี่ยว แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้การบูชาพระชัยมงคลกับเจ้าพ่อต้นไม้ใหญ่ เจ้าแม่ตะเคียนและฮวงซุ้ยเข้าไปกระทำได้ยากลำบากขึ้น จึงจำต้องลาสักการบูชาท่าน เว้นแต่ในเทศกาลตรุษสารทของคนจีนจึงได้ไปปฏิบัติทำพิธีเซ่นและกราบไหว้

ในปีนั้นข้าพเจ้าได้บรรจุอัฐิบิดา ชวด ปู่ ย่า ตา ยาย มารวมเป็นองค์เจดีย์เดียวกันที่วัด ด้านหลังพระพุทธบาทจำลอง ฉะนั้นการปฏิบัติบูชาข้างนอกบ้านคงเหลือ ๓ ที่ ดังนี้ :–

๑. หลวงพ่อหนูพระขรรค์ทอง ท่านมีศาลตั้งอยู่ใต้ต้นมะขามใหญ่ข้างเมรุ
๒. เจดีย์บรรจุอัฐิบิดา ชวด ปู่ ย่า ตา ยาย
๓. เจดีย์บรรจุอัฐิน้องเขย ซึ่งถือว่าเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ได้รู้จักรักใคร่กันดี และได้อุปการะเมื่อเจ็บป่วยจนหมดชีวิต

ยังได้บูชาภายในบ้านอีก ๓ แห่ง ดังนี้

๑. หลวงพ่อพระนาคปรก
๒. หลวงพ่อพระครูฤาษี
๓. กิมอวนเนี้ย อาเนี้ย และ เจ๊เนี้ย ซึ่งมีศาลตั้งอยู่ตำบลโคกลำโรง จ.นครปฐม มีบุคคลไปเคารพกันมาก ท่านรับประทานอาหารเจ ผู้ที่ไปเคารพต้องรับประทานอาหารเจด้วย
๔. เสด็จปู่ดำทุ่ง กับพระประทานพร
๕. หลวงพ่อผ่อง เจ้าอาวาสวัดคูหาสวรรค์
๖. หลวงพ่อหนู
๗. หลวงพ่อพระกำแพงเขย่ง (กำแพงศอก)
๘. หลวงพ่อดำ
๙. หลวงพ่อ ๑๐๘ พระองค์ เป็นรูปพระ ๑๐๘ องค์

ส่วนกิจการสักการะอื่น เช่นหลวงพ่อดำกับหลวงพ่อ ๑๐๘ พระองค์ ได้ทำการถวายข้าวพระทุก ๆ เช้าเป็นประจำ การปฏิบัติกิจการกราบไหว้บูชาพระนี้ ข้าพเจ้าเริ่มทำการบูชาติดต่อกันทุก ๆ คืน ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๙๐ – ๒๕๑๑ รวมจำนวนปี ๒๑ ปี ข้าพเจ้าเชื่อว่าพระคุณของการบูชาท่านเหล่านี้ได้ส่งผลให้ข้าพเจ้ารอดพ้นอันตรายมาได้ดังเหตุการณ์ข้างต้นนั้น จนมาถึงปัจจุบันนี้ ข้าพเจ้าจึงได้เห็นว่าการกราบไหว้บูชาพระเป็นผลบุญให้ได้รับสุขกายสบายใจ คลายทุกข์ คลายโศก ทำให้จิตสงบซึ่งได้มาจากพระคุณของท่านทุก ๆ พระองค์.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

เรื่องนี้อาจจะอ่อนไปในเรื่องหลักฐาน เพราะเป็นเรื่องเฉพาะตัว แต่เรื่องทำนองนี้เราได้ยินคนเล่ากันเสมอ ๆ โดยมีผู้มาปลุกหรือมาเตือนขณะที่จะเกิดเหตุร้ายหรืออันตราย นักจิตวิทยาอาจจะบอกปัดไปว่าเรื่องเช่นนี้เป็นผลของ "จิตใต้สำนึก" หรือ "สัญชาตญาณ" แต่ก็คงพิสูจน์ไม่ได้เช่นกัน อย่างไรก็ดีการไหว้พระและบูชาผู้มีพระคุณไม่มีทางเสียเปล่า อย่างน้อยก็ได้ผลทางใจ ถ้าได้ทางวัตถุด้วยดังเรื่องที่แสดงมานี้ ก็ควรถือว่าเป็นผลพลอยได้ที่น่ายินดี

....

เรื่องที่ ๑๒
จิตอาลัย

โดย บุญเรือง บุญมา

(นางสาวบุญเรือง บุญมา เป็นบุตรนายล้วน บุญมา บ้านอยู่ตำบลแหลมไม้รวก อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เมื่ออายุ ๑๑ หรือ ๑๒ ปี ได้เข้ามาเรียนหนังสือในกรุงเทพ ฯพร้อมกับน้องสาวชื่อบุญเรือง ซึ่งอายุน้อยกว่าสามปี โดยอยู่ในความอุปการะของผู้รวบรวมหนังสือนี้ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๔ จำเรียงอายุได้ประมาณสิบเจ็ดปี ได้กลับไปอยู่ที่บ้านและได้ถึงแก่กรรมอย่างกะทันหันในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ น่าเสียดายที่เด็กสาวที่รูปร่างหน้าตาสะสวย ใจคออ่อนโยน และกิริยาเรียบร้อยละมุนละม่อม ต้องสิ้นอายุลงด้วยเหตุที่ไม่น่าจะเป็น เมื่อถึงคราวปลงศพ ผู้เขียนไปร่วมงานด้วย พ่อแม่พี่น้องเล่าให้ฟังว่าจำเรียงมาเข้าเด็กที่บ้านหลายครั้ง ต่อมาบุญเรืองน้องสาวมาเยี่ยมผู้เขียนที่บ้าน จึงได้เล่าเรื่องให้ฟัง และบันทึกเสียงไว้ เรื่องต่อไปนี้ผู้เขียนถอดจากเทปด้วยตนเอง)

จำเรียงมาเข้าคนที่บ้าน พี่จำเรียงเขาตายไปแล้วเกือบปี จึงมีเด็กมาที่บ้าน ชื่อเล่นว่า เล็ก ชื่อจริงมาเรียม อายุ ๑๖ ปี มีนิสัยไม่ค่อยดีนัก เป็นคนชอบเที่ยว ชอบอะไร ๆ บ้านเขาอยู่ที่พระโขนงหรือพระประแดง เขาไม่รู้เรื่องพี่จำเรียงเลย ตอนแรกเขาไม่สบายก่อน ไปนวดข้าวกัน เขาเกิดแน่นขึ้นมาและก็กลับไปบ้าน ไปนอนอยู่ในห้องที่พี่จำเรียงเคยนอน

ถาม : เขารู้หรือเปล่าว่าในห้องนั้นเป็นห้องของคนตาย

เขารู้ แต่เขาเคยนอนเป็นประจำ นอนมานานแล้ว ตั้งแต่มาอยู่ แล้วเกิดแน่นขึ้นมา พ่อ (ของผู้เล่า) ก็เลยเอาออกมานอนข้างนอก นอนในนั้นไม่ได้ ตอนนั้นเป็นเวลากลางวัน ราวเกือบเที่ยงแล้ว และพ่อก็ไปหาหมอผีมาไล่

ถาม : ทำไมถึงได้รู้ว่าเขาเป็นหมอผีล่ะ

เขาเป็นหมอตำแยเก่า

ถาม : ทำไมจึงได้สงสัยว่าผีเข้า

มันมีอาการแปลก ๆ ตาแดง ก็เลยลองไล่ดู ก็มีอาการสั่นไปทั้งตัว ก็เลยช่วยกันถาม เหมือนที่ถามคนเข้าทรง เขาบอกว่า ตอนที่ไปนวดข้าว (เล็ก) ไปเหยียบหลุมฝังศพของเขา (ผู้มาเข้า) เดิมนั้นเขาจมน้ำตาย แล้วคนเอาเขาไปฝังไว้ตรงนั้น

พ่อก็เลยให้จุดธูปเทียนให้บอกเสีย สักประเดี๋ยวก็เงียบหายไป พอตกเย็นก็กลับตาแดงอีก ถ่ายท้องหนัก จะกินแต่น้ำ เดี๋ยวก็นอนฟังวิทยุเหมือนกับคนสบาย ๆ นอนฟังนิยาย ลิเกอะไร ๆ แต่พอสักพักรู้สึกว่าหายดี ไปถามก็ไม่รู้เรื่องว่าฟังเรื่องอะไร เขาบอกว่าเขาไม่ได้ฟัง ไม่รู้เรื่องเลย

พอบ่ายสี่ห้าโมงก็เป็นอีกแล้ว ตอนนี้ว่า คิดถึงพ่อ อยากกินน้ำ ตาแดง ตัวสั่นหงึก ๆ พูดพล่าม คิดถึงพ่อ คิดถึงแม่ ก็ไม่มีผู้ใหญ่เขาเชื่อ มีแต่พวกหนูเชื่อกัน ก็ลองถามเรื่องที่เขาไม่เคยเห็น ไม่เคยผ่านมา เช่นถามว่าเสื้อตัวนี้เสื้อของใคร คือเป็นเสื้อพี่เรียงเขาเคยชอบและซื้อมาใหม่ ๆ แต่ไม่เคยใส่

เขา (เล็ก) ก็บอกว่า เสื้อของหนูเอง เอาไปกอดไว้แล้วก็หัวเราะ แล้วก็พูดบอกให้พวกหนูไปทำบุญที่วัดบ้าง ไม่ได้ไปทำตั้งหลายวันพระแล้ว ให้ไปทำบุญที่วัด บอกว่าอยากเห็น แล้วลองถามชื่อคนที่ไปดูให้ตอบ ก็เรียกชื่อถูกทุกคนเลย บางคนเล็กก็ไม่เคยเห็น ก็บอกถูก บอกเป็นพี่ป้าน้าอาลุงถูกด้วย

แต่ถ้าหากคนมีท้องเข้าไปใกล้ เขาบอกว่าอย่าเข้ามา เดี๋ยวเขาจะเกิดไปเข้าท้องเข้าอีก ไม่ให้เข้า ให้อยู่ห่าง ๆ

เขาจำพ่อแม่ได้ พูดกับพ่อและแม่แล้วร้องไห้ บอกว่าคิดถึง ถามเขาว่า (ในเมืองผี) เจอคนที่ยิงเขาไหม เขาบอกว่าเจอ ถามว่าทำไมไม่ต่อว่าเขาล่ะที่มายิงเรา (จำเรียง) ตาย บอกว่า ไปว่าเขาไม่ได้ มีคนคุมเขาอยู่อีกทีหนึ่ง ถ้าไปว่าเขาก็บาป

ถามเขาว่า ใครเป็นคนคุม เขาบอกว่า ตัวเขาเองก็มีคนคุม แต่เขายังสบาย แต่คนที่ยิงนั้นเข้าไปพบเขาไม่ได้ ยังเข้าไปที่เขาอยู่ไม่ได้ คล้าย ๆ กับว่าเขาบาปมาก ไปอยู่คนละชั้นกัน พี่ (จำเรียง) เขายังสบายกว่า

ถามเขาว่า ต้องทำงานกำการอะไรหรือเปล่า ไม่ได้ตอบ เขาว่าแต่ว่าเขาสบายดีแล้ว และบอกว่าคิดถึงใคร ๆ แล้วก็ไป แล้วก็ลืมสั่งถึงพี่อุไรอีกคนหนึ่ง ก็กลับมาอีก บอกว่าเมื่อกี้ลืมสั่งบอกให้พี่อุไรไปทำบุญที่วัด บอกว่าไม่เคยเห็นเลย

ถาม : เด็กคนนั้นรู้จักพี่อุไรหรือเปล่า?

รู้จัก

ถาม : แล้วทำไมทีแรกทีเดียวถึงได้สงสัยว่าเป็นพี่จำเรียง?

ตอนแรกเขายังไม่บอกและก็ยังไม่รู้ สงสัยว่าเป็น (ผี) คนที่บอกว่าเล็กไปเหยียบหลุมเขา ตอนหลังเขาถึงได้บอก เขาบอกว่าเขาปวดหัว เขาโดนยิงที่ขมับและปวดหัวเป็นกำลัง ให้เอาผ้านวมมาห่ม แล้วก็ว่าปวดขมับ แล้วก็เล่าถึงที่เขาโดนยิง เล่าถูกหมด ว่าตอนที่ยิงนั้น ยิงที่หลังก่อน และยิงหัว

ขมองอีกที มายิงที่ขมับอีกที เขาว่าเพราะเขาปวดมาก เขาก็เลยตาย เล่าถูกหมดถึงตอนที่ยิง เราก็เลยรู้ว่า พี่จำเรียง

ถาม : เขาบอกหรือเปล่าว่าตายแล้วเขาไปไหน?

ไม่ได้ถาม ความดีใจอยากถามอะไรต่ออะไร

คราวหลังมาเข้าอีกสองหน เมื่อทำบุญขึ้นบ้านใหม่ กับเมื่อก่อนจะเผาศพ เข้าคน ๆ เดียวกัน เขาบอกว่าไม่ให้เล็กไป (จากบ้าน) ถ้าเผื่อเล็กไปเสียแล้ว เขาไม่รู้จะมาเข้าใคร

ถามว่า อ้าว ทำไมไม่มาเข้า พี่ ๆ น้อง ๆ ล่ะ

เขาบอกว่า เข้าไม่ได้ เข้าแล้วก็เพลีย ไม่มีแรง ผอม เดินไม่ไหว มาเข้าแค่ชั่วโมงเดียว เล็กยังผอมตาแดงก่ำ

คราวหลังที่มาเข้าอีก กินเหล้าน่าดู แก้วหนึ่งกินหมดเลย ธรรมดา (พี่จำเรียง) ไม่กินเหล้า พอมาเข้าเล็กแล้ว คนโน้นก็ส่ง (เหล้า) ให้ คนนี้ก็ส่งให้ กินหมดเลยเป็นขวด

ตอนแรกนั้นยังไม่รู้ว่ามาเข้า พ่อเขาเห็นเมา เขาก็ว่า อ้ายเล็กเมา ที่แท้ เปล่า ผีมันจะเข้า เห็นเล็กเขาว่า พี่จำเรียงมาเดินรอบ ๆ ตัวเขา และชี้มือ เขาก็หันหนีไปรอบ ๆ ตัว ตามองดูรอบ ๆ ตัว คล้ายกับว่ามาเวียนอยู่

มีคนหนึ่งชื่อน้าเชิง แกถามว่า คนนี้ใคร มันว่า ยายเชิง เมียตาหยุดเขาละ ที่จริงเขาเป็นน้า แต่อ้ายเล็กไม่รู้จักและไม่เคยเห็นด้วย พอพี่จำเรียงมาเข้าก็รู้จักและบอกถูก คราวนี้ไม่ได้คุยอะไร คุยแต่เรื่องเก่า ๆ เพราะว่า เล็กมันเมา พูดไม่ค่อยรู้เรื่อง

เขาว่า คิดถึงพี่ คิดถึงน้อง คิดถึงหลาน เขาบอกว่า ลูกหนู (ลูกผู้เล่า) คนโตที่ชื่อเขียว ว่าเด็กคนนี้มันมีบุญ เขารักมันมาก เขาคิดถึง เขาว่า ใครอย่ามารังแกคนนี้นะ เขารักมาก ไม่ให้ใครรังแก และเวลาเขาพูด เสียงเหมือนจำเรียง เสียงไม่เหมือนเล็ก แต่เมื่อเวลาจวนจะออก ใครไปขวางปลายเท้าไม่ได้ เขายกเท้าฟาดกระดาน ตึง แล้วก็เหยียดตรง

ตอนกำลังเข้า เขานอนพูดทุกที พอจะออก ตอนนี้ก็เหยียดตัวตรง มือไม้แข็งเลย แล้วก็หลับไปสักประเดี๋ยว ก็ลุกขึ้นมา ถามเล็กเขาบอกว่าไม่รู้เรื่องเลย เขาบอกว่าเหนื่อยเหมือนไปเที่ยวไหน ๆ มาเมื่อพระอาทิตย์ตกดินแล้วต้องกลับ ไม่รู้ว่าเขากลับไปไหน กลางวันไปไหน ๆ ได้

ครั้งที่สาม มาเข้าทั้งวัน ตอนนั้นยังไม่ได้เผา เขาบอกว่า ถ้าเผื่อพระอาทิตย์จะตกดินให้ปลุกเขาด้วย คล้าย ๆ กับมานอนพักให้หลับอย่างนั้น ลุกแล้วก็ออก แค่นั้นเอง

คราวหนึ่ง เขามาคุยเรื่องสมัยเก่า เมื่อเขาเป็นเด็ก เขาได้ไปผ่าเท้า เล่าถูกหมด เรื่องนี้เล็กเขาไม่รู้หรอก เขา (จำเรียง) เป็นตะมอยที่หัวแม่เท้า นิ้วโป้ง พี่เขยหนูเขาพาไปส่ง ขี่จักรยานไป พี่นึก (พี่เขย) ก็ทำซึม พูดตลก ๆ หัวเราะกันแทบตกท้ายรถจักรยาน เล่าถูกหมดเลย ไปผ่าที่สุขศาลานาเกลือ ตอนนั้นกลับไปจากกรุงเทพฯ ได้ไม่เท่าไร

เขาเล่าและก็หัวเราะไปด้วย แล้วเขาก็ถามกันว่า ทายกันเอ่ย ศพของเขาเน่าแล้วหรือยัง เปื่อยเหลือแต่กระดูกหรือยัง เนื้อหมดแล้วหรือยัง ใคร ๆ ก็บอกว่าไม่รู้ ก็เลยถามเขาดู เขาก็ไม่ยอมบอก เขาเฉยเสีย และก็เลยเล่าไปถึงเรื่องพ่อ ตอนนั้นพ่อไปซื้อวัว

ถามเขาว่า พ่อกลับมาจากซื้อวัวหรือยัง

เขาบอกว่ามาแล้ว กำลังบุกน้ำไล่วัวมาโน่นแน่ะ เขาว่า ตอนที่เขาหลับไปนั้น เขาไปช่วยพ่อไล่วัว ว่าพ่อเดินมาบ้าง บุกน้ำมาบ้าง ตรงไปเดินมาไม่ได้ ก็ต้องจ้างเขาช่วยไล่วัวมา แล้วพ่อก็ขึ้นรถ เขาว่าพ่ออ้วนจังเลย พ่อกำลังไปตลาด ตอนนั้นมันยังเช้าอยู่ บอกเขาว่า พี่เรียงไปเที่ยวตลาดกันไหม บอกว่า ไป แล้วก็ออก อ้ายเล็กล้มตึงเลย เดี๋ยวเดียวมาเข้าอีกแล้ว ว่ากลับจากตลาด เขาว่าเขาเบียดกับพ่อ พ่อพุงใหญ่ พูดไปหัวเราะไป

บางคนที่นั่นเขาก็ไม่เชื่อ เขาว่าอ้ายเล็กมันแกล้งทำ แต่มันน่าเชื่อเพราะว่า เล็กไม่รู้เรื่อง มันก็น่าเชื่อเป็นบางอย่าง อ้ายของอะไรที่มันเห็นได้ เราก็ไม่ถาม อ้ายอะไรที่เห็นไม่ได้ เราจึงถาม มันก็ตอบได้ถูกต้อง แล้วเขาทวงเอาเสื้อที่อ้ายเล็กมันใส่อยู่ (มันเป็นเสื้อของเขา) เขาไมให้เล็กใส่ พี่น้องใส่ได้ คนอื่นใส่ไม่ได้ แล้วเขาให้อ้ายเล็กเอาเสื้อตัวที่ใส่กับส้มลูกหนึ่ง น้ำส้มขวดหนึ่งไปไหว้ที่หลุมที่ฝังเขาไว้ เวลาเขาหิวเขาจะมากิน

ตอนหลังที่เล็กเขากลับไปบ้าน (ที่กรุงเทพฯ) แล้ว และตั้งแต่เผาศพแล้วก็ไม่มาเข้าอีกเลย แต่ก็มีคนฝันถึงอยู่เรื่อย ๆ พอใกล้วันพระก็ฝันเห็น ฝันว่าไปเที่ยว ฝันทุกทีไม่เคยเห็นหน้า เห็นแค่แต่งตัวสวยไปเที่ยวทำบุญ คนอื่นก็ฝันกันทุกคน พอใกล้วันพระก็ฝัน เพราะว่าเขาปล่อยผีวันพระ พอวันโกนจะถึงวันพระก็ฝันแล้ว ฝันแต่วันพระ ๑๕ ค่ำ วันธรรมดาไม่ค่อยฝัน ตอนที่เผาแล้วนี่ ไม่มีมายุ่งอีกเลย และเดี๋ยวนี้ก็ไม่ฝันแล้ว เมื่อก่อนนี้คล้าย ๆ ว่าเขายังกังวลอยู่

ที่มาเข้านี้หนูเชื่อพ่อแม่ก็เชื่อ พี่น้องเชื่อทุกคน ผู้ใหญ่ห้องก็มาดู ผู้ใหญ่ห้องเขาเป็นพวกหมอทางนี้ (หมอผี) โดยตรง แกนั่งทางในได้ พอเห็นผู้ใหญ่ห้อง เขา (จำเรียง) เป็นไม่ยอมให้เข้าใกล้ คอยหนีเพราะเขามีวิชา ผู้ใหญ่ห้องมาถึง ก็บอกว่า ให้ไปเสีย เขาบอกว่าเขาคิดถึงพ่อ คิดถึงแม่ มาเยี่ยมบ้างไม่ได้หรือ แล้วก็ร้องไห้

พวกหนูไม่อยากให้ไล่ แต่สงสารอ้ายเล็ก มันตาแดง เพลีย เดินยังกับจะปลิวลม เมื่อตอนที่เล็กเขาหลับไปแล้วตื่นขึ้น เล่าว่า มีทางรก ทางเตียน มีคนใส่ชุดขาวมาจูงให้ไปทางเตียน แล้วก็เดินไปเจอคนเยอะแยะ แต่ทางรกมีคนเยอะกว่า พวกที่เขาพาไป ใส่เสื้อขาว รูปร่างใหญ่ พอไปถึงเขาบอกว่าอยากกลับบ้านหรือยัง เล็กก็บอกว่า อยากกลับบ้าน และเขาก็พามาส่ง ยังไม่ไปถึงไหน พอมาถึงทางแยก ตอนแรกจะเข้าไปทางรก เข้าไม่ได้ เพราะว่า เขาไม่ได้เอารองเท้าไป ที่ทางรกนี้หนามเยอะแยะจังเลย พอคนใส่ชุดขาวที่มาส่งเขาบอกให้ไปทางนี้แหละ แล้วเล็กก็ตื่น

นี่เล็กเขาเล่านะ ไม่ใช่จำเรียงเล่า โม้หรือเปล่าก็ไม่รู้ ยังไม่แน่นอนตอนนี้ ตอนนั้นเขาหลับไปและตอนที่พี่จำเรียงเข้า เล็กไม่รู้เรื่องเลย และก็ไม่ได้สั่งว่าคิดถึงใครอะไรเลย.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

จุดสำคัญในเรื่องนี้คือ น.ส.เล็ก (คนทรง) ไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับความตายของจำเรียง เพระเพิ่งไปอยู่บ้านและเป็นคนต่างถิ่น ถ้าหากจะรู้บ้างจากคำบอกเล่าก็น่าจะไม่รู้รายละเอียด เช่นว่า ถูกยิงที่หลังก่อน แล้วจึงยิงซ้ำที่ศีรษะ ฯลฯ

นอกจากนั้น ก็เกี่ยวกับการรู้จักชื่อและบอกความสัมพันธ์ของญาติบางคน ซึ่ง เล็ก″ ไม่เคยพบมาก่อน เสียงที่เปลี่ยนไปเหมือนเสียงจำเรียงก็น่าสนใจ เพราะ 〝เล็ก″ ไม่เคยพบจำเรียง ไม่น่าจะสามารถทำเลียนได้ การเล่าเรื่องความหลังเกี่ยวกับที่ไปผ่าตัด ซึ่งเกิดก่อน 〝เล็ก″ มาอยู่บ้านหลายปี ก็น่าทึ่งมาก เพราะไม่ใช่เรื่องสลักสำคัญ คงไม่มีใครเล่าให้เล็กฟังมาก่อน ถ้าจะว่า 〝เล็ก″ แกล้งทำ ก็ไม่เห็นว่าจะได้ประโยชน์อะไร มิหนำซ้ำ บางครั้งยังพูดให้เกิดผลร้ายกับตัว 〝เล็ก″ เสียด้วย เช่นทวงเสื้อ และห้ามไม่ให้ใส่ต่อไป เป็นต้น

โดยทั่วไป เรื่องนี้ก็มีเค้าโครงแบบเรื่อง 〝ผีเข้า″ ทั่วๆ ไป มีที่น่าแปลกใจ (สำหรับผู้รวบรวม) ที่บอกว่า มาได้แต่เวลากลางวัน พอพระอาทิตย์ตกดินก็ต้องกลับ ที่บอกว่า 〝เขาปล่อย″ ในวันพระนั้น ตรงกับในเรื่องที่ ๖ (〝วิญญาณวนเวียน″)

....

เรื่องที่ ๑๓
ผีเข้า หรือเหล้าทำ

โดย ชาญ วงษ์โพธิ์

(นายชาญ วงษ์โพธิ์ เป็นบุตรของนายสาย วงศ์โพธิ์ ซึ่งทำงานกับผู้รวบรวมมาเป็นเวลากว่ายี่สิบแล้ว และผู้รวบรวมได้รู้จักนายชาญมาตั้งแต่เด็ก ๆ จนกระทั่งเดี๋ยวนี้อายุ ๒๖ ปี สังเกตว่าเป็นคนฉลาด มีความรู้ดีพอใช้ และมีนิสัยเชื่อถือได้ ขณะที่ได้ประสบเรื่องที่เล่านี้ นายชาญกำลังทำงานอยู่กับผู้รวบรวม น้องสาวคนหนึ่งของนายชาญก็อยู่กับผู้รวบรวมตั้งแต่เล็ก ๆ เชื่อว่าเรื่องที่เกิดขึ้นนี้ เป็นไปตามที่นายชาญได้บันทึกให้เอง ตัวนายชาญได้เล่าเรียนจนถึงชั้น ม.ศ. ๕ มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์เหมือนเด็กสมัยใหม่ทั่วไป ตำบลบ้านของนายชาญ วงษ์โพธิ์ ในปัจจุบันคือ ร้านแจ่มเจริญ ๔๙๑/๑ ใกล้วัดเพลง ตำบลบางขุนศรี อำเภอบางกอกน้อย ธนบุรี)

ประวัติของผู้ที่ถูกเข้าสิง เป็นชาย อายุประมาณ ๓๕ ปีชื่อทองเติม บริสุทธิ์ ร่างกายสูงใหญ่ แข็งแรง ดื่มสุราเป็นครั้งคราว ไม่กลัวผี เมื่อก่อนเป็นผู้ไม่เชื่อในเรื่องนี้ใจแข็งแกร่ง แต่ไม่ค่อยเย็นนัก

ประวัติของผู้ตาย เป็นหญิง อายุ ๘๑ ปี ชื่อ จำเริญ เดชารักษ์ ชอบทำบุญ เป็นป้าของนายทองเติม แต่ไม่ชอบกันนัก เคยสั่งไม่ให้ขึ้นบ้าน

เหตุการณ์หลังจากท่านเสีย เสียเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๑ พ.ค. ๒๕๐๙ เวลา ๑๗.๓๔ น. หลังจากนั้น เวลากลางคืน มักมีสุนัขหอนมาแต่ไกล ๆ จนถึงบ้านบ่อย ๆ บางคนว่าได้กลิ่นศพบ้าง กลิ่นธูปบ้าง วันเกิดเหตุเป็นวันสวดมนต์เย็น ก่อนทำบุญเจ็ดวัน เป็นวันพฤหัสฯ ที่ ๒๖ พ.ค. พ.ศ. ๒๕๐๙ พี่ทองเติมทราบดีว่าเป็นวันสวดมนต์เย็น พอ ๑๕ น. กว่าเล็กน้อย ก็ตรงไปยังบ้านงาน ตามปรกติจะต้องดื่มเหล้าที่ปากตรอก แต่คราวนี้ไม่ดื่ม

เมื่อถึงทางแยกจะต้องผ่านต้นละมุดสีดา ได้ยินเสียงขู่ของงูเห่าตาลานตัวใหญ่ที่นอนขวางทางอยู่พร้อมกับชูคอขึ้น พี่ทองเติมก็สะดุ้ง ขนลุกซู่ทั้งตัว แล้วเตะงูกระเด็นไปพร้อมกับด่าสาปแช่งต่าง ๆ พอนึกถึงต้นละมุดสีดาขึ้นได้ ก็ได้ยกมือไหว้ขอโทษที่ได้กล่าวคำหยาบ (ทุกครั้งที่ผ่านต้นไม้ต้นนี้ต้องยกมือไหว้เสมอ)

เขาบอกว่า ตั้งแต่เจองูแล้ว จิตใจเลื่อนลอย คล้ายกับว่ามีอีกจิตหนึ่งมาบังคับอยู่ บางครั้งจิตใจลอย บางครั้งก็คุมอยู่ แม้เดินถึงประตูรั้วสวนก็ยังเดินเลยไป จนกระทั่งได้ยินเสียงดังมาจากบ้านจึงรู้ว่าเดินเลยไป และต้องย้อนกลับมาใหม่

เมื่อเดินถึงบ้าน มีหญิงคนหนึ่งอาบน้ำอยู่ อีกคนนั่งที่หัวบันได คนหลังได้ทักขึ้นว่า "แหม วันนี้เมาจนเดินเซมาเทียวนะ"

พี่เติมโมโหมาก (เพราะไม่ได้ดื่ม) แต่ก็ไม่ได้พูดอะไร ขึ้นไปบนเรือน ก็ถูกเพื่อนผู้ชายยั่วโมโหอีก เมื่อมีคนมาดึงไปฟังพระสวดมนต์ ก็นั่งอยู่ห่าง ๆ เพราะรู้สึกว่าใจคอหงุดหงิดมาก พระพระสวดปัดรังควานผี (นักขัตตะยักขะ ภูตานัง) พี่เติมก็รู้สึกกระสับกระส่าย อยากจะออกไปให้พ้น ออกมาแล้วอยากจะลงบันได แต่ก้าวขาไม่ออก

พอพระสวดเสร็จแล้วก็เข้าวงดื่มเหล้ากับเขา ถึงประมาณ ๒๑ น. ก็มีอาการมึนเมามากแล้ว ลุกเดินไปโน่นมานี่อยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งญาติต้องพาไปนอนที่ห้องพระ แต่ก็ยังลุก ๆ นั่ง ๆ อยู่อีก

กระผมกับพี่บ่าย (ลูกผู้น้องของพี่เติม) ต้องเข้ามาปลอบโยนให้นอนเพราะเมามาก แต่ก็นอนไม่หลับ เห็นบอกว่าจิตใจมันหงุดหงิด อีกสักครู่ก็ลุกขึ้น ว่าจะจุดธูปเทียนบูชาพระ (เป็นที่น่าสังเกตอยู่ข้อหนึ่งคือ ตามธรรมดา คนเมาถ้าลงนอนแล้ว สักครู่เดียวก็จะหลับเลย ถึงแม้ตัวพี่เติมเองก็ตามโดยปกติ เมื่อเมามาที่บ้านแล้ว ถ้าลงนอนแล้วสักครู่เดียวก็หลับ แต่คราวนี้ไม่หลับ)

เมื่อกระผมจุดธูปเทียนให้แล้ว ก็ให้พี่เติมบูชาพระและให้บอกเล่าให้คุณยายไม่ให้มารบกวนเวลานอนหลับ ตอนนี้พี่เติมเริ่มพูดมากและนั่งกระสับกระส่าย แล้วก็เริ่มร้องไห้ พูดว่า

"อ้ายบ่าย กูเป็นบ้าแล้วนะ อ้ายบ่าย กูบ้า กูอยากตาย วันนี้กูตายแน่"

แล้วก็ร้องไห้สะอึกสะอื้นเป็นการใหญ่ จนคนมามุงดูนึกว่าเป็นบ้าจริง ๆ บางคนก็คิดว่าแกล้งทำ

กระผมและพี่บ่ายช่วยกันปลอบโยน และให้ตั้งนะโม ๓ จบ เพื่อจะสวดมนต์ต่อไป พี่เติมพยายามทำใจให้สงบ แต่สวดไม่ได้ ก็ร้องไห้อีก พร้อมกับพูดว่า

"กูท่องนะโมไม่ได้ ความจำกูเสื่อม กูปวดหัว กูเป็นบ้าแล้วนะ อ้ายบ่ายนะ กูอยากตาย คนที่นี่เขาไม่รักกู เขาเกลียดกู กูอยากตายเหลือเกิน วันนี้กูตายแน่ แล้วเอ็งเอากูเผาพร้อมกับยายด้วยนะ" แล้วก็ร้องไห้ใหญ่

กระผมกับพี่บ่ายก็ช่วยกันปลอบ พี่บ่ายสอนให้ท่องนะโม พี่เติมก็พูดตาม ต่อได้สองสามคำก็ว่าท่องไม่ได้อีกแล้ว ก็ร้องไห้ และพูดเหมือนอย่างเดิม แล้วก็ไม่พูดอะไร ได้แต่นั่งนิ่ง มองกระผมและพี่บ่าย มือพนมดอกไม้ธูปเทียนอยู่เช่นนั้น นัยน์ตานั้นเศร้าหงอย ๆ อย่างไรชอบกล เมื่อเห็นนั่งนิ่ง ๆ กระผมก็สะกิดพี่บ่ายให้ออกมาเสีย จะได้ไม่รบกวน แต่พอจะลุกขึ้น พี่เติมก็ฟุบลงทันที ทำให้กระผมใจเสีย นึกว่าตายจริง ๆ ก็จับมาหนุนนอนตักกระผม จับชีพจรดู แล้วตบที่แก้ม เขย่าตามตัว สักครู่ก็รู้สึกตัว แต่ตอนนี้ไม่ใช่พี่เติม กลับกลายเป็นยายที่เสียแล้วมาเข้าสิงอยู่ สังเกตจากกิริยาอาการและเสียงที่พูด

แต่มีลูกหลานหลายคนที่ไม่เชื่อ ได้ไปหาหมอผี (หมอไสยศาสตร์) มาทดลองว่าเป็นจริง หรือแสร้งทำ แต่ยายในร่างของพี่เติมก็รู้ว่าคนนี้เป็นหมอ คนนั้นเป็นลูกน้องหมอ ยาย (ในร่างพี่เติม) มองดูหมอและหมอก็จ้องดูยายเช่นเดียวกัน สักครู่ยายจึงเบือนหน้าหนีพร้อมกับร้องไห้ แล้วบอกว่า คนนี้เป็นหมอผี ให้ไล่ไปให้พ้น ถึงแม้ลูกหลานจะหลอกว่าไม่ใช่ ยายก็ไม่เชื่อ แล้วต่อว่าหลานต่าง ๆ นานา หาว่าไปสมคบรู้เห็นเป็นใจกับพี่เขยของกระผม ไปหาหมอมากำจัดออกไปจากบ้าน ต้องปลอบโยนกันอยู่นาน จึงเชื่อ ที่มาเข้าร่างพี่ทองเติมนี้ เข้า ๆ ออก ๆ รวมสี่ครั้ง

เมื่อเข้ามาอยู่ในร่างของพี่ทองเติมก็ขอหมากขอพลู (ธรรมดาพี่เติมไม่เคี้ยวหมาก) ขอยาสูบ (ใบจากกับยาตั้ง) อยู่ตลอดเวลา หมากคำหนึ่งเคี้ยวประมาณสองทีก็ขอใหม่อีกเรื่อย ๆ ให้เอาหมากสองคำมารวมเป็นคำเดียวก็บ่อย ระหว่างเข้าสิงอยู่ก็ร้องห่มร้องไห้ บอกว่าคิดถึงลูกหลาน อยากจะมาหา แต่ก็มาไม่ได้ เขามัดไว้ เขาไม่ปล่อยให้มาเลย ("เขา" ในที่นี้ใครก็ไม่รู้ เพราะไม่มีใครถาม) ต่อว่าลูกหลานว่า ทำบุญแล้วกรวดน้ำผิด ๆ ถูก ๆ จึงไม่ถึง ทุกวันนี้ลำบากมาก ถูกเขาสาดน้ำกรดเข้าตาทั้งสองข้าง ถูกใช้งานตลอดทั้งวันทั้งคืน ไม่มีเวลาพักผ่อน และบอกว่า ยังเหลืออีกชั้นเดียวก็จะได้ขึ้นสวรรค์

เมื่อมีผู้ถามถึงลูกหลานที่ได้สิ้นชีวิตไปแล้ว ก็สามารถบอกได้ว่า คนนี้สบายดี อ้วนท้วน หรือว่าคนโน้นตกทุกข์ได้ยากลำบากอย่างไร ๆ บอกได้เท่าที่ตัวเองไปถึง เมื่อเวลาจะมาเยี่ยมลูกหลานก็ถูกคุณตาที่เสียไปก่อนแล้วคอยขัดขวางไม่ให้มา เพราะเกรงจะรบกวน เมื่อถึงบ้านก็ต้องขออนุญาตเจ้าของบ้าน (ผีบ้าน) อีก และมีเวลาจำกัด การออกท่าทาง การเรียกลูกหลานและอาการที่กินอาหารก็ตามเหมือนกับเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ไม่มีผิด

ก่อนที่จะกลับไป ได้ขออาหาร หมากพลูและยาสูบ เมื่ออิ่มดีแล้ว ได้สั่งเสียลูกหลานและฝากฝังทุกคนเป็นที่เรียบร้อย แล้วก็สั่งให้ทำบุญกรวดน้ำไปให้บ้าง เมื่อถึง ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และบอกว่า ต่อไปนี้จะไม่มารบกวนลูกหลานอีกเลย แต่กว่าจะไปได้ ร้องห่มร้องไห้สั่งเสียกันอยู่นาน เวลาจะกลับไป ลงนอนหงาย งอขาเข้าตัวแล้วฟาดกับพื้นอยู่สักครู่ก็ออก จนกระทั่งบัดนี้ก็ไม่ปรากฏอะไรอีกเลย ฝ่ายพี่ทองเติมก็หายเมา และไม่รู้เรื่องอะไรเลย ซึ่งบางครั้งก็ทำให้ชวนโมโหและอดขันไม่ได้

ต่อไปนี้ เป็นคำบอกเล่าของพี่ทองเติม บริสุทธิ์ เมื่อคืนวันอาทิตย์ที่ ๒๖ มิ.ย. ๒๕๐๙ เวลา ๒๐ น.

วันที่คุณยายเสีย พี่ทองเติมได้มานั่งเฝ้าดูคุณยายจนกระทั่งสิ้นลมหายใจ แล้วก็เริ่มปวดศีรษะตั้งแต่วันนั้นมา จนกระทั่งหลังจากวันที่คุณยายเข้าสิงจึงหาย ก่อนที่จะเข้าสิง รู้สึกปวดศีรษะมาก ความจำเสื่อมและจิตใจไม่เป็นของตัวเอง คือเป็นไปตามอำนาจของจิตใจที่มาบังคับอยู่ ต่อมามีอาการหน้ามืดตาลาย เห็นหน้าคนใหญ่เป็นห้าเท่า หกเท่า กลัวตะลีตะลานจะหนี เพราะคิดว่าเขาจะมากินเลือดกินเนื้อของตัว อยากจะหนีแต่ก็ทำไม่ได้ เพราะมือ เท้า ศีรษะและลำตัวหนัก มือเท้าอยากจะป้องปัดก็ทำไม่ได้ หายใจไม่สะดวก อึดอัดคลายจะเป็นลม ใจหวิว ๆ แล้วหัวใจค่อย ๆ หรี่ทีละน้อย ๆ จนกระทั่งดับวูบลงไปทันที แล้วก็สิ้นความรู้สึกไป มีความรู้สึกอีกที ต่อเมื่อคุณยายได้ออกไปแล้ว

แล้วก็ความความรู้สึกเบาเหมือนคนธรรมดา จิตใจก็เหมือนปกติ หายจากการปวดศีรษะ ลำตัวมือเท้าเบา หายใจก็สะดวก แต่เหนื่อย อยากจะพักผ่อนและกระหายน้ำ (ซึ่งเขาเปรียบเหมือนคนดำน้ำลึก ๆ)

เกี่ยวกับเหตุการณ์ในวันทำบุญเจ็ดวันคุณยาย ก็คล้ายกับที่บันทึกไว้ในตอนต้น พี่เติมบอกว่าจิตใจเลื่อนลอย คุมสติไม่ค่อยอยู่ แม้แต่อยากนั่งฟังพระสวดมนต์ให้ใกล้ ๆ ก็ทำไม่ได้ จิตใจร้อนรนกระสับกระส่ายที่สุด จนต้องลุกออกมาข้างนอก เมื่อพระสวดเสร็จแล้วจึงร่วมวงดื่มสุรากับเขา คนประมาณ หกเจ็ดคน เหล้าประมาณ ๒ ขวด แต่พี่ทองเติมบอกว่ายังไม่เมา ตามปกติ คนเดียวต้องขวดเต็ม ๆ จึงจะเมา พอมาจุดธูปเทียนบูชาพระแล้วก็เริ่มถูกสิง.

ชาญ วงษ์โพธิ์ (หลาน) ผู้เขียน
วันศุกร์ที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๐๙

หมายเหตุของผู้รวบรวม

เรื่องนี้เป็นจำพวก "ผีเข้า" เหมือนเรื่องที่ ๑๒ และมีลักษณะแบบเดียวกับผีเข้าทั่วไป เช่นเสียงและอากัปกิริยาเปลี่ยนแปลง ไปเหมือนกับผู้ตาย ในเรื่องนี้อ้างถึงอาหารที่รับประทานและการเรียกหมากเอาไปเคี้ยวอย่างถี่ ๆ เหมือนอย่างกระหายมาก นายทองเติมเองไม่เคี้ยวหมาก (ตามคำบอกเล่าของน้อง) แต่สูบบุหรี่ ผู้ตายก็สูบบุหรี่เหมือนกัน

เรื่องนี้เสียน้ำหนักไปมากตรงที่ผู้ถูกเข้าเป็นคนดื่มเหล้าและในวันนั้นก็ได้ดื่มค่อนข้างมาก มีอาการคล้ายมึนเมา ทำให้สงสัยว่าจะแสดงอาการต่าง ๆ เพราะความเมาหรือเพราะความตั้งใจจะหลอกคนอื่นหรือมิใช่ ไม่ทราบว่าหลักฐานทางชวนเชื่อ กับชวนไม่เชื่อ ฝ่ายไหนจะหนักกว่ากัน อย่างไรก็ดีการบรรยายโดยละเอียดเกี่ยวกับอาการกิริยาตลอดจนความรู้สึกของผู้ที่ถูกเข้า อาจช่วยเพิ่มคุณค่าขึ้นได้มาก

....

เรื่องที่ ๑๔
วิญญาณต้อนรับ

โดย จันทร ตู้จินดา

(คุณจันทร ตู้จินดา เป็นสุภาพสตรีในตระกูลผู้พิพากษาชั้นพระยา มีการศึกษาดี ทันสมัย มีฐานะมั่งคั่ง และมีนิสัยดี เป็นที่นับถือของคนจำนวนมาก สามีเป็นนายแพทย์และศาสตราจารย์ ในปัจจุบันนี้คุณจันทรมีอาย ๔๐ ปีเศษ อยู่บ้านเลขที่ ๙๖๐ ซอยวัดแค ถนนนครชัยศรี พระนคร)

เมื่อวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐ ได้ออกจากบ้านเวลาประมาณ ๘ โมงเช้า ไปรับคุณหญิงสาคร ภรรยาคุณหลวงจำรูญเนติศาสตร์ เพื่อจะวานท่านทำดอกไม้สำหรับงานเจ็ดวัน ศพของคุณแดง เรืองวิเศษ โดยที่ดิฉันชอบพอกับผู้ตายมาก จึงรับจัดดอกไม้งานศพให้ตลอดงาน

เมื่อไปถึงบ้านคุณแดงก็เปลี่ยนดอกไม้เก่าจนเสร็จแล้วนั่งคุยกันบนเก้าอี้ ซึ่งอยู่หน้าที่ตั้งศพ มีคุณหญิงนั่งเก้าอี้ตัวริม คือจากคุณหญิงก็ดิฉัน และต่อจากดิฉันก็คุณนายเยื้อน แม่ยายคุณแดง ต่อไปก็ภรรยาน้อยคุณแดง ขณะนั้นคุณหญิงหันไปดูที่ประตูห้องนอนคุณแดงซึ่งอยู่ข้าง ๆ ที่ตั้งศพห่างไปประมาณหนึ่งวา แล้วคุณหญิงก็หันมากระตุกมือดิฉันให้มองไปที่ประตูบ้าง

ดิฉันมองตามไปก็เห็นว่าที่กระจกประตูห้องนั้นเป็นภาพของคุณแดงดูเหมือนกับยืนอยู่ในกระจก ยืนหัวเราะ ผูกเน็คไทสีแดง เรานั่งอยู่ด้วยกันสี่คน ทุกคนเห็นเหมือนกันหมด คุณนายเยื้อนเป็นคนร้องขึ้นว่า "คุณแดง" แล้วก็ร้องไห้โฮ ภาพนั้นก็หายไป

คุณนายเยื้อนลุกขึ้นวิ่งเข้าไปเปิดประตูห้อง ภายในห้องว่างเปล่าไม่มีคนเลย ทุกคนจึงตื่นเต้น สงสัยว่าเราได้เห็นอะไรกันแน่ ทุกคนคงลงความเห็นว่าคุณแดงต้องการจะมาขอบคุณดิฉัน และคุณหญิงในการที่ได้จัดดอกไม้หน้าศพของเธอให้อย่างสวยงามทุก ๆ วัน.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

จุดสำคัญของเรื่องนี้อยู่ที่ "อยู่ด้วยกันสี่คน ทุกคนเห็นเหมือนกันหมด" ซึ่งตัดปัญหาเรื่องตาฝาดหรือเห็นไปเอง ถ้าหากได้เห็นเพียงคนเดียว นอกจากนั้นการที่คุณนายเยื้อนได้วิ่งไปเปิดประตูห้องดูและพบว่าภายในนั้นไม่มีใครก็ช่วยตัดปัญหาเรื่องที่อาจจะมีคนแกล้งล้อเล่น ที่น่าทึ่งอีกข้อหนึ่ง คือได้เห็นภาพนี้ในเวลากลางวันแสก ๆ

คุณจันทร เขียนต่อท้ายจดหมายที่นำส่งเรื่องข้างต้นนี้มาว่า "ขอยืนยันว่าเรื่องที่เขียนนี้เป็นเรื่องจริงและเห็นเหมือนกันหมดทั้งสี่คน"

....

เรื่องที่ ๑๕
ไปแล้วกลับ

โดย สุวรรณ แจ้งมงคล

(เจ้าคุณพระธรรมจินดาภรณ์ วัดราชบพิธ ทราบว่าผู้รวบรวมมีความประสงค์จะพิมพ์หนังสือ "ภพอื่น" ด้วยความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ก็ได้มีเมตตาเล่าเรื่องของคุณสุวรรณ แจ้งมงคล ให้ฟัง ผู้รวบรวมเห็นว่า เรื่องนี้น่าจะมีค่ามากสำหรับหนังสือ จึงได้ขอความกรุณาท่าน ช่วยขอให้คุณสุวรรณเขียนให้ และท่านก็อนุเคราะห์จนสำเร็จความประสงค์ คุณสุวรรณได้แนะนำตัวเองไว้ในเรื่องของเธอแล้ว ตำบลที่จะติดต่อได้คือ วชิรภาณุเวช ใกล้วชิรพยาบาล ถนนสามเสน พระนคร โทรศัพท์ ๘๑๔๙๐๐)

ข้าพเจ้าเกิดที่จังหวัดโคราช สำเร็จพยาบาล ต่อมาก็ได้ตั้งร้านขายยาประเภท ก สามีเป็นทันตแพทย์ ชื่อร้าน "วชิรภาณุเวช" ใกล้วชิรพยาบาล กรุงเทพฯ เมื่ออายุข้าพเจ้า ๓๐ ปี ข้าพเจ้าป่วยด้วยโรคตับอักเสบ เป็นอยู่ประมาณเจ็ดแปดเดือน

จนกระทั่งเดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๐๐ คืนวันหนึ่ง ข้าพเจ้ารู้สึกหน้ามืดหมดสติไป ในขณะนั้นรู้สึกตัวเหมือนหลับไป พอรู้สึกตัวอีกครั้งก็รู้สึกว่า ตัวเบามาก มีชายสองคน แต่งตัวเหมือนข้าราชการ คือนุ่งกางเกงใส่เสื้อสีกากี เนื้อผ้าหยาบ ๆ เหมือนกระสอบป่าน มาพาข้าพเจ้าไป เขาจับแขนข้าพเจ้าไว้คนละข้าง พาเดินไปเร็วมากราวกับวิ่ง ตัวเบาปลิวตามเขาไป

ในความรู้สึกขณะนั้น ว่าไม่มีทางจะขัดขืนเขาได้เลย คล้ายเป็นนักโทษถูกจับตัวไป หรือเหมือนกับผู้ใหญ่มีกำลังแข็งแรง หิ้วแขนเด็กเล็ก ๆ แล้วพาหิ้วไป จนไปถึงสถานีรถไฟแห่งหนึ่ง มีรถไฟจอดรออยู่ เขาพาข้าพเจ้าขึ้นรถไฟ พอขึ้นรถก็ออกวิ่ง

ในขบวนรถไฟนั้นมีผู้โดยสารแบบเดียวกับข้าพเจ้ากลายคน แต่ไม่มีคนรู้จักกันเลย เหมือนต่างคนต่างไป แต่สภาพพวกเราทุกคนเหมือนหรือคล้ายกับเป็นนักโทษถูกจับตัวไป รถออกวิ่งไปไกลมาก ภูมิประเทศสองข้างทางที่รถไฟวิ่ง ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นเลยในชีวิต จนกระทั่งถึงสถานีแห่งหนึ่ง รถไฟชะลอเพื่อจะรับผู้โดยสารอย่างเดียวกับพวกเรา เมื่อรถไฟหยุดรับคน ข้าพเจ้าจึงพบคนหนึ่งซึ่งรู้จักกันดี ข้าพเจ้าเคยเรียกเขาพี่ เขาชื่อทุเรียน คุ้นเคยกันมากสมัยที่ข้าพเจ้าอยู่ที่บ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

พี่ทุเรียนแสดงความดีใจ วิ่งตรงมาหาข้าพเจ้าแล้วถามว่า "คุณหมอก็มาเหมือนกันหรือ" ข้าพเจ้าเรียนพยาบาล เคยฉีดยาให้ยารักษาโรค คนจึงมักเรียกข้าพเจ้าว่าคุณหมอ

ข้าพเจ้าตอบว่า "ใช่" เพราะในเวลานั้นยังไม่รู้สึกตัวว่าตาย และจะไปไหน (ทั้งสำคัญว่า พี่ทุเรียนก็คงเป็นพี่ทุเรียน ยังไม่รู้ว่าตายไปแล้ว มารู้เมื่อภายหลังข้าพเจ้าหายจากสลบได้สองสามวัน) ข้าพเจ้าจึงย้อนถามพี่ทุเรียนว่า "มาทำอะไรที่นี่"

เขาตอบว่า "มาได้สองสามวันแล้ว"

เราไม่มีเวลาคุยกันมาก เพราะรถไฟรีบออกวิ่งต่อไปอีก ไปไหนก็ไม่รู้

ในที่สุดก็มาถึงสถานีแห่งหนึ่ง คล้ายจุดหมายปลายทาง เขาพาข้าพเจ้าลงจากรถไฟไป คือชายสองคนแรกนั้น แล้วจูงให้เดินเข้าไปในสถานที่แห่งหนึ่ง เป็นห้องโถงใหญ่โตมาก มีคนอยู่ก่อนข้าพเจ้ามากมาย ข้าพเจ้ารู้สึกงงงันไปหมด ยืนเคว้งอยู่ ต่อมามีคนยกเก้าอี้มาให้ข้าพเจ้านั่ง เป็นเก้าอี้ไม้ยาว ๆ บอกข้าพเจ้าว่า "เจ้านั่งเสียบนนี้"

ข้าพเจ้าจึงนั่งพักเหนื่อย เพราะรู้สึกอ่อนเพลียในการเดินทางมากับชายสองคนนั้น พอนั่งพักสักประเดี๋ยว จึงมองไปรอบ ๆ ตัว ก็มองเห็นเพื่อนนักเรียนคนหนึ่ง เมื่อสมัยเป็นนักเรียนร่วมเรียนกันมา ครั้งยังเล็ก ๆ อายุประมาณสิงสองสิบสามปี แต่เพื่อคนนี้เขาตายไปก่อนประมาณสิบห้าปีแล้ว พอเขาเห็นข้าพเจ้า เขารีบเดินตรงเข้ามาหาแล้วพูดว่า "เธอมาอย่างไร"

ข้าพเจ้าตอบว่า "ไม่ทราบ เขาไปจับเอาตัวมา"

คนอื่น ๆ ก็พากันมาดูข้าพเจ้าเต็มไปหมด บางคนก็แต่งตัวดี บางคนก็ไม่มีเสื้อผ้าใส่ ถูกขังรวมกันไว้ส่วนมากนั่งอยู่กับพื้นดิน มีเก้าอี้ให้นั่งอย่างข้าพเจ้าไม่กี่คน เพื่อนสมัยเล็ก ๆ ของข้าพเจ้าคนนี้ชื่อ "อื้อลั้ง" เขาก็นั่งกับพื้นดิน

สักประเดี๋ยวข้าพเจ้ารู้สึกปวดปัสสาวะ จึงลุกเดินออกประตูไป แต่พอออกเดิน ก็มีคนวิ่งตามมาจับตัวไว้ แล้วถามว่า "จะไปไหน"

ข้าพเจ้าบอกว่า "ไปปัสสาวะ"

เขาพูดว่า "อยู่ที่นี่ จะไปไหนจะต้องขออนุญาตก่อน จะทำอะไรตามใจชอบไม่ได้"

พูดแล้วเขาก็คุมข้าพเจ้าไป ขณะเดินไปนั้น ข้าพเจ้าเห็นคนอยู่สองข้างทาง โดนขังอยู่ในคอกคล้ายสุ่มลักษณะเหมือนสุ่มไก่ แต่ใหญ่โต มีคนอยู่มากมาย พอปัสสาวะเสร็จ ข้าพเจ้าก็เดินกลับไปที่พักครั้งแรก พอประเดี๋ยวก็มีคนหาข้าหากับ พร้อมทั้งขันใส่น้ำมาให้แล้วบอกว่า "กินเสีย"

ข้าพเจ้ามองดูสำรับกับข้าว แล้วถามเขาว่า "ไม่มีช้อนมาให้ด้วยหรือ"

ชายคนยกอาหารมาให้ เขาหันมาตวาดข้าพเจ้าว่า "ไม่ทำมานี่ แล้วจะไปเอาช้อนที่ไหนมาตักกิน"

พอเขาพูดเช่นนั้น ทำให้ข้าพเจ้านึกขึ้นได้ทันทีว่า ข้าพเจ้าทำบุญถวายสังฆทานวันเกิดของข้าพเจ้าตั้งหลายครั้ง ไม่เคยเอาช้อนถวายพระท่านเลย นอกจากช้อนข้าพเจ้าได้เคยทำถวายหมดทุกอย่าง มีกระทั่งกระโถน แก้ว ขันน้ำ ลืมอย่างเดียวคือช้อน

ความรู้สึกในขณะนั้นรู้ตัวว่า เราท่าจะตายมาแล้ว รู้สึกเสียดายว่าทำบุญไว้น้อยมาก แต่ก็ทำอะไรไม่ได้เสียแล้ว ในเวลานั้น ชายสองคนที่พาข้าพเจ้ามาหายหน้าไปไหนก็ไม่รู้ ข้าพเจ้าจึงรีบลงมือรับประทานข้าโดยใช้มือเปิบ เพื่อและคนเหล่านั้นก็นั่งดูข้าพเจ้าเป็นแถว ความรู้สึกเสียใจ ทำให้ข้าพเจ้าตื้นตันใจ เลยรับประทานข้าวไม่ลง ได้ยกขันน้ำขึ้นดื่ม เพื่อน ๆ และคนเหล่านั้นมาขอรับประทานบ้าง ข้าพเจ้าก็อนุญาต แต่พอเขาจับขันน้ำจะดื่มก็ต้องรีบวางว่า ร้อน รับประทานไม่ได้ว่าร้อนราวกับไฟ ชายคนนั้นก็บอกว่า "กินกันไม่ได้ ของใครของมัน" เขายังพูดต่อไปอีกว่า "ของเธอทำมาแล้วอีกอย่างหนึ่ง ดูเสีย" เขาชี้ไปทางหนึ่ง ข้าพเจ้ามองไปตามที่เขาชี้นั้น เห็นกองขี้เถ้าเผากองอยู่เป็นหย่อม ๆ ก็รู้สึกขึ้นได้ในขณะนั้นว่า เราได้เคยเอากระดาษทองกระดาษเงิน เผาให้เตี่ยและแม่เวลาตรุษจีน สาร์ทจีน

พอนั่งนึกอะไรต่ออะไรสักประเดี๋ยว ชายคนเดิมก็มาหา ว่า จะพาไปดูอะไร แล้วเขาก็พาข้าพเจ้าเดินไปดูบริเวณที่คุมขังแห่งหนึ่ง มีรั้วล้อมรอบป้องกันไว้แข็งแรง แต่ไม่มีหลังคามุง มีคนนั่งตากแดดตากฝน บางพวกชกต่อยกันเต็มไปหมด ต่างหน้าตาแตกยับเยินเลือดไหลโทรมใบหน้าและไหลไปตามตัว เขาบอกกับข้าพเจ้าว่า

"นี่แหละ บาปชนไก่ละ พอตายลง ก็ต้องมาต่อยกันอยู่ตลอดเวลา"

พูดแล้วเขาก็พาเดินต่อไปอีก ผ่านอุโมงค์มืดมาก มืดจนน่ากลัว ได้ยินแต่เสียงคนร้องโหยหวนครวญคราง มองไม่เห็นใคร ๆ ข้าพเจ้าหยุดบอกเขาว่า "ไม่เข้าไปละ" เพราะรู้สึกกลัวมาก เขาจึงบอกว่า

"นี่แหละ บาปเพราะฉ้อราษฎร์บังหลวง มีกรรมหนักมาก เพราะเท่ากับโกงคนทั้งประเทศ"

เขาถามข้าพเจ้าว่าอยากดูอะไรอีกบ้าง ข้าพเจ้าบอกว่า ไม่อยากดูแล้ว เขาบอกข้าพเจ้าว่า

"ดีละ ฉันจะพากลับไป ถ้าไปอยู่เมืองมนุษย์แล้ว จงทำบุญให้มาก ๆ และจงทำแต่ความดี เวลาตายจะได้ไม่มาลำบาก จงทำดี ๆ อีก ๒๙ ปี ฉันจะกลับมารับอีกครั้ง"

เขาพูดดังนั้นแล้ว เขาก็พาข้าพเจ้ากลับ เดินมาตามทาง พบคนอยู่สองข้างทางเต็มไปหมด ล้วนแต่หน้าเศร้า ๆ เนื้อตัวขะมุกขะมอม ต่างมีหน้านิ่วคิ้วขมวด ไม่มีบ้านช่องจะอยู่ นั่งบ้าง นอนบ้าง ตากแดด ไม่มีร่มไม้เป็นที่กำบังเลย ชายคนหนึ่งจึงพูดกับข้าพเจ้าว่า

〝พวกนี้ เวลาอยู่เมืองมนุษย์ ไม่ชอบทำบุญให้ทานเลย พอตายมาแล้ว ก็ต้องทุกข์ยากลำบากอย่างที่เธอเห็นนั่น เป็นชั้นแรกก่อน ต่อไปชั้นที่สอง ต้องไปรับกรรมหนักกว่านี้อีก〝

ในใจข้าพเจ้าเวลานั้น รู้สึกว่า ใจคอห่อเหี่ยว มือเท้าอ่อนเพลียไม่มีแรงจะเดินต่อไป คิดเสียดายว่า เราทำบุญมาน้อยนัก เงินทองที่มีข้างหลัง ช่วยอะไรเราไม่ได้เลย ถึงจะมีใครทำบุญอะไรให้เรา ก็ไม่เหมือนกับที่เราทำด้วยมือเอง

ชายสองคนนั้นดูเหมือนระรู้ถึงความคิดของข้าพเจ้าได้ จึงบอกว่า 〝เอาละ กลับได้〞 แล้วเขาก็พาข้าพเจ้าวิ่งมาขึ้นรถไฟ นำมาส่งจนถึงบ้าน

พอถึงบ้านเขาจับข้าพเจ้าเหวี่ยงขึ้นบนเตียง พอดีข้าพเจ้าลืมตาขึ้น ก็ยังมองเห็นชายคนนั้นยืนอยู่ข้าง ๆ เวลาลืมตาขึ้นนั้น เวลาประมาณตีห้า คือ สิบเอ็ดทุ่ม จวนสว่าง ชายคนนั้นบอกว่า 〝เราไปกันเถอะ จะสว่างแล้ว เดี๋ยวคนอื่นจะเห็น〞 แล้วหันมาพูดกับข้าพเจ้าว่า

〝อย่าลืมที่สั่งไว้นะ จงทำบุญให้ดี ๆ อีก ๒๙ ปีจะมารับใหม่〞

ข้าพเจ้ายังบอกคนที่อยู่ใกล้ ๆ ตัว ในขณะนั้นให้ดูชายสองคนนั้น แต่รู้สึกว่า ไม่มีใครเห็น

พอข้าพเจ้าฟื้นจากความเจ็บไข้ตับอักเสบคราวนั้นแล้ว อาการเจ็บป่วยค่อยทุเลาขึ้นรวดเร็ว ประมาณสามวันต่อมา คุณจรูญ สามีพี่ทุเรียนที่ข้าพเจ้าไปพบมานั้น มาบอกว่า พี่ทุเรียน ภรรยาของเขาตายเสียแล้วเมื่อห้าหกวันมานี้เอง ตายที่จังหวัดสิงห์บุรี ก็ตรงกับที่ข้าพเจ้าไปพบมาพอดี

และยังมีเรื่องต่อไปอีก ในระหว่างที่พบพี่ทุเรียนนั้น พี่ทุเรียนสั่งว่า ขอให้ไปบอกพี่จรูญ สามีของเขาด้วย 〝ให้ระวังรักษาตัวให้ดี จะตายโหง〞 และว่า

〝คุณหมอทำบุญ ได้บุญทุกอย่าง ฉันซิ ทำบุญอะไรได้ผลนิดหน่อย ไม่เหมือนคุณหมอเลย เพราะ...〞 (ข้าพเจ้าไม่ประสงค์เปิดเผยผลกรรม)

ข้าพเจ้าพบสามีพี่ทุเรียน ก็บอกตามที่พี่ทุเรียนสั่ง นายจรูญยังพูดทีเล่นทีจริงว่า
〝ฉันไม่เชื่อ ฉันยังแข็งแรง ยังไม่ตาย นี่ทุเรียนตายแล้ว ยังจะมาหึงหวงอะไรอีก〞

(เวลานั้นคุณจรูญมีภรรยาน้อยคนหนึ่ง)

ภายหลังทราบว่า ในงานเลี้ยงกัน ณ สถานที่แห่งหนึ่ง คุณจรูญขับรถไปคว่ำ ก่อนรถจะคว่ำ มีคนหนึ่งขอลงในระหว่างทาง ว่า ขัยรถอะไรอย่างนี้ เดี๋ยวพากันตายหมด เขาจึงลงไปขึ้นคันอื่นที่ตาม ๆ

มา ไม่นานรถที่คุณจรูญขับ คว่ำ ตัวคุณจรูญศีรษะขาด หัวไปตกอยู่ทางหนึ่ง เป็นที่น่าหวาดเสียวมาก

เรื่องที่ข้าพเจ้าเล่ามานี้ ได้ล่วงเลยมาเป็นเวลานานแล้ว ประมาณ ๑๒ ปี เวลานั้นข้าพเจ้าอายุ ๓๐ ปี เวลานี้อายุได้ ๔๒ ปี ยังอีก ๑๗ ปี เท่านั้น ข้าพเจ้าก็คงต้องจากโลกนี้ไปตามที่เขาว่าอีก ๒๙ ปี จะมารับข้าพเจ้าใหม่หลังจากนั้นข้าพเจ้าก็มุ่งทำแต่ความดี ไรเป็นบุญเป็นกุศล เป้นความดี ข้าพเจ้าเต็มใจทำเต็มความสามารถ เพราะข้าพเจ้าเชื่อว่า ความดีเป็นที่พึ่งของข้าพเจ้าได้เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ข้าพเจ้าเชื่อว่า นรกสวรรค์มีจริง ๆ เรามีบุญเก่าอยู่บ้าง จึงได้ไปเห็นมา หากท่านผู้ใดยังลังเลสงสัยอยู่ ข้าพเจ้าขอบอกกล่าวว่า "อย่าสงสัยเลย จงละชั่ว กระทำแต่ความดี ทำจิตใจให้ผ่องใส บริสุทธิ์สะอาด จะเป็นที่พึ่งของตนได้แท้จริง"

ข้าพเจ้าขอยืนยันว่า เรื่องที่ข้าพเจ้าเล่ามานี้ ตรงความจริงที่ข้าพเจ้าไปพบเห็นมา ไม่ได้ตกเติมให้เกินความจริง แม้จริง ข้าพเจ้านึกอะไรได้หลายอย่างในระหว่างนั้น แต่เวลาล่วงเลยมานานก็จำไม่แม่นยำ จึงเล่าเท่าที่จำไว้ได้ และเคยเล่าถวายท่านเจ้าคุณธรรมจินดาภรณ์ วัดราชบพิธ และพระเถระอื่น ๆ ตลอดถึงเพื่อน ๆ ไปวัดด้วยกันฟัง พอดีท่านเจ้าคุณธรรมจินดาภรณ์ ขอให้ข้าพเจ้าจดบันทึกไว้และขอสำเนาไปให้คุณหมอ ศาสตราจารย์อวย เกตุสิงห์ พิมพ์ในงานหกสิบปีภรรยา คือ ม.ร.ว. ส่งศรี เกตุสิงห์ ข้าพเจ้าจึงบันทึกถวายท่านเจ้าคุณตามประสงค์ ขาดตกบกพร่องอย่างไรข้าพเจ้าขออภัยด้วย ใครจะเห็นว่าเป็นเรื่องเหลวไหลไม่น่าเชื่อ หรือเห็นว่าเป็นเรื่องจริง ๆ ก็สุดแต่อัธยาศัย จะคิดกันไป เห็นกันไป แต่สำหรับข้าพเจ้า ๆ เชื่อแน่ร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะได้ไปประสบด้วยตนเอง.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

สำหรับเรื่องคน "ตายแล้ว" กลับฟื้นขึ้นมาเล่าอะไรต่ออะไรนั้น ท่งวิชาแพทย์มีข้อแย้งได้เสมอว่าคนนั้นเพียงแต่สลบไป และระหว่างนั้น สมองซึ่งขาดออกซิเจน ทำให้เกิด "ความรู้สึก" เป็นเรื่องราวไปตามประสบการณ์หรืออุปาทานซึ่งมีอยู่ ลักษณะของ "ยมทูต" "เมืองผี และ "ยมบาล" ตลอดจน "การสอบสวนประวัติ" ฯลฯ ในปรโลกซึ่งมีผู้เล่าคล้าย ๆ กัน อาจจะอ้าวงหักล้างได้ (ถึงแม้ผู้กลับฟื้นขึ้นมา จะยืนยันอย่างสุจริตใจว่า ได้เห็นจริงๆ) ว่าเป็นเพราะเคยได้ยินเรื่องเล่าต่อๆ กันมา และเรื่องเหล่านั้นบันทึกไว้ในความจำส่วนลึก

เรื่อง "ไปแล้วกลับ" นี้ เค้าโครงเรื่องเป็นทำนองเดียวกับเรื่องที่เคยได้ฟังมาแต่ก่อน เกี่ยวกับคนที่ตายไปแล้วกลับฟื้นขึ้นมา แต่มีที่นับว่าเป็นลักษณะเฉพาะอยู่บ้าง คือ

(๑) การเดินทางไปโดยรถไฟ ซึ่งนับว่าแปลกที่สุด (เปรียบกับเรื่องที่สอง "สามเณรระลึกชาติ" ซึ่งผู้ตายเดินไปเอง

(๒) เครื่องแต่งตัวของ "ยมทูต" ซึ่งว่าคล้ายกับเครื่องแบบข้าราชการ (ในเรื่องอื่น ๆ โดยมากแต่งตัวแบบคนโบราณ)

(๓) ไม่มีการ "ไต่สวน" หรือสอบประวัติเช่นเรื่องอื่น ๆ เปรียบกับเรื่องที่สอง) (อาจจะเป็นได้ว่า ลงไปยังไม่ถึงเขตที่มีการไต่สวนก็กลับขึ้นมาเสียก่อน)

ที่เหมือนกับเรื่องอื่น ๆ คือการที่ผู้ที่ไม่ได้ทำบุญไว้ จะกินอาหารของผู้อื่นไม่ได้ และไม่มีช้อนจะใช้เพราะไม่เคยทำบุญด้วยช้อน การถูกควบคุม ความทุกข์ยากของผู้ไม่ได้ทำบุญไว้ ฯลฯ

ที่น่าสนใจ คือการที่นางทุเรียนได้ตาย สมกับที่ได้เห็นเดินทางไปด้วยกัน และสามีนางทุเรียนก็ตายด้วยอุบัติเหตุ ตรงกับที่นางทุเรียนสั่งมาเตือน

หลักฐานที่ยังไม่มีในเวลานี้ แต่ถ้าเกิดขึ้นตรงตามในเรื่อง จะเป็นข้อที่มีน้ำหนักที่สุด คือ ถ้าคุณสุวรรณหมดชีวิตลงใน พ.ศ. ๒๕๒๙ จริง ๆ เรื่องนี้ท่านเจ้าตัวเชื่อแน่อย่างไม่มีข้อสงสัย ผู้รวบรวมขออภัยต่อคุณสุวรรณ ก่อนที่จะเสนอว่า โดยที่ผู้รวบรวมเอง อาจจะเปลี่ยนภพไปก่อนกำหนดนั้น หากท่านผู้ใดที่ได้อ่านเรื่องนี้ อยู่ในฐานะที่จะสอบสวนได้ ขอให้เอาใจใส่คอยฟังข่าวเมื่อถึงเวลาดังกล่าว และช่วยแพร่ข่าวให้รู้กันทั่ว ๆ ไปด้วยว่า เรื่องของคุณสุวรรณลงเอยอย่างไร

....

เรื่องที่ ๑๖
ภาพหลอนกลางแดด

โดย ทองรัก ลีรพันธุ์

(คุณหมอทองรัก ลีรพันธุ์ สำเร็จวิชาแพทย์จากคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (มหิดล) แล้วไปศึกษาเพิ่มเติมในสหรัฐอเมริกา กลับมาประกอบวิชาชีพอยู่ ณ เมืองบ้านเกิด คือ นครเชียงใหม่ เป็นผู้ที่มีกิจกรรมคึกคักในด้านสังคม และมีชื่อเสียงในการพูดจริงทำจริง และมีอารมณ์ขัน เคยเป็นประธานลูกเสือชาวบ้าน และนายกสมาคมไลอ้อนนครพิงค์ ฯลฯ)

คลีนิคแพทย์ทอง, ๔๘ ช้างคลาน, เชียงใหม่
วันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ.๒๕๒๐

กราบเรียน อาจารย์ที่เคารพอย่างสูง

นับตั้งแต่ได้คุยกับอาจารย์ที่อำเภอสารภีเมื่อ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๒๐ เรื่องวิญญาณหรือจิตตานุภาพ ซึ่งอาจารย์ได้กรุณายกตัวอย่างจากประสบการณ์ของอาจารย์ ผมพอใจที่มีความเห็นตรงกับอาจารย์ ในทำนองการยอมรับของแพทย์หรือนักวิทยาศาสตร์ที่ปราศจากความงมงายสีลัพตปรามาส ทั้งอาจารย์และผมได้ผ่านการบวชเรียนมาแล้วมีความเห็นตรงกันว่าปรากฏการณ์แห่ง "วิญญาณ" มีในโลกนี้จริง เช่นเดียวกับการปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเป็นธรรมดา

เรื่องหนึ่งซึ่งติดอยู่ในความทรงจำและเป็นความในใจของผมตั้งแต่อายุ ๑๕ จนบัดนี้อายุ ๔๓ ผมยินดีที่จะเล่าให้อาจารย์ฟัง โดยถือว่าเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเล่าให้ชาวบ้านฟังเขาก็อาจจะขนลุกว่าได้ฟังเรื่อง "ผีหลอก" หรือหากจะเล่าให้ผู้มีความรู้เช่นหมอหนุ่ม ๆ ฟัง เขาก็จะว่า "โบราณงมงาย" เข้าทำนองเต่าล้านปีดังนั้นผมจึงขอเล่าให้อาจารย์รวบรวมไว้เผยแพร่พร้อมกับประสบการณ์ของผู้อื่น ให้ผู้รู้ทั้งหลายพิจารณาสืบไป

เมื่อ ๒๘ ปีมาแล้วผมยังเป็นนักเรียนอายุ ๑๕ นุ่งกางเกงขาสั้น ผมเกรียนกำลังเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ เชียงใหม่บ้านเกิดของผมยังไม่เจริญนัก ถนนหนทางอำเภอรอบนอกขรุขระและเต็มไปด้วยฝุ่น รถประจำทางหรือรถติดแอร์ไม่ต้องพูดถึงเพราะไม่มี การไปเที่ยวไกล ๆ ต้องจ้างรถบรรทุกแบบกระบะนั่งเบียดกันกรำแดดและสูดฝุ่นไป อย่างนี้นับว่าดีหนักหนา

ฉะนั้นในเดือนเมษายน วันที่ ๑๕ ปี ๒๔๙๑ ผมได้ไปเที่ยวกับคณะสงกรานต์ซึ่งเป็นเพื่อนกับน้าชายผม เขาชวนไปเที่ยวน้ำตกแม่กลาง อำเภอจอมทอง สมัยนั้นเวลาปิดเทอมผมไปช่วยรับใช้น้าชาย

ขายจักรยาน ไม่ค่อยได้ไปเที่ยวไหน จึงมีความตื่นเต้น เตรียมตัวหิ้วกระป๋องและกระบอกฉีดน้ำเพื่อเดินทางไกลเล่นสงกรานต์ให้สนุก

การเดินทางเริ่มแต่เช้าหลังอาหาร นั่งรถบรรทุกเบียดกับผู้อื่นที่ผมไม่รู้จักไปตลอดทาง ความตื่นตาตื่นใจมีมากเพราะไม่เคยเห็นไม่เคยไป อากาศร้อนฝุ่นตลบ ในท้องฟ้ามีเมฆขาว นกกาบินไปมา ถูกจดจำไว้ทุกอย่างตามประสาเด็กไม่เคยเที่ยว ผมสามารถนั่งเป็นเบื้อ ไม่ต้องคุยกับใคร ๆ เป็นชั่วโมง ๆ ได้แต่มองซ้ายมองขวาเคลิ้มฝันไปตามเรื่อง หนทางถึงแม่กลางประมาณ ๘๗ กิโลเมตร พอดีได้เวลาอาหารเที่ยง

ฟ้าเริ่มครึ้มและฝนเริ่มปรอย คนที่ไปถึงก่อนเรานั่งพักกันเป็นกลุ่ม ๆ คณะเราลงจากรถซึ่งจอดไว้นอกบริเวณแล้วผมก็ถือกระป๋องกับกระบอกฉีดน้ำเดินตามน้าผู้ชายเข้าไปในบริเวณน้ำตก สมัยนั้นน้ำตกมีปริมาณมากกว่าสมัยนี้มากมาย เสียงดังกระหึ่มกลบเสียงคุย ละอองน้ำตกปลิวไปตามลมผสมกับละอองฝนทำให้เย็นพอสบาย

ผมเดินตามน้าชาย ไต่ข้ามสะพานไม้ไผ่ชั่วคราวซึ่งเพียงแต่เอาไม้พาดข้ามลำธารให้เดินไปสู่ก้อนหินใหญ่ภายใต้น้ำตก คณะเราแบ่งเป็นพวก ๆ นั่งล้อมวงลงมือรับประทานอาหาร บางพวกมีขวดน้ำและแก้วน้ำก้นรูปดาว ผ้าปูพลาสติกสีต่าง ๆ อันเป็นผลิตภัณฑ์แสนใหม่ ทำให้คณะเราดูทันสมัยไม่ย่อยเลย ผมกินๆ ดูๆ ไปทั่วบริเวณ ยังไม่ทันจะอิ่มรู้สึกว่าฝนเริ่มความหนักขึ้น น้ำบริเวณน้ำตกเริ่มมีสีขุ่นแดง

สักประเดี๋ยวมีเสียงคนตะโกนกลบเสียงน้ำตกว่าสะพานลอยแล้ว ผมเห็นสะพานไม้ไผ่ลอยไปตามน้ำที่สูงขึ้นมา พวกนักท่องเที่ยวเฮฮาปรบมือชอบใจเสมือนว่าสะพานขาดลอยน้ำไปนั้นเป็นเกมสนุก ขณะนี้ทุกคนในบริเวณน้ำตกยังสนุกสนานกันเต็มที่ ที่ดื่มสุรายาเมาก็คงมี แต่ผมไม่ได้สนใจเพราะยังเป็นเด็กไม่ประสาประสี

ไม่ช้าฝนหนักขึ้นอีก เราไม่สามารถกลับสู่ฝั่งธารได้แม้แต่คนเดียวเพราะสะพานขาดไปแล้ว ต่างหาที่หลบฝนกันอย่างตัวใครตัวมัน ผมสังเกตเห็นคนที่อิ่มอาหารก่อนเราไปหลบฝนอยู่ใต้ชะง่อนหินที่ฝั่งตรงข้ามซึ่งยังมีที่ว่างอีกมาก สำหรับผมไม่มีห่วงอะไรนอกจากกระป๋องน้ำกับกระบอกฉีดก็พาตัวหลบเข้าใต้ชะง่อนหินไปเบียดกับคนอื่น ๆ

สายตาของพวกเราทุกคู่จ้องไปที่ก้อนหินใหญ่ซึ่งอาศัยนั่งอยู่แต่เดิม ยังมีผ้าพลาสติก อาหาร ขวดน้ำ แก้วน้ำและรอยเท้าต่างๆ วางทิ้งอยู่ และน้ำสีแดงขุ่นกำลังตกปนมากับน้ำตกและท่วมบริเวณรอบๆ ก้อนหินอย่างรวดเร็ว ของที่วางทิ้งอยู่ก็เริ่มลอยไปตามน้ำท่วมทีละชิ้นสองชิ้น

ทันใดเราก็มองเห็นผู้ชายสองคน คนหนึ่งล่ำคนหนึ่งผอม ใส่เสื้อสีขาว คนหนึ่งสีฟ้าคนหนึ่งกระโดดไปจากชะง่อนผาที่หลบฝนอยู่ วิ่งไปเก็บของมีรองเท้า ผ้าพลาสติก และแก้วน้ำ อันเป็นของทันสมัยน่าเสียดายอยู่

อนิจจา ชั่วพริบตาที่มองอยู่นั้นน้ำก็ท่วมถึงบริเวณที่เขายืนอยู่บนก้อนหินอย่างรวดเร็ว ผมเห็นว่าเขาทั้งสองตกใจ ทิ้งของที่ถือหมดแล้วทำท่าลุยข้ามน้ำที่กำลังท่วมจะกลับไปยังชะง่อนผาที่เขากระโดดออกไป ขาเขาสั่นเพราะกระแสน้ำพัดแรง ผมเห็นภรรยาเขายื่นมือออกไปจะรับเข้าชะง่อนผา เขาก็เอื้อมมือไปหา ต่างคนต่างยื่นแต่ก็ไม่ถึง

ผมเห็นเขาตัดสินใจกลับไปยืนกรำฝนบนก้อนหินใหญ่ทั้งสองคน ทุกคนในบริเวณน้ำตกและทุกคนบนฝั่งจ้องมองไปยังเขาทั้งสองเป็นตาเดียวกัน น้ำสูงขึ้นอย่างรวดเร็วและเริ่มท่วมส่วนยอดของก้อนหินใหญ่ที่เขายืนอยู่ เขาทั้งสองเปลี่ยนจากท่ายืนเป็นท่านั่งเอามือตะกายหิน ท่าทางตกใจมาก

ในชั่วพริบตาเดียวน้ำก็เทลงจากฝั่งที่เราหลบอยู่ใต้ชะว่อนผา ชะเขาทั้งสองลอยไปตามน้ำเหมือนมดเหมือนปลวก ผมยืนอยู่ที่สูงกว่าเพื่อนจึงมองเห็นชัดเจน ใครคนหนึ่งที่ยืนอยู่ข้างผมถึงกับอุทานว่า "เหมือนถ่ายหนัง"

ผมเห็นเขาทั้งสองจมหายไปในกระแสน้ำป่าที่เชี่ยวกราก มีคนบนฝั่งตรงข้ามพยายามช่วยโดยเอาไม้ไผ่ยาว ๆ ยื่นออกไป แต่ก็ไม่ทันการณ์ นั้นคือภาพสุดท้ายที่ผมเห็น

ขณะนั้นเราเริ่มไม่สบายใจเพราะน้ำเทผ่านชะง่อนหินที่เราหลบอยู่ ทุกคนมีสามัญสำนึกถึงมหันตภัยธรรมชาติคือน้ำป่าที่กำลังเอื้อมมือมาใกล้ชีวิตของเราทุกคน ต่างตะโกนบอกกันให้รีบหนีขึ้นที่สูง เดชะบุญทุกคนหนีได้หมด รวมทั้งผู้หญิงและเด็กที่เป็นครอบครัวของผู้ถูกน้ำพัดทั้งสอง ผมเลยได้รู้จากที่เขาพูดกันว่าคนหนึ่งชื่อสมาน คนหนึ่งชื่อสัมพันธ์ มาจากพิษณุโลก คนหนึ่งเป็นร้อยโททหาร อีกคนหนึ่งเห็นนายสถานีรถไฟ

บรรดาผู้ใกล้ชิดครอบครัวของผู้เคราะห์ร้ายพากันปลอบโยนภรรยาของคนทั้งสองว่าไม่เป็นไร คงว่ายไปขึ้นฝั่งโน้นแล้ว และพูดปลอบใจต่าง ๆ ขณะนั้นฝนก็หยุดตกอย่างกะทันหัน ตอนนั้นเราอยู่บนที่สูง มองลงไปยังบริเวณที่เราเคยหลบฝนที่ใต้ชะง่อนผา เห็นน้ำท่วมจนมิดแล้วก็ใจหาย ทางฝั่งตรงข้ามมีคนมากมายมองมาทางเรา แต่ตะโกนกันไม่ได้ยินเพราะน้ำป่าไหลแรงเสียงดังสนั่น

เราไม่มีหวังข้ามกลับทางที่เราข้ามมาเพราะน้ำท่วมหมดแล้ว ผู้คนออกความเห็นให้เดินเลาะฝั่งไปตามน้ำเพื่อหาทางข้าม โดยที่อาจจะมีห้วยที่แคบ ๆ หรืออย่างน้อยก็เป็นการตามหาคนทั้งสองไปด้วย คือคุณสมาน และคุณสัมพันธ์ซึ่งอาจจะไปขึ้นฝั่ง ณ ที่สุดที่หนึ่ง

เมื่อไม่มีทางอื่นพวกเราทั้งคณะก็เดินตามกันไป ตอนนั้นผมจึงรู้ว่ามีแต่พวกเราเท่านั้นที่เคราะห์ร้าย เพราะไม่รู้รสน้ำป่า ทีนี้เราได้บทเรียนที่น่าจดจำที่สุด

สภาพน้ำป่าในลำห้วยข้างหน้าเรานั้นดูเหมือนสัตว์ร้ายที่บ้าคลั่ง กำลังแล่นโจนทะยานเป็นลำคลื่นสูงแค่หัวแค่อก เสียงดังสนั่นกลบเสียงพูด สีแดงขุ่นคลั่ก ต้นไม้ทั้งต้น กอไผ่เป็นกอ ๆ หลุดลอยไปตามกระแสน้ำเหมือนเศษฟาง

เราเดินกันไปในป่า เวลานั้นประมาณบ่ายสองโมง ตะวันกลับจ้าแผดเผาเพราะฝนหยุดตกแล้ว ร่องรอยของน้ำป่าที่เห็นอยู่คือต้นไม้ กอไผ่ที่ล้มระเนระนาดและคราบโคลนที่น้ำลดไปใหม่ ๆ เราเดินตามป่าข้ามลำห้วยลงไปนานพอสมควรจนถึงที่ราบ ผมเห็นผู้ใหญ่ปรึกษากันแล้วว่าไม่สามารถจะข้ามได้ ขณะนั้นน้ำแห้งลงไปมากแล้ว

จากที่เราหยุดอยู่มองเห็นบ้านคนบนฝั่งตรงข้าม น้ำในลำธารยังมีสีขุ่นและคลื่นสูงประมาณหัวเข่า ชาวบ้านพยายามจะช่วยเราโดยเอาเกวียนลุยน้ำมารับ แต่ต้องเลิกเพราะสู้กระแสน้ำไม่ไหว ดังนั้นพวกผู้ใหญ่จึงช่วยกันทำที่บังแดดให้ผู้หญิงและเด็กพัก รวมทั้งบุตรภรรยาของคุณสมาน คุณสัมพันธ์ด้วย

พวกผู้ชายรวมทั้งผมนับตัวได้ ๑๔ คน คิดกันจะเดินย้อนเลียบลำห้วยขึ้นไป ระยะทางไกลพอใช้ เราเดินเรียงหนึ่งตามกันไป ผมอยู่ตอนกลางค่อนข้างท้าย คราวนี้เดินเลียบลำห้วยจริง ๆ เพราะไม่ต้องห่วงผู้หญิงและเด็ก และน้ำป่าก็งวดเหลืออยู่แต่ในลำห้วย เราหวังว่าจะได้พบคุณสมาน คุณสัมพันธ์ ซึ่งเราเป็นห่วงอย่างสุดประมาณ

เราเดินตามกันด้วยความระมัดระวังเพราะกลัวหลง ผมหาไม้เท้าได้เหมาะมือก็ถือไปด้วย คิดว่าอย่างน้อยก็จะได้ใช้ตีงู เราทั้ง ๑๔ คนมีความคล่องตัวมากและไม่แสดงอาการเหน็ดเหนื่อยเลย ถึงแม้ว่าจะเป็นทางสูงขึ้นเรื่อย ๆ

ทันใดนั้นผมก็ได้ยินเสียงคนข้างหน้าบอกต่อ ๆ กันมาว่า "พบแล้ว พบแล้ว" และส่งเสียง วู้ วู้ เรียก คนอยู่ข้างหน้าผมก็ชะโงกไปที่ริมฝั่งและมองไปที่ลำห้วยแล้วเรียก วู้ วู้ แล้วเดินอ้อมต้นไม้และกอไผ่ต่อไป คนข้างหลังก็ทำอย่างเดียวกัน ทุกคนมีสีหน้าสดใสแสดงความดีใจ

เมื่อมาถึงตาผม ผมก็เดินไปชะโงกที่ริมฝั่ง มองไปข้างฯน้า ท่ามกลางแสงแดดเปรี้ยงจ้า บนก้อนหินใหญ่บนฝั่งที่เราอยู่ผมเห็นชายสองคนที่น้ำป่าพัดจมหายไป คนหนึ่งล่ำ คนหนึ่งผอม คนหนึ่งใส่เสื้อสีฟ้า คนหนึ่งใส่เสื้อสีขาว นั่งชันเข่า หันหน้าเข้าหากัน หน้าก้มนิด ๆ มือกอดเข่า นั่งนิ่งไม่ไหวติง เหมือนคอยพวกเราอยู่

ผมเห็นแล้วก็มีความดีใจ เอามือป้องส่งเสียง วู้ วู้ ดังจนกลบเสียงน้ำในลำธารซึ่งยังดังสนั่นอยู่ ระยะที่เห็นเขาทั้งสองนั่งอยู่ห่างจากผมประมาณ ๑๕ หรือ ๒๐ เมตร แต่ผมไม่เห็นเขาแสดงอาการใด ๆ ว่าได้ยินเราเลย ผมก็อ้อมต้นไม้กอไผ่เดินตามคนอื่น ๆ เขาไปเพื่อไปพบเขาทั้งสองบนก้อนหินข้างหน้า

เมื่อผมไปถึงที่นั้น ผมเห็นคนที่ไปถึงก่อนทุกคนทำหน้าเสีย แล้วหันหลังกลับจากก้อนหินนั้น ผมมองไปที่นั้นก็ไม่เห็นคุณสมาน คุณสัมพันธ์ เห็นแต่ก้อนหินที่ว่างเปล่า

ทีนี้ทุกคนก็รู้ด้วยสัญชาตญาณว่าภาพของคุณสมาน คุณสัมพันธ์ที่เราได้เห็นนั่งอยู่บนก้อนหินนั้นคือภาพวิญญาณของคนทั้งสองที่มารอคอยบอกเราทั้ง ๑๔ คนว่าเขาทั้งสองได้ตายไปแล้ว ผมขนลุกและรู้สึกวังเวงอย่างบอกไม่ถูก ไม่มีใครพูดอะไรเป็นพักใหญ่ และทุกคนก็ค่อย ๆ เข้ามารวมอยู่ใกล้กันโดยอัตโนมัติ

หลังจากเหตุการณ์นั้นพวกผู้ใหญ่ก็เปลี่ยนแผนเป็นตามหาศพ ให้คนเอาไม้ไผ่แยงลงไปตามซอกหินและตำแหน่งต่าง ๆ ที่น่าสงสัย แล้วเราก็ได้ไปจนถึงบริเวณน้ำตกซึ่งสภาพน้ำท่วมหายไปเกือบหมดแล้ว เมื่อเรากลับลงไปรับผู้หญิงและเด็ก ผู้ใหญ่ เขาก็ช่วยกันปลอบภรรยาผู้ตายต่าง ๆ เราเดินข้ามลำธารกลับได้ในตอนค่ำเพราะน้ำป่าแห้งแล้ว ผมได้ยินผู้ใหญ่เขาตั้งรางวัลไว้กับชาวบ้านว่าถ้าหาพบจะให้ศพละหนึ่งพันบาทซึ่งในสมัยนั้นเป็นเงินโขอยู่

อีกสองวันต่อมา ชาวบ้านพบศพแรกที่ในลำธารไกลออกไป มีทรายกลบฝังทั้งตัว โผล่อยู่แต่มือ ระยะนั้นเรื่องของผู้ตายทั้งสองก็เป็นข่าวใหญ่ไปทั่วเมือง ผมยังเป็นเด็กก็คอยเงี่ยหูฟังอยู่กับบ้าน ต่อมาอีกสองวันเขาจึงพบศพที่สอง ผมจำไม่ได้ว่าพบศพใครก่อน ศพใครทีหลัง

เรื่องทั้งหลายก็ไม่ค่อยกล้าจะเล่าให้ใครฟัง คิดจะเขียนเล่าตั้งแต่อายุ ๑๕ ปีเพิ่งมาเขียนครั้งนี้ภายหลัง ๒๗ ปีแล้ว แต่มันเป็นอุบัติการณ์ที่ผมจำได้ติดตาติดใจ

ผมขอกราบเรียนอาจารย์ด้วยความเคารพว่าผมยินดีที่จะเล่าให้อาจารย์ฟังเพื่อรวบรวมไว้เผยแพร่ตามโอกาส โดยที่อาจารย์และผมมีความเห็นตรงกันว่าเรื่องที่ผ่านไปนั้นเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติในโลกนี้ เป็นธรรมดาเหมือนสิ่งอื่น ซึ่งเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปเช่นเดียวกัน ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใด.

เคารพอย่างสูง

ทองรัก ลีรพันธุ์

หมายเหตุของผู้รวบรวม

จุดวิกฤติของเรื่องนี้อยู่ที่คนทั้ง ๑๔ คนได้เห็นผู้เคราะห์ร้ายทั้งสองคนปรากฏอยู่บนก้อนหินอย่างชัดเจนจนจำได้อย่างแน่ใจ ในระยะไม่เกิน ๒๐ เมตรซึ่งนับว่าใกล้มาก ที่นี้ในท่ามกลางแสงแดดที่แผดกล้าในเวลาประมาณบ่ายสองโมง ไม่น่าสงสัยว่าจะจำคนผิด แต่แล้วอีกประเดี๋ยวเดียวคนทั้งสองก็หายไปอย่างไม่มีร่องรอย ทำให้ทุกคนลงความเห็นโดยไม่ต้องปรึกษากันว่าภาพที่เห็นนั้นเป็นภาพวิญญาณของคนทั้งสองซึ่งความจริงได้ตายไปแล้ว

ชาวบ้านที่ยังเชื่อเรื่องผี ถือว่า "ผีหลอกกลางวัน" เป็นเพราะผู้ที่ถูกหลอกนั้นกำลังมีเคราะห์ร้ายอย่างหนัก หรือไม่ก็เพราะผีนั้นดุมาก ในเรื่องที่คุณหมอทองรักเล่านี้ คนทั้ง ๑๔ ได้เห็น "ผี" กลางแดดเปรี้ยง ต้นเหตุอาจจะเป็นได้ทั้งสองอย่างที่กล่าว คือคนทั้ง ๑๔ กำลังเคราะห์ร้ายมาก ต้องผจญภัยอย่างน่าตกอกตกใจมากเฉียด ๆ กับความตาย และต้องเป็นประจักษ์พยานของเหตุการณ์ที่น่ากลัวและน่าสลดใจอย่างยิ่ง จิตใจอยู่ในสภาพอ่อนเปลี้ยจึงถูก "หลอก" ได้แม้ในเวลากลางวันแสกๆ

ในอีกด้านหนึ่ง คนทั้งสองผู้เคราะห์ร้ายนั้นได้ตายไปอย่างปัจจุบันทันด่วนโดยเหตุที่น่าตกใจและต้องรับการทรมานทั้งทางกายและทางใจอย่างรุนแรง พูดอย่างชาวบ้านว่า "ตายโหง" และตายอย่างทรมานเพราะต้องจมน้ำและจิตใจต้องว้าวุ่นอย่างหนักก่อนจะดับจิต ดังนั้นจึงเป็นผีประเภท "ผีดุ" สามารถแสดงตนให้คนเห็นได้ในแสงแดดจ้า

พวกที่เดินทางไปในทะเลทรายบางครั้งประสบกับ "ภาพหลอน" ซึ่งเรียกทางวิชาการว่า "มีราจ" คือเห็นภาพสะท้อนของสิ่งซึ่งอยู่ไกลมากๆ ซึ่งตามธรรมดามองเห็นไม่ถึง ทำให้ดูคล้ายกับอยู่ใกล้ โดยมากปรากฏแก่ผู้ที่กระหายน้ำ เดินทางอยู่กลางทะเลทรายในแสงแดดที่จัด มักเห็นเป็นผืนน้ำ

ภาพที่ปรากฏแก่คุณหมอทองรักและคณะในวันที่น่าเศร้าสลดนั้นคงจะไม่ใช่ "มีราจ" เป็นแน่ เหตุผลประการหนึ่งคือ "มีราจ" ปรากฏในอากาศแห้ง เช่น ในทะเลทราย อีกอย่างหนึ่ง ภาพที่ปรากฏมักเป็นภูมิประเทศ ไม่ใช่คน ในประการที่สาม ภาพมักปรากฏแก่บุคคลคนเดียว ๆ ไม่ปรากฏแก่คนทั้งหมู่ ทั้งสามข้อนี้ตรงข้ามกับภาวการณ์ในกรณีของคุณหมอทองรัก

นอกจากนั้น ระยะทางระหว่างผู้เห็นกับภาพที่ปรากฏนั้นเพียง ๑๕ ถึง ๒๐ เมตร ใกล้เกินไปกว่าจะเป็น "มีราจ" ซึ่งมักแสดงภาพของสิ่งที่อยู่ไกลออกไปเป็นร้อย ๆ กิโลเมตร

……………………………………

เรื่องที่ ๑๗
ฝันแม่น

โดย สมาน ศิลปวิเศษกุล

(คุณนายสมาน ศิลปวิเศษกุล เห็นเพื่อนร่วมศึกษาธรรมะกับผู้เขียนและภรรยาซึ่งได้รู้จักกันมาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๐๑ โดยได้ร่วม "ธรรมทัศนาจร" ไปนมัสการสังเวชนียสถานที่ประเทศอินเดียและเนปาลด้วยกัน หลังจากนั้นก็ได้เดินทางไปตามวัดกัมมัฏฐานด้วยกันและทำบุญต่าง ๆ ด้วยกันปีละหลาย ๆ ครั้งตลอดเวลายี่สิบปีที่ผ่านมา คุณสมานเคร่งครัดในการปฏิบัติธรรมมากจนได้เคยบวชเป็นชี เคยถือมังสวิรัติและถือศีลแปดแบบอุบาสิกาอยู่บ้าน เป็นผู้ทำอะไรจริงจังและมีวาจาเป็นที่เชื่อถือได้ คุณนายสมานได้ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ.๒๕๒๐ ก่อนหน้านั้นประมาณสองปีได้เขียนเรื่องต่อไปนี้มอบไว้แก่ผู้รวบรวมเพื่อนำลงพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือ "ภพอื่น" เล่มที่สองนี้ บุญกุศลใด ๆ ที่เกิดจากการตีพิมพ์บทความนี้ขออุทิศให้แก่คุณนายสมานโดยเฉพาะ)

ในตอนกลางคืนของวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๕ คุณประทีป ส. ได้ฝันว่าลงอาบน้ำในคลอง ในฝันไม่ทราบว่าคลองอะไร มองขึ้นไปบนตลิ่งเห็นเศียรพระพุทธรูปอยู่ใกล้ต้นตาล มีจอมปลวกอยู่ใกล้ ๆ คุณประทีปขึ้นไปบนตลิ่ง เห็นมีพระบรมธาตุอยู่ในจอมปลวกเป็นจำนวนมาก ได้เอามือกอบขึ้นมาเล่นได้ แต่ไม่ได้นำติดมือกลับมา เห็นมีป้ายบอกชื่อ "วัดอินทโมลี" เมื่อตื่นขึ้นมาแล้วก็ไม่ได้บอกใครเพราะเห็นว่าเป็นแต่เรื่องฝัน

ต่อมาอีกสองสามวันมีหมอนวดผู้หญิงมาหาที่บ้าน เป็นคนรู้จักกันและเคยไปมาบ่อย ๆ หมอนวดพูดว่า มีที่ว่างอยู่แห่งหนึ่ง มีเศียรพระตั้งอยู่บนพื้นดินและผู้คนจำนวนมากเอาพวงมาลัยมาบูชา ไม่ทราบว่าเศียรพระนั้นมีดีอย่างไร

คุณประทีปได้ยินก็ถามทันทีว่าอยู่ที่ไหน หมอนวดที่ชื่อแม่สงวนก็บอกว่า อยู่ทางทิศใต้ของวัด... คุณประทีปถามว่า มีต้นตาลและจอมปลวกอยู่ใกล้ ๆ ด้วยหรือเปล่า หมอนวดสงวนบอกว่ามี คุณประทีปขอให้หมอนวดพาไปดูในวันนั้นเลยทีเดียว แต่หมอนวดขอผัดไปหลังวันพระ เพราะวันนั้นมีคนนัดไว้จะต้องไปนวด และต้องทำของไปทำบุญในวันพระด้วย

ก่อนที่จะถึงวันพระ มีท่านพระครูรูปหนึ่งเดินทางมาหาจากเมืองกำแพงเพชรนำรถสองแถวขนาดเล็กมาด้วยหนึ่งคัน หลังจากพูดเรื่องธุระเสร็จแล้วก็นั่งคุยต่อไปกับคุณพ่อคุณแม่ของคุณประทีป ท่านพระครูเล่าว่า ได้ฝันเห็นพระพุทธรูปจมอยู่ในน้ำ มาขอให้ช่วยจัดการเอาขึ้นเสียที เพราะจมอยู่นานแล้ว ท่านจำไม่ได้ว่าอยู่ในคลองหลวงหรือคลองบางหลวง

เมื่อคุณประทีปได้ยินท่านพระครูเล่าความฝัน ก็เล่าเรื่องของเธอบ้างและนิมนต์ให้ท่านร่วมไปดูเศียรพระพุทธรูปตามที่หมอนวดนัดไว้ โดยขอให้ท่านพระครูเอารถของท่านไป ท่านพระครูตกลง จึงพากันออกเดินทาง โดยมีเพื่อนบ้านและญาติของคุณประทีปอีกหลายคนอาศัยนั่งไปด้วย

ระหว่างเดินทาง คุณประทีปก็เล่าเรื่องความฝันให้คนอื่น ๆ ฟัง ต้องแวะถามทางไปเรื่อย ๆ จนไปถึงตำบลที่ตรงกับหมอนวดบอก ก็ได้เห็นเศียรพระอยู่ใกล้ต้นตาลและจอมปลวกตรงกับในฝันทุกประการ เว้นแต่ป้ายชื่อวัดไม่มี ชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงได้พากันออกมาเพราะเห็นมีรถมาและคนหลายคนมาดูเศียรพระ

พวกนั้นเล่าให้ฟังเพิ่มเติมว่าเคยมีคนถูกเกณฑ์ทหารมาบนที่เศียรพระนี้ ขอให้ไม่ต้องเป็น ถ้าพ้นเกณฑ์จะถวายหัวหมูบายศรีคู่หนึ่ง เมื่อคัดเลือกทหารแล้วชายนั้นไม่ถูก จึงมาแก้บน โดยเอาบายศรีเล็กกับหัวหมูหนึ่งหัวมาถวาย มีกลองยาวและมีคนรำด้วย แต่มาถึงเอาตอนบ่าย

พอมาถึงที่ คนรำกลองยาวเกิดพูดภาษามอญ ทำให้พวกที่มาด้วยตกใจเพราะฟังไม่รู้เรื่อง ประเดี๋ยวก็พูดไทยว่า "มาบ่ายกูกินไม่ได้ กูเชิญเพื่อนมาสามคนต้องผิดหวังหมด" พวกที่ไปด้วยกันนั้นตกใจกลัวมาก วันรุ่งขึ้นจึงพากันไปใหม่ นำหัวหมูไปสองหัวและไปถึงก่อนเพล หลังจากนั้นพวกที่ทราบเรื่องก็ไปดูกันหลายครั้ง จนเกิดศรัทธาร่วมใจกันบริจาคเงินสร้างองค์พระให้สมส่วนกับเศียร แล้วก็มีคณะศรัทธาต่าง ๆ ติดตามกันออกไปนมัสการและทำบุญ ช่วยกันทำการก่อสร้าง จนได้รับอนุญาตตั้งเป็นวัดขึ้น ในปัจจุบันนี้มีชื่อว่า "วัดสาระโดต" เนื้อที่วัด ๖ ไร่เศษ.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

จุดสำคัญของเรื่องนี้อยู่ที่ความฝันของคุณประทีปซึ่งจะเกิดจากเหตุใดก็ตาม แต่เป็นการฝันที่แม่นยำมาก ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการที่สามารถติดตามจนได้พบเศียรพระตรงกับที่ฝัน ซึ่งต่างกับการฝันของคนอื่นเป็นจำนวนมาก ซึ่งฝันเห็นสิ่งของหรือสถานที่ต่าง ๆ อย่างชัดเจน แต่ไม่สามารถจะสืบทราบได้ว่าเป็นอะไรอยู่ที่ไหน

กุญแจสำคัญคือการเล่าของนางสงวน หมอนวด ซึ่งจำเพาะมาเล่าให้คุณประทีปฟังหลังจากที่ฝันไปแล้วไม่นาน ยังจำรายละเอียดได้ จะเป็นด้วยเหตุบังเอิญอีกประการหนึ่งคือการที่ท่านพระครูไปแวะที่บ้านของคุณประทีปพร้อมด้วยรถ ซึ่งช่วยให้สามารถพากันไปเสาะหาตำแหน่งที่ตั้งของเศียรพระพุทธรูปจนพบ และในที่สุดได้เกิดเป็นวัดขึ้น ณ ที่นั้น ถ้าจะพูดอย่างคนที่เชื่อในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ก็อาจจะอ้างได้ว่าเป็นเพราะเทวดาบันดาล

....

เรื่องที่ ๑๘
พระภูมิที่บ้านเสริมศรี

โดย เสริมศรี เกษมศรี

(ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี เป็นน้องสาวของ ม.ร.ว.ส่งศรี เกตุสิงห์ ศึกษาสำเร็จธรรมศาสตร์บัณฑิตย์ในรุ่นแรก ๆ และได้เป็น "ผู้นำ" คนหนึ่งในวงการสตรีของประเทศไทย มีความรู้กว้างขวางในหลายด้าน โดยเฉพาะมีความเชี่ยวชาญเรื่องเยาวชนและการศึกษาพิเศษสำหรับคนตาบอดและหูหนวก เคยเป็นนักพูดวิทยุ นักปาฐกถาและนักวิชาการที่มีผู้นิยมนับถือมาก เคยดำรงตำแหน่งสำคัญๆ หลายตำแหน่งในราชการและสังคม รวมทั้งเคยเป็นประธานสภาสตรีแห่งชาติด้วย ในปัจจุบันอุทิศตัวให้แก่การพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ)

เสริมศรีไปรับราชการที่ ศ.อ.ศ.อ. (ศูนย์อบรมมูลสารศึกษาอุบลราชธานี หรือ Thailand-UNESCO Fundamental Education Centre ซึ่งประเทศไทยร่วมมือกับองค์การศึกษาสหประชาชาติ ตั้งศูนย์ฝึกวิชาพัฒนาชุมชน) ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๙๘ จน ๒๕๐๘ ตอนแรกในระยะ พ.ศ. ๒๔๙๘ – ๒๕๐๐ ยังต้องดูแลโรงเรียนสอนคนหูหนวกอยู่ด้วย จึงไปเป็นครั้งคราว แต่พอคุณหญิงกมลา ไกรฤกษ์ มารับตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนสอนคนหูหนวกแล้ว เสริมศรีก็ถูกโอนไปประจำที่ ศ.อ.ศ.อ. ต่อมาเสริมศรีได้ซื้อที่ดินไม่ไกลจาก ศ.อ.ศ.อ. นัก เจ้าของที่เห็นคนรู้จักชอบพอกันและอยู่บ้านใกล้กันด้วย

ได้ขอให้อาจารย์ทางสถาปัตยกรรม ที่ ศ.อ.ศ.อ. ช่วยออกแบบบ้านทรงไทยให้ ว่าจ้างผู้รับเหมาก่อสร้างแล้ว มีเงินอยู่ในธนาคารพอจะทำฐานก่อสร้างได้แล้ว แต่ปัญหามีว่า เจ้าของที่ดินคือเสริมศรีต้องไปประชุมในต่างประเทศบ่อย ๆ จึงได้ขอความร่วมมือกับผู้จัดการธนาคารกรุงเทพฯ ทำหนังสือมอบอำนาจให้ท่านช่วยพิจารณาการเบิกเงินค่าก่อสร้างในยามที่เสริมศรีไปราชการต่างประเทศให้ด้วย แม้กระนั้นบ้านหลังนั้นก็สร้างอย่างช้ามาก เพราะผู้รับเหมามีปัญหาขลุกขลักของเขาเอง เสริมศรียังพักอยู่ในบ้านอาจารย์ของ ศ.อ.ศ.อ. ก็ไม่ค่อยเดือดร้อนนัก

วันหนึ่ง เพื่อนข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ท่านหนึ่งได้พบเสริมศรีตอนที่เข้าไปติดต่อราชการที่กรุงเทพ ฯ เพื่อนสตรีผู้นั้นเล่าว่ากำลังจะไปหาคุณประสิทธิ์ เสริมศรีก็รู้จักสรรพคุณของคุณประสิทธิ์ดีมาก จึงขอติดตามเพื่อนคนนั้นไปด้วยเพื่อนมัสการ "พ่อปู่ของคุณประสิทธิ์"

ขณะที่เพื่อนกำลังสนทนากับคุณประสิทธิ์ เสริมศรีก็คิดปัญหาขึ้นมาได้ว่า ตนควรจะเรียนถาม เรื่องทำไมบ้านที่อุบลสร้างตั้ง ๓ ปียังไม่เสร็จ เพราะอะไร จะแก้ไขอย่างไรดี

ครั้นเพื่อนเสร็จธุระของเขาแล้ว เสริมศรีก็เรียนถามขึ้นดังกล่าว

“พ่อปู่” ท่านบอกว่า “ที่ดินรายนี้มีวิญญาณสิงอยู่ คือคนญวน ๒ คนทะเลาะกัน และต่อสู้กันจนตายไปข้างหนึ่ง อีกคนหนึ่งจึงฝังศพคนนั้นไว้ในคูเก่า ๆ ซึ่งบัดนี้ตื้นเขินจนเห็นเป็นแอ่งลำราง อยู่ข้างรั้วของเพื่อนบ้าน มีต้นไม้ใหญ่คือมะม่วงอยู่ใกล้ ๆ วิญญาณของญวนที่ตายนั้นเป็นวิญญาณที่ดี ให้หาหมอตั้งศาลพระภูมิที่เป็นคนญวนมาทำพิธีตั้งศาลอย่างพิธีญวน แล้ววิญญาณนี้จะช่วยรักษาบ้านและความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัยในนั้น พอกลับไปถึงอุบลเที่ยวนี้จะมีผู้มาอาสาหาหมอญวนให้เอง เสริมศรียังมีราชการติดต่อกับกรม ฯ อยู่ จึงเขียนจดหมายสั้น ๆ ถึงอาจารย์สมนึก ที่ ศ.อ.ศ.อ. ขอให้ช่วยสืบถามหาหมอตั้งศาลพระภูมิให้ เพราะคราวนี้อยากจะตั้งศาลพระภูมิละ ถึงบ้านยังสร้างไม่เสร็จก็ตาม

เสริมศรีกลับไป ศ.อ.ศ.อ. ครั้งนั้น พอเก็บของเสร็จก็ขับรถยนต์ที่สำหรับใช้ราชการ ศ.อ.ศ.อ. เข้าไปในเมือง รถแล่นออกประตู ศ.อ.ศ.อ. ไปได้หน่อยก็ติด แล่นไปไม่ได้ เพราะตรงสามแยกที่จะไปทางวิทยาลัยครูอุบลราชธานี มีอุบัติเหตุรถชนกัน

เสริมศรีรออยู่บนถนนชยางกูร ส่วนคุณจินดารัตน์ ซึ่งเป็นเพื่อนและเป็นผู้ขายที่ดินให้เสริมศรี ก็ต้องรออยู่ในซอยจินดารัตน์ ยังขับขึ้นมาบนถนนมิได้ คุณจินดารัตน์จึงลงจากรถของเธอเดินขึ้นมาบนถนนชยางกูร มาหาเสริมศรีที่รถและพูดว่า

“อาจารย์สมนึกบอกว่าหม่อมต้องการหมอตั้งศาลพระภูมิใช่ไหม”
เสริมศรีก็รับว่าจริง คุณจินดารัตน์จึงพูดต่อไปว่า

“แต่หมอคนที่ดิฉันรู้จักนั้นเป็นคนญวนนะ จะเอาไหม เขาเป็นคนแก่แล้วและขลังอยู่”

เสริมศรีจึงขอให้คุณจินดารัตน์ช่วยนำหมอญวนของเธอมาให้เสริมศรีซักถามอะไรก่อน จะตกลงกันได้หรือไม่จะทราบภายหลังนั้น

รุ่งขึ้นจำได้ว่าเป็นวันเสาร์ เพราะที่ ศ.อ.ศ.อ. นั้น มีการประชุมคณะกรรมการเจ้าหน้าที่และอาจารย์ทั้งฝรั่งและไทยในวันเสาร์ครึ่งวันเช้า ตอนบ่ายเราจึงว่างกัน

บ่ายวันนั้นคุณจินดารัตน์นำ ชายแก่ ๑ หนุ่ม ๑ มาหาเสริมศรี ชายแก่นั้นพูดและฟังภาษาไทยไม่ได้เลย ต้องให้คนหนุ่มซึ่งเป็นลูกชายแก พูด ฟัง แล้วแปลเป็นภาษาญวนให้ฟังอีกที ได้ความว่าวิธีและหลักการของเขามีว่า

(๑) เขาต้องจัดพิธีสังเวยวิญญาณอาจารย์เขาก่อนที่จะเชิญใครมาเป็นพระภูมิ จะทราบได้โดยการเข้าทรง เพื่อซักถามว่าจะให้จัดพิธีอย่างไร จะต้องเตรียมอะไรบ้าง แล้วเขาจึงจะบอกได้ว่าจะควรทำพิธีเมื่อใด สร้างศาลพระภูมิอย่างไร

(๒) ทำพิธีตั้งศาลพระภูมิ

สำหรับกิจกรรมทั้งหมดนี้เขาคิดค่ากำนล (ค่าบูชาครูเขา) ๙๐๐ บาท

ตอนนี้บ้านหลังที่กล่าวถึงนี้สร้างห้องรับแขกโถงชั้นบนเสร็จแล้ว มีบันไดขึ้นไปได้แล้ว แต่อีก ๒ ห้องยังไม่เสร็จ รั้วบ้านยังไม่ได้ทำเลย

เสริมศรีจึงตกลงเรื่องค่าจ้างหรือค่ากำนัลนั้น และขอวันนัดมาประชุมเชิญอาจารย์ของหมอมาเข้าทรง เขานัดตอนค่ำของวันถัดไปอีก ๓ วัน มีเวลาพอที่เสริมศรีจะเชิญมิตรสหายที่รู้จักในอุบล ฯ มาร่วมดูการเข้าทรงครั้งนี้ด้วย

ระยะนั้นทางราชการกวดขันเรื่องการชุมนุมเกี่ยวกับคนญวน จึงต้องเชิญมิตรสหายที่เป็นภริยานายตำรวจ กับคนที่พูดภาษาญวนได้ ของธนาคารกรุงเทพ ฯ มาร่วมฟังด้วย ไฟฟ้าก็ยังไม่ได้ติดที่บ้านนี้ จึงต้องใช้ตะเกียงและเทียนกัน ดูน่าตื่นเต้นดีมาก

พิธีการเริ่มด้วยหมอญวนแก่จุดธูปเทียน สวดภาษาญวน ส่วนหลานชายนั้นแต่งตัวเกือบเหมือนงิ้วตัวบู๊ ๆ คู่นี้อยู่กลางวงของพวกเราทั้งหมด หมอสวดสักครู่ใหญ่หลานชายก็มีอาการตัวสั่น แล้วลุกขึ้นยืน หมอแก่ขอให้ผู้ชายที่มา ๒ คนเข้าจับผ้าคาดเอวของหลานชาย ซึ่งเอาชายผ้าไว้ข้างหลัง ให้จับคนละชายและเดินตามไปด้วยไม่ว่าที่ไหน (อาจารย์ของ ศ.อ.ศ.อ. ๒ ท่านเข้าช่วยทำหน้าที่นี้)

หลานชายหมอรีบเดินออกจากวงล้อม ลงบันไดบ้านด้านหลังไปข้างล่าง พวกที่นั่งประชุมดูอยู่ก็พากันตามลงไปด้วย

หลานชายเรียกธูปมาจากหมอญวนนั้น ถือเดินไปทางคูเก่า ๆ ตื้น ๆ ที่มีต้นมะม่วง แล้วกระเถิบขึ้นมาทางพื้นดินที่ถมไว้จะเป็นสนามหลังบ้าน เอาธูปนั้นปักลงที่ดินซึ่งอยู่ริมคูเก่า ๆ นั่นแหละพูดภาษาญวนบอกหมอว่า

"ตรงนี้เป็นที่ฝังศพซึ่งวิญญาณเป็นวิญญาณที่ดี แต่ถูกเขาฆ่าตาย ให้เชิญวิญญาณเป็นพระภูมิรักษาบ้านนี้ บ้านนี้จะปลอดภัย มีความสุขความเจริญ"

บอกให้เขียนชื่อเขาลงในกระดาน แล้วเชิญขึ้นศาลนี้ ตั้งเป็นพระภูมิเจ้าที่ เสริมศรีจำชื่อนี้ได้เพราะมักเรียกว่า "เฮียเทียนจี่"

ตั้งแต่ตั้งศาลมา ก็มีความสุขสบายปลอดภัย แม้แต่จะมีคนอยู่ในบ้านเพียง ๒ คน คือแม่บ้านชื่อแม่ชะอุ่มกับเสริมศรี และมีสุนัขชื่อ "ไอ้ตุ้ม" อีก ๑ ตัว

วันตั้งศาลพระภูมินั้นเสริมศรีได้เตรียมป้ายกระดานยาว ๙ นิ้วฟุต กว้าง๔ นิ้วฟุต ซึ่งทาสีแดง มีรูปหรือเขียนสีทองซึ่งได้ซื้อมาจากไซ่ง่อนเมื่อตอนที่ไปประชุมเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ นำมาให้หมอญวนผู้นั้นเขียนชื่อ "เทียนจี่" ใส่กระดาษยันต์ปิดไว้ที่ข้างหลัง มีเครื่องอาหารผลไม้ ธูปเทียน เซ่นบอกกล่าว ไม่ได้ใช้รูปพระภูมิอย่างที่เคยเห็นของคนอื่น ๆ

น่าอัศจรรย์ที่ว่าทำไมวิญญาณอาจารย์ของหมอญวนแก่จึงพูดอย่างเดียวกับ"พ่อปู่" ที่กรุงเทพฯ เสริมศรีมิได้เคยปริปากหรือเขียนจดหมายเล่ากับใครเลย เป็นแต่เขียนสั้น ๆ ถึงอาจารย์สมนึกขอให้สืบหาผู้ที่ตั้งศาลพระภูมิให้เท่านั้น

ตั้งศาลพระภูมิแล้วก็ได้ผู้รับเหมาคนใหม่มาสร้างเรือนต่อไปจนสำเร็จ เสริมศรีก็ย้ายออกมาอยู่ที่บ้านของตนในซอยจินดารัตน์ ทั้ง ๆ ที่มีรั้วอยู่แต่เพียงรั้วของเจ้าของที่ดินหน้าที่ดินของเสริมศรีเท่านั้น รถยนต์ประจำตัวก็จอดอยู่ใต้เรือน ต่อมาจึงล้อมรั้วรอบที่ดิน และสร้างเรือน ๒ ชั้นอีก ๑ หลังเล็ก ๆ ในที่ดินนี้

อยู่มาวันหนึ่งมีพ่อแม่ลูกสาว รวม ๓ คนมาขอพบเสริมศรีที่บ้าน โดยที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนเลย แม่ชะอุ่มก็ไม่เคยรู้จัก มาถึงผู้เป็นพ่อจึงปรารภว่าจะขออนุญาตมาเซ่นศาลพระภูมิที่บ้านนี้ได้ไหม

เสริมศรีก็ถามว่า ทำไมเธอจึงจะมาเซ่นศาลพระภูมิที่บ้านฉันเล่า

พ่อแม่เด็กสาวคนนั้นช่วยกันชี้แจงได้ความว่า ลูกสาวเขาทำงานอยู่ใกล้ ๆ บ้านนี้ เวลาหยุดพักเที่ยงพากันมานั่งรับประทานอาหารที่ใกล้ ๆ หลังบ้านเสริมศรี พูดล้อกันหัวเราะกันที่รั้วบ้านนี้ เป็นเชิงไม่เคารพต่อศาลพระภูมิ คนหนึ่งก็เกิดอาการเจ็บไข้ขึ้นมา พ่อแม่พาไปรักษาที่โรงพยาบาลอุบลอยู่ ๒ – ๓ วันก็ไม่หาย ครั้นนำกลับมาบ้าน เวลาเด็กคนนี้เพ้อออกมา จึงจับได้ว่า "ลูกสาวเขาไปผิดศาลพระภูมิที่บ้านนี้"

ด้วยความไม่ประสีประสากับเรื่องนี้ เสริมศรีถามเขาว่า "ผิดศาลพระภูมิคือทำอย่างไร"

เขาก็ตอบว่า คือพูดหรือแสดงอาการไม่เคารพศาลพระภูมิ พระภูมิจึงทำให้เจ็บ ต้องมาขอขมาด้วยเครื่องเซ่นสรวงตามสมควร

เสริมศรีได้อนุญาตให้เขานำเครื่องเซ่น มีดอกไม้ธูปเทียนมาเล่นที่ศาลนี้ได้ เมื่อเขาเซ่นสรวงแล้วตั้งแต่นั้นก็ไม่เห็นมาอีก

อยู่มานานสักหน่อย เสริมศรีเล่าเรื่องที่ พ่อปู่ของคุณประสิทธิ์ กับ คำที่คนทรงอาจารย์ของหมอญวนบอกเรื่องวิญญาณที่อยู่ในที่ดินนี้แล้ว ควรเชิญมาเป็นพระภูมิ ซึ่งตรงกันอย่างน่าประหลาด ให้

เพื่อนฝูงและนักศึกษา ศ.อ.ศ.อ. ที่มาเยี่ยมที่บ้านฟัง เพื่อนฝูงก็แนะนำว่าน่าจะลองขุดดูที่ตรงคนทรงอาจารย์ของผู้ตั้งศาลพระภูมิบอกว่ามีกระดูกฝังอยู่ว่ามีจริงหรือไม่

เสริมศรีถามเขาว่า "ทำเช่นนั้นเพื่อประโยชน์อันใด"
ผู้นั้นก็ตอบว่า "จะได้ทราบแน่ว่ามีกระดูกจริงไหม"

เสริมศรีเล่าให้เขาฟังว่า "มีหรือไม่มี ก็มีพ่อแม่พาลูกสาวมาเซ่นสรวงศาลพระภูมินี้ เพราะเด็กนั้นมาพูดและหัวเราะแสดงไม่เคารพศาลพระภูมิ เลยเจ็บไปหลายวัน ส่งไปรักษาที่โรงพยาบาลก็ยังไม่หาย เขาต้องบนและแก้บนที่ศาลพระภูมินี้จึงได้หายเจ็บ ดังนั้นขอให้ช่วยกันเล่าข้อนี้ให้สู่วงกว้างออกไปเถิด บ้านฉันจะได้ปลอดภัย ตลอดไป"

ในราว พ.ศ.๒๕๐๗ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ใกล้จะถูกย้ายเข้ามารับราชการในกระทรวงศึกษาธิการแล้ว คืนวันนั้น ณ ที่บ้านอุบลนั้นเสริมศรีฝันไปว่ามีชายผู้หนึ่ง แต่งตัวอย่างสุภาพบุรุษจีนในงิ้ว มายืนคำนับที่หน้าเตียงและพูดว่า

"ถึงกำหนดที่ผมจะต้องไปเกิดแล้ว ผมจึงมาขอลาคุณหญิงไป"

เสริมศรีเชื่อแน่ว่านั่นคือพระภูมิบ้านนั้นมาขอลาไป จึงตื่นขึ้นสวดมนต์ และสวดบทกรวดน้ำอุทิศกุศลให้ไปด้วย ต่อมา ต้น พ.ศ.๒๕๐๘ ท่านอธิบดีกรมสามัญศึกษาเวลานั้น ได้ย้ายเสริมศรีเข้ามาทำราชการในกรุงเทพ ฯ บัดนี้บ้านหลังนั้นเสริมศรีก็ได้ขายให้อาจารย์ ศ.อ.ศ.อ. ท่านหนึ่งไปแล้ว เป็นอันจบเรื่อง.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

จุดสำคัญของเรื่องนี่อยู่ที่การ "ทำนาย" ของ "พ่อปู่" และของ "หมอญวน" นั้น ตรงกันอย่างน่าพิศวง กับความศักดิ์สิทธิ์ของพระภูมิซึ่งทำให้มีคนนอกบ้านเกรงกลัว ผลดีของการที่มีพระภูมิที่ดีก็ได้ปรากฏแก่ ม.ร.ว.เสริมศรี ในการที่บ้านของเธอปลอดภัยตลอดเวลา ไม่ทราบว่าตอนนี้พระภูมิองค์เก่า "ไปเกิด" เสียแล้ว จะมีใครคุ้มครองบ้านนั้นได้ดีแค่ไหน

....

เรื่อง ๑๙
พ่อห่วงลูก

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

(ผู้เขียนเรื่องนี้คือผู้รวบรวมหนังสือนี้ สำหรับผู้ที่ยังไม่รู้จัก ขอเรียนว่า ผู้เขียนนี้สำเร็จวิชาแพทย์ในประเทศไทยและวิชาเคมีในประเทศเยอรมัน เป็นอาจารย์สอนอยู่ในคณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์และแพทยศาสตร์ (ปัจจุบันนี้คือมหาวิทยาลัยมหิดล) โดยลำดับ จนเกษียณอายุใน พ.ศ.๒๕๑๑ ในขณะนี้ทำงานเบ็ดเตล็ดหลายอย่าง ส่วนใหญ่เกี่ยวกับกีฬาเวชศาสตร์ ตำบลติดต่อคือ บ้านเลขที่ ๑๖ ซอยราชครู ถนนพหลโยธิน กทม. ๔)

เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.๒๕๑๑ ผู้เขียนอายุครบห้ารอบ ได้กำหนดไปทำบุญที่วัดถ้ำกลองเพล อำเภอหนองบัวลำภู อุดรธานี โดยนิมนต์พระอาจารย์ทางฝ่ายกัมมัฏฐานจากสำนักต่าง ๆ ในแคว้นอีสานไปร่วมงาน

ในวันเดินทางจากกรุงเทพ ฯ โดยรถยนต์มีญาติมิตรร่วมไปด้วยหลายหมู่ ผู้เขียนและครอบครัวตรงไปพักที่วัดถ้ำกลองเพล หมู่ของหม่อมราชวงศ์ จ.ก. ญาติสนิททางฝ่ายภรรยาได้พักอยู่ที่โรงแรมในตัวจังหวัด โดยกะว่าถึงวันงานจึงจะเดินทางไปสมทบที่วัด

ก่อนวันงานประมาณสองสัปดาห์ ระหว่างเตรียมงาน พระอาจารย์ที่วัดถ้ำกลองเพลได้ใช้ลูกศิษย์คนหนึ่งไปขอยืมของใช้ มีเสื่อ จานชามหม้อหุงต้มเป็นต้น จากวัดป่าสาละวันซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กัน พระอาจารย์บุญมา สมภาร ได้สั่งไปถึงพระอาจารย์ที่วัดถ้ำกลองเพลว่า ท่านได้นิมิตว่า ที่วัดถ้ำกลองเพลนั้นมีกระบือตัวหนึ่งใหญ่มาก เขากางเต็มถ้ำ ได้มาล้มอยู่ที่ปากถ้ำ มีเลือดแดงไหลไปทั่วบริเวณ ท่านเกรงว่าระหว่างที่มีงานทำบุญนั้นอาจจะเกิดเหตุร้ายแรงอะไรเกี่ยวกับคนสำคัญ ขอให้หาทางป้องกันไว้ก่อน

สมัยนั้นพวกก่อการร้ายกำลังคึกคักมากในอำเภอหนองบัวลำภู ลูกศิษย์ของพระอาจารย์บางคนคาดว่าอาจจะมีการประทุษร้ายแขกผู้หลักผู้ใหญ่ที่จะไปในงาน ถึงกับคิดจะขอการอารักขาจากทางบ้านเมือง แต่ผู้เขียนบอกว่าไม่ได้เชิญใคร มีแต่ญาติมิตร ไม่มีแขกผู้ใหญ่ที่ไหน เห็นว่าไม่จำเป็นจะต้องไปรบกวนเจ้าหน้าที่ ขอเอาบารมีพระอาจารย์คุ้มครองก็พอแล้ว

ด้วยเหตุนี้เมื่อวันงานใกล้เข้ามา ผู้ที่เกี่ยวข้องบางคนก็รู้สึกเป็นห่วงใยอยู่บ้างเกี่ยวกับความปลอดภัย

วันที่ ๓ กันยายนเป็นกำหนดงาน ในวันที่ ๒ ผู้เขียนและครอบครัวไปเตรียมพร้อมอยู่ที่วัดแล้ว แต่หมู่ของคุณชาย จ.ก. ยังพักอยู่ที่โรงแรม และได้พากันไปทัศนาจรเมืองเวียงจันทน์ตั้งแต่เช้า โดยกะว่าวันที่ ๓ จึงจะเดินทางไปวัด ซึ่งเสียเวลาเดินทางประมาณหนึ่งชั่วโมง

ค่ำวันที่ ๒ กันยายนผู้เขียนเตรียมการอยู่จนสี่ทุ่มเศษจึงเข้านอน ยังไม่ทันหลับก็ได้ยินเสียงคนมาเรียก บอกว่าที่ในเมืองให้คนมาส่งข่าวว่าคุณชาย จ.ก. ป่วยหนักด้วยโรคหัวใจ ผู้เขียนทราบว่าเธอเป็นโรคเบาหวานและความดันเลือดสูงอยู่นานแล้ว ได้ข่าวเช่นนั้นก็เป็นห่วงมาก รีบขับรถเข้าไปในเมืองโดยทันที พอไปถึงโรงพยาบาลอุดร ฯ ก็พบกับครอบครัวของคุณชาย บอกว่าคุฯง ชายสิ้นเสียแล้วหลังจากส่งคนไปตามเพียงเล็กน้อย

ผู้เขียนได้เข้าไปเยี่ยมศพ อธิษฐานอโหสิกรรมและแผ่ส่วนกุศลให้ด้วยความเศร้าใจอย่างยิ่ง เพราะคุณชายเป็นที่รักใคร่ชอบพอกันมาก เพราะเหตุนั้นเธอจึงอุตส่าห์ร่วมเดินทางไปจนถึงอุดรธานี ซึ่งเป็นระยะทางไกลมากสำหรับเธอ เพื่อจะได้ทำบุญด้วยกัน แต่ยังไม่ทันได้เข้าวัดเธอก็มีอันเป็นไปเสียก่อน เป็นเรื่องของอนิจจังโดยแท้

ผู้เขียนขับรถกลับวัดด้วยความเศร้าสลด ถึงที่วัดเอาสองยามเศษ ไม่ได้บอกข่าวแก่ใครนอกจากคุณพี่หญิงของคุณชาย (ซึ่งอยู่ที่วัดแล้ว) ไม่ได้แพร่งพรายแก่คนอื่นเพราะกลัวจะตื่นเต้นเกินควร ผู้เขียนรำพึงถึงนิมิตของท่านอาจารย์บุญมา ก็มองเห็นว่าท่านเห็นแม่นจริง ๆ ควายเขาใหญ่ก็คือคุณชายซึ่งนอกจากเป็นเชื้อพระวงศ์แล้ว ยังเคยรับราชการในหน้าที่สำคัญมาก่อนอีกด้วย

ควายมาล้มที่ปากถ้ำ ยังไม่ทันเข้าถ้ำ ก็คือคุณชายมาสิ้นบุญเสียก่อนที่จะได้เข้าวัด อยู่ห่างเพียงสี่สิบกิโลเมตรเท่านั้น หลังจากที่เดินทางไปแล้วเกือบเจ็ดร้อยกิโลเมตร ผู้เขียนเห็นว่าเหตุการณ์ร้ายที่ท่านอาจารย์บุญมามีนิมิตเห็นนั้น ก็คือเรื่องคุณชายนี้เอง ต่อไปคงจะไม่มีอะไรอีก

เรื่องก็เป็นไปจริงตามคาด งานที่กำหนดไว้ (ซึ่งมีแต่พิธีสงฆ์) รวมทั้งพิธีพุทธาภิเษก "พระพุทธบัณฑรนิมิต" ซึ่งผู้เขียนได้สลักไว้ที่หินก้อนใหญ่ในบริเวณวัด ได้ผ่านไปโดยเรียบร้อย เว้นแต่ในตอนเย็นของวันงานฝนได้ตกลงมาอย่างหนัก จนดูจะเกินกว่า "ฤกษ์เย็น" หรือ "เทวดาพรมน้ำมนต์" แต่นอกจากทำให้พื้นที่เปียกและปะรำหลังคาหลุดไปบ้าง ก็ไม่ได้รบกวนการดำเนินของงานแต่อย่างใด

ครอบครัวของคุณชาย จ.ก. ได้นำศพกลับมาทำบุญและต่อมาของพระราชทานเพลิงที่กรุงเทพ ฯ เป็นที่เรียบร้อย คุณชายมีทายาทเป็นบุตรชายหนึ่ง บุตรหญิงสอง ทั้งสามท่านแรกสำเร็จการศึกษาและมีครอบครัวของตนเองแล้ว หลังจากการสิ้นชีพของคุณชาย การไปมาหาสู่ระหว่างครอบครัวของผู้เขียนกับครอบครัวของคุณชายก็ยังคงดำเนินอยู่ต่อไป เว้นแต่จะเหินห่างไปบ้าง เนื่องด้วยขาดคุณชายซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญไป

ในเดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๑๒ ผู้เขียนและภรรยาพร้อมด้วยญาติมิตรอีกสี่คนเดินทางไปนมัสการพระอาจารย์และพักฝึกภาวนาตามวัดกัมมัฏฐานบางแห่งในจังหวัดสกลนครและอุดรธานี ตามที่เคยกระทำอยู่เสมอ ๆ สถานที่สุดท้ายคือวัดถ้ำกลองเพล

ในวันเดินทางกลับกรุงเทพ ฯ เราออกจากวัดเวลาเช้า ถึงอุดรฯ แวะเติมน้ำมันที่ปั๊มตรงต้นทางออกจากจังหวัด ในรถนอกจากผู้เขียนและภรรยา ก็มีน้องของเธอ กับคุณวารุณี อ. และเพื่อนอีกสองคน คุณวารุณีมีคุณสมบัติพิเศษอย่างหนึ่ง คือมี "ทิพยจักษุ" สามารถเห็นสิ่งละเอียดประณีตที่คนธรรมดาไม่อาจเห็นได้ เราได้พิสูจน์ความสามารถของเธอมาหลายครั้งแล้ว

การเติมน้ำมันเสียเวลาประมาณห้านาที พอจะออกรถคุณวารุณีก็พูดกับภรรยาผู้เขียนว่า

"พี่หญิงมีญาติที่รูปร่างเหมือนเถ้าแก่บ้างหรือเปล่า"
ภรรยาผู้เขียนยังไม่ทันตอบ น้องสาวของเธอก็ชิงตอบว่า
"มีซิ พี่ จ. อย่างไรล่ะ"

คุณวารุณีพูดต่อไปว่า "เมื่อกี้นี้เขามายืนอยู่ที่ข้างรถ ใส่เสื้อคอกลมสีขาว นุ่งกางเกงแพรขาว บอกว่าเขาเป็นญาติของพี่หญิง มาตายที่อุดร ฯ นี่เมื่อปีกลาย ยังอยู่ที่นี่ไม่ได้ไปไหน เขาขอให้พี่หญิงไปบอกลูกชายเขาว่า ถึงแม้ว่าเขาจะได้ทำบุญสร้างพระประธานองค์ใหญ่ให้วัดในต่างจังหวัดไปองค์หนึ่งแล้ว บุญก็ยังไม่พอเพียงที่จะให้ไปเกิดในที่ดี ขอให้ลูกชายบวชให้เขา จะได้ไปเกิดในสุคติ" ถ้าเราไม่รู้จักคุณวารุณีมาก่อนเราก็คงสงสัยว่าเธอรู้ได้อย่างไรว่าคุณชาย จ. (ซึ่งรูปร่างอ้วนและหน้าตาคล้ายคนเชื้อจีน และในวันที่ถึงแก่กรรมนั้นแต่งตัวอย่างที่คุณวารุณีเห็น โดยที่กำลังพักผ่อนหลังจากเดินทางกลับมาจากเวียงจันทน์) มาตายที่อุดร ฯ และรู้ได้อย่างไรว่ามีลูกชาย และได้สร้างพระประธานใหญ่ไปแล้วหนึ่งองค์

แต่เรารู้จักคุณวารุณีดี เราจึงไม่สงสัยเลยว่าคุณชาย จ. ได้มาปรากฏกายแก่คุณวารุณีจริง ๆ เพื่อขอความช่วยเหลือ พอเดินทางกลับถึงกรุงเทพ ฯได้สองสามวันภรรยาผู้เขียนและน้องสาว (ซึ่งอยู่ในรถด้วย) ก็ได้ไปหาภรรยาของคุณชาย จ. ที่บ้าน เล่าเรื่องให้ฟังและขยั้นขะยอให้ลูกชายบวชให้พ่อ ภรรยานั้นพอจะเชื่อบ้าง แต่บุตรชายไม่ยอมเชื่อและพูดเบี่ยงบ่ายต่าง ๆ เป็นอันว่าคำขอร้องของคุณชายนั้นไม่ได้ผล

หลังจากนั้นไม่นานภรรยาของคุณชาย จ. ไปช่วยงานทำบุญวันเกิดของพี่สาว ที่กระทำที่วัดแห่งหนึ่งซึ่งมีชื่อในทางปฏิบัติวิปัสสนามาก ขณะอยู่ที่วัด คุณพ่อของภรรยาคุณชาย จ. ได้ขอให้แม่ชีคนหนึ่งซึ่งมีชื่อว่าสามารถในทางวิปัสสนาช่วยทำนายทายทักให้ เสร็จแล้วภรรยาคุณชาย จ. จึงเล่าเรื่องให้ฟังบ้าง แม่ชีผู้นั้นนั่งสงบอยู่ระยะหนึ่งแล้วบอกว่าที่คุณชายมาขอให้ลูกชายบวชนั้นที่จริงไม่ใช่เพราะตัวเองแต่อย่างเดียว แต่เพื่อลูกชายเองด้วย เนื่องจากลูกชายกำลังเคราะห์ร้ายมาก หากได้บวชก็อาจจะแก้ไขได้ ภรรยาคุณชาย จ. ได้นำเรื่องไปเล่าให้ลูกชายทราบ แต่เขาก็ยังไม่ศรัทธาอยู่นั่นเอง ปรากฏว่าหลังจากนั้นไม่นานก็ประสบอุบัติเหตุ รถยนต์ถูกชนและเบียด ตัวบาดเจ็บเล็กน้อย แต่รถเสียหาย ต้องเสียเงินซ่อมแซมเป็นจำนวนมาก

สำหรับคุณชาย จ. นั้นภายหลังญาติผู้หนึ่งได้จัดการบวชเณรให้ที่วัดมีชื่อแห่งหนึ่งและได้รับแจ้งจากอาจารย์ที่วัดนั้นว่าได้มีความสุขดีขึ้นเพราะอานิสงส์ของการบวชเณรนั้น.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

เรื่องนี้มีข้อชวนคิดหลายประการ

(๑) นิมิตของท่านพระอาจารย์บุญมา ซึ่งแจ้งล่วงหน้าถึงเหตุการสิ้นชีพของ ม.ร.ว. จ.ก. ได้อย่างถูกต้อง เว้นแต่ผู้แปลไม่อาจแปลได้ตรงกับเหตุการณ์ จึงกริ่งเกรงไปในทางอื่น

(๒) การเห็นของคุณวารุณีที่น่าพิศวงมาก เธอบรรยายรูปร่างลักษณะของคุณชาย จ.ก. ตลอดจนเครื่องแต่งกาย (ในวันสิ้นชีพ) ได้แม่นยำ ทราบว่าคุณชายมีลูกชาย และทราบว่าคุณชายได้เคยสร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ให้เป็นพระประธาน ทั้งนี้โดยไม่ทราบเรื่องที่เกี่ยวข้องมาก่อนเลย

(๓) การเห็นของแม่ชี ที่บอกว่าลูกชายคุณชาย จ. กำลังเคราะห์ร้าย ได้รับการยืนยันโดยอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นหลังจากนั้นไม่ช้า

....

เรื่องที่ ๒๐
แพทย์นอกบัญชี

โดย ม.ล.จิตรภาณี เกษมศรี

(ม.ล. จิตรภาณี เกษมศรี กศ.บ. เป็นหลานของ ม.ร.ว.ส่งศรี เกษมศรี ขณะนี้ทำงานเป็นครูใหญ่ โรงเรียนสวนบัว ซอยพระราชครู ถนนพหลโยธิน กทม. ๔ เมื่อทราบว่าผู้รวบรวมกำลังจัดทำหนังสือเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณ ได้ไปขอเรื่องจากคุณอุไรวรรณ บุนนาค ผู้เป็นน้าสาวและเคยเล่าเรื่องให้เธอฟังมาก่อน เป็นเรื่องที่คุณอุไรวรรณได้ประสบระหว่างเข้ารักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช)

เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๓ คุณน้าอุไรวรรณป่วยเป็นโรคนิ่วในไต ต้องไปให้ศาสตราจารย์ นายแพทย์อุดม โปษกฤษณะ ทำการผ่าตัดที่โรงพยาบาลศิริราช พำนักอยู่ในห้อง "...." ตึกวิบุลลักสมณ์ อยู่ในความดูแลของคุณหมอ พ.ต. และ คุณหมอปรีชา (เข้าใจว่านามสกุลตาปสนันท์ แต่ไม่แน่) เป็นแพทย์ประจำบ้าน

ระหว่างที่คอยผ่าตัดอยู่นั้น คืนหนึ่งเวลาประมาณตีสาม คุณหมอปรีชาได้เปิดประตูห้องเข้าไปพร้อมกับนายแพทย์ฝรั่งคนหนึ่ง รูปร่างสูง มีเคราแบบคางแพะสีขาว สวมเสื้อเชิ้ตลาย ๆ คอตั้ง ไม่มีปกคอเชิ้ต คล้ายกับที่พวกนักบวชใช้ นุ่งกางเกงลาย ขาค่อนข้างแคบ ดูออกจะเป็นแบบโบราณ คุณน้าไม่ได้รู้สึกแปลกใจอะไรเพราะคุณหมอปรีชาเป็นหมอประจำอยู่

คุณหมอพาแพทย์ฝรั่งไปที่ข้างเตียงบอกว่า "ขอตรวจหน่อย" แล้วแพทย์นั้นก็ควักเอาเครื่องตรวจออกมาฟัง คุณน้ารู้สึกแปลกที่สังเกตเห็นว่าปากกระบอกของเครื่องฟังนั้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมแทนที่จะกลม หมอฝรั่งตรวจแล้วไม่พูดกระไร พยักหน้าให้คุณหมอปรีชาเดินตามออกไปจากห้อง

อีกครั้งหนึ่งตอนที่คุณน้านอนอยู่บนรถเข็น กำลังรอจะเข้าห้องผ่าตัด ก็เห็นแพทย์ฝรั่งผู้นั้นมาหา คุณน้าเคยทราบว่าคนที่ทำผ่าตัดแล้วมักจะกระหายน้ำมาก จึงบ่นค่อนข้างดังว่ากลัวจะกระหายน้ำ คุณน้าเห็นแพทย์ฝรั่งผู้นั้นยิ้มแล้วก็สั่นศีรษะเป็นเชิงปลอบใจ แล้วก็ออกไปจากห้อง ปรากฏว่าหลังจากผ่าตัดแล้วคุณน้าไม่มีอาการกระหายน้ำเลย

ครั้งที่สามเป็นคืนสุดท้ายที่อยู่ในโรงพยาบาล คือคืนก่อนจะกลับบ้าน เวลาประมาณตีสามเช่นครั้งแรก คุณหมอปรีชากับหมอฝรั่งคนนั้นก็เข้าไปอีก และหมอฝรั่งก็ทำการตรวจเช่นเดียวกับครั้งแรกเสร็จแล้วพยักหน้าและกลับออกไปพร้อมกัน คุณน้าว่าหนอฝรั่งนั้นแต่งตัวเหมือนกันทุกครั้ง

วันรุ่งขึ้นตอนใกล้จะกลับบ้าน คุณหมอ พ.ต. เข้าไปเยี่ยม คุณน้าจึงถามถึงแพทย์ฝรั่งคนนั้นว่าเป็นใครมาแต่ไหน คุณหมอ พ.ต. ทำท่างงแล้วบอกว่าจะต้องถามคุณหมอปรีชาดูก่อน แต่ว่าตอนนั้นคุณหมอปรีชาออกเวรไปแล้วและเลยไปเข้าห้องผ่าตัด จึงเป็นอันว่าไม่ได้พบตัว

หลังจากกลับไปอยู่บ้านแล้วระยะหนึ่งคุณหมอ พ.ต. ไปเยี่ยมคุณน้าที่บ้านแล้วบอกว่าหมอฝรั่งที่คุณน้าเห็นนั้นที่จริงเป็นหมอสอนศาสนา ไปตายด้วยโรคเลือดที่โรงพยาบาลศิริราช หลังจากนั้นก็มีแพทย์หลายคนได้ทราบว่าไปแสดงตัวแก่คนไข้ โดยมากมักเป็นคนที่มีโรคเกี่ยวกับเลือด

ครั้งหนึ่งมีคนไข้หนัก ต้องการถ่ายเลือด นางพยาบาลไปเอาเลือดมาจากห้องเลือด มิผู้เห็นหมอฝรั่งคนนั้นเดินตามหลังนางพยาบาลออกมาจากห้องเลือด

ที่คุณหมอ พ.ต. ไม่ได้เล่าเรื่องให้คุณน้าฟังที่โรงพยาบาลก็เพราะเกรงว่าจะหวาดกลัว จึงตามมาเล่าที่บ้าน สำหรับคุณหมอปรีชานั้นได้ถามแล้ว ไม่รู้เรื่องเลย ตามเวลาที่คุณน้าเห็นเข้าไปในห้องพร้อมกับแพทย์ฝรั่ง คุณหมอปรีชานอนหลับเป็นปกติอยู่ที่หอพักแพทย์.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

โรงพยาบาลศิริราชมีเรื่องทำนองนี้บ่อย ๆ เข้าใจว่า โรงพยาบาลอื่นก็คงคล้าย ๆ กัน การที่นำเรื่องนี้ออกเผยแพร่คงจะไม่ทำให้คนไข้ไม่กล้าไปโรงพยาบาลศิริราช เพราะเรื่องเช่นนี้มีเล่ากันเสมอ ๆ (ในหนังสือ "ภพอื่นฯ" เล่มแรกก็มีเรื่อง "พระเมตตาของทูนกระหม่อม" เป็นเรื่องประเดิม) แต่เรื่องนี้มีพิสดารอยู่หลายประการ คือ

(๑) หมอฝรั่งลึกลับผู้นั้นสำแดงตัวบ่อย ๆ กับคนไข้หลายคนและแก่แพทย์พยาบาลด้วย

(๒) กับคุณอุไรวรรณในเรื่องข้างต้นนี้ก็สำแดงกายให้เห็นถึง ๓ ครั้ง รวมทั้งเวลากลางวันหนึ่งครั้ง (ที่ห้องผ่าตัด) เข้าใจว่าคงมีคุณอุไรวรรณคนเดียวได้เห็น

(๓) เครื่องแต่งกายแสดงชัดเจนว่าเป็น "หมอสอนศาสนา" หรือมิชชันนารี

(๔) ที่ประหลาดมากคือการที่มี "คุณหมอปรีชา" ติดตามไปด้วย ทั้ง ๆ ที่เจ้าตัวนอนหลับไม่รู้นอนคู้ไม่เห็นอยู่ที่หอพัก

....

เรื่องที่ ๒๑
พ่อกลับมาเป็นลูก

โดย อนงค์ ตงสิริ

(คุณอนงค์ ตงสิริ เป็นภรรยาเจ้าของห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิริยนต์วัฒนา ถนนเจริญเมือง จังหวัดสกลนคร คุ้นเคยกับ ม.ร.ว.ส่งศรี เกตุสิงห์ และผู้รวบรวม เพราะเป็นหลานของคุณโหมด โมราราช แห่งบ้านพรรณา อำเภอพรรณานิคม สกลนคร ซึ่งเป็นหลานของท่านพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร ซึ่งเราทั้งสองเคารพนับถืออย่างสูง)

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิริยนต์วัฒนา ๔๗๑ ถนนเจริญเมือง อ. เมือง สกลนคร

๒๘ พฤษภาคม ๒๕๑๗

เรียน คุณหญิง(๑) ที่เคารพ

พร้อมกันนี้ดิฉันได้เขียนบันทึกเรื่องระลึกชาติของบุตรชายดิฉัน ตามที่คุณหมอ (๒) ได้ขอไว้ แต่บางข้อก็จำไม่ได้ เอาเท่าที่จำได้

ดิฉันคลอดบุตรคนที่แปด เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๐๖ ตรงกับวันเสาร์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๙ เวลา ๖.๒๐ น. เป็นบุตรชาย เมื่อโตมาได้ประมาณ ๑ ขวบ เดินได้ยังไม่แข็งแรงนัก ได้ให้ลูกสาวคนโตพาไปเยี่ยมคุณยายที่อำเภอพรรณานิคม ในตอนกลางวันแกนอนหลับ คุณยายจึงหนีไปทำงานที่สวน พอแกตื่นขึ้น แกก็เที่ยวมองหาดูตามห้องโน้นห้องนี้

พี่สะใภ้ของดิฉันเป็นผู้ดูแลอยู่ จึงถามแกว่าหาใคร หาคุณยายหรือ คุณยายไปสวนแล้ว

พอแกได้ยินเท่านั้น แกก็ร้องไห้ พี่สะใภ้จึงต้องให้พี่สาวอุ้มพาเดินไป พอไปถึงทางแยก แกก็ชี้มือให้ไปทางนั้น ๆ ก่อนที่พี่สาวจะเลี้ยว ทั้ง ๆ ที่แกไม่เคยไปมาก่อนเลย พี่สาวก็สงสัยว่าทำไมแกจึงรู้ทาง แต่พอไปได้ถึงกลางทางแกก็หลับ พี่สาวจึงพากลับ แต่ตอนนั้นดิฉันและคนอื่น ๆ ก็ยังไม่ได้คิดอะไรมาก

ต่อมาพอพูดได้ชัดแล้ว วันหนึ่งแม่ครัวซื้อปลาไหลที่ยังเป็น ๆ อยู่มาใส่ไว้ในชามกาละมัง พอแกไปเห็นเข้าก็ทำท่าตกใจ ชี้มือร้องว่า งู งู

พี่สาวถามว่า เคยเห็นงูหรือ จึงบอกว่างู?
แกตอบว่า เคยเห็น

ถามว่า เห็นที่ไหน?

แกบอกว่า เห็นที่สวนอยู่ริมสระน้ำ "มันเกือบกัดต่ายแน่ะ" ("ต่าย" เป็นชื่อเล่นของเด็ก)

พี่เราก็ถามต่อไปว่า สวนอยู่ที่ไหน?
ตอบว่า ที่พรรณา (อำเภอพรรณานิคม)

พี่สาวถามว่า มีสระน้ำด้วยหรือ?
แกก็ตอบว่า มี (ที่จริงก็มี)

พี่สาวถามต่อไปว่า ถ้าอย่างนั้นต่ายก็เป็นคุณตาอ่อนใช่ไหม?
แกก็ตอบว่า "ใช่ซิ"

เขาก็ถามอีกว่า ทำไมตาจึงตายล่ะ?
แกตอบว่า มันเจ็บขา ก็ตายซิ

ถามว่า ขาเป็นอะไร?
ตอบว่า ขาถูกตัด ตัดแล้วก็ยังเจ็บอยู่

ถามอีกว่า ตัดตรงไหน ข้างไหน ชี้ให้ดูซิ?
แกก็ชี้ขาข้างขวา ตรงครึ่งหน้าแข้ง ตรงกับที่คุณพ่ออ่อนเคยถูกตัด เพราะเป็นมะเร็งที่เท้า

ตั้งแต่นั้นมาก็พากันคอยสังเกตดูและเปรียบเทียบนิสัยใจคอของแกตั้งแต่เกิดมา เหมือนกับคุณพ่อทุกอย่าง แล้วคุณแม่สังเกตดูบ้างก็ยืนยันว่าต้องใช่แน่นอน

ต่อมาแกถามคุณยาย (แม่ของผู้เขียนจดหมาย) ถึงสวนที่คุณตา (พ่อของผู้เขียน ซึ่งตายไปแล้ว) เคยปลูกต้นไม้ไว้ ยังมีอะไรบ้าง ต้นนั้น ๆ ตายหรือยัง ต้นสะท้อนมีลูกติดมากไหม หวานไหม ต้นมะไฟหวานยังอยู่หรือเปล่า และต้นไม้อื่น ๆ ที่คุณตาปลูกไว้แกก็ถามถูกหมด

ตรงนี้แหละที่ทำให้คุณแม่มั่นใจว่าใช่คุณพ่อมาเกิดแน่ ก่อนที่คุณพ่อจะเสีย ดิฉันกำลังแพ้ท้องได้เดือนเศษ ๆ เท่าที่จำได้ก็มีเท่านี้.

ขอแสดงความเคารพ

อนงค์ ตงสิริ

หมายเหตุของผู้รวบรวม

คุณอนงค์ให้ข้อความเพิ่มเติมด้วยวาจาว่า ด.ช.ดำรัส ตงสิริ เกิดวันเสาร์ ที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๐๖ ตรงกับปีเถาะ เดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลา ๙.๑๐ น. ส่วนตัวคุณอนงค์เองเกิดวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๓ ตรงกับวันพฤหัสฯ เดือน ๓ ปีมะเมีย เวลา ๖ น. เมื่อคลอดบุตรคนที่ระลึกชาติได้นั้นเธออายุได้ ๓๓ ปี

(๑) ม.ร.ว. ส่งศรี เกตุสิงห์ (๒) อวย เกตุสิงห์

....

เรื่องที่ ๒๒
ผีเรือน

โดย ประชุม อินทรัมพรรย์

(คุณหมอประชุม อินทรัมพรรย์ เป็นแพทยศาสตรบัณฑิต สำเร็จจากคณะแพทยศาสตร์ (ศิริราช) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๓ รับราชการในกรมสาธารณสุข (ซึ่งต่อมาสถาปนาเป็นกระทรวงสาธารณสุข) ตั้งแต่ต้นจนครบเกษียณอายุ ตำแหน่งสุดท้ายเป็นรองอธิบดีกรมอนามัย)

เรื่องที่ข้าพเจ้าจะเล่าต่อไปนี้ ขอรับรองว่าเป็นเรื่องจริง มีผู้อยู่ในเหตุการณ์รู้เห็นเป็นพยานถึง ๑๐ คน ตามปรกติพวกเราทั้งหมดนั้นเป็นผู้ที่กลัวผีอย่างขึ้นสมอง แต่ครั้งนั้นกลับกลายเป็นคน "กล้า" และได้เห็นภาพที่ปรากฏด้วยความปรีดาปราโมทย์อย่างไม่สะทกสะท้านเลย

เรื่องนี้เกิดขึ้นเมื่อหกสิบปีมาแล้ว (พ.ศ.๒๔๖๔ ต่อ ๒๔๖๕) เมื่อครั้งข้าพเจ้าอายุ ๑๔ ปี เรียนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ ในสมัยนั้นพอโรงเรียนปิดเทอมใหญ่ (หลังสอบไล่) ข้าพเจ้าก็เดินทางกลับบ้านที่หมู่บ้านหลังวัดกลางวรวิหาร ตำบลบางเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ชาวจังหวัดนั้นนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนที่บางกอก (คือกรุงเทพฯ ในปัจจุบัน) ข้าพเจ้าก็ถูกส่งในทำนองเดียวกัน

การเดินทางในสมัยโน้นมีทางรถไฟสายปากน้ำทางเดียว ถนนรถยนต์ยังไม่มี ระยะทางจากสถานีรถไฟที่ปากน้ำ (สมุทรปราการ) ถึงสถานีบางกอก (หัวลำโพง) ยาวเพียง ๒๒ กม. เพราะเป็นทางลัดตรง สั้นกว่าถนนสุขุมวิทในปัจจุบัน เราใช้เวลาเดินทางกว่า ๑ ชั่วโมง

ที่ปากน้ำยังไม่มีไฟฟ้าใช้ เวลาค่ำมีการตามโคมไฟในถนนบริเวณชุมชนและบริเวณตลาดโดยใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าด การเดินทางในเวลากลางคืนต้องใช้ไต้หรือตะเกียงรั้วให้แสงสว่างนำทาง ต่อมาเมื่อการไฟฟ้าขยายไปถึงปากน้ำ การรถไฟก็เลิกใช้รถจักรไอน้ำและเปลี่ยนเป็นรถรางใช้ไฟฟ้า คือถนนสุขุมวิทสร้างไปถึงปากน้ำ กิจการรถรางไฟฟ้าก็ได้ยุบตัวลงไป บริเวณทางรถราง (รถไฟเดิม) ก็ได้ถูกปรับปรุงเป็นถนนลาดยางเชื่อมจังหวัดสมุทรปราการกับกรุงเทพ ฯ อีกทางหนึ่งควบคู่ไปกับถนนสุขุมวิท

ในสมัยที่กล่าวถึง ถนนเข้าสู่หมู่บ้านของข้าพเจ้าทุกสายเป็นเพียงทางเดินแคบ ๆ บนพื้นดิน มีเส้นทางจากวัดกลางวรวิหารเส้นเดียวที่เป็นถนนปูด้วยกระเบื้อง (แผ่นใหญ่ กว้างประมาณ ๑ เมตร ยาวประมาณ ๖๐เมตร) ทางเดินทุกสายมีหญ้าขึ้นรกเป็นพงทั้งสองข้าง

หมู่บ้านหลังวัดกลางของข้าพเจ้าตั้งอยู่ติดกับป่าช้าของวัด เราสามารถมองเห็นการเผาศพสด ๆ จากด้านหลังของหมู่บ้าน บ้านที่ข้าพเจ้าอยู่นั้นเป็นของบิดามารดา เป็นเรือนไม้สักแบบโบราณยก

พื้นสูง คนเดินลอดได้ หน้าบ้านมีชานเรือนติดต่อกับชานเรือนของคุณน้าและของคุณยายอีกสองบ้าน สรุปว่าเป็นบ้านสามหลังสร้างหันหน้าหากันและติดต่อกันด้วยนอกชาน เป็นที่กว้างขวางพอควร เวลากลางคืนใช้เป็นที่เล่นของเด็ก ๆ

บ้านทั้งสามหลังนี้มีประวัติว่า เดิมเป็นเรือนหอของคุณย่าทวด พี่น้องท้องเดียวกันสามคน ๆ ละหลัง เมื่อครั้งข้าพเจ้ายังเป็นเด็กเล็กแต่พอจำความได้ ยังเคยเห็นคุณย่าทวดของข้าพเจ้าคนเดียวที่ยังมีชีวิตอยู่ในตอนนั้น ท่านเคยเลี้ยงข้าพเจ้าและพาไปกล่อมให้นอนกับท่านทุกคืนจนท่านถึงกาละไปเมื่ออายุได้ ๙๔

หมู่บ้านหลังวัดกลางเป็นหมู่ใหญ่มีบ้านหลายสิบหลังคาเรือน คนในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์เป็นพี่น้องสนิทกันทั้งหมด เด็ก ๆ ก็เกี่ยวพันเป็นเครือญาติกัน พวกนี้จะอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันก็แต่ในตอนหยุดเทอมใหญ่หลังสอบไล่ ปลายเดือนมีนาคมถึงกลางเดือนพฤษภาคม ในโอกาสนั้นข้าพเจ้าก็ได้พบเพื่อนบ้านที่เป็นญาติรุ่นเดียวกัน ได้เล่นสนุกสนานตามภาษาเด็ก เพิ่มความสนิทสนมกลมเกลียวกันรักใคร่และใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น พวกเด็ก ๆ ชอบมาเล่นกันบนชานเรือนของข้าพเจ้าในเวลากลางคืน และเปลี่ยนหน้ากันมาเสมอ ๆ โดยเฉลี่ยมักจะมานอนกันประมาณสิบคนทุกคืน ทั้งนี้โดยความยินยอมของผู้ปกครองเนื่องด้วยเป็นญาติกันทั้งนั้น

เมื่อข้าพเจ้ากลับไปถึงบ้านหลังจากโรงเรียนปิดเทอมใหญ่ใน พ.ศ.๒๔๖๔ – ๖๕ นั้น (*สมัยนั้นขึ้นปีใหม่วันที่ ๑ เมษายน โรงเรียนหยุดเทอมกลางเดือนมีนาคม ถึง กลางเดือนพฤษภาคม คาบเกี่ยวระหว่าง พ.ศ.๒๔๖๔ และ ๒๔๖๕) ข้าพเจ้าได้ประสบเหตุการณ์ผิดแปลกกว่าที่เคยเห็นและยังฝังอยู่ในห้วงลึกแห่งจิตใจของข้าพเจ้าจนบัดนี้

กล่าวคือสภาพทั่วไปของหมู่บ้านอยู่ในความเงียบเหงาไม่คึกคักเหมือนในปีก่อน ๆ พวกผู้ใหญ่พากันนอนกลางวัน พอตกเย็นก็มาประชุมกัน แล้วแยกย้ายกันไปพร้อมด้วยอาวุธครบมือ มีทั้งปืนสน ปืนยาว มีดดาบและหอก ผลัดเปลี่ยนเวรยามกันตลอดคืนรอบบริเวณและเตรียมพร้อมอยู่ ณ จุดสำคัญ ๆ รอบหมู่บ้าน

ในที่สุดข้าพเจ้าก็ได้รับทราบจากคุณพ่อว่ามีโจรกลุ่มใหญ่กำลังวางแผนจะมาปล้นหมู่บ้านของเรา โดยเชื่อว่าเรารวย มีเศรษฐีอยู่มากเพราะเป็นหมู่บ้านช่างทองมีชื่อในสมัยนั้น เราจะอาศัยตำรวจก็ไม่ได้เพราะกำลังตำรวจมีน้อย ต้องแยกกันออกตรวจท้องที่ที่ห่างไกลในฤดูนี้ซึ่งเกี่ยวข้าวแล้วและมีโจรชุกชุมโดยทั่วไป จึงจำเป็นที่เราต้องช่วยตัวเอง ดังนั้นพวกเด็ก ๆ ที่กลับมาบ้านโดยหวังว่าจะได้เล่นกันสนุกในตอนค่ำก็ต้องยุติ พอค่ำก็ต้องขึ้นบ้านหมด

ในตอนนั้นข้าพเจ้าเป็นเด็กโตที่สุดในบ้าน รวมทั้งอีกสองบ้านที่มีนอกชานเรือนแล่นถึงกัน มีเด็กรวม ๑๐ คน อายุไล่เลี่ยกันตั้งแต่ ๑๐ ถึง ๑๔ ปี เด็กทุกคนได้รับแจกพระเครื่อง ลูกอม ตะกรุด เครื่องรางของขลังต่าง ๆ ห้อยคอ ทำให้ทุกคนฮึกเหิมในใจ อยากจะช่วยผู้ใหญ่ต่อสู้กับโจรบ้างตามโอกาส พวก

ผู้ใหญ่ได้สนองตอบด้วยดีและได้ทำหอกให้ประจำตัวทุกคนไว้ป้องกันตัว และให้นอนที่หน้าระเบียงเรือนรวมกันเป็นแถวพร้อมกับให้เตรียมเอาหอกประจำตัวไว้ใกล้มือ

อย่างไรก็ดี พวกโจรได้ส่งสายเข้ามาสืบการป้องกันหมู่บ้านของเรา ความพร้อมเพรียงสามัคคีของพวกเราทำให้พวกโจรไม่กล้าเสี่ยงเข้ามาในเวลาวิกาล เพราะเราได้ประกาศว่า หลังเวลาเข้าได้เข้าไฟแล้วจะไม่รับรองชีวิตของผู้ที่รุกล้ำเข้ามาในเขตหมู่บ้าน

เรามีญาติสนิทที่รับราชการเป็นนายสิบตำรวจเอกประจำสถานีตำรวจภูธรจังหวัด ญาติผู้นั้นจะนำตำรวจลูกแถวมาเยี่ยมหมู่บ้านและให้กำลังใจพวกเราทุกคืนระหว่างสองทุ่มถึงสามทุ่ม ถ้าคืนใดไม่ต้องเข้าเวรตรวจก็มาร่วมรักษาหมู่บ้านด้วย

พวกโจรได้ถือโอกาสสองครั้งในเวลาดึกสงัดห่างกัน ๒๐ วัน ลอบเข้ามาทางด้านป่าช้าซึ่งมีป่าไผ่เป็นเขตแดนกั้นหมู่บ้าน จุดประทัดดอกใหญ่โดด ๆ และชนิดดอกเล็กเป็นตับโยนเข้ามาในเขตหมู่บ้าน เสียงประทัดแตกดังสนั่น แต่พวกเราก็ไม่หวั่นไหวเพราะแยกเสียงประทัดกับเสียงปืนได้

ทั้งผู้ใหญ่และเด็กในหมู่บ้านได้ตื่นขึ้นหมดแล้วเตรียมพร้อมอยู่ด้วยความสงบ ไม่มีการสั่งให้ยิงปืนโดยไม่จำเป็น พวกเด็ก ๆ ก็ไม่กลัวภัยอะไรเลยเพราะเชื่อมั่นในความพร้อมของผู้ใหญ่ ประกอบกับพวกเราได้รับกำลังใจในความอารักขาของ "ผีเรือน" ซึ่งข้าพเจ้าจะได้กล่าวเข้าเรื่องต่อไป

ในการที่พวกเด็ก ๑๐ คนได้มานอนรวมกันเป็นแถวที่ระเบียงหน้าเรือนข้าพเจ้าพร้อมด้วยหอกคู่มือทุกคนนั้น ก่อนลงนอนข้าพเจ้าได้นำให้น้อง ๆ สวดมนต์ มี นะโม ๓ จบ สวดไตรสรณคมณ์ และอิติปิโส ทุกคืนเพราะว่าข้าพเจ้าได้ฝึกสวดมนต์มาจากโรงเรียนทุก ๆ เช้าก่อนเข้าชั้นเรียน

เด็กโต ๆ ๔ คนได้ผลัดกันอยู่ยามคนละ ๒ ชั่วโมงตั้งแต่สามทุ่มเป็นต้นไป เด็กเล็ก ๆ ไม่ต้องอยู่ยาม ถ้ายามคนใดเห็นหรือได้ยินอะไรผิดปรกติหรือผิดสังเกต ก็ให้รีบปลุกทุกคนตื่นขึ้นและเตรียมหอกไว้พร้อมโดยไม่ให้มีเสียงเอะอะ

ในคืนข้างแรมวันหนึ่งตอนต้นเดือนเมษายน เวลาดึกมากแล้ว ท้องฟ้าแจ่มใสปราศจากเมฆ เห็นดาวชัดเจนเต็มท้องฟ้า ลมกลางดึกพัดโชยมาพอสบาย ๆ ข้าพเจ้าถูกปลุกให้ตื่นขึ้น โดยยามซึ่งได้กระซิบบอกว่า

"พี่ ๆ ผู้คนเดินมาจากทางหน้าบ้านคุณน้า ผ่านไปทางหน้าบ้านของคุณยาย หายไปในมุมมืดสักครู่ใหญ่ แล้วก็เห็นเดินย้อนกลับไปทางบ้านคุณน้าแล้วหายเงียบไป"

ข้าพเจ้าบอกให้ยามรีบปลุกเด็กตื่นขึ้นทุกคน แล้วให้เฝ้าสังเกตด้วยหูและตาให้ดีและไม่ให้มีเสียงดัง

อีกประมาณอึดใจใหญ่ ๆ ข้าพเจ้าก็ได้เห็นภาพอย่างที่ยามได้บอกไว้ด้วยสายตาของข้าพเจ้าเอง และเด็กอื่น ๆ ก็ให้เห็นเหมือนกันทุกคน

ในแสงดาวข้างแรมนั้น ด้วยสายตาที่ชินต่อความมืด เราได้เห็นภาพของคน ๆ หนึ่งเคลื่อนที่ไปอย่างช้า ๆ เนิบ ๆ จากมุมมืดของบ้านคุณน้าผ่านไปทางหน้าบ้านของคุณยายแล้วหายไปในมุมมืด ลักษณะของการเคลื่อนไหวเห็นได้ชัดในท่อนบนของร่างกายมากกว่าในทอนล่าง คือ ในท่อนบนมีการโบกสะบัดชายสะใบสีขาวอย่างช้า ๆ ด้วยมือทั้งสองข้างพร้อมกับอาการเดินไป เสมือนว่าเป็นการโบกผ้ากระพือลมเพื่อระงับความร้อนของอากาศ เสียงที่เท้าไม่ได้ยินเลย เงียบกริบจริง ๆ ทั้ง ๆ ที่พื้นกระดานนอกชานนั้นมีอายุร่วมร้อยปีแล้ว แม้แมวเดินผ่านช้าๆ ก็ยังมีเสียงดัง ถ้าเป็นการเดินของคนโดยแท้แล้วก็จะต้องมีเสียงดังมาก และยังเป็นการเดินในกลางดึกอันเงียบสงัดเช่นนั้นเสียงดังย่อมจะต้องมากยิ่งขึ้นอีก

ลักษณะของภาพและการเคลื่อนไหวดูเหมือนลอยไปบนผิวกระดานโดยปราศจากเสียงใดๆ ของพื้น ลักษณะดังกล่าวทำให้ข้าพเจ้าปักใจเชื่อว่าภาพที่ได้เห็นนั้นไม่ใช่ของคนที่มีชีวิต แต่ต้องเป็นปรากฏการณ์ของ "ผีเรือน" ที่พวกเราเชื่อว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษมาปรากฏตัวให้หลานเหลนได้เห็นในภาวะคับขัน

ข้าพเจ้าบอกน้อง ๆ ทุกคนว่า "ไม่ต้องกลัวท่านบรรพบุรุษของเราซึ่งตามลักษณะต้องเป็นผู้หญิงนี้มาช่วยคุ้มครองพวกเราแล้ว

เป็นที่น่ายินดีที่เด็ก ๆ ทุกคนรู้ว่าอะไรควรอะไรไม่ควร ทุกคนเห็นพ้องกับข้าพเจ้าและต่างได้ยกมือประนมขึ้นกราบไหว้โดยทั่วกัน อีกสักครู่หนึ่งเราก็ได้เห็นภาพเดิมนั้นเคลื่อนกลับออกมาและผ่านหน้าเราแล้วหายไปในมุมมืดแห่งเดิม

หลังจากนั้นอีกพักใหญ่ พวกเราก็ได้ยินเสียงประทัดที่พวกโจรจุดและโยนเข้ามาในบริเวณหมู่บ้านหลายแห่งด้วยกัน แต่พวกเราไม่รู้สึกตกใจหรือหวาดกลัวอะไรเลย ต่างเตรียมพร้อมอยู่ในความสงบเป็นที่พอใจของพวกผู้ใหญ่ที่ป้องกันอยู่ข้างล่าง ทั้งนี้เพราะเราทุกคนอุ่นใจที่รู้ว่า "ผีเรือน" คอยคุ้มครองอยู่ข้างบนบ้านอีกท่านหนึ่ง

ในวันรุ่งขึ้นพวกผู้ใหญ่ได้รับทราบจากพวกเราถึงปรากฏการณ์ของ "ผีเรือน" โดยละเอียด เราได้รับคำชมเชยว่าเก่งมาก มีสติสัมปชัญญะมั่นคง

เราได้รับทราบเพิ่มเติมว่าในสมัยที่ท่านผู้ใหญ่ ๆ นั้นเป็นเด็ก มีโจรชุกชุมมากกว่าครั้งนี้ ผีเรือนก็ได้มาปรากฏให้เห็นบ่อย ๆ เป็นการเตือนให้ระวังตัว ไม่ให้ประมาท มาในครั้งนี้ก็ได้แสดงตัวให้พวกเราเห็นอีก

หลังจากคืนที่โจรลอบจุดประทัดโยนเข้ามาในเขตหมู่บ้านครั้งแรกได้ประมาณยี่สิบวัน พวกมันก็ได้ลอบโยนประทัดเข้ามาอีก แต่ไม่รุนแรงเหมือนครั้งแรก แต่ในครั้งนี้ "ผีเรือน" ไม่ได้มาปรากฏตัวทั้ง ๆ ที่พวกเราคอยเฝ้าดูอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะแผนการปล้นของพวกโจรไม่มีพิษสงแล้ว และอาจจะประกอบกับเป็นเวลาข้างขึ้นแล้ว แสงจันทร์สว่างมากเกินไปก็ได้

ความพยายามของพวกโจรที่จะเข้าปล้นหมู่บ้านเราค่อย ๆ ซาลงไปและเงียบหายไปก่อนถึงเวลาเปิดเทอมใหม่ พวกเราเด็ก ๆ ก็เตรียมตัวกลับไปเรียนต่อที่บางกอก ถึงแม้ว่าเรื่องโจรจะยุติลงไปแล้ว แต่ประสบการณ์เรื่อง "ผีเรือน" ของข้าพเจ้ามิได้เงียบไปด้วย พอนึกถึงเมื่อใดก็หลับตาเห็นภาพเมื่อนั้น ตราบจนกระทั่งทุกวันนี้.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

"ผีบ้าน ผีเรือน" เป็นเรื่องที่คนไทยเรานับถือมาแต่ดั้งเดิม เชื่อกันว่าถ้าผู้อาศัยทำดีเป็นที่ถูกใจ พวกนี้อาจจะให้คุณ เช่น ช่วยคุ้มครองหรือชี้ช่องแห่งโชคลาภให้ แต่ถ้าทำไมถูกใจ โดยเฉพาะถ้ากระทำเหยียดหยามล่วงเกิน ก็อาจให้ผลร้ายได้อย่างหนัก เรื่องของคุณหมอประชุมนี้เป็นตัวอย่างประเภทแรก ลูกหลานทำดี มีสามัคคีกัน ร่วมกันป้องกันบ้านเรือนและทรัพย์สิน ก็มาให้รางวัลด้วยการช่วยเหลือและให้กำลังใจ ผู้อ่านจะคิดอย่างไร จะเชื่อหรือไม่ก็ตามแต่สังเกตจากการเขียนของท่านผู้เขียนได้ชัดเจนว่าท่านและน้อง ๆ อีก ๙ คนนั้นเชื่อแน่

ผู้ที่ไม่เชื่ออาจจะสงสัยว่ามีใครคนหนึ่งมา "หลอก" เด็กเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในความช่วยเหลือของบรรพบุรุษจะได้ ไม่หวาดเกรงพวกโจร เรื่องเช่นนั้นอาจจะเป็นได้ แต่ไม่น่าจะเป็นในกรณีที่คุณหมอเล่า เหตุผลประการหนึ่งคือการที่ ภาพเลื่อนลอยผ่านไปมาโดยไม่มีเสียง แสดงว่าไม่ได้เหยียบพื้นหรือไม่มีน้ำหนัก คนธรรมดาไม่น่าจะสามารถทำเช่นนั้นได้

ประการที่สอง พวก "เด็ก" ทั้ง ๑๐ คนนั้นมิใช่เด็กมาก อย่างน้อยอายุ ๑๐ ปี อย่างมากถึง ๑๔ ปี นับว่ารุ่นหนุ่มแล้ว และทุกคนก็ได้เล่าเรียนหนังสือมีความรู้พอสมควร คงจะสามารถแยกระหว่าง ผีกับคนได้ โดยเฉพาะเมื่อได้เห็นถึงสองสามตลบ

ประการที่สาม ถ้าจะมีใครคิดจะหลอกเด็กพวกนั้นจริง ก็จะต้องรู้ตัวว่าเสี่ยงอันตรายมาก เพราะเด็กเหล่านั้นมีหอกเป็นอาวุธประจำตัว คงจะได้รับการฝึกฝนเรื่องการใช้มาแล้ว ทุกคนมีความฮึกเหิมเตรียมพร้อมที่จะสู้กับพวกโจร ถ้าหาก "ผีปลอม" แสดงตัวให้เห็นแล้วพวกนั้นไม่คิดว่าเป็น "ผี" แต่คิดว่าเป็นโจร ก็อาจจะต้องต่อสู้กับหอกถึง ๑๐ เล่ม ผู้เขียนคิดว่าคงหายากที่จะมีคนคิดจะเสี่ยงภัยเช่นนั้นเพียงเพื่อให้เด็ก ๆ เกิดกำลังใจ คุณหมอประชุมได้วาดภาพภาวการณ์ในชนบทใกล้ ๆ กรุงเทพ ฯ ในสมัยหกสิบปีก่อนให้เห็นอย่างละเอียดลออและชัดเจน ผู้เขียนเห็นสมควรเก็บไว้เห็นภาพประกอบประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่ง จึงนำลงพิมพ์อย่างเต็มที่

....

เรื่องที่ ๒๓
พลับพลา

โดย ขวัญใจ สมรรคกาญจน์

(คุณขวัญใจ สมรรคกาญจน์ เป็นน้องภรรยาของคุณวรุณ สมบูรณ์สิน เพื่อนสนิทของผู้รวบรวมหนังสือนี้ อาชีพเดิมเป็นครู ในปัจจุบันนี้ทำหน้าที่ผู้ปกครองบ้านและเป็นนักเขียนอดิเรกประจำหนังสือสตรีสาร ตำบลบ้านคือ ๑๙๑/๓๑ ถนนสุขาภิบาล ๑ บางกะปิ กรุงเทพฯ)

เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๒ คุณพ่อของข้าพเจ้าได้รับคำสั่งย้ายมาเป็นผู้พิพากษายังจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งขณะนั้นยังเป็นที่ตั้งมณฑลพิษณุโลกอยู่ พวกข้าพเจ้าผู้เห็นลูก ๆ อยู่ในวัยเยาว์ด้วยกันทั้งสิ้น แต่ก็ยังพอจะทราบเรื่องจากคุณแม่ท่านว่า เรายังเข้าบ้านพักของหลวงไม่ได้ เพราะอยู่ในระหว่างซ่อมแซม จำเป็นจะต้องรอประมาณเกือบเดือนจึงจะเสร็จ ฉะนั้นพวกครอบครัวเราจึงจำเป็นต้องเข้าอยู่ที่พลับพลาก่อน

"พลับพลา" หลังนี้อยู่ติดกับโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด "เฉลิมขวัญสตรี" เวลานี้จะรื้อหรือสร้างเป็นโรงเรียนกันอย่างไร ข้าพเจ้าไม่ทราบ ครั้งนั้นพวกเราทราบกันว่า "พลับพลา" คือเรือนรับรองของจังหวัด แต่ครั้งก่อน ๆ คงจะเห็นที่ประทับของในหลวงและเจ้านายกระมังจึงเรียกว่า "พลับพลา" จนกระทั่งพวกข้าพเจ้าได้เข้าไปอยู่

วันที่คุณพ่อพาครอบครัวมาถึงจังหวัดพิษณุโลก รถไฟเข้าเทียบชานชาลาพิษณุโลกเวลา ๑๘.๐๐ น. จวนจะมืดอยู่แล้ว น้อง ๆ ข้าพเจ้าเริ่มกระจองอแง ที่เป็นชายสองคนก็เริ่มซน น้องเล็กที่สุดเวลานั้นก็เริ่มหงุดหงิดร้องไห้โยเย แกมีอายุได้ ๗ เดือนเท่านั้น

พอเราถึงที่พัก ผู้คนกำลังชุลมุนรนเข้ารอง คุณพ่อก็กำลังอยู่ในระหว่างสนทนากับข้าราชการที่มารับ น้องคนเล็กก็ยิ่งร้อง ดูอลหม่านสิ้นดี ขณะนั้นสาวใช้คุณแม่เอามาเรียนท่านว่า ห้องพักคนรับใช้ข้างหลังมีสามห้อง แต่ห้องหนึ่งยังมีคนอยู่เป็นผู้หญิงอายุมากแล้ว คุณแม่ท่านออกคำสั่งว่าไม่ให้รบกวนทำเสียงดัง และให้ขนของเข้าพักในห้องว่างกันก่อน รุ่งขึ้นค่อยจัดกันใหม่

น้องคนเล็กยังร้องไม่หยุด ดูจะทวีขึ้นอีก คุณแม่จึงจุดธูปขอให้เจ้าที่เจ้าทางท่านช่วยเมตตา และขอให้ครอบครัวเราได้รับความร่มเย็นเป็นสุขด้วย เพียงชั่วเดี๋ยวเดียวน้องก็หยุดร้องไห้และหลับไป

พอรุ่งขึ้นคุณแม่ให้คนครั้งนำอาหารไปให้หญิงชราที่อยู่ห้องใกล้ ๆ นั้นด้วย แต่พอเปิดเข้าไป ทุกคนตกตะลึง ไม่มีใครอยู่ในห้องนอนเลย ข้าวของอะไร ๆ ก็ไม่มีสักอย่าง ไม่แสดงให้เห็นร่องรอยว่าผู้คนอยู่เสียด้วย ทั้ง ๆ ที่ตอนกลางคืนเห็นกันทุกคน

ในระยะที่เราอาศัยอยู่ที่พลับพลาก็เรียกได้ว่าอยู่เย็นเป็นสุขทุกคน ข้าพเจ้าคิดว่าคงเป็นเพราะคุณแม่เป็นคนอ่อนน้อมมีเมตตาคารวะต่อทุกสถานที่ที่ท่านอาศัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ท่านจึงสนองตอบให้ครอบครัวของเราอยู่ด้วยความสุขตลอดมา.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

คนไทยเราแต่ก่อนเชื่อว่าเด็กเล็ก ๆ มีปฏิกิริยาต่อภูตผีปิศาจได้ง่ายและหนักหน่วงกว่าผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้นเมื่อใดเด็กงอแงร้องไห้ผิดปรกติ หรือนอนไม่หลับ หรือแสดงอาการสะดุ้งกลัว ผู้ใหญ่มักสงสัยว่ามีภูตผีปีศาจมาอยู่ใกล้หรือแสดงอิทธิพลให้ปรากฏ โดยมากมักจะแก้ด้วยการขอร้องหรือบนบานศาลกล่าวไปตามเรื่อง

คุณแม่ของคุณขวัญใจก็คงคิดเช่นนี้ จึงได้จุดธูปและขอร้องต่อเจ้าที่เจ้าทาง ซึ่งอาจจะเป็นเหตุให้ลูกคนเล็กเลิกร้องไห้และสงบไป การที่หญิงแก่หายตัวไปจากห้องในชั่วคืนเดียว ท่านที่ไม่เชื่ออาจค้านว่าอาจจะเป็นเพราะย้ายหนีไปในตอนกลางคืนก็ได้ แต่ในเรื่องว่าเป็นผู้หญิงแก่มากแล้ว จะขนของหนีไปในกลางคืนคงทำได้ยาก คงจะต้องมีใครมาช่วย เข้าใจว่าบ้านพักท่านผู้พิพากษาน่าจะมีการดูแลเกี่ยวกับความปลอดภัย โดยเฉพาะในคืนแรกที่ย้ายเข้ามา ถ้ามีการขนของในกลางดึกคงจะมีคนสังเกตเห็นบ้าง ดังนี้น่าจะต้องคิดว่าหญิงแก่นั้นหายตัวไปได้ในชั่วเวลาค่ำถึงสว่าง

....

เรื่องที่ ๒๔
บุรุษลึกลับแห่งวัดบวรนิเวศฯ

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

(เรื่องนี้ครั้งแรกสมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร กทม. ได้เล่าให้ผู้เขียนฟัง ผู้เขียนได้กราบเรียนขอให้ท่านสั่งให้พระภิกษุธัมมราโมซึ่งเป็น "ตัวการ" ในเรื่อง บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อจะได้รวบรวมพิมพ์ในหนังสือ "ภพอื่น ฯ" เล่ม ๒

พระธัมมราโมเขียนแล้วได้มอบไว้กับเลขานุการของสมเด็จ ฯ ซึ่งต่อมาได้ไปเรียนเพิ่มเติมในต่างประเทศเป็นเวลาสามปี เมื่อกลับมาผู้เขียนได้ไปขอต้นฉบับของพระธัมมราโม ได้รับแจ้งว่าหายหาไม่พบ ในตอนนั้นพระธัมมราโมได้ลาสิกขาบทไปแล้วและไปประกอบอาชีพในต่างจังหวัด ไม่สามารถจะติดต่อได้อีก เรื่องที่ปรากฏต่อไปนี้ได้จากบันทึกสั้น ๆ ที่ผู้เขียนได้จดไว้หลังจากได้ฟังสมเด็จฯ เล่า ได้แต่ข้อความสำคัญ ๆ รายละเอียดตกหล่นไปมาก)

เมื่อประมาณกลาง พ.ศ.๒๕๑๐ มิสเตอร์ ด.จ. หนุ่มชาวอเมริกันได้เดินทางทัศนาจรมาถึงกรุงเทพ ฯ และพักที่โรงแรมใหญ่แห่งหนึ่ง เขาเคยทราบว่าในเมืองไทยนั้นในเวลาเช้าตรู่มีพระภิกษุออกเดินบิณฑบาตไปตามถนนให้ผู้คนใส่บาตร เป็นภาพที่น่าประทับใจมาก จึงได้แจ้งความประสงค์แก่พนักงานของโรงแรมให้ช่วยจัดการให้ได้ไปดูในวันรุ่งขึ้น

เช้าวันต่อมาพนักงานของโรงแรมได้ปลุก มร.ด.จ. ขึ้นตั้งแต่ยังไม่ตีห้า แล้วจัดแท็กซี่ให้พาไปส่งที่วัดบวรนิเวศฯ เมื่อไปถึงนั้นยังมืดอยู่ คนขับรถปล่อยให้ลงที่หน้าประตูวัดตรงหน้าโบสถ์ (ประตูที่มีเสี้ยวกาง) ริมถนนพระสุเมรุแล้วบอกให้คอยอยู่แถวนั้น

มร.ด.จ. ยืนอยู่อย่างโดดเดี่ยว ตอนนั้นยังไม่สว่าง ถนนไม่มีรถหรือคนเลย มร.ด.จ. เดินไปมาอยู่สักครู่ก็มองเห็นประตูเหล็กยืดที่ประตูวัดตรงหน้าโบสถ์นั้นเปิดออก มีชายวัยกลางคน ๆ หนึ่งเดินออกมาแล้วทักเขาด้วยภาษาอังกฤษที่ชัดเจนและสำเนียงไม่แปร่งเลย

มร.ด.จ. สังเกตว่าชายนั้นค่อนข้างสูงสำหรับคนไทย สวมเสื้อเชิ้ตขาว กางเกงขายาวสีขาว ผิวค่อนข้างคล้ำ จน มร.ด.จ. คิดว่าเป็นแขกอินเดีย

เขาถาม มร.ด.จ.ว่ามาทำไม? เมื่อ มร.ด.จ. แจ้งให้ทราบ ชายนั้นก็กล่าวว่ายังอีกนานกว่าพระจะออกบิณฑบาต ระหว่างนี้เข้าไปดูอะไร ๆ ข้างในวัดเสียก่อนจะดีกว่ายืนคอยเฉย ๆ

มร.ด.จ.ตอบตกลง ชายนั้นก็เดินนำหน้าเข้าไปข้างในวัด ชั้นแรกพาไปที่โบสถ์ เปิดประตูหน้าพาเข้าไปข้างในซึ่งเปิดไฟสว่าง แล้วชี้ให้ดูพระประธานทั้งสององค์และรูปปั้นของอดีตสมเด็จเจ้าอาวาสทั้ง

สามพระองค์ บอกพระนามและเล่าประวัติของพระพุทธรูปและสมเด็จ ฯ ทุกองค์ให้ทราบ ตลอดจนเล่าความหมายของภาพเขียนบนผนังให้ฟังด้วย

ออกจากโบสถ์ก็พาเข้าไปชมพระพุทธรูปที่ตั้งอยู่ในวิหารพระศรีศาสดาและพระเจดีย์ แล้วพาเดินผ่านกุฏิและอาคารต่างๆ ไปจนถึงวัดรังษี ฯ นำให้ชมตึกมหาวิทยาลัยสงฆ์ของมหามกุฏราชวิทยาลัยจนทั่ว ตลอดทางได้บอกชื่อและความสำคัญของอาคารต่างๆ ให้ทราบไปด้วย เสร็จแล้วจึงพากลับไปส่งที่นอกประตูวัดดังเดิม บอกว่าคอยอยู่ที่นี่แหละ ประเดี๋ยวจะมีคนมา แล้วชายนั้นก็กลับเข้าไปข้างใน ปิดประตูเรียบร้อยแล้วก็เดินลับหายไป

มร.ด.จ. คอยอยู่อีกครู่หนึ่งก็มีพระออกบิณฑบาตเดินผ่านมาจริง ๆ มร.ด.จ. ได้เข้าไปทักทายและสนทนาด้วย เป็นที่รู้จักกัน แล้วจึงลากลับไปโรงแรม

หลังจากนั้นไม่นาน มร.ด.จ. ตัดสินใจที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ จึงได้ไปนมัสการสมเด็จ ฯ ที่วัดบวรนิเวศ ฯ และได้รับอนุญาตให้บรรพชาเป็นสามเณรเพื่อทดลองดูก่อน

หลังจากเข้าไปอยู่ในวัดแล้ว สามเณรธัมมราโม (มร.ดจ.) ได้พยายามสอดส่องหาตัวชายแขกคนที่ได้พบเมื่อเช้ามืดวันนั้นอยู่เสมอ ก็ไม่เจอะเลย วันหนึ่งจึงถามพระและเณรว่า แขกอินเดียที่อยู่ในวัดนั้นหายไปไหน ผู้ฟังไม่รู้เรื่อง ได้ซักไซ้ไปมา จึงปรากฏขึ้นมาว่าเณรธัมมราโมหรือ มร.ด.จ. ได้ประสบกับบุคคลที่ไม่เคยมีใครเห็นมาก่อนเลย แม้พระเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัดมาเป็นสิบ ๆ ปีแล้ว ก็ไม่มีใครนึกออกว่าชายที่มีลักษณะเช่นที่เณรธัมมราโมเล่านั้นเคยอยู่ในวัดมาก่อน หรืออาจจะเป็นใครได้บ้าง

ความลึกลับยิ่งเพิ่มมากขึ้น เมื่อทราบว่าชายคนนั้นมีลูกกุญแจไขประตูต่าง ๆ ได้ทั่วหมด เพราะลูกกุญแจเหล่านั้นมีคนถือจำเพาะเป็นประตู ๆ ตามที่มีหน้าที่เปิดปิด ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งถือกุญแจหลายลูกเช่นชายคนนั้นเลย ชายคนนั้นไปเอากุญแจมาแต่ไหนจึงเปิดได้ทุกประตูและเปิดอย่างคล่องแคล่วคล้ายกับเปิดอยู่ทุก ๆ วัน นอกจากนี้ยังพูดภาษาอังกฤษได้ดีมาก ผิดกับลูกศิษย์วัดธรรมดา เณรธัมมราโมเห็นว่าชายนั้นมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาดีมาก และได้อธิบายและตอบปัญหาต่าง ๆ ให้เขาเข้าใจเรื่องและเหตุผลจนเขาเกิดศรัทธาและไปขอบวชกับสมเด็จ ฯ

ต่อมาสามเณรธัมมราโมได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุอยู่นานกว่าสิบปี ระหว่างนั้นได้จาริกไปปฏิบัติจิตภาวนาตามวัดป่าในจังหวัดต่าง ๆ หลายแห่ง และบางครั้งก็ได้ประสบกับปรากฏการณ์ในทำนอง "วิญญาณ" จากภพอื่นอยู่หลายครั้ง ต่อมาได้ลาสิกขาบทแล้วเข้าทำงานด้านการค้าอยู่กับบริษัทต่างประเทศบริษัทหนึ่งในประเทศไทย โดยเป็นตัวแทนอยู่ในต่างจังหวัด.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

ข้อที่พึงไตร่ตรองเกี่ยวกับ "บุรุษลึกลับ" ในเรื่องนี้ คือ

(๑) เขาพูดภาษาอังกฤษได้ดีมาก ทำความเข้าใจกับชาวอเมริกันได้โดยสะดวก

(๒) เขารู้ธรรมะดีพอที่จะอธิบายเหตุผลให้ชาวต่างชาติต่างศาสนาเกิดศรัทธาถึงกับเข้ามาบวช

(๓) เขารู้ประวัติและเรื่องราวอื่น ๆ ของวัดบวรนิเวศฯได้มาก สามารถทำหน้าที่มัคคุเทศก์ได้อย่างดี

(๔) เขาสามารถเปิดประตูอาคารที่สำคัญๆ แม้กระทั่งโบสถ์ได้อย่างคล่องแคล่ว ทั้ง ๆ ที่ลูกกุญแจอยู่ในความดูแลของบุคคลอื่นหลายคน และทุก ๆ คนได้รักษากุญแจไว้กับตัว

(๕) ไม่มีใครในวัดบวรนิเวศฯ ทั้งพระ เณร คฤหัสถ์ เคยเห็น รู้จักหรือรู้เรื่องเกี่ยวกับบุคคลที่มีลักษณะคล้ายกับบุรุษที่ได้ไปต้อนรับอาคันตุกะชาวอเมริกันในเช้ามืดวันนั้นเลย

....

เรื่องที่ ๒๕
คุณยายมาเตือน

โดย ทมนี มหานนท์ (มหาเปารยะ)

(คุณทมนี มหานนท์ เป็นภรรยาของ น.ท.ศิริ มหานนท์ เพื่อนนักศึกษาแพทย์รุ่นเดียวกับผู้รวบรวมหนังสือนี้ รู้จักคุ้นเคยกับผู้เขียนมาเกือบห้าสิบปีแล้ว นอกจากเป็นแม่บ้านชั้นยอด เธอยังเป็นนักเขียนมีชื่อในด้านบทความ เขียนประจำหนังสือสตรีสาร ตำบลที่อยู่ – ๑๖ ซอยโสภณ ถนนสุขุมวิท กรุงเทพฯ)

คุณยายดิฉันเป็นชาวเพชรบุรี ท่านอายุยืนมาก เมื่อสิ้นชีวิตอายุเกือบร้อย เวลาดิฉันไปเที่ยวเมืองเพชรมักจะตามคุณยายไปฟังเทศน์กลางคืนเป็นประจำ (วัดตามหัวเมืองมักจะเทศน์กันตอนกลางคืน) พอค่ำลงคุณยายก็จะออกจากบ้าน ผ่านบ้านคนแถวนั้น จะมีสุภาพสตรีชรานุ่งดำใส่ขาวออกมาสมทบทีละคนสองคน จนมีคนเกือบ ๒๐ ตามไปฟังเทศน์ด้วยกันทุกวัน

เมื่อคุณยายสิ้นชีวิตไปแล้ว ดิฉันก็ไม่เคยฝันเห็นท่านเลยเพราะดิฉันเป็นคนที่เวลานอนจะทำใจให้เป็นสมาธิ ทำให้ไม่ค่อยจะฝัน แต่คืนหนึ่งดิฉันฝันเห็นคุณยายอยู่ที่วัดแห่งหนึ่ง มีคนนุ่งดำใส่ขาวหลายคน สาละวนช่วยกันทำของเลี้ยงพระ

พอคุณยายหันมาเห็นดิฉันก็บอกว่า –ให้แม่นีกับแม่พิศ (ลูกสาวคนหนึ่งของคุณยาย) ไปทำบุญที่เพชร ให้แม่นีทำขนมจีนน้ำพริกไปด้วย

ดิฉันเห็นแปลกเพราะคุณยายไม่เคยมาเข้าฝันเลย แล้วลูกหลานคุณยายก็มีมากทำไมจะมาเจาะจงให้ทำเพียงแต่สองคนลูกกับหลาน เมื่อบอกเรื่องไปยังคุณน้าพิศ คุณน้าก็ตกลงจะมารับดิฉันไปทำบุญที่เพชร

ดิฉันเตรียมเครื่องน้ำพริกเสร็จแล้ว พอจะก้าวขึ้นรถลูกสาวคนโตก็วิ่งออกมาหา ถือกระโถนปัสสาวะที่ถ่ายเป็นเลือดสีดำมาให้ดู ดิฉันตกใจมากรีบพาไปโรงพยาบาล ก็เป็นอันไปเมืองเพชรไม่ได้ ต้องงด

เมื่อคุณน้าพิศเข้ามาจากเมืองเพชร มาเยี่ยมหลานที่โรงพยาบาล ดิฉันก็ชวนไปทำบุญที่วัดในกรุงเทพ ฯ เมื่อเสร็จเลี้ยงพระ แล้วดิฉันก็ชวนคุณน้าไปกรวดน้ำให้คุณยาย คุณน้าบอกว่า "แกกรวดเถอะ น้าไม่ต้องก็ได้" ต่อมาอีกสองสามวันลูกสาวดิฉันก็หายกลับบ้านได้

แต่เพียง ๒ อาทิตย์หลังจากนั้นลูกชายคนเดียวของคุณน้า ก็ขับรถจากเพชร มาชนรถบรรทุกที่จอดโดยไม่เปิดไฟอยู่ริมถนน ถึงแก่ความตายกลางดึก

ดิฉันนึกถึงเรื่องนี้อยู่เสมอและนึกอยู่ในใจว่า ถ้าวันนั้นคุณน้าไปกรวดน้ำกับดิฉันเสียหน่อย จะเป็นไปได้หรือไม่ที่เหตุการณ์ร้ายเช่นนี้จะไม่เกิดขึ้น หรือถึงเกิดก็อาจทุเลาเบาบางลงได้บ้าง แต่ดิฉันก็ไม่อาจให้คำตอบกับตัวเอง หรือหาคำตอบในเรื่องนี้จากที่ไหนได้.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

เรื่องญาติผู้ใหญ่มาเข้าฝันบอกเหตุการณ์ล่วงหน้า เราได้รับรู้กันบ่อย ๆ บางเรื่องก็ตีความหมายได้ยาก เรื่อง "คุณยายมาเตือน" นี้มีข้อสำคัญที่คุณยายมาสั่งจำเพาะสองคนให้ทำบุญ แล้วทั้งสองคนก็ประสบเหตุ คนหนึ่งลงเอยด้วยดี อีกคนไม่ดี คนแรกทำบุญแล้วกรวดน้ำให้คุณยาย คนหลังไม่ได้กรวด แม้จะทำบุญเหมือนกัน เหตุร้ายที่เกิดแก่คนที่สองคงไม่ใช่เพราะคุณยายโกรธว่าไม่กรวดน้ำให้ เพราะคุณยายคงไม่คิดทำร้ายหลาน

ที่จริงการทำบุญอุทิศแก่ผู้ใดก็ตาม บุญมิได้หมดไปอยู่ที่ผู้รับอุทิศ แต่ผู้ทำเองก็ได้บุญ ต่อคำถามในตอนท้ายเรื่องผู้เขียนนี้คิดว่าถึงแม้ "คุณน้า" จะกรวดน้ำ ก็คงจะไม่ช่วยลูกได้ เพราะกรรมที่มาถึงเขาในตอนนั้นหนักมาก กรรมของลูกสาวคุณทมนีนั้นก็หนัก แต่ยังไม่ถึงกับเด็ดขาด การทำบุญช่วยผ่อนหนักให้เป็นเบา โรคจึงหายได้ ส่วนลูกชายคุณน้านั้นอาจจะได้รับผลบุญบ้างแต่ไม่ถึงกับรอดชีวิต อาจจะเพียงไม่ต้องทรมานก็ได้

....

เรื่องที่ ๒๖
รัก–ยมทำพิษ

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.๒๕๒๓ ผู้เขียนมีโอกาสได้ต้อนรับแพทย์หญิง (นาง) ฮ.ว. จากสถาบันวิทยาการแห่งหนึ่งในเมือง ไฮเดลเบอร์ก ประเทศเยอรมันตะวันตก ซึ่งสหายเก่าผู้หนึ่ง ศจ. เฮลมูธ ยูซัทส์ ส่งมาดูงานเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก โดยที่คำนึงถึงมิตรภาพและน้ำใจอันดีงามของสหายผู้นั้น ผู้เขียนจึงได้รับภาระพา ดร. ว. ไปเยี่ยมโรงพยาบาลหลายแห่งทั้งในกรุงเทพ ฯ และต่างจังหวัด ในอันดับสุดท้ายได้พาไปที่คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พอดีตรงกับวันมหิดล คณะแพทยศาสตร์จัดวิ่งการกุศล ผู้เขียนจึงได้วิ่งด้วย ดร. ว. ได้แสดงน้ำใจดีลงทุนซื้อกางเกงขาสั้นเข้าร่วมการวิ่งและบริจาคเงินสมทบทุนเป็นส่วนตัวถึง ๓๐๐ บาท บ่ายวันนั่นเองเราก็ขึ้นเครื่องบินกลับกรุงเทพฯ พอตกกลางคืน ดร. ว. ก็ขึ้นเครื่องบินลุฟท์ฮันซ่าบินกลับบ้าน

ตอนบ่ายของวันก่อนกลับจากเชียงใหม่เป็นเวลาว่าง ผู้เขียนพา ดร. ว. ไปหาซื้อของที่ระลึกแถวประตูเชียงใหม่ เข้าไปในร้านศิลปวัตถุร้านหนึ่ง มีรูปไม้สลักและรูปหล่อจำนวนมาก ผู้เขียนเดินไปถึงตู้กระจกตู้หนึ่ง มีรูปหล่อด้วยโลหะตั้งอยู่หลายรูปที่สะดุดตาที่สุด เป็นรูปเด็กผู้ชายไว้จุกเปลือยกายสูงประมาณ ๑๕ ซม จากฝีมือของการปั้นและสีเขียวดำเป็นมันของโลหะ แสดงให้เห็นว่าเป็นของเก่าจริงและเป็นผลงานของช่างชั้นดีมาก รูปร่างของเด็กได้สัดส่วน หน้าตาดี ทำท่าทะเล้นนิดหน่อยน่าเอ็นดู ผู้เขียนรู้สึกสนใจมาก

แต่พอหยิบขึ้นมาพิจารณาก็มีความรู้สึกกระเทือนในใจว่า รูปนั้นมีอำนาจลึกลับบางอย่าง และน่าจะเป็นไปในทางให้โทษมากกว่าให้คุณ ผู้ขายบอกว่าเป็นรูป "รัก–ยม" ของเก่ามาก เหลืออยู่แต่ รัก รูปเดียว ตั้งราคา ๑,๒๐๐ บาท พอดี ดร. ว. เดินตามไปถึง ผู้เขียนจึงชี้ให้ดู เธอชอบใจในทันทีและถามผู้เขียนว่าคิดจะซื้อหรือเปล่า?

ผู้เขียนตอบสั้น ๆ ว่า "ผมกลัว"
ดร. ว. ถามว่ากลัวอะไร?

ผู้เขียนจึงเล่าเรื่องให้ฟังว่า "รัก–ยม" เป็นของขลังซึ่งมีคนชอบสร้างขึ้นเพื่อเรียกร้องความรักความนิยมจากผู้อื่น แต่ปรากฏบ่อย ๆ ว่ามี "วิญญาณ" ของเด็กซุกซนเข้าไปอยู่ในรูป และทำให้ผู้คนตกใจกลัวด้วยการหลอกล้อและกลอุบายต่าง ๆ

ดร. ว. บอกว่า "ถ้าท่านไม่สนใจ ดิฉันก็อยากจะซื้อ"

ผู้เขียนถามอย่างเน้นว่า "คุณไม่กลัวหรือที่เล่านั้นผมพูดจริง ๆ นะ?"
เธอตอบอย่างหนักแน่นว่าไม่กลัว

ผู้เขียนท้วงต่อไปว่า "คุณเป็นผู้หญิงอยู่คนเดียวในบ้าน ถ้าหาก "รัก-ยม" ปรากฏตัวขึ้นมาจริง ๆ คุณจะทำอย่างไร"

เธอตอบอย่างขัน ๆ ว่า "ไม่เป็นไร ดิฉันจะเอาไปเป็นของขวัญเพื่อนผู้ชายคนหนึ่งน่ะ"

ผู้เขียนเห็นเธอตัดสินใจแน่วแน่เช่นนั้น ก็พูดเป็นเชิงปลอบใจว่า "เอาเถอะ ผมจะบอกคาถาให้ไว้ ถ้าหาก 'รัก' ซุกซนมาก ก็ท่องคาถานั้นช้า ๆ แล้วเขาก็จะกลัวและสงบไปเอง"

ดร. ว. ถามว่า "คาถานั้นว่าอย่างไร"

ผู้เขียนบอกให้ท่อง "พุทโธ ธัมโม สังโฆ" ซ้ำไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ผล

ต่อจากนั้นก็ได้เจรจากับผู้ขาย ตกลงซื้อได้ในราคา ๖๐๐ บาท โดยเราทั้งสองต้องซื้อรูปลิงอีกคนละรูป รูปละ ๓๐๐ บาท (ซื้อที่อื่นคงไม่ถึง ๒๐๐ บาท) ดร. ว. มีความพอใจมาก พอกลับถึงโรงแรมก็จัดการห่อรูปและบรรจุเข้ากระเป๋าเดินทางอย่างเรียบร้อย พร้อมที่จะออกเดินทางในวันรุ่งขึ้น

หลังจากเดินทางกลับไปแล้ว ดร. ว. ก็เงียบหายไปเกือบ ๓ สัปดาห์ แล้วจึงมีจดหมายสั้น ๆ มาฉบับหนึ่ง เล่าว่าพอเครื่องบินออกจากกรุงเทพ ฯ เธอก็เริ่มจับไข้และอาการมากขึ้นเรื่อย พอถึงบ้านก็ต้องเข้าโรงพยาบาล ปรากฏว่าเป็นโรคที่เกิดจากเชื้อชนิดเดียวกับโรคที่เธอเดินทางมาดูที่เมืองไทยนั่นเอง ไม่ทราบว่ารับเชื้อเข้าไปอย่างไร ป่วยอยู่สองสัปดาห์เศษจึงไปทำงานได้

ปลายปี ๒๕๒๓ ดร. ว. มีจดหมายมาจากประเทศศรีลังกา แจ้งว่ามาดูงานอีกอย่างหนึ่ง อยากจะต่อมาประเทศไทย แต่ไม่มีโอกาสเลย ลงท้ายจดหมายด้วยประโยคว่า "คาถาที่ท่านบอกนั้นว่าอย่างไรนะ ดิฉันลืมเสียแล้ว"

ประโยคสุดท้ายนี้ทำให้ผู้เขียนเอะใจ สงสัยว่าพ่อ "รัก-ยม" คงทำพิษขึ้นมาแล้วกระมัง ดร. ว. จึงนึกถึงคาถาขึ้นมา

ตั้งใจจะขอให้เธอเล่าเรื่องให้ฟังอย่างละเอียดเผื่อจะเหมาะสำหรับหนังสือ "ภพอื่น ๒" แต่ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๒๔ ผู้เขียนมีงานเต็มมือ ไม่ได้เขียนจดหมาย จนต้นเดือนมีนาคม จึงส่งจดหมายไปถึงเธอและขอให้ตอบโดยด่วน เธอได้ส่งข่าวมาอย่างรวดเร็ว ทันเวลาที่จะรวมเข้าเป็นเรื่องหนึ่งในหนังสือนี้ จดหมายนั้นมีข้อความดังต่อไปนี้

ท่านศาสตราจารย์ที่นับถือ

ขอบคุณอย่างยิ่งสำหรับจดหมายของท่าน ต่อไปนี้คือเรื่องซึ่งดิฉันเองก็ไม่ทราบว่าจะเกิดจากรูปปั้นนั้นหรือเปล่า ดิฉันเข้าใจว่าตามธรรมดานั้นเขามักจะทำเหตุอย่างอื่น

ดิฉันเคยเล่าให้ท่านฟังถึงเรื่องผู้ชายที่เป็น "รักครั้งแรก" ของดิฉันและเราได้หมั้นกันในตอนที่ดิฉันเป็นนักศึกษาแพทย์และอายุ ๒๒ จนถึง ๒๖ ปี เมื่อหนึ่งปีที่แล้วมา ดิฉันได้พบชายผู้นี้อีกและเราทั้งสองแน่ใจว่าเราต่างเป็นของกันและกัน ในวันหลังจากที่ดิฉันกลับมาจากกรุงเทพ ฯ เราได้คุยกันทางโทรศัพท์และต่างก็มีความยินดีมาก ในวันต่อไปดิฉันได้เอารูปปั้นนั้นออกจากห่อมาตั้งไว้เพื่อจะได้จัดส่งไปให้เขาในวันหลังจากวันรุ่งขึ้น แต่วันนั้นไม่ได้มาถึง โดยทันทีทันใดอะไร ๆ ก็ผิดไปหมด เขาไม่ต้องการเห็นหน้าดิฉันอีกต่อไปโดยไม่ยอมบอกเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้น เขาได้แต่พูดโกหกพกลมไปอย่างน่าหัวเราะ

ดิฉันได้ "นายรัก" (นี่เป็นชื่อของเขา ใช่ไหม) ตัวน้อย ๆ นั้นมาตั้งแต่ปลายเดือนกันยายน ในเดือนธันวาคมดิฉันเดินทางไปศรีลังกาและได้รู้จักกับผู้ชายอีกคนหนึ่งซึ่งถูกใจดิฉันมาก แต่พอดีฉันกลับมาถึงบ้าน เขาก็ไม่ได้เขียนจดหมายมาเลย

ตอนนี้ดิฉันชักสงสัยนายรักเสียแล้ว อีกสามสัปดาห์หลังจากนั้นดิฉันจึงเอารูปนั้นออกจากบ้าน ไปตั้งไว้ที่ห้องทำบ้านของดิฉันที่สถาบัน ในวันต่อไปนั้นเองจดหมายที่รอคอยอยู่นานแล้วก็มาถึง

ดิฉันเล่าเรื่องให้เพื่อนผู้หญิงคนหนึ่งฟัง เธอเป็นนักสะสมพระพุทธรูปและเทวรูปต่าง ๆ เธอแนะนำดิฉันให้เอารูปนั้นให้เธอไปเพื่อจะได้ทดลองดู ดิฉันจึงได้มอบรูปนั้นให้เธอ ในคืนนั้นเองสามีของเธอก็เกิดโรคกระเพาะปัสสาวะอักเสบขึ้นมา ในตอนนี้เพื่อนหญิงของดิฉันได้เขียนจุดสีแดงไว้บนหน้าผากของนายรัก และเอารูปปั้นสีแดงตั้งไว้เคียงข้าง (ดิฉันจำได้ว่า "ยม" นั้นเป็นสีขาว) แล้วเอาพระพุทธรูปทั้งหมดที่เธอมีตั้งล้อมไว้โดยรอบ ตั้งแต่นั้น (ปลายเดือนมกราคม) ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้นอีกท่านมีความเห็นอย่างไรในเรื่องนี้ ความเห็นของท่านจะเป็นที่สนใจของดิฉันมากทีเดียว

ขอส่งความปรารถนาดีสำหรับภรรยาของท่าน ในวาระอายุครบเจ็ดสิบสองปีด้วยโดยความนับถือ.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

ถ้าจะพิจารณาตามหลักวิทยาศาสตร์ เรื่องนี้ก็หลักฐานอ่อนมาก "เพื่อนชาย" ของ ดร. ว. อาจห่างเหินไปด้วยเหตุผลส่วนตัวหรือเหตุประจวบอย่างอื่นก็ได้ แต่บังเอิญเหตุที่ไม่ได้คาดคิดเกิดขึ้นแก่ ดร. ว. ถึงสองครั้งและโรคแบบ "ลมเพลมพัด" ก็เกิดขึ้นกับสามีของเพื่อนผู้รับทอดรูปพ่อรักไป อย่างกะทันหัน ทั้งหมดนี้จึงชวนให้สงสัยมาก จนกระทั่งตัว ดร. ว.ซึ่งเดิมไม่เชื่อเลยก็ชักสงสัยขึ้นมาถึงกับให้รูปปั้นไปเสียให้พ้นและถามหา "คาถา" สำหรับบังคับวิญญาณของพ่อรัก เสียดายที่เราไม่มี

เวลาจะรอฟังข่าวว่า คาถาที่บอกไปนั้นใช้ได้ผลบ้างหรือเปล่า แต่วิธีแก้ของเพื่อนหญิงของ ดร. ว. ก็ดูคล้าย ๆ จะได้ผลดีอยู่ ไม่ทราบว่าผลจะดีอยู่ตลอดไปหรือไม่

ท่านผู้อ่านจะนึกอย่างไรก็ตาม ผู้รวบรวมอ่านจดหมายของ ดร. ว. ทวนกลับไปกลับมาหลาย ๆ ครั้ง แล้วก็เลยชักสงสัยว่า ที่ ดร. ว. เป็นไข้กลับไปจากเมืองไทยนั้น "เป็นเอง" เพราะได้รับเชื้อโดยบังเอิญ (ทั้ง ๆ ที่ผู้รวบรวมไปด้วยทุก ๆ แห่งแต่ไม่เป็น) หรือเป็นเพราะ อิทธิฤทธิ์ ของพ่อรัก – ยม ที่ไม่อยากไปจากเมืองไทย และการที่เขาทำให้เธอต้อง "พลัดพราก" จาก ผู้ชายถึงสองคน จะเป็นวิธีแก้แค้นของเขาสำหรับการที่ ดร. ว.ได้ทำให้เขาต้องพลัดพรากไปจากเมืองไทย ได้หรือไม่

....

เรื่องที่ ๒๗
วิญญาณนายอำเภอเมืองอุบล

โดย ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี

(คำชี้แจงเกี่ยวกับผู้เขียนเรื่องนี้ ปรากฏอยู่ในเรื่องที่ ๑๘)

ตอนที่เสริมศรีสร้างเรือนไทยเสร็จใหม่ ๆ และออกไปอยู่ที่นั้น แทนที่จะอยู่ในที่พักสำหรับอาจารย์ ศ.อ.ศ.อ. ต่อไปนั้น คณะกรรมการยุวพุทธิกสมาคมอุบล ซึ่งต่อไปจะเรียกว่า "ยพส.อบ." ได้ร่วมมือกับสถานีวิทยุ วปถ.๖ ของกรมผสมที่ ๖ ที่อำเภอวารินชำราบ จัดคณะอภิปรายธรรมทางวิทยุ เป็นเรื่องต่อเนื่องกันจนกว่าจะจบธรรมบทหนึ่ง ๆ คณะผู้อภิปรายทางวิทยุ วปถ.๖ นี้ประกอบด้วย :-

๑) ผู้จัดการธนาคารกรุงเทพ ฯ จำกัดในยุคนั้น
๒) นายอำเภอเมืองอุบลราชธานี
๓) อนุสาสนาจารย์กรมผสมที่ ๖
๔) หัวหน้าสถานีวิทยุและโทรเลขจังหวัดอุบล
๕) ม.ร.ว.เสริมศรี เกษมศรี

ขณะนี้ได้ไปพบกันปรึกษาว่า วันอาทิตย์ต่อไปจะอภิปรายกันในเรื่องธรรมใด ปรึกษากัน ยังไม่เข้าใจตรงไหน ก็กราบเรียนปรึกษาท่านเจ้าคุณเจ้าอาวาสวัดสุปัฏนารามวรวิหารได้ ตกลงอย่างใดแล้ว วันอาทิตย์ต่อไปเป็นวันพูดทางวิทยุ วปถ.๖ ดังนั้นในยุคนั้นเสริมศรีจึงรู้จักนายอำเภอเมืองอุบล ฯ ท่านนั้นอย่างดี ท่านเป็นผู้ที่น่าเคารพนับถือ ท่านสนใจติดต่อกับประชาชน เยี่ยมเยียนราษฎรด้วยความเอาใจใส่

ช่วงหนึ่งของระยะเวลาที่ได้รู้จักคุ้นเคยกับท่านนายอำเภอเมือง ฯ ผู้นี้ผ่านไป มีเอกอัครราชทูตเวียดนามบินมาเยี่ยมพวกญวนอพยพที่อุบลราชธานี ทางบ้านเมืองขอให้ข้าราชการระดับหัวหน้างานต่าง ๆ ในอุบลไปต้อนรับ ณ สนามบินอุบล ฯ วันนั้นเสริมศรีจึงได้ไปที่สนามบินนั้นด้วย

ในขณะที่พวกที่สนามบินรอท่านทูตอยู่นั้น เราก็ต้องสลดใจเป็นอย่างยิ่ง แล้วต้องกดอัดเก็บไว้ก่อนจนกว่าจะต้อนรับท่านทูตเสร็จไป เรื่องมีดังต่อไปนี้

ท่านนายอำเภอเมืองอุบลขับรถจี๊ปประจำตำแหน่งของท่าน กำลังจะไปต้อนรับท่านทูตด้วย แต่เกิดอุบัติเหตุ คือ ถูกรถเมล์ของบริษัทหนึ่งในจังหวัดอุบลชน จนถังน้ำมันรถจี๊ปของท่านระเบิดและไฟไหม้ ท่านขับรถไปแต่ผู้เดียวจึงถึงแก่กรรมไปในซากรถจี๊ปนั้นด้วย

เรื่องนี้เซ็งแซ่กันทั่วทั้งเมืองอุบล ฯ เพราะท่านเป็นนายอำเภอที่สนใจในประชาชนมาก จึงได้รับความรักความนับถือจากประชาชนทั่วไป ยิ่งกว่านั้น ผู้ที่รู้จักหรือเพื่อนฝูงของท่านยังทราบว่า ตัวนายอำเภอเมืองเองกำลังมีเรื่องเศร้ามากอยู่ คือ ภริยาท่านเพิ่งถึงแก่กรรมและได้ประชุมเพลิงไปแล้ว ลูกสาวท่านที่ลาโรงเรียนในกรุงเทพ ฯ มาทำงานศพคุณแม่ก็เพิ่งกลับไป ที่บ้านท่านเหลือแต่เด็กผู้ชายรุ่นหนุ่มคนหนึ่ง ซึ่งท่านรับมาจากท้องที่ให้มาอยู่กับท่าน เพื่อจะได้เรียนหนังสือชั้นมัธยมสูงขึ้นต่อไปเท่านั้น

พอเสร็จพิธีต้อนรับท่านทูตเวียดนามแล้ว หัวหน้าหน่วยราชการของจังหวัด ตลอดจนผู้ที่คุ้นเคยเคารพนับถือท่านนายอำเภอ ได้ปรึกษาช่วยกันจัดงานศพท่าน ตั้งไว้ ณ วัดสุปัฏนารามวรวิหาร สวดมนต์และทำพิธีศพตามธรรมเนียมต่าง ๆ ด้วยความร่วมมือกันอย่างจริงจังและจริงใจ ได้ส่งวิทยุโทรเลขไปตามธิดาของท่านที่โรงเรียนในกรุงเทพ ฯ ให้ไปงานศพคุณพ่อที่วัดสุปัฏนาราม ฯ ริมแม่น้ำมูล กำหนดงานพระราชทานเพลิงจะจัดเมื่อธิดาและมารดาของท่านนายอำเภอไปถึงแล้ว

รุ่งขึ้นจากวันที่ส่งวิทยุโทรเลขไป ธิดากับมารดาของท่านนายอำเภอเมืองฯ ก็มาถึงอุบลราชธานี โดยมีอาจารย์ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนซึ่งธิดาของท่านกำลังศึกษาอยู่นั้น เป็นเพื่อนมาด้วย เสริมศรีคุ้นเคยนับถืออาจารย์ผู้นั้นอยู่ จึงได้ขอเชิญท่านผู้นั้นไปรับประทานอาหารกลางวัน ณ ร้านอาหารในเมืองอุบล ฯ ในวันที่สองของวันที่ท่านมาถึง จึงได้ทราบเรื่องต่อไปนี้ :-

ขอสมมุติชื่ออาจารย์ผู้นั้นว่า "อาจารย์ ท."

อาจารย์ ท. "วันแรกที่มาถึงอุบลเพราะเรื่องนี้ ได้พากันไปเคารพศพท่านนายอำเภอที่ศาลา แล้วก็ชวนลูกสาวของท่านไปเดินที่ริมแม่น้ำมูลหน้าวัดสุปัฏ ฯ ดิฉันเกิดรู้สึกใจหวิว ๆ ขึ้นมา นึกว่าเพราะเมื่อคืนนี้ไม่ได้นอน คือนอนไม่หลับในรถไฟ คงจะเป็นลม รีบชวนลูกสาวท่านกลับไปบ้านพักนายอำเภอเมืองด้วยคิดว่าได้อาบน้ำแล้วคงจะหาย (ตอนนั้นบ้านพักนายอำเภอเมืองอุบลอยู่ริมถนนใหญ่ซึ่งไม่ไกลจากวัดสุปัฏ ฯ นัก ศพของท่านก็ประดิษฐานไว้ ณ วัดนั้นด้วย) ดิฉันคิดว่าจะไปอาบน้ำที่บ้านพัก พอไปถึงจึงถอดสายสร้อยห้อยพระที่มีประจำตัวนั้นออกเก็บ แต่ยังไม่ทันเตรียมตัวเข้าห้องน้ำดิฉันหมดความรู้สึกตัว ต่อมาจึงรู้ว่าดิฉันนั่งอยู่กลางวงญาติมิตร ธิดาและมารดาของท่านนายอำเภอ ปรากฏว่าได้เอาพินัยกรรมมาจากไหนไม่ทราบ เอามาอ่านให้ผู้ที่นั่งอยู่ฟังอธิบายว่าอะไรจะยกให้ลูกสาว อะไรจะยกให้คุณแม่และคนอื่น ๆ"

(เสริมศรีทราบว่าอาจารย์ ท. นาน ๆ จึงจะได้พบท่านนายอำเภอสักที ทำไมจึงรู้ได้ว่ามีพินัยกรรมเอาไว้ที่ไหน เมื่อเสร็จงานพระราชทานเพลิงท่านนายอำเภอแล้วท่านก็พาธิดาและท่านมารดากลับกรุงเทพฯ)

หลังจากเหตุใหญ่นี้ไม่ถึงเดือน บังเกิดเหตุอัศจรรย์อีกเรื่องหนึ่ง คือ :-

เด็กชายรุ่นหนุ่มที่นายอำเภอเมืองรับให้มาเรียนชั้นสูงขึ้นที่ในเมืองอุบล และให้อยู่กินที่บ้านของท่านนั้น เมื่อนายอำเภอสิ้นชีวิตและพระราชทานเพลิงแล้ว ก็คิดกลับบ้านของตน ได้นำกระถางกุหลาบซึ่งกำลังออกดอกหนึ่งกระถางไปด้วย เขาไปขึ้นรถเมล์ที่จะไปถึงท้องที่นอกเมือง คือที่หมู่บ้านของตน เขาขึ้นไปนั่งม้านั่งที่อยู่ท้ายรถ มีกระถางกุหลาบวางที่พื้นรถ ก่อนที่รถจะออกจากสถานีมีชายคนหนึ่ง ซึ่งคนที่อยู่ใกล้ ๆ บอกว่ามีกลิ่นเหล้า เมาเหล้าขึ้นมาบนรถเมล์คันเดียวกับที่เด็กของนายอำเภอขึ้นพอรถคันนั้นแล่นออกถนนใหญ่ ชายขี้เมาผู้นั้นคงจะเหลืออดเหลือทน รำคาญกระถางกุหลาบของเด็ก จึงยกกระถางนั้นขึ้นยื่นออกไปจะทิ้งบนถนน หรือจะเพียงต้องการกำจัดออกจากรถก็ไม่ทราบ แต่บังเกิดผลเป็นอัศจรรย์ จนโจษจันเซ็งแซ่กันทั้งเมืองอยู่ระยะหนึ่งว่า "ท่านเฮี้ยนมาก"

ผลจริง ๆ ปรากฏว่ากระถางกุหลาบของนายอำเภอเมือง ปลิวออกจากท้ายรถบัสคันที่เด็กของนายอำเภอนั่งจะกลับบ้าน ไปเข้าหน้าต่างรถบัสของบริษัทเดียวกับคันที่ชนรถนายอำเภอจนไฟไหม้ คนในรถคันนั้นเล่าให้ฟังว่าคนขับรถถูกกระถางที่ลอดหน้าต่างเข้ามา ที่ต้นคอ เขามีสติดีพอจะเบรกรถให้หยุดอยู่ริมทาง แล้วเขาก็ขาดใจตายคาพวงมาลัย

ภายหลังงานศพท่านนายอำเภอราว ๒ ปี เสริมศรีไปประชุมในต่างประเทศหลายวัน พอกลับถึงเมืองไทยก็ขึ้นรถไฟไปอุบลเพื่อทำงานต่อไป ในรถไฟคืนนั้นได้ฝันเห็นท่านนายอำเภอมาคำนับ บอกว่า "มาขอบคุณที่เพื่อนข้าราชการรวมทั้งคุณหญิงได้แสดงเมตตาผม บัดนี้ผมมาลาไป ผมจะไปอยู่กับเจ้าคุณสีหพงศ์เพ็ญภาค" พอเสริมศรีถึงอุบลก็ได้เล่าให้เพื่อนในคณะอภิปรายทางวิทยุและเพื่อนที่ ศ.อ.ศ.อ. ฟัง

นอกจากนี้ยังมีเรื่อง "ปิดกันแซด" ว่าบ้านพักนายอำเภอหลังนั้นมีผีสิง มีเสาตะเคียนตกน้ำมันและอะไรต่าง ๆ ข้อเท็จจริงปรากฏว่าต่อมาทางราชการได้ให้นายอำเภอเมืองคนต่อไปพักบ้านหลังใหม่ ไม่มีหรือมีอะไรเสริมศรีก็จบเกมที่จังหวัดอุบลราชธานีแล้ว.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

เรื่องนี้มีจุดเด่น ๓ จุด คือ (๑) การที่อาจารย์ ท. สามารถค้นเอาพินัยกรรมของท่านนายอำเภอออกมาอ่านให้คนทั้งหลายฟัง หลังจากที่เตรียมตัวอาบน้ำโดยถอดพระเครื่องออกจากคอ แล้วหมดความรู้สึกต่อไป (๒) การที่กระถางกุหลาบของชายหนุ่มในอุปการะของท่านนายอำเภอ ลอยไปฆ่าคนของบริษัทรถเมล์ที่เป็นเหตุให้ท่านถึงแก่กรรม และ (๓) การที่ท่านนายอำเภอไปอำลาคุณหญิงเสริมศรีในรถไฟ ที่เด่นที่สุดน่าจะเป็นการที่อาจารย์ ท. "สิ้นสติแล้วค้นเอาพินัยกรรมมาอ่าน" ในทันทีที่เอาพวงพระเครื่องออกจากคอ ซึ่งหมายความว่าหมดเครื่องป้องกันจากการแทรกแซงทางจิต

....

เรื่องที่ ๒๘
สวดหน้าศพ

โดย ไขศรี สมบูรณ์สิน

(คุณไขศรี สมบูรณ์สิน เป็นคหปตานี ภริยาของนายวรุณ สมบูรณ์สินซึ่งเป็นเพื่อนรักและเก่าแก่ของผู้รวบรวมหนังสือนี้ เธอเห็นผู้มีการศึกษาดีและมีลักษณะทุกประการที่แสดงว่าเป็นผู้เชื่อถือได้ ตำบลบ้าน ๑๒๓/๑ ซอย ๙ อินทามระ ถนนสุทธิสาร กทม.)

ข้าพเจ้ามีพี่สาวคนหนึ่ง เธอเป็นบุตรคนโตของลุงข้าพเจ้า ตั้งแต่ข้าพเจ้าเป็นเด็ก เคยเห็นเธอเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น รูปร่างเธอเล็ก ๆ ผิวขาวสวย เธอครองตัวเป็นโสดจนอายุย่างเข้าวัยชรา เธอก็เริ่มเจ็บออดแอด จนกระทั่งต้องเข้ารับการรักษาอยู่ในโรงพยาบาล เธอเข้าออกโรงพยาบาลมาเป็นเวลาแรมเดือน เข้าออกอยู่ประมาณสองสามปีก็สิ้นชีวิตลง ญาติพี่น้องของเธอได้ตั้งศพเธอสวดที่วัดธาตุทอง

ข้าพเจ้าก็ไปในวันสวดนั้นด้วย ในขณะที่แขกเหรื่อกำลังทยอยกันมา ญาติพี่น้องที่มาก่อนก็นั่งสนทนากัน พระท่านก็เดินมานั่งบนอาสนสงฆ์และกำลังจะให้ศีล ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังนั่งเหม่อมองไปทางทิศหีบศพที่ตั้งประดับดอกไม้สวยงามนั้น ก็มีความรู้สึกแปลกอย่างที่ไม่เคยมาก่อนเลย ค่อยมีความรู้สึกว่าเธอซึ่งเป็นศพนั้นออกจากหีบและมานั่งพับเพียบฟังพระสวดที่หน้าหีบศพของเธอเอง ในระหว่างที่มีความรู้สึกอยู่นั้นก็นึกว่าตัวเองในใจว่าเรานี่ออกจะเลอะเลือนใหญ่แล้ว ก็พอดีน้องสาวคนสุดท้องของเธอซึ่งตั้งอยู่ข้างข้าพเจ้าได้ชะโงกหน้าข้ามมาถามพี่สาวซึ่งนั่งขนาบข้างข้าพเจ้าอีกข้างหนึ่งว่า "เจ๊ เห็นเจ๊เนื่อง ออกมานั่งที่หน้าหีบไหม" เลยทำให้ค่อยสบายใจว่าเราคงไม่เลอะเลือนแน่ แต่ทำไมจึงรู้สึกเหมือนอย่างกับเห็นด้วยตาก็ไม่สามารถจะอธิบายได้

เรื่องของวิญญาณนับว่าเป็นสิ่งที่ลึกลับและแปลกประหลาดมาก ไม่สามารถจะพิสูจน์กันให้เห็นได้ นอกเสียจากบุคคลใดจะได้ประสบเหตุการณ์ด้วยตัวเอง อย่างข้าพเจ้า.

หมายเหตุเพิ่มเติม

เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๒๔ ผู้รวบรวมได้ติดต่อกับคุณไขศรีทางโทรศัพท์เพื่อเรียนถามว่าเมื่อ "คุณน้อง" ถาม "เจ๊" ว่าได้เห็นผู้ตายออกมานั่งอยู่หน้าหีบศพหรือเปล่านั้น "เจ๊" ได้ตอบว่าอย่างไร คุณไขศรีตอบมาว่า "เขาบอกว่าเห็น เห็นนานแล้ว แต่ไม่ได้พูด เพราะเกรงว่าจะกลัวกัน" จากคำตอบนี้ เราควรยึดถือได้ว่า อย่างน้อยมีคนสามคนได้เห็นผู้ตาย ออกมานั่งฟังพระสวดอยู่หน้าหีบศพของตนเอง

....

เรื่องที่ ๒๙
บ้านหลังนั้น

โดย ขวัญใจ สมัครกาญจน์

(ผู้เล่าเรื่องนี้เป็นคนเดียวกับผู้เล่าเรื่องที่ ๒๓ "พลับพลา")

สถานีลำปลายมาศเป็นสถานีรถไฟสถานีหนึ่ง ที่ขึ้นอยู่กับจังหวัดบุรีรัมย์ ความจริงสถานีนี้ไม่ได้มีอะไรพิสดารอย่างอื่น นอกจากว่าเผอิญครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นเวลาที่ผ่านไปหลายปีล่วงมาแล้ว ได้เคยสร้างความอัศจรรย์และแปลกประหลาดให้กับครอบครัวของเพื่อนข้าพเจ้าคนหนึ่งเป็นอย่างมาก ดังที่ข้าพเจ้าได้รับฟังมาจากเธอดังนี้

หลังจากภาวะสงครามครั้งที่สองเสร็จสิ้นไปได้ประมาณสักสี่ห้าปี สามีของเธอได้รับคำสั่งให้ย้ายไปเป็นผู้ช่วยนายสถานีลำปลายมาศ เวลาที่เขาเดินทาง เขาได้พาครอบครัวไปด้วย คือ เพื่อนข้าพเจ้าพร้อมกับบุตรเล็ก ๆ อีกสองคนบ้านพักของผู้ช่วยนายสถานีอยู่บริเวณหลังสถานีนั่นเอง ห่างจากบ้านนายสถานีไม่มากเท่าไรนัก เธอเล่าว่าพอมองเห็นบ้านครั้งแรกก็รู้สึกว่าดูน่าอยู่เหลือเกิน เพราะบ้านยังอยู่ในสภาพใหม่และแลดูสะอาดเรียบร้อย แสดงให้ทราบว่ายังไม่มีใครเข้ามาอยู่อาศัยมากนัก อย่างน้อย ๆ ครอบครัวของเธอก็คงจะเป็นครอบครัวที่สองที่เข้ามาอยู่เห็นจะได้

บ้านหลังนี้เป็นเรือนใต้ถุนสูง มีห้องนอนอยู่หนึ่งห้องถัดไปเป็นห้องรับแขกซึ่งติดต่อกับระเบียงเล็ก ๆ ที่จะลงบันไดทางหน้าบ้าน ข้างหลังห้องนี้ออกไปเป็นเฉลียงยื่นอยู่ด้านหลัง แล้วก็มีห้องครัวและห้องน้ำตามลำดับ ตรงที่ติดกับห้องรับแขกนั้นมีห้องเล็ก ๆ ต่อข้าง ๆ อีกห้องหนึ่ง

เพื่อนข้าพเจ้าเธอทราบจากที่มีคนบอกให้ว่าห้องเล็กนั้นเป็นห้องพักของเสมียนหนุ่มที่ทำการในสถาน เขายังเป็นโสดจึงปรากฏว่าไม่ค่อยจะมีตัวเขาอยู่ในห้องนั้น ประตูหน้าห้องถูกคล้องด้วยกุญแจแทบตลอดเวลา แม้แต่ในเวลากลางคืน เสมียนนั้นก็มักจะไม่กลับมาหลับนอน ได้ความว่าแกมักจะไปอาศัยเพื่อนนอนที่ในตลาด วันหนึ่งเพื่อนข้าพเจ้าเธอมีโอกาสไปสนทนากับคุณนายนายสถานี คุณนายจึงเล่าให้ฟังว่า การที่เสมียนหนุ่มคนนั้นแกไม่ค่อยกลับมานอน ก็เพราะว่าแกมักจะหวาดเกรงสิ่งอะไรไม่รู้ภายในห้องนั้น จนทุกคนลงความเห็นว่าห้องนั้นมีผีดุ

เย็นวันนั้นเพื่อนข้าพเจ้าจึงนำเรื่องที่คุณนายเล่ามาเล่าให้สามีเธอฟัง สามีเขาไม่เชื่อ หาว่าเธอตาขาวขี้ขลาดไม่เป็นเรื่อง แล้วไม่ใช่จะเพียงว่าเธอเท่านั้นยังบังอาจว่าอะไรต่อมิอะไรเรื่อยเปื่อย เป็นทำนองไม่เชื่อถือและท้าทายไปในตัว เธอบอกว่าเธอโกรธสามีมากที่ทำปากพล่อย ๆ และคิดว่าเธอควรจะกันไว้ดีกว่าแก้ ดังนั้นเธอจรจุดธูปเทียนสักการบูชาทุกคืน และบอกกล่าววิงวอนว่าเธอเคารพนับถืออย่าทำอันตรายต่อครอบครัวเธอเลย หากว่าจะมีอะไรจริง

แต่อยู่มาวันหนึ่งสิ่งที่น่าแปลกประหลาดก็เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ในเมื่อครอบครัวได้พักอาศัยประมาณสักสามเดือนล่วงมาแล้ว คือ ลูกชายคนเล็กของเธอเกิดตัวร้อนจัด เวลานั้นเป็นเวลาจวน ๖ โมงเย็นแล้ว เธอจึงให้ลูกชายนอนพักอยู่บนเตียงคนเดียวหลังจากกินยาแล้ว แล้วก็รีบไปทำกับข้าวต่อในครัว ฝ่ายสามีเธอก็เพิ่งมีเวลาพักกลับมาจากสถานี มานั่งอ่านหนังสืออยู่ที่ห้องรับแขก ทันใดนั้นเธอได้ยินเสียงลูกชายที่นอนเจ็บอยู่ร้องกรี๊ดเต็มเสียง สำเนียงของแกบ่งว่าแกกำลังตกใจมากเหลือเกิน ทำให้คุณพ่อขอลูกชายรีบวิ่งเข้าไปในห้องเร็วไปกว่าเธอเสียอีก พบลูกชายกำลังนอนตาลุกโพลง ชี้โบ้ชี้เบ๊ให้ดูบนเพดาน เธอและสามีก็พากันแหงนดูไปตามมือลูก เธอบอกว่าหัวใจของเธอเวลานั้นแทบจะหยุดเต้นเพราะสายตาของเธอประสานเข้ากับตุ๊กแกตัวหนึ่ง เธอบอกว่าเธอไม่ได้โป้ปดมดเท็จเลยจริง ๆ ตุ๊กแกตัวนั้นมีสีสันผิดแผกแตกต่างไปจากตุ๊กแกที่มีอยู่ทั่วไปในโลกก็ว่าได้ เนื้อตัวของมันเต็มไปด้วยตะปุ่มตะป่ำ แล้วเจ้าตะปุ่มตะป่ำนั้นยังเต็มไปด้วยสีแดงสดไปทั่ว ยังกับมีใครเอาหมึกแดงไปวาดระบายเอาไว้ มีหนำซ้ำลูกตาโปน ๆ ของมันก็จ้องจับมองลงมาที่หน้าของทุกคนที่อยู่ข้างล่าง ยังกับมีความอาฆาตมาดร้ายโกรธเคืองเสียจริง ๆ

ระหว่างที่ตัวเธอเองมัวตกตะลึงอยู่นั้น สามีของเธอไม่ฟังอีร้าอีรมคว้าไม้ตะพดที่พิงอยู่ใกล้เตียงนอนตรงรี่ขึ้นฟาดตุ๊กแกตัวนั้น ท่าทีของมันก็หาได้กลัวเกรงเขาไม่ กลับยื่นลำตัวขึ้นสู้กับไม้ตะพดอย่างทรหด ท่อนหัวของมันไขว่คว้าไม้ตะพดเป็นพัลวัน

เธอบอกว่าเธอส่งเสียงห้ามสามีเท่าไร เขาก็ไม่เชื่อเธอ เมื่อตีมันไม่ได้ นานเข้าเขาก็เหนื่อยและยอมพักรบกับตุ๊กแกตัวนั้นเป็นการชั่วคราว บอกว่าขอพักสักครู่ เดี๋ยวเถอะจะใช้เชือกคล้องจับให้ได้ ขณะที่เขาเดินงุ่นง่านหาเชือกอยู่นั้น ลูกชายก็ร้องขึ้นว่ามันหายไปแล้ว จริง ๆ เสียด้วย เธอบอกว่าเผลอเดี๋ยวเดียวไม่รู้มันไปไหน หายไปอย่างปราศจากร่องรอยเสียด้วย สามีเธอพยายามหาอยู่สักพัก ก็ลงความเห็นว่ามันหนีหลบเข้าไปในห้องเสมียนนั้นเสียแล้ว จึงเลิกติดใจที่จะจับมันต่อไป

คืนนั้นทั้งคืน เรียกได้ว่าแทบตลอดคืนจริง ๆ ทุกคนในบ้านนอนกันไม่หลับ ต่างก็ได้ยินเสียงเหมือนคนมาหักไม้อยู่ใกล้ ๆ ฟังอยู่นาน ก็จับได้ว่าคล้ายมีคนอยู่ในห้องเสมียน สามีเธออุตส่าห์เปิดประตูไปดูที่หน้าบ้าน ก็มองเห็นประตูห้องปิดมีลูกกุญแจคล้องไว้ แสดงว่าแกยังไม่กลับมา

เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนั้น เธอก็รีบไปจุดธูปแสดงการเคารพบูชาต่อเจ้าที่เจ้าทางเจ้าของบ้านเจ้าของเรือน เธอบอกว่า เธอขอให้ท่านเหล่านั้นปกปักรักษาครอบครัวของเธอให้ได้อาศัยร่มไม้ชายคาของท่านด้วยความอยู่เย็นเป็นสุขด้วย เธอบอกว่าเหตุการณ์ดูสงบไปหลายวัน ไม่มีอะไรมากระโตกกระตากอีก ลูกชายก็ค่อยยังชั่วเธอและสามีจึงมาปรึกษากันว่า น่าที่เธอและสามีควรจะทำบุญทำทานกันเสียบ้าง จะได้อุทิศส่วนกุศลไปให้สิ่งเหล่านั้น เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของครอบครัวของเธอเอง

ในระยะนั้นเสมียนหนุ่มห้องใกล้เคียงรู้ข่าวของบ้านเธอก็หาโอกาสไปคุยกับเธอ บอกว่าเขากลัวเสียจนไม่กล้านอน เพราะเขาโดนยิ่งไปกว่าเธอเสียอีก เขาเล่าว่าเวลานอนพอเคลิ้ม ๆ เขารู้สึกคล้ายกับ

ว่ามีผู้หญิงมานอนอยู่ข้าง ๆ จนเขารู้สึกว่าทนความหวาดกลัวไม่ไหว จึงพาเพื่อนมานอนด้วย โดยไม่ได้เล่าเรื่องราวให้เพื่อนรู้เรื่องเลย แต่แล้วเพื่อนเขาเองกลับมาเล่าให้เขาฟังว่าโดนผู้หญิงมาปลุกและมีลักษณะเหมือนอย่างที่เขาเคยเห็น

พอเขารู้ว่าเธอจะทำบุญบ้าน ใจเขาก็ดูชื้นขึ้น และมาปรึกษาว่าเขาควรจะอยู่อีกหรือไปหาเช่าบ้านในตลาด เพื่อนข้าพเจ้าเธอก็ปลอบว่าอย่าไปเลยอยู่เป็นเพื่อนกันเถอะ เมื่อได้พระท่านมาปัดเป่าและพรมน้ำมนต์ให้เกิดความสิริมงคลแล้ว ก็คงดีขึ้นเอง

เมื่อคิดดูแล้ว จึงเห็นว่าที่เพื่อนของข้าพเจ้าเธอเล่าและได้กระทำไปนั้นถูกต้องเพราะเธอเป็นผู้ที่ให้ความเคารพสักการะต่อสถานที่และสิ่งที่เธอคิดว่าเธอควรเคารพจึงทำให้มิได้รับอันตรายจากสิ่งลี้ลับนั้น เธอรอดพ้นจากอันตรายพร้อมทั้งมีความสวัสดิมงคล หากถ้าเธอทำใจให้เป็นหัวสมัยใหม่คล้อยตามสามีและกระทำอะไรรุนแรงใครจะรู้ว่าเธอและครอบครัวของเธอจะเกิดอันตรายมากน้อยประการใด จากสิ่งลึกลับที่มีอยู่ในบ้านนั้น

(คุณขวัญใจได้จดชื่อเพื่อนผู้เล่าเรื่องและชื่อสามีของเพื่อนผู้นำให้ด้วย แต่เนื่องจากผู้รวบรวมยังไม่ได้รับอนุญาตจากท่านทั้งสองให้เผยแพร่ชื่อของท่าน จึงตัดชื่อทั้งสองท่านออกเสีย ผู้ที่สนใจอาจติดต่อถามได้จากคุณขวัญใจเป็นส่วนตัว).

หมายเหตุของผู้รวบรวม

เรื่องที่เพื่อนหญิงของคุณขวัญใจเล่านั้นมีลักษณะน่ากลัวตอนที่ต่อสู้กับตุ๊กแก ที่จะบ่งถึง "วิญญาณ" ดูไม่ค่อยมีอะไรและอาจจะมีความหมายน้อยมากถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนจากเรื่องของ "เสมียนหนุ่ม" ของสถานี

....

เรื่องที่ ๓๐
วิญญาณต้อนรับ

โดย ทมนี มหานนท์ (มหาเปารยะ)

เมื่อคุณพ่อของดิฉัน จะต้องออกไปรับราชการจังหวัดเพชรบุรีในสมัย ร.ศ.๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๒) ท่านได้ไปกราบลาท่านเจ้าอาวาสวัดสระเกศ อาจารย์ของท่าน ถ้าจำไม่ผิดท่านคือสมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) ท่านได้ตรวจดวงชะตาให้คุณพ่อ แล้วว่า"เจ้าจะต้องไปผจญกับผู้ร้ายมากนัก จะทำของศักดิ์สิทธิ์ให้ไปคุ้มตัว" แล้วท่านก็ได้ทำพิธีเสกตะกรุดและผ้าประเจียดให้คุณพ่อ คุณพ่อเล่าว่าเคยถูกคนร้ายลอบยิงหลายหน แต่บังเอิญให้แคล้วคลาดได้ทุกที

ตอนที่คุณพ่อออกไปเป็นปลัดจังหวัดเพชรบุรีนั้น ท่านมีบรรดาศักดิ์เป็นที่พระเพชรพิสัย เพื่อนรักของคุณพ่อสามคนตามไปส่งด้วย ท่านผู้หนึ่งเป็นเพื่อนสนิทมาก ซึ่งภายหลังได้เป็นเจ้าเมืองหลายจังหวัด ครั้งสุดท้ายท่านมีบรรดาศักดิ์ว่าพระยาแก้วโกรภ (ทองสุก ผลพันธิน) อีกคนชื่อคุณหลวงมณี ฯ อีกท่านจำชื่อไม่ได้

คุณพ่อจดในสมุดบันทึกว่า – "ย้ายไปอยู่บ้านหลงจู๊กั๋ว วันที่ ๓ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๗"

เรื่องต่อไปนี้เป็นเรื่องที่คุณพ่อเล่าให้ลูกฟังบ่อย ๆ จนพวกลูก ๆ จำกันได้ทุกคน เพราะเป็นเรื่องแปลกประหลาดมหัศจรรย์

คุณพ่อเล่าว่า คืนนั้นคุณพ่อเข้านอนแต่หัวค่ำ หลังจากเข้าห้องปิดประตูใส่กลอนแล้ว ไม่ช้าคุณพ่อก็หลับ เพียงชั่วครู่เดียวคุณพ่อก็รู้สึกว่าท้องของท่านถูกกดจนร้อนวาบ เมื่อลืมตาขึ้นก็เห็นผู้หญิงคนหนึ่ง หน้าตาสวยงาม นุ่งผ้าลายห่มผ้าจีบ กำลังเอามือกดท้องของท่านอยู่ ท่านจึงร้องเอะอะขึ้น แล้วออกมาเล่าให้พวกเพื่อน ๆที่นอนอีกห้องหนึ่งฟัง

เพื่อนทั้งสามจึงชวนกันไปนอนเป็นเพื่อนในห้องท่าน หลังจากปิดประตูใส่กลอนแล้วคุณพ่อก็หลับไปก่อนเพื่อน เพราะท่านเป็นคนหลับง่าย เพียงประเดี๋ยวเดียวเรื่องแบบเดิมก็เกิดขึ้นอีก คุณพ่อรู้สึกร้อนวาบที่ท้อง เมื่อลืมตาขึ้นก็เห็นผู้หญิงคนเดิมกำลังผละไป พวกเพื่อนทั้งสามยังไม่ได้หลับ จึงเห็นด้วยอย่างเต็มตา พากันร้องว่า "หายออกไปทางประตูเดี๋ยวนี้เองครับ"

พอถึงตอนเช้ามืด เพื่อนของคุณพ่อออกมาจากห้อง ก็เห็นเจ๊กหางเปียยาวกำลังนั่งยอง ๆ พัดไฟอยู่ พอคนออกมาก็หายไป ตอนสาย ๆ พวกข้าราชการที่มาหาคุณพ่อเมื่อตอนกลางคืน พากันมารับคุณพ่อไปทำงาน ถามว่า "ลูกท่านไปไหนล่ะครับ"
คุณพ่อบอกว่า "ลูกผมยังไม่มี ผมยังไม่มีเมีย"
ทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า "เมื่อคืนนี้เห็นนั่งอยู่ข้างท่านตลอดเวลา หางเปียยาวเชียวครับ"

เมื่อเกิดเรื่องสามเรื่องในเวลาติด ๆ กันเช่นนั้นคุณพ่อก็ประหลาดใจมาก นึกในใจว่า จะต้องไปหาความรู้จากผู้หลักผู้ใหญ่ในเมืองนี้ คุณพ่อเป็นลูกศิษย์ของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งตอนนั้นท่านเป็นเสนาบดีมหาดไทย ท่านรับสั่งว่าถ้ามีเรื่องอะไรสงสัย ก็ให้ไปถามพระสัตยาภรณ์พิมล (พริ้ม มหานนท์) เพราะเป็นคนเก่าคนแก่ในจังหวัดเพชรบุรี

เมื่อคุณพ่อได้ไปเล่าเรื่องให้คุณพระ (ซึ่งต่อมาท่านได้เป็นคุณตาของดิฉัน) ฟังท่านก็บอกได้ทันทีว่าคนหางเปียยาวนั้นชื่อ "หลงจู๊กั๋ว" คนสาวนั้นเป็นเมียชื่อ "ยายจำปา" เป็นหมอนวด และมีลูกชายคนหนึ่ง ทั้งสามคนเป็นโรคปัจจุบันตาย

ถ้าดูลักษณะการมาปรากฏตัวของวิญญาณทั้งสามแล้ว เห็นว่าเขาไม่ได้ตั้งใจมาหลอกหลอนให้ตกใจ หากเป็นการมาต้อนรับ มานวดให้ มาต้มน้ำให้ คุณพ่อยังเพิ่งมาถึงใหม่ ๆ พวกชาวเมืองเพชรตลอดจนพวกข้าราชการยังไม่ประจักษ์ในความสามารถ แต่วิญญาณทั้งสามรู้แล้วว่า ท่านผู้นี้จะมาช่วยปราบปรามผู้ร้ายเมืองเพชร ซึ่งมีมากมายเท่าๆ หรือมากกว่าสมัยนี้ เพียงห้าหกปีคุณพ่อก็ปราบปรามได้ราบคาบ บางครั้งด้วยพระเดช บางครั้งด้วยพระคุณ

ความเหล่านี้ได้ทราบถึงพระเนตรพระกรรณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ห้า เมืองเพชรเป็นเมืองที่ท่านเสด็จประพาสอยู่บ่อย ๆ ครั้งหนึ่งเมื่อไม่เห็นคุณพ่อไปเฝ้า จึงมีพระราชดำรัสถามว่า ปลัดจังหวัดไปไหน มีผู้ทูลว่าไปจับผู้ร้ายแล้วป่วยอยู่ที่คลองแห่งหนึ่ง มีรับสั่งโปรดเกล้า ฯ ให้นำเรือหลวงไปรับมาทันที

เมื่อคุณพ่อออกจากราชการโดยเกษียณอายุนั้น ท่านมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาศิริธรรมบริรักษ์ (ทับ มหาเปารยะ) เรื่องเหล่านี้ท่านเล่าให้ลูกฟังเสมอเพราะเป็นประสบการณ์ที่แปลกประหลาดมาก เจ้าคุณแก้วโกรภ เพื่อนรักของคุณพ่อซึ่งไปมาหาสู่กับคุณพ่อทุกวันเมื่อท่านทั้งสองยังมีชีวิตอยู่ ก็ได้เล่าเรื่องนี้ให้พวกเราฟังต่อมาเสมอ ๆ.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

น้ำหนักของเรื่องนี้อยู่ที่เห็นพร้อมกันหลายคน ทั้งกรณี "แม่จำปา" "หลงจู๊กั๋ว" และลูกชาย ประกอบกับคุณพระสัตยาภรณ์พิมลทราบเรื่องเบื้องหลังและให้คำอธิบายได้อย่างน่าเชื่อถือ เรื่องทำนองนี้คงจะเป็น "เรื่องธรรมดา ๆ" สำหรับสมัยโน้น จึงดูทุก ๆ คนยอมรับโดยไม่มีความตื่นเต้นหรือรู้สึกประหลาดใจอะไรมากนัก เรื่องที่เห็นควรแทรกคือการที่สมเด็จกรมพระยาดำรง ฯท่านสั่งเสียลูกศิษย์หรือลูกน้องของท่านให้ไปหาผู้ใดเมื่อมีบัญชา แล้วก็ได้ผลในเชิงแก้ปัญหาจริง ๆ เรื่องนี้แสดงว่าสมเด็จ ฯ ท่านรู้จักคนของท่านและสภาพของบ้านเมืองที่ท่านดูแลอยู่ ไม่ได้หลับตาส่งคนออกไปตามเรื่อง

....

เรื่องที่ ๓๑
ผีกับพระของนายอำเภอ

โดย มร.ว.เสริมศรี เกษมศรี

ในยุคที่กระทรวงมหาดไทย เริ่มสนใจในการพัฒนาชนบท จนกระทั่งมีแผนแห่งชาติที่จะพัฒนาชนบทโดยร่วมมือกันระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงมหาดไทย คือ ศ.อ.ศ.อ. ของกระทรวงศึกษาธิการ รับทำหน้าที่ฝึกพัฒนากรและพัฒนานิเทศก์ สำหรับไปทำงานร่วมกับชาวชนบท กระทรวงมหาดไทยสร้างแผนพัฒนาการแห่งชาติรับ งานมาถึงตอนที่กระทรวงมหาดไทยเชิญประชุมผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ รวมตลอดทั้งพัฒนากรและพัฒนานิเทศก์เป็นภาค ๆ ไป

ที่จะมีเรื่องนี้ก็คือ ครั้งนั้นมีการประชุมใหญ่หลายจังหวัดในภาคอีสาน ที่จังหวัดอุดรธานี นายอำเภอมาหมด ผู้ว่าราชการจังหวัดต่าง ๆ พัฒนากร พัฒนานิเทศก์ของแต่ละจังหวัดในภาคนี้มาประชุมร่วมกัน นับเป็นประวัติการณ์ที่มีการประชุนตั้งแต่ชั้นพิเศษจนถึงชั้นตรีพร้อมกัน ผู้เป็นเจ้าของงานคือกระทรวงมหาดไทยร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการก็จริง แต่ข้าราชการกระทรวงศึกษาธิการที่ได้รับเชิญไปจากกรุงเทพ ฯ มี –

๑) คุณอภัย จันทวิมล อธิบดีกรมสามัญศึกษาและผู้อำนวยการ ศ.อ.ศ.อ. กับ

๒) ม.ร.ว. หญิง เสริมศรี เกษมศรี เลขานุการ ศ.อ.ศ.อ. และอาจารย์ประจำคู่งานของผู้เชี่ยวชาญที่องค์การชำนัญพิเศษแห่งสหประชาชาติส่งมาทำหน้าที่เป็นผู้ฝึกงานให้แก่นักศึกษา

เรื่องที่กล่าวมานี้ทำให้เสริมศรีจำการประชุมนั้นได้ดี เพราะว่าตามโปรแกรมเสริมศรีต้องบรรยายเรื่องการพัฒนาชนบทและเทคนิคที่น่าสนใจบางประการ จำได้ว่าได้เล่าอะไรหลายอย่าง

มีอยู่ตอนหนึ่งได้เล่าถึงวิธีการที่ชาวอเมริกันค่อย ๆ อบรมให้ความรู้แก่ชาวอินเดียนแดง ซึ่งในยุคนั้นยังไม่รู้จักรักษาโรคด้วยยา ถ้าชาวอินเดียนแดงเจ็บไข้ จะเชิญหมอผีมารักษาด้วยวิธีว่าคาถา ร้องด้วย เต้นไปด้วย ฝ่ายอเมริกันจึงส่งคนไปแทรกทำความรู้จักคุ้นเคยกับหัวหน้าพวกอินเดียนแดง อาสาจะช่วยรักษาโรคให้ ขอให้ทางฝ่ายอินเดียนแดงตกลงว่าถ้ามีคนเจ็บที่จะให้หมอผีไปรักษาที่ไหนเมื่อไร ขอให้เอาหมอฝรั่งไปด้วย ในทำนองเดียวกัน ถ้าหมอฝรั่งถูกตามไปรักษาที่ไหน ก็จะขอหมอผีของอินเดียนแดงไปด้วยเหมือนกัน

ข้อเท็จจริงปรากฏว่า "หมอผีของอินเดียนแดงมีจำกัด" แต่หมออเมริกันมีจำนวนไม่จำกัด ในยุคนั้นพอเริ่มทำตามข้อตกลงนี้เข้าจริง เมื่อคนอินเดียนแดงเจ็บหมอผีไปเป่าเสก ร้อง เต้น ตามวิถีของเขาหมออเมริกันก็ไปตรวจอาการ แล้วก็ให้ยากินแก้โรคนั้น ๆ ทำดังนี้สักระยะหนึ่ง หมอผีก็หมด

ความสำคัญไปในสายตาของชาวประชาอินเดียนแดงนั้นเอง เพราะ (๑) หมอผีนั้นมีตัวจำกัด (๒) ตามตัวยาก๓) รักษาไม่หายเสมอไป (๔) ยาที่หมอฝรั่งให้กินแล้วหายเร็วดี ที่บรรยายนี้เพียงเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการที่ได้ทราบเรื่อง "ผีและพระของนายอำเภอท่านหนึ่ง"

ในค่ำวันที่ปิดประชุมภาคคราวนั้น ทางจังหวัดอุดรธานีได้จัดเลี้ยงผู้เข้าประชุมทั้งหมด เสริมศรีได้รับเชิญให้นั่งโต๊ะซึ่งมีนายอำเภอต่าง ๆ ทั้งโต๊ะ ท่านเหล่านั้นเชื่อว่าในปัจจุบันนี้ท่านย่อมเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด หรือตำแหน่งสูง อื่น ๆ ไปแล้ว

อย่างไรก็ดี เสริมศรีก็ยังภูมิใจว่า อย่างน้อย ๆ เรื่องหมอผีชาวอินเดียนแดงนั้นก็พอประทับใจท่านนายอำเภอดี เพราะว่าเมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วนายอำเภอท่านหนึ่งกล่าวชมเชยเรื่องหมอผีของอินเดียนแดง แล้วก็เลยถามเสริมศรีว่า เคยเห็นผีไหม ? เมื่อได้รับคำตอบว่า ไม่เคยเห็น ท่านนายอำเภอผู้ถามก็เล่าเรื่องของท่านให้เสริมศรีกับนายอำเภอที่โต๊ะนั้นฟังดังต่อไปนี้

ขอสมมุตินามท่านนายอำเภอว่า "คุณ ก." ท่านได้ถูกแต่งตั้งเป็นนายอำเภออำเภอหนึ่งในภาคอีสาน ท่านได้เที่ยวเยี่ยมเยียนหมู่บ้านต่าง ๆ จนมาถึงหมู่บ้านหนึ่งมีหนองน้ำที่ตื้นเขินแล้ว ท่านได้ถามชาวบ้านว่า "ทำไมไม่ช่วยกันขุดลอกหนองน้ำนี้จะได้มีน้ำดี ๆ อุดมขึ้น ?"

ชาวบ้านตอบว่า "พวกเราเคยช่วยกันลอกหนองนี้ แต่พอตกกลางคนเข้าผู้ที่ลงขุดหนองตอนกลางวันร้องเอะอะ เช้าขึ้นปรากฏว่าผู้นั้นอาเจียนเป็นโลหิตตาย"

นายอำเภอผู้นั้นก็เดินไปทั่วหมู่บ้าน แวะสนทนากับผู้เฒ่าผู้แก่ ได้พบชายชราคนหนึ่งอายุเกือบ ๙๐ ปีในหมู่บ้าน เมื่อสนทนาด้วยก็รู้สึกว่าผู้เฒ่ายังไม่หลง นายอำเภอก็ลากลับไป

อีก ๔ – ๕ วันต่อมา นายอำเภอ ก. ก็มายังหมู่บ้านที่มีหนองน้ำตื้นเขินนี้อีก ได้ไปสนทนากับผู้เฒ่าคนนั้นและได้ชักชวนชาวบ้านชายที่ยังกำลังแข็งแรงให้ช่วยกันขุดลอกหนองน้ำนั้นอีก ชาวบ้านก็เรียนตามตรงว่า "กลัวจะตายอย่างสามคนที่กระอักเลือดตายมาแล้ว" มีคนหนุ่มอีกกลุ่มหนึ่งเรียนท่านว่า "ถ้านายอำเภอยอมสัญญาว่าจะมาร่วมขุดลอกหนองน้ำด้วยก็จะยอมช่วยขุด"

ในระหว่างนั้นชายชราอายุเกือบ ๙๐ ผู้นั้นก็เข้ามาร่วมกลุ่มด้วย และให้ความเห็นแนะนำนายอำเภอให้ตั้งพิธีบวงสรวงผีปู่ตาและเจ้าที่เจ้าทาง ทำบุญเลี้ยงพระด้วย จะช่วยไม่ให้มีคนตายละคราวนี้ คนหนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านนั้นและนายอำเภอก็เห็นด้วยกับท่านผู้เฒ่าของหมู่บ้านนั้น นัดวันทำพิธีเลี้ยงพระตั้งศาลเพียงตาสังเวยผีปู่ตาและเจ้าที่เจ้าทาง นายอำเภอเองเชิญพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันมาประดิษฐานในปะรำพิธีด้วย

ครั้นถึงวันนัด ชาวบ้านก็ช่วยในการเลี้ยงพระและพิธีบวงสรวงเต็มที่ นายอำเภอก็มีสุนทรพจน์ปลุกใจประชาชนให้นึกถึงการเสียสละแรงงานของตนเพื่อคุณประโยชน์ส่วนรวมของหมู่บ้าน และนึกว่าน้อมเกล้า ฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ครั้นพิธีดังกล่าวเสร็จไปแล้ว ถึงตอนจะระดมกำลังกันลงขุดดินในหนองนั้น ชาวบ้านทั้งหลายก็ยังไม่มีใครเตรียมตัวลงขุด นายอำเภอไปเปลี่ยนเสื้อผ้ามาเตรียมจะลงขุดหนองแล้ว ชาวบ้านก็เชียร์ให้นายอำเภอลงมือขุดดินในหนองก่อนเป็นปฐมฤกษ์ แต่เมื่อนายอำเภอขุดดินแล้ว คนอื่นก็ยังไม่เตรียมตัวลงไปช่วยนายอำเภอจึงมุมานะขุดไปตามกำลังของตนในช่วงระยะเวลาหนึ่งและตกลงกับเจ้าของบ้าน ขอค้างที่บ้านกำนันตำบลนั้นเอง เพื่อว่าพรุ่งนี้จะได้ช่วยลงมือขุดหนองอีก

คืนวันนั้นนายอำเภอขอกางมุ้งนอนที่นอกชานหน้าบ้านของกำนัน ซึ่งเป็นเรือนแบบโบราณที่มีชานหน้าหอนั่งหอนอนกว้างยาว มีรั้วรอบชานนั้น มีประตูและบันไดที่จะขึ้นมาตรงกลางของรั้วด้านหน้าของเรือนนั้น ก่อนนอนก็สวดมนต์ตอนหัวค่ำหลับได้เร็วเพราะเหนื่อยมาแต่ตอนกลางวัน

ตกดึกตื่นขึ้นมาเพราะมีเสียงประตูที่มีบันไดขึ้นเรือนนั้นเปิด จึงพลิกตนมาดู คืนนั้นบังเอิญพระจันทร์ส่องพอเห็นได้ ตาจ้องจับอยู่ที่ประตูเหนือบันไดขึ้นนั้น ได้เห็นชายแก่คนหนึ่งโผล่ขึ้นมาจากบันได พอยืนเต็มตัวบนชานเรือนแล้ว ก็กลายเป็นตุ่มใบใหญ่กลิ้งมาหามุ้งที่นายอำเภอนอนอยู่นั้น ท่านนายอำเภอรับว่าท่านก็กลัวอย่างสุดขีดเหมือนกัน ได้แต่นึกถึงพระพุทธรูปที่ท่านนำมาด้วย มือท่านก็กุมพระเครื่องในสายสร้อยนั้นพร้อมกับสวดขอความพิทักษ์รักษา ส่วนใจนั้นเต้นระทึก ตามองดูตุ่มกลิ้งมาหามุ้งที่ท่านนอนอยู่ แต่พอมาถึงข้างมุ้งตุ่มก็กลิ้งกลับไปทางที่มา แล้วก็กลิ้งมาข้างมุ้งใหม่เป็นครั้งที่ ๒ และที่ ๓ ทุกครั้งมาถึงแค่ชายมุ้งเท่านั้น ทำอย่างนี้ครบ ๓ ครั้งแล้ว ตุ่มนั้นก็หายไป

เช้าวันรุ่งขึ้นมีชาวบ้านทั้งหนุ่มสาวเฒ่าแก่ชายหญิงมารอพบนายอำเภอที่หน้าเรือนท่านกำนันเต็มไปหมด นายอำเภอก็ตื่นขึ้นแต่งตัวทำงานออกมาต้อนรับชาวบ้านทั้งหมู่บ้านนั้น เมื่อชาวบ้านเห็นนายอำเภอไม่ตายแล้ว จึงลงมือช่วยขุดลอกหนองน้ำนั้นจนสำเร็จ โดยไม่มีใครตาย

เสริมศรีเรียนถามท่านผู้เล่านั้นว่า “คุณมีวิธีทำคนแก่ให้กลายเป็นโอ่งใบใหญ่ไปได้อย่างไรคะ ?”

นายอำเภอยิ้มพลางตอบว่า “ผมไม่ได้ทำ ตาแก่หายไป มีโอ่งกลิ้งมาแทน โอ่งจะมาทับผม ผมจึงได้เข้าใจว่าทำไมชาย ๓ คนที่อาสาขุดลอกหนองน้ำจึงต้องร้องเอะอะแล้วอาเจียนเป็นโลหิตตาย คืนนั้นผมเองกลัวแทบจะเป็นไข้ตาย บุญของผมที่หลวงพ่อองค์นี้ท่านเมตตาช่วยคุ้มเกรงรักษาผมไว้”

แล้วท่านก็เชิญพระเครื่องที่ห้อยคอท่านออกมาให้ได้นมัสการกัน เสริมศรีได้สารภาพผิดว่า “เพราะฟังคุณเล่าว่าในหมู่บ้านมีคนแก่อายุราว ๙๐ คุณไปหาคนแก่นั้น แล้วตอนที่ประตูหน้าเรือนเปิด คุณก็เห็นคนแก่ขึ้นมา”

เสริมศรีเลยได้สำนึกในนิสัยไม่สู้ดีของตน คือฝึกตนให้คิดตามเรื่องที่ได้รู้ได้ยินได้ฟัง แล้วพยายามคิดสาวไปว่าเหตุการณ์อย่างนั้นอาจเกิดขึ้นได้เพราะใครทำอย่างไร รู้สึกละอายใจที่ตั้งคำถามเช่นนั้นออกไป พอดีท่านนายอำเภอบอกขึ้นมาว่า "ในคืนวันนั้นผมเองก็เพิ่งเชื่อว่า ผีมีจริง"

คราวนั้น เสริมศรีจึงได้ศิลปศาสตร์ ในการรู้จักอานุภาพของพระเครื่องเพิ่มขึ้นอีก โดยขอให้นายอำเภอท่านนั้นถอดสายสร้อยที่มีพระพุทธรูปของท่านมาให้เสริมศรีจับหน่อย ท่านก็กรุณาปลดสายสร้อยให้เสริมศรีมาพร้อมทั้งพระเครื่ององค์นั้นด้วย ปรากฏว่าพระของท่านมีกระแส "ไฟฟ้า" แรงมาก และมิใช่ขึ้นที่มือจับเท่านั้นแต่กระแส "ไฟฟ้า" ไปขึ้นที่ส่วนอื่น เช่น ที่หน้าผากและสันหลังด้วย ทำให้ได้ความรู้เพิ่มเติมเรื่องสรรพานุภาพของพระเครื่องขึ้นอีก.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

จุดสำคัญข้อหนึ่งในเรื่องนี้ คือ เมื่อตอนท่านนายอำเภอเห็นคนแก่กลายเป็นตุ่มจะมาทับนั้น ท่านหลับหรือตื่น ถ้าท่านหลับเรื่องทั้งหมดก็เป็นแต่เพียง "การฝันร้าย" ถ้าท่านตื่น ตามที่ท่านเล่าว่าตกใจตื่นจากเสียงประตูเปิด เรื่องก็อาจเป็นได้ว่าท่านได้เห็นภาพแปลกประหลาดนั้นจริง ๆ จุดสำคัญอีกข้อหนึ่งคือความคุ้มครองที่เกิดจากพระเครื่องที่ท่านนายอำเภอห้อยคออยู่ ซึ่งท่านเชื่อว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ท่านรอดชีวิตอยู่และได้ต่อสู้กับ "ตุ่มผี" จนตุ่มพ่ายแพ้และหนีไปในที่สุด ถ้าจะแปลเรื่องนี้ตามหลักธรรมะก็ต้องว่าท่านนายอำเภอเป็นคนดีมีศีลธรรม ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็งและซื่อสัตย์สุจริต ธรรมะจึงคุ้มครองในยามที่ภัยอันตรายมาคุกคาม

....

เรื่องที่ ๓๒
คุณผู้หญิงมีเมตตา

โดย ขวัญใจ สมรรคกาญจน์

เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๒๑ ลูกชายของดิฉันได้ย้ายบ้านมาอยู่ที่ซอยมีสุวรรณ ๓ สุขุมวิท ๗๑ บ้านหลังนี้มองดูน่าอยู่มาก แล้วครอบครัวของเราก็อยู่มาอย่างเป็นสุขจริง ๆ สำหรับดิฉันนั้นนอกจากวันหนึ่ง ๆ จะช่วยลูกสะใภ้ดูแลหลานสองคนแล้ว สิ่งที่ดิฉันชอบทำเป็นประจำก็คือลุกขึ้นหุงข้าวใส่บาตร แต่ในซอยมีสุวรรณ ๓ นั้น ไม่มีพระเข้าไปรับบาตรเลย ดิฉันจึงมักจะนั่งรถออกไปถึงตลาดพระโขนงหรือไม่ก็เลยไปใส่บาตรถึงวัดธาตุทอง เพราะที่วัดธาตุทองนั้นมีพระท่านออกมาบิณฑบาตจำนวนมาก หลังจากดิฉันทำบุญตักบาตรแล้ว ดิฉันก็จะกรวดน้ำตอนกลางคืนอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เจ้ากรรมนายเวรและท่านเจ้าที่เจ้าทางที่ท่านให้ความร่มเย็นเป็นสุข

ทุกคืนหลังจากลูกหลานเข้าห้องนอนกันแล้ว ก็จะเป็นเวลาที่ดิฉันสวดมนต์และปฏิบัติธรรมเข้ากรรมฐาน เพราะตอนหัวค่ำคนยังจอแจ ไม่สะดวก ดิฉันจะปฏิบัติเช่นนี้ทุกวันในเวลากลางคืน คิดว่าการที่เราปฏิบัติกรรมฐานคืนละ ๒๐-๓๐ นาทีเพื่อทำจิตใจของตนเองให้ว่างเปล่าเพียงวันละแค่นี้ ก็ยังดีกว่าที่จะไม่ปฏิบัติเสียเลย

คืนหนึ่ง หลังจากที่ดิฉันกระทำกิจวัตรประจำวันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ล้มตัวลงนอน ในคืนนั้นเองดิฉันได้ฝันไปว่าบริเวณหลังบ้านที่ดิฉันอยู่นั้นเคยมีสนามหญ้าและข้าง ๆ รั้วมีราวตากผ้า แต่เมื่อดิฉันเดินไปเพื่อจะเอาผ้าไปตาก กลับมองเห็นว่ามีเรือนใต้ถุนสูงหลังเล็ก ๆ แอบอยู่ตรงบริเวณนั้นในฝันนั้นดิฉันก็ไม่ได้ตกใจอะไรคงยืนดูคนสองคน แก่คนหนึ่งหนุ่มคนหนึ่ง แต่งกายอย่างพวกอิสลาม คือนุ่งโสร่งใส่หมวกหนีบ กำลังยกแคร่คล้ายคานหามลงมา พอเขาสองคนลงมาถึงพื้นดินดิฉันจึงมองเห็นว่าภายในแคร่นั้นมีหญิงนอนอยู่ นอนแบบคนเจ็บ เนื้อตัวผอมลีบแทบจะว่าเหลือแต่โครงกระดูก คะเนอายุว่าอยู่ราว ๆ ๔๐-๕๐

คล้ายหล่อนจะรู้ว่ามีดิฉันยืนอยู่ หล่อนค่อย ๆ หันศีรษะเอียงมาดูดิฉัน นัยน์ตาของหล่อนช่างมีแววเมตตาปรานีเสียจนดิฉันซึ่งเป็นคนแก่ และแก่กว่าหล่อนมาก ยังต้องยกมือขึ้นไหว้ เห็นหน้าชัด ๆ ดิฉันรู้ว่าหน้าของหล่อนผัดด้วยแป้งเสียขาวเป็นนวล ดูผิดกับสังขารที่ผ่ายผอมมาก

ก่อนที่ดิฉันจะทันนึกอะไร หล่อนก็หยิบไม้ขีดโยนมาให้ดิฉัน ๔ กลักแล้วยิ้มให้อีก

พอดีดิฉันตกใจตื่นมาดูนาฬิกา จึงทราบว่าเป็นเวลาตี ๔ พอดี ดิฉันลุกขึ้นล้างหน้าและมาสวดมนต์แผ่ส่วนกุศลต่ออีก ยังจำหน้าของหล่อนได้ชัดเจนจนบัดนี้

รุ่งขึ้นตอนเช้า ดิฉันนั่งรถออกไปส่งหลานคนโตไปโรงเรียนพรวิทยา ที่ตรงข้ามโรงหนังเอเซียรามาที่พระโขนง ส่งหลานเสร็จก็ให้รถมาส่งที่หน้าโรงหนังเพื่อซื้อของเข้าบ้าน ขณะนั้นแม่ค้าล็อตเตอรี่ทักดิฉันว่าวันนี้หวยออก ไม่ซื้อหรือคะ ดิฉันเลยแวะซื้อ ๑ ใบ บอกเขาว่าให้เลือกข้างหลังให้มีเลข ๔ ก็แล้วกัน เขาก็เลือกให้ หยิบมาเป็นเลข ๖๐๔ อยู่ข้างหลัง แปลกแท้ ๆ ที่วันนั้นดิฉันถูกล็อตเตอรี่เลขท้าย ๓ ตัว คือ ๖๐๔ และเป็นเลข ๓ ตัวแรกเสียด้วย ได้รับเงินห้าร้อยบาท ดิฉันคิดว่าที่หล่อนในที่นี้ได้เมตตาให้ไม้ขีด ๔ กลักก็คงหมายว่าเลข ๔ นั้นเองดิฉันได้ทำสังฆทานอุทิศส่วนกุศลให้หล่อน ลูกของดิฉันเขาพากันแปลกใจมาก อีก ๒-๓ วันต่อมา เขามาบอกว่าเขาทราบจากเพื่อนบ้านใกล้เคียงมาว่าที่ดินที่เราอาศัยอยู่นั้นเป็นของชาวไทยอิสลามและลูกหลานได้ขายให้คนอื่นมาหลายปีแล้ว

ถ้าจะมีใครมาถามดิฉันว่าในโลกนี้มีผีจริงหรือไม่ ดิฉันคงจะตอบไม่ถูก แต่ถ้าถามว่าวิญญาณนั้นมีจริงหรือเปล่า ถึงดิฉันจะไม่รู้ความอะไรนัก ก็ยังอยากจะยืนยันว่าเรื่องวิญญาณนี้เห็นจะมีจริงแท้แน่นอน คิดว่าที่กล่าวมานี้เห็นจะไม่ผิด ดังเรื่องที่ดิฉันได้ประสบมากับตนเอง.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

โดยลำพัง เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องความฝัน ซึ่งมีความสำคัญน้อย แต่บังเอิญคุณขวัญใจเอา "ไม้ขีด ๔ กลัก" ไปแปลเป็นเลขท้ายล็อตเตอรี่และถูก ได้รางวัลถึง ๕๐๐ บาท ซ้ำยังเพิ่มเติมคำบอกเล่าของเพื่อนบ้านเกี่ยวกับ "เจ้าของที่" อีก ก็น่าจะทำให้คุณขวัญใจลงความเห็นดังที่เธอเขียนไว้นั้น

....

เรื่องที่ ๓๓
คุณพ่อช่วยชีวิต

โดย ทมนี มหานนท์ (มหาเปารยะ)

ตั้งแต่คุณพ่อของดิฉันถึงแก่กรรมไปนานปี ดิฉันก็ไม่เคยฝันเห็นท่านเลย แม้จะคิดถึงและแผ่ส่วนกุศลไปให้ท่านทุกคืนเวลาสวดมนต์ คืนวันหนึ่งเวลาประมาณ ๔ ทุ่ม ดิฉันยังไม่ได้นอนหลับ กำลังอ่านหนังสืออออยู่อย่างเพลิดเพลิน ขณะนั้นได้กลิ่นยาเส้นซึ่งคุณพ่อสูบอยู่เป็นประจำและลูก ๆ ทุกคนจำกลิ่นนั้นได้ดี กลิ่นนั้นฟุ้งตลบไปหมดทั้งห้องทั้ง ๆ ที่ปิดประตูหน้าต่างหมดเพราะเป็นหน้าหนาว ดิฉันทั้งตกใจทั้งดีใจ จึงลุกขึ้นกราบลงไปบนหมอนแล้วพูดดัง ๆ ว่า "คุณพ่อมาทำไมคะ ลูกดีใจมาก"

กลิ่นนั้นอบอวลอยู่พักหนึ่ง เมื่อจางหายไปดิฉันก็ลุกขึ้นไปบอกสามีที่เป็นหมอและนอนอยู่ห้องถัดไปว่า "คุณพ่อมาทำไมไม่รู้ ได้กลิ่นยา จำได้ดี" สามีดิฉันถามว่า "แล้วเราเป็นอะไรไปหรือเปล่าเล่า"

ดิฉันตอบว่า "ก็ไม่เห็นเป็นอะไร นอกจากมีประจำเดือนแล้วมันยังไม่ค่อยหยุด มีออกมาวันละนิดวันละหน่อย" คืนนั้นคุณหมอของดิฉันก็ฝันว่าคุณยายของเธอมาหาและทำท่าอาเจียนให้ดู เมื่อตื่นขึ้นคุณหมอก็บอกดิฉันให้เตรียมตัวไปโรงพยาบาลทันที ดิฉันยังอิดออดไม่ยอมไป เธอจึงบอกว่าสงสัยว่าจะเป็นท้องนอกมดลูกซึ่งเป็นอันตรายมาก ถ้าท่อรังไข่ที่เด็กเข้าไปอยู่แตกแล้วจะช่วยไม่ทัน

เมื่อเราไปถึงโรงพยาบาลพระมงกุฎฯ ซึ่งคุณหมอผ่อง (หรือพันเอกผ่อง มีคุณเอี่ยม ในขณะนั้น) เป็นหัวหน้าตึกสูติกรรมอยู่ และเป็นผู้เชี่ยวชาญทางสูติกรรมมากท่านตรวจภายในเสร็จก็มีท่าตกใจ รีบเอาปัสสาวะไปห้องทดลอง เมื่อได้ผลว่าตั้งครรภ์นอกมดลูกจริง ๆ จึงรีบจัดการผ่าตัดให้ดิฉันในวันนั้นเลย คุณหมอพูดให้แพทย์อินเทอร์นฟังว่าเป็นรายที่รู้ตัวเร็วที่สุด

เรื่องนี้ถ้าบรรพบุรุษทั้งสองท่านไม่มาเตือน เราจะไม่มีวันรู้เลย เพราะดิฉันก็คงไม่ได้บอกอาการที่เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยให้สามีฟัง ทั้ง ๆ ที่เราเป็นหมอ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ถ้าสามีไม่ได้ฟังเรื่องจากดิฉันก่อน ถึงเขาจะฝันเห็นคุณยายมาทำท่าอาเจียนให้ดูเขาก็คงไม่เข้าใจความหมาย ตีความไม่ออก เพราะไม่รู้เรื่องอะไรเป็นพื้นฐานอยู่ก่อน.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

ถ้าจะแปลความตามที่ "คนแต่ก่อน" เชื่อกัน คุณทมนี ต้องเป็นลูกหลานที่ดีมาก จึงเป็นที่รักมากทั้งของคุณพ่อและคุณยาย ทำให้ทั้งสองท่านมีความห่วงใย มาแสดงลางบอกเหตุให้ทราบ ความดีอีกประการหนึ่งของคุณทมนีคือ ความที่มีสามีเป็นหมอดีและสามีที่ดี เป็นห่วงใยภรรยาและรู้จักปะติดปะต่อ "นิมิต" ทั้งสองตอนมารวมกันและตีความหมายได้ถูกต้อง

....

เรื่องที่ ๓๔
พระในพระ

โดย ปรีดา ล้วนปรีดา

(คุณหมอปรีดา ล้วนปรีดา เป็นนักเรียนสวนกุหลาบ ฯ และนักศึกษาแพทย์รุ่นเดียวกับผู้รวบรวมหนังสือนี้ เมื่อจบการศึกษาแล้วได้เข้ารับราชการในกองทัพเรือและได้ผ่าภัยสงครามถึงสองครั้ง คือกรณีพิพาทอินโดจีนกับสงครามมหาเอเชียบูรพา คุณหมอเป็นคนเปิดเผย คุยสนุก มีอารมณ์ขัน เป็นที่ชอบพอของเพื่อนทุกคน ในปัจจุบันประกอบอาชีพส่วนตัว เรื่องที่เสนอนี้ได้จากการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์)

ผมเป็นชาวปากน้ำ เมื่อเด็ก ๆ ค่อนข้างซุกซนและไม่ค่อยรู้เรื่องอะไรๆ ตอนอายุประมาณสิบขวบ วันหนึ่งเวลาจุดได้ ได้ออกไปเที่ยวหลังบ้านคนเดียว ไปพบคน ๆ หนึ่งเป็นชายแปลกหน้า มาเล่นอยู่ มีไหกระเทียมห้าใบซ้อนกันขึ้นไปสูงแล้วคน ๆ นั้นก็ไต่ขึ้นไต่ลงอยู่กับไหทั้งห้านั้น ขึ้น ๆ ลง ๆ ไม่รู้ว่าขึ้นไปได้ยังไง

ตอนนั้นเราไม่ได้คิดว่าเป็นอะไร ก็กลับเข้าบ้าน คืนนั้นก็ฝันเห็นคนนั้นมาแสดงให้ดูอีก แต่ไม่ได้ทำอะไรเรา เราตกใจตื่นขึ้นจึงเริ่มสงสัยว่าคนนั้นเป็นใครหรืออะไรแน่ เราไม่รู้จะตอบตัวเองว่าอย่างไร แต่ความคิดนั้นยังติดอยู่ในใจจนกระทั่งบัดนี้

ต่อมาก็ได้เข้ามาเรียนหนังสือที่โรงเรียนสวนกุหลาบ ฯ แต่เราไม่ตั้งใจเรียนเลย หนีโรงเรียนไปเที่ยวแทบทุกวัน วันหนึ่งหนีเข้าไปในวัดเลียบแล้วก็เลยนอนหลับอยู่หน้าโบสถ์ ไม่รู้ว่านานสักเท่าใด ตื่นขึ้นมาตกบ่ายแล้ว ลืมตาขึ้นก็เห็นพระองค์ใหญ่นั่งอยู่หัวนอน หายตกใจแล้วจึงเห็นว่าเป็นพระสังขจายน์เขาตั้งไว้ที่หน้าโบสถ์ ลุกขึ้นเดินดูรอบ ๆ แล้วลงท้ายก็เอามือไปลูบที่ท้องของท่าน ทันใดนั้นก็เกิดความคิดแว่บขึ้นมาว่า เอ๊ะนี่เรามาจากบ้านนอกเพื่อมาเรียนหนังสือนี่นา ทำไมหนีมาเที่ยวเสียล่ะมาเที่ยวทำไม ตั้งแต่นั้นก็สติดีและตั้งใจเล่าเรียนเลิกหนีเที่ยว จนกระทั่งเรียนจบ แต่เรื่องที่เกิดขึ้นนั้นผมไม่สามารถจะลืมได้เลย เพราะเท่ากับหลวงพ่อสังขจายน์ได้ให้สติแก่ผมจนกลับตัวได้

หลังจากนั้นก็ได้เข้าเรียนแพทย์ พอกลับไปบ้านพวกน้อง ๆ ก็มารุมถามว่าเรียนแพทย์น่ากลัวผีไหม เราก็โม้ว่าไม่กลัวหรอก จะต้องกลัวทำไม ผีไม่มี แล้วก็พูดอย่างคุณพระมนตรี ฯ (พระมนตรีพจนกิจ ม.ร.ว.ชาย ชุมแสง อาจารย์สอนพฤกษศาสตร์) ท่านเคยสอนว่า ถ้าพบผีก็ไม่ต้องกลัว ให้ถามว่ามาจากไหน มาอย่างไรมาทำไม มีอะไรดี ถ้าเขาชอบใจเขาอาจจะบอกขุมทรัพย์ให้ก็ได้

พอตกดึกคืนนั้นเองก็มาทีเดียว ตัวเบ้อเร่อ มานั่งทับ เล่นเอาเหงื่อแตก ต้องวิ่งไปนอนแอบปลายเท้าแม่

แม่ถามว่ากลัวอะไร บอกว่ากลัวผี พอรุ่งเช้ามานั่งนึกดูว่าเมื่อคืนนี้ตอนที่นอนอยู่นั้นลมมันพัดโกรกอยู่ข้างเดียว อีกข้างหนึ่งไม่ถูกลมเลย คงจะเรื่องนี้เองที่ทำให้มีความรู้สึกว่าผีอำ คงจะไม่ใช่ผีสางอะไรดอก พอคืนที่สองก็ลองไปนอนอีก ตีสองมาอีกแล้วตัวใหญ่เบ้อเร่อ จะมานั่งทับ ผมเห็นท่าจะไม่ได้เรื่องเสียแล้ว และเริ่มคิดว่าเห็นจะอ้ายนี่เองที่เขาเรียกว่าผี ๆ ชักจะเชื่อนิดหน่อยแล้ว แต่ยังไม่เชื่อมากหรอก

ต่อจากนั้นก็เรียนแพทย์ไปอีกนาน แล้วก็ไปเป็นทหารเรือ พอเกิดสงครามอินโดจีนก็ต้องไปอยู่ประจำเรือแม่กลอง ออกไปอยู่ด้านเมืองตราด เฝ้าคอยทีอยู่

กลางวัน ๆ หนึ่งว่างงานก็เลยลงนอน คิดว่าวันนี้นอนให้เต็มที่ คืนนี้คงจะไม่ได้นอนแล้วพรุ่งนี้ก็คงจะต้องรบกัน เราอาจจะไม่ได้นอนอีกเลยก็ได้ ตอนนี้ก็นึกได้ถึงที่พ่อเคยสอนไว้ว่า "อ้ายหนูเอ๊ย เอ็งจะตายละก้อไหว้พระเสียหน่อยนะ

เราถามว่าพระองค์ไหน?
พ่อบอกว่า "อ้าว ก็หลวงพ่อบ้านแหลมไงเล่า ที่สมุทรสงครามน่ะ"

ทั้งนี้เมื่อพ่อเป็นเด็กนั้น แกเป็นลูกศิษย์วัดอยู่ที่นั้น เขาเป็นฝีดาษกันหมดทั้งเมือง พ่อแกไปขอยาหลวงพ่อ เอานิ้วจิ้มลงไปที่ขี้ธูปแล้วก็กินเข้าไป ตัวแกไม่เป็นฝีดาษ แต่ใคร ๆ เขาเป็นกันทั้งนั้น ต่อมาแกก็มาได้แม่ที่ปากน้ำ แล้วก็เกิดผมนี่แหละ

สมัยนั้นผมมันไม่ค่อยไหว้พระ เชื่อบ้างไม่เชื่อบ้าง ที่นี้พอจะออกสงครามแกก็บอกว่า "อ้ายหนูมึงไหว้พระเสียบ้างซีวะ"

ผมถามว่า พระที่ไหนล่ะ?
แกบอกว่า "ก็หลวงพ่อบ้านแหลมที่สมุทรสงครามไงล่ะ"

วันนั้นพอผมกินข้าวเสร็จเข้านอนพักกลางวัน พอเอนตัวลงนอนเหลือบเห็นพระองค์หนึ่งมาตั้งอยู่ที่หัวนอน ผมก็ไม่รู้ว่าองค์ไหน จะหลวงพ่อบ้านแหลมหรือเปล่าก็ไม่รู้ เพราะยังไม่เคยเข้าไปดูข้างในโบสถ์เลย

ผมยกมือขึ้นไหว้บอกว่า "หลวงพ่อ ผมถวายชีวิตละ ถ้าผมถึงที่ตายก็ขอให้ไปเถอะ ไม่ต้องกระดุกกระดิกละ ถ้าจะมีชีวิตอยู่ก็ขอให้ร่างกายผมสมบูรณ์ เพราะผมมันคนจน จะต้องไปทำมาหากิน" แล้วก็นอนหลับไป

พอหลับก็มาบอกที่หูเลย "มึงไม่ต้องกลัว เขาเลิกรบกันแล้ว"

เอ! ผมก็มองดู ใครจะมาพูดที่หูเรานะ ประเดี๋ยวเดียว ทหารก็เอาโทรเลขมา ให้ยกกองกลับได้ เพราะญี่ปุ่นเขามาห้ามทัพอยู่ที่แหลมญวนแล้ว ตอนนั้นใจเรามันคิดอะไรไม่ถูก มันงง ๆ แม้กลับถึงกรุงเทพ ฯ แล้วก็ยังงง ๆ อยู่ มันอะไรกันแน่

ต่อมาถึงสมัยเล่นพระกัน ผมอยู่แถวเทเวศร์ ก็ไปเที่ยวนั่งดู ๆ เขา แล้วก็มาสงสัยว่า เอ๊! เขาเล่นกันทำไม มันสนุกอย่างไรก็เลยลองเล่นบ้าง ตอนแรกๆ ก็ถูกต้มเสียเรื่อย อย่างที่ชาวบ้านเขาว่าถูกแหกตาน่ะแหละ

เป็นอย่างนั้นอยู่ลักสามปีก็มานึกดูว่า ทำไมคนอื่นเขาไม่ถูกต้ม ทำไมถูกแต่เรา วันหนึ่งไปเห็นที่ร้านเจ๊กแห่งหนึ่งมีพระสมเด็จอยู่ ก็เข้าไปถาม เจ๊กบอกว่าคนเล่นพระสมเด็จเขาต้องอยู่ตึกใหญ่ ๆ นั่งรถเก๋งคันโต ๆ อย่างลื้อเดินมานี่อย่าเล่นเลย

ผมก็เสียใจ น้อยใจ กลับไปถึงบ้านก็จุดธูปไหว้หลวงพ่อโต บอกว่าหลวงพ่อ เขาว่าผมอย่างนี้แหละ ผมอยากได้หลวงพ่อจริง ๆ สักองค์หนึ่ง

แล้วผมก็ไปสนามหลวง บังเอิญวันนั้นเขามีขายอยู่องค์หนึ่ง ราคา ๑๕ บาทเท่านั้น คนขายเขาว่าที่ขาย ๑๕ บาทก็เพราะ อ้ายคนมันขโมยเขามา ที่จริงเขาใส่กรอบทอง แต่กรอบมันขายไปแล้ว ก็เลยต่อเขาว่า ๑๐ บาทได้ไหม เขาว่าได้ ก็เลยเอามา มาถึงบ้านก็บอกว่าหลวงพ่อ พรุ่งนี้ผมจะเอาไปให้พวกเซียนเขาดูว่าหลวงพ่อใช่แน่หรือไม่แน่ พอตกคืนนั้นหลวงพ่อก็ทำฉายหนังให้ดูเลย เห็นหมดวิธีทำตั้งแต่ต้นจนจบ เราก็ได้รู้ว่า อ้อ! วิธีทำพระนั้นเขาทำอย่างนั้น ๆ ฝันน่ะแหละเหมือนกับดูทีวีเลยทีเดียว หลังจากนั้นก็ชักจะเชื่อ แต่ยังไม่เต็มที่ทีเดียว

หลังจากนั้นมีคนเขามาจ้างให้ไปนั่งเฝ้าร้าน แต่เขาให้เดือนละ ๕๐ บาทเท่านั้น เราก็มานั่งน้อยใจว่านั่งเฝ้าวันละตั้งสองชั่วโมง ได้เพียง ๕๐ บาทเท่านั้น ก็เที่ยวสืบถามว่าที่ไหนเขาสร้างพระบ้าง จะเอาเงินนั้นไปร่วมสร้าง ก็พอดีทราบว่าคุณแม่บุญเรืองท่านสร้างพระ จึงเอาเงินไปเข้าร่วมทุนด้วย หลังจากนั้นไม่เท่าไรก็ไปพบพระสมเด็จอีกองค์หนึ่ง เขาว่าราคา ๑๐ บาท ก็บอกเขาว่าเรามีอยู่ ๑๐ บาทพอดี ขอต่อ ๗ บาท จะได้เหลือเงินไว้กลับบ้าน ๓ บาท เขาก็ให้ พอไปถึงบ้านก็ถามอีกว่านี่หลวงพ่อใช่หรือไม่ใช่ คืนนั้นท่านก็มาบอกว่าใช่ซิ นี่แหละพ่อโตนะ โต โตที่นี้ก็เชื่อแน่ หลังจากนั้นก็เริ่มเก็บพระ ไม่ว่าอะไร ชื่อ "โต" ละเป็นเอาทั้งนั้น ออกเก็บใหญ่เลย ทีนี้อะไร ๆ มันก็ค่อย ๆ เล็กลงเรื่อยสถานการณ์ของเราเองน่ะ มันเล็กลงไป ๆ หลักทรัพย์ก็เล็กลง

ทีนี้ก็มาถึงตอนหนึ่ง ลูกก็ไม่สบายตัวก็ไม่มีงานทำ เงินก็ไม่มีใช้ ก็บังเอิญที่เมืองเพชรเขาโทรศัพท์มาให้ไปเฝ้าบ้านเขาตัวเขาจะไปเมืองนอก เขาให้เดือนละ ๘,๐๐๐ บาท เราก็ไปอยู่เมืองเพชร ก็มาคิดดูว่าเมืองนี้เป็นเมืองเก่าแก่ เมืองหน้าด่าน คงจะต้องมีอะไรดีอยู่

วันหนึ่งหมดเวลาแล้วก็ออกท่องเที่ยวดูเพื่อหาครูบาอาจารย์ที่ดี ๆ ก็ไปถึงวัดใหญ่สุวรรณาราม มีพระเจ้าเจ็ดแสนมหาราชเป็นพระพุทธรูปใหญ่อยู่ที่นั้น ก็เข้าไปกราบแล้วก็ถามว่าทำไมผมเล่นพระถึงได้ตกต่ำอย่างนี้ ตัวเองก็ยากจน ลูกก็ตาย ต้องจากบ้าน ไม่มีเงินใช้ ผมอยากอยากพบพระที่ดีจริง ๆ สักที

พอตกกลางคืนก็ฝันว่าไปอยู่ในโบสถ์วัดนั้นอีก แล้วก็เห็นว่าภายในพระพุทธรูปใหญ่นั้นยังมีพระอยู่อีกองค์หนึ่ง แต่เป็นพระคน ในพระพุทธรูปองค์อื่น ๆ ที่ตั้งเรียงรายอยู่นั้นก็เหมือนกัน พอราว ๆ ตีห้าพระข้างในแต่ละองค์ก็ออกมาและจัดเตรียมตัวไปบิณฑบาต ในจำนวนนั้นมีพระองค์หนึ่งที่เขาเอามาถวายวัด เอาไว้ที่บ้านเจ้าของไม่ได้ ต้องย้ายมาหลายบ้านแล้ว ลงท้ายต้องเอามาไว้วัดองค์นี้แหละกวักมือมาที่ผมให้เข้าไปทำบุญ

ตั้งแต่นั้นมาผมก็ไปที่วัดนั้นเสมอ ๆ แล้วก็มีพระสงฆ์องค์หนึ่งชื่อพระวิเชียร ท่านมาจากเขมร เป็นชาวเขมร ผมก็ไปฝากตัวเป็นศิษย์ แล้วก็ถามว่า เรื่องของพระนี่น่ะเป็นอย่างไรกัน ท่านก็บอกว่าพวกเรายังเข้าใจไม่ถูกเป็นส่วนมาก หัศเดิมเริ่มแรกนั้น โลกของเรานี้พระศรีอารย์ท่านจองไว้ให้เราได้อาศัยอยู่กัน นับว่าท่านมีบุญคุณแก่พวกเรามาก อีกท่านหนึ่งที่เราเป็นหนี้บุญคุณมากคือพระพุทธเจ้าสมณโคดมนี่แหละ ซึ่งสั่งสอนเราให้รู้จักศีลและธรรม มิฉะนั้นโลกจะแย่ยิ่งกว่านี้ แม้กระนั้นกว่าจะถึงสมัยพระศรีอารย์นั้นโลกก็จะต้องปั่นป่วนจนแทบ ๆ จะแตกทีเดียว แล้วท่านวิเชียรท่านก็สั่งสอนในเรื่องการการปฏิบัติเกี่ยวกับการอบรมจิตใจและอื่น ๆ

นับตั้งแต่ได้ไปศึกษาที่วัดใหญ่สุวรรณารามนั้น ภาวการณ์ของผมก็ค่อยๆ ดีขึ้นเป็นลำดับ ในปัจจุบันนี้ก็นับว่าอยู่ในขั้นปานกลาง ไม่ถึงกับเลิศลอยแต่ไม่ลำบากอะไร แต่เวลานั้นใจแล้วว่าในชีวิตตนเท่าที่ได้พบพระมาก็เป็นที่พอใจแล้ว ผมพอใจที่สุด และขอบใจเพื่อนมากที่สุดที่สนใจ ถ้าหากเห็นว่าเรื่องของผมจะเป็นประโยชน์แก่คนอื่น ๆ ก็ยินดีให้เอาไปเผยแพร่ได้ และบุญกุศลใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้นก็ขอแบ่งให้แก่เพื่อนทั่ว ๆ กัน.

หมายเหตุของผู้รวบรวม

เรื่องของคุณหมอปรีดาส่วนมากเป็นเรื่องของความฝัน อาศัยเหตุสนับสนุนทำให้มีความหมายไปตามแนวของหนังสือนี้ เช่นเรื่องหลวงพ่อบ้านแหลมเป็นต้น น่าสังเกตว่าคุณหมอปรีดาคงจะมี บารมีอยู่มากในการติดต่อกับ "หลวงพ่อ" ต่าง ๆ ท่านจึงยินดีตอบสนองความต้องการหรือคำถามของคุณหมอปรีดาอยู่เสมอ ๆ เรื่องที่คุณหมอเห็นมี "พระคน" อยู่ภายในพระพุทธรูปอีกชั้นหนึ่งคงจะตรงกับที่เชื่อกันอยู่ว่าอภินิหารของพระพุทธรูปต่าง ๆ นั้นไม่ได้อยู่ที่รูปหล่อ แต่อาศัยอภินิหารของเทพยดาหรือผู้ทรงอิทธิฤทธิ์อื่น ๆ ที่สิงหรือรักษารูปนั้น ๆ อยู่

....

บทส่งท้าย

ผู้รวบรวมหวังว่าเรื่องทั้งหลายในหนังสือนี้จะชวนให้ท่านผู้อ่านคิดคำนึงในปัญหาเรื่องสภาพภายหลังตาย มากพอสมควร ส่วนท่านผู้ใดจะลงความเห็นอย่างใดนั้นขอให้เป็นเรื่องของแต่ละท่าน ความเชื่อหรือไม่เชื่อในเรื่องที่พิสูจน์ไม่ได้ด้วยวิธีธรรมดา และไม่อาจทำให้เกิดซ้ำได้ตามวิถีของวิทยาศาสตร์ ย่อมเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ใครคนหนึ่งไม่อาจบีบบังคับผู้อื่นให้เชื่อตามไปได้ หรืออย่างมากก็ได้เพียงชั่วคราว เมื่อเขาได้คิดขึ้นก็อาจเห็นเป็นอย่างอื่นไป ทางที่ดีที่สุด คือปล่อยให้คิดจนเห็นเองและเชื่อเอง ตามวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำ

ผู้รวบรวมเชื่อว่ายังมีเรื่องทำนองที่ตีพิมพ์ในหนังสือนี้อีกเป็นจำนวนมากและจะขอบคุณมากถ้าผู้ใดแนะให้ทราบถึงเรื่องที่เหมาะ โดยเฉพาะที่มีหลักฐานยืนยันหรืออ้างอิงอย่างมีน้ำหนัก เพื่อรวบรวมไว้ตีพิมพ์เป็นชุดต่อไป

ขอย้ำอีกครั้งว่าความเชื่อว่าตายแล้วต้องเกิดอีกจนกว่าจะได้บรรลุพระอรหัตตผลเป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนาคู่ไปกับหลักเรื่องกรรม ถ้าไม่เชื่อว่าจะต้องเกิดอีกก็แปลว่าไม่เชื่อกฎแห่งกรรม เพราะว่าถ้าตายแล้วสูญสิ้น ก็ไม่ต้องใช้กรรมที่ยังไม่ได้ส่งผลในชาตินี้ คือถ้าใครหนีกรรมที่ทำไว้ในระหว่างที่มีชีวิตได้ พอตายลงกรรมที่ยังค้างอยู่ก็เป็นอันตกไป ซึ่งไม่ตรงกับที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ว่าใครทำกรรมใด ๆ ไว้จะต้องรับผลของกรรมนั้น ๆ จนกว่าจะได้สำเร็จเห็นพระอรหันต์จึงจะหนีกรรมพ้น

ความเชื่อว่าตายแล้วต้องเกิดอีกเป็นการส่งเสริมความเชื่อเรื่องกฎแหงกรรมและเพิ่มความเชื่อมั่นในการละบาปบำเพ็ญบุญ อันจะให้ผลดีทั้งในปัจจุบันและอนาคตท่านผู้หวังดีต่อตนเองพึงหาทางสร้างและเสริมความเชื่อในเรื่องปรภพ – คือโลกอื่นนอกจากโลกมนุษย์เพื่อเป็นกำลังส่งให้ปฏิบัติโดยทางกุศลด้วยความหนักแน่นยิ่งขึ้น

คัดจาก "ภพอื่น – เรื่องควรคำนึง" (ชุดที่ ๑) พ.ศ.๒๕๑๒ โรงพิมพ์มหามกุฎราชวิทยาลัย กทม.

กุศลใด ๆ ที่เกิดจากการรวบรวมและจัดพิมพ์เรื่องเหล่านี้ ขออุทิศให้แก่สรรพสัตว์ที่ร่วมวัฏฏะทั้งมวล โดยเฉพาะท่านผู้ให้เรื่อง และผู้มีบทบาทอยู่ในเรื่อง ซึ่งได้ผ่านไปสู่ปรภพแล้ว

พึงงดเว้นการทำบาปทั้งปวง
พึงยังกุศลให้ถึงพร้อม
พึงชำระจิตใจให้บริสุทธิ์
นี่คือคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

....

อนิจจัง ตามความรู้ทางวิทยาศาสตร์

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

เมื่อหลายปีมาแล้ว ข้าพเจ้าได้มีโอกาสสนทนากับนักปราชญ์ชาวเยอรมันผู้หนึ่งซึ่งเป็นศาสตราจารย์ในวิชาชีวเคมี เมื่อท่านทราบว่าข้าพเจ้าเป็นพุทธศาสนิก ท่านก็ได้กล่าวว่าท่านมีความสนใจในพระพุทธศาสนามาก เพราะเห็นว่าพระพุทธศาสนามีหลักการใกล้เคียงกับทางวิทยาศาสตร์ ในตอนนั้นแม้ข้าพเจ้าจะเป็นพุทธศาสนิก แต่ก็ยังไม่อาจเข้าใจได้ว่า ที่ท่านศาสตราจารย์กล่าวว่าพระพุทธศาสนาใกล้เคียงกับวิทยาศาสตร์มากนั้นเพราะเหตุผลข้อใด ต่อมาข้าพเจ้าได้บวชเป็นพระภิกษุและได้เล่าเรียนตามการสั่งสอนอบรมของสมเด็จพระอุปัชฌาย์และท่านอาจารย์ที่ทรงวิทยาคุณต่าง ๆ แห่งสำนักวัดบวรนิเวศ ฯ หลายท่าน พอมีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาขึ้นบ้าง เมื่อได้นำเอาความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ นั้นมาเปรียบเทียบกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาที่เกี่ยวกับร่างกาย ซึ่งเป็นวิชาการที่ข้าพเจ้าได้ศึกษาและอบรมสั่งสมมาพอสมควรแล้ว ก็บังเกิดความรู้สึกว่าที่ท่านศาสตราจารย์เคยกล่าวไว้นั้นเป็นความจริง

วิทยาศาสตร์นั้นทำการศึกษาธรรมชาติ พยายามค้นคว้าหาความจริงและหาเหตุผลที่จะอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในธรรมชาติ ว่าเป็นมาอย่างไร ทางวิทยาศาสตร์จะเชื่อหรือรับรองข้อเท็จจริงใด ๆ ก็ต่อเมื่อได้มีการพิสูจน์ทดลองให้เห็นจริงด้วยประการต่าง ๆ เท่าที่กล่าวมานี้เป็นหลักการอย่างเดียวกับพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงศึกษาค้นคว้าอยู่ถึง ๖ ปี ก็เพื่อจะให้ได้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ทรงพยายามที่จะค้นให้พบต้นเหตุแห่งความทุกข์ของสัตว์โลกทั้งหลาย เมื่อทรงพบแล้วก็ได้ทรงค้นคว้าหาทางที่จะทำให้พ้นจากทุกข์นั้น ๆ ในปีที่ ๗ จึงได้ทรงตรัสรู้จตุราริยสัจจ์อันนับว่าเป็นแก่นแห่งอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ

เมื่อพระบรมศาสดาทรงแสดงสัจธรรมดังกล่าวนี้แก่สัตบุรุษทั้งหลายก็ทรงยืนยันว่าเป็นความจริงซึ่งทุก ๆ คนอาจพิสูจน์ได้ด้วยตนเองโดยปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระองค์ พระองค์ทรงแนะนำว่าอย่าเชื่อจนกว่าจะได้เห็นความจริงแล้ว ทั้งนี้เป็นการทรงใช้หลักอย่างเดียวกับนักวิทยาศาสตร์ทั่วไป ถ้าหากจะสมมติว่าพระบรมศาสดาทรงเป็นนักวิทยาศาสตร์ด้วย ก็คงไม่ผิดความจริงนัก แต่ทว่าพระองค์ทรงเป็นนักวิทยาศาสตร์ชั้นสูงเหนือนักวิทยาศาสตร์อื่น ๆ ทั้งหลาย

นักวิทยาศาสตร์ทั่วไปศึกษาค้นคว้าอยู่แต่ในเรื่องซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับพระพุทธศาสนาแล้วก็เป็นเพียงของตื้น ๆ เช่น การที่จะทำให้มนุษย์มีชีวิตยืนยาว ซึ่งความจริงมันก็เป็นการอยู่เพื่อทนทุกข์เท่านั้น แต่พระพุทธองค์ทรงค้นคว้าถึงการที่จะมีชีวิตอยู่เพื่อทำให้สิ้นทุกข์ ซึ่งเป็นการศึกษาถึงแก่นของธรรมชาติโดยแท้จริง คนที่ไม่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาพอสมควรมักจะหลงผิด เห็นไปว่าพระพุทธศาสนาเป็นของเก่าแก่บุรมบุราณ มีคำสั่งสอนที่ไม่ทันสมัยใช้การไม่ได้ สมัยนี้ต้องวิทยาศาสตร์จึงจะให้ความรู้ที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ การที่หลงเข้าใจผิดไปเช่นนั้นก็เพราะไม่รู้ว่าพระพุทธศาสนาแท้จริงเป็นอย่างไรนั่นเอง

ข้าพเจ้าเป็นเพียงผู้เริ่มศึกษาในพระพุทธศาสนา มีความรู้เพียงขั้นต่ำ ๆ แต่ก็ยังพอมองเห็นได้ว่า คำสอนของพระบรมศาสดานั้นเป็นสัจจะอย่างแท้จริง คำสอนเหล่านี้พระองค์ได้ประทานไว้กว่าสองพันปีมาแล้ว ในสมัยซึ่งกล่าวได้ว่าวิทยาศาสตร์ยังหายาก พระพุทธองค์มิได้มีอุปกรณ์วิทยาศาสตร์แต่อย่างหนึ่งอย่างใด ทรงใช้แต่พระปัญญาคุณอันลึกซึ้งและแหลมคมเท่านั้น ก็ทรงสามารถแสดงธรรมไว้มากมาย ซึ่งเป็นข้อความที่ไม่อาจปฏิเสธหรือคัดค้านได้ ในโอกาสนี้ข้าพเจ้าใคร่จะนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์แห่งร่างกายมาเปรียบเทียบกับคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้เห็นว่าที่ได้ทรงกล่าวไว้นั้นถูกต้องตรงกับวิทยาศาสตร์เพียงใด โดยที่ข้าพเจ้าเป็นผู้มีความรู้น้อย จึงขอยกขึ้นเปรียบเทียบเฉพาะธรรมะที่ง่าย ๆ และที่คนทั่วไปรู้จักและเข้าใจได้ดีอยู่แล้ว คือในหัวข้อว่าด้วยไตรลักษณ์

อนิจจัง เป็นลักษณะหนึ่งในไตรลักษณะ ผู้ที่ไม่มัวเมาจนเผลอสติย่อมมองเห็นได้จากการสังเกตโดยรอบ ๆ ตัว หรือแม้ในตนของตนเองการเปลี่ยนแปลงของร่างกายไปตามวัย เป็นข้อหนึ่งที่เห็นได้โดยง่าย ผมที่หงอกและล่วงหลุดไป ผิวหนังที่ตกกระและเหี่ยวย่น นัยน์ตาที่มัวและฝ้าฟาง ฟันที่โยกคลอนและร่วงหลุด เหล่านี้เป็นประจักษ์พยานของอนิจจัง ถ้าผู้ใดมีโอกาสได้สังเกตร่างกายของคนที่ตายแล้วเป็นระยะ ๆ ความไม่เที่ยงแท้ก็ยิ่งปรากฏชัดเจนขึ้นอีกจนไม่น่าจะมีข้อสงสัยต่อไป เมื่อลมหายใจหยุดลงไม่ถึงชั่วโมง ร่างกายที่เคยอ่อนไหวก็เริ่มแข็งกระด้างเป็นลักษณะที่ทุก ๆ คนรู้ดีว่านั่นหมายถึงการที่ชีวิตได้สุดสิ้นลงไปแล้ว

เหตุหนึ่งแห่งความแข็งของร่างกายคือการที่มีกรดเกิดขึ้นภายใน เมื่อขาดอากาศหายใจ กรดนี้ทำให้เนื้อแข็งกระด้างเช่นเดียวกับน้ำส้มทำให้เนื้อดิบที่จุ่มลงไปกลายเป็นเนื้อสุก อาการแข็งนี้เริ่มต้นที่หน้าและขากรรไกรก่อน แล้วจึงผ่านไปถึงคอ แขน ลำตัว และถึงขาในที่สุด

ลักษณะแข็งของร่างกายนี้จะคงอยู่จนถึงประมาณ ๑๘ ชั่วโมงหลังจากตาย เมื่อพ้นระยะนั้นไปแล้วร่างจะกลับอ่อนลงอีก โดยเริ่มจากเบื้องบนไปสู่เบื้องล่างตามลำดับเดียวกับที่เกิดอาการแข็ง การที่เนื้อกลับอ่อนในตอนนี้ ก็เนื่องจากการกระทำของน้ำย่อย ซึ่งมีอยู่ในกล้ามเนื้อเอง และย่อยกล้ามเนื้อจากแข็งให้เป็นอ่อนแล้วก็เปลี่ยนเป็นยุ่ย จนในที่สุดเหลว

นอกจากนั้น พวกเชื้อโรคที่อยู่ภายในและภายนอกร่างกายก็มีส่วนร่วมในการทำให้เปื่อยยุ่ยนี้ด้วย ดังนั้นร่างกายของคนที่ตายจึงแสดงอาการเน่าเกิดขึ้นภายหลังเวลาประมาณ ๒๔ ชั่วโมง และค่อย ๆ เปื่อยหลุดลุ่ยไปเป็นลำดับ ส่วนเนื้อละลายกลายเป็นน้ำเหลือง ในที่สุดก็เหลือแต่กระดูกซึ่งเน่าและย่อยช้ากว่าส่วนอื่น ๆ เพราะมีธาตุปูนประกอบอยู่ด้วยเป็นส่วนมาก แต่แม้กระดูกก็เปื่อยพังไปในที่สุด ลงท้ายธาตุใหญ่ทั้งสี่ก็กลับไปสู่ธรรมชาติเดิม คือความไม่มีรูป

ที่กล่าวมานี้เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ด้วยตาเปล่า ทุกคนมองเห็นว่าคนแก่ ผมหงอก ฟันหัก ตาฟาง หรือหูตึง ทุกคนรู้ว่าคนตายแล้วต้องเน่าเปื่อย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นพยานของอนิจจัง

ซึ่งแสดงให้เห็นเสมอ ๆ ตามความเป็นจริงนั้น การเปลี่ยนแปลงตามลักษณะอนิจจังมิได้เกิดขึ้นแต่เฉพาะเมื่อคนแก่หรือตาย หากเกิดและดำเนินอยู่ทุกขณะจิต แต่ความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นสังเกตไม่ได้ด้วยตาเปล่า ต้องอาศัยวิธีวิทยาศาสตร์เข้าช่วย เช่น การดูด้วยกล้องจุลทรรศน์และการทดลองวิเคราะห์ตามหลักวิชาเคมีเป็นต้น โดยอาศัยวิธีเหล่านี้นักวิทยาศาสตร์สามารถแสดงได้ว่าร่างกายของเรามิใช่สิ่งคงทนถาวรแต่อย่างใด หากแต่ทุก ๆ ส่วนมีการเปลี่ยนแปลงดำเนินอยู่เรื่อย ๆ กล่าวได้ว่าไม่มีส่วนใดที่ตั้งตัวนิ่งอยู่ได้ นี่ก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่ท่านเรียกว่าทุกขัง

พระพุทธองค์ทรงทราบการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ด้วยญาณวิเศษของพระองค์ จึงได้ทรงกล่าวยืนยันไว้ว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงไม่คงทน เพื่อให้เห็นว่าพระองค์มิได้ทรงกล่าวไปโดยลอย ๆ ข้าพเจ้าขอยกข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับร่างกายในส่วนละเอียดขึ้นเป็นข้ออ้างดังต่อไปนี้

ก่อนอื่นควรทราบว่า ร่างกายของเราประกอบด้วยหน่วยเล็ก ๆ รวมกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ หรือเป็นส่วน ๆ เปรียบได้กับก้อนอิฐซึ่งประกอบเป็นกำแพงหรือเป็นบ้านเป็นตึก หน่วยเหล่านี้เรียกตามภาษาวิทยาศาสตร์ว่า เซลล์ (cell) นับว่าเป็นส่วนเล็กที่สุดที่แสดงลักษณะของสิ่งที่มีชีวิต เซลล์เหล่านี้มีชีวิต ต้องการอาหารและสิ่งหล่อเลี้ยงอื่น ๆ อยู่ตลอดเวลา ถ้าหากขาดอาหารหรือสิ่งหล่อเลี้ยงเซลล์ก็ไม่สบาย ทำการงานไม่ได้ตามปกติ หรือในที่สุดอาจจะถึงตาย ถ้าเซลล์ตายหมดหรือตายมาก ๆ ร่างกายก็อยู่ไม่ได้

แต่มีกายส่วนหนึ่งซึ่งอาศัยเซลล์ที่หายแล้วเป็นส่วนประกอบสำคัญ คือ ผิวหนัง ผิวหนังประกอบขึ้นด้วยชั้นหลายชั้น แต่ละชั้นมีเซลล์เรียงกันอยู่เป็นพืด เซลล์ซึ่งอยู่ชั้นบนที่สุดคือเซลล์ที่ประกอบขึ้นเป็นส่วนที่เราเรียกกันว่าหนังกำพร้า เซลล์เหล่านี้เป็นเซลล์ที่ตายแล้วและหลุดออกไปเรื่อย ๆ หลุดออกไปเองบ้าง โดยการเช็ดถูบ้างและประกอบเป็นส่วนของขี้ไคล เมื่อเซลล์ชั้นบนนี้หลุดออกไปชั้นล่างต่อไปก็เลื่อนขึ้นมาแทนที่อีก เป็นตัวตายตัวแทนกันเรื่อย ๆ

ด้วยเหตุนี้ ผิวหนังที่หุ้มร่างกายเราอยู่จึงมิใช่ของถาวรหรือคงที่ตลอดไป หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย ๆ ของเก่าร่วงหลุดไป ของใหม่ขึ้นมาแทนแล้วก็เลื่อนหลุดไปตามลำดับ เป็นเช่นนี้อยู่ตลอดเวลา ยังไม่มีใครพิสูจน์ได้แน่นอนว่า กินเวลากี่วันผิวหนังจึงจะลอกหลุดไปหมดตัว แต่เคยมีผู้สังเกตไว้ว่า กว่าเซลล์ที่อยู่ชั้นล่างที่สุดของผิวหนังจะเลื่อนขึ้นไปถึงชั้นบนที่สุดนั้น กินเวลาประมาณ ๑๗ วัน เพราะฉะนั้นถ้าจะกล่าวคร่าว ๆ ว่าผิวหนังของเราเปลี่ยนใหม่ทุก ๆ ๑๗ วัน ก็คงจะไม่เกินความจริงมากนัก

ขนและผมมีกำเนิดมาจากผิวหนัง โดยงอกขึ้นมาจากขุมขนหรือขุมผม ขนและผมก็มีการแก่แล้วเน่าหลุดไปอยู่ตลอดเวลา เมื่อเส้นหนึ่งหลุดไปแล้ว เส้นใหม่ก็งอกขึ้นมาแทนที่จากขุมขนอันเดียวกันเป็นตัวตายตัวแทนเช่นเดียวกับเซลล์ของผิวหนัง แต่ผมและขนมีการเปลี่ยนแปลงช้ากว่าเซลล์ของผิวหนัง มีผู้ตรวจพบว่าเส้นผมมีอายุยืนยาวที่สุดในจำนวนผมและขน คืออาจอยู่ได้ ๒ ปี ถึง ๕ ปี ขนคิ้วอยู่ได้นานเป็นที่สอง คือประมาณสามถึงห้าเดือน นอกจากนี้มีอายุสั้นกว่าทั้งนั้น

เลือดเป็นของสำคัญเพียงใดย่อมทราบกันดีอยู่ ทุกคนทราบว่าถ้าคนเสียเลือดมาก ๆ จะต้องตาย เพราะเลือดทำหน้าที่สำคัญในการหล่อเลี้ยงส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย มันไหลเวียนไปตามหลอดเลือดทั่วทุก ๆ ส่วน นำอาหารและเครื่องหล่อเลี้ยงอื่น ๆ ไปให้อวัยวะทุก ๆ ชิ้น แล้วขนเอาสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอวัยวะเหล่านั้น ไปถ่ายทิ้งที่ไต ตับ ปอด ลำไส้และต่อมเหงื่อ เมื่อขาดเลือดอวัยวะต่าง ๆ ก็ไม่มีอาหารและไม่มีเครื่องหล่อเลี้ยง สิ่งปฏิกูลที่เกิดขึ้นเสมอ ๆ นั้นจะเข้าสะสมอยู่ภายใน เกิดเป็นพิษขึ้น ทำให้เกิดความพิการและอาจถึงตายได้ในที่สุด

เลือดนี้ ประกอบขึ้นด้วยสองส่วน คือส่วนน้ำและส่วนเนื้อหรือเม็ด ส่วนเม็ดยังแยกออกเป็นส่วนใหญ่ ๆ สามพวก คือ เม็ดเลือดแดง เม็ดเลือดขาวและเกล็ดเลือด เม็ดเลือดแดงมีหน้าที่ขนส่งแก๊สออกซิเจน ซึ่งเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงที่จำเป็นของร่างกาย เม็ดเลือดขาวมีหน้าที่เป็นประหนึ่งทหารยามทำการป้องกันและต่อสู้กับเชื้อโรคต่าง ๆ ส่วนเกล็ดเลือดมีหน้าที่สำคัญในการช่วยให้เลือดแข็งเป็นลิ่ม เวลาเลือดออก ป้องกันมิให้เสียเลือดมาก เม็ดเลือดทั้งสามชนิดนี้มีจำนวนแตกต่างกัน

ในคนขนาดปานกลางมีเม็ดเลือดแดงอยู่ทั้งหมดมากกว่าห้าล้านเม็ด มีเม็ดเลือดขาวประมาณสี่หมื่นล้านเม็ด และมีเกล็ดเลือดประมาณแปดแสนล้านเกล็ด จำนวนดังกล่าวเป็นเพียงจำนวนคร่าว ๆ เพราะการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่เสมอ มีการย้ายที่ของเลือดจากส่วนหนึ่งไปอยู่ในส่วนหนึ่งกลับไปกลับมา ตามความต้องการของร่างกาย

นอกจากนั้น เม็ดเลือดแต่ละเม็ดมีอายุขัยจำกัด เมื่อไหลเวียนอยู่ในหลอดเลือด มันค่อย ๆ เสื่อมสภาพลง จนถึงขีดหมดอายุ มันก็สลายหรือถูกทำลายไป แล้วร่างกายก็สร้างเม็ดเลือดใหม่ขึ้นมาแทนที่ การสร้างและการทำลายดำเนินไปอยู่ตลอดเวลา เม็ดเลือดแดงมีอายุขัยเฉลี่ยประมาณหนึ่งร้อยยี่สิบวัน เมื่อครบกำหนดนี้ มันหมดฤทธิ์ แล้วก็ถูกทำลายไปโดยอวัยวะที่มีหน้าที่พิเศษ เช่น ม้าม เป็นต้น ทั้งนี้หมายความว่าเม็ดเลือดแดงของเรามีการเปลี่ยนใหม่ทุก ๆ ๑๒๐ วัน เพราะฉะนั้น ตั้งแต่คนปฏิสนธิขึ้นในครรภ์และเจริญถึงขีดที่มีเลือดแล้ว จนกระทั่งถึงอายุขัย เม็ดเลือดที่ทำหน้าที่อยู่ในร่างของเรานั้นเปลี่ยนใหม่หลายสิบครั้ง เม็ดเลือดขาว ยิ่งมีอายุสั้นกว่าเม็ดเลือดแดงหลายเท่า เม็ดเลือดขาวบางชนิดมีอายุอยู่ได้ ๘ ถึง ๑๒ วัน บางชนิดอยู่ได้สองหรือสามวันและบางชนิดอยู่ได้เพียงวันเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้นเม็ดเลือดขาวจึงมีการเปลี่ยนบ่อยกว่าเม็ดเลือดแดงขึ้นไปอีก พากเกล็ดเลือดก็มีอายุสั้น อย่างมากอยู่ได้เพียงห้าวัน

ร่างกายคนขนาดปานกลาง มีเลือดทั้งสิ้นประมาณห้าลิตรเศษ เป็นส่วนเม็ดเสียประมาณสองลิตรเศษ ที่เหลือประมาณสามลิตรเป็นส่วนน้ำ น้ำนี้มิได้ใสเหมือนน้ำฝน แต่มีของหลายอย่างละลายอยู่บางส่วนก็เป็นอาหารหรือเครื่องหล่อเลี้ยงร่างกายหรือเป็นสิ่งปฏิกูล บางส่วนก็เป็นองค์ประกอบซึ่งมีหน้าที่จำเพาะ ส่วนน้ำนี้ไหลไปตามหลอดเลือดพร้อมกับส่วนเม็ดเลือด แต่มันก็มิใช่อยู่คงที่เหมือนกัน มันเข้า ๆ ออก ๆ อยู่เสมอ ในบางแห่งน้ำในหลอดเลือดซึมออกไปสู่ภายนอกหลอดเลือดในที่อื่นน้ำนอกหลอดเลือดกลับซึมเข้ามาสู่หลอดเลือด ที่เป็นได้เช่นนี้ก็เพราะผนังหลอดเลือดมิได้ทึบตันไปหมดเหมือนผนังของท่อน้ำ แต่ความจริงมีช่องปรุเป็นรูละเอียด ดูด้วยตาเปล่าไม่เห็น ต้อง

ส่องด้วยกล้องจุลทรรศน์ รูเหล่านี้ละเอียดมาก โดยปกติเม็ดเลือดลอดผ่านไม่ได้ แต่น้ำเข้าออกได้ บางขณะน้ำในหลอดเลือดก็ไหลกลับออกไปจากหลอดเลือด ทำให้เลือดที่อยู่ในหลอดนั้นมีปริมาณน้อยลง บางครั้งก็ตรงกันข้าม น้ำกลับไหลเข้าสู่หลอดเลือดจากเนื้อรอบ ๆ ทำให้ปริมาณของเลือดมีมากขึ้น ดังนั้นเห็นได้ว่านอกจากจำนวนเม็ดเลือดจะเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนใหม่อยู่เสมอ ๆ แล้ว แม้ส่วนน้ำซึ่งประกอบขึ้นเป็นเลือดก็เปลี่ยนเช่นเดียวกัน และเปลี่ยนบ่อยกว่าเสียอีก เพราะการเปลี่ยนแปลงนั้นดำเนินไปอยู่ตลอดเวลา

ส่วนใหญ่ของร่างกายประกอบขึ้นด้วยกล้ามเนื้อ ซึ่งคิดน้ำหนักแล้วมีมากกว่าห้าสิบเปอร์เซ็นต์ของร่างกาย คนโดยมากทราบว่าเวลาเราอดอาหารหรือไม่สบายมาก ๆ เช่น เป็นไข้ ร่างกายซูบผอมลง เหตุหนึ่งของการซูบผอมนี้ก็คือกล้ามเนื้อมีน้อยลงไป การมีน้อยไปนี้ก็เกิดจากการที่กล้ามเนื้อถูกทำลาย เช่นเอาไปใช้เป็นอาหารเมื่อเวลาอด หรือถูกเผาผลาญไปเนื่องจากการเป็นโรค แต่แม้ในคนปกติ กล้ามเนื้อก็มิได้อยู่คงที่ มีการบุบสลายร่อยหรอลงไปเรื่อย ๆ ข้อนี้วิทยาศาสตร์ช่วยให้ทราบได้โดยการตรวจพบสารบางอย่างในปัสสาวะ ซึ่งรู้แน่ว่าเกิดจากการสลายของกล้ามเนื้อ เมื่อคนเป็นไข้ สารเหล่านี้มีมากขึ้นในปัสสาวะ เป็นพยานว่ากล้ามเนื้อถูกทำลายมากขึ้น แม้แต่คนปกติก็ถ่ายสารเหล่านี้ออกมาในปัสสาวะทุก ๆ วัน จากการวิเคราะห์ปริมาณสารที่ออกมาในปัสสาวะนี้ นักวิทยาศาสตร์ทราบได้ว่าคนขนาดธรรมดามีการทำลายของกล้ามเนื้อของร่างกายประมาณ ๕๐ – ๖๐ กรัม ทุก ๆ วัน เพราะเหตุนั้นคนจึงจำต้องกินโปรเทอีนหรืออาหารประเภทเนื้อหรือถั่วเข้าไปเสมอ ๆ เพื่อทดแทนความสึกหรอที่เกิดขึ้นนั้น ถ้าหากว่าไม่กิน เนื้อของร่างกายก็จะลดน้อยลงไป ร่างกายซูบผอมไม่แข็งแรงและอาจเกิดเป็นโรคจนถึงแก่ความตายได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าเนื้อของร่างกายเรามิได้อยู่คงที่ แต่มีการเปลี่ยน มีการเลื่อมและสลายอยู่เสมอ ๆ

ส่วนหนึ่งของร่างกายซึ่งคนโดยมากเห็นว่าเป็นส่วนที่แข็งแรงและคงทนที่สุดคือกระดูก เพราะมีความแข็งมากกว่าอวัยวะอื่น ๆ แม้เมื่อคนตายแล้ว กระดูกก็เป็นส่วนที่อยู่คงทนมากกว่าส่วนอื่นของร่างกาย แต่ตามความจริงซึ่งทางวิทยาศาสตร์พิสูจน์ได้นั้น กระดูกเป็นส่วนหนึ่งซึ่งเปลี่ยนได้โดยง่ายและเปลี่ยนไปมาอยู่เสมอ

ภายในกระดูกมีเซลล์เล็ก ๆ อยู่สองชนิด ชนิดหนึ่งทำหน้าที่สร้างกระดูกขึ้นใหม่ อีกชนิดหนึ่งทำหน้าที่ทำลายกระดูก เซลล์ทั้งสองพวกนี้ทำงานกลับกันไปกลับกันมาอยู่เสมอ สารสำคัญที่ทำให้กระดูกมีลักษณะแข็งก็คือธาตุหินปูน ซึ่งแทรกซึมอยู่ระหว่างเส้นใยเหนียวอันประกอบเป็นส่วนโครงของกระดูก กระดูกก็มีเลือดหล่อเลี้ยงเช่นเดียวกับอวัยวะอื่น ๆ ของร่างกาย การเปลี่ยนแปลงบางอย่างในเลือดแม้เพียงเล็กน้อย เช่นความเป็นกรดของเลือด จะทำให้ธาตุหินปูนละลายออกมาจากกระดูกเข้าไปอยู่ในเลือดและบางส่วนก็ถูกขับถ่ายออกไปทางปัสสาวะ การเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น เช่น การเปลี่ยนไปในทางด่าง ทำให้เกิดผลตรงกันข้าม ธาตุหินปูนในเลือดกลายเป็นตะกอนจับตามช่องระหว่างเส้นใยโครงของกระดูก การเปลี่ยนแปลงอย่างแรกทำให้เลือดมีธาตุปูนมากขึ้น อย่างหลังทำให้เลือดมีธาตุปูนน้อยลง วิทยาศาสตร์พบว่าปริมาณของธาตุปูนในเลือดขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่

ตลอดเวลา ซึ่งหมายความว่ากระดูกมีการเปลี่ยนแปลงไปตามนั้นด้วย กล่าวคือมีการสลายบ้าง มีการสร้างขึ้นใหม่บ้างกลับกันไปกลับกันมา

เท่าที่ได้อ้างตัวอย่างมาเพียงเล็กน้อยก็เพื่อให้เห็นว่าแม้ในคนปกติส่วนต่าง ๆ ของร่างกายก็มิได้อยู่นิ่ง แต่มีการเปลี่ยนแปลงไปมาและเสมอ ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเรามีการสลายมีการสร้างอยู่เรื่อย ๆ ร่างกายเปรียบได้กับนาฬิกาที่ประณีต มีตัวจักรประกอบกันจำนวนมากมาย ตัวจักรแต่ละตัวมีหน้าที่สำคัญจำเพาะอย่างในการทำงาน ถ้าตัวจักรตัวใดตัวหนึ่ง เกิดการบกพร่องขึ้นก็ย่อมทำให้ตัวจักรอื่น ๆ พลอยทำหน้าที่บกพร่องตามไปด้วย ถ้าความบกพร่องนี้มีมาก นาฬิกาก็อาจจะหยุดเดิน

ร่างกายเราก็เช่นเดียวกัน อวัยวะหลายอย่างช่วยกันทำงานแต่ละอย่างมีหน้าที่จำเพาะและมีการควบคุมเกี่ยวโยงกันไปมาทั่วร่างกายกลไกที่ควบคุมการทำงานของอวัยวะเหล่านี้ ล้วนแต่ประณีตอย่างยิ่งถ้าภาวะแวดล้อมหรือสิ่งแปลกที่เข้าไปทำให้เกิดความพิการขึ้นในส่วนใดส่วนหนึ่ง ก็ทำให้ส่วนอื่น ๆ พลอยพิการไปด้วยไม่มากก็น้อย การที่ร่างกายทำงานอยู่ได้เป็นปกติและเรามีชีวิตอยู่ได้นั้น จึงเป็นเรื่องที่น่าพิศวงอย่างยิ่ง เรามักได้ยินคนพูดกันบ่อย ๆ ว่าคนนั้นคนนี้ช่างตายง่ายเสียเหลือเกิน ที่จริงนั้นควรจะพูดตรงกันข้าม ควรจะพูดว่าคนเรานี้ช่างตายยากเสียเหลือเกิน ทั้งนี้เพราะว่า เหตุที่จะทำให้ตายนั้นมีมากมาย แม้มีการบกพร่องอะไรเพียงเล็กน้อยในร่างกาย ก็อาจจะทำให้การดำเนินชีวิตหยุดชะงักได้

แต่การที่เรายังมีชีวิตอยู่ทุกวันนี้ ก็เนื่องจากการที่ร่างกายมีกลไกคอยแก้ความพิกลพิการเหล่านี้อยู่อย่างละเอียดลออ กลไกเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งซึ่งอ่อนไหว ถ้าถูกกระทบกระเทือนรุนแรงก็จะเสียการเสียงานไปได้ การทรงชีวิตของเราจึงเปรียบเหมือนกับการทรงตัวอยู่บนยอดใบหญ้า ไม่ทราบว่าใบหญ้านั้นจะพับงอลงไปเมื่อใด

เพราะฉะนั้น ทุก ๆ คนจึงควรยึดมั่นและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระบรมศาสดา ซึ่งทรงเป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งลึกลับของชีวิตมนุษย์และสัตว์ และได้ทรงแสดงสัจธรรมที่ถูกต้องแท้จริงและเป็นจริงอยู่เสมอ ไม่รู้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ไม่มีเก่าพ้นสมัย ไม่มีล้าสมัย เมื่อเราสำนึกในความไม่เที่ยงแท้ของสังขาร ดังได้พยายามที่จะแสดงให้เห็นโดยการบรรยายนี้แล้ว ก็เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะยึดภาษิตซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงประทานไว้เป็นปัจฉิมวาทะว่า "อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ" แปลความว่า "จงไม่ประมาทในการที่จะยังกิจทั้งปวง ทั้งส่วนตนทั้งส่วนท่านให้สำเร็จลุล่วง" ความไม่ประมาทนี้จักสอนเราให้เตรียมตัวไว้ด้วยกรรมอันดีทั้งมวล เพื่อจักสามารถผจญกับขณะสุดท้ายของชีวิตได้โดยไม่มีความประหวั่นพรั่นพรึงใด ๆ.

....

ทุกขสัจจ์ในแง่ของสรีรวิทยา

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย ทรงเป็นพระสัพพัญญูรู้ละเอียดในทุก ๆ สิ่ง ทรงสั่งสอนล้วนแต่ความสัจจริงซึ่งเป็นอยู่ชั่วนิรันดร์ ไม่แปรเปลี่ยนและไม่มีผู้ใดคัดค้านได้ รากฐานแห่งคำสอนของพระองค์คืออริยสัจจ์ ได้แก่ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความพ้นทุกข์และทางนำไปสู่ความพ้นทุกข์ ทรงมุ่งสอนให้คนเห็นทุกข์และให้พยายามปลดเปลื้องคนออกจากทุกข์ คนส่วนมากซึ่งยังมัวเมาเพลิดเพลินอยู่ในสิ่งที่ล่อลวงให้เห็นว่าสุข ไม่อาจจะเห็นตามไปได้ว่าชีวิตนี้เป็นทุกข์ "ทุกข์นั้นแล ย่อมเกิดขึ้น ทุกข์ย่อมตั้งอยู่ด้วย ย่อมเสื่อมสิ้นไปด้วย นอกจากทุกข์ หาอะไรเกิดมิได้ นอกจากทุกข์หาอะไรดับมิได้" แท้ที่จริงนั้น ไม่มีใครเลยที่จะไม่มีทุกข์ ทุกคนล้อมรอบไปด้วยเหตุทุกข์และถูกรุมอยู่ตลอดเวลา เว้นแต่ว่าส่วนมากหลงผิดไปและมัวเมาด้วยเครื่องพราง จนไม่รู้หรือไม่อาจสังเกตได้ว่าภาวะนั้น ๆ เป็นทุกข์

ในพระบาลี แยกทุกข์แห่งสังขารออกเป็น ๑๐ หมวด คือ

(๑) **สภาวทุกข์** ทุกข์ประจำสังขาร คือความเกิด ความแก่ ความตาย

(๒) **ปกิณณกทุกข์หรือทุกข์จร** คือความเศร้าโศกเสียใจและความคับแค้นใจเนื่องด้วยเหตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว

(๓) **นิพัทธทุกข์** ทุกข์เนืองนิตย์ ได้แก่ทุกข์ที่เกิดจากความหนาว ความร้อน หิวกระหาย ปวดอุจาระ ปวดปัสสาวะ

(๔) **พยาธิทุกข์** คือทุกข์ที่ เกิดจากโรค

(๕) **สันตาปทุกข์** ทุกข์ร้อน ได้แก่ความกระวนกระวายใจ เนื่องจากกิเลส มี โลภ โกรธ หลง เป็นต้น

(๖) **วิปากทุกข์** ทุกข์อันเกิดจากผลกรรม ได้แก่ความร้อนใจและการต้องรับโทษแห่งกรรมของตนเองเป็นต้น

(๗) **สหคตทุกข์** ทุกข์ที่ไปกันกับสุข ได้แก่ ทุกข์ที่เกิดเมื่อได้ลาภแล้วเสื่อมลาภ ได้ยศแล้วเสื่อมยศเป็นต้น

(๘) **อาหารปริเยฏฐิทุกข์** อาชีวทุกข์ ได้ แก่ทุกข์ในการทำมาหากิน

(๙) **วิวาทมูลกทุกข์** ทุกข์ที่มีการวิวาทเป็นมูล ได้แก่ความหวั่นหวาด ความกลัวแพ้ เป็นต้น

(๑๐) **ทุกขขันธ์** ทุกข์รวบยอด ได้แก่ทุกข์อันกี่ยวเนื่องด้วยปัญจขันธ์

เห็นได้โดยง่ายว่า สภาวะทุกข์ และ นิพัทธทุกข์ สองหมวดนี้เป็นทุกข์ที่มีอยู่แก่ทุกคนในทุกเวลา แม้ว่าคนโดยมากเป็นทุกข์ในเรื่องแก่และเรื่องตาย แต่มีน้อยคนที่จะสำนึกว่าความร้อนและความหนาว หิวกระหายหรือการปวดอุจาระปัสสาวะเป็นความทุกข์ ทั้งนี้ก็เพราะเห็นเป็นเรื่องธรรมดา และโดยปกติไมค่อยเดือดร้อนมาก แต่ในภาวะผิดปกติ เหตุเหล่านั้นก็อาจก่อความทุกข์ได้อย่างหนัก แม้กระทั่งทำให้ตาย จึงเป็นเหตุที่สำคัญไม่น้อยทว่าเหตุในหมวดอื่น ๆ และเหตุที่มนุษย์ไม่อาจบังคับหรือแม้หลีกเลี่ยงได้ เพราะย่อมเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เป็นกฎตายตัว

การเกิดเป็นทุกข์ คำว่า "เกิด" ในที่นี้อาจจะหมายความถึง "การเข้าสู่ภพ" หรือการคลอดก็ได้ เมื่อหมายถึงการเข้าสู่ภพ ก็ต้องเห็นว่าเป็นทุกข์ เพราะการเริ่มเข้าสู่ยุคแห่งทุกข์ต่าง ๆ และตรงกันข้ามกับ "การไม่เกิด" ซึ่งเป็นทางหมดทุกข์ เมื่อหมายถึงการคลอด ก็ไม่มีปัญหาเลยว่าทำไมจึงเป็นทุกข์

ในระหว่างที่เจริญอยู่ในครรภ์มารดานั้นเด็กก็มีความสบายพอสมควร เช่นไม่ต้องหายใจ ไม่ต้องกลืนกินอาหาร ไม่ต้องถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ เพราะได้รับแก๊สออกซิเจนและอาหารที่ย่อยสำเร็จแล้วผ่านเข้ามาทางรก ขับถ่ายคาร์บอนไดออกไซด์และปฏิกูลบางอย่างกลับออกไปทางนั้น ทั้งตัวก็ลอยอยู่อย่างสบายในถุงน้ำคร่ำ ไม่ได้รับการกระทบกระเทือนใด ๆ

ครั้นถึงวาระที่จะคลอด ก็เริ่มมีความเดือดร้อนต่าง ๆ มีการเอาหัวลง และเลื่อนเข้าไปสู่อุ้งเชิงกรานเป็นการเตรียมพร้อม เมื่อมารดาเริ่มเจ็บท้อง มดลูกก็เริ่มหดบีบรัดลงบนตัวของเด็กโดยรอบ และดันให้ศีรษะเข้าไปสู่คอมดลูก ซึ่งตามปกติมีช่องแคบกว่าศีรษะเด็กหลายเท่า แต่ในขณะคลอดมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ทำให้เนื้อของส่วนนี้ยืดออกได้มากมาย พร้อมกับเยื่อพังผืดที่ยึดโครงของกระดูกเชิงกรานก็หย่อนยานได้เกินธรรมดา

การหดตัวอย่างแรงของผนังมดลูกทั้งดันและคลึงให้ศีรษะของเด็ก (ซึ่งกระดูกยังติดกันไม่สนิท) เล็กลงโดยยืดยาวออกไป จนกระทั่งลอดผ่านคอมดลูกออกไปได้ แต่แล้วก็ต้องเถลือกไถลผ่านช่องคลอดต่อไปอีก โดยช่องคลอดจะต้องถูกดันให้ขยายตัวออกไปไม่น้อยกว่าสามสี่เท่า การดันและบีบเค้นที่เด็กต้องได้รับก่อนที่จะเคลื่อนลงมาถึงปากทางอาจกินเวลาหลายชั่วโมงหรือแม้นับวัน

เด็กบางคนตายเสียแต่ในระยะนี้เอง เพราะสมองถูกกดหรือเพราะอุบัติเหตุอื่น ๆ เมื่อศีรษะลงมาจนสุดช่องคลอดแล้วก็ยังจะต้องผ่านประตูสุดท้ายคือปากช่องคลอดซึ่งจะต้องถูกดันให้ขยายออกไปจนกว้างพอที่ศีรษะจะผ่านได้ ตอนนี้ก็เป็นตอนที่เสี่ยงภัยมากอีกตอนหนึ่ง

เมื่อคลอดพ้นครรโภทรออกมาแล้ว ก็เริ่มมีทุกข์อื่นต่อไป คือ ทุกข์ของการหิว การกระหาย ความร้อน ความหนาว และการขับถ่าย

ที่บรรยายมานี้เป็นการคลอดโดยปกติ ในรายที่ผิดปกติย่อมมีทั้งทุกข์และภัยมากกว่านี้อีกหลายเท่า เด็กบางคนต้องตายเสียก่อนได้ลืมตาดูโลก เพราะอุบัติเหตุในระหว่างคลอด บางคนต้องถูกฆ่าให้ตายเสียด้วยการเจาะสมองหรือแม้ตัดคอตัดแขนเพื่อรักษาชีวิตของแม่เอาไว้ ดังนั้น "การเกิดเป็นทุกข์" นี้จึงเป็นความจริงแท้

ทุกข์ประการแรกที่เด็กเกิดใหม่ได้รับ ก็คือทุกข์ที่ต้องหายใจ และทราบกันทุกคนว่าเราต้องหายใจไปจนตลอดชีวิต ธรรมชาติมีกลไกบังคับเรื่องนี้ไว้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การหายใจเกิดขึ้นโดยการหดตัวของกล้ามเนื้อที่เรียกว่า "กล้ามเนื้อของการหายใจ" ที่ทำหน้าที่เป็นประจำได้แก่กล้ามเนื้อกระบังลมและกล้ามเนื้อระหว่างซี่โครง การหดตัวทำให้ทรวงอกขยายโตขึ้น ความดันภายในปอดลดลง อากาศภายนอกจึงดันเข้าไปในปอด เป็นการหายใจเข้า เมื่อหยุดหายใจเข้า กล้ามเนื้อที่กล่าวแล้วเลิกหดตัว ทรวงอกหดเล็กลงเพราะความยืดหยุ่นของผนัง บีบอากาศออกจากปอด เป็นการหายใจออก แล้วกล้ามเนื้อของการหายใจก็หดตัว ทำให้หายใจเข้าใหม่ เวียนไปเช่นนี้ตลอดเวลา

การที่กล้ามเนื้อของการหายใจหดตัว ก็เพราะได้รับพลังประสาท หรือคำสั่งจากเซลล์ประสาทในส่วนท้ายของสมอง (เมดัลลา โอบลองกาตา) ซึ่งรวมกันเป็นกลุ่มเรียกว่า "ศูนย์หายใจ" ศูนย์นี้บังคับกล้ามเนื้อของการหายใจให้ทำงานเป็นจังหวะเรื่อยไปตามความต้องการของร่างกาย โดยมีการติดต่อทั้งทางประสาทและทางเคมีกับส่วนอื่นๆ ของสมองและร่างกาย เราจึงหายใจมากขึ้นเมื่อทำงานหนัก หรือหายใจน้อยลงเมื่อพักผ่อน ทั้งนี้โดยอัตโนมัติ ไม่ต้องไปนั่งคิดว่าตอนนี้จะต้องหายใจมาก ตอนนี้จะต้องหายใจน้อย

สังเกตว่าเราอาจจะบังคับการหายใจให้ช้าหรือให้เร็วหรือแม้กลั้นหายใจก็ได้ แต่ได้ชั่วระยะ ไม่ได้ตลอดไป เรามิอาจจะกลั้นใจตายได้ เพราะเมื่อกลั้นไปถึงระยะหนึ่ง ศูนย์หายใจก็จะหนีออกจากการบังคับของจิตใจ และทำงานต่อไปโดยอิสระ สิ่งสำคัญที่ทำให้ศูนย์หายใจทำเช่นนี้ และทำงานเป็นจังหวะตามปกติคือแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ ที่มีอยู่ในเลือดและเป็นตัวกระตุ้นให้ศูนย์หายใจสั่งกล้ามเนื้อหายใจให้ทำงาน เวลากลั้นหายใจ แก๊สนี้ (ซึ่งมีเกิดขึ้นในร่างกายตลอดเวลา) สะสมเพิ่มขึ้นเป็นลำดับในเลือด และกระตุ้นศูนย์หายใจมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งศูนย์นั้นต้องเอาชนะการห้ามของจิตใจไปจนได้

เด็กที่อยู่ในครรภ์มารดาไม่ต้องหายใจดังกล่าวแล้วในตอนต้น แต่พอคลอด รกหลุดออกจากผนังมดลูก ออกซิเจนที่เคยได้รับก็หยุด คาร์บอนไดออกไซด์ที่เคยผ่านออกไปทางรกก็ผ่านไม่ได้ จึงคงอยู่ในเลือดและทำการกระตุ้นศูนย์หายใจแรงขึ้น ๆ จนกระทั่งศูนย์นั้นเริ่มทำงาน เด็กก็เริ่มหายใจ

ตามข้อเท็จจริงว่าศูนย์หายใจทำให้หายใจเข้า การหายใจครั้งแรกของคนเรา (อัสสาสะ) จึงเป็นการหายใจเข้า เมื่อเริ่มหายใจแล้วก็หายใจเรื่อยไป เพราะคาร์บอนไดออกไซด์เกิดขึ้นในร่างกายตลอดเวลา เราจึงถูกบังคับโดยธรรมชาติให้ต้องหายใจอยู่ตลอดเวลาเหมือนกัน หนีอย่างไรก็ไม่พ้น นับเป็นทุกข์ประจำที่สำคัญอย่างหนึ่ง ทุกข์นี้จะเห็นได้ชัดเจนในเวลาที่ผิดปกติบางอย่าง เช่นหอบหืด ในเวลาเช่นนั้นจะเข้าใจได้ดีทีเดียวว่าเหตุไรท่านจึงนับว่า "การหายใจเป็นทุกข์"

พอคลอดออกมา เด็กก็รู้จักดื่มนมแล้ว เป็นการยากที่จะบอกว่า เด็กมีความหิวหรือความกระหายก่อนกัน แต่ถ้าคิดตามเหตุผล ก็น่าจะลงความเห็นว่าความกระหายคงจะเกิดขึ้นก่อน ความหิวเกิดเมื่อต้องการอาหาร ระหว่างอยู่ในครรภ์เด็กได้รับอาหารเพียงพอ และคงจะมีสำรองอยู่บ้าง เมื่อคลอดออกมาใหม่ ๆ จึงไม่น่าจะหิว ในอีกทางหนึ่ง เด็กเกิดใหม่มีความต้องการน้ำมาก เพราะร่างกายจะต้อง "พอง" ขึ้น เนื่องด้วยภายหลังคลอด ร่างกายของเด็กต้องรับความกด (หรือบีบรัด) น้อยกว่าขณะอยู่ในครรภ์ ชาวบ้านมักกล่าวว่าเด็กเกิดใหม่นั้น "พองลม" เพราะตัวโตขึ้นอย่างรวดเร็วภายหลังคลอด แต่ที่จริงร่างกายจะ "พอง" ได้นั้นต้องอาศัยน้ำ เพราะฉะนั้นน่าจะลงความเห็นว่าเด็กเกิดใหม่คงจะมีความกระหายก่อนมีความหิว เพราะต้องการน้ำมาก

ตามหลักสรีรวิทยาความหิวกับความกระหายเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อนมาก ความกระหายเกิดขึ้นเมื่อร่างกายขาดน้ำ ไม่ว่าจะด้วยเหตุใด อาจเป็นเพราะอดน้ำ เพราะกินอาหารรสจัด หรือเพราะเหตุอื่น ตามธรรมดาปากแห้ง และคอแห้งมักเป็นเหตุให้รู้สึกกระหายน้ำ

นักวิทยาศาสตร์พบว่ามีศูนย์ประสาทอยู่โดยเฉพาะที่ทำให้เกิดอาการนี้ อยู่ในส่วนกลางของสมองที่เรียกว่า "ฮัยโปธาลามัส" ถ้ากระตุ้นส่วนนี้โดยวิธีที่เหมาะ จะทำให้สัตว์ทดลองดื่มน้ำในปริมาณมาก จึงเข้าใจกันว่า ตรงนั้นเป็นที่ตั้งของ "ศูนย์กระหายน้ำ"

ในบริเวณใกล้กันนั้นเอง ยังมีศูนย์ประสาทเกี่ยวกับความหิวอยู่อีก แต่มีวิธีทำงานต่างจากศูนย์กระหายน้ำ กล่าวคือถ้าถูกกระตุ้น ทำให้เบื่ออาหาร หรือหยุดกินอาหาร แต่ถ้าถูกทำลาย กลับทำให้กินอาหารมาก เชื่อกันว่าศูนย์นี้เป็น "ศูนย์อิ่ม" เมื่อถูกกระตุ้นจึงทำให้หายหิว

เข้าใจว่ามันทำหน้าที่กดหรือเหนี่ยวรั้งศูนย์ประสาทอีกศูนย์หนึ่งอยู่ใกล้ ๆ กัน ซึ่งทำให้สัตว์กินอาหารเมื่อถูกกระตุ้น เรียกกันว่า "ศูนย์กิน" ตามธรรมดาเมื่อกระเพาะอาหารเต็ม "ศูนย์อิ่ม" ถูกกระตุ้นก็กด "ศูนย์กิน" สัตว์จึงหยุดกินอาหาร พอกระเพาะอาหารว่าง มันเริ่มทำการบีบตัว ทำให้ "ศูนย์อิ่ม" ถูกกดหรือเหนี่ยวรั้ง "ศูนย์กิน" จึงเริ่มทำงาน

ความรู้สึกหิวเป็นคนละอย่างกับ "ความอยากกิน" บางทีไม่หิวแล้ว แต่ยังอยาก บางทีหิวแต่ไม่อยาก เข้าใจว่าความอยากเป็นผลของเหตุหลายอย่างร่วมกัน

สำหรับศูนย์ประสาททั้งสามอย่างที่กล่าวแล้วนี้ ทำงานโดยเสรี ไม่ขึ้นกับความคิดนึก ถ้ามีเหตุ ก็เริ่มทำงาน ถ้าหมดเหตุ ก็หยุดทำงานความหิวหรือกระหายเพียงเล็กน้อยชวนให้ใจหงุดหงิดหรือปั่นป่วน ถ้าหิวมาก กระหายมาก ก็เป็นทุกข์หนัก ถึงแม้ว่าผู้ที่ฝึกหัดดีแล้วอาจข่มความเดือดร้อนเช่นนี้ได้ แต่ก็เป็นการชั่วคราว ในที่สุดจะต้องยอมแพ้โดยกินหรือดื่มเพื่อให้สิ้นเหตุ

ส่วนคนทั่วไปนั้นเมื่อหิวหรือกระหายก็ดับเสียด้วยการกินหรือดื่ม ทำให้ไม่ค่อยรู้สึกว่าเป็นทุกข์ แต่ถ้าเมื่อใดไม่อาจจะสนองความเรียกร้องได้ เมื่อนั้นจึงได้สำนึกว่าทั้งสองอย่างนี้ก็เป็นทุกข์หนักหรือแม้หนักที่สุดได้เหมือนกัน

ความร้อนและหนาวของอากาศรอบตัวเราทำให้เกิดผลแก่ร่างกายสองอย่าง คือที่เรารู้สึก กับที่เราไม่รู้สึก ความรู้สึกเกิดจากการกระตุ้นปลายประสาทรับความร้อนและความเย็นซึ่งมีอยู่ในผิวหนังทั่วร่างกาย ทำให้มีพลังประสาทแล่นขึ้นไปตามไขสันหลังจนถึงเปลือกสมองใหญ่ในส่วนรับการกระตุ้นเกิดความรู้สึกร้อนหรือเย็นขึ้น แล้วแต่ว่าปลายประสาทชนิดใดถูกกระตุ้น

ความรู้สึกนี้ก็เป็นไปทำนองเดียวกับความรู้สึกหิวหรือกระหาย คือบางคนอาจจะระงับหรือผ่อนคลายความกระวนกระวายที่เกิดจากการกระตุ้นดังกล่าวนี้ได้ แต่ก็เช่นเดียวกันกับในเรื่องก่อน คือมีขอบเขตจำกัด ถ้าหากร้อนหรือเย็นจัดมาก ก็ไม่อาจระงับ เพราะความร้อนอาจทำให้พองไหม้หรือความเย็นทำให้หนาวชาจนกระทั่งถึงตาย ลงท้ายการกระตุ้นของธรรมชาติย่อมเอาชนะจนได้ แต่จะเป็นผู้มีอำนาจจิตหรือไม่มีก็ตาม การกระทบกับความร้อนและความเย็นย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในร่างกายชนิดที่เราไม่รู้สึกอีกด้วย ส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับหลอดเลือดและการไหลเวียนของเลือด

กล่าวโดยสรุป ความร้อนทำให้หลอดเลือดของผิวหนังขยายตัว ส่วนความเย็นในขั้นแรกทำให้หลอดเลือดบีบตัวแล้วในตอนหลังกลับขยาย ทั้งสองอย่างทำให้หัวใจและอวัยวะอื่นบางอย่างทำงานมากขึ้น เป็นปฏิกิริยาของร่างกาย ที่พยายามจะรักษาอุณหภูมิของร่างกายให้อยู่คงที่ โดยเฉพาะความร้อน อาจทำให้เกิดการหลั่งเหงื่อ ซึ่งเป็นกลไกเพื่อรักษาอุณหภูมิเหมือนกัน ทั้งหมดนี้เป็นไปตามกฎธรรมชาติและคนธรรมดาไม่อาจหลบเลี่ยงได้ ความร้อนความเย็นจึงทำให้เกิดความไม่สะดวกและไม่สบาย นับเนื่องเป็นทุกข์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และมีอยู่เป็นนิตย์

ความปวดอุจาระและปัสสาวะเป็นทุกข์อีกสองอย่างที่ทุกคนต้องประสบอยู่เสมอ แม้ในภาวะปกติบางครั้งก็อาจจะทนได้ยาก ยิ่งในภาวะที่ผิดปกติ เช่นเป็นบิดหรือเป็นนิ่ว ทุกข์ทั้งสองนี้ก็อาจถึงขั้นปวดร้าวแทบจะทำให้ขาดใจตายลงไปได้ ความปวดทั้งสองอย่างเกิดขึ้นจากการที่ผนังอวัยวะถูกดันจากข้างใน ความรู้สึกปวดปัสสาวะเกิดขึ้นเมื่อมีปัสสาวะไหลจากไตเข้าไปรวมอยู่ในกระเพาะเบามากพอที่จะทำให้ผนังตึง

ผนังจะต้องตึงเพียงใดจึงจะเกิดความรู้สึกปวดขึ้นนั้นเป็นเรื่องแตกต่างไปตามบุคคลและความเคยชิน บางคนพอมีปัสสาวะเพียงเล็กน้อยก็ปวดและต้องรีบไปถ่ายแล้ว บางคนอาจกลั้นไว้ได้มากกว่าหลายเท่า คนที่เป็น "โรคเส้นประสาท" มักปวดปัสสาวะง่ายและต้องถ่ายบ่อย คนที่กระเพาะปัสสาวะอักเสบก็เช่นเดียวกัน เพราะการอักเสบรบกวน ทำให้ปฏิกิริยาไวขึ้น คนที่กลั้นปัสสาวะไว้นานมาก ๆ ในที่สุดก็จะกลั้นไม่อยู่ จนเกิดปัสสาวะราด

ทั้งนี้เนื่องด้วยการบีบตัวของกระเพาะปัสสาวะมีระบบประสาทเสรีควบคุม ไม่อยู่ในอำนาจของจิตใจ เมื่อผนังกระเพาะตึง ประสาทเสรีก็สั่งให้ทำการบีบ ทำให้เกิดความรู้สึก "ปวด" ตอนนี้เป็นเรื่องนอกเหนือจิตใจ จิตใจควบคุมแต่การหดตัวของ "กล้ามเนื้อหูรูด" ซึ่งปิดเปิดกระเพาะปัสสาวะ เราอาจบีบกล้ามเนื้อหูรูดให้ปิดเพื่อกลั้นปัสสาวะ หรือคลายกล้ามเนื้อนั้นเพื่อให้ปัสสาวะไหลออกได้ตามต้องการ หมายความว่าเราบังคับได้แต่ปลายเหตุเท่านั้น เพราะต้นเหตุคือการบีบคั้นของกระเพาะปัสสาวะนั้นเราบังคับไม่ได้

นอกจากนั้นแม้กล้ามเนื้อหูรูดก็อยู่ในบังคับของจิตใจเพียงบางส่วน เพราะฉะนั้นบางคราวในเวลามีความตื่นเต้น เราอยากถ่ายปัสสาวะก็ถ่ายไม่ออก หรือในเวลาตกใจมาก ๆ ก็อาจถ่ายปัสสาวะออกมาโดยกลั้นไม่อยู่ก็มี

การปวดอุจจาระและถ่ายอุจจาระก็มีกลไกทำนองเดียวกันนี้ ในคนธรรมดาความรู้สึกปวดอุจจาระเกิดขึ้นเมื่อมีกากอาหาร ("อาหารเก่า") เคลื่อนเข้าไปสู่ลำไส้ใหญ่ส่วนคดเคี้ยวซึ่งอยู่เหนือขึ้นไปจากส้วงทวารหนัก ทำให้มีการบีบตัวของส่วนนั้น การบีบตัวนี้อยู่ในความควบคุมของระบบประสาทเสรี ถ้าเรายังไม่อยากถ่าย เราก็อาจกลั้นเอาไว้ก่อนได้ โดยบีบกล้ามเนื้อหูรูด (ซึ่งมีสองชั้น) ทำนองเดียวกับกลั้นปัสสาวะ แต่การกลั้นนี้ก็อยู่ในบังคับของจิตใจเพียงบางส่วนหรือบางระยะ เมื่อการกระตุ้นจากส้วงทวารหนักมีมากขึ้น ๆ ในที่สุดระบบประสาทเสรีก็จะเอาชนะการห้ามของจิตใจและสั่งหูรูดเปิดให้อุจจาระออกไปได้

การปวดปัสสาวะและอุจจาระและการถ่ายปัสสาวะและอุจจาระจึงเป็นเรื่องที่เราต้องทน แต่ก็ทนอยู่ไม่ได้ คือเป็นทุกข์

ทุกข์อีกอย่างหนึ่งที่ทุกคนหนีไม่พ้นก็คือทุกข์แห่งความชรา ในพระคัมภีร์ท่านแจงชราทุกข์ไว้เจ็ดประการ คือผิวพรรณไม่งาม กำลังกายทราม ร่างกายทรุดโทรม การเคลื่อนไหวงกงัน ฟันหัก นัยน์ตาฝ้าฟาง และหูเชือนหรือหูตึง มีสุภาษิตกล่าวว่า "ความแก่เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิ" ซึ่งเป็นการถูกต้อง

ร่างกายประกอบด้วยหน่วยเล็ก ๆ ที่เรียกว่า "เซลล์" (ตรงกับกลละ) ร่างกายแก่ก็เพราะเซลล์ทั้งหลายแก่ การปฏิสนธิก็คือ "เซลล์ไข่" ของแม่รวมกับ "เซลล์เชื้อ" ของพ่อ กลายเป็นเซลล์ลูก เซลล์ลูกนี้แก่ขึ้นแล้วก็แยกออกเป็นสองเซลล์ สองเซลล์นี้แก่ขึ้นแล้วก็แยกต่อไปอีกเรื่อย ๆ หนึ่ง

เซลล์กลายเป็นสองเซลล์ทุกครั้ง จากกลุ่มเซลล์กลายเป็นก้อนเซลล์ซึ่งโตขึ้น ๆ ขึ้นกลายเป็นร่างกาย ประกอบด้วยเซลล์หลายชนิดซึ่งต่างก็มีลักษณะจำเพาะ เช่นเซลล์กระดูกทำหน้าที่สร้างกระดูก เซลล์กล้ามเนื้อทำหน้าที่หดตัว เซลล์ค่อมทำหน้าที่หลั่งน้ำหลั่ง ฯลฯ

เซลล์แต่ละประเภทต่างก็แก่และตายไป แล้วก็มีเซลล์ใหม่เกิดขึ้นมาแทน (โปรดอ่านเรื่อง "อนิจจัง ตามความรู้ทางวิทยาศาสตร์") เรายังไม่มีวิธีที่จะพิสูจน์ว่า เซลล์ที่เกิดขึ้นมาแทนที่เซลล์เก่านั้นมี ลักษณะเหมือนกับเซลล์เดิมทุก ๆ อย่าง หรือมีอะไรด้อยลงไป แต่เรารู้ว่าเมื่ออายุก้าวไปถึงขีดหนึ่ง เซลล์ที่เกิดขึ้นมาทีหลังนั้นมีลักษณะบางอย่างตกต่ำลงไปและตกต่ำลงไปโดยลำดับ ในที่สุดร่างกาย โดยส่วนรวมจึงแสดงลักษณะและอาการของชราภาพให้เห็น

แท้ที่จริงนั้นลักษณะและอาการเหล่านี้เริ่มแสดงตัวในระยะต่าง ๆ กันและก่อนหน้าที่จะเห็นว่า ร่างกายแก่ แต่เราสังเกตได้ชัดเจนเฉพาะบางอย่าง ยกตัวอย่างเช่นอัตราการเติบโตของร่างกายเริ่ม ลดน้อยลงตั้งแต่อายุหกเจ็ดขวบ ถึงแม้ว่าการเพิ่มความสูงของร่างกายยังดำเนินต่อไปอีกจนอายุ ยี่สิบปีหรือกว่านั้นเล็กน้อย สมรรถภาพทางกายที่อาจเพิ่มพูนขึ้นได้ด้วยการฝึกซ้อม จะขึ้นถึงระดับ สูงสุดในประมาณอายุยี่สิบห้าปี หลังจากนั้นไปความสูงอาจเพิ่มพูนได้ก็ลดน้อยลงเป็นลำดับ ทั้งสอง อย่างที่กล่าวนี้อาจถือได้ว่า เป็นอาการแสดงของความแก่ ในแง่ของการเติบโตและในแง่ของการ เพิ่มสมรรถภาพ

ในปัจจุบันนี้ยังไม่สามารถชี่ลงไปอย่างแน่ชัดว่าอะไรเป็นเหตุของความแก่ รู้แต่ว่าเซลล์มีการเสื่อม เกิดขึ้น และการเสื่อมของเซลล์ต่าง ๆ นำมาซึ่งลักษณาการของความแก่

ในทีนี้จะกล่าวโดยสรุปถึงการเปลี่ยนแปลงสำคัญ ๆ ทางกายและทางสรีรวิทยาที่เกิดขึ้นเมื่อคน เปลี่ยนจากหนุ่มเป็นแก่

ข้อแรกคือเนื้อชนิดต่าง ๆ มีน้ำเป็นองค์ประกอบน้อยลงไป ทำให้ส่วนนั้น ๆ มีลักษณะแห้ง เหี่ยวและ กระด้าง ข้อนี้เห็นชัดที่ผิวหนัง

ข้อที่สอง สารประเภทอินทรีย์ในอวัยวะบางอย่างลดน้อยลงไป สารประเภทอนินทรีย์เพิ่มมากขึ้น โดยเปรียบเทียบ ทำให้มีความยืดหยุ่นน้อยลงมีความเปราะมากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นเสมอ ๆ คือ ความมักง่ายของกระดูกในคนแก่

ข้อที่สาม เนื้อยึดเสริมที่ประกอบด้วยเส้นใยเหนียว มีเพิ่มมากขึ้นในอวัยวะต่าง ๆ ทำให้เนื้อแท้ของ อวัยวะนั้น ๆ มีน้อยลง และการทำงานมีสมรรถภาพต่ำลง การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นในอวัยวะ ภายในโดยทั่วไปในผู้ที่สูงอายุมาก ๆ

ข้อที่สี่ อวัยวะส่วนมากมีธาตุหินปูน (แคลเซียม) ไปเกาะ ทำให้กระด้างและยืดหยุ่นน้อย การทำงานผิดแผกไปจากปกติ ตัวอย่างที่ทราบกันโดยแพร่หลายคือสภาพหลอดเลือดแข็ง ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคคนแก่หลายอย่าง เช่นความดันเลือดสูง ไตพิการ ความคิดอ่านเชื่องช้ามึนซึม อาการหูตึงและหูหนวกในคนแก่ ส่วนมากเกิดจากหินปูนไปจับที่กระดูกเยื่อหูทำให้ติดกันแน่น จนถ่ายทอดคลื่นเสียงไม่ได้ดี อาการข้อตึงและเจ็บมักเกิดจากหินปูนไปเกาะหรือจับเป็นก้อนที่รอบ ๆ หรือภายในข้อ

ข้อที่ห้า การหล่อเลี้ยงอวัยวะต่าง ๆ ลดต่ำลงไป เป็นเหตุให้สมรรถภาพตกต่ำตามไปด้วย การหล่อเลี้ยงที่สำคัญกว่าอื่นคือเลือด ในคนแก่ ปริมาณเลือดที่ไหลผ่านอวัยวะมีน้อยลงและปริมาณออกซิเจนยิ่งน้อยมากลงไปอีก ปริมาณเลือดไหลผ่านลดลง เพราะเหตุหลายอย่าง ที่สำคัญคือหลอดเลือดมีรูเล็กลง เนื่องจากการตีบบ้าง จากการที่ผนังแข็งกระด้างบ้าง จากการหดเกร็งบ้าง ส่วนการที่การหล่อเลี้ยงด้วยออกซิเจนลดลงนั้น นอกจากเพราะเลือดไหลน้อยแล้ว ยังเกี่ยวกับการที่เลือดจางลงเพราะการสร้างเลือดเชื่องช้าและเพราะขาดอาหาร

กล่าวได้ว่าความบกพร่องในระบบไหลเวียนเลือดเป็นเหตุสำคัญที่สุดเหตุหนึ่งของความเสื่อมในคนแก่ นอกจากนี้ก็มีเหตุทางความบกพร่องอื่น ๆ เช่นการกินและการย่อยอาหาร การขับถ่าย การทำงานของต่อมไร้ท่อเป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงไปในทางไม่ดีเหล่านี้ เป็นเรื่องที่เราบังคับไม่ได้ เพราะเป็นไปตามหลักไตรลักษณ์ ผลของการเปลี่ยนแปลงคือทุกข์ต่าง ๆ ในวัยชรา ดังที่อ้างในตอนต้น และทำให้เกิดทุกข์ทางใจต่อไปอีก ดังที่มีผู้สรุปไว้ว่า ตัวเกลียดตนเอง คนอื่นรังเกียจ มีความเบื่อหน่ายสิ่งทั้งปวง และมีความลำบากใจในเรื่องทั้งหลาย ยิ่งแก่มาก ทุกข์เหล่านี้ก็ยิ่งมากขึ้น เว้นเสียแต่จะรู้ทันและปลงตกว่าทุกข์เหล่านี้เป็นเรื่องที่เป็นไปตามเหตุ ไม่ได้เกี่ยวอะไรกับตัวเราโดยตรง

ทุกข์สุดท้ายที่ทุกคนต้องเผชิญในภพนี้คือความตาย ทุกข์ในตอนนี้แยกได้เป็นทุกข์ใจและทุกข์กาย สำหรับคนส่วนมากทุกข์ใจเป็นผลของความห่วงหลังบวกกับความกลัว ความห่วงหลังได้แก่ห่วงทรัพย์สมบัติและห่วงครอบครัว ส่วนความกลัวนั้นเกิดจากการที่ไม่ทราบว่าตายแล้วจะเป็นอย่างไรต่อไป ถ้าแน่ใจว่าตายแล้วจะไปดี ความกลัวก็คงจะไม่มี คงจะเหลือแต่ความห่วงใย ถ้าตัดใจได้เสียอีกว่าทรัพย์สมบัติไม่ใช่เป็นของเรา และวงศาคณาญาติทั้งหลายย่อมเป็นไปตามกรรมของเขา ความห่วงก็คงจะหมดไปได้

ทีนี้ก็เหลือแต่ทุกข์กาย ผู้ที่ตายอย่างปัจจุบันคงจะมีทุกข์ในตอนนี้น้อยกว่าผู้ที่เจ็บเรื้อรัง เราถือกันว่าตายอย่างนั้นมีบุญ ก็น่าจะถูกต้อง บางคนตายช้า แต่ในตอนท้ายหมดความรู้สึกไปก่อน ก็คงจะไม่มีทุกข์มากนัก ผู้ที่มีทุกข์มากได้แก่ผู้ที่ค่อย ๆ ตาย และตายด้วยเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ เช่นมีความเจ็บปวดมีการหอบเหนื่อยเป็นต้น ในตอนท้ายก็คงจะเหมือน ๆ กันทุกคน คือสมองได้รับออกซิเจนเลี้ยงไม่พอ ทำให้หน้ามืด วาบหวิว ตามัวจนมืด หูดับ รู้สึกเพลียจนหมดแรง ในที่สุดหมดความรู้สึก

และผ่านพ้นไปจากภพนี้ สำหรับคนที่มีความกลัว ในตอนท้ายนี้ก็คงจะตกใจและได้รับทุกข์อย่างมาก เพราะรู้ว่ากำลังจะตาย ผู้ที่มีสติและระงับความกลัวได้คงจะเคลื่อนที่ไปอย่างสงบ และบางคนซึ่งเป็นโรคที่ทำให้เดือดร้อน อาจจะกลับรู้สึกว่าตอนตายนี้สบาย เพราะความเดือดร้อนที่มีอยู่นั้นหายหมดไป เนื่องจากสมองหยุดทำงาน

ต้องขอเรียนว่าที่เขียนนี้เขียนตามหลักวิชา เพราะผู้เขียนจำไม่ได้ว่าเมื่อตายครั้งก่อน ๆ นั้นมีความเป็นไปอย่างไรบ้าง

พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร วัดอุดมสมพร จังหวัดสกลนคร เวลาสอนกัมมัฏฐาน ท่านเน้นเสมอว่า ทุกคนจะต้องผ่านมหายุทธสงครามคือการตาย ท่านให้ฝึกตายเอาไว้ คือหัดทำสมาธิจนสามารถทำจิตแน่วแน่ได้ในยามวิกฤติต่าง ๆ อย่างคล่องแคล่ว เมื่อถึงคราวจะตายจะได้สามารถกุมสติ และสามารถตั้งความรู้ได้ว่าความตายเป็นเรื่องธรรมดา เป็นเพียงการเปลี่ยนภพ เหมือนกับการย้ายบ้าน ไม่มีอะไรน่ากลัว ที่หน้ากลัวคือภพต่อไปจะเป็นอย่างไร

ในข้อนี้ท่านก็ให้หลักไว้อีกว่า

"ไม่ต้องไปห่วงอนาคต ไม่ต้องไปห่วงอดีต ทำปัจจุบันให้ดีไว้ แล้วทุก ๆ อย่างก็ดีทั้งนั้น"

ถ้าทำได้ตามที่ท่านสอนนี้ แม้ความตายซึ่งทุก ๆ คนถือว่าเป็นทุกข์หนักที่สุด ก็ดูไม่ค่อยน่ากลัวเท่าไรนัก ถึงทุกข์อื่น ๆ ก็เหมือนกัน ถ้าเชื่อและปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศึกษาอบรมตนเองให้เห็นแจ้งถ่องแท้ว่า ทุกข์ก็เป็นแต่ทุกข์ มีเกิดก็ต้องมีดับ เกิดขึ้นก็เพราะมีเหตุ หมดเหตุก็ดับไป ไม่ได้ติดอยู่ที่เรา ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของเรา เช่นนี้เมื่อทุกข์เกิดขึ้นก็จะสามารถระงับ หรือบรรเทาได้ด้วยความรู้ทัน จิตใจไม่เดือดร้อนตามไปด้วย

พระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย ทรงสอนล้วนความจริงแท้และทรงชี้ทางปฏิบัติล้วนได้ผลแน่นอน พึงปฏิบัติตามโดยเต็มใจและเต็มกำลังเพื่อความหลุดพ้นแห่งตนเอง.

....

อนัตตา – พิจารณาที่กาย

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

พระพุทธศาสนามีลักษณะพิเศษหลายประการ เช่นความมีเหตุผล และความทนต่อการพิจารณาแยกแยะด้วยความรู้ ในสมัยที่ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ และการผันแปรของแนวความคิดไปในเชิงวิทยาศาสตร์ ได้ทำให้ศาสนาหลายศาสนาเกิดความปั่นป่วนในด้านเสถียรภาพ ศาสนาพุทธกลับได้รับความสนใจจากผู้มีความรู้สูงมากขึ้น และได้รับการยกย่องโดยแพร่หลายว่าเข้ากันได้อย่างดีกับวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ก็เพราะพระบรมศาสดาของเรานั้นทรงเป็นพระสัพพัญญู และคำสอนของพระองค์เป็นสัจจะความจริงแท้ จะขุดคุ้ยสักเท่าไรก็ไม่พบความบกพร่องโดยเนื้อแท้นั้น ไม่มีข้อใดจะขัดขวางกับความเจริญในทางวิทยาการทันสมัย

ผู้ที่มีความสงสัยในพุทธศาสนานั้น ส่วนมากเป็นเพราะไม่ได้พิจารณา หรือไม่สามารถจะพิจารณาข้อธรรมต่าง ๆ ให้ละเอียดลึกซึ้งลงไปจริง ๆ ยกตัวอย่างเช่น คำสอนเรื่อง "อนัตตา" ซึ่งคนส่วนมากย่อมไม่อาจจะเข้าใจได้ถ้าฟังแต่เพียงเผิน ๆ เพราะเนื้อความขัดกับความรู้สึกโดยธรรมดา แต่ถ้าพิจารณาให้รอบคอบโดยนัยแห่งเหตุผลที่ทรงแสดงไว้ก็คงจะรับได้ และถ้าหากนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์เข้ามาประกอบด้วย ก็จะยิ่งเห็นจริงและเข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น.

คำสอนเรื่อง "อนัตตา" ปรากฏในอนัตตลักขณสูตร ซึ่งทรงแสดงโปรดพระปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันใกล้เมืองพาราณสี ในพระสูตรนี้ทรงแสดงว่าขันธ์ห้าเป็นอนัตตา คือเป็นไปเพื่อความลำบาก เราไม่สามารถจะเลือกให้ได้ถูกใจ และไม่สามารถจะบังคับให้เป็นไปงามความต้องการ ทั้งยังไม่เที่ยงและเป็นทุกข์อีกด้วย เราจึงไม่ควรจะยึดว่าเป็นตัวตนของเราหรือเป็นของ ๆ เรา ควรจะเห็นว่าเป็นของน่าเบื่อหน่ายและควรตัดความกำหนัดยินดีในขันธ์ห้าเสีย จะได้บรรลุถึงความหลุดพ้น

เมื่อพระปัญจวัคคีย์ได้สดับพระธรรมเทศนานี้แล้ว จิตของท่านก็เลิกยึดมั่นในขันธ์ หมดความกำหนัดยินดี และได้บรรลุอรหัตผล นับว่าพระสูตรนี้มีอานิสงส์มากโดยแท้.

พิจารณาโดยเนื้อหา เห็นได้ว่า ทรงแสดงเหตุผลสำคัญสามประการ ที่เราไม่สมควรจะยึดถือขันธ์ห้าเป็นตัวตนหรือเป็นของของเรา คือ

ประการที่หนึ่ง เราไม่สามารถจะเลือกเอาตามความพอใจได้

ประการที่สอง เราไม่สามารถจะบังคับให้เป็นไปตามที่เราอยากให้เป็น และ

ประการที่สาม "เป็นไปเพื่ออาพาธ" ถ้าหากเป็นสิ่งอื่น ไม่ใช่ขันธ์ห้า "ของเราเอง" เราก็คงจะพอรับเหตุผลนี้ได้โดยไม่ยาก เช่นถ้าเรามีสุนัขอยู่ตัวหนึ่ง เข้ามาอาศัยอยู่กับเราโดยเราไม่ได้เสาะหา ซ้ำเมื่อมาอยู่กับเราแล้วยังดื้อด้านและขี้โรค ทำความลำบากต่าง ๆ นานา เช่นนี้ เราคงไม่ยอมรับว่าเป็นสุนัขของเราและคงจะรีบจัดการเอาไปปล่อยเสียในโอกาสแรกที่จะทำได้

แต่เมื่อเป็นเรื่องเกี่ยวกับ "ตัวของเราเอง" ก็เป็นการยากมากที่จะรับเหตุผลที่ทรงแสดงไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องถือว่า "รูป" กายนี้เป็นของเรามาแต่เกิด และเราก็ใช้ให้ทำการงานอะไรๆ ได้ แล้วไฉนจะว่าไม่ใช่ของเรา และเราบังคับไม่ได้

แท้จริงนั้น เราบังคับร่างกายของเราได้ ก็แต่เฉพาะในบางเรื่องเท่านั้น คือเรื่องการกระทำหรือประกอบ "กรรม" ต่าง ๆ ส่วนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เช่นการเติบโตและการแก่ไปตามวันเวลา เราไม่มีทางบังคับหรือขัดขวางได้เลย

พูดตามเหตุผลธรรมดา รูปกายที่เรามีมาตั้งแต่เกิด เราก็ไม่ได้เป็นผู้เลือก เราได้มาจากบิดามารดา แต่ท่านทั้งสองก็ไม่ได้เลือกให้เรา เพราะท่านไม่สามารถจะเลือกได้ มิฉะนั้นคงจะไม่มีเด็กเกิดมาวิกลวิการ ทุกขณะที่เรามีชีวิตอยู่ ร่างกายเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ (โปรดอ่านเรื่อง "อนิจจังตามความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ในหนังสือธรรมจักษุ พ.ศ.๒๕๐๒) โดยอาศัยวัตถุที่เราได้มาจากอาหาร ซึ่งมาจากคนอื่น จากสัตว์ และจากพืช วัตถุเหล่านี้ไม่ได้อยู่ตลอดกาลในร่างกายของเรา แต่ถูกทำลายและถ่ายเทออกไป แล้วก็เวียนกลับเข้ามาใหม่ ที่กล่าวนี้กล่าวตามความรู้ซึ่งเป็นรากฐานของวิชาแพทย์แผนปัจจุบัน

เพื่อความเข้าใจโดยแจ่มแจ้งยิ่งขึ้นจะได้ขยายความในหัวข้อต่าง ๆ ตามลำดับ.

ในชั้นต้นควรทราบว่ารูปกายเกิดขึ้นได้อย่างไร

ทางพระพุทธศาสนากล่าวว่าสัตว์บังเกิดได้ด้วยองค์สาม คือบิดามารดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู และ "ปฏิสนธิจิต" เข้ามาสมทบ หากมีครบเช่นนี้ รูปกายก็เจริญไปโดยลำดับ คำบรรยายความคลี่คลายของรูปที่เกิดอยู่ในครรภ์ของมารดาตามที่ปรากฏในพระคัมภีร์นั้นละเอียดลออ และตรงกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์อย่างน่าพิศวง

แต่ในด้านวิทยาศาสตร์ไม่มีความรู้เกี่ยวกับปฏิสนธิจิต มีความรู้แต่เรื่องกาย คือรู้ว่าลูกเกิดจากการผสมของไข่ที่ได้มาจากมารดา กับตัวเชื้อที่ได้จากบิดา เซลล์หรือหน่วยชีพที่เกิดจากการผสมนี้โตขึ้น และแยกตัวออกเป็นสองเซลล์ แต่ละเซลล์โตและแยกออกเป็นสองต่อไปอีก แล้วก็ต่อไปอีกโดยลำดับ เซลล์รวมกันเป็นกลุ่มก้อน กลายเป็นส่วนต่าง ๆ และอวัยวะต่าง ๆ อย่างมีระเบียบและตามกฎเกณฑ์แน่นอน

ในสัปดาห์ที่สี่หลังจากการผสมเชื้อมีปุ่มงอกออกมาห้าปุ่ม ซึ่งต่อมาเจริญขึ้นเป็นศีรษะและแขนขา ในส่วนลำตัวเกิดเป็นอวัยวะต่าง ๆ ขึ้น มีระบบประสาท หัวใจและหลอดเลือด ปอด กระเพาะอาหาร และลำไส้ ตับ ม้าม ไต อวัยวะสืบพันธุ์ นัยน์ตา หู จมูก ลิ้น ฯลฯ

ในปัจจุบันวิทยาศาสตร์ยังไม่ทราบชัดว่าพลังอะไรเป็นตัวบังคับการงอกของส่วนต่าง ๆ เหล่านี้ แต่เข้าใจว่า เกี่ยวข้องกับส่วนประกอบของ "เม็ดใน" (นูเคลียส) ของเซลล์ที่เรียกว่า "โครโมโซม" ซึ่งรู้แน่ว่าเป็นตัวกำหนดเพศของลูกและเป็นตัวนำลักษณะต่าง ๆ จากพ่อแม่ไปยังลูก โดยการทดลองในพืชและสัตว์ เราทราบว่าลักษณะทางกายของลูกขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายของพ่อและของแม่ แต่เป็นที่ปรากฏเพียงบางส่วน ไม่ใช่ทั้งหมด ผลของการผสมโครโมโซมของพ่อกับของแม่ ไม่ใช่เป็นเรื่องตรงไปตรงมาเสมอไป อาจมีที่แตกต่างความคาดคะเนก็ได้ เช่น พ่อเตี้ย แม่เตี้ย แต่ลูกสูง ข้อนี้วิทยาศาสตร์อธิบายว่าในโครโมโซมของแต่ละคนมีส่วนประกอบที่เรียกว่า "ยีน" อยู่มากมาย ซึ่งเป็นตัวต้นเหตุของลักษณะต่าง ๆ ยีนอย่างหนึ่งก็เป็นต้นเหตุของลักษณะอย่างหนึ่ง บางอย่างก็เป็นต้นเหตุของโรคกรรมพันธุ์.

ยีนทั้งหมดแบ่งออกได้เป็นลองพวก พวกหนึ่งเห็นพวกที่แสดงผลให้ปรากฏ เรียกว่า "พวกเด่น" อีกพวกหนึ่งไม่แสดงผลให้ปรากฏในปัจจุบัน แต่อาจแสดงผลในอนาคต คือในชั้นลูกหรือหลานเหลน พวกหลังนี้เรียกว่า "พวกด้อย"

ยีนพวกนี้ก็อยู่ในโครโมโซมนั่นเอง ไม่ได้หายไปไหน แต่ไม่แสดงผลในชั้นปัจจุบัน เมื่อบุคคลผู้ที่กล่าวถึงนี้ไปแต่งงานกับคนที่มี "ยีนด้อย" แบบเดียวทัน ยีนด้อยจากพ่อและจากแม่ร่วมกัน อาจกลายเป็น "ยีนเด่น" และแสดงผลให้ปรากฏได้ ดังนั้นในตัวอย่างที่พ่อเตี้ยแม่เตี้ย แต่ลูกสูง ก็อธิบายได้ว่าทั้งพ่อและแม่มี "ยีนสูง" อยู่ในตัว แต่เป็น "พวกด้อย" จึงไม่แสดงผล ครั้นยีนด้อยทั้งสองมาร่วมกันเข้าในลูก กลายเป็น "เด่น" ขึ้นมา ลูกจึงสูง ลักษณะทางใจอธิบายเช่นเดียวกัน ถ้าพ่อฉลาด แม่ฉลาด ลูกก็น่าจะฉลาด แต่ก็อาจจะปานกลางหรือโง่ก็ได้ ตรงกันข้าม พ่อแม่ที่สมองทึบอาจมีลูกที่สมองปราดเปรียวก็ได้.

มีผู้เชื่อว่ายีนเกี่ยวข้องกับการเจริญของร่างกายขณะลูกอยู่ในครรภ์ด้วย เพราะมีความพิการทางรูปร่างบางอย่างที่เป็นกรรมพันธุ์ คือถ่ายทอดไปได้ในทางยีน ถ้าหากทุก ๆ อย่างดำเนินไปโดยเรียบร้อยและถูกต้อง ลูกก็คลอดออกมาด้วยรูปร่างปกติ ถ้ามีอะไรผิดแผกไปแม้เพียงเล็กน้อยในตอนใดตอนหนึ่ง ลูกก็มีร่างกายพิกลพิการไปตามเหตุ เช่นปากแหว่งเพดานโหว่ ผนังกั้นห้องหัวใจมีรูทะลุ ไม่มีแขนขาหรือมือเท้าไม่มีตา ไม่มีศีรษะ ฯลฯ นอกจากนี้ลักษณะจำเพาะบางอย่างของบุคคล เช่น ความแข็งแรง ความอดทน ความอ่อนแอ ความขี้โรค ตลอดจนโรคบางอย่างที่เกิดมาพร้อมกับตัว ก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับยีน

สรุปว่า ในทางวิทยาศาสตร์ รูปร่างและลักษณะบางประการเกี่ยวกับ "สังขาร" (หมายความถึงลักษณะของร่างกายทั้งในทางรูปและทางหน้าที่) เป็นเรื่องที่กำหนดมาตั้งแต่การปฏิสนธิ คือการ

ผสมระหว่างเชื้อของบิดา กับไข่ของมารดา เพราะฉะนั้นบุคคลที่เกิดขึ้นใหม่ คือลูก นั้นย่อมไม่มีโอกาสที่แก้ไขดัดแปลงได้ ด้วยความตั้งใจ หรือปรารถนา อย่างใดทั้งนั้น ส่วนความพิการหรือโรคที่เป็นมาแต่กำเนิดนั้น ตามธรรมดา อธิบายว่าเป็นเพราะการบังเอิญ เช่นถ้าส่วนที่จะประกอบเป็นปาก มาประสานกันไม่ดี ก็มีลักษณะปากแหว่ง หรือถ้าเนื้อส่วนใดงอกน้อยไปก็เกิดเป็นช่องโหว่ขึ้น

วิทยาศาสตร์กำลังเสาะหาคำอธิบายสำหรับเหตุของการบังเอิญเหล่านี้ ในฝ่ายพระพุทธศาสนาถือว่า กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เห็นไป ผู้ที่ทำกรรมดีไว้มาก ย่อมไปเกิดในที่ดี ซึ่งหมายความรวมถึงการมีรูปร่างดี สวยงามและสมบูรณ์เป็นปกติ ผู้ที่ทำกรรมไม่ดีไว้มาก ย่อมไปเกิดในที่ไม่ดี ซึ่งหมายความถึงการมีรูปร่างพิกลพิการหรือผิดปกติด้วย โดยหลักนี้ อธิบายได้ว่า ผู้ที่ทำบาปกรรมไว้ซึ่งจะนำให้ปากแหว่ง กรรมก็จะส่งให้ไปจุติในครรภ์ ซึ่งมีไข่และตัวเชื้อซึ่งผสมกันเข้าแล้ว จะได้ลูกซึ่งมีปากแหว่ง หรือว่ากรรมนั้น ๆ ไปขัดขวางการเจริญของเนื้อส่วนริมฝีปากบน ทำให้ปากแหว่ง เพราะฉะนั้นตามความเข้าใจในฝ่ายพระพุทธศาสนา ความพิการแต่กำเนิดมิได้เกิดจากการบังเอิญหรืออุบัติเหตุ แต่เกิดจากกรรม

ใครจะยึดถืออย่างไหนก็ตาม ย่อมจะเห็นได้ว่าลูกที่เกิดขึ้นมานั้นไม่มีทางที่จะเลือกรูปกายให้ได้ตามใจ ตามความรู้ทางวิทยาศาสตร์.ความพิการหรือไม่พิการเกิดขึ้นเสียก่อนที่ความรู้สึกนึกคิดจะเกิด ในฝ่ายพระพุทธศาสนา บุคคลจะได้รูปอย่างใดก็แล้วแต่กรรม ไม่มีทางเลือกเหมือนกันนอกจากจะทำความดีไว้มากพอ จึงจะหวังได้ว่าจะไปเกิดในรูปกายที่ดี เป็นผลของอดีต ไม่ใช่ปัจจุบัน นี้คือ “รูปเลือกไม่ได้”

วิทยาศาสตร์เชื่อว่าร่างกายที่คลอดออกมาแล้วนั้น เติบใหญ่ต่อไปด้วยอำนาจของน้ำเลี้ยงภายในเรียกว่า “ฮอร์โมน” ซึ่งมีต่อมจำพวกที่เรียกว่า “ต่อมไร้ท่อ” เป็นส่วนทำหน้าที่ผลิตฮอร์โมน แต่ละอย่างมีหน้าที่จำเพาะ เกี่ยวกับรูปร่างก็มี เกี่ยวกับงานของอวัยวะก็มี ฮอร์โมนอย่างหนึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับความยาวหรือความสูงของร่างกาย ถ้ามีมากไปก็อาจทำให้ร่างใหญ่เป็นยักษ์ ถ้ามีน้อยไป ก็ทำให้ตัวเตี้ยเล็กเป็นคนแคระ ฮอร์โมนอีกอย่างหนึ่งมีหน้าที่เร่งการเผาผลาญและการใช้พลังงานของร่างกาย ถ้ามีมากเกินไป ก็ทำให้ผ่ายผอม ตัวร้อนอยู่เสมอ ประสาทตื่นเต้น ขี้กลัวขี้โกรธขี้ตกใจ ถ้ามีน้อยไป ร่างกายอ้วนฉุ ผิวหนังหนาแข็ง ตัวเย็น ทำอะไรยืดยาด ความคิดอ่านเชื่องช้า ฮอร์โมนอย่างอื่นก็ทำหน้าที่อย่างอื่น เช่นควบคุมการหลั่งน้ำย่อยอาหาร การหลั่งปัสสาวะ การใช้น้ำตาลในร่างกาย ความเจริญของร่างกายเกี่ยวกับเพศและการทำหน้าที่เกี่ยวกับเพศ เป็นต้น

ถ้าต่อมที่ผลิตฮอร์โมนทำหน้าที่ผิดไป ร่างกายก็ผิดปกติตามไปด้วย ในทางรูปร่างหรือในทางการงานก็แล้วแต่ การทำงานของต่อมไร้ท่อนี้ไม่อยู่ในอำนาจของจิตใจ หมายความว่าบุคคลไม่สามารถจะบังคับควบคุมได้ ต่อมทำงานไปตามเหตุกระตุ้นหรือเหตุยับยั้งโดยกฎของธรรมชาติ ถ้ามีเหตุกระตุ้นก็ทำงานมาก ถ้ามีเหตุรั้งก็ทำงานน้อย ร่างกายก็ผันแปรตามไป จิตใจไม่สามารถจะหักห้ามหรือเร่งเร้าอย่างไรได้

นอกจากนี้ ส่วนประกอบของอาหาร ก็มีส่วนสำคัญ ในการงอกงามของร่างกาย โดยเฉพาะอาหารประเภท "ธาตุเนื้อ" (โปรเทอีน หรือโปรทีน) เป็นตัวที่ใช้สร้างเซลล์ ถ้ามีไม่พอเพียงก็ยังผลให้ร่างกายแคระแกรน ไม่เติบโตอย่างคนปกติ วิตามินซึ่งมีอยู่ในอาหารตามธรรมชาติ ก็มีหลายอย่างที่มีอิทธิพลถึงรูปร่าง โดยเฉพาะวิตามิน "เอ" เป็นสารกระตุ้นการเติบโตของร่างกาย ถ้าขาดไป การเจริญทางรูปก็ชะงัก.วิตามิน "ดี" เกี่ยวกับการเกาะของหินปูนที่กระดูก ถ้าขาดไปก็เกิดโรคกระดูกอ่อน โครงร่างโค้งคด วิตามิน "ซี" มีหน้าที่เกี่ยวกับการเผาผลาญ ถ้าได้รับไม่พอ ร่างกายก็เกิดการวิปริตในการทำงานโดยทั่วไป ทั้งยังเป็นเหตุให้เกิดโรคลักกะปิดลักกะเปิดอีกด้วย

ถ้าพิจารณาตามหลักวิชาวิทยาศาสตร์ดังแสดงมานี้ ย่อมเห็นได้ว่าร่างกายที่เรารับมาโดยเลือกเองไม่ได้นั้น ย่อมเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ คือตามการทำงานของต่อมไร้ท่อที่ผลิตฮอร์โมนร่วมกับการหล่อเลี้ยงด้วยอาหารและวิตามิน.ทั้งหมดนี้จิตใจไม่สามารจะแสดงอิทธิพลใด ๆ ให้เป็นตามที่ต้องการ เว้นแต่ในการคัดเลือกอาหาร แท้จริงนั้นจิตเป็นเพียงผู้อาศัยเท่านั้น นี้คือ "รูปบังคับไม่ได้"

ความเป็นไปของร่างกายของเรานั้นต้องอาศัยการทำงานและการร่วมงานของอวัยวะใหญ่น้อยที่มีอยู่ อวัยวะแต่ละอย่างย่อมมีการติดต่อเกี่ยวพันไปถึงอวัยวะอื่น ๆ ทั่วร่างกาย ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เมื่ออย่างใดอย่างหนึ่งทำงานผิดปกติไป อย่างอื่น ๆ ก็พลอยถูกกระทบกระเทือน ถ้าจะเปรียบร่างกายเหมือนกับนาฬิกาเรือนใหญ่ก็พอจะได้ ตัวจักรแต่ละตัวมีหน้าที่จำเพาะและมีบทบาทในการเดินของนาฬิกา ถ้าตัวหนึ่งหักไป ตัวอื่น ๆ ก็พลอยทำงานผิดปกติไปด้วย

บางทีนาฬิการ่างกายมีกลไกสลับซับซ้อนและพิสดารสำหรับควบคุมงานไปตามหน้าที่ และรักษาดุลต่าง ๆ ให้ร่างกายสามารถทรงความเป็นอยู่อย่างปกติไปได้เรื่อย ๆ แต่ดุลเหล่านี้ก็ทำงานได้ในขอบเขตจำกัด ถ้าความผิดปกติที่เกิดขึ้นนั้นมากนัก ดุลที่กล่าวนี้ก็อาจกวัดแกว่งมากเกินไปจนไม่คืนกลับ การทำงานของอวัยวะที่เกี่ยวข้องต้องหยุดชะงัก ชีวิตก็อาจถึงที่สุด ดุลเช่นนี้ที่เห็นได้ง่ายที่สุดคือ "ดุลความร้อน" ภายในร่างกายมีการเผาผลาญอยู่ตลอดเวลา เพราะอวัยวะต้องทำงาน และการทำงานนี้ต้องใช้พลังงาน ซึ่งได้จากการเผา (ออกซิไดซ์หรือเติมออกซิเจน) ธาตุอาหาร ดังนั้นในร่างกายจึงมีการก่อความร้อนอยู่ตลอดเวลา คล้ายกับโรงงานใหญ่ ๆ ปริมาณความร้อนที่เกิดขึ้นนี้ระหว่างที่พักอยู่เฉย ๆ คำนวณได้ใกล้เคียงกับความร้อนที่ออกมาจากหลอดไฟฟ้า ๑๐๐ วัตต์ ถ้ามีการทำงาน ความร้อนก็มากขึ้นไปตามปริมาณงานที่ทำ ร่างกายต้องกำจัดความร้อนนออกไป มิฉะนั้น ไม่ช้า ตัวก็จะร้อนมากจนกระทั่งชีวิตอยู่ไม่ได้

การกำจัดความร้อนนี้อาศัยกระแสเลือด นำความร้อนจากภายใน ออกมาที่ผิวหนัง แล้วปล่อยออกไปทางนั้นด้วยวิธีต่าง ๆ การหลั่งเหงื่อเป็นวิธีการสำคัญที่ช่วยระบายความร้อน เพราะการระเหยของเหงื่อใช้ความร้อนมาก ดังนั้น เวลาอากาศร้อนหรือเวลาเราทำการงาน จึงมีการหลั่งเหงื่อเกิดขึ้นและมากน้อยไปตามปริมาณงานที่ทำหรือความง้อนของอากาศ ถ้าในร่างกายมีการก่อความร้อนมาก ก็มีการกำจัดความร้อนออกไปมาก ถ้ามีการก่อความร้อนน้อย การกำจัดความร้อนก็

น้อยลง นี้คือ "ดุลความร้อน" ซึ่งในเวลาปกติร่างกายรักษาไว้ได้อย่างดี ในเวลาผิดปกติเช่นมีเชื้อหนองเข้าไปในร่างกาย ทำให้เป็นผี พิษของเชื้อโรคไปรบกวน "ศูนย์ความร้อน" ในสมองซึ่งทำหน้าที่ควบคุมดุลนี้ ทำให้การรักษาดุลเสียไป การกำจัดความร้อนน้อยลง ไม่ได้ส่วนกับการก่อความร้อน ร่างกายก็ร้อนขึ้นไปเรื่อย ๆ เกิดเป็น "ไข้" ถ้าจัดการเอาเชื้อโรคออกเสีย เช่นโดยผ่าฝีเอาหนองออก ไข้ก็ลดเพราะ "ศูนย์ความร้อน" กลับทำงานได้โดยปกติ

ในร่างกายยังมีดุลอื่น ๆ อีกหลายอย่าง เช่นดุลกรด ด่าง ดุลน้ำ ดุลไนโตรเจน ซึ่งร่างกายต้องรักษาไว้เสมอ ถ้าดุลใดดุลหนึ่งกวัดแกว่งเกินขีดปกติไป ก็เกิดอาการของความผิดปกติหรือโรค.ทั้งนี้นอกเหนือไปจากโรคอื่น ๆ ที่เกิดจากเหตุแตกต่างออกไป เช่นมีการติดเชื้อ หรือมีการสลาย หรืออันตรายเกิดขึ้นแก่อวัยวะ ในพระคัมภีร์ท่านจึงกล่าวไว้ว่า "เรือนกายเป็นรังโรค"

นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการดำเนินของวัย คือความชรา ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิและดำเนินเรื่อยไปจนกระทั่งที่สุดแห่งชีวิต (ดูเรื่อง "ทุกขสัจจ์ในแง่ของสรีรวิทยา") การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้เกิดอาการแปรปรวนต่าง ๆซึ่งนับเนื่องเข้าเป็นอาการของ "โรคชรา" และเป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งทุก ๆ คนจะต้องผ่าน

ร่างกายของเราเป็นของละเอียดอ่อน ขณะเดียวกันก็มีกลไกสลับซับซ้อน เป็นนาฬิกาที่มีตัวจักรมากมาย แต่ละชิ้นแบบบางและเปราะ ถูกกระทบกระเทือนหนักเข้า ก็คอยแต่จะหักบิ่นหรือบิดเบี้ยว ร่างกายของเราก็คอยแต่จะเจ็บไข้ มีแต่จะเสื่อมโทรม ต้องระวังรักษากันอยู่ตลอดเวลา พระบรมศาสดาจึงทรงสอนให้พิจารณาเพื่อเห็นความจริงว่า "รูปเป็นไปเพื่ออาพาธ"

เมื่อรูปเลือกไม่ได้ บังคับไม่ได้ แล้วยังเป็นไปเพื่ออาพาธอีกเช่นนี้จะยึดถือว่าเป็นของเราได้อย่างไร ถ้ายึด เราก็จะต้องเปลี่ยนแปลงแปรปรวนไปกับรูป เมื่อรูปเปลี่ยนแปลงแปรปรวน เมื่อรูปอาพาธ เราก็อาพาธไปด้วย เกิดเป็นความเดือดร้อน ถ้าหากถือได้ตามที่ท่านสอน นึกเสียว่ารูปกกายเป็นเพียงที่พึ่งอาศัย เมื่อเกิดการเสื่อมโทรมหรือวิการ ความวุ่นวายทางจิตก็จะไม่มี หรือมีแต่น้อย.

ในฐานะผู้อาศัย เรามีส่วนได้เสียกับรูปกายก็แต่ในการอาศัยทำการงาน คือประกอบกรรมต่าง ๆ ถึงแม้ว่าดูเผิน ๆ คล้ายกับว่า เราบังคับร่างกายให้ทำอะไร ๆ ได้ทั้งนั้น แต่ความจริงเราสั่งได้แต่เพียงส่วนน้อย คือส่วนที่เกี่ยวกับกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมเท่านั้น ส่วนการดำเนินกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการครองชีวิตในส่วนลึก เช่นการย่อยอาหาร การดูดซึมอาหารเข้าสู่ร่างกาย การสูบฉีดเลือดของหัวใจ การไหลของเลือด การหายใจ การหลั่งปัสสาวะ การแปรสารในร่างกาย การใช้พลังงาน การสร้างเนื้อ การซ่อมแซมส่วนสึกหรอ ฯลฯ พูดง่าย ๆ ว่าการการทำงานของอวัยวะภายในทั้งหมด เราไม่สามารถบังคับได้เลย เราจะเป็นหรือจะตาย จะเป็นโรคหรือไม่เป็นโรค ขึ้นอยู่กับการทำงานส่วนนี้ทั้งสิ้น.

มีหลักฐานควรเชื่อได้ว่า บุคคลบางจำพวก เช่น โยคีซึ่งฝึกจิตจนมีพลังกล้าแข็ง สามารถบังคับการทำงานของอวัยวะภายในบางอย่างได้ เช่น อาจสั่งให้หัวใจเต้นช้าหรือหยุดเต้นชั่วคราว หรือบังคับการเผาผลาญในกายให้ลดลงจนถึงขีดต่ำสุด แต่อำนาจของเขานั้นก็เป็นการไม่สมบูรณ์ เพราะเป็นอยู่ชั่วระยะเวลา ถึงอย่างไรเขาก็ห้ามการแก่และการตายไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ได้พยายามกันมานับเป็นพัน ๆ ปีแล้ว

ปัจจุบันวิทยาศาสตร์ก็พยายามในแนวเดียวกัน แต่ก็ยังไม่ได้ผล เราอาจทายได้ว่าเป็นการพยายามที่เสียเปล่า เพราะการแก่การตายเป็นเรื่องของไตรลักษณ์ เป็นการคลี่คลายของสังขารไปตามธรรมชาติ ดังพระพุทธภาษิตว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับไปเป็นธรรมดา".

ถ้าจะมีบางท่านเห็นว่า ในปัจจุบันนี้ เราสามารถป้องกันโรคบางอย่างได้ เช่นด้วยการฉีดวัคซีน เช่นนี้จะเป็นการบังคับร่างกายและเป็นข้อค้านเรื่องอนัตตาได้ ก็อาจตอบได้ว่า การฉีดวัคซีนเป็นเรื่องของกรรม คือการกระทำ

ตามหลักพระพุทธศาสนา บุคคลย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมของตน ผู้ที่ยอมรับการฉีดวัคซีน ต้องนับว่าได้ทำกรรมดี จึงได้รับผล คือไม่เป็นโรค ถ้าเพียงแต่จะนั่งนึกบังคับตัวไม่ให้เป็นโรค คงจะไม่สำเร็จเป็นแน่.

รูปกายไม่ได้อยู่ในบังคับของเรา แต่เห็นไปตามเหตุทางธรรมชาติ.ส่วนการกระทำต่าง ๆ ซึ่งเราก่อขึ้นโดยอาศัยร่างกาย เป็นเรื่องที่เราบังคับได้ เราจึงต้องรับผิดชอบสำหรับกรรมทั้งหลาย และต้องเสวยผลของกรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เราไม่ต้องรับผิดชอบสำหรับรูป นอกเหนือไปจากการบำรุงรักษา เพื่อจะได้อาศัยได้โดยเนิ่นนานและโดยสะดวก แต่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ เพราะเราเลือกไม่ได้ บังคับไม่ได้ แม้เลือดเนื้อซึ่งรวมเข้าเป็นตัวของเราก็ไม่ใช่ของเรา เพราะไม่ได้อยู่กับที่ คือไม่ได้อยู่ที่ตัวเราตลอดไป หากแต่วนเวียนไปมาในตัวของคนอื่น สัตว์อื่น ต้นไม้ หรือแม้พื้นดิน (ดูเรื่อง "ธาตุวิภังค์แผนใหม่.")

ขันธ์อื่น ๆ ในขันธ์ห้าก็เป็นเช่นนี้ เราเลือกไม่ได้ บังคับไม่ได้ ไม่ใช่เป็นเรื่องของเราโดยเฉพาะ เราอยากให้เป็นอย่างหนึ่ง ก็อาจเป็นไปอีกอย่างหนึ่ง เราก็แก้ไขอะไรไม่ได้ พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นความจริงข้อนี้ ทรงเห็นว่าขันธ์เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ จึงทรงสอนให้เห็นว่าขันธ์ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา ไม่ควรจะยึดถือ.

หลักอนัตตา เป็นลักษณะที่เด่นยิ่งข้อหนึ่งของพระพุทธศาสนา และแสดงถึงความล้ำเลิศแห่งพระปัญญาคุณของพระบรมศาสดาของเรา ศาสนาพราหมณ์ได้สอนมาก่อนหน้านับพัน ๆ ปีว่าคนเรามีอัตตาเป็นส่วนสำคัญยอดเยี่ยม และสอนให้บำเพ็ญตบะเพื่อบรรลุอมตธรรมคือความไม่ตาย แต่พระพุทธเจ้ากลับทรงสอนในทางไม่เกิด เพราะทรงเห็นลึกซึ้งกว่าและถูกต้องว่า ตัวตนไม่สำคัญ

สำคัญที่จิต แท้จริงตัวตนกลับเป็นเครื่องหน่วงเหนี่ยว เป็นเหตุแห่งทุกข์ ทรงสอนในทางตรงกันข้ามกับศาสนาพราหมณ์ คือทรงสอนให้สละร่างกาย ให้เห็นว่าไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา ทั้งทรงสอนว่าการเกิดเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ การมีชีวิตอยู่เป็นการทนทุกข์ ถ้าจะหลีกให้พ้นทุกข์ต้องปฏิบัติไม่ให้เกิด โดยการปฏิบัตินี้พระพุทธองค์ได้ทรงหลุดพ้นจากทุกข์ไปแล้ว และผู้อื่นที่ปฏิบัติตาม ก็ได้หลุดพ้นตามไปด้วยเป็นจำนวนมาก.

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอนด้วยพระเมตตา ทรงสอนล้วนความสัจจริงที่เป็นอยู่ตลอดกาล และทรงสอนให้ปฏิบัติตามได้ ผู้ปฏิบัติตามนั้นย่อมได้ผลโดยควรแก่การปฏิบัติ มีความหลุดพ้นเป็นยอดแห่งผล จึงสมควรอย่างยิ่งที่เป็นพระบรมศาสดาหาผู้เสมอมิได้ในโลก.

....

ธาตุวิภังค์แผนใหม่

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

(บรรยายที่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๐๙)

พระธรรมอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ดีแล้ว เป็นสัจจะความจริงแท้ และเป็นอกาลิกะ ไม่เปลี่ยนแปรไปตามกาลสมัย แม้เวลาจะล่วงเลยไปสักเท่าใด ๆ แต่ความคิดเห็นและความเข้าใจของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับกาลเวลา ย่อมผันแปรไปตามวัยบ้าง ตามสมัยบ้าง ไม่มีหยุดนิ่งแน่นอน ดังนั้นจึงปรากฏอยู่เสมอว่ามีการขัดแย้งโต้เถียงกันเกี่ยวกับความหมายของพระธรรมบางข้อ ซึ่งต่างคนต่างแปลไปตามความเห็นแห่งตน หรือแห่งอาจารย์ของตน บางครั้งก็ลงท้ายด้วยการเกิดความสงสัยขึ้นมาว่าพระธรรมนั้น ๆ อาจจะผิดเพี้ยนไป หรือเก่าเกินสมัยเสียแล้ว ข้อสงสัยเช่นนี้เป็นการหลงผิด เกิดจากความที่ยังไม่ทราบถ่องแท้ถึงคุณแห่งพรธรรม และอาจจะแก้ไขได้ด้วยการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านปฏิบัติ.

ในกระบวนพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีข้อหนึ่งซึ่งพุทธฮาสนิกสมัยใหม่มักจะตั้งข้อสงสัยอยู่เนือง ๆ คือคำสอนว่าด้วยธาตุในร่างกาย ทั้งนี้ เพราะได้ความรู้จากวิทยาศาสตร์ว่าในโลกนี้มีธาตุต่าง ๆ มากมายหลายสิบอย่าง ซึ่งได้มีการพิสูจน์แล้วแน่นอน แต่ปรากฏว่าพระสัมมาลัมพุทธเจ้าตรัสไว้เพียง ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ สี่อย่างเท่านั้น

บุคคลนอกศาสนาบางพวกก็ถือเอาข้อนี้เป็นเหตุโจมตีว่า พระบรมศาสดา ไม่ได้ทรงมีพระลัพพัญญุตญาณอย่างแท้จริงจึงรู้ไม่หมดสิ้นหรือรู้ไม่ถูกต้อง

ข้อกล่าวหานี้ผู้ที่มีความรู้อยู่ก็สามารถจะตอบโต้อย่างถูกต้องและได้ผล แต่ผู้ที่ไม่มีความรู้อาจนำมาเป็นเหตุแห่งความสงสัยหรือแม้พลอยเชื่อตามไปด้วย อันเป็นความผิดที่อาจส่งผลกระทบกระเทือนความศรัทธาซึ่งมีอยู่ต่อความตรัสรู้ของพระตถาคต.

ข้อนี้เป็นเรื่องที่ร้ายแรงมาก จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่เราจะเสาะหาความรู้และความเข้าใจในเรื่องธาตุสี่นี้ไว้อย่างถูกต้อง โดยนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ร่วมกับความรู้ในพระธรรม.

ต้นเหตุประการหนึ่งของความเข้าใจผิดนี้คือการนำมาใช้โดยไม่ถูกต้อง คำพูดเป็นเรื่องสมมุติ คือการทำความตกลงกันว่าจะใช้คำนี้ให้มีความหมายถึงสิ่งนี้ ๆ เช่นใช้คำว่า "ปาก" สำหรับช่องที่เปิดปิดได้ สำหรับให้อาหารผ่านเข้าสู่ร่างกาย หรือสำหรับพูด ต่อมามีสิ่งอะไรที่มีลักษณะคล้ายกัน ก็นำคำนั้นไปใช้อีก เช่นใช้ว่า ปากประตู ปากหีบ ปากช่อง เป็นต้น การยึดความหมายของคำเช่นนี้บางครั้งก็นำให้เกิดความเข้าใจผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกาลสมัยผ่านไปนาน ๆ และความเข้าใจของตนได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้วด้วย ดังในกรณีของคำ "ธาตุ" นี้.

คำว่า "ธาตุ" โดยทั่วไปมีความหมายว่า "ต้นเดิม" หรือ "มูลเดิม" ปรากฏในพระบาลีในความหมายต่าง ๆ กัน ไม่เฉพาะแต่ปฐวีธาตุ อาโปธาตุ แต่มีอย่างอื่นอีก เช่นอินทรียธาตุ จักขุธาตุ เป็นต้น.

ในภาษาไทยเราใช้ในความหมายอื่นก็มี เช่น ส่วนของกระดูกที่เหลือจากการเผาศพ พระเจดีย์ที่บรรจุกระดูก เป็นต้น ต่อมาเมื่อทางวิทยาศาสตร์ต้องการคำลำหรับใช้แทนคำว่า "เอเลเม็นต์" ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีความหมายว่า "สิ่งซึ่งประกอบขึ้นเป็นสารต่าง ๆ และมีลักษณะจำเพาะ อันจะเปลี่ยนแปลงต่อไปไม่ได้" จึงได้มีผู้นำคำ "ธาตุ" นี้มาใช้ แต่ "เอเลเม็นต์" ที่รู้จักกันอยู่ในเวลานี้มีมากกว่าร้อยอย่าง ผู้ที่ใช้คำธาตุแทน "เอเลเม็นต์" จึงเกิดความสงสัยขึ้นดังกล่าวแล้ว ถ้าหากใช้คำอื่น ไม่ใช้คำ "ธาตุ" ความฉงนอาจจะมีน้อยกว่านี้ แต่ก็คงไม่หมดสิ้นทีเดียว เพราะในพระบาลีมีข้อความปรากฏอยู่ ซึ่งชวนให้สงสัย เช่นที่กล่าวว่า "ฉธาตุโร ปริโส" (บุรุษมีธาตุหก) เป็นต้น ผู้ได้ฟังย่อมมีความรู้สึกโน้มเอียงไปในทางที่ว่า พระพุทธองค์ทรงทราบไม่ครบถ้วน.

ข้อที่น่าทึ่งก็คือ ในภาษาแห่งชาวตะวันตก ทั้งอังกฤษ เยอรมัน ฝรั่งเศส และอื่น ๆ ซึ่งใช้คำว่า "เอเลเม็นต์" ในความหมายดังกล่าวข้างต้นนั้น ก็มีความสับสนทำนองเดียวกัน คือคำว่า "เอเลเมนต์" นี้มีต้นตอมาจากนักปราชญ์ชาวกรีกผู้มีชื่อว่า เอ็มเปโดเคลสซึ่งเกิดภายหลังพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑๓๓ ปี และเป็นคนแรกที่แถลงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องธาตุสี่นี้ ในทำนองเดียวกับที่ปรากฏในพระคัมภีร์

เขากล่าวว่า บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกนี้ ประกอบขึ้นด้วย "เอเลเม็นต์" สี่อย่างคือ เอเลเม็นต์แห่งดิน เอเลเม็นต์แห่งน้ำ เอเลเม็นต์แห่งลม และเอเลเม็นต์แห่งไฟ เอเลเม็นต์ ทั้งสี่นี้เป็นรากเง่าแห่งสิ่งทั้งหลายทั้งปวง และเป็นสิ่งที่คงสภาพอย่างถาวรไม่มีเปลี่ยนแปร

เห็นได้ว่าความคิดนี้คงได้ไปจากทางตะวันออก เพราะมีจำนวนสี่อย่างเท่ากัน ใช้ชื่อว่า ดิน น้ำ ลม ไฟ เหมือนกัน และสมัยของ เอ็มเปโดเคลส นั้นตามหลังสมัยของพระบรมศาสดา

ความคิดเห็นเรื่องธาตุสี่นี้มีมาก่อนสมัยของพระพุทธเจ้าแล้วคือมีอยู่ในศาสนาพราหมณ์ ในส่วนตัวผู้บรรยายคิดว่า เอ็มเปโดเคลส น่าจะได้ความคิดไปจากฝ่ายพราหมณ์ เพราะกำหนดว่าธาตุทั้งสี่เป็นสิ่งที่คงทนถาวรเหมือนในศาสนาพราหมณ์

ส่วนในทางศาสนาพุทธนั้นบ่งไว้ชัดเจนว่า แม้ธาตุทั้งสี่ก็เป็นไปตามไตรลักษณ์ คือเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งจะได้แสดงในตอนหลัง.

ดังได้กล่าวแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงเกี่ยวกับธาตุในที่ต่าง ๆ กันหลายแห่ง แต่มีข้อความละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้มากที่สุดในธาตุวิภังคสูตร ซึ่งอยู่ในมัชฌิมนิกายแห่งพระสุตตันตปิฎก

เรื่องนี้พระบรมศาสดาทรงแสดงโปรดพระปุกกุสาติ ซึ่งมีศรัทธาบวชอุทิศถวายพระองค์โดยมิได้เคยพบเห็นเลย เพียงแต่ทราบกิตติศัพท์เท่านั้น และเมื่อพบพระองค์ในระหว่างที่อาศัยแรมคืนร่วมกันอยู่ในโรงของช่างปั้นหม้อ ก็มิได้ทราบว่าเป็นพระสมณโคดม ต่อเมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาจึงรู้ได้โดยทันทีว่าเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้ทูลขออุปสมบท.ระหว่างที่ออกไปเสาะหาเครื่องอัฐบริขารนั้นเองก็ได้ถูกแม่โคชนถึงแก่ชีวิต เรื่องพระปุกกสาตินี้เป็นต้นความคิดของเรื่องกามนิตและวาสิฏฐีซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายอยู่แล้ว.

พระธรรมเทศนาซึ่งทรงแสดงโปรดพระปุกกุสาติเฉพาะที่เกี่ยวกับเรื่องธาตุมีเนื้อความสำคัญว่า คนเรามีธาตุหก คือปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ อากาศธาตุ และวิญญาณธาตุ ได้แก่ ธาตุแห่งดิน ธาตุแห่งน้ำ ธาตุแห่งไฟ ธาตุแห่งลม ธาตุแห่งที่ว่าง และธาตุแห่งความรู้ ตามลำดับ

ธาตุห้าอย่างที่กล่าวก่อน มีทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกกาย

ธาตุแห่งดินที่เป็นภายในได้แก่สิ่งที่แข้นแข็ง เช่นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก ม้าม หัวใจ ตับ ปอด เป็นต้น

ธาตุแห่งน้ำที่เป็นภายในได้แก่ สิ่งที่เอิบอาบซึมซาบไปได้ เช่นน้ำดี เสมหะ น้ำเหลือง เลือด เหงื่อ มันข้น เปลวมัน น้ำตา น้ำลาย น้ำมูก มูตร เป็นต้น

ธาตุแห่งไฟที่เป็นภายในได้แก่ สิ่งที่อบอุ่นและทำให้เกิดความร้อน เช่นทำให้ร่างกายทรุดโทรมกระวนกระวาย เป็นเหตุให้มีการย่อยของอาหาร เป็นต้น

ธาตุแห่งลมที่เป็นภายในได้แก่ สิ่งที่พัดผันไป เช่นลมในท้อง ลมในลำไส้ ลมแล่นไปตามอวัยวะน้อยใหญ่ ลมหายใจเข้าออกเป็นต้น

ธาตุแห่งที่ว่างที่เป็นภายในได้แก่ ส่วนที่ว่างปรุโปร่ง เช่นช่องหู ช่องจมูก ช่องปาก เป็นต้น

ธาตุแห่งความรู้นั้นมีอยู่เฉพาะภายในกาย เป็นสิ่งซึ่งทำให้รู้สัมผัสต่าง และมีความทุกข์ ความสุข หรือความไม่ทุกข์ไม่สุข.

ถ้าจะกล่าวตามความรู้ในสมัยนี้ ก็ตีความหมายของปฐวีธาตุหรือธาตุแห่งดินได้ว่าเป็นส่วนที่มีลักษณะเป็นของแข็ง หรือมีทรวดทรงเป็นรูปเป็นร่าง เช่นหนัง กล้ามเนื้อ กระดูกและอวัยวะภายในต่าง ๆ ส่วนอาโปธาตุหรือธาตุแห่งน้ำได้แก่ส่วนที่เป็นของเหลว เช่นเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย ปัสสาวะ เตโชธาตุหรือธาตุแห่งไฟ คือความร้อนหรือพลังงานซึ่งเกิดขึ้นจากการเผาอาหารภายในกายซึ่งเป็นเหตุให้ร่างกายเคลื่อนไหว หลั่งน้ำหลั่งหรือย่อยอาหารได้ และทำให้ร่างกายมีความอบอุ่นเป็นปกติ วาโยธาตุหรือธาตุแห่งลม ได้แก่แก๊สหรือก๊าซต่าง ๆ เช่น ที่ประกอบเป็นอากาศอยู่

รอบ ๆ ตัวเรา และเราหายใจเข้าไปหรือหายใจออกมา หรือแก๊สที่เกิดจากการหมักหรือสลายของอาหารในกระเพาะและลำไส้ ซึ่งทำให้เรามีอาการท้องอืดเฟ้อหรือที่เราเรอหรือผายออกมาและเรียกกันว่าลม

ข้อที่ชวนให้เกิดศรัทธาอย่างยิ่งในพระปัญญาคุณของพระบรมศาสดา คือที่ทรงกล่าวถึงวาโยธาตุ "ซึ่งแล่นไปตามอวัยวะน้อยใหญ่" ส่วนมากของคนสมัยนี้คงจะไม่สามารถเข้าใจข้อนี้ได้และอาจจะเห็นว่าเป็นการเหลวไหลที่กล่าวว่า มี "ลมแล่นไปตามอวัยวะน้อยใหญ่" ภายในร่างกาย ลมอะไรจะเข้าไปพัดอยู่ข้างในนั้น

ข้อนี้ผู้ที่มีความรู้ทางแพทย์หรือชีววิทยาจะชี้แจงได้ว่า แท้จริงนั้นเป็นการถูกต้อง แต่จะต้องแปลคำว่า "วาโยธาตุ" อย่างอื่น ไม่ใช้คำว่า ลม (ซึ่งใช้ตามธรรมดา เป็นคำแสดงภาพ หรือคำเปรียบเทียบเท่านั้น) แต่ใช้คำวา "แก๊ส" ดังนี้ ถ้ากล่าวว่า "แก๊สซึ่งไหลไปตามอวัยวะน้อยใหญ่ ผู้ที่ความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์แห่งร่างกายย่อมจะเข้าใจได้ว่า หมายความถึงแก๊สสามอย่าง (หรือบางครั้งมากกว่าสามอย่าง) ซึ่งกระแสเลือดนำไปถึงทั่วทุกส่วนของร่างกาย คือออกซิเจน คาร์บอนไดออกไซด์ และไนโตรเจน

ออกซิเจนนั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต เพราะเป็นตัวทำให้เกิดการเผาไหม้ของอาหาร และสิ่งอื่นภายในกาย ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เป็นปฏิกูลซึ่งเกิดจากการเผาไหม้ดังกล่าวนี้ และร่างกายจำต้องขับออกทิ้งเสีย ส่วนไนโตรเจนนั้นเป็นแก๊สที่ประกอบเป็นส่วนใหญ่ของอากาศที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา และเข้าไปในเลือดระหว่างการหายใจเข้าออกโดยไม่มีหน้าที่บทบาทจำเพาะอย่างไรในร่างกาย.

จากที่ได้บรรยายมาแล้วนี้ พึงสังเกตได้ว่า ในพระบาลีนั้นคำว่า "ธาตุ" มีความหมายถึง "ประเภท" หรือสภาพของสิ่งของมากกว่า "ตัวสิ่งของ" ถ้าจะกล่าวว่า ปฐวีคือสิ่งของประเภทหินหรือมีสภาพเช่นดิน อาโปธาตุ คือสิ่งของประเภทน้ำหรือมีสภาพเช่นน้ำ เตโชธาตุ คือสิ่งประเภทไฟหรือมีสภาพเช่นไฟ วาโยธาตุ คือสิ่งของประเภทลมหรือมีสภาพเช่นลม คงจะเข้าใจความหมายแท้จริงได้ง่ายกว่าที่เป็นอยู่

อีกข้อหนึ่งที่สนับสนุนว่า คำทั้งสี่นี้ความหมายจำเพาะ แปลกไปจากความหมายธรรมดา คือในกรณีที่ต้องการหมายความถึงสิ่งของหรือสิ่งที่มีตัวมีตนจริง ๆ นั้น ท่านใช้คำอื่น เช่นใช้อัคคีหรืออาทิตสำหรับ ไฟ และใช้ ธารา หรือ ชลา สำหรับ น้ำ เป็นต้น.

ในโอกาสนี้จะขอบรรยายเกี่ยวกับเรื่องของธาตุสี่เพื่อให้เข้าใจถึงความหมายและความถูกต้องแห่งพระธรรม โดยอาศัยเทียบเคียงกับความรู้ในสมัยปัจจุบัน เพื่อไม่ให้เกิดความฉงนหรือสับสนระหว่างความหมายสองอย่างของคำว่า ธาตุ คือในพระบาลีหมายความว่า "ประเภท" หรือ "สภาพ" ส่วนในทางวิทยาศาสตร์หมายถึง "สิ่งอันจะเปลี่ยนแปลงต่อไปไม่ได้" จะขอใช้คำว่า "มูลสาร" สำหรับความหมายอย่างหลังนี้ คือความหมายของคำวา "ธาตุ" ในทางวิทยาศาสตร์.

ตามความรู้ทางเคมี ร่างกายของมนุษย์เราประกอบขึ้นด้วยมูลสารประมาณ ๒๑ อย่าง ที่ต้องใช้คำว่า "ประมาณ" ก็เพราะยังมีมูลสารบางอย่างซึ่งพบในร่างกายของเราในบางโอกาส ในจำนวนมูลสารที่พบอยู่เป็นประจำนั้นมีที่ปริมาณค่อนข้างมากอยู่เพียง ๖ อย่าง คือที่เป็นส่วนประกอบอยู่มากกว่า ๑ เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัว ได้แก่ คาร์บอน ออกซิเจน ไฮโดรเจน ไนโตรเจน แคลเซียม ฟอสฟอรัส.

คาร์บอน หรือมูลสารของถ่านอยู่ในประเภทปฐวีธาตุ มีอยู่มากกว่าเพื่อนคือ ๑๘.๕ เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัว ออกซิเจน คือมูลสารซึ่งเป็นตัวทำให้เกิดเผาไหม้และทำให้โลหะเกิดสนิมและอยู่ในวาโยธาตุ มีมากเป็นที่สอง คือ ๖.๕ เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัว อย่างที่มีมากเป็นที่สามคือไฮโดรเจน มูลสารประเภทวาโยธาตุ ซึ่งมีลักษณะพิเศษคือเบามาก ซึ่งเอามาบรรจุในลูกสวรรค์หรือลูกบัลลูน มีอยู่ ๒.๗ เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัว.ต่อไปเป็น ไนโตรเจน วาโยธาตุซึ่งมีอยู่มากที่สุดในอากาศรอบ ๆ ตัวเรา มีในร่างกาย ๒.๖ เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัว แคลเซียม หรือที่เรียกกันว่าธาตุปูน เป็นปฐวีธาตุประกอบเป็นส่วนสำคัญของกระดูก มีอยู่ ๒.๕ เปอร์เซ็นต์ ของร่างกาย ฟอสฟอรัส มูลสารที่มีลักษณะ ลุกไหม้ได้เองในอากาศ อยู่ในประเภทปฐวีธาตุ เป็นส่วนประกอบอีกอย่างหนึ่งของกระดูก มีอยู่ ๑.๑ เปอร์เซ็นต์ ของน้ำหนักตัว มูลสารนอกจากนี้ที่มีอยู่ตั้งแต่ ๐.๐๑ ถึง ๐.๑๖ เปอร์เซ็นต์ ของร่างกายได้แก่ คลอรีน (วาโยธาตุ) กำมะถัน (ปฐวีธาตุ) โปแตสเซียม (ปฐวีธาตุ) โซเดียม (ปฐวีธาตุ)แมกนีเซียม (ปฐวีธาตุ) เหล็ก (ปฐวีธาตุ) มูลสารบางอย่างมีอยู่เล็ก ๆ น้อย ๆ เพียงตรวจพบก็มี แต่ก็มีความจำเป็นสำหรับร่างกาย เช่น ทองแดง สังกะสี อลูมีนัม เป็นต้น

พึงสังเกตว่ามูลสารทั้งหมดที่กล่าวมานี้มิได้มีอยู่เฉพาะในร่างกายของคนหรือสัตว์เท่านั้น แต่มีอยู่ทั่วไปทุกแห่ง ในดิน ในหิน ในน้ำ ในต้นไม้ และอื่น ๆ สมจริงดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "ภายในก็มีภายนอกก็มี" มูลสารที่อยู่ภายในกายก็ดี ภายนอกกายก็ดี เป็นสิ่งของอย่างเดียวกัน มีลักษณะเหมือนกันทุกประการ ถ้าจะแยกเอาเหล็กที่อยู่ในกายของเราออกมาเปรียบเทียบกับเหล็กที่แยกออกมาได้จากดิน เช่นที่ทำเป็นของใช้ต่าง ๆ อยู่ ก็จะไม่พบข้อผิดแปลกอะไรกันเลย แท้จริงนั้นเหล็กที่อยู่ภายในกายของเรา ก็ได้ไปจากเหล็กที่ในพื้นดิน คือต้นผักดูดเอาเหล็กจากดินเข้าไปสะสมไว้ที่ใบ เมื่อเรากินผัก ก็ได้เหล็กนั้นเข้าไปและนำไปใช้ประโยชน์เป็นส่วนประกอบของร่างกายต่อไป.

ร่างกายของเราเติบโตขึ้นมาได้ด้วยอาหาร เพราะฉะนั้น เนื้อหนังและส่วนอื่นของร่างกายทุกส่วนเกิดขึ้นมาหรือถูกสร้างขึ้นมาจากอาหาร ส่วนใหญ่ของอาหารประกอบด้วยวัตถุสามประเภท คือวัตถุประเภทน้ำตาล (คาร์โบไฮเดรท) วัตถุประเภทเนื้อ (โปรเทอีน) และวัตถุประเภทไข (ไขมัน) วัตถุประเภทน้ำตาลได้แก่พวกแป้ง (ที่มีอยู่ในข้าว ขนมปัง ขนมเบียก) และน้ำตาลต่าง ๆ (ที่อยู่ในผลไม้ อ้อย น้ำผึ้ง ฯลฯ).

วัตถุประเภทเนื้อมีอยู่มากในเนื้อสัตว์ทุกชนิด ไม่ว่าวัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ปลา หอย และในพวกถั่วต่าง ๆ ในผักหญ้าก็มี แต่เป็นส่วนน้อย ส่วนวัตถุประเภทไขมันได้จากน้ำมันหมู น้ำมันมะพร้าว น้ำมันพืชอื่น ๆ ไขวัว น้ำมันในปลา ในผลไม้ต่าง ๆ ทุกส่วนของร่างกายเรามีวัตถุอาหารทั้งสาม

ประเภทนี้เป็นตัวประกอบ บางส่วนก็มีอย่างหนึ่งมากกว่าอย่างอื่น ๆ เช่น กล้ามเนื้อ กระเพาะอาหารและตับไต มีวัตถุประเภทเนื้อเป็นส่วนมาก แต่ยังมีวัตถุอื่น ๆ อีกทีประกอบเป็นร่างกายเราเพิ่มเติมจากวัตถุทั้งสามประเภทที่กล่าวแล้ว และมีหน้าที่ หรือบทบาทพิเศษในร่างกาย เช่น แคลเซียม หรือธาตุปูนเป็นส่วนประกอบสำคัญของกระดูก เป็นต้น

ตัวประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นอวัยวะใดหรือส่วนใดของร่างกาย ได้แก่น้ำ ซึ่งประกอบเป็นเศษสองส่วนสามของน้ำหนักตัวทั้งหมด และกล่าวได้ว่าเป็นหลักของอาโปธาตุในร่างกาย ถ้าไม่มีน้ำ อาโปธาตุก็ไม่มี จะแปรสภาพเป็นปฐวีธาตุไป เช่นปัสสาวะก็จะกลายเป็นเกล็ดหรือผลึกของเกลือต่าง ๆ เลือดก็จะกลายเป็นก้อนของวัตถุประเภทเนื้อและผลึกของเกลือ ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยปัสสาวะก็ดี เลือดก็ดี ไม่ได้เป็นของตายตัวหรือของจำเพาะชนิด แต่เป็นเพียงน้ำซึ่งมีสิ่งต่าง ๆ ละลายอยู่ในนั้น น้ำที่อยู่ในปัสสาวะก็เป็นของเช่นเดียวกันกับน้ำที่อยู่ในเลือด ที่จริงนั้นปัสสาวะก็กรองและผลิตขึ้นมาจากเลือดและสิ่งต่าง ๆ ที่ละลายอยู่ในปัสสาวะก็มาจากสิ่งที่ละลายอยู่ในเลือดนั่นเอง ส่วนน้ำของเลือดก็มาจากน้ำที่เราดื่มเข้าไปหรือที่ติดเข้าไปกับอาหาร สิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ในเลือดก็เช่นกัน

ดังนั้นธาตุทั้งสี่ในร่างกายเราจึงมิใช่ของตายตัว ไม่ใช่ของจำเพาะสำหรับตัวเรา แต่เป็นสิ่งที่ผันแปรอยู่เสมอและเปลี่ยนที่โยกย้ายไปมาได้.ความจริงข้อนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย ก็ได้ทรงทราบประจักษ์แจ้งด้วยพระสัพพัญญุตญาณ จึงได้ทรงแสดงไว้ในที่หลายแห่งว่า "ปฐวีธาตุไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวเรา ของเรา อาโปธาตุไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวเรา ของเรา" เป็นต้น

ความที่ทรงสอนนี้เป็นพยานหลักฐานแห่งความเลอเลิศแห่งพระพุทธศาสนาซึ่งแสดงความสัจจริงเหนือศาสนาอื่น ซึ่งสอนไว้ว่า ดิน น้ำ ไฟ ลมเป็นของคงทนถาวร น่าสังเกตว่าในเรื่องธาตุอันเป็นส่วนประกอบของสารทั้งหลายนี้ วิทยาศาสตร์ก็เคยเข้าใจผิดอยู่ว่า สิ่งที่เรียกว่าเอเลเม็นต์ หรือ "ธาตุ" นั้นเป็นสิ่งที่ มี "ลักษณะจำเพาะอันจะเปลี่ยนแปลงต่อไปไม่ได้" เพิ่งมารู้ความจริงเมื่อไม่นานมานี้เองว่า เอเลเม็นต์ หรือธาตุยังแยกแยะต่อไปได้เป็นประจุไฟฟ้า ที่เรียกว่าโปรตอน และ อีเล็กตรอน และต่อมาเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง นี้เอง จึงทราบว่า โปรตอน และอีเล็คตรอนนี้ยังแยกออกไปเป็นพลังงานอีกทอดหนึ่ง พระบรมศาสดาของเราได้แสดงหลักความจริงเรื่องนี้ไว้มากกว่าสองพันห้าร้อยปีมาแล้ว.

ความผันแปรแห่งธาตุปรากฏแก่นักวิทยาศาสตร์เป็นของธรรมดา คือการที่ปฐวีธาตุก็ดี อาโปธาตุก็ดี วาโยธาตุก็ดี หรือเตโชธาตุก็ดี แปรสภาพจากธาตุหนึ่งไปอีกธาตุหนึ่ง หรือแปรกลับมาเป็นเช่นเดิมตัวอย่างเช่นวาโยธาตุ ออกซิเจน กับวาโยธาตุ ไฮโดรเจน รวมกันเข้ากลายเป็นอาโปธาตุ คือ น้ำที่เราใช้ดื่มใช้อาบนี้ วาโยธาตุ ออกซิเจน รวมกับปฐวีธาตุ คาร์บอน กลายเป็นคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งเป็นวาโยธาตุที่เกิดขึ้นเวลาจุดไฟ หรือรวมกับปฐวีธาตุเหล็ก กลายเป็นสนิมเหล็กซึ่งเป็นปฐวีธาตุ ปฐวีธาตุ คาร์บอน ผสมกับ ปฐวีธาตุ กำมะถัน กลายเป็นของเหลวคือ

อาโปธาตุ เรียกว่า คาร์บอนไดซัลไฟด์ เป็นต้นทำให้เกิดกลิ่นเหม็นที่เราพบในการเน่า แม้ธาตุอย่างเดียว ๆ ก็อาจแปรสภาพเป็นธาตุอื่นได้ ถ้าได้รับการกระทำบางอย่าง เช่นการใช้ความร้อนทำให้อาโปธาตุ คือน้ำกลายเป็นวาโยธาตุคือไอน้ำ หรือการใช้ทำลังอัดทำให้วาโยธาตุคาร์บอนไดออกไซด์กลายเป็นอาโปธาตุ คือ คาร์บอนไดออกไซด์ เหลว และอาจทำให้แปรต่อไปทลายเป็นปฐวีธาตุ คาร์บอนไดอ๊อกไซด์แข็ง หรือน้ำแข็งแห้งก็ได้ ดังนี้ จึงเป็นการสมจริงตามพระพุทธวัจนะที่ว่า "ธาตุไม่เที่ยง".

ความวนเวียนไปมาแห่งธาตุ พิจารณาเห็นได้จากเหตุการณ์ซึ่งอาจเรียกได้ว่า "วัฏฏะแห่งธาตุ" คือการที่สารต่าง ๆ โยกย้ายออกไปจากร่างกายของเรา แล้วก็เวียนกลับเข้ามาใหม่ เข้า ๆ ออก ๆ อยู่เช่นนี้เรื่อยไป ตัวอย่างเช่นเนื้อหนังของเรา ประกอบขึ้นด้วยวัตถุประเภทเนื้อเป็นส่วนใหญ่ สิ่งสำคัญในวัตถุประเภทนี้คือ มูลสารไนโตรเจน ซึ่งประกอบเป็นเกือบทั้งหมดของเนื้อ นอกเหนือไปจากน้ำ เราได้มูลสารไนโตรเจนนี้โดยกินเนื้อสัตว์หรือกินถั่ว สัตว์ได้ไนโตรเจนโดยกินหญ้า หญ้าหรือต้นถั่วก็ได้ไนโตรเจนจากดิน ดินได้ไนโตรเจน จากอากาศ จากอุจจาระหรือปัสสาวะ หรือจากทรากของคนและสัตว์ ดังนั้น มูลสารไนโตรเจนที่อยู่ในร่างกายของเราในขณะนั้น อาจเคยอยู่มาก่อนหลายต่อหลายครั้งแล้ว และอาจเคยอยู่มานับครั้งไม่ถ้วนแล้ว ในตัวของวัว หรือควาย หรือหมู หรือสัตว์อื่น หรือในต้นผัก ต้นหญ้านานาชนิด หรือแม้เคยอยู่ในตัวของคนที่เป็นเพื่อนเรา เป็นศัตรูของเรา หรือที่เราไม่เคยรู้จักหน้าค่าตาเลยก็ได้.

เห็นได้ว่าธาตุที่ประกอบเป็นร่างกายของเราก็ดี ของคนอื่นหรือสัตว์อื่นก็ดี หรือเป็นสิ่งของทั้งหลายก็ดี ล้วนแต่ไม่ใช่ของคงที่หรือคงทนถาวร แต่เปลี่ยนแปรไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ธาตุเป็นอนิจจังเพราะไม่คงที่ ประเดี๋ยวมาก ประเดี๋ยวน้อยประเดี๋ยวมี ประเดี๋ยวไม่มี ธาตุเป็นทุกขัง เพราะทนอยู่ไม่ได้ ต้องผันแปรเปลี่ยนไป ประเดี๋ยวเป็นรูปนั้นประเคี่ยวเป็นรูปนี้ ไม่มีความถาวร.ธาตุเป็นอนัตตาเพราะมิใช่เป็นของเฉพาะตัวตนของผู้ใด ประเดี๋ยวอยู่ในตัวเรา ประเดี๋ยวอยู่ มนตัวเขา ไม่เป็นไปโดยประสงค์ เลือกไม่ได้ บังคับไม่ได้ หมุนเวียนไปตามหลักของธรรมชาติโดยสิ้นเชิง.

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์โปรดพระปุกกุสาติด้วยธาตุวิภังคสูตรก็เพื่อให้พิจารณาเห็นว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ตลอดจนร่างกายของเรา นี้เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มีธรรมชาติไม่เที่ยง ทนอยู่ไม่ได้ ไม่ใช่ตัวเรา จึงไม่พึงยึดถือ พระปุกกุสาติ ซึ่งมีศรัทธาแก่กล้าในพระสัมมาสัมโพธิญาณของพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว ก็ได้ความรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมชาติของโลก บรรลุธรรมะชั้นสูง สิ้นสัญโญชน์อันเป็นส่วนต่ำ เมื่อถึงกาลกิริยาเพราะถูกวัวชน จึงได้เข้าสู่ฐานะอุปปาตีกเพศ ได้ปรินิพพานในโลกนั้นโดยไม่ต้องกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีก นับว่าพระสูตรนี้มีอานิสงส์สูงอยู่มาก จึงเป็นการสมควรที่ท่านธรรมกามกชนทั้งหลายผู้มุ่งผลในทางสูงกว่าโลกปัจจุบัน พึงเอาใจใส่ศึกษาและพิจารณาเพื่อให้ได้ผลตามสมควรแก่อินทรีย์แห่งตน.

....

มายาแห่งอายตนะ

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

(บรรยายที่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย พ.ศ.๒๕๐๖)

อายตนะเป็นของร้อน

ตาเป็นของร้อน รูปเป็นของร้อน ความเห็นรูปเป็นของร้อน จักษุสัมผัสเป็นของร้อน หูเป็นของร้อน เสียงเป็นของร้อน ความได้ยินเสียงเป็นของร้อน โสตสัมผัสเป็นของร้อน จมูกเป็นของร้อน กลิ่นเป็นของร้อน ความรู้กลิ่นเป็นของร้อน ฆานสัมผัสเป็นของร้อน ลิ้นเป็นของร้อน รสเป็นของร้อน ความรู้รสเป็นของร้อน ชิวหาสัมผัสเป็นของร้อน กายเป็นของร้อน สิ่งอันรู้สึกด้วยกายเป็นของร้อน ความรู้สึกทางกายเป็นของร้อน กายสัมผัสเป็นของร้อน ใจ เป็นของร้อน อารมณ์ที่เกิดกับใจเป็นของร้อน ความรู้อารมณ์เป็นของร้อน มโนสัมผัสเป็นของร้อน

สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นของร้อน เพราะนำให้เกิดความหลงในเมื่อประสบสิ่งสวยงามยั่วยวน นำให้เกิดความโลภในเมื่อประสบสิ่งถูกใจ นำให้เกิดความโกรธในเมื่อประสบสิ่งไม่ถูกใจ

ความโลภ ความโกรธ ความหลงเป็นกิเลส เครื่องย้อมจิตให้เศร้าหมอง และยังให้เกิดความข้อง พระบรมศาสดาทรงเห็นโทษแห่งอกุศลธรรมเหล่านี้จึงทรงสั่งสอนพุทธบริษัทให้เพียรพยายามละเสีย ในที่หลายแห่งได้ทรงแสดงโทษแห่งอายตนะและทรงสอนให้สำรวมอินทรีย์เพื่อประโยชน์ในการรักษาสติ

อายตนะเป็นเรื่องของการกระตุ้น โลกของเราเต็มไปด้วย "ตัวกระตุ้น" ซึ่งได้แก่อายตนะภายนอก ตัวกระตุ้นมีทั้งคุณและโทษ มีคุณคือช่วยบอกให้ร่างกายรู้เหตุแห่งอันตราย เช่นความร้อนความหนาว หรือเครื่องทิ่มแทงหรือศัตรู

มีโทษคือ การกระตุ้นบ่อย ๆ ทำให้เกิดปฏิกิริยาทางอารมณ์ ซึ่งอาจแสดงออกเป็นผลของการยั่วยุ การยับยั้ง หรือการยั่วยวน แล้วแต่ภาวะแวดล้อม ภาวะของอารมณ์ที่เป็นอยู่ในขณะ และพื้นเพของจิตใจ ตัวกระตุ้นอย่างเดียวกันอาจก่อปฏิกิริยาได้ต่าง ๆ ในคนๆ เดียวกัน ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะ ลำพังอายตนะหรืออวัยวะสัมผัส ไม่ได้ยังให้เกิดการสำเร็จผลแต่อย่างใด ต้องอาศัยจิตเป็นส่วนที่ยังผล ผลจึงขึ้นอยู่กับภาวะของจิต แต่แท้จริง อายตนะเองนั้น ก็มิใช่เป็นเครื่องมือหรืออวัยวะที่เที่ยงตรงหรือซื่อสัตย์สักเพียงใดนัก หากเป็นแต่เพียงอุปกรณ์ที่คร่าวและหลอกลวงเก่งไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากคำบรรยายต่อไปนี้

ก่อนอื่นพึงทราบว่าตามที่กล่าวกันทั่ว ๆ ไปว่า "ตาเห็นรูป" "หูได้ยินเสียง" ฯลฯ นั้นเป็นการไม่ตรงกับความจริง ที่ถูกนั้น ตาก็ดี หูก็ดี อวัยวะสัมผัส หรืออายตนะภายในอื่น ๆ ก็ดี เป็นแต่เพียง "เครื่องรับ" อายตนะภายนอก ไม่ได้เป็น "เครื่องรู้" ด้วย "เครื่องรู้" หรือส่วนรู้นั้นอยู่ในสมอง

ตา หูและอวัยวะสัมผัสอื่น ๆ มีปลายประสาทชนิดพิเศษ ซึ่งธรรมชาติได้ดัดแปลงขึ้นมา สำหรับการกระตุ้นโดยเฉพาะอย่าง เช่นนัยน์ตามีปลายประสาทสำหรับรับแสง หูมีสำหรับรับเสียง เป็นต้น

ปลายประสาทเช่นนี้บางพวกก็ฝังอยู่ในเนื้ออย่างง่าย ๆ เช่นปลายประสาทสำหรับรับกลิ่นและสำหรับรับความเจ็บ บางพวกก็ประกอบเป็นส่วนของอวัยวะที่สร้างขึ้นมาโดยเฉพาะให้เหมาะกับหน้าที่ เช่นปลายประสาทรับแสงที่อยู่ใน "อวัยวะรูปดอกบัว" และ "อวัยวะรูปแท่ง" และปลายประสาทรับเสียงซึ่งอยู่ใน "เซลล์ขน" ภายในอวัยวะรูปหอยโข่ง เป็นต้น

วิทยาศาสตร์เรียกอวัยวะพิเศษที่มีปลายประสาทเช่นนี้ว่า "อวัยวะปลาย" อวัยวะปลายทำหน้าที่ให้เกิดความรู้สึกได้ดีต่อเฉพาะเมื่อได้รับการกระตุ้นจากตัวกระตุ้น หรืออายตนะภายนอกที่เหมาะกัน ถ้าถูกกระตุ้นด้วยตัวกระตุ้นที่ไม่ใช่คู่กัน ก็อาจไม่ทำให้มีความรู้สึก หรือรู้สึกอย่างคลุมเครือ

ข้อนี้ตรงกับที่แสดงไว้ในทางพระพุทธศาสนาว่า อายตนะภายในกับภายนอก มีอยู่เป็นคู่กัน อายตนะภายในอย่างหนึ่งก็รับอายตนะภายนอกอย่างหนึ่ง เช่นนัยน์ตาก็ เป็นใหญ่ (อินทรีย์) สำหรับการเห็นรูป หูเป็นใหญ่สำหรับการได้ยินเสียง นอกจากนั้นในพระบาลียังแสดงลักษณะบางประการของอวัยวะหลายส่วนที่เล็กจนมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น ได้อย่างถูกต้องแม่นยำอีกด้วย เป็นที่น่าพิศวงในพระสัพพัญญุตญาณอย่างยิ่ง

เมื่ออายตนะภายนอก "กระทบ" อายตนะภายใน เกิดการกระตุ้นอวัยวะปลาย จะมี "พลังประสาท" แล่นไปตาม "ประสาทนำเข้า" ผ่านส่วนต่าง ๆ ของระบบประสาทกลาง ไปจนถึงสมองส่วนที่ทำหน้าที่รู้อายตนะนั้น ๆ ทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น

ยกตัวอย่างเช่น เมื่อภาพปรากฏขึ้นที่หน้านัยน์ตา ส่วนของนัยน์ตาที่ทำหน้าที่หักแสง เช่นกระจกตาและแก้วตา จะทำให้เกิดภาพเงาขึ้นบนจอตา (เรตินา) ภาพนั้นกระตุ้นปลายจักขุประสาท (ประสาทอ๊อปติค) เกิดพลังประสาทแล่นตามจักขุประสาทไปถึงสมองใหญ่กลีบท้ายทอย กระตุ้น "ศูนย์การเห็น" ทำให้รู้สึกเห็นภาพ ถ้ามีอะไรกีดกั้นพลังประสาทในจักขุประสาทไม่ให้ไปถึงศูนย์การเห็น ความรู้สึกเห็นก็จะไม่มี ถ้าศูนย์การเห็นไม่ทำงาน ด้วยเหตุใดก็ตาม ผลก็จะเป็นเช่นเดียวกัน

ตรงกันข้าม ถ้ามีอะไรไปกระตุ้นศูนย์การเห็น โดยไม่มีพลังประสาทมาทางจักขุประสาท ก็อาจเกิดความรู้สึกได้ แต่เป็นเพียงแสงสว่าง ไม่เป็นรูปร่างชัดเจนอย่างใด อย่างเช่นที่ "เห็นดาว" เวลาศีรษะถูกตีหรือกระแทกแรง ๆ เป็นต้น

การรับเสียงหรือโสตสัมผัส มีกลไกการทำงานสลับซับซ้อนยิ่งกว่าการเห็นขึ้นไปอีก อวัยวะที่เกี่ยวข้องก็มีมากกว่า เริ่มต้นด้วยใบหูซึ่งทำหน้าที่รวมคลื่นเสียงให้หนักแน่นขึ้น และช่วยบอกทิศทางที่มาของเสียง

ต่อไปเป็น "หลอดหู" หรือ "ห้องหูชั้นนอก" ซึ่งมีขนกั้นปากรูเพื่อป้องกันฝุ่นผงและมีขี้หูป้องกันแมลง ที่ก้นของหลอดหูมี "เยื่อแก้วหู" ขึงขวางอยู่ ทำหน้าที่เหมือนหนังกลอง รับความสะเทือนที่เกิดจากการกระทบของคลื่นเสียงจากภายนอก ถ่ายทอดไปถึง "กระดูกเยื่อแก้วหู" ซึ่งติดอยู่กับด้านในของเยื่อ กระดูกนี้มีขนาดเล็กมาก ส่วนโตที่สุดประมาณเท่าหัวไม้ขีดไฟ มีสามท่อนเรียงติดต่อกัน ถ่ายทอดความสะเทือนจากเยื่อแก้วหูผ่าน "ห้องหูชั้นกลาง" ไปถึงเยื่อที่ขึงปิด "ช่องรูปไข่" ของ "ห้องหูชั้นใน" ซึ่งฝังอยู่ในส่วนฐานของกระดูกขมับ

การสะเทือนของเยื่อทำให้น้ำใสในหลอดโค้งของ "อวัยวะรูปหอยโข่ง" กระเพื่อมและ "เซลล์มีขน" กระทบหรือถูไถกับเยื่อที่ขึงปิดอยู่ "เซลล์มีขน" หรือ "เซลล์ของ คอร์ติ" นี้เป็นอวัยวะปลายของการรับเสียง มีปลายประสาทติดต่อกับเส้นขน เมื่อเส้นขนถูกถูไถ ก็เกิดพลังประสาทขึ้น ซึ่งแล่นไปตามโสตประสาท ผ่านส่วนล่างของสมองใหญ่ไปจนถึง "ศูนย์รับเสียง" ซึ่งอยู่ที่ผิวของสมองกลีบขมับ ทำให้ได้ยินเสียง

ถ้าศูนย์ประสาทนี้เสียหน้าที่ไปด้วยเหตุใดก็ตาม หูข้างที่เกี่ยวข้องก็จะหนวกไป ความจริงหูไม่ได้หนวก แต่การหนวกเกิดที่สมอง อย่างนี้ในทางแพทย์เรียกว่า "หูหนวกเนื่องจากศูนย์" อาการหูหนวกอาจเกิดจากความพิการของโสตประสาทก็ได้ เรียกว่า "หูหนวกเพราะประสาท" และอาจเกิดจากความผิดปกติในส่วนอื่น ๆ ก็ได้ ซึ่งมีชื่อไปตามส่วนที่พิการ

อวัยวะสัมผัสอื่น ๆ นอกจากนัยน์ตาและหูที่ได้บรรยายมาโดยละเอียดแล้วนี้ มีส่วนสร้างอย่างง่ายกว่ามาก บางอย่างมีบริเวณเฉพาะอยู่ที่เปลือกสมองสำหรับทำหน้าที่รับรู้ บางอย่างมีส่วนที่ทำหน้าที่เช่นนี้กระจายอยู่หลายแห่งด้วยกัน

ข้อที่เหมือนกันสำหรับสัมผัสทุกอย่างคือ ความรู้สึกนั้นสำเร็จได้ด้วยสมอง ถึงแม้ส่วนอื่นๆ จะทำหน้าที่ได้อย่างปกติ ถ้าหากสมองไม่ทำงานหรือไม่ยอมรับการกระตุ้นที่ไปถึง ความรู้สึกสัมผัสก็ไม่บังเกิดขึ้น ข้อนี้มีความสำคัญมากในชีวิตประจำวันและในการปฏิบัติอบรมทางจิต ดังจะได้กล่าวในภายหลัง

อีกข้อหนึ่งที่พึงสังเกตคือ ตามธรรมดาของคน เมื่อความรู้สึกสัมผัสเกิดขึ้นแล้ว เรื่องไม่ได้จบแค่นั้น เมื่อพลังประสาทแล่นไปถึงศูนย์ประสาท ทำให้เกิดความรู้สึกขึ้นเป็นอย่าง ๆ ตามแต่เหตุ เช่นสว่าง หรือมีสีมีรูป ได้ยินเสียง หรือเจ็บ ร้อน เย็น ความรู้สึกนี้ (คือเวทนาในคำบาลี) ถูกนำส่งต่อไปยังสมองส่วนที่ทำหน้าที่แปล ซึ่งต้องอาศัยความจดจำหรือประสบการณ์ในอดีต (สัญญา) ประกอบกับ

ปฏิกิริยาของจิตใจในปัจจุบัน (สังขาร) จึงสามารถรู้ว่าเห็นแสงไฟฉายสีแดง หรือเสียงปืนกล หรือถูกตะปูตำ ถูกไฟลน ถูกต้องน้ำแข็ง เป็นต้น

ที่มีความสำคัญเป็นพิเศษคือ ปฏิกิริยาของจิตใจหรือสังขารเพราะเป็นเหตุของอารมณ์ ซึ่งอาจเป็นต้นเหตุของกิเลส เช่น โลภ โทสะ หรือโมหะต่อไปอีก

เมื่อได้ทราบวิธีการทำงานของอายตนะหรือการรับสัมผัสแล้ว ก็จะเข้าใจได้โดยง่ายพอควรว่าอายตนะจะทำให้เกิดความเข้าใจผิด หรือหลงผิดได้อย่างไร ต้นเหตุอย่างหนึ่งของโทษของอายตนะนี้ก็คือความไม่สมบูรณ์แห่งระบบอวัยวะ อีกอย่างหนึ่งก็คือบทบาทของสมอง ดังจะแสดงโดยสังเขปพร้อมด้วยตัวอย่างต่อไปนี้

๑. อวัยวะปลายมีความละเอียดไม่พอ ถ้าใช้ดินสอดำขีดเส้นยาวประมาณ ๓ ซ.ม. ห่างกันประมาณ ๑ ม.ม. บนกระดาษสีขาว แล้วมองดูเส้นที่สองจากระยะใกล้ เราจะสามารถเห็นเส้นทั้งสองได้ชัดเจน ถ้าค่อย ๆ ถอยห่างออกไปเรื่อย ๆ ถึงระยะประมาณ ๓ เมตร จะมองเห็นเส้นทั้งสองรวมกันเป็นเส้นเดียว ข้อนี้เป็นเพราะเมื่อถอยห่างออกไป ภาพเงาของเส้นทั้งสองที่ปรากฏบนจอตาค่อย ๆ ชิดกันเข้าไปทุกที ๆ จนปลายประสาทในจอตาไม่สามารถจะแยกเส้นทั้งสองได้ จึงทำให้เกิดความรู้สึกเห็นเป็นเส้นเดียว

เรื่องเช่นเดียวกันนี้เกิดขึ้นทุกครั้งที่เราดูรูปในหนังสือพิมพ์ ส่วนที่เห็นเป็นแผ่นสีดำนั้น ถ้าส่องดูด้วยแว่นขยายแรงพอควร จะเห็นว่าแท้ที่จริงประกอบขึ้นด้วยจุดสีดำเรียงอยู่ใกล้เคียงกัน แต่อยู่ชิดกันมาก จนกระทั่งเมื่อดูด้วยตาเปล่า ปลายประสาทของตาไม่สามารถจะแยกจุดเหล่านั้นออกจากกันได้ จึงเห็นเป็นแผ่นสีดำ

๒. อวัยวะปลายมีความสามารถจำกัด อวัยวะปลายทุกอย่าง ต้องได้รับการกระตุ้นที่แรงพอ จึงจะทำให้เกิดความรู้สึกได้ ถ้าการกระตุ้นอ่อนเกินไป ก็ไม่ทำให้เกิดความรู้สึก มีตัวอย่างที่ประสบอยู่ทุก ๆ วันเกี่ยวกับรสและกลิ่น สำหรับนัยน์ตายังมีข้อจำกัดพิเศษยิ่งขึ้นไปอีก เกี่ยวกับการดูสี ถ้าหากแสงสว่างมีไม่พอ นัยน์ตาจะ 〝เห็นสี〞 ผิดไปหมด เช่นในเวลากลางคืน ใบไม้สีเขียว หรือดอกไม้สีแดงหรือสีม่วง จะดูเหมือนสีดำส่วนสีเหลืองจะดูเหมือนสีขาว

๓. เมื่อเกี่ยวกับความแรง อายตนะบอกการเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่าบอกความแรงที่คงที่ อาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าอายตนะบอกผลของการเปรียบเทียบมากกว่าบอกความจริง ตัวอย่างเช่น ถ้าอยู่ในห้องที่ค่อนข้างเย็นเป็นเวลาพอสมควร แล้วผ่านเข้าไปในห้องที่ค่อนข้างร้อน ในขณะแรกจะรู้สึกร้อนมาก แล้วก็ค่อย ๆ รู้สึกร้อนน้อยลงจนรู้สึกว่าร้อนไม่มากนัก ถ้าหากอยู่ในห้องที่ร้อนมาก แล้วผ่านเข้าไปในห้องที่ร้อนน้อยกว่า คือห้องเดียวกับที่กล่าวถึงมาแล้ว ในขณะแรกที่เข้าไปจะรู้สึกเย็นเพราะฉะนั้นห้องเดียวกันอาจทำให้รู้สึกว่าร้อนหรือเย็นก็ได้ แล้วแต่ว่าเปรียบกับห้องที่อยู่ก่อนหน้านั้น ห้องใหม่นี้ร้อนกว่าหรือเย็นกว่า เกี่ยวกับสัมผัสอื่น ๆ ก็มีตัวอย่างมากมาย

๔. เกี่ยวกับระยะเวลาของการกระตุ้น อายตนะมักทำให้มีความรู้สึกอยู่นานกว่าความจริง ตัวอย่างเช่น ถ้าในที่มืด มีใครฉายไฟเข้าตาเราชั่วแวบเดียว เรามักรู้สึกว่าสว่างและตาพร่าอยู่เป็นเวลานาน ในเวลาฟ้าแลบก็เช่นเดียวกัน เรายังรู้สึกว่าเห็นสายฟ้าอยู่ต่อไปอีกระยะหนึ่งหลังจากที่แสงสว่างได้หายไปหมดแล้ว

ความรู้ลึกที่เนิ่นนานกว่าความจริงเช่นนี้ เป็นผลของความบกพร่องของอวัยวะปลาย ที่คืนรูปไม่ทันกับการสุดสิ้นของการกระตุ้น ถ้าเอาสายยางรัดแขนหรือขาไว้ครู่หนึ่ง แล้วเอาออก จะรู้สึกเหมือนว่ายางยังรัดอยู่ต่อไปอีกหลายนาที ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยการรัดได้บีบให้ส่วนหนึ่งของน้ำ ที่อยู่ในเนื้อที่ถูกรัดนั้น ย้ายที่ออกไปอยู่รอบ ๆ พร้อมกับการกดปลายประสาท เมื่อเอาสายยางออกแล้ว น้ำยังไหลกลับคืนที่ไม่ทัน เนื้อในส่วนนั้นยังผิดรูปอยู่ ความรู้สึกว่าถูกรัดจึงยังคงอยู่ต่อไป

การที่ความรู้สึกมีอยู่นานกว่าการกระตุ้นนี้ วิทยาศาสตร์เรียกว่า "สัมผัสตกค้าง" ได้มีการเอาปรากฏการณ์นี้มาใช้ประโยชน์ในการภาพยนตร์ ซึ่งเกิดจากกรฉายภาพเดี่ยว ๆ ติดตามกัน ให้ภาพหลังปรากฏขึ้นบนจอระหว่างที่สัมผัสตกค้างหรือภาพค้างจากภาพก่อนนั้นยังไม่หมดไป คนดูจึงไม่เห็นภาพขาดเป็นตอน ๆ กลับรู้สึกเสมือนว่าการเคลื่อนไหวเป็นไปอย่างราบรื่นดังธรรมชาติ ถ้าหากฉายภาพให้ช้าคือให้ภาพห่างกันมาก ๆ ก็จะเห็นภาพแยกกันและการเคลื่อนไหวเป็นไปอย่างขาดเป็นตอน ๆ

๕. ความไม่แน่วแน่ในการทำงานของสมอง สมองในหน้าที่สัมผัสมักมีอาการ "ล้า" หรือ "เบื่อหน่าย" ง่ายมาก ทำให้ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการกระตุ้นในระยะยาวค่อย ๆ อ่อนลงหรือหมดสิ้นไป ตัวอย่างเช่น ถ้าเข้าไปในห้องที่มีกลิ่นเหม็น ในขณะแรกอาจรู้สึกเหม็นจัดมาก พออยู่ไปสักครู่หนึ่งอาจรู้สึกว่าเหม็นน้อยลง ถ้าอยู่ไปนานๆ อาจไม่รู้สึกเหม็นต่อไป (เพราะเหตุนี้ผู้ที่ปากเหม็นจึงไม่ค่อยรู้ตัว) ถ้าเข้าไปในที่ที่มีเสียงดัง ในตอนแรกอาจจะหนวกหูจนรู้สึกรำคาญ แต่อยู่ไป ๆ ก็รำคาญน้อยลง จนในที่สุดอาจจะลืมไปก็ได้ว่ามีเสียงดังอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุผลเช่นเดียวกันนี้ ผู้ที่ย้ายจากบ้านในสวนไปอยู่ข้างถนนใหญ่ ในตอนแรก ๆ นอนไม่ค่อยหลับเพราะหนวกหูเสียงรถ แต่พออยู่ไป ๆ หลาย ๆ วันก็นอนหลับสบาย

การเปลี่ยนแปลงในเชิงลดน้อยลงเช่นนี้เป็นผลของการที่สมอง "ไม่เอาใจใส่" ต่อการกระตุ้นที่มีอยู่เรื่อย ๆ และติดต่อกันเป็นเวลานาน ทำให้มีผลเป็น "ความเคยชิน" ขึ้น การเปลี่ยนแปลงทำนองนี้นับว่ามีความสำคัญมากสำหรับการครองชีพของคนและสัตว์ เพราะช่วยลดความรำคาญไปได้มากและทำให้ชีวิตทนได้ง่ายขึ้น ถ้าสมองไม่สามารถแก้ไขดังนี้ได้ เราก็จะต้องทนทุกข์อีกมากมายหลายอย่างจากการกระตุ้นที่มีอยู่เป็นประจำ ตัวอย่างเช่น ตลอดเวลาที่เราอยู่ในโลกนี้เราถูกอากาศที่ห่อหุ้มโลกกดไว้โดยรอบ แต่เราไม่รู้สึกหนักและไม่รู้สึกว่าถูกกดเสียด้วยซ้ำ

๖. อิทธิพลของ "อารมณ์" เนื่องด้วยสมองมีหน้าที่แปลหรือตัดสินความบอกเล่าที่อวัยวะปลายส่งมาถึง การทำงานนี้ของสมองจึงเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด ถ้าสมองกวัดแกว่งเพราะมีเหตุรบกวน การ

ตัดสินก็มีโอกาสมากที่จะผิดเพี้ยนไปจากความจริง ตามปกติการตัดสินของสมอง ต้องอาศัยการเปรียบเทียบดังกล่าวแล้วข้างต้น ประกอบกับประสบการณ์ในอดีต (สัญญา) ดังนั้นสภาพเป็นอยู่ของสมองเองจึงมีส่วนสำคัญมาก

นอกจากนั้นสภาพแวดล้อมของอายตนะ หรือตัวกระตุ้น ก็มีความสำคัญด้วย ถ้ามีสิ่งของหลายสิ่งหรือเหตุการณ์หลายอย่าง ที่จะต้องรับรู้ในขณะเดียวกัน ก็เกิด "การแข่งขัน" ขึ้นระหว่างตัวกระตุ้นเหล่านั้น ความรู้สึกที่เกิดจากการตัดสินของสมองก็อาจเพี้ยนไปจากความจริง ตัวอย่างที่เห็นบ่อยๆ ก็มี เช่น เอาผ้าสี "ขาวหม่น" วางเทียบกับผ้า "ขาวสะอาด" จะเห็นผ้าสีคล้ำมาก ถ้าหากเอาไปวางเทียบกับผ้าสีดำ จะเห็นผ้าขาวมากขึ้น เช่นนี้กล่าวได้ว่าสีแต่ละสีทำให้เกิด "อารมณ์" ขึ้น เมื่ออารมณ์แตกต่างเป็นคนละทาง ก็ทำให้ความรู้สึกที่เกิดขึ้นนั้นแรงขึ้น โดยทำนองเดียวกัน ถ้าฟังดนตรีคึกคักในระหว่างที่ใจคอสนุกสนาน ก็มักจะรู้สึกว่า "เพราะ" แต่ถ้าฟังสิ่งเดียวกันในเวลาที่จิตใจเศร้าซึม ก็รู้สึกว่าหนวกหูน่ารำคาญ

อายตนะมีโทษทั้งทางตรง คือชวนให้เกิดกิเลส และทางอ้อม คือชวนให้หลงผิด ดังแสดงมานี้ พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้พิจารณาให้เห็นว่าอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากการทำงานของอายตนะต่าง ๆ เป็นของไม่เที่ยง ไม่พึงยึดถือ ทรงเปรียบเทียบอายตนะภายในเป็นประหนึ่งประตูสำหรับเปิดให้อารมณ์เข้ากระทบจิต และชวนให้แกว่งไกว เป็นอันตรายแห่งพรหมจรรย์ ทรงแนะนำให้ปิดประตูทั้งหกเสียเพื่อความสงบแห่งจิต และเพื่อสกัดกั้นต้นเหตุแห่งกิเลส ทรงสอนให้ใช้อายตนะพร้อมด้วยสติ ในที่อื่นทรงแสดงว่า อุปาทานขันธ์เป็นเหตุแห่งทุกข์ ได้แก่รูปอุปาทาน เวทนาอุปาทาน ฯลฯ เป็นต้น ให้พิจารณาว่า รูปก็สักแต่ว่ารูป เวทนาก็สักแต่ว่าเวทนา ฯลฯ มิใช่ตัวตนเราเขา ถ้าตัดอุปาทานขันธ์เสียได้ ก็จะดำเนินไปสู่ความพ้นทุกข์

"อายตนะเป็นของร้อน" นี้เป็นแก่นของอาทิตตปริยายสูตรซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเทศน์ เพื่อโปรดชฎิลหนึ่งพันองค์ ที่คยาสีสะในปฐมสมัยแห่งพระพุทธศาสนา ยังให้ชฎิลทั้งนั้นได้บรรลุอรหัตตผลในวาระนั้นเอง ทั้งนี้ก็เพราะท่านเหล่านั้นมีพื้นเพทางจิตสุกงอมอยู่แล้ว หากแต่มุ่งผลผิดทางไปหวังอมตสภาพ เมื่อพระบรมศาสดาทรงชี้ทางที่ถูก เท่ากับสะกิดผลไม้ที่ขั้ว ท่านทั้งนั้นจึงบรรลุธรรมสูงสุดได้โดยง่าย

สำหรับเราท่านทั้งหลายที่อินทรีย์ยังไม่แก่กล้าในทางธรรม ศรัทธาปสาทะในความเที่ยงแท้แห่งพระสัพพัญญุตญาณและความวิเศษแห่งพระคุณของพระบรมศาสดาย่อมจะส่งเสริมให้ธรรมปฏิบัติเป็นไปด้วยอิทธิบาทอย่างแน่วแน่และนำไปสู่ปรมัตถประโยชน์ในที่สุด.

....

เวชศาสตร์ประยุกต์ในพระวินัย

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

(บรรยาย ณ สำนักธรรมวิจัย วัดมหาธาตุ พระนคร)

วันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๐๙

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย ทรงเป็นพระสัพพัญญูผู้รอบรู้ในวิชาต่าง ๆ ดังปรากฏในพระบาลี มีความรู้บรรจุอยู่มากมาย ทรงแสดงด้วยพระองค์เองว่า ความรู้ที่ทรงเปิดเผยแก่พุทธบริษัทนั้น เปรียบเหมือนกับใบไม้ในกำมือ ส่วนความรู้ที่พระองค์ทรงมีอยู่นั้นเปรียบเหมือนกับใบไม้ที่ติดอยู่บนต้นในป่า ข้อที่ทรงแสดงนี้ถ้าหากศึกษาพระไตรปิฎกโดยละเอียดจะเห็นว่าเป็นความจริง เพราะในนั้นมีกล่าวถึงความรู้หลายสาขา แม้กระทั่งที่เรียกกันในสมัยนี้ว่า "วิทยาศาสตร์" (ดูเรื่องธาตุวิภังค์แผนใหม่ ในธรรมจักษุ พ.ศ.๒๕๐๙)

ทั้งนี้ปรากฏในพระพุทธประวัติว่าพระพุทธเจ้าในสมัยที่ยังทรงเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ได้ทรงศึกษาศิลปศาสตร์ต่าง ๆ อย่างครบถ้วน แม้กระทั่งวิชาเวชศาสตร์ สำหรับความรู้ประการหลังนี้ก็มีหลักฐานอยู่ในพระคัมภีร์ ซึ่งมีแสดงเกี่ยวกับเรื่องของร่างกายและจิตใจโดยพิสดาร เช่นที่ทรงบรรยาย "อาการสามสิบสอง" มีเรื่องอวัยวะทั้งภายในและภายนอกอย่างละเอียด หรือที่ทรงแสดงเรื่องอายตนะภายนอกภายใน ซึ่งเป็นเรื่องของสรีรวิทยาอย่างถูกต้อง

ความรู้เหล่านี้ อาจอ้างได้ว่า เกิดจากการที่ได้ทรงพิจารณาซากศพ แต่ก็มีบางข้อที่เรารู้แน่ว่า จะทรงรู้เพราะได้เห็นจากซากศพนั้นไม่ได้ เช่นที่ทรงแสดงไว้ว่าอวัยวะสำหรับเสียงนั้นมีลักษณะเป็นโพรงและภายในมีขนสีแดง สิ่งนี้ตรงกับที่ทางวิทยาศาสตร์เรียกว่า "อวัยวะหอยโข่ง" (โคเคลีย) มีลักษณะเป็นหลอดเล็ก ๆ ขดเป็นรูปก้นหอย ฝังอยู่ในกระดูกขมับในส่วนที่ประกอบเป็นช่องหูชั้นในไม่สามารถจะมองเห็นได้นอกจากจะผ่าตัดกระดูก และภายในอวัยวะหอยโข่งนั้น ก็มี "เซลล์เส้นผม" (แฮร์เซลล์) ที่เรียกว่า "อวัยวะของ คอร์ติ" เป็นตัวสำคัญในการรับคลื่นเสียงแต่เส้นขนหรือเส้นผมนี้เล็กมากจนต้องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ ปัญหาจึงมีขึ้นมาว่าพระพุทธเจ้าทรงทราบได้อย่างไร มิหนำซ้ำยังทรงแสดงไว้ด้วยว่า "ขนสีแดง" ซึ่งฝ่ายวิทยาศาสตร์เองยังไม่เคยเห็นสีของเส้นขนนั้นตามธรรมชาติ เห็นแต่ที่ย้อมสีตามเทคนิคของจุลกายวิภาควิทยาเท่านั้น

แต่ที่น่าพิศวงยิ่งกว่านี้อีกคือ ที่ทรงแสดงถึงกำเนิดของมนุษย์ในครรโภทรของมารดา นับตั้งแต่ระยะแรกปฏิสนธิ เริ่มด้วยสภาพ "กลละ" ตรงกับเซลล์ในสมัยนี้นั้น ทรงแสดงว่ามีขนาดเท่ากับหยดน้ำมันซึ่งเหลือติดอยู่ที่ปลายขนจามรี ที่ได้เอาจุ่มลงในน้ำมันงาแล้วสลัดทิ้งเสียเจ็ดครั้ง ทรงบรรยายการคลี่คลายเป็นขั้น ๆ ตามระยะเวลาที่ผ่านไป มีระยะ "ห้าปุ่ม" เป็นต้น ซึ่งตรงกับศีรษะและแขนขา ตลอดจนถึงระยะคลอด เรื่องนี้คุณหลวงสุริยพงศ์พิสุทธิ์แพทย์ ได้แปลพระบาลี

เปรียบเทียบกับความรู้สมัยปัจจุบันดีพิมพ์ไว้ในหนังสือจดหมายเหตุ ฯ ของแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทยเมื่อหลายปีมาแล้วและยังหาได้ในหอสมุด

ข้อที่ต้องยอมรับก็คือว่า พระพุทธองค์ทรงมีพระญาณวิเศษจึงสามารถทรงเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในร่างกายของมนุษย์ และทรงเห็นวัตถุที่มีขนาดเล็กละเอียดจนมองด้วยตาเปล่าไม่เห็นได้

เรื่องที่จะบรรยายต่อไปนี้เป็นการรวบรวมความรู้เกี่ยวกับวิชาแพทย์ที่มีปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความรู้ทางด้านเวชศาสตร์ป้องกัน แต่ก็มีเรื่องทางฝ่ายเวชศาสตร์รักษาอยู่ด้วยเหมือนกัน นอกจากเรื่องนี้จะแสดงให้เห็นเหตุผลว่า ทำไมจึงทรงบัญญัติห้ามการกระทำนั้น ๆ และทรงอนุญาตการกระทำอื่น ๆ แล้ว ยังจะแสดงให้เห็นส่วนหนึ่งแห่งพระปัญญาคุณอันพึงพิศวงและยกย่องเทิดทูนเป็นอย่างยิ่งอีกด้วย

ความรู้ทางเวชศาสตร์ป้องกันที่มีปรากฏอยู่ในพระวินัยและกระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ กันนั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก และมีบางเรื่องที่แม้ในสมัยปัจจุบัน ก็ยังมีแพทย์เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จะนึกถึง เช่นเรื่องอิทธิพลของลมฟ้าอากาศต่อร่างกาย และจิตวิทยาในด้านป้องกันเป็นต้น

ในการบรรยายนี้จะได้จำแนกเรื่องเป็นหัวข้อต่าง ๆ คือ เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยหรือ เสนาสนะ เกี่ยวกับเครื่องแต่งกายคือจีวร เกี่ยวกับอาหาร เกี่ยวกับการป้องกันโรคติดต่อ เกี่ยวกับการบริหารกาย เกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุ เกี่ยวกับลมฟ้าอากาศ เกี่ยวกับสังคม เกี่ยวกับจิตวิทยา ซึ่งจะบรรยายโดยลำดับไป

ข้อแรกเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ในพระวินัยมีบทบัญญัติละเอียด ในด้านความปลอดภัยและความสะอาด มีกำหนดไว้ว่าเสนาสนะจะต้องมีความสูงเพียงนั้น ๆ สูงเกินไปไม่ได้ ถ้าขืนทำเป็นอาบัติ ผนังก็จะต้องสร้างด้วยวัตถุนั้น ๆ ให้มีความหนาเท่านั้น ๆ หนาเกินไปก็ไม่ได้ บางเกินไปก็ไม่ได้ ทั้งยังมีกำหนดขนาดกว้างยาวอีกด้วย เช่นถ้ามีเฉลียงหรือระเบียงต้องไม่กว้างเกินเท่านั้น ๆ ทั้งหมดนี้ก็เพื่อความปลอดภัย

พึงสังเกตว่าในสมัยพุทธกาลนั้นสิ่งก่อสร้างที่ประชาชนทั่วไปอาจหามาใช้ได้นั้น ยังไม่มีความแข็งแรงเหมือนในสมัยนี้ เช่น ผนังบ้านก็ต้องใช้ดินหรืออิฐดิบ ถ้าถูกฝนชะหรือสาดมากๆ ก็อาจพังลงมาได้ จึงจำต้องมีกำหนดกฎเกณฑ์อย่างละเอียดมากเพื่อป้องกันอุบติเหตุ นอกจากนั้นก็คงต้องการประหยัดด้วย เพราะชาวบ้านจะต้องเป็นผู้สร้างเสนาสนะหรือถวายสิ่งของให้แก่พระ

ในด้านการรักษาความสะอาด มีการห้ามทำเปรอะเปื้อนในเสนาสนะ เช่นห้ามสวมรองเท้าเข้าในอาคาร ห้ามบ้วนน้ำลายเลอะเทอะ ห้ามทิ้งสิ่งของในเสนาสนะ ห้ามรื้อสิ่งของออกมาให้เป็นที่เกะกะรุงรัง ถ้าจำเป็นต้องรื้อออกมาก็กำหนดให้เก็บเข้าที่โดยเรียบร้อย

แม้ภายนอกก็ยังมีพระวินัยเกี่ยวกับการรักษาความสะอาด เช่น ห้ามทิ้งขยะกองไว้ข้างกุฏิ เป็นต้น ข้อที่แปลกก็คือ ห้ามไม่ให้นั่งหรือนอนโดยเปลือยกาย เรื่องนี้อาจจะมีเหตุผลเกี่ยวกับลมฟ้าอากาศกับสุขภาพ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป แต่เข้าใจว่าคงจะเกี่ยวกับความประสงค์ที่จะป้องกันไม่ให้เหงื่อไหลไปทำความสกปรกแก่เครื่องปูลาดด้วย

พึงสังเกตว่า ข้อห้ามที่อ้างมานี้ ล้วนตรงตามหลักสุขศาสตร์ ที่สอนกันอยู่ในสมัยนี้ทั้งนั้น และแม้ในปัจจุบันก็ยังมีคนไม่ปฏิบัติตามอยู่เป็นส่วนมาก เช่นในการบ้วนน้ำลาย หรือการทิ้งขยะเป็นต้น แต่พระพุทธองค์สอนสาวกของพระองค์ไว้แล้วตั้งแต่เมื่อสองพันห้าร้อยปีก่อนโน้น

ข้อที่สอง เกี่ยวกับเครื่องแต่งกาย คือ จีวร มีการบรรยายประโยชน์ของไตรจีวรไว้ว่าสำหรับป้องกันความร้อนความเย็นและการกระทบกระทั่งต่าง ๆ และกำหนดวิธีรักษาความสะอาดไว้อย่างละเอียดลออมาก บางข้อก็เห็นเรื่องที่คนธรรมดาอาจนึกไม่ถึง เช่นในการใช้น้ำฝาดจากเปลือกไม้มาย้อมจีวร สารประเภทแทนนินส์ ที่มีอยู่ในน้ำฝาด อาจให้ประโยชน์ในทางระงับการเจริญของเชื้อโรคบางอย่างได้ และป้องกันโรคได้ด้วย

ในด้านที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มนี้ กล่าวได้ว่า มีการป้องกันตั้งแต่เริ่มต้นทีเดียว คือพระบวชใหม่จะต้องทำวิกัปจีวร โดยทำพินทุไว้ที่มุม (แทนการเขียนชื่อ) ให้เป็นที่รู้ว่าผ้านั้นเป็นของตน การทำพินทุนี้อาจเป็นการป้องกันการสับเปลี่ยนหรือลักขโมยกันก็ได้ แต่ก็ให้ผลในด้านเวชศาสตร์ป้องกันด้วย คือไม่ปล่อยให้ใช้ผ้าร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นทางนำโรคติดต่อได้หลายอย่าง เช่น โรคผิวหนังต่าง ๆ โรคติดเชื้อหนอง โรคริดสีดวงตา เป็นต้น ทั้งป้องกันการถ่ายเทสัตว์ที่เป็นพาหะของโรค เช่น หมัด หรือ ไร จากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งด้วย ในทางปฏิบัติพระภิกษุจะต้องผึ่งผ้าให้แห้งหลังจากใช้ และจะต้องซักต้องย้อมสีทับตามวาระ เป็นการบ้องกันความหมักหมมของเหงื่อไคลและสิ่งสกปรกอื่น ๆ

เรื่องที่แยบคายคือการบังคับว่าเวลาจะเข้าส้วมห้ามไม่ให้สวมจีวรเข้าไปข้างใน ให้เปลื้องออกพาดไว้ที่หน้าประตู ข้อนี้คงมีความประสงค์จะป้องกันความเปรอะเปื้อนซึ่งอาจเกิดจากการที่จีวรไปกระทบกระทั่งกับสิ่งสกปรกภายในส้วม ตลอดจนการดูดเอากลิ่นไอภายในนั้นติดออกมาด้วย เพราะส้วมในสมัยนั้นน่าจะเป็นประเภทส้วมหลุม คงจะไม่สะอาดสะอ้านนัก และคงจะมีกลิ่นอยู่ไม่น้อย

ข้อที่สาม เกี่ยวกับเรื่องอาหาร ในพระวินัยมีบทบัญญัติหลายข้อ ที่แสดงว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีความรอบรู้ในเรื่องอาหารเป็นอย่างดี ทั้งในด้านคุณค่าของอาหารแต่ละประเภท และในด้านความจำเป็นของร่างกาย ที่จะต้องได้รับอาหารเข้าไปอย่างเพียงพอและครบถ้วน

ในด้านปริมาณนั้น พระภิกษุมีความลำบาก เพราะต้องอาศัยทายกทายิกา เพราะฉะนั้นก็อาจเกิดได้รับอาหารไม่พอและมีอาการอาพาธขึ้น ในกรณีเช่นนี้ทรงอนุญาตให้ฉันอาหารพิเศษได้ แม้ในเวลาวิกาล ได้แก่น้ำตาล น้ำผึ้ง เนยใส เนยข้น

น้ำตาลและน้ำผึ้ง เป็นอาหารที่ย่อยง่ายและให้ประโยชน์รวดเร็ว เหมาะสำหรับในรายที่ต้องการผลด่วน ส่วนอีกสองอย่างเป็นอาหารที่มีค่าสูงในด้านพลังงาน ทั้งยังมีวิตามินเป็นพิเศษอีกด้วย แต่เป็นสิ่งที่ย่อยค่อนข้างยาก ต้องใช้เวลามาก เหมาะสำหรับรายที่พักฟื้นหรืออยู่ระหว่างบำรุงร่างกาย

นอกจากนี้ก็มีอนุญาตให้เก็บรักษาอาหารไว้เป็นระยะเวลาต่าง ๆ กัน ซึ่งแสดงว่าทรงทราบถึงเรื่องการบูดเน่าและการถนอมอาหารเป็นอย่างดี ทรงแยกอาหารไว้เป็นสามประเภท

ประเภทที่หนึ่งให้เก็บได้เพียงครึ่งวัน คือ ต้องใช้หมดกายในเช้าชั่วเที่ยง ได้แก่ ยาวกาลิก อาหารสด เช่น ข้าวหรือขนมเป็นต้น

ประเภทที่สอง ให้เก็บไว้ได้คืนหนึ่ง คือที่เรียกว่า ยามกาลิก ได้แก่น้ำปานะหรือน้ำคั้นจากผลไม้ น้ำพวกนี้ ถ้าเก็บไว้นานไปก็จะกลายเป็นบูด แล้วมีรสเปรี้ยว เพราะมีกรดบางอย่างเกิดขึ้น ถ้าดื่มเข้าไปก็ทำให้ท้องเสีย ถ้าเก็บไว้นานต่อไปอีก ก็อาจกลายเป็นเมรัย ซึ่งเป็นของต้องห้าม มีข้อสังเกตว่า ในการทำน้ำปานะนั้น ห้ามต้ม ทั้งนี้ก็เพราะถ้าต้มสารจำพวกแป้งจะละลายออกมาด้วย กลายเป็นแป้งเปียก ซึ่งเป็นของฉันไม่ได้ในเวลาวิกาล

ประเภทที่สาม ให้เก็บไว้ได้ถึงเจ็ดวัน คือ สัตตาหกาลิก ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำมันนั้นทรงอนุญาตเฉพาะเปลวหมี เปลวปลา เปลวปลาฉลาม เปลวหมู เปลวลา เปลวสัตว์อื่นๆ ไม่ทรงอนุญาต รวมทั้งเปลวมนุษย์ด้วย ของในประเภทนี้เป็นสิ่งที่เก็บไว้ได้นานไม่เสียง่าย จึงทรงอนุญาตไว้ถึงเจ็ดวัน

พึงสังเกตว่า "น้ำอ้อย" ในที่นี้หมายถึง น้ำอ้อยงบ (เรียกว่า ผาณิต) ไม่ใช่น้ำอ้อยสด ซึ่งเสียเพราะบูดภายในไม่กี่ชั่วโมง

อนึ่ง ถ้าหากอาหารอย่างใดมีของหลายประเภทปนกันอยู่ เช่นมีของประเภทยาวกาลิกปนกับสัตตาหกาลิก ทรงกำหนดให้ถือเอาระยะอนุญาตของสิ่งที่อายุสั้นกว่าเป็นเกณฑ์ ข้อนี้ย่อมแสดงถึงความละเอียดรอบคอบอย่างดียิ่ง เพราะอาหารที่ปนกันนั้นเมื่อสิ่งหนึ่งเสียไปก่อน สิ่งที่ยังเหลืออยู่ก็จะพลอยไร้ประโยชน์ไปด้วย

เกี่ยวกับเรื่องเนื้อสัตว์ พระวินัยห้ามพระภิกษุฉันเนื้อมนุษย์ ถ้าฝ่าฝืนปรับอาบัติถุลลัจจัย ทั้งยังห้ามฉันเนื้อ ช้าง ม้า สุนัข งู สิงโต เสือโคร่ง เสือเหลือง เสือดาว และหมีอีกด้วย ถ้าฝ่าฝืนปรับอาบัติทุกกฏ สำหรับเนื้อมนุษย์นั้น เหตุผลที่ห้ามย่อมเห็นได้โดยง่าย แต่สัตว์อื่น ๆ ที่ห้ามนั้นส่วนมากก็มีผู้กินอยู่เป็นธรรมดา เหตุผลที่ทรงห้ามนั้น เข้าใจว่าเพื่อป้องกันอันตราย เช่น ที่อาจเกิดจากภูมิแพ้ (แอลเลอร์ยีย์) เพราะเนื้อสัตว์นั้น ๆ ไม่ค่อยได้เคยกิน หรืออาจเกิดจากสิ่งมีพิษ เช่น ซากสัตว์เน่าที่สัตว์นั้น ๆ ได้กินเข้าไปมาก่อนที่มันเองจะถูกฆ่า ปัญหาเรื่องเนื้อเก่ามีการบูดเน่า ก็น่าจะมีมากขึ้นสำหรับเนื้อสัตว์แปลก ๆ เหล่านี้เพราะอาจถูกฆ่าที่ในป่า กว่าจะถูกนำมาถึงผู้บริโภคก็อาจเสียเวลามาก

เนื้อสัตว์ดิบ ๆ ก็ทรงห้ามไม่ให้พระภิกษุฉัน เหตุผลก็คงจะเป็นการป้องกันการถูกพิษ ประกอบกับความจริงที่ว่าเนื้อสัตว์ดิบ ๆ นั้นระบบย่อยอาหารของมนุษย์ย่อยไม่ได้ดีเหมือนเนื้อที่หุงต้มแล้ว ย่อมมีโอกาสที่จะทำให้โอกาสที่จะท้องเสียมีมากกว่าธรรมดา

ข้อที่สี่ เกี่ยวกับการบ้องกันโรคติดต่อ เรื่องนี้มีปรากฏในพระวินัยในที่หลายแห่งมาก เริ่มต้นตั้งแต่อันตรายิกธรรมในข้อห้ามบวชคนที่มีโรคประจำตัวบางอย่าง โรคที่สำคัญที่สุดที่เป็นแล้วห้ามบวช คือ โรคเรื้อน ในสมัยนั้นยังไม่มีวิธีรักษาโรคนี้ และโรคบางระยะ หรือบางชนิด ทำให้หน้าตาบิดเบี้ยว เป็นที่น่ารังเกียจ ทั้งยังเป็นโรคติดต่ออีกด้วย โรคที่เบากว่าเพื่อนคือ "โรคฝี" (คันโท) เข้าใจว่าหมายความถึงฝีที่เป็นเรื้อรังและรักษายาก อาจมีเลือดหนองหรือน้ำเหลืองไหลเป็นที่น่ารังเกียจ และอาจเป็นเหตุการติดต่อไปยังผู้อื่นได้

ในสมัยนั้นยังไม่มีโรงพยาบาลสงฆ์ พระภิกษุรูปใดอาพาธ ก็ต้องอาศัยเพื่อนภิกษุด้วยกันช่วยรักษาพยาบาล จึงได้ทรงภาษิตไว้ว่า ผู้ใดให้การบริบาลแก่พระภิกษุอาพาธ ย่อมได้กุศลเสมอกับถวายการบริบาลแก่พระพุทธองค์ หากผู้ใดป่วยเป็นโรคเรื้อรัง ก็ควรจะรักษาตัวเสียให้หายก่อนที่จะบวช เพราะบวชแล้วหาโอกาสรักษาพยาบาลได้ยาก และยังอาจแพร่โรคให้ภิกษุอื่น ๆ อีกด้วย

ส่วนโรคอีกหลายโรคที่ปรากฏอยู่ในอันตรายิกธรรมนั้น จะได้กล่าวถึงในแง่สังคมในตอนหลัง ในพระวินัยมีบัญญัติ ไม่ให้อยู่ร่วมกันเป็นเวลานาน ๆ อนุญาตเพียงวันสองวันเท่านั้น เข้าใจว่าเหตุผลประการหนึ่งคือ เพื่อป้องกันความแออัด ตามธรรมดากุฏิพระท่านทำขนาดจำกัด ไม่ใหญ่โตนัก ในสมัยพุทธกาลยิ่งค่อนข้างจะแคบ ที่ปรากฏซากกุฏิที่สารนาถและราชคฤห์ก็มีขนาดเล็กมาก แม้ซากที่ว่าเป็นคันธกุฎีที่อาศัยของพระพุทธองค์บนยอดเขาคิชฌกูฏ ก็มีขนาดกว้างประมาณสามศอกและยาวประมาณสี่ศอกเท่านั้น ถ้ากุฏิส่วนมากมีขนาดเท่านี้ การที่คนมากกว่าหนึ่งคนอาศัยนอนอยู่ด้วยกันเป็นประจำ ก็จะเป็นการผิดหลักอนามัยมาก นอกจากอากาศจะไม่เพียงพอแล้ว ยังมีโอกาสมากอีกด้วยที่จะถ่ายเทโรคให้แก่กันและกัน

เกี่ยวกับโรคติดต่อ เรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือส้วม ในพระวินัยมีบทบัญญัติละเอียดลออมาก แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงตระหนักถึงความสำคัญของส้วม มีการห้ามถ่ายอุจจาระเปรอะเปื้อน กำชับให้ถ่ายให้ลงช่อง ให้รักษาส้วมให้สะอาด ให้ระวังให้มีน้ำอยู่ในส้วมเสมอ ผู้ใดใช้น้ำหมดแล้ว ไม่หามาเติมก็ถูกปรับอาบัติ ทั้งนี้ก็เพราะน้ำเป็นอุปกรณ์สำคัญในการทำความสะอาด ทั้งแก่ร่างกายและแก่สถานที่

สำหรับการถ่ายปัสสาวะ ก็มีข้อกำหนดแบบของที่ถ่ายปัสสาวะ ต้องทำให้มีที่วางเท้าเวลาจะถ่าย และมีช่องนำปัสสาวะที่ถ่ายลงไปในหลุมโดยเรียบร้อย บังคับให้นั่งลงถ่ายปัสสาวะ ไม่ให้ยืนถ่าย คงจะเป็นเพราะเกรงจะกระเด็นเปรอะเบื้อนพื้นที่และจีวร

สรุปว่าเรื่องเกี่ยวกับการถ่ายนี้ มีการกำหนดพระวินัยไว้ละเอียดลออ สมกับความสำคัญ แม้ในสมัยปัจจุบันนี้ การสาธารณะสุขก็เน้นเรื่องส้วมและน้ำดื่มเป็นพิเศษ เพราะสองเรื่องนี้ ถ้าหากบกพร่อง ก็อาจก่อเหตุโรคติดต่ออันตรายได้ง่าย

ในพระวินัยก็ว่าเรื่องเกี่ยวกับน้ำดื่ม คือบัญญัติให้กรองน้ำก่อนดื่ม จนถึงกับมีบ่งเป็นพิเศษว่า หากพระภิกษุไม่มีเครื่องกรองน้ำ ห้ามมิให้เดินทางไกลเกินกว่ากึ่งโยชน์ (๒๐๐ เส้น หรือ ๘ กิโลเมตร) ทั้งนี้ก็เพราะเกรงว่า จะต้องไปดื่มน้ำโดยไม่ได้กรอง

การกรองน้ำนี้อาจ๓ะมีความมุ่งหมายไม่ให้ กลืนกินตัวสัตว์เล็ก ๆ ที่อยู่ในน้ำเข้าไปก็ได้ ซึ่งเป็นการทำให้สัตว์ตาย แต่คงจะไม่ใช่เหตุผลอย่างเดียว เพราะมีอนุญาตให้ใช้เครื่องกรองน้ำบางอย่าง ซึ่งถ้ามีสัตว์ติดอยู่ในน้ำที่ตักขึ้นมา สัตว์นั้นก็ไม่มีทางรอด

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้แสดงพระมติว่าการให้กรองน้ำ คงจะมีความมุ่งหมายป้องกันโรคอยู่ด้วย จริงอยู่ ตามความในปัจจุบันนี้ การกรองน้ำด้วยผ้านั้นมีประโยชน์น้อย แต่ก็เป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับสมัยนั้นและเป็นสิ่งที่พระภิกษุพอจะหาใช้ได้ ถึงแม้ว่าผ้าจะไม่สามารถกั้นเชื้อโรคตัวเล็ก ๆ เช่น แบคทีเรียไว้ได้ ก็ยังสามารถกั้นสิ่งที่มีขนาดโตพอสมควร และอาจก่อโรคหรืออาการไม่สบายขึ้นได้ ถ้าหากกลืนกินเข้าไป เช่น ซากสัตว์เล็ก ๆ หรือเศษของพืชที่มีพิษเป็นต้น

ในที่นี้ ท่านผู้รู้บางท่าน อาจตั้งข้อแย้งว่า ตามที่พระวินัยห้ามมิให้ภิกษุสวมรองเท้าเข้าในเขตบ้านนั้นย่อมผิดหลักวิชาอนามัย เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้เชื้อพยาธิปากขอที่มีอยู่ตามพื้นดิน ชอนไชทะลุผิวหนังที่เท้าเข้าไปสู่ร่างกายและก่อให้เกิดโรคขึ้นได้

ข้อนี้อาจแก้ได้ว่า เชื้อพยาธิปากขอ มีอยู่ก็แต่ในดินที่มีอุจจาระถ่ายทิ้งเอาไว้ ตามธรรมดาคนย่อมไม่ถ่ายอุจจาระไว้บนพื้นดินในเขตบ้าน แม้ในชนบทที่ยากจน หรือห่างความเจริญมาก ไม่มีส้วมใช้ชาวบ้านก็พากันออกไปถ่ายอุจจาระที่ใน "ทุ่ง" ไม่ถ่ายไว้ในบ้าน เพราะฉะนั้นดินในบ้านจึงน่าจะไม่มีพยาธิปากขอ และการไม่สวมรองเท้าในบริเวณเช่นนี้ย่อมเป็นการเสี่ยงภัยน้อย ส่วนในท้องทุ่งหรือทางเดินนอกเขตบ้านซึ่งอาจมีอันตรายนั้น ทรงอนุญาตให้สวมรองเท้าได้

ข้อที่ห้า เกี่ยวกับการบริหารกายในการป้องกันโรค มีพระวินัยบัญญัติเรื่องการชำระปากและฟัน พระภิกษุต้องจิ้มหรือสีฟันและบ้วนปากหลังจากฉันอาหารเพลแล้วทุกครั้ง เป็นการรักษาอนามัยช่องปากอย่างดียิ่ง พระภิกษุในสมัยก่อนต้องเรียนวิธีทำไม้สีฟันจากกิ่งไม้บางชนิด เช่น ไม้ข่อย ซึ่งมีสารฝาดอยู่ในเนื้อ เวลาสีฟันก็เคี้ยวไม้ส่วนที่เป็นฝอยของไม้สี ได้ยารักษาเหงือกและฟันไปในตัวด้วย

บทบัญญัติเกี่ยวกับอนามัยในส่วนอื่น ๆ ของร่างกายอยู่อีกหลายประการ เช่นจะเข้าบ้านหรือเสนาสนะต้องล้างเท้า ห้ามไว้เล็บยาว เป็นต้น เกี่ยวกับการถ่ายมีข้อปฏิบัติบ่งไว้ละเอียดลออเป็น

พิเศษ ไม่แพ้ตำราสุขศาสตร์ที่ดี ๆ ในปัจจุบัน มีการห้ามยืนถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ เวลาถ่ายอุจจาระห้ามไม่ให้เบ่งแรง ห้ามไม่ให้ใช้ไม้มีคมเช็ดทวารหนัก ให้ใช้ล้างด้วยน้ำ ข้อห้ามเหล่านี้ล้วนแต่ถูกต้องตามเหตุผลในทางวิชาแพทย์ เช่นการเบ่งอุจจาระแรง ๆ อาจเป็นเหตุให้หลอดโลหิตแตกในผู้สูงอายุ หรือเกิดอันตรายในผู้ที่เป็นไส้เลื่อนอยู่แล้ว หรือมีความโน้มเอียงที่จะเป็น การเช็ดก้นด้วยไม้คม ๆ อาจทำให้เกิดแผลบาดซึ่งรักษาได้ยาก และไม่ทำให้สะอาดดีเท่ากับล้างด้วยน้ำ ซึ่งเป็นวิธีที่ปลอดภัยกว่า

การออกกำลังกายเป็นการส่งเสริมสุขภาพวิธีหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญมาก โดยทั่วไป มีคนจำนวนไม่น้อยซึ่งออกกำลังไม่เพียงพอ ทำให้ร่างกายไม่แข็งแรง และยังมีอาการผิดปกติต่าง ๆ เช่นท้องผูก อ่อนแอ ขี้โรค ใจคอหงุดหงิด ฯลฯ อีกด้วย

พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตกิจวัตรไว้หลายอย่างซึ่งนับเนื่องเข้าในการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ ที่มีประโยชน์มากคือการออกเดินบิณฑบาต ซึ่งแท้จริงเป็นการโปรดตัวพระภิกษุเองไม่น้อยกว่าโปรดสัตว์ เพราะการเดินเป็นการออกกำลังที่ดีที่สุด และปลอดภัยที่สุด อย่างหนึ่ง ยิ่งการเดินในเวลาเช้าตรู่ อากาศยังสะอาด ไม่มีฝุ่นละอองปะปน และถนนหนทางยังสงบเงียบ ไม่มีเครื่องรบกวนสมาธิ ผู้เดินย่อมได้ประโยชน์ทั้งในทางบริหารกายและบริหารใจ เพราะเหตุนี้แหละ พระภิกษุที่สูงอายุซึ่งเคยบิณฑบาตทุก ๆ เช้ามาตั้งแต่หนุ่ม ๆ จึงไม่ค่อยยอมเลิกบิณฑบาต เพราะรู้สำนึกในประโยชน์ทางกายและใจของการเดิน และถ้าหากมีความจำเป็นต้องเลิกบิณฑบาตโดยเด็ดขาด ร่างกายก็มักจะทรุดโทรมรวดเร็วเห็นทันตา

กิจวัตรอีกอย่างหนึ่งซึ่งสมัยนี้เลิกราไปเกือบหมดแล้ว ในท้องถิ่นที่เจริญแบบสมัยใหม่ คือการกวาดลานวัด ซึ่งเป็นการออกกำลังอย่างดีอีกวิธีหนึ่ง วิธีนี้เป็นการออกกำลังมากกว่าการเดินบิณฑบาต และพระภิกษุบางองค์อาจทำไม่ได้ แต่ถ้าหากทำได้ก็จะได้ประโยชน์มาก เพราะมีการออกกำลังของส่วนแขนและส่วนอก ส่วนเอว อีกด้วย ถ้าถือหลัก แรงน้อย ทำน้อย ก็น่าจะไม่มีข้อขัดข้อง ในวัดตามต่างจังหวัดบางแห่งที่เคยเห็น พอถึงเวลากำหนด พระเณรทุกรูป รวมทั้งเจ้าอาวาสด้วย ต่างก็จับไม้กวาดขึ้นกวาดในส่วนกำหนดของตน เป็นทั้งการบริหารกายและปลูกสามัคคีธรรมไปพร้อมกัน รู้สึกว่าได้ประโยชน์มาก

การเดินจงกรมแบบที่ใช้อยู่ในบางลำนัก ไม่ใช่ที่เดินอย่างย่องย่าง แต่แบบที่เดินเร็ว ก็เป็นการออกกำลังที่ดียิ่ง ในสมัยพุทธกาล พระภิกษุคงจะได้ใช้วิธีนี้ทุกองค์ เพราะทุกองค์ต้องปฏิบัติกัมมัฏฐาน โรคท้องผูก เมื่อยขบขัดข้อ และอารมณ์กวัดแกว่ง ตลอดจนที่เรียกกันว่าโรคเส้นประสาทคงจะมีน้อยกว่าในสมัยนี้

ข้อที่หก เกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุ แม้จะเป็นเรื่องที่ไม่สลักสำคัญนัก แต่ก็เป็นเรื่องที่แสดงถึงความรอบรู้ และรอบคอบ อันเป็นส่วนหนึ่งของพระปัญญาคุณ

ในสมัยปัจจุบันนี้การป้องกันอุบัติเหตุ เป็นหัวข้ออบรมที่ทันสมัยที่สุดข้อหนึ่ง ซึ่งเพิ่งปรากฏความสำคัญขึ้นมาเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง ในพระวินัยมีข้อห้ามซึ่งมีจุดมุ่งหมายโดยเฉพาะในเรื่องนี้อยู่หลายข้อ

ข้อหนึ่ง ห้ามมิให้นั่งลงในที่ใด โดยมิได้พิจารณาเสียก่อนและไม่ให้นั่งโดยไม่มีสติ ข้อนี้ก็เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดจากการนั่งทับสิ่งของที่มีผู้วางไว้ก่อน มีการห้ามนั่งบนม้าที่ไม่แข็งแรง ม้าสูงที่ไม่มีพนัก ห้ามนอนบนเตียงที่ตั้งในที่หมิ่นเหม่ซึ่งมีโอกาสที่จะพลัดตกลงมา ห้ามสร้างกุฏิที่สูงหรือกว้างใหญ่เกินขนาด หรือมีหลังคาหนักหรือผนังหนาเกินควร ห้ามไม่ให้เล่นน้ำหรือหยอกล้อกันในน้ำ ห้ามพูดขณะที่อมอาหารไว้ในปาก ห้ามโกนขนในที่แคบ ซึ่งหมายความถึงรักแร้และบริเวณขาหนีบ ห้ามผิงไฟ ห้ามขึ้นต้นไม้สูง ข้อห้ามเหล่านี้แสดงให้เห็นความละเอียดรอบคอบ ในขั้นสูง แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อยกเว้น ซึ่งแสดงถึงความมีเหตุผล เช่นถ้าเป็นไข้ก็อนุญาตให้ผิงไฟได้ ถ้าหลงทางให้ขึ้นต้นไม้สูงได้ไม่เกินสี่ศอก คือพอมองหาทางได้ แต่ถ้าหนีเสือก็ยอมให้ขึ้นสูงกว่านั้นได้อีก พระวินัยมีทั้งความละเอียดรอบคอบและความสมเหตุสมผลดังนี้

ข้อที่เจ็ด เกี่ยวกับลมฟ้าอากาศ ซึ่งคนส่วนมากไม่ได้นึกถึงว่าจะมีผลกระทบกระเทือนถึงสุขภาพ แต่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติข้อห้ามและข้ออนุญาตไว้ในเรื่องนี้หลายประการ เริ่มด้วยทรงแสดงประโยชน์ของเครื่องนุ่งห่มดังที่กล่าวแล้วในตอนต้น ว่าใช้ป้องกันร่างกายจากความร้อนความหนาวและการเสียดสีต่าง ๆ ทรงแสดงประโยชน์ของที่อยู่อาศัยในทำนองเดียวกัน ทรงกำหนดการปิดเปิดหน้าต่างและประตูตามฤดูกาล เพื่อให้อากาศในกุฏิมีลักษณะที่พอสบาย และทรงอนุญาตให้ใช้เตียงและตั่งเพื่อให้พ้นจากความชื้นที่อยู่ตามพื้นดิน

การกำหนดให้พระภิกษุอยู่จำพรรษาเป็นหลักแหล่ง ซึ่งตามตำนานว่า เกิดจากการที่ชาวบ้านร้องทุกข์ว่าพระภิกษุเหยียบย่ำข้าวกล้าให้เสียหายนั้น แท้จริงก็มีผลในทางป้องกันโรคอันอาจจะเกิดจากการถูกฝนเปียกปอนอีกทางหนึ่งด้วย ทั้งนี้เพราะในสมัยก่อนนั้น พระภิกษุส่วนใหญ่ถือธุดงค์อาศัยตามโคนไม้ ในฤดูฝนการปฏิบัติเช่นนี้ ย่อมเสี่ยงต่อโรคภัยที่เกิดจากความชื้น ความเปียกและความเปลี่ยนไปมาของอุณหภูมิมากกว่าธรรมดา

การกำหนดให้อยู่อาศัยในที่เป็นหลักแหล่งย่อมเป็นการลดอันตรายในด้านนี้ลง

ข้อที่แปด เกี่ยวกับสังคมในด้านเวชศาสตร์ป้องกัน ในพระวินัยมีข้อบัญญัติละเอียดลออมากมาย เป็นที่น่าพิศวงที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันมาตั้งนมนานแล้ว ทั้ง ๆ ที่วิทยาศาสตร์และการแพทย์แผนปัจจุบัน เพิ่งสำนึกถึง และเพิ่งจะเริ่มทำการศึกษาอย่างเป็นเรื่องเป็นราว ในพระวินัยมีข้อบ่งชัดว่า ห้ามบวช "ผู้ให้โทษแก่สังคม" (ปริสทูสโก) คือผู้ที่จะทำให้หมู่คณะเสื่อมเสีย เช่น คนฆ่าบิดาหรือมารดา ฆ่าพระอรหันต์ คนลักเพศ คนต้องปาราชิก และคนที่บกพร่องในทางเพศ ซึ่งเรียกตามภาษาบาลีว่า "บัณเฑาะก์" หรือ "บัณฑกะ" (สมเด็จพระมหาสมณ

เจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงแปลว่า ผู้ประพฤตินอกจารีตในทางเสพกาม ชายผู้ถูกตอน และกะเทยโดยกำเนิด)

นอกจากนี้ก็ห้ามบวชคนที่มีโรคบางชนิดที่อาจติดต่อกันหรือเป็นเรื้อรังรักษาไม่หาย เช่นโรคเรื้อน โรคฝี (ที่ได้กล่าวถึงแล้ว) โรคมองคร่อ (คือโรคหลอดลมพอง) โรคลมบ้าหมู และโรคกลาก การที่จะรับคนเป็นโรคเหล่านั้น เข้ามาสู่บริษัท ย่อมเป็นการเสี่ยงภัยต่อการติดโรค หรือต่อการถูกรบกวนความสงบ เช่นพวกเป็นโรคหลอดลมพองมักจะไอหนักในตอนดึกหรือเช้ามืด ซึ่งเป็นเวลาปฏิบัติกัมมัฏฐาน และพวกที่เป็นลมบ้าหมูก็อาจจะล้มลงชักดิ้นชักงอขึ้นเมื่อใดก็ได้ ผู้เป็นอัมพาต ง่อยเปลี้ยเสียขา ต้องห้ามบวช เพราะจะเป็นภาระแก่ภิกษุ ที่จะต้องคอยปรนนิบัติ แต่ถ้ารักษาหายแล้วก็บวชได้ ข้อนี้ก็เป็นไปตามเหตุผลที่ดี

เกี่ยวกับสังคมยังมีอีกแง่หนึ่ง ที่พระพุทธองค์ ได้ทรงเอาพระทัยใส่ในการกำหนดพระวินัย คือแง่ที่เกี่ยวกับความไว้วางใจของประชาชน

ประการแรกเกี่ยวกับพิธีการบวช จะต้องให้คณะสงฆ์ยอมรับ ที่เรียกว่าให้ญัตติ จึงจะถือว่าบวชสำเร็จ นี่ก็หมายความว่าให้บุคคลจำนวนมากรับรองว่าเป็นผู้ที่สมควร เป็นเสมือนวุฒิบัตรรับรองความประพฤติอย่างหนึ่ง

ประการที่สอง มีการจำกัดความสัมพันธ์กับสถานที่และบุคคลบางประเภท ที่เรียกว่าเป็น "อโคจร" คือที่ไม่สมควรจะไป ได้แก่สำนักโสเภณี บ้านหญิงหม้าย บ้านสาวทึนทึก สำนักภิกษุณี และร้านสุรา สถานที่เหล่านี้ไม่ได้ห้ามเด็ดขาด เป็นแต่กำหนดว่าไม่ควรจะไป ถ้ามีเหตุจำเป็นก็ไปได้ แต่ถ้าไปบ่อยก็คงจะไม่ดี เพราะคณะสงฆ์อาจตั้งกองรังเกียจได้เหตุผลที่ทรงห้ามคงเห็นได้โดยง่าย

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติที่ห้ามรบกวนสังคมโดยไม่สมควร ได้แก่เลือกอาหารที่รับบิณฑบาต สั่งให้ทำอาหารอย่างโน้นอย่างนี้ และขอสิ่งของพร่ำเพรื่อ เป็นต้น

ข้อที่เก้า เกี่ยวกับจิตวิทยา มีพระวินัยหลายต่อหลายข้อ ที่กำหนดขึ้นโดยอาศัยเหตุผลในทางวิชานั้น ข้อนี้ไม่พึงสงสัย ในเมื่อนักจิตวิทยาทั่วโลก ยอมรับนับถือว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรานั้น เป็นนักจิตวิทยายอดเยี่ยม ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน และเป็นเรื่องของธรรมชาติในเมื่อพระพุทธองค์ทรงสำเร็จพระโพธิญาณ ก็โดยใช้วิธีภาวนาทางจิต และการสอนของพระองค์ก็ล้วนแต่เป็นเรื่องของจิตทั้งนั้น

การอบรมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นการมุ่งสร้างสติ ให้มีความระลึกได้อยู่ตลอดเวลา จะได้ไม่ทำอะไรผิดพลาด เพราะฉะนั้น พระวินัยทั้งสิ้นจึงมีจุดประสงค์ ที่จะฝึกหัดเกี่ยวกับสติ คือเป็นการป้องกันไม่ให้ทำผิด พระวินัยทุกข้อมีเหตุมีผล แม้จะละเอียดลออ แต่ก็พอปฏิบัติตามได้ ไม่ถึงกับอึด

อัดขัดข้อง การปรับอาบัติเมื่อทำผิด ก็มีลดหลั่นเป็นหลายขั้น อาศัยความตั้งเจและความรุนแรงของผลเป็นหลัก

ในการป้องกันกระทำผิดนั้น บางทีก็มีแนวซับซ้อนลึกซึ้ง บางทีก็ตรงไปตรงมา ตัวอย่างเช่นการห้ามฟังดนตรี ห้ามดูนาฏศิลป และห้ามใช้เครื่องหอม ก็มีจุดม่งหมายจะป้องกันความเย้ายวนในทางกามารมณ์ การห้ามถูกต้องอิสตรีทั้งทางตรงและทางอ้อม การห้ามอยู่สองต่อสอง และห้ามอย่างอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสตรี ก็มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน

พระภิกษุบางองค์ อาจถือตนว่าจิตใจเข้มแข็ง ระวังตัวได้ แต่พระพุทธเจ้าท่านทรงช่ำชองเรื่องอิสตรีมาแล้วก่อนที่จะเสด็จออกปฏิบัติพรหมจรรย์ ย่อมจะทราบอันตรายได้ดี จึงทรงตั้งบทบัญญัติไว้อย่างรอบคอบ อนึ่งอาจจะทรงนึกถึงประชาชน พระภิกษุอาจเชื่อใจตนเอง แต่ประชาชนอาจไม่เชื่อด้วยก็ได้

พระวินัยนอกจากจะแสดงถึงพระปัญญาคุณแล้ว ยังแสดงถึงพระกรุณาคุณ ที่ทรงมีอยู่ คือภิกษุสงฆ์ของพระองค์ด้วย เห็นได้จากการที่ทรงห้ามบวชบุคคลที่สังคมรังเกียจ และที่น่ารังเกียจโดยตนเอง เช่นคนที่มีประวัติในทางชั่วร้าย หรือคนที่ร่างกายพิกลพิการเป็นต้น ในบางกรณีอาจจะดูประหนึ่งว่าเป็นการห้ามหยุมหยิม เช่น คนตีนปุก คนมีมือเป็นแผ่น คนหูขาด ฯลฯ และเป็นการตัดประโยชน์ของคนบางคนที่พิการเพราะเคราะห์ร้ายหรือเพราะกรรมเก่า อาจดูเป็นการ "เห็นแก่พวก" มากเกินไป แต่ความจริงนั้นมีความจำเป็นที่ "พวกภิกษุ" หรือคณะสงฆ์จะต้องเป็นคณะที่บริสุทธิ์ผุดผ่องและน่าเคารพนับถือ เพราะพระจะต้องกระจัดกระจายไปทั่วทุกหนทุกแห่ง ถ้าหากบังเอิญกลุ่มใดมีภิกษุที่ไม่สมประกอบเป็นส่วนมาก ประชาชนก็อาจรังเกียจและเสื่อมศรัทธา เห็นเหตุเสียหายถึงคณะสงฆ์โดยส่วนรวมได้ การป้องกันไว้ก่อนจึงเป็นกุศโลบายที่สมควร

นอกจากนั้นพึงสังเกตว่า ทรงห้ามบวชเท่านั้น ไม่ได้ทรงห้ามการที่จะปฏิบัติกิจทางศาสนาอื่น ๆ เพราะฉะนั้นผู้ที่ไม่ได้บวชเหล่านี้ ก็ยังมีทางที่จะช่วยตนเองให้พ้นทุกข์ได้ โดยการปฏิบัติในแนวของคฤหัสถ์ ไม่ใช่ถูก "ปิดประตูสวรรค์" เสียเลยทีเดียว

ก่อนที่จะเลยไปถึงเรื่องเวชศาสตร์รักษา ผมใคร่กล่าวถึงเรื่องโรคของพระภิกษุสักเล็กน้อย มีผู้กล่าวเสมอ ๆ ว่า พระเป็นโรคเส้นประสาทมากกว่าคนธรรมดา เพราะฝืนธรรมชาติ คือไม่แต่งงาน และยังต้องคอยบังคับตนเองตามพระวินัยอย่างเคร่งครัดอยู่ตลอดเวลาอีกด้วย

เรื่องนี้พิจารณาได้ในหลายแง่

ประการหนึ่งคำว่า "โรคเส้นประสาท" เป็นที่ยอมรับกันในหมู่แพทย์ทั่วไปว่า มีความหมายใกล้เคียงมาก กับคำว่า "ไม่แน่ว่าโรคอะไร" ไม่ว่าใครถ้ามีอาการหลายอย่างคลุมเครือ หรือแพทย์ตรวจแล้ว

หาสาเหตุที่แน่นอนไม่ได้ ก็มักจะได้รับการวินิจฉัยว่า "โรคเส้นประสาท" ยิ่งถ้าเป็นพระภิกษุด้วย ก็ยิ่งมีโอกาสมากขึ้น เพราะแพทย์หลายคนมีอุปาทานอยู่แล้วว่า พระมักเป็นโรคเส้นประสาท

ประการที่สอง การไม่แต่งงานเป็นเหตุของโรคเส้นประสาทหรือไม่ พวกที่เชื่อว่าเป็นนั้น ส่วนใหญ่เป็นลูกศิษย์ของนายแพทย์ฟรอยด์ ซึ่งสรุปความเห็นของท่านเองลงได้ว่า มนุษย์และสัตว์ เกิดมาเพื่อกามารมณ์เท่านั้น แม้แต่อาการของเด็กเกิดใหม่บางอย่าง เช่น ดูดนิ้วมือ ท่านก็บอกว่าเป็นการแสดงออกของกามารมณ์ พฤติการณ์ทั้งหลายของคนและสัตว์เป็นผลของกามารมณ์และเกี่ยวเนื่องกับกามารมณ์

เพราะฉะนั้นตามทฤษฎีของท่านผู้นี้ คนที่ไม่แต่งงานจึงฝืนธรรมชาติ และเมื่อมีอาการไม่สบายขึ้นมาก็ต้องสงสัยว่า เพราะความบกพร่องในแนวนั้น ผมไม่ใช่เป็นลูกศิษย์ของฟรอยด์ และไม่ได้รับการศึกษาทางจิตวิทยา แต่ความรู้ทางสรีรวิทยาที่ผมมีอยู่บ้างนั้น สอนว่า พฤติกรรมของคนและสัตว์ อยู่ในความควบคุมของฮอร์โมน ซึ่งมีอยู่หลายอย่างด้วยกัน ไม่เฉพาะแต่ฮอร์โมนเพศเท่านั้น เพราะฉะนั้นผมจึงไม่เชื่อว่าคนและสัตว์ทำอะไร ๆ ทั้งที่ปรกติและผิดปรกตินั้นเป็นเพราะเหตุทางกามารมณ์ไปทั้งหมด

อย่างไรก็ดี โดยประสบการณ์ ผมเชื่อว่าการปฏิบัติกัมมัฏฐาน โดยเฉพาะสมถกัมมัฏฐาน มีผลในทางระงับความรู้สึกและความคิดนึกในทางกามารมณ์ได้อย่างศักดิ์สิทธิ์ และผลในทางระงับนี้เป็นไปเอง เป็นผลของการปฏิบัติกัมมัฏฐานโดยตรง ไม่ต้องไปนั่งเพ่งให้เกิดผล ไม่มีเหตุความเครียด

เพราะฉะนั้น ผมเชื่อว่าพระภิกษุที่ปฏิบัติกัมมัฏฐานทุกองค์ ถ้าปฏิบัติในชั้นดีพอสมควร จะไม่ถูกรบกวนจากกามารมณ์ นอกจากนั้นการปฏิบัติกัมมัฏฐานจะทำให้เกิดความสงบทางจิตใจและเกิดสติช่วยให้รักษาพระวินัยอย่างเคร่งครัดได้โดยไม่ต้องเดือดเนื้อร้อนใจ ผู้ที่จะเดือดร้อนจากกามารมณ์และจากความเครียดทางใจเพราะต้องคอยระวังตัวเรื่องพระวินัยก็มีแต่พระภิกษุที่ไม่ปฏิบัติกัมมัฏฐานเลยเท่านั้น คงจะเป็นเพราะเหตุนี้ เมื่อบุคคลบวชเข้าเป็นพระภิกษุ พระอุปัชฌายาจารย์ก็สอนพระกัมมัฏฐานให้เสียเลยทีเดียว เพื่อจะได้ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะไม่แต่งงาน

เหตุอีกประการหนึ่งที่อาจส่งเสริมให้มีคนไข้โรคประสาทจริง ๆ ในหมู่พระภิกษุมากกว่าที่ควรเป็น คือ การที่นิยมผลักไสเอาผู้ที่จิตใจไม่ค่อยจะปรกติอยู่แล้วเข้าไปบวช เพราะเข้าใจว่าจะทำให้หายจากโรคนั้น ๆ ได้

วิธีนี้บางทีก็ได้ผล แต่ส่วนมากไม่ได้ ทำให้มีพระภิกษุอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งจิตใจไม่ค่อยปรกติ แต่ท่านพวกนี้ไม่ได้ผิดปรกติเพราะต้องถือพระวินัยมากหรือเพราะไม่ได้แต่งงาน ท่านผิดปรกติของท่านเองอยู่ก่อนแล้ว การบวชอาจทำให้โรคมากขึ้นก็ได้ หรือน้อยลงก็ได้ แต่การบวชไม่ใช่เหตุของโรคแน่นอน

ตามสถิติของโรงพยาบาลสงฆ์ที่ผมเคยอ่าน สังเกตว่ามีพระภิกษุเป็นโรคเส้นประสาทมากเป็นที่หนึ่ง ต่อไปเป็นวัณโรค โรคขาดอาหารและโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร เช่นท้องเสียหรือเป็นบิด การที่พระภิกษุเป็นวัณโรคมากนั้นน่าจะอธิบายได้ว่า เป็นเพราะอยู่ในที่อับอากาศมาก เช่นกุฏิที่อุดอู้ เรื่องขาดอาหารนั้นก็เป็นธรรมดา ถ้าไม่มีผู้จัดถวายเพียงพอและอย่างถูกต้อง ก็มีความขาดแคลน เพราะพระไม่อาจซื้อหาเองได้

ส่วนโรคเกี่ยวกับท้องเสีย หรือเป็นบิดนั้น ก็เกี่ยวกับอาหารที่มีผู้ถวาย พระไม่มีทางเลือก ใครเขาถวายอย่างไรก็ต้องฉันอย่างนั้น แม้บางครั้งจะรู้ว่าแสลงกับธรรมชาติของตนก็ต้องทนฉัน เพราะฉะนั้น ทายก–ทายิกา พึงสังเกตข้อนี้ไว้ และเลือกถวายอาหารแก่พระภิกษุแต่ที่เห็นว่าดีและปลอดภัยพอสมควร

สำหรับวัณโรคนั้นสังเกตว่าตามความรู้ในปัจจุบันนี้ เราอาจป้องกันได้มากโดยการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง เช่นกินอาหารที่ดี อยู่ในที่อากาศโปร่ง รับแสงแดดให้มาก ออกกำลังพอสมควรและพักผ่อนให้พอเหมาะ การปฏิบัติเหล่านี้ที่จริงเป็นข้อปฏิบัติของพระภิกษุด้วย ยกเว้นแต่เรื่องอาหารซึ่งเลือกไม่ได้

การอยู่อุดอู้ในกุฏิที่มืดครึ้มนั้น เป็นผลของการที่พระภิกษุแปรสภาพจาก "พระป่า" มาเป็น "พระบ้าน" และจาก "พระปฏิบัติ" มาเป็น "พระปริยัติ"

พระที่อยู่ตามโคนไม้ ท่องเที่ยวไปตามป่าตามเขา ย่อมได้อากาศดี ได้แสงแดดเพียงพอ และได้ออกกำลังมาก ไม่ค่อยได้คลุกคลีกับคนคงไม่ค่อยเป็นวัณโรค ส่วนพระที่เล่าเรียนตำรา นั่งนอนท่องหนังสืออยู่แต่ในห้อง ไม่ได้เปลี่ยนอากาศ ไม่ได้ถูกแดด ไม่ได้ออกกำลัง ทั้งยังคลุกคลีกับคนที่อาจสะสมเชื้อโรคไว้ ย่อมมีโอกาสเป็นวัณโรคมากกว่าพระพวกแรก

ถ้าหากว่าเดินสายกลางตามหลักของพระพุทธเจ้า เรียนหนังสือบ้าง ออกกำลังบ้าง ออกธุดงค์เสียบ้าง ทำกัมมัฏฐานบ้าง เป็นการปฏิบัติยามพระวินัย อาจจะมีสุขภาพดีขึ้นและลดสถิติวัณโรคในพระลงบ้างก็ได้ เพราะพระวินัยนั้นให้ผลในทางป้องกันโรค และวัณโรคนั้นป้องกันได้

ในพระวินัย นอกจากมีข้อห้ามต่าง ๆ ซึ่งมุ่งไปในทางป้องกันโรคแล้ว ยังมีข้ออนุญาตในด้านการรักษาโรคอีกด้วย แต่มีน้อยกว่าในด้านป้องกัน อาจจะเป็นเพราะพระในสมัยโน้นไม่ค่อยเจ็บไข้ เพราะปฏิบัติตนถูกต้องครบถ้วน ได้ผลในเชิงป้องกันโรคดังกล่าวแล้ว พระพุทธองค์คงจะทรงทราบดีถึงความสำคัญของอาหารประเภทต่าง ๆ จึงได้ทรงอนุญาตให้พระภิกษุฉันอาหารพิเศษได้ในเวลาวิกาล เรียกว่า ยาวชีวิก มีเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย

ในพระคัมภีร์บ่งว่า อาหารเหล่านี้ "แก้กษัย" ซึ่งแปลกันว่า โรคผอมแห้ง ก็ดูเหมาะสมอยู่ที่จะรักษาด้วยอาหารดังกล่าว นอกจากนี้มีกล่าวถึงยาประเภทสมุนไพรไว้หกพวก ได้แก่

๑. มูลเภสัช คือ รากไม้ มีขมิ้น ว่านน้ำ ว่านเปราะ รากแฝก หัวแห้วหมู พวกนี้มีฤทธิ์ขับลม แก้ท้องขึ้นท้องเฟ้อ และช่วยย่อยอาหาร

๒. กสาวเภสัช คือยารสฝาดขม มีไม้สะเดา บอระเพ็ด พญามือเหล็ก กระถินพิมาน พวกนี้เป็นยาเจริญอาหารและแก้ไข้

๓. ปัณณเภสัช ยาพวกใบไม้ มีใบสะเดา เจริญอาหารและแก้ไข้ ใบแมงลักและใบกะเพรา ขับลม ใบมูกมันและใบฝ้าย ไม่ทราบว่าใช้ประโยชน์อะไร

๔. ผลเภสัช คือ ผลไม้ต่าง ๆ มี ดีปลี พริก โกฐ มีฤทธิ์ขับลม สมอไทย สมอพิเภก ระบายและแก้ผูก มะขามป้อมรสฝาด สมาน

๕. ชตุเภสัช คือยางไม้ มีมหาหิงคุ์ ใช้ขับลม แก้ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ

๖. โลณเภสัช คือ เกลือ มีเกลือสมุทรและเกลือสินเธาว์ ให้ความชุ่มชื้นและระบาย

พึงสังเกตว่า เภสัชที่ทรงอนุญาตไว้นี้ เป็นยาที่พระคงจะต้องใช้บ่อย ๆ และเป็นสิ่งที่พอจะหาได้ในสวนหรือป่าตามธรรมชาติ เป็นการอนุญาตที่มีประโยชน์จริงจัง ไม่ใช่อนุญาตไว้เพื่อหรู ๆ ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะความรู้ทางแพทย์ในสมัยพุทธกาลมีจำกัดเพียงเท่านี้ เพราะอายุรเวทของอินเดียนั้นเจริญมานมนานแล้ว และในสมัยของพระพุทธองค์ก็มีแพทย์ที่เก่ง ๆ เช่นท่านชีวกโกมารภัจเป็นต้น

เพราะฉะนั้น การที่ทรงอนุญาตแต่ของง่าย ๆ ก็เพราะทรงเพ่งเล็งถึงประโยชน์ในทางปฏิบัติจริง ๆ พระภิกษุในสมัยนั้น ส่วนใหญ่บำเพ็ญภาวนาอยู่ในป่าในเขา จึงมีโอกาสที่จะใช้ยาสมุนไพรที่หาง่าย ๆ มากกว่าที่อื่น

ยาส่วนมากใช้รักษาเกี่ยวกับเรื่องอาหาร เช่นเบื่อยาหาร ท้องเฟ้อ ท้องผูก ท้องเสีย ซึ่งคงเป็นโรคที่พระภิกษุมีบ่อยกว่าโรคอื่น ๆ ไม่ต้องสงสัยว่า เภสัชเหล่านี้ใช้ได้ประโยชน์จริงจัง เพราะในตำรายาโบราณทั้งของไทยและของอินเดียก็ยังมีใช้อยู่

ในเรื่องการรักษาโรค มีข้อสังเกตสำคัญอยู่ คือ การที่ทรงห้ามมิให้พระภิกษุทำการรักษาโรคให้คฤหัสถ์ นอกจากในกรณีที่จำเป็นและรีบด่วน เช่นพระมียาอยู่และไม่มีหมอในที่ใกล้เคียงเป็นต้น

บางท่านอาจสงสัยว่าทำไมพระพุทธเจ้าจึงไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุทำการรักษาทั้ง ๆ ที่มีความรู้อยู่ ซึ่งอาจจะนับว่าเป็นการแสดงเมตตาอย่างหนึ่ง ผมเข้าใจว่าคงจะเป็นเพราะทรงเกรงผลแทรกซ้อนที่อาจจะตามมา เช่นพระรักษาเก่งคนก็มารุมให้ช่วยเหลือ จนพระไม่มีเวลาจะปฏิบัติศาสนกิจ

หรือพระเกิดพลั้งพลาดหรือเคราะห์ร้าย รักษาเขาตายไป ก็อาจถูกอาฆาตมาดร้ายหรือเกิดเป็นโทษทางบ้านเมืองขึ้นมา ทั้งสองอย่างย่อมขัดต่อการที่พระภิกษุจะปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นทั้งนั้น

สมัยพุทธกาลนั้นรู้กันอยู่ว่า คนเข้าไปบวชก็เพราะอยากหลุดพ้น จึงไม่เป็นการสมควรที่จะไปเสียเวลาเพราะเหตุช่วยรักษาโรค คงมีแพทย์ทำหน้าที่อยู่แล้ว สำหรับบ้านเมืองในปัจจุบันนี้ มีกฎหมายห้ามผู้ที่ไม่ได้รับอนุญาตประกอบโรคศิลป ทำการรักษาโรค แม้ว่าจะอ้างว่าเพื่อการกุศล เพราะฉะนั้นแม้พระภิกษุจะทำการรักษาโรคโดยไม่คิดค่าตอบแทน ถ้าหากไม่มีใบอนุญาต ก็มีความผิดทั้งนั้น

ผมเองไม่มีความรู้ในทางภาษาบาลี ในการศึกษาพระวินัยที่ได้กระทำเพื่อใช้เขียนคำบรรยายนี้ได้อาศัยหนังสือ วินัยมุข พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระมหาสมณเจ้าทั้งสามเล่มเป็นหลัก กุศลใด ๆ ที่เกิดจากการบรรยายนี้ผมขอถวายแด่สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นั้นทั้งสิ้น

ผมหวังว่าการบรรยายนี้จะทำให้ท่านได้ทราบว่าพระวินัยนั้นไม่ได้เป็นแต่บทบัญญัติสำหรับความประพฤติแต่อย่างเดียว แต่เป็นบทบัญญัติสำหรับการรักษาสุขภาพและอนามัยตลอดจนการรักษาโรคอีกด้วย ผมเข้าใจว่าในโลกนี้มีศาสนาของเราเท่านั้นที่มีพระคัมภีร์เช่นนี้ ที่เป็นไปได้ก็ เพราะพระบรมศาสดาของเรามิได้ทรงเป็นแต่เพียงปรัชญาเมธีหรือวาสนาในทางจริยศาสตร์อย่างที่คนต่างศาสนามักจะกล่าวทับถม แต่ทรงเป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ผู้ตื่นและสว่างไสวด้วยพระปัญญาคุณ พระกรุณาและพระบริสุทธิคุณ จึงทรงเป็นพระสัพพัญญู รอบรู้ในศาสตร์และศิลปทั้งปวง ไม่มีผิด ไม่มีพลาด ไม่มีผู้เสมอเหมือน ทั้งพระธรรมของพระองค์นั้นก็เป็นอกาลิโก ไม่มีความจำกัดด้วยกาลเวลาเป็นสัจจะความจริงแท้ไม่ว่าในสมัยใด.

....

ความตายและการตาย
วิทยาศาสตร์ศึกษาพระพุทธศาสนา

โดย ศจ.นพ.อวย เกตุสิงห์

อนิจฺจา วตสงฺขรา	สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ
อุปาทวยธมฺมิโน	มีความเกิดขึ้นและมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ	เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป
เตสํ วูปสโม สุโข	ความสงบระงับแห่งสังขารเหล่านั้นเป็นสุข

คนส่วนมากกลัวตาย ทั้ง ๆ ที่รู้แน่ว่าทุกคนต้องตาย แต่ก็ยังกลัว คนที่ไม่กลัวจริง ๆ นั้นมีน้อย คนหลายคนอวดว่าไม่กลัว แต่พอภัยร้าย ๆ ใกล้เข้ามาก็เสียขวัญหมด แม้นักรบที่เก่งกล้า ฆ่าศัตรูเสียนักต่อนัก พอถึงคราวตัวจะตายเข้าก็ยังอดหวั่นไหวไม่ได้ ความกลัวตายเป็นความรู้สึกพื้นฐานอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับความหิวและความรัก มีอยู่ในสัตว์ทุกชนิด ถ้าจะพิจารณาหาเหตุที่คนกลัวตายอาจจะแยกออกได้เป็นสามข้อ :

๑. คนส่วนมากกลัวลำบากตอนที่กำลังจะตาย เพราะเข้าใจว่าจะต้องเจ็บปวดรวดร้าว ทน ทุกข์ทรมานมาก

๒. คนที่เชื่อว่าตายแล้วสูญ กลัวว่าจะต้องละทิ้งสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่ตนมีและไม่ได้กลับมาพบมาเห็นอีก

๓. คนที่เชื่อว่าตายแล้วจักต้องเกิด กลัวว่าจะไปเกิดในทุคติ คือที่ลำบาก ถ้าเชื่อแน่ว่าจะไปเกิดในที่สุคติคือที่ดี คงจะไม่กลัวหรือกลัวเพียงแต่น้อย

นักวิทยาศาสตร์ส่วนมากเห็นผู้ไม่มีศาสนาและเชื่อว่าตายแล้วสูญ คือเมื่อใครตาย ผู้นั้นก็เป็นอันหมดสิ้น ไม่มีอะไรเหลืออยู่และไม่ไปเกิดที่ไหนอีก พวกนี้นึกถึงแต่ปัจจุบัน และศึกษาเรื่องตาย ก็เพื่อหาทางทำให้คนไม่ตายหรือตายช้าที่สุด

ตามสถิติ คนสมัยนี้อายุยืนกว่าเมื่อร้อยปีก่อน เรื่องนี้เป็นผลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์แต่ความก้าวหน้านี้ยังไม่สามารถทำให้คนไม่ต้องตาย พุทธศาสนิกเห็นว่าความพยายามเช่นนี้ไม่มีทางสำเร็จ เพราะเป็นการค้านกับหลักธรรม คือกฎธรรมชาตินอกจากนั้นคนที่ไม่ตายอาจจะต้องทนทุกข์อย่างไม่มีที่สิ้นสุดก็ได้

สำหรับคนจำนวนไม่น้อย ความตายหมายถึงความพ้นทุกข์ อย่างน้อยก็ชั่วระยะหนึ่ง หรือเปลี่ยนจากทุกข์ที่จำเจไปเป็นทุกข์อย่างอื่น

ทำไมคนจึงต้องตาย?
ปัญหาข้อนี้ฝ่ายวิทยาศาสตร์และฝ่ายพุทธศาสนาต่างก็มีคำตอบ

กล่าวตามวิทยาศาสตร์ คนต้องตายเพราะร่างกายชำรุดจนทำงานต่อไปไม่ได้ แบบเดียวกับเครื่องยนต์หยุดเดินเพราะสายพานขาดหรือตัวจักรหัก เพราะเหตุนี้จึงมีการพยายามจะต่อชีวิตของคนด้วยการเปลี่ยนอวัยวะเช่นหัวใจหรือไต ความพิการของร่างกายอาจเกิดโดยทั่วไป เช่น หลอดโลหิตแข็งในคนแก่ หรืออาจเกิดแก่อวัยวะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ตับแข็ง ลิ้นหัวใจรั่ว สมองเป็นฝี ตราบใดแพทย์สามารถเยียวยาแก้ความพิการได้ ตราบนั้นบุคคลก็ยังมีชีวิตอยู่ต่อไป เมื่อใดแพทย์หมดความสามารถ คนนั้นก็ต้องตาย เพราะฉะนั้นดูเหมือนว่า คนจะเป็นหรือตายขึ้นอยู่กับแพทย์เท่านั้น ข้อนี้ไม่จริงเสมอไป คนไข้บางคนอาการหนักจนแพทย์ยอมแพ้แล้ว แต่กลับฟื้นและหาย บางคนเป็นโรคง่าย ๆ อาการไม่มาก แต่แพทย์รักษาไป ๆ ก็ตายได้

ฝ่ายพุทธศาสนาแสดงว่าสังขารทั้งหลายเป็นอนิจจัง ไม่ยั่งยืนถาวร ชีวิตเป็นสังขารเพราะเกิดจากการรวมของธาตุ เพราะฉะนั้นจึงเป็นอนิจจัง เมื่อมีการรวมก็ต้องมีการแยกไม่วันใดก็วันหนึ่ง เพราะฉะนั้นคนจะอยู่ตลอดไปไม่ได้

คนเกิดจากการประชุมของธาตุคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ กับธาตุรู้หรือจิตหรือวิญญาณ (คำหลังนี้มีความหมายหลายอย่าง ตามแต่ที่ใช้) ธาตุรู้หรือจิตมีความสำคัญพิเศษ แม้ธาตุอื่นทั้งสี่อย่างรวมกันแล้ว ถ้าธาตุรู้ไม่เข้ามาผสม ความเกิดก็ไม่มี ถ้าธาตุทั้งสี่รวมกนและธาตุรู้ก็อยู่ด้วย แล้วเกิดธาตุรู้แยกออกไป การรวมก็สลาย ชีวิตก็สิ้นสุด แต่ธาตุรู้ก็ต้องอาศัยธาตุอื่นอีกสี่อย่างเหมือนกัน คือถ้าธาตุสี่เกิดแตกแยก ธาตุรู้ก็อยู่ไม่ได้ ต้องออกไปหาที่อยู่ใหม่ ความตายก็เกิดขึ้นเช่นกัน การแตกแยกของธาตุสี่เกิดขึ้นเมื่อมีอะไรมากวนหรือกระทบกระเทือนอย่างรนแรง ตัวอย่างเช่นโรคใดทำให้ธาตุสี่เกิดผันผวนรุนแรงจนถึงแยกจากกัน ก็ทำให้ตายได้ ธาตุปั่นป่วนคือการงานของอวัยวะปั่นป่วน ธาตุแตกคือการงานของอวัยวะต่าง ๆ ล้มเหลวนั่นเอง เพราะฉะนั้นในข้อนี้พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ตรงกัน

แต่การตายเพราะธาตุรู้หลบลี้แยกออกไปนั้น ฝ่ายวิทยาศาสตร์ไม่มีอะไรจะเปรียบเทียบ เพราะมีความรู้เรื่องจิตน้อยกว่าพุทธศาสนา ในกรณีที่คนอยู่ดี ๆ ตายไปโดยไม่มีอาการของโรคหรือความผิดปกติใด ๆทางวิทยาศาสตร์จะบอกได้แต่เพียงว่า "ตายเพราะการหน้าที่ล้มเหลว" หรือ "ตายเพราะจิตถูกกระทบกระเทือนอย่างรุนแรง" เท่านั้นเอง ที่จะอธิบายว่าตายเพราะจิตทอดทิ้งร่างกายไปนั้นทำไม่ได้ เพราะวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถแยกจิตจากกาย ยังคงถือว่าจิตเป็นส่วนหนึ่งของกาย

สาเหตุของความตายมีอะไรบ้าง

ทางวิทยาศาสตร์มีการจำแนกหลายแบบ แบบหนึ่งแยกออกเป็น ๖ ข้อ ได้แก่
(๑) โรคมีเชื้อ เช่น วัณโรค โรคคอตีบ โรคอหิวาต์
(๒) โรคไม่มีเชื้อ เช่น มะเร็ง เบาหวาน คอพอกเป็นพิษ
(๓) โรคจากสารเคมี เช่น ถูกยาพิษ ใช้ยาผิด ถูกพิษตะกั่ว
(๔) โรคจากเหตุทางกายภาพ เช่น ถูกร้อนจัดหรือหนาวจัด ความกดอากาศสูงไปหรือต่ำไป
(๕) โรคเกิดจากการขาดแคลน เช่น ขาดอาหาร ขาดวิตามิน ขาดธาตุเหล็ก และ
(๖) อุบัติเหตุ เช่น รถชน จมน้ำ ถูกฟ้าผ่า

สาเหตุจะเป็นอย่างไหนก็ตาม ความตายเกิดขึ้น เพราะความผิดปกติในอวัยวะอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ทำให้กลไกการประสานงานในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายเสียไป การทำงานโดยส่วนรวมล้มเหลว ในที่สุดความตายก็มาถึง

ฝ่ายพุทธศาสนาจำแนกสาเหตุของการตายไว้ ๔ ประการ คือ

(๑) อายุขัย หมดอายุ
(๒) กรรมขัย หมดกรรม
(๓) อุภยขัย ความชรา และ
(๔) อุปัจเฉทกรรมขัย การถูกอันตรายต่าง ๆ เห็นได้ว่าการจำแนกนี้มีรากฐานแตกต่างจากฝ่ายวิทยาศาสตร์เพราะฝ่ายนั้นมุ่งแก้ไขหรือป้องกัน ส่วนฝ่ายพุทธมุ่งความเข้าใจเหตุผล

ตามพุทธศาสนาความตายเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อถึงคราวจะเกิดก็ต้องเกิด ดูเผิน ๆ เห็นว่าสอนให้ปล่อยไปตามเรื่อง แท้ที่จริงทางพุทธถือหลักกรรม ใครจะตายหรือไม่ตาย ก็แล้วแต่กรรมของเขา กรรมปัจจุบันอาจแก้ไขกรรมเก่าได้ ดังนั้นการหมดอายุจึงไม่ใช่เรื่องแก้ไขไม่ได้ พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าการช่วยชีวิตสัตว์ช่วยให้อายุยืน การฆ่าสัตว์ทำให้อายุสั้น ทั้งสองอย่างอาจให้ผลในชาตินี้ ดังนั้นคนจึงทำบุญด้วยการปล่อยสัตว์ที่กำลังจะถูกฆ่า เพื่อให้ตัวเองอายุยืน

พระพุทธเจ้าเคยตรัสกับพระอานนท์ว่าผู้ปฏิบัติอิทธิบาท อาจมีอายุยืนถึงหนึ่งกัปป์ ตามเรื่องนั้นว่าพระพุทธเจ้าทรงตรัสเพื่อบอกใบ้แก่พระอานนท์ ให้ทูลขอให้พระองค์อยู่จนถึงกัปป์ แต่พระอานนท์ไหวไม่ทัน ไม่ได้ทูลขอ และพระพุทธเจ้าก็นิพพานหลังจากนั้นไม่นาน เรื่องนี้แสดงว่าอายุขัยนั้นเปลี่ยนแปลงได้ด้วยกรรม กรรมขัยคือการหมดกรรมที่ส่งให้มาเกิดในชาตินี้ ข้อนี้ก็ต้องขึ้นกับกรรมในปัจจุบันด้วย ถ้ากรรมในปัจจุบันนี้ส่งเสริมการมีอายุยืน กรรมขัยก็อาจจะไม่มีความหมายเพราะต้องพ่ายแพ้ไป ตรงกันข้าม ถ้ากรรมในชาตินี้หนักไปในทางไม่ดี อายุก็อาจจะสั้นกว่ากำหนดเดิมได้

การแก่ตายเป็นเรื่องที่ถือว่าเป็นธรรมดา ถ้ามีข่าวใครตาย มักจะถามว่าอายุเท่าใด พอได้ยินว่าอายุเจ็ดสิบแปดสิบปี ก็มักจะบอกว่าอายุก็พอสมควรแล้ว หมายความว่าพออายุมากถึงระดับหนึ่งก็ควรจะตายได้แล้ว

พระพุทธศาสนาสอนว่า เมื่อเกิดแล้วก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ และต้องตาย ทางวิทยาศาสตร์พบว่าเมื่อคนอายุมากขึ้นอวัยวะและเนื้อต่าง ๆ ก็ค่อย ๆ เสื่อมสภาพลงไป จนในที่สุดถึงสภาพทำงานต่อไปไม่ได้ อย่างนี้คือการแก่ตายอย่างแท้จริง แต่ในส่วนมากนั้น เมื่อแก่เข้า ความแข็งแรงน้อยลง ก็มักจะมีโรคแทรกเข้ามา ทำให้ตายไปก่อนที่จะแก่ถึงวัยที่ควรตาย ฝ่ายพุทธศาสนาอธิบายเรื่องแก่ตายตามหลักไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทนได้ยาก ห้ามไม่ได้ บังคับไม่ได้ ร่างกายของคนก็เป็นไปตามนั้น คือเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ หยุดไม่ได้

ในวัยเด็ก เหตุปัจจัยในร่างกายส่งเสริมให้การเปลี่ยนนั้นไปทางการเจริญขึ้นมากกว่าเสื่อมลง ในวัยผู้ใหญ่ตรงกันข้าม ดังนั้นร่างกายจึงทรุดโทรม แต่กรรมปัจจุบันก็มีทางที่จะถ่วงการเปลี่ยนแปลงให้ดำเนินไปช้าลง เช่น โดยบำรุงและบริหารกายด้วยวิธีต่าง ๆ ดังนั้นคนที่กระทำกรรมเหมาะสมตามหลักอิทธิบาท (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) จึงอาจจะมีอายุยืนนานได้ แม้ถึงร้อยปี

อุปัจเฉทกรรมขัย การตายเพราะบาดเจ็บ เป็นข้อที่มีพลังมากกว่าข้ออื่น ๆ เพราะอาจทำให้คนตายโดยยังไม่หมดอายุ ยังไม่หมดกรรม หรือยังไม่ทันแก่ ที่เป็นดังนี้ก็เพราะการตายโดยบาดเจ็บเป็นการตายร้าย อนุโลมเข้าในประเภทตายโหง หมายความว่า กรรมที่ส่งผลข้อนี้ ต้องเป็นกรรมที่แรงมาก จึงเอาชนะอย่างอื่น ๆ ได้หมด ดังนั้นการตายเพราะบาดเจ็บ เช่น จากอุบัติเหตุ จึงอาจเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้

น่าสังเกตว่าพุทธศาสนาไม่ได้ถือเอาโรคเป็นเหตุแห่งการตาย ทั้งนี้เพราะการเจ็บไข้เป็นเพียงเหตุประกอบและมีบทบาทเป็นขั้นรอง บางคนเป็นโรคร้ายแรง แต่ไม่ตาย เพราะยังไม่หมดอายุหรือยังไม่หมดกรรม บางคนเป็นโรคเบา ๆ แต่กลับตายเพราะถึงอายุขัยหรือกรรมขัยพอดี

ความตายเกิดขึ้นโดยอย่างไร วิทยาศาสตร์ถือเอาการที่เลือดหยุดเดินหรือหยุดไหลเป็นสำคัญ เมื่อเลือดหยุดไหล อวัยวะต่าง ๆ ก็ทำงานไม่ได้ คนจึงตาย ตามธรรมดาเราตัดสินการตายจากการที่หัวใจหยุดเต้นหรือคลำชีพจรไม่พบ เนื่องจากลักษณะทั้งสองนี้แสดงว่าเลือดหยุดไหลแล้ว แต่ตามเหตุผลทางวิชาการ ลักษณะทั้งสองที่กล่าวนี้ยังไม่ใช่หลักฐานที่เด็ดขาดทีเดียว เพราะบางครั้งหัวใจหยุดไปตั้งนาน แต่คนนั้นก็ยังฟื้นขึ้นมาได้ ดังที่มีข่าวบ่อย ๆ ว่าตายไปตั้งนานแล้วกลับฟื้น

ตามธรรมดาเมื่อหัวใจหยุดแล้ว ไม่ช้าสมองก็หยุดทำงานหรือตายไปด้วย คน ๆ นั้นก็ไม่มีทางจะฟื้นขึ้นมาได้อีก แต่ถ้าสมองยังไม่ตาย ย่อมหวังว่าจะฟื้นขึ้นมาได้อีกเพราะหัวใจอาจจะกลับเต้นใหม่ได้แม้หยุดไปแล้วนาน ๆ ในสมัยนี้ถือเอาการหยุดทำงานหรือตายของสมองเป็นหลักฐานแน่นอนของการตาย การตายของสมองแสดงได้โดยการบันทึกคลื่นไฟฟ้าสมอง เนื่องจากมีการฟ้องร้องกันบ่อย

ๆ ว่าหมอผ่าตัดเปลี่ยนหัวใจ ได้ตัดหัวใจออกไปจากผู้บริจาคหัวใจก่อนที่คนนั้นจะตายจริง ๆ จึงมีข้อบังคับวางไว้ว่าก่อนจะตัดหัวใจออก ต้องบันทึกคลื่นไฟฟ้าสมองให้รู้แน่ว่าคนนั้นตายแล้วจริง ๆ.

....

<u>ประวัติ ศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์</u>

ผู้ก่อตั้งมูลนิธิฟื้นฟู ส่งเสริมการแพทย์ไทยเดิม
และอายุรเวทวิทยาลัย (ชีวกโกมารภัจจ์) พ.ศ. ๒๔๕๑-๒๕๓๓

ข้อมูลจาก http://www.thaiherbclub.com/

ศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ได้รับการยกย่องและนับถืออย่างสูงจากบรรดาศิษย์ทั้งหลายว่าเป็นบรมครูและปูชนียบุคคล ท่านเป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาหลายแขนงในหลายสถาบัน ไม่ว่าจะเป็นแพทย์แผนปัจจุบัน แผนโบราณ พยาบาล เภสัชกรรม ทันตแพทย์ พลศึกษา กีฬา ศีลธรรมและสังคม จนมีลูกศิษย์อยู่ทั่วไป ท่านเป็นผู้มีอัจฉริยะผู้มีความริเริ่มหลากหลาย ประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ทางการแพทย์ และอุปกรณ์การทดสอบกำลัง มีงานศึกษา ค้นคว้าวิจัย เขียนบทความทางวิชาการ การศาสนา และความรู้ทั่วไปไว้อย่างมากมาย ตลอดจนมีงานส่งเสริมสังคมซึ่งเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง

อาจารย์เกิดที่ตำบลรังสิต อำเภอรังสิต จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ.๒๔๕๑ ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีวอก เป็นบุตรคนที่สองของรองอำมาตย์เอก หลวงศรีนาวาพล (อู่ เกตุสิงห์) และนางลูกจันทร์ (งามเจริญ) ศรีนาวาพล มีพี่น้องรวม ๗ คน คือ

๑. นางเอื้อ เจียมประเสริฐ
๒. ศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์
๓. นายออ เกตุสิงห์
๔. นางออมสุข มุกตะพันธ์
๕. นางสาวเอินศรี เกตุสิงห์
๖. นายแพทย์อัฐ เกตุสิงห์
๗. นางพนอศรี สุนทรานนท์

ท่านได้รับการหล่อหลอมอุปนิสัยในเชิงความดีงามทุกอย่างจากท่านบิดา ซึ่งเป็นอาจารย์คนแรกสำหรับภาษาไทย ภาษาอังกฤษ กวีนิพนธ์ ตั้งแต่ก่อนเข้าโรงเรียน และมีคุณยาย (เป้า งามเจริญ) เป็นครูเคหะศิลป์และผู้สอนให้รู้จักความเสียสละ กตัญญูรู้คุณ การมีภูมิหลังตั้งแต่เยาว์วัยมาดังนี้ ท่านจึงมีประวัติการศึกษาที่ดีเด่นโดยตลอด ท่านเริ่มเรียนที่โรงเรียนประถมจักวรรดิ ประถม ๑-๓ พ.ศ.๒๔๕๘-๒๔๖๐, มัธยม ๑-๕ พ.ศ.๒๔๖๑-๒๔๖๓ ที่โรงเรียนมัธยมวัดบพิตรภิมุข (เพียง ๓ ปี ท่านเรียนได้ ๕ ชั้น) ย้ายมาเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย พ.ศ.๒๔๖๔-๒๔๖๘ ชั้นมัธยม ๖-๘ , ชีวประวัติที่อาจารย์เขียนไว้เองนั้น กล่าวได้ว่าเรียนมัธยม ๘ อยู่ถึง ๓ ปี เพราะรอสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวงเพื่อไปศึกษาต่างประเทศ ปีแรกท่านสอบได้ที่ ๔ (มีทุน ๓ ทุน) ปีที่ ๒ สอบได้ที่ ๓ (มีทุน ๒ ทุน) ปีที่ ๓ สอบซ้ำอีกได้ที่ ๓ อาจารย์จึงเปลี่ยนความมุ่งหมายมาเรียนแพทย์ ผู้เขียนเห็นว่าถ้า

ท่านสอบชิงทุนได้คงเป็นนายพลไปนานแล้ว แต่เป็นโชคของโรงเรียนแพทย์มากกว่าที่ได้บุคคลอย่างท่านมาเป็น "ครู"

อาจารย์เข้าเรียนเตรียมแพทย์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เมื่ออายุ ๑๘ ปี (ทั้งที่เรียนมัธยม ๘ อยู่ถึง ๓ ปี) ใน พ.ศ.๒๔๙๖-๒๔๗๐, ในปี พ.ศ.๒๔๗๐ เป็นนักเรียนผู้ช่วยอาจารย์ในแผนกเคมี ต่อมาเรียนที่คณะแพทย์ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.๒๔๗๑-๒๔๗๕ , โดยข้ามฟากมาเรียนที่ศิริราช เป็นนักเรียนผู้ช่วยอาจารย์ในแผนก สรีรวิทยา (สมัยนั้นรวมชีวเคมีและเภสัชวิทยาด้วย) ในขณะที่เรียนปี ๒,๓,๔ ได้รับทุนของพระยาอุเทนเทพโกสินทร์ สำหรับการสอบได้เป็นที่หนึ่ง ต่อมาได้ฟื้นฟูระบบนักเรียนผู้ช่วยขึ้นมาอีกหลายรุ่น

อาจารย์เรียนจบได้รับพระราชทานปริญญา พ.ศ.๒๔๗๕ เมื่ออายุ ๒๔ ปี (สมัยนั้นเรียกเวชบัณฑิตย์ตรี ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นแพทย์ศาสตร์บัณฑิตย์) ได้รับรางวัลเหรียญทอง สำหรับการเรียนยอดเยี่ยมตลอดหลักสูตร และรางวัลเหรียญทองแดงสำหรับความเป็นเยี่ยมในวิชาสรีรวิทยา พยาธิวิทยา อายุรศาสตร์ ศัลยศาตร์ และสูติศาสตร์-นรีเวชวิทยา (สมัยนั้นมี ๖ แผนกวิชา อาจารย์ได้รับเหรียญ ๕ เหรียญ) ทั้งๆ ที่ได้คะแนนเป็นเยี่ยมในวิชาทางคลินิกทุกวิชาท่านก็ยังมาเป็นอาจารย์อยู่ในปรีคลินิก ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๗๖ หลังเรียนจบ โดยศาสตราจารย์อัลบริตตัน หัวหน้าแผนกสรีรวิทยาในสมัยนั้นเป็นผู้หันเหเข็มทิศวิชาชีพ

เมื่อรับราชการเป็นอาจารย์แล้ว ท่านก็ทำงานพร้อมกับศึกษาต่อในคณะแพทย์ศาสตร์และศิริราชพยาบาล และสอบได้ปริญญาแพทย์ศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตย์ใน พ.ศ.๒๔๗๘ (อายุ ๒๗ ปี) เป็น พ.ด. คนที่ ๔ ของไทย โดยเสนอวิทยานิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษเรื่อง "The Reaction of Pinchax - Pinchax Hamilton to Lethal Dose of digitalis" (ปฏิกิริยาของปลาหัวตะกั่วต่อขนาดตายของดิจิดตาลิส)

พ.ศ.๒๔๗๙ (อายุ ๒๘ ปี) สอบได้ทุนอเล็กซานเดอร์ ฟอน ฮุมโบลท์ ไปเรียนเพิ่มเติมในวิชาสรีรวิทยา เภสัชวิทยา และเคมี ณ มหาวิทยาลัยฮัมเบิร์ก ประเทศเยอรมนี ท่านได้รับทุนทั้งประกาศนียบัตรโรคเมืองร้อนและปาราสิตวิทยา (จากสถาบันโรคเมืองร้อน) ใน พ.ศ.๒๔๘๐ และใน พ.ศ.๒๔๘๒ ได้รับปริญญาวิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตย์ (Dr.rer.nat.) สาขาอินทรีย์เคมี ด้วยเกียรตินิยมดีมากอาจารย์ได้บันทึกไว้ว่า ศาสตราจารย์ ชลูบัฆ แห่งสถาบันเคมีฮัมเบิร์ก เป็นผู้เปิดทางแห่งวิชาชีพที่สอง คือ ทางเคมีและอินทรีย์เคมี

การรับราชการ (การประกอบอาชีพ) "ครู"

พ.ศ.๒๔๗๖ อาจารย์ตรีแผนกสรีรวิทยา คณะแพทย์ศาสตร์ และศิริราชพยาบาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรมมหาวิทยาลัย กระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน)

พ.ศ.๒๔๗๙ อาจารย์โท

พ.ศ.๒๔๘๖ อาจารย์เอก แผนกสรีรวิทยา คณะแพทย์ศาสตร์ และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยแพทย์ศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข

พ.ศ.๒๔๘๙ หัวหน้าแผนกสรีรวิทยา (ระยะนั้นยังรวมเภสัชวิทยา และชีวเคมีอยู่ด้วย)

พ.ศ.๒๔๙๔ อาจารย์ชั้นพิเศษ

พ.ศ.๒๔๙๕ ศาสตราจารย์

พ.ศ.๒๕๐๘ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยแพทย์ศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี

พ.ศ.๒๕๐๙ หัวหน้าแผนกเภสัชวิทยาคณะแพทย์ศาสตร์ และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยแพทย์ศาสตร์ (ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๘ ได้แยกแผนกสรีรวิทยา เป็น ๓ แผนก คือ สรีรวิทยา เภสัชวิทยา และชีวเคมี อาจารย์ได้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกเภสัชวิทยา)

พ.ศ.๒๕๑๑ เกษียณอายุราชการ ราชการทหาร

พ.ศ.๒๔๘๖ นายทหารนอกกอง ยศเรือโทสังกัดกรมแพทย์ทหารเรือ กองทัพเรือ ปฏิบัติราชการที่โรงพยาบาลทหารเรือสัตหีบ พ.ศ. (๒๔๘๔–๒๔๘๕) บัตรทหารผ่านศึกเลขที่ ๒๕๙๐/๒๕๑๘

หน้าที่พิเศษในทางราชการ

พ.ศ.๒๔๘๓–๒๔๘๖ คณบดีคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทย์ศาสตร์

พ.ศ.๒๕๑๐–๒๕๑๑ รักษาการผู้อำนวยการศูนย์วิทยาศาสตร์การกีฬา องค์การส่งเสริมกีฬาแห่งประเทศไทย หลังจากเกษียณอายุราชการแล้วท่านได้รับตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์ฯ

พ.ศ.๒๕๑๖ เกษียณอายุครั้งที่ ๒ (อายุ ๖๕ ปี) ได้รับแต่งตั้งจากคณะกรรมการองค์การส่งเสริมการกีฬาแห่งแระเทศไทย เป็นที่ปรึกษาพิเศษของศูนย์วิทยาศาสตร์การกีฬา

กิจการลูกเสือ

พ.ศ.๒๕๐๙–๒๕๑๘ กรรมการบริหาร คณะลูกเสือแห่งชาติ

พ.ศ.๒๕๑๙ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สภาลูกเสือแห่งชาติ ผู้ตรวจการลูกเสือ

พ.ศ.๒๕๑๙ ลูกเสือชาวบ้าน เลขที่ ๒๘๗ รุ่น ๙๙๗/๒/ช.ม. ๗๕

การสมรส

๘ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๘๖ สมรสกับแพทย์หญิงหม่อมราชวงศ์ส่งศรี เกษมศรี (ต่อมาดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ หัวหน้าภาควิชาสูติศาสตร์–นรีเวชวิทยา คณะแพทย์ศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล) ธิดาหม่อมเจ้าปฏิพัทธ เกษมศรี (อดีตเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี) และหม่อมเนื่อง (ปันยารชุน) เกษมศรี (ไม่มีบุตร)

ระหว่าง พ.ศ.๒๔๙๘–๒๕๑๑ (อายุ ๔๗–๖๑ ปี) อาจารย์ได้ทุนต่างประเทศอีกหลายทุน เช่น เอ.ซี.เอ.,โคลอมโบ , รัฐบาลฝรั่งเศส , ไชน่าเมดิคัลบอร์ดแห่งนิวยอร์ค , ฮุมโบลท์ , เนชชะนั่ลสติติวท์ออฟเฮลท์ซ , ทุนของสถาบันเวชศาสตร์ประสิทธิภาพ (มหาวิทยาลัยเบอร์ลิน) การดูงานและการศึกษาในต่างประเทศในแต่ละครั้ง ท่านได้อะไรใหม่ ๆ มานำเสนอสำหรับโรงเรียนแพทย์ และการกีฬาของประเทศไทย ไม่ใช่ไปเพื่อความรู้ความชำนาญของตนเอง หลังจากเกษียณอายุราชการแล้ว อาจารย์หันเข็มไปทางกีฬาเวชศาสตร์ ก็ยังไปดูงาน และประชุมในต่างประเทศอีกหลายต่อหลายครั้ง นับได้ว่าอาจารย์เป็นผู้ใฝ่ใจการเรียนตลอดชีวิต

เกียรติพิเศษทางวิชาการที่ได้รับภายในประเทศและต่างประเทศ

๑. แพทยศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตย์กิตติมหาศักดิ์ (มหาวิทยาลัยแพทย์ศาสตร์มหิดล)
๒. เภสัชศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตย์กิตติมหาศักดิ์ (มหาวิทยาลัยแพทย์ศาสตร์มหิดล)
๓. ราชบัณฑิตย์ในราชศาสตร์ประยุกต์ หลังเกษียณอายุราชการ
๔. วิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตย์ (ศึกษาศาสตร์) กิตติมศักดิ์ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์)
๕. ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตย์กิตติมศักดิ์ (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
๖. ศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
๗. วิทยาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตย์กิตติมศักดิ์ (พลศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (พ.ศ.๒๕๒๘ อายุ ๗๗ ปี)
๘. Fellow , member , guest professor , invited panelist , invited speaker , consultant ของสถาบันต่างประเทศไม่น้อยกว่า ๑๐ แห่ง

ราชการพิเศษและกิจกรรมพิเศษบางอย่าง

กรรมการสภาวิจัยแห่งชาติสาขาแพทย์, สาขาเคมีและเภสัช ; กรรมการฝ่ายแพทย์ในกรณีสวรรคตพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘, กรรมการแพทยสภา, กรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย (ผู้แทนกระทรวง

สาธารณสุข), กรรมการมหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ, อาจารย์พิเศษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, วิทยาลัยแพทย์ศาสตร์มงกุฎเกล้า, อาจารย์ที่ปรึกษากลุ่มอาสา มหาวิทยาลัยมหิดล, นายกสมาคมเวชศาสตร์แห่งประเทศไทย, นายกสมาคมไทย–เยอรมัน, นายกสมาคมอาศรมวัฒนธรรมไทย–ภารต, อุปนายกสมาคมนักวิ่งเพื่อสุขภาพแห่งประเทศไทย, กรรมการวิจัยกิตติมศักดิ์ สหพันธ์กีฬาเวชศาสตร์แห่งเอเชีย เป็นต้น ตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้รวมกันแล้วไม่น้อยกว่า ๒๐ ตำแหน่ง

สัญลักษณ์แห่งเกียรติยศสูงสุด
สำหรับชีวิตราชการ

– เครื่องราชอิสริยาภรณ์ มหาวชิรมงกุฎ (อายุ ๕๘ ปี)
– มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก (อายุ ๗๔ ปี)

สูงสุดสำหรับนักวิชาการและนักวิจัย

– เหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา (อายุ ๔๘ ปี)

สำหรับราชการในพระองค์

– ทุติจุลจอมเกล้าวิเศษ (อายุ ๖๒ ปี)
– อิสริยาภรณ์ชั้นสูง (ต่างประเทศ) สาธารณรัฐเยอรมันตะวันตก (อายุ ๖๒ ปี)

ลักษณะแห่งการเป็นผู้ให้

นอกจากอาจารย์จะเป็นผู้ให้ทางวิชาการจริยธรรม และในสังคมแก่ศิษย์ทั้งหลายแล้วท่านยังเป็นผู้ที่มีจิตใจเป็นกุศล ได้บริจาคโลหิตเป็นครั้งคราวแก่สภากาชาด ได้รับพระราชทานเข็มสละโลหิต ๗ ครั้ง จากสมเด็จฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๙ (อายุ ๕๘ ปี) และเมื่อครบรอบวันเกิด ๖๐ ปี อาจารย์ได้บริจาคโลหิตเป็นครั้งที่ ๑๗

ผลงานของอาจารย์นั้น อาจารย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นในหลายสาขา ทั้งด้านวิชาการ งานวิจัย เสนอบทความ สารคดีความรู้ทั่วไปในทางสร้างสรรค์ กล่าวโดยย่อได้แก่

๑. งานนิพนธ์

ในระหว่างที่อยู่ในราชการ อาจารย์มีผลการวิจัยและบทความที่เสนอในประเทศรวม ๔๒ เรื่อง มีรายงานบทความที่ตีพิมพ์ หรือเสนอในต่างประเทศ ๑๖ เรื่อง ซึ่งในจำนวนนี้ ๑๐ เรื่อง ได้นำ เสนอ

ในที่ประชุมนานาชาติ ย่อเอกสารและบันทึกสั้นใน "สารศิริราช" ๔๕ เรื่อง เสนอศัพท์แพทย์อังกฤษ–ไทย ตีพิมพ์ในสารศิริราช ๕๐ เรื่อง รวมคำศัพท์ ๑๐,๖๐๐ คำ และธาตุ (รากศัพท์) ๔๗๓ คำ บทบรรณาธิการ เรื่องจูงใจ บันทึกประวัติเกี่ยวกับสถาบัน และบุคคลที่น่ารู้ ความเห็น ความรู้เบ็ดเตล็ด ๑๘๖ เรื่อง เรื่องเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ เป็นบทความตีพิมพ์ในสารศิริราช ๖๓ เรื่อง บทความตีพิมพ์ในที่อื่น ๆ ๒๙ เรื่อง คำขวัญและข้อความสั้น ๆ ๓๑ เรื่อง รวมทั้งสิ้น ๑๒๓ เรื่อง

งานนิพนธ์ของอาจารย์นั้นจะต้องมีข้อคิดของท่านแทรกด้วยเสมอ เช่นการศึกษาสมุนไพรที่ใช้รักษามาลาเรีย (รวมทั้งในวาระที่ท่านปฏิบัติราชการในกองทัพเรือ แม้เพียงประมาณ ๑ ปี) อาจารย์ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า การศึกษาเรื่องยาต้านมาลาเรียจำต้องคำนึงด้วยว่าโรคนี้อาจหายเองได้ชั่วคราว (ไม่ใช่จากยา) ในการเสนอเรื่อง " โรคหมอทำ" (latrogenic diseease) ท่านได้ให้ข้อคิดไว้ว่า แพทย์ทุกคนควรระลึกว่า ทุกครั้งที่เกิด "โรคหมอทำ" ขึ้นแพทย์มีส่วนรับผิดชอบด้วยไม่มากก็น้อยแล้วแต่กรณี

เมื่ออาจารย์อายุใกล้ครบ ๖๐ ปี แม้ว่าท่านจะเป็นหัวหน้าแผนกวิชา และใกล้เกษียณอายุราชการ ท่านก็ไป "อุดร" ในหน่วย ช่วยเหลือการแพทย์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พวกลูกศิษย์ฟังเรื่องผู้ป่วยบ่นเรื่อง "วิ้น" ก็เอามาพูดล้อกันเองสนุกสนาน แต่อาจารย์ทำการศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง และเขียนเรื่อง "อาการวิ้น–การศึกษาทางคลินิก" (ทั้ง ๆ ที่อาจารย์อยู่ในแผนกปรีคลินิก) ตีพิมพ์ในสารศิริราช

บทบรรณการในสารศิริราชนั้นมีความหลากหลายสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อชาวศิริราชก็คือ อาจารย์ทำให้ศิษย์ได้รู้จักผู้มีพระเดชพระคุณต่อศิริราช ท่านได้เขียนถึง "ทูลกระหม่อม" รอคคิเฟลเล่อร์มูลนิธิกับโรงเรียนแพทย์ หลักหินในความก้าวหน้าของศิริราช เช่น พระพุทธเจ้าหลวง, พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์, กรมพระยาชัยนาทนเรนทร, หม่อมเจ้าพูนศรีเกษม เกษมศรี, พระอาจวิทยาคม เป็นต้น

อาจารย์นิพนธ์ ชุด โดยพระยุคลบาท ไม่น้อยกว่า ๑๔–๑๕ เรื่องล้วนเป็นพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระบรมราชชนก ซึ่งชาวศิริราชควรยึดถือเป็นแบบฉบับ

อาจารย์เขียนบทความภาษาอังกฤษเรื่อง "The Man who deserves a monument" ในหนังสือฉลองครบรอบ ๕๐ ปี จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย กล่าวถึงหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม เกษมศรี ผู้เริ่มประวัติศาสตร์ของสหศึกษาในตอนต้นของ พ.ศ.๒๔๗๐ มีนักเรียนเตรียมแพทย์หญิง ๘ คน (หนึ่งในกลุ่มนี้ คือ ม.ร.ว.หญิงส่งศรี เกษมศรี) เรื่องนี้ไม่ได้มีใครกล่าวถึงเลยเป็นเวลานานถึง ๔๐ ปี

หลังจากอาจารย์เกษียณอายุราชการใน พ.ศ.๒๕๑๑ งานนิพนธ์ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการกีฬาเวชศาสตร์มีทั้งรายงาน การบรรยาย ปาฐกถารับเชิญในการประชุมนานาชาติในต่างประเทศ เรื่องปาฐกถาในประเทศ ๑๔ เรื่อง บทความตีพิมพ์ในประเทศ ๗ เรื่อง เอกสารบรรยายเผยแพร่ความรู้

เขียนในศูนย์วิทยาศาสตร์การกีฬา และการอบรมด้านวิชาการไม่น้อยกว่า ๑๕ เรื่อง เป็นที่ปรึกษาและผู้ควบคุมงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์มหาบัณฑิต(พลศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๑ เรื่อง ผลงานนี้รวมทั้งการสอนบรรยายแก่นิสิต อาจารย์ จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์กิตติมศักดิ์ ของคณะครุศาสตร์ จุฬาฯ

๒. ความเชี่ยวชาญในด้านภาษา

๒.๑ **ภาษาไทย** อาจารย์เป็นแพทย์ เป็นนักวิทยาศาสตร์ แต่ท่านก็เป็นผู้รู้ในภาษาไทยอย่างดีเยี่ยม ได้รับเชิญให้บรรยาย "เรื่องภาวะภาษาไทยในสายตาของผู้ใช้" ในการประชุมชุมนุมภาษาไทย ณ ห้องประชุม คณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๐๓ อาจารย์ได้กล่าวถึงความวิปริตของภาษา ๖ ประการ

– ภาษาคลาดเคลื่อน เช่น ใช้กันสับสนระหว่าง คำ เรี่ยราย–เรี่ยไร
– ภาษาฟุ้งเฟ้อ ปัจจุบันนี้คงเทียบได้กับอภิมหาเศรษฐี อภิมหาอมตะนิรันดร์กาล
– ภาษากุดด้วน อาจารย์–จาน, กิโลกรัม–โล
– ภาษาหย่อนสติ เช่น รายได้ทวีคูณขึ้นหลายสิบเท่า ธนาคารเลือด ธนาคารกระดูก ธนาคารนัยน์ตา
– ภาษาแผลง เช่น ดิฉัน–อะฮั้น เวลานาน–เวลายาว ขอบคุณอย่างมาก ขอบคุณอย่างสูง
– ภาษาหยาบคาย

ในคำบรรยายเรื่อง "สมเด็จพระราชบิดาฯ กับด้านการค้นคว้าทางการแพทย์ของไทย" หน้าพระที่นั่งในวโรกาสเสด็จพระราชดำเนินเปิดสำนักงานมูลนิธิวิจัยประสาท ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ โรงพยาบาลประสาท พญาไท เมื่อ ๑๖ มีนาคม ๒๕๐๗ นั้น แม้จะประกอบด้วยคำราชาศัพท์ค่อนข้างมาก แต่ก็ได้ความรื่นหูไม่ติดขัด เมื่ออาจารย์นิพนธ์เรื่องเป็นภาษาไทย ก็จะใช้ภาษาไทยล้วน ๆ และเขียนภาษาไทยทับศัพท์ภาษาอังกฤษอย่างถูกต้อง ท่านมักจะติงพวกลูกศิษย์เสมอ ๆ เมื่อใช้ภาษาผิดพลาด และใช้ความบกพร่องในภาษาไทยที่มีผู้ใช้ผิด ๆ เสมอ

๒.๒ **ภาษาอังกฤษ** อาจารย์เป็นผู้รู้ในภาษาอังกฤษอย่างดีเยี่ยม บทความที่ท่านเขียนเป็นภาษาอังกฤษนั้น แม้แต่ฝรั่งแท้ ๆ ก็ยังชมเชย เมื่อนิตยสารโคโรเน็ทตีพิมพ์เรื่อง Medical Ambassador to Thailand ฉบับเดือน มี.ค. ๑๙๕๒ (พ.ศ.๒๔๙๕) อาจารย์ก็เขียนประท้วงเป็นภาษาอังกฤษโดยทันที และตีพิมพ์ในสารศิริราชฉบับเดือน เม.ย. ๒๔๙๕ ว่าเป็น Super-imaginative report (ท่านแปลเป็นภาษาไทยว่ารายงานแบบเพ้อเจ้อ) และได้ส่งให้ศาสตราจารย์อัลบริตตัน อดีตหัวหน้าแผนกสรีรวิทยาเมื่อสมัยอาจารย์เป็นนักเรียนแพทย์ ซึ่งท่านได้มีจดหมายชมเชยว่าอาจารย์เขียนได้เป็นอย่างดียิ่ง เมื่อมีผู้ถามอาจารย์ว่าเป็นนักเรียนเยอรมันทำไมจึงคล่องภาษาอังกฤษ ท่านตอบว่าเพราะสนใจและชอบก็เลยทำได้

บทความภาษาอังกฤษเรื่อง Lord of Life of the Thais and His Subjects เฉลิมฉลองพระชนมายุครบ ๕ รอบ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเรื่อง Nehru as Father ที่อาจารย์ได้รับเชิญให้กล่าวที่อาศรมวัฒนธรรมไทย–ภารต เนื่องในวาระครบรอบวันเกิดปีที่ ๗๘ ของท่านเนห์รู เมื่อวันที่ ๑๔ พ.ย. ๒๕๑๐ ทั้งสองเรื่องที่ยกตัวอย่างมานี้เป็นภาษาอังกฤษที่ไพเราะและตรึงใจอย่างมาก

๒.๓ **ภาษาเยอรมัน** ไม่น่าต้องสงสัยในเรื่องความเชี่ยวชาญในภาษาเยอรมันของอาจารย์ เพราะเพียงแต่ได้เรียน ๒ ปี อาจารย์ก็แต่งเรียงความภาษาเยอรมันประกวดทั่วโลก ได้รับรางวัลสำหรับประเทศไทย เมื่อ พ.ศ.๒๔๗๘ (อายุ ๒๗ ปี) และได้รับ "เหรียญฮุมโบลท์" และทุนพิเศษไปเรียนวิชาการสอนภาษาเยอรมัน ที่อคาเดมีเมืองนิวมิค ประเทศเยอรมันเป็นเวลา ๖ สัปดาห์ ใน พ.ศ. ๒๔๘๐ ซึ่งช่วงนั้นอยู่ระหว่างการไปเรียนเพิ่มเติมที่มหาวิทยาลัยอัมเบอร์ก ดังได้กล่าว บทความภาษาเยอรมันที่ท่านได้เคยเขียนไว้นั้น นายกสมาคมนักเรียนเก่าไทยในเยอรมัน และเลขาธิการสมาคมไทยเยอรมันได้เขียนไว้ว่า "ขอแปลบางตอนเป็นภาษาไทยอย่างกระท่อนกระแท่น เพราะไม่สามารถถอดความหมาย ที่ลึกซึ้งและเพราะพริ้ง ในภาษาเยอรมันออกเป็นภาษาไทยได้อย่างสมบูรณ์" นอกจากความรู้อย่างดียิ่งในภาษาเยอรมันแล้ว ต้องกล่าวเพิ่มเติมไว้ด้วยว่า อาจารย์ได้ทำหน้าที่เสริมสร้างสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศเยอรมนี และระหว่างชาวไทยกับชาวเยอรมัน จนได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงจากประธานาธิบดีสาธารณรัฐเยอรมันตะวันตก

๓. กิจกรรมทางศาสนา

อาจารย์อุปสมบทครั้งแรก อายุ ๔๙ ปี (๗ ก.ค. – ๗ พ.ย. ๒๕๐๐) ที่วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ พระพรหมมุนี (ผิน สุวจเถระ) และพระมงคลรัตนมุนี (แก้ว) เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระธรรมวราภรณ์ (เจริญ สุวัฑฒโน) เป็นพระอนุศาสนาจารย์ สอบนักธรรมตรี (สนามวัด) ได้ที่ ๑ ในภาคพระวินัย แม้ขณะอยู่ในสมณเพศศึกษาธรรมะแต่อาจารย์ก็ยังเป็นห่วงในหน้าที่การงาน อาจารย์มีบันทึกสั่งงานไปให้แผนกสรีรวิทยาเป็นครั้งคราว

อุปสมบทครั้งที่สอง อายุ ๗๗ ปี เมื่อวันที่ ๒๗ ก.ค. ๒๕๒๘ ที่วัดบวรนิเวศวิหาร สมเด็จพระญาณสังวรเป็นอุปัชฌาย์ เจ้าคุณพระธรรมดิลกเป็นพระกรรมวาจาจารย์ วันที่ ๓๑ ก.ค. ๒๕๒๘ ไปจำพรรษาที่วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี จนตลอดพรรษา ในการอบรมสั่งสอนของ "พระอาจารย์มหาบัว ญาณสัมปันโน " อาจารย์กัมมัฏฐานชั้นยอด หลังออกพรรษาในวันที่ ๒๙ ต.ค. ไปรุกขมูลอยู่ในป่าภายในเขตวัดถ้ำกลองเพล ในความดูแลของพระอาจารย์บุญเพ็งเป็นเวลา ๕ คืน วันที่ ๖ เดินทางกลับกรุงเทพฯ และทำพิธีลาสิกขาที่วัดบวรนิเวศวิหาร ในวันที่ ๘ พ.ย. โดยมีเจ้าคุณพระธรรมดิลกเป็นประธาน

ในการบวชครั้งที่สองนี้ ได้มีโอกาสศึกษาแบบพระธุดงค์กัมมัฏฐานโดยตรงกับพระอาจารย์มหาบัว ได้มีโอกาสปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ และต้องเหน็ดเหนื่อยตรากตรำมาก แต่ปรากฏอานิสงส์ หลังจากสึกออกมาแล้วสุขภาพซึ่งเสื่อมโทรมในต้นปี ๒๕๒๔ ได้กลับดีขึ้นอย่าชัดเจน

ญาติมิตรและลูกศิษย์ก็ได้รับฟังบ่อย ๆ ว่าถ้ามีโอกาสจะบวชครั้งที่สาม และขอตายในผ้าเหลืองแต่อาจารย์ก็ไม่มีโอกาสเสียแล้ว

อาจารย์เขียนบทความเกี่ยวกับศาสนา และธรรมะไว้หลายเรื่อง ระหว่าง พ.ศ.๒๕๐๑-๒๕๑๑ มีทั้งปาฐกถา และตีพิมพ์ ๒๓ เรื่อง แต่ละเรื่องล้วนน่าอ่านเข้าใจง่ายชวนให้ติดตาม อาจารย์ศึกษาอย่างจริงจังในด้านศาสนา มีศรัทธาแก่กล้าและวิริยะเยี่ยมยอด ได้สลัก "พระพุทธบัณฑูรนิมิตร" เป็นพระพุทธรูปปางลีลา สูง ๓.๓๕ เมตร ที่หน้าผาวัดถ้ำกลองเพล อุดรธานี สำเร็จเมื่อวันที่ ๓ ก.ย. ๒๕๑๑ เมื่ออาจารย์อายุครบ ๖๐ ปี ท่านใช้เวลาเฉพาะวันหยุดราชการ ขับรถเองทั้งไปและกลับ ใช้เวลาแกะสลักอยู่ประมาณ ๙ เดือน ทั้งนี้แสดงถึงอัจฉริยะและความเพียรชอบในทางหนึ่งของท่าน เคยมีผู้ถามว่าทำไมจึงทำเป็น ท่านบอกว่ามีเพื่อนเยอรมันเป็นนักสลักหิน ช่วยแนะนำ เมื่อถามอาจารย์ว่าเอาเวลาที่ไหนไปฝึก ท่านบอกว่า 〝เวลา〞 นั้นมีอยู่เสมอถ้ารู้จักหา

๔. งานเกี่ยวกับการศึกษา

อาจารย์ได้ทำงานด้านการศึกษาไว้หลายด้าน บางด้านก็แปลกกว่าของใคร ๆ ทั้งนั้น กล่าวโดยย่อได้ดังนี้

๔.๑ **งานด้านสามัญศึกษา** ได้ตั้งโรงเรียนสวนบัวขึ้นมาใน พ.ศ.๒๕๐๑ เริ่มด้วยกิจการอนุบาลแล้วขยายขึ้นโดยลำดับ กิจการเจริญ และมั่นคงแข็งแรง อาจารย์มุ่งหมายให้การอบรมด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม โรงเรียนมีกิจกรรมพิเศษหลายอย่าง เน้นเรื่องกิจการลูกเสือ และเนตรนารี ตัวท่านเองก็เข้ารับการอบรมขั้นผู้ช่วยผู้ฝึกสอนในประเทศ และไปรับการอบรมในต่างประเทศด้วย ในวงการลูกเสือแห่งชาติเป็นที่ทราบกันดีว่าอาจารย์ส่งเสริมในทุก ๆ ทาง

นอกจากนั้น ยังเน้นเรื่องพุทธศาสนา มีการบวชสามเณร และบวชผ้าขาว (บวชชีพราหมณ์) การจัดงานการกุศลตามกาลสมัย และการส่งเสริมการทำบุญของนักเรียน

๔.๒ **งานด้านอุดมศึกษา** ตลอดชีวิตราชการ ๓๕ ปี ได้อุทิศเวลาการเรียนการสอนให้แก่ศิริราชทั้งหมด และยังทำหน้าที่อาจารย์พิเศษให้แก่สถาบันอื่น หลังจากที่เกษียณอายุราชการแล้ว รวมทั้งหันความสนใจไปสู่กีฬาเวชศาสตร์ และพลศึกษา เป็นอาจารย์สอนให้แก่ภาควิชาพลศึกษาของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า อาจารย์จึงมีลูกศิษย์ลูกหาในวงการกีฬา และพลศึกษาอีกด้วย

๔.๓ **งานอาสาพัฒนาเกี่ยวกับการศึกษา** บทบาทการพัฒนาชนบทโดยชาวมหาวิทยาลัย ที่นักศึกษาคิดว่าไม่มีใครทำมาก่อนนั้น อาจารย์ก็เป็นผู้ดำเนินการมาก่อนตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นไหน ๆ งานค่ายอาสาพัฒนาชนบท นำนักศึกษาช่วยสร้างโรงเรียนในถิ่นไกล ก็เริ่มโดยอาจารย์ ท่านต้องให้นักศึกษาฝึกหัดฝีมือก่อสร้างก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริง ๆ ท่านเป็นผู้ทำให้นักศึกษารู้จักการทำงานร่วมกัน ค่ายอาสาพัฒนาของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ได้ เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๐ และต่อมาก็เป็นค่ายอาสาฯ มหาวิทยาลัยมหิดล (ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๒) ได้ช่วยสร้างบุคลิกภาพและเจตคติแห่งความเป็นสาธารณชนให้แก่นักศึกษาชายหญิงของมหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่มาสมทบนับจำนวนเป็นพันคน อาจารย์ได้ไปนอนกลางดินกินกลางทราย และร่วมงานกับนักศึกษาทุกค่าย แต่งเพลงปลุกใจ รวมทั้งเพลงประจำกลุ่ม อาสาชาวค่ายทุกรุ่นสามัคคีกลมเกลียวกันเป็นอันดี กล่าวได้อีกว่า ชาวค่ายอาสาฯ ไม่มีผู้ใดรังเกียจที่จะไปรับราชการต่างจังหวัด แม้ชาวค่ายหญิงหลายคนก็ยังอาสาไปทำงานในอำเภอที่ห่างไกลความเจริญ นับว่ากิจการกลุ่มอาสาฯ ได้มีส่วนช่วยพัฒนาบ้านเมืองด้วย แม้โดยส่วนน้อยก็ตาม

๔.๔ **งานฟื้นฟูวิชาแพทย์ไทย** ข้อนี้นับเป็นงานพิเศษสุดของอาจารย์ ท่านได้ปรารภไว้ตั้งแต่เมื่อมีอายุ ๖ รอบ เกี่ยวกับ "โครงการฟื้นฟูส่งเสริมการแพทย์อายุรเวท" ท่านคิดว่าในปัจจุบันการแพทย์ไทย (ไทยเดิม) ได้เสื่อมโทรมลงมาก หมอแผนโบราณที่ดีมีแต่จะหมดไป หมอที่เกิดขึ้นใหม่ก็หาคนเก่งได้ยาก ถ้าปล่อยเช่นนี้ต่อไป ไม่ช้าการแพทย์ไทยเดิมซึ่งเป็นสมบัติอย่างหนึ่งของชาติก็จะสิ้นสูญไป สมุนไพรไทยก็จะรู้จักกันน้อยลง หลักการของท่านคือ ต้องการให้เป็น "หมอไทย" ป้องกันไม่ให้กลายเป็นแผนปัจจุบัน ให้ใช้ยาแบบไทย และให้ศึกษาสรรพคุณยาไทย อุดมคตินี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทันสมัยเพราะในปัจจุบันนี้ "ประเทศที่เจริญแล้วหันมาสนใจ สรรพคุณและฤทธิ์ของสมุนไพรทั่วโลก" อาจารย์ได้ประกาศความตั้งใจที่จะฟื้นฟูวิชาแพทย์ไทย กระทรวงสาธารณสุขได้ให้ความสนับสนุน หลังจากที่ต่อสู้กับมรสุมทางการเมืองผ่านมาเป็นผลสำเร็จ ขณะนี้อายุรเวทวิทยาลัยฯ อยู่ในสภาพเสริมสร้างสถานภาพ อาจารย์เป็นผู้มีบารมีมาก จะคิดอะไรก็มีผู้ร่วมดำเนินการสนับสนุน หวังว่าแพทย์อายุรเวทของวิทยาลัยนี้ จะสามารถทำคุณประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติสมความมั่นหมายของอาจารย์

๕. การกีฬาของชาติ – กีฬาเวชศาสตร์

อาจารย์เป็นคนแรก ที่นำเอาวิทยาศาสตร์และการแพทย์ มาช่วยพัฒนามาตรฐานการกีฬาของชาติ ได้เสนอให้จัดตั้งศูนย์วิทยาศาสตร์การกีฬาขึ้นในองค์การส่งเสริมกีฬาแห่งประเทศไทย เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๐๙ ท่านได้สละกำลังกาย กำลังใจ และแม้กำลังทรัพย์ เพื่อดำเนินกิจการของศูนย์ฯ สนับสนุนงานวิจัย และได้เสนอผลงานวิจัยในที่ประชุมนานาชาติไม่น้อยว่า ๑๐ เรื่อง จัดประชุมวิชาการทางกีฬาเวชศาสตร์นานาชาติในประเทศไทย และได้รับตำแหน่งเกียรติยศทั้งในและนอกประเทศหลายตำแหน่ง สนับสนุนแพทย์และนักวิทยาศาสตร์ของศูนย์ไปศึกษาอบรมในประเทศเยอรมนีจนถึงระดับปริญญาเอก ซึ่งต่อมาบุคคลเหล่านี้ได้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาวิทยาศาสตร์การกีฬา หากไม่มีท่าน วงการกีฬาของไทยคงไม่มีกีฬาเวชศาสตร์ที่แท้จริง

นอกจากนั้น ท่านได้ประดิษฐ์อุปกรณ์ทดสอบกำลังหลายชิ้น เช่น เครื่องวัดความสูงของการกระโดด, เครื่องวัดการงอตัว, เครื่องวัดความแม่นตรงของเครื่องวัดกล้ามเนื้อ และเครื่องทดสอบการดึงข้อแบบเคลื่อนที่ เป็นต้น

นับได้ว่า ท่านเป็น "บิดาแห่งการกีฬาสมัยใหม่ของไทย" ได้ทำคุณประโยชน์แก่วงการกีฬาของชาติอยู่กว่า ๒๐ ปี เป็นความโชคดีของทุกผู้ที่เกี่ยวข้องกับวงการกีฬาเวชศาสตร์ ที่มีบิดาที่ประเสริฐเช่นท่าน เป็นศรีแก่ประเทศชาติที่บุคคลเช่นท่าน สมควรได้รับการยกย่องเป็นปูชนียบุคคลของชาติ และเป็นบุคคลตัวอย่างของผู้ประกอบคุณความดีต่อคุณโดยแท้

ความคิดริเริ่ม

อาจารย์มีนิสัยชอบหางานใหม่ ๆ อยู่เสมอ ความสนใจหลายด้าน จึงมีงานหลายอย่างที่ได้รับตั้งต้นไว้หลายอย่างยังคงดำเนินต่อไปและทำประโยชน์ให้แก่ศิริราชหรือแก่สังคมในทางต่าง ๆ กัน ความคิดเหล่านี้พอจะแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ได้ คือ

๑. พิธีและระเบียบ
๒. การวิจัยและสิ่งประดิษฐ์เครื่องมือแพทย์และวิทยาศาสตร์
๓. งานนิพนธ์
๔. การส่งเสริมจริยธรรม
๕. การศึกษา
๖. การกีฬา

๑. พิธีและระเบียบ

๑.๑ พิธีรับน้องใหม่

จะมีใครสักคนที่รู้ว่า อาจารย์เป็นผู้เริ่มพิธีนี้เป็นครั้งแรก ใน พ.ศ.๒๔๗๕ โดยนิสิตเตรียมแพทย์บางคนที่จะข้ามฟาก (จุฬา ฯ มาศิริราช) ในปี ๒๔๗๕ รุ่นพี่ก็เตรียมจะ "ตอบแทน" ต่ออาจารย์ไม่อยากให้เกิดการแตกแยกในคณะ จึงเสนอสโมสรนิสิตแพทย์ให้ยกโทษเสีย และแสดงความเมตตาต่อรุ่นน้อง โดยการจัดการต้อนรับบำรุงขวัญ ในสมัยนั้นต้อนรับโดยนำเรือเอี้ยมจุ๊นไปรับจากท่าพระจันทร์มาศิริราช คู่กรณีจับมือกันกอดคอกันร่วมร้องเพลง " ศิริราชสามัคคี "

หลังจากนั้นก็มีการจัดงานต่อมาเป็นประจำ จนกลายเป็นประเพณีและกระจายไปทั่วทุกแห่ง น่าเสียดายที่งานต้อนรับน้องใหม่ ในบางสถาบันดำเนินไปค่อนข้างรุนแรงจนถึงมีการเสนอให้ยกเลิกก็มี แต่งานต้อนรับน้องใหม่ของชาวศิริราชก็มีส่วนที่งดงามตามแบบฉบับที่อาจารย์ได้เริ่มไว้

๑.๒ ระเบียบสมนาคุณผู้อุปการะคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล (๒๔๙๐)

แต่เดิมประชาชนมักบริจาคเงินให้กับโรงพยาบาลอื่น ซึ่งมีระเบียบตอบแทนด้วยเครื่องประดับและให้สิทธิบางอย่าง แต่เวลาเจ็บป่วยชอบมารักษาที่โรงพยาบาลศิริราชที่อาจารย์เป็นกรรมการคณะได้เสนอระเบียบสมนาคุณผู้อุปการะที่ให้เงินแก่คณะ ฯ หรือโรงพยาบาลศิริราช โดยแบ่งเป็นอุปการะกิตติมศักดิ์ และผู้อุปการะวิสามัญ มีเข็มเครื่องหมาย กิตติบัตร และได้สิทธิเกี่ยวกับรักษาพยาบาล

๑.๓ งานฉลอง ๖๐ ปี ศิริราช (๒๔๙๓) และงานฉลอง ๗๒ ปี (๒๕๐๕)

อาจารย์มีส่วนเสนอแนะการจัดงานทั้งสอง ในการสร้างถาวรวัตถุเพื่อเป็นที่ระลึกทั้งสองวาระก่อนหน้าศิริราชจะมีอายุครบ ๖๐ ปี คณะฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเปิดอนุสาวรีย์ และทรงเปิดงานคณะฯ ใช้ชื่อว่า "ราชแพทยาลัย" ซึ่งต้องมาใช้ประโยชน์จากหอประชุมนี้อย่างคุ้มค่า งานฉลองครั้งนี้เป็นที่สนใจของประชาชนอย่างมาก จนต้องเพิ่มการจัดงานจาก ๕ วัน เป็น ๗ วัน และหลังจากนั้นมาก็ได้จัดงาน "วันมหิดล" เป็นการประจำในวันที่ ๒๔ กันยายน ซึ่งตรงกับวันสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระบรมราชชนก และสถาบันการแพทย์แห่งอื่นก็ได้ถือเป็นแบบฉบับจัดงานเช่นเดียวกัน

๑.๔ พิธีไหว้ครู (เริ่มครั้งแรก ๙ มิ.ย. ๒๕๐๓)

การแพทย์ไทยเดิมนั้น การไหว้ครูเป็นของสำคัญมาก การไหว้ครูเป็นวิธีของชาวตะวันออกโดยเฉพาะ ในหมู่ชาวตะวันตกไม่ปรากฏวิธีเช่นนี้ คณะฯ เห็นด้วยกับอาจารย์ที่ได้เสนอพิธีนี้ขึ้นได้จัดพิธีไหว้ครูเป็นครั้งแรกเมื่อ ๙ มิ.ย. ๒๕๐๓ เพื่อเป็นที่ระลึกถึงบุญคุณของอาจารย์ที่ยังมีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว พิธีนี้ปรากฏขึ้นในสถาบันอื่น ๆ ในภายหลัง ทำนองเดียวกันกับพิธีรับน้องใหม่

๑.๕ ระเบียบการสอบไล่รวม (๒๕๐๖)

เพื่อให้เกิดความยุติธรรม การคุมสอบอย่างรัดกุมและเคร่งครัด อาจารย์ได้ร่าง "ระเบียบการสอบไล่ประจำปี" เสนอ ต่อคณะกรรมการประจำคณะฯ หลักการเช่นให้สอบไล่ พร้อมกันทุกชั้นปี กรรมการกลางคุมสอบนักศึกษาหมดทุกคนในห้องสอบ จัดที่นั่งไม่เหมาะสมป้องกันการไม่ซื่อ เป็นต้น คณะฯ เห็นชอบด้วย และแต่งตั้งให้อาจารย์เป็นกรรมการคนแรก อาจารย์กำหนดเอาหอสมุดราชแพทยาวิทยาลัยเป็นสถานที่สอบ ผลการดำเนินการเป็นที่น่าพอใจทั้งสองฝ่ายอาจารย์และนักศึกษา และได้ใช้ระเบียบนี้เป็นประจำตลอดมา ทั้งนี้ยกเว้นนักศึกษาปีสุดท้ายซึ่งสอบเพื่อปริญญา ได้จัดสอบโดยเฉพาะเพื่อศักดิ์ศรีแห่งปริญญา

๒. การวิจัย และสิ่งประดิษฐ์เครื่องมือแพทย์และวิทยาศาสตร์

๒.๑ การวิจัยสมุนไพร

อาจารย์เริ่มงานวิจัยตั้งแต่ก่อน พ.ศ.๒๔๘๑ ความมุ่งหมายเพื่ออย่างน้อยให้รู้ฤทธิ์สำคัญของยาแต่ละอย่าง สำหรับเป็นแนวทางของนักวิจัยอื่น ๆ ต่อไปได้รับรองสรรพคุณของเมี่ยง (๒๔๘๑) , พิษในหัวกวาวขาว (๒๔๘๔) , พิษของกลอย (๒๔๘๕) , สรรพคุณระบายของชุมเห็ดเทศ (๒๔๘๔) สำหรับสมุนไพรรักษาไข้จับสั่น ได้ศึกษาผลทางคลินิกของยาพื้นเมือง ๓๐ ขนานที่อ้างอิงว่า มีสรรพคุณรักษาไข้จับสั่น พบว่ามีเพียง ๗ ขนานที่ให้ผลลการรักษามากกว่า ๕๐% และพอจะชี้ได้ว่า ภูมิคุ้มกันมีส่วนช่วยอย่างมาก ในช่วงปี ๒๔๘๔ ที่ไปปฏิบัติราชการที่โรงพยาบาลทหารเรือสัตหีบ ก็ได้ใช้สมุนไพรรักษาไข้จับสั่นและโรคบอดในกลุ่มทหาร เพราะในระยะนั้นมีการขาดแคลนยาอย่างมาก อาจารย์เป็นผู้ริเริ่มการสอนและการวิจัยทางด้านเภสัชวิทยา ได้สนับสนุนให้มีการก่อตั้ง "ชมรมนักเภสัชวิทยา" ซึ่งต่อมาก็คือ "สมาคมเภสัชวิทยาแห่งประเทศไทย" นักเภสัชวิทยาทั้งหลายเห็นพ้องต้องกันว่าอาจารย์เปรียบเสมือน "บิดาแห่งนักเภสัชวิทยาไทย"

๒.๒ การผลิตน้ำเกลือฉีดเข้าหลอดเลือดใช้เอง เริ่มทดลองใช้ พ.ศ.๒๔๘๙

แต่เดิมนั้นประเทศไทยทำยาฉีดไม่ได้เลย ทุกอย่างต้องสั่งจากต่างประเทศ รวมทั้งน้ำเกลือที่ใช้สำหรับฉีดเข้าทางหลอดเลือด ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ยาทุกอย่างรวมทั้งน้ำเกลือขาดแคลนและราคาก็แพงมาก แผนกศัลยศาสตร์ซึ่งมีความต้องการน้ำเกลือมากกว่าผู้อื่น ได้เสนอคณะให้มอบหมายอาจารย์ศึกษาหาวิธีผลิตน้ำเกลือให้ใช้ได้ (โดยฉีดให้ผู้ป่วยแล้วไม่มีอาการหนาวสั่น) อาจารย์เริ่มต้นด้วยเครื่องกลั่นน้ำเล็กๆ ที่ปรับปรุงขึ้น ต่อมาได้สร้างเครื่องกลั่นขนาดใหญ่ ปรับปรุงขึ้นเองตามหลักวิชาและความชำนาญภายใน ๓ ปี ผลิตเพิ่มจากวันละ ๔–๕ ลิตร จนถึง ๑๐๐ ลิตร และผลิต "น้ำยาฉีด" อื่นๆ เพิ่มขึ้น ออกแบบสร้างตู้อบฆ่าเชื้อด้วยความร้อนขนาดใหญ่ และเครื่องมืออัด (autoclave) ใช้บุคลากรเพียง ๘ คน ภายใน "โรงงาน" เนื้อที่รวมประมาณ ๖๐ ตารางเมตร พบว่าตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๘๙–๒๕๐๐ "หน่วยน้ำเกลือ " ประหยัดรายจ่ายให้ศิริราชไม่น้อยกว่า ๔ ล้านบาท ซึ่งเป็นเงินมิใช่น้อยเมื่อสามสิบกว่าปีมาแล้ว

เมื่อเกิดการระบาดของอหิวาตกโรคครั้งใหญ่ใน พ.ศ.๒๕๐๑ หน่วยน้ำเกลือได้เร่งการผลิตจนพอความต้องการ และยังมีเหลือใช้จนได้ส่งไปถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อพระราชทานแก่กระทรวงสาธารณสุข ได้รับพระราชทานเงินหนึ่งหมื่นบาทมาช่วยสร้างเครื่องกลั่น อาจารย์ว่าครั้งนั้นเป็นครั้งแรกและครั้งเดียวที่ได้รับ "รางวัล" สำหรับการผลิตน้ำเกลือ

เมื่ออาจารย์ได้เผยแพร่ทฤษฎีการผลิตน้ำกลั่นไร้พัยโรเจ็น พร้อมทั้งโครงสร้างเครื่องกลั่นอย่างละเอียดในสารศิริราช (โดยไม่มีการสงวนลิขสิทธิ์) ก็ได้มีโรงงานสร้างเครื่องกลั่นจำหน่ายแก่

โรงพยาบาลหลายแห่งทั้งในกรุงและต่างจังหวัดได้ใช้กันทั่วไป โดยอาจารย์ไม่ได้รับสิ่งตอบแทนแต่อย่างใด

ที่น่าสังเกตก็คือ เมื่อศิริราชได้ปรึกษาไปทางสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าให้ช่วยปรับปรุงเครื่องกลั่นน้ำ สถาบันได้ส่งอาจารย์ผู้ใหญ่มาศึกษา และได้รายงานว่า เครื่องที่ใช้อยู่ปัจจุบันนั้นเหมาะสมดีแล้ว เพราะมีโครงสร้างง่าย สร้างเองได้ ซ่อมแซมและตรวจสอบง่าย และมีประสิทธิภาพสูง ไม่จำเป็นต้องสร้างใหม่ ในปัจจุบันนี้แม้เครื่องกลั่นจะดูสวยงามขึ้นเพราะชุบโครเมียมสะอาด แต่ภายในนั้นก็ยังเป็นเครื่องแบบเดิมที่อาจารย์ได้ออกแบบไว้เมื่อ ๓๐ กว่าปี ก่อนนี้

๒.๓ การประดิษฐ์หรือดัดแปลงอุปกรณ์วิทยาศาสตร์ (ประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๐–๒๕๑๑)

ปัจจุบันนี้ที่ชั้นใต้ดิน อาคารสรีรศาสตร์ศิริราช มีศูนย์นิทรรศการอุปกรณ์การแพทย์ เก็บรวบรวมอุปกรณ์การแพทย์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์ที่เคยใช้ในโรงพยาบาลศิริราชทั้งสมัยใหม่ และสมัยนานมาแล้ว นอกจากนั้นยังมีอุปกรณ์ที่อาจารย์ประดิษฐ์ขึ้นในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อสอนนักศึกษาแพทย์ ส่วนมากเป็นอุปกรณ์ทางสรีรวิทยา ส่วนไม่น้อยสร้างโดยฝีมือช่างคนไทยในห้องเล็กๆ ซึ่งใช้เป็นโรงงานของแผนก งานด้านนี้เป็นที่ประทับใจของผู้แทนจากไชน่าเมดิคัลบอร์ดแห่งนิวยอร์คสหรัฐอเมริกา และจูงใจให้องค์การนั้นให้การสนับสนุนหน่วยงานนี้อย่างเต็มที่ ในปัจจุบันหน่วยนี้มีเครื่องมือที่ทันสมัยที่สามารถให้บริการได้อย่างดี

อุปกรณ์ที่อาจารย์ได้คิดผลิตขึ้นมีหลายต่อหลายอย่าง เช่น เครื่องสกัดยาขนาดใหญ่, Percolator แบบสัตหีบ, เครื่องสกัดทำนองเดียวกับเครื่อง Soxhlet extractor, Spinning Kymograph (ใช้แทน Shooting plate Kymograph บันทึกระยะการหดตัวและคลายตัวของกล้ามเนื้อ, ใบพัด Kymograph, เครื่องวิเคราะห์แก๊สแบบ O.K. ใช้แทนเครื่อง Haldane gas analyzer, เครื่องวัดแบบเมตะบอลิสม์หนูพุก, เครื่องตรึงเตาแบบศิริราช, เครื่องกลั่นน้ำไร้พัยโรเจ็น, ตู้อบความร้อนแห้ง, สาแหรกแขวนน้ำเกลือ, เครื่องดูดไปเปตต์กึ่งอัตโนมัติ เป็นต้น อุปกรณ์เหล่านี้มีราคาย่อมเยากว่าการซื้อต่างประเทศ แม้จะให้ประโยชน์น้อยในสมัยนี้ แต่ก็แสดงให้เห็นว่าเราอาจช่วยตนเองได้ถ้าพยายามคิด

นอกจากนั้นอาจารย์ยังคิดวิธีการง่ายๆ แต่ให้ความสะดวกในการปฏิบัติ เช่น การฉีดยาเข้าหลอดเลือดดำที่หางหนูพุก จับหนูให้อยู่นิ่งมันยากนัก ก็คิดกระบอกทองเหลืองให้หนูวิ่งเข้าไป จะออกไม่ได้เพราะปลายปิด (มีรูเจาะไว้สำหรับหายใจ) นักศึกษาก็ฉีดยาเข้าหางหนูได้ง่าย หรือการกรอกยาหนู (การทดลองทางเภสัชวิทยา) คนหนึ่งจับหนูอีกคนสอดสายยาง อาจารย์เห็นทุลักทะเลนัก ก็ขอเข็มฉีดยาเข้าไขสันหลังที่ฝ่ายรักษาใช้แล้วเพราะไม่คม เอามาตัดปลายทำให้หายคม ใช้ความร้อนช่วยงอเข้าให้ถูกส่วน ใช้ผ้าห่อตัวหนู จับคอหงาย ก็กรอกยาเข้ากระเพาะได้โดยทำคนเดียว ของที่ใช้แล้วจะทิ้งอาจารย์ก็เอามาใช้ประโยชน์ได้ นี่ก็คือความประหยัดของอาจารย์

๓. งานนิพนธ์

๓.๑ ออกวารสาร "สารศิริราช" ของคณะฯ ศิริราช (พ.ศ.๒๔๙๑)

เพื่อส่งเสริมให้ชาวศิริราชทำการวิจัย ได้มีเรื่องที่จะเขียนและได้มีแหล่งตีพิมพ์เป็นการเผยแพร่กิตติคุณของศิริราช เป็นสื่อสัมพันธ์กับศิษย์เก่า และเผยแพร่ความรู้ในหมู่แพทย์ โดยเฉพาะแพทย์ต่างจังหวัด เมื่อเสนอแผนการต่อคณะฯ ก็ได้รับอนุมัติ อาจารย์ได้รับหมอบหมายให้เป็นบรรณาธิการ และผู้จัดทำเองวางแผนที่จะทำให้สารศิริราชเป็นอิสระในด้านการเงิน จึงไม่ได้ใช้เงินของคณะฯ เลย หารายได้จากค่าสมาชิก (ซึ่งถูกมาก) และค่าแจ้งความเท่านั้น อาจารย์รับหน้าที่อยู่จนเกษียณอายุ เมื่อ ต.ค. ๒๕๑๑ และยังรับทำต่อไปอีก ๖ เดือน เพื่อให้ครบ ๒๐ ปี

๓.๒ จัดตั้งมูลนิธิสารศิริราช (พ.ศ.๒๕๑๑)

ด้วยความเป็นห่วงว่านานไปสารศิริราชอาจขัดข้องเรื่องการเงิน อาจารย์ได้ออกเงินส่วนตัว ๕,๐๐๐ บาท เป็นทุนริเริ่มจัดตั้งมูลนิธิสารศิริราช ไว้ช่วยเหลือ ได้อาศัยผู้ร่วมงานหลายคนช่วยรวบรวมทุน ปัจจุบันนี้มูลนิธิสารศิริราช มีทุนไม่น้อยกว่า ๒ ล้านบาท สามารถใช้ดอกผลส่งเสริมการเงินของสารศิริราช ช่วยให้วารสารนี้ทำหน้าที่ได้ตามจุดประสงค์ โดยราบรื่นมาจนปัจจุบัน ซึ่งเป็นปีที่ ๔๔ แล้ว

๓.๓ ริเริ่มเสนอศัพท์แพทย์ พจนานุกรมศัพท์แพทย์ อังกฤษ–ไทย

ในการจัดทำสารศิริราช อาจารย์ประสงค์จะส่งเสริม การใช้ภาษาไทยในการเขียนเรื่องวิชาการค่อยๆ คิดคำไทยเข้ามาแทนภาษาอังกฤษ เขียนทับศัพท์ภาษาอังกฤษในคำที่แปลได้ยาก เพื่อไม่ให้ติดตัวหนังสือภาษาอังกฤษในบทความภาษาไทย ต่อไปก็นำเครื่องหมายวรรคตอนมาใช้เพื่อกระชับความ ตอนแรกๆ มีคนรำคาญมาก แต่อาจารย์ก็ "เดินทางสายกลาง" ค่อยทำค่อยไปจนผู้อ่านคุ้นขึ้น เสียงบ่นน้อยลง อาจารย์ครุ่นคิดเรื่อง "ศัพท์แพทย์" มานานแล้ว เมื่อโอกาสเอื้ออำนวยก็เปิดการ "เสนอศัพท์แพทย์–การเลือกใช้" สามคำหลังนี้ดีมากเพราะอาจารย์เห็นว่าการใช้ภาษาไทยไม่ควรบังคับ อาจารย์ได้เสนอคำศัพท์ลงพิมพ์เป็นตอนๆ ในวารสารสารศิริราช ต่อมาภายหลังราชบัณฑิตสถานได้จัดพิมพ์ "พจนานุกรมศัพท์แพทย์อังกฤษ–ไทย" ฉบับแรก เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๙

๔. การส่งเสริมจริยธรรม

๔.๑ ชุมชนศึกษาพุทธธรรม ศิริราช (พ.ศ.๒๕๐๒)

เมื่ออาจารย์อุปสมบท (ครั้งที่ ๑ ใน พ.ศ.๒๕๐๐) ระหว่างนั้นได้ปฏิบัติทางจิตอย่างแข็งขัน และมีประสบการณ์หลายอย่าง ทำให้เห็นคุณค่าที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา อาจารย์ได้พยายาม

เผยแพร่ความเห็นในทุกโอกาส โดยเฉพาะภายในศิริราช ซึ่งท่านเห็นว่า มีความต้องการศาสนาเป็นอย่างยิ่ง อาจารย์ (ร่วมกับอีก ๒ ท่าน คือ ศ.นพ.โรจน์ สุวรรณสุทธิ และ ศ.นพ.ประพันธ์ อารียมิตร) ได้เสนอในที่ประชุมกรรมการคณะฯ ขอจัดตั้ง "ชุมนุมศึกษาพุทธธรรม" (ศิริราช) และได้รับอนุญาต อาจารย์ประเดิมกิจกรรมโดยบรรยายเรื่อง "ความเข้าใจผิดบางประการเกี่ยวกับพุทธศาสนา" ในที่ประชุมวิชาการประจำสัปดาห์ของคณะฯ เป็นครั้งแรกที่มีการบรรยายเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในศิริราช หลังจากนั้นผู้ที่สนใจได้ร่วมกันจัดตั้ง "ชุมนุมศึกษาพุทธธรรม" ขึ้น ได้เชิญบุคคลและอาราธนาพระภิกษุมาบรรยายและเทศน์ มีผู้อยู่ภายนอกศิริราชมาร่วมงานด้วยเสมอ ต่อมาเมื่อมีงานสำคัญใด เช่น วันมหิดล, วันปีใหม่, ได้มีการทำบุญตักบาตรและพิธีสงฆ์เป็นประจำ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่เคยมีมาก่อน ชมรมได้เป็นปึกแผ่นมาจนทุกวันนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ให้ชาวศิริราชใช้ธรรมะประจำใจในการทำงานควบคู่ไปกับการใช้ความรู้ทางวิชาการ

๔.๒ กลุ่มอาสาพัฒนา มหาวิทยาลัยแพทย์ศาสตร์มหิดล (พ.ศ.๒๕๑๐)

ได้กล่าวมาแล้วในข้อ ๔.๓ ของงานเกี่ยวกับการศึกษา

๕. การศึกษา

๕.๑ โรงเรียนพัฒนาวิทยาศาสตร์การแพทย์ (พ.ศ.๒๕๐๘)

โครงการนี้เดิมเรียกว่า "การอบรมผู้ช่วยวิชาการ" วัตถุประสงค์ เพื่อให้ได้พนักงานวิทยาศาสตร์ที่มีคุณภาพขึ้นแทนพยาบาลที่ฝึกขึ้นมาทำหน้าที่พนักงานวิทยาศาสตร์ ให้ห้องปฏิบัติการของแต่ละหน่วยในศิริราช ผลเป็นที่น่าพอใจของฝ่ายผู้ใช้ ต่อมาได้มีโรงเรียนทำนองนี้เกิดขึ้นอีกหลายสถาบัน

๕.๒ ปริญญาวิทยาศาสตร์บัณฑิต สำหรับนักศึกษาแพทย์ (พ.ศ.๒๕๐๘)

จุดประสงค์ เพื่อให้นักศึกษาแพทย์ที่ไม่สามารถเรียนจบหลักสูตรแพทย์ ได้ปริญญาที่จะประกอบอาชีพได้ นักศึกษาแพทย์ศิรราช ต่างกับโรงเรียนแพทย์อื่นๆ ที่ได้รับปริญญา วท.บ. ไปโดยอัตโนมัติเมื่อเรียนจบปรีคลินิก) ต้องทำงานวิจัยและส่งวิทยานิพนธ์เพื่อปริญญา วท.บ. เป็นการปลูกฝังให้รู้แนวทางในการวิจัยและเขียนวิทยานิพนธ์ อาจารย์เองไม่ได้เห็นผลที่อาจารย์ริเริ่มไว้ เพราะท่านเกษียณอายุไปเสียก่อนที่นักศึกษารุ่นแรกจะได้รับพระราชทานปริญญาบัตร เมื่อมีการปรับปรุงหลักสูตรแพทย์ศาสตร์บัณฑิต และนักศึกษาแพทย์ไม่มีเวลาศึกษาวิชาบังคับตามหลักสูตร โครงการนี้จึงเลิกไป

๕.๓ พิพิธภัณฑ์ประวัติการแพทย์ไทย "อวย เกตุสิงห์ " (พ.ศ.๒๕๐๔)

เพื่ออนุรักษ์ประวัติการแพทย์ไทย อาจารย์ริเริ่มด้วยการเก็บรวบรวมสิ่งของ ประวัติตำรา เอกสารต่างๆ โดยรับบริจาค หรือหาซื้อด้วยทุนทรัพย์ส่วนตัว และด้วยความอนุเคราะห์จากท่านผู้มีใจเป็นกุศล ซึ่งเห็นความสำคัญของประวัติการแพทย์ไทย

พิพิธภัณฑ์นี้อยู่ที่ อาคารสรีรศาสตร์ ศิริราช เริ่มเป็นที่รู้จักของปวงชนเพราะได้จัดแสดงในงานฉลอง ๗๒ ปี (พ.ศ.๒๕๐๕) และ ๘๔ ปี (พ.ศ.๒๕๑๗) ของศิริราช คณะกรรมการประจำคณะแพทย์ฯ ได้ลงมติให้ต่อเติมชื่อพิพิธภัณฑ์เป็น "พิพิธภัณฑ์ประวัติการแพทย์ไทย อวย เกตุสิงห์" และในวันที่ ๑ ต.ค. พ.ศ.๒๕๒๒ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ ทรงเปิดพิพิธภัณฑ์ ฯ และนับจากนั้นคณะฯ ได้เปิดให้ผู้สนใจเข้าชมทุกวันพุธ ในเวลาราชการ

นอกจากประวัติการแพทย์ไทยแล้ว ยังมีแสดงตัวอย่างยาสมุนไพรไทยที่เพื่อนชาวเยอรมันของอาจารย์ได้รวบรวมไว้ใน "มุมชัลเลอร์ "

๕.๔ พิพิธภัณฑ์กัมมัฏฐาน (พ.ศ.๒๕๑๗)

เพื่อแสดงสิ่งที่ใช้สำหรับเจริญกัมมัฏฐาน และหลักการอบรมในพระพุทธศาสนา พิพิธภัณฑ์นี้อยู่บนอาคารชั้นสองของอาคาร ภ.ป.ร. วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นผลงานของอาจารย์ที่ได้จัดแสดงไว้ พร้อมด้วยคำอธิบายที่เข้าใจได้ง่ายควรแก่ศึกษาของนักศึกษา และสาธุชนทั่วไป

อาจารย์ได้เคยถวายคำอธิบายพิพิธภัณฑ์นี้แด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี

๖. การกีฬา

อาจารย์เป็นผู้กำเนิดวิชาสรีรวิทยาการออกกำลังกาย และวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬาของประเทศไทย ท่านได้เริ่มค้นคว้าผลการออกกำลังกายในขนาดและปริมาณต่าง ๆ เพื่อนำการประยุกต์กับวิชาพลศึกษา ทำให้มีการเรียนการสอนถูกต้องตามหลักวิชาการและให้ประโยชน์อย่างแท้จริงได้ริเริ่มและเสนอการจัดตั้ง "ศูนย์วิทยาศาสตร์การกีฬา" ขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ได้ลงมือทดสอบสมรรถภาพนักกีฬาเป็นครั้งแรกในวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๐๙ ซึ่งถือว่าเป็นวันกำเนิดของกีฬาเวชศาสตร์ในประเทศไทย

อาจารย์ได้ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจและกำลังความคิด ปรับปรุงศูนย์ ทั้งในด้านสถานที่, บุคลากร, อุปกรณ์ จัดหาผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ ช่วยเหลือให้คำแนะนำทั้งในด้านการออกกำลังกาย, การฝึกกีฬา และการจัดพลศึกษาให้ถูกต้อง สมบูรณ์ตามหลักวิชาการและสันทนาการแห่งประเทศ

ไทย และได้สนับสนุนอย่างดียิ่งทั้งด้านการให้คำปรึกษาในการดำเนินกิจการของสมาคม โดยทั่วไป เป็นวิทยากรในการประชุมทางวิชาแห่งชาติประจำปี ในการประชุมวิชาการระหว่างชาติ ท่านก็เป็นที่เชื่อถือของนักวิชาการจากต่างประเทศที่ให้เกียรติมาเป็นวิทยากร และเข้าร่วมประชุม ท่านได้รับการประกาศเกียรติคุณในฐานที่มีผลงานดีเด่นทางพลศึกษา ในโอกาสการประชุมทางวิชาการสุขศึกษาพลศึกษาและสันทนาการแห่งชาติ ครั้งที่ ๓ เดือน ธันวาคม พ.ศ.๒๕๒๒

อาจารย์ครุ่นคิดอยู่เสมอ ที่จะชักจูงให้ประชาชนสนใจในการสร้างเสริมสุขภาพตนเอง ด้วยการออกกำลังกาย น้อยคนที่จะรู้ว่าการวิ่ง–เดินการกุศลนั้น อาจารย์เป็นผู้ริเริ่มขึ้น โดยไม่ได้หวังชื่อเสียงแต่อย่างไร การนี้ได้เริ่มเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๔ (เพื่อเป็นการเผยแพร่การออกกำลังกายแก่ประชาชน และได้กุศลในการนำเงินบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์) มีผู้ร่วมวิ่งหนึ่งร้อยเศษ ได้เงิน ๕๘,๒๐๐ บาท นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อโดยเสด็จพระราชกุศล อาจารย์ได้เริ่มเผยแพร่ออกไปยังต่างจังหวัด จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไป น่าเสียดายที่ในปัจจุบันนี้บางครั้งได้กลายเป็นการแข่งขัน ซึ่งไม่ตรงกับวัตถุประสงค์เดิมของอาจารย์ เพราะถ้าเป็นการแข่งขันเพื่อเอาชนะอาจเป็นอันตรายสำหรับผู้ที่ไม่เคยฝึกมาก่อน หรือฝึกซ้อมไม่สม่ำเสมอ

ความเป็นครู และความเป็นหัวหน้า

ตลอดชีวิตการทำงานของท่านศาสตราจารย์นายแพทย์ อวย เกตุสิงห์ นั้นไม่ว่าจะอยู่ในราชการหรือหลังจากเกษียณอายุแล้ว ท่านคงความเป็นครูอยู่ตลอดในด้านการสอน ท่านจะต้องคำนึง ว่ามีผู้เรียนเป็นระดับใด ควรสอนลึกซึ้งเพียงไร การสอนนักศึกษาท่านสอนแต่เพียงพอความต้องการสั้นง่าย ไม่ต้องลงรายละเอียดมาก แต่ก็ได้ประโยชน์เพียงพอ ก่อนการบรรยาย ท่านจะเขียนหัวข้อสำคัญไว้ในกระดานดำก่อน (คงจะเชยสำหรับสมัยนี้) นักศึกษา ต้องมาแต่เช้า คัดลอกลงสมุดไว้ก่อน ต่างคนต่างทำกันเอง ไม่ต้องมี "ฝ่ายวิชาการ" มาทำให้อย่างสมัยนี้ พอ ๘.๐๐ น. ท่านเข้ามาบรรยาย นักศึกษาก็ไม่ต้องจดตามกันทุกคำ เพราะการคัดลอกไว้ก่อนก็ทำให้รู้เรื่องไปครึ่งหนึ่งแล้ว อาจารย์บอกว่า คนเราต้องลงมือทำเอง นัยน์ตาดู มือจด หัวคิดตาม พอฟังคำบรรยาย ก็ได้สัมผัสทางหู ก็จะได้ประโยชน์กว่าการได้ **"Sheet"** ไปง่าย ๆ และยังทำให้ทุกคนต้องมาเช้าให้ทันเวลา อาจารย์บอกว่าคนจะเป็นแพทย์ต้องหัดทำตัวให้ตรงต่อเวลา

ถ้าสอน "พวกครูน้อยในแผนก" ท่านจะให้ทำงานตั้งแต่เบื้องต้นขั้นต่ำสุด เพราะท่านบอกว่าถ้าทำงานตั้งแต่ระดับล่างไม่เป็น จะเป็น "นาย" เขาได้อย่างไร เมื่อเริ่มจะทำให้ "ครูน้อย" เป็นผู้บรรยาย แก่นักศึกษา ท่านก็ฟังบรรยายด้วย แต่เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เริ่มสอนใหม่ ๆ รู้สึกประหม่า ท่านก็จะย่องมาตอนหลัง โดยที่ผู้สอนจะไม่ค่อยรู้ว่า อาจารย์ใหญ่แอบเข้ามาฟังเมื่อไร

ความประหยัดของอาจารย์นั้นเป็นที่รู้กันดี การเลี้ยงปีใหม่แก่นักศึกษา ท่านเก็บเงินนักศึกษาคนละ ๑ บาท เพียงเพื่อให้สำนึกว่ามีส่วนในการจัดงาน พวกครูน้อยก็แล้วแต่จะให้ ไม่ต้องกะเกณฑ์ตามเปอร์เซ็นต์เงินเดือน อาหารมีข้าวราดแกง ใครกินเผ็ดไม่ได้ ก็มีไข่พะโล้ น้ำหวานเขียว–แดง โอเลี้ยง

ชงกันเอง น้ำหวานขวดไม่มีและแพงไป ใช้กระทงใบตองแห้ง (ราคาถูกมาก สมัยนี้คงไม่มีแล้ว) ขนาดเล็กเพราะถ้าขนาดใหญ่ตักอาหารไปกินไม่หมดเสียของ เลี้ยงเสร็จช่วยกันเก็บทำความสะอาดเรียบร้อย ไม่ต้องจ้างคนงานให้เสียเงิน นึกถึงงานเลี้ยงปีใหม่เดี๋ยวนี้หมดเปลืองกว่ามาก เตรียมงานกันโกลาหล แต่ก็สนุกเท่ากัน แพทย์รุ่นน้องในสมัยนั้นบอกว่าเห็นกระทงใบตองแห้งทีไร นึกถึงอาจารย์หมออวย ทุกที!

อาจารย์เป็นหัวหน้าที่ดี จัดการสมานสามัคคีในแผนกโดย "นำเที่ยว" เมื่อมีโอกาส ความเป็นนักกวีของท่านเป็นที่รู้กันดี ทั้งโคลงกลอน กวีนิพนธ์ ท่าน "นำเที่ยว" ครั้งใดต้องได้บทนิราศไว้ทุกครั้ง ในเรื่องบทเพลงแม้จะไม่ได้แต่งทำนองเพลง แต่ก็นิพนธ์คำร้องไว้ไม่ใช่น้อย เพลงหนึ่งที่รู้จักกันดีและยังร้องกันอยู่เสมอในศิริราช คือ "เพลงสรรเสริญศิริราช" คนรุ่นหลังนี้คงไม่คิดว่าอาจารย์ได้เป็นผู้ประพันธ์ เพลงปลุกใจเกี่ยวกับความสามัคคีในศิริราชก็มี เช่น เพลงศิริราชสามัคคี (ทำนองโอลด์แลงซัยน์) , เพลงศิริราชรวมกำลัง (ทำนองเขมรไล่ควาย) , เพลงศิริราชเฮฮา (ทำนองเงี้ยว) และเพลงสรีรศาสตร์สามัคคี (ทำนองช้างประสานงา) เพลงเหล่านี้อาจจะเลื่อมจากความทรงจำถ้าไม่มีผู้ใดให้ความสนใจสืบต่อไป

อาจารย์เป็นผู้รู้เรื่องสมุนไพร ทั้งสรรพคุณและโทษ จากนิราศรายทางท่านสุนทรภู่เขียนไว้ อาจารย์ได้นำมาเรียบเรียงเป็นคำกลอน "สุนทรภู่รู้สมุนไพร" ถึงสมุนไพรกว่าร้อยชนิด ในโอกาสสองร้อยปีแห่งท่านสุนทรภู่ และเพื่อระลึกถึงอาจารย์ใหญ่ท่านชีวก ผู้เป็นต้นความรู้ฝ่ายแพทย์สมุนไพร (อวยนิมิตร ๓ หน้า ๘๗–๑๐๑)

อาจารย์เป็นผู้มีความคิดรอบคอบ รู้วิธีแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งแนะนำแก่ผู้ที่มาปรึกษาเมื่อมีปัญหาใด ๆ ในการทำงาน โดยท่านแนะนำให้ถือหลักดังนี้

ศิษย์มีครู หากเกิดความรู้สึกว่างานนี้ยากนัก งานนี้หนักนัก ปัญหานี้ใหญ่หลวงนัก เราน่าจะทำไม่ได้ เราน่าจะทำไม่ไหว เราน่าจะแก้ไม่ตก พึงบอกแก่ตนว่า "เราเป็นศิษย์มีครู" แล้วการนั้นเราจักทำได้ แล้วการนั้นเราจักทำไหว แล้วปัญหาเรานั้นเราจักแก้ตก

หากเกิดความรู้สึกว่ากรรมชั่วนี้เย้ายวนนัก เราน่าจะเลี่ยงไม่พ้น พึงบอกแก่ตนว่า "เราเป็นศิษย์มีครู" แล้วความเย้ายวนนั้นเราจักเลี่ยงพ้น จะอยู่ในที่ใด ทุกเมื่อพึงระลึกคำนี้ "ศิษย์มีครู"

อาจารย์ทำหน้าที่ "ครู" ตลอดชีวิตการทำงานในความคิดของท่าน ครูควรต้องเป็นผู้ที่ยั่วแหย่ยุยงให้ศิษย์เกิดความมานะ บากบั่น หาความรู้ใส่ตัวจนเป็นผลสำเร็จ ครูคนใดมีปากน้อย ปากที่อปล่อยลูกศิษย์ตามสบาย ไม่ค่อยแคะสะกิดสะเกา หรือทิ่มแทงเอาไว้บ้าง ครูคนนั้นลูกศิษย์อาจจะรักในระหว่างเรียน ว่าใจดี แต่เมื่อเขาเรียนจบไปแล้วคงจำได้ไม่แม่น และไม่เคารพนับถือ เท่าครูที่เคยทำให้เขาเกรงใจ และกลัว หรือแม้บางครั้งเกลียด อาจารย์ถือว่า "ครูดีตีเก่ง" น่าจะเป็นคติเหมาะสม

สำหรับทุกคน "ครูแท้" ต้องทำให้ศิษย์เกิดความรู้ชนิดดี ชนิดถูกต้อง ครูต้องเป็นผู้มีพรหมวิหาร ๔ ให้ความรู้แก่ศิษย์อย่างสิ้นเชิงโดยไม่ปิดบัง และให้การสนับสนุนศิษย์โดยสมควรแก่กรณี

โดยปกติอาจารย์เป็นผู้มีสุขภาพดี แต่มีโรคประจำอยู่อย่างหนึ่ง คือ ความดันโลหิตค่อนข้างสูง ท่านมีวิธีออกกำลังกายเพื่อบำรุงสุขภาพอยู่เป็นประจำ บรรดาศิษย์ก็มีความเป็นห่วงในเรื่องนี้ ได้ขอให้ท่านเพลางานลง และพักผ่อนเสียบ้าง แต่ท่านก็คงทำงานต่อไปเช่นเดิม ท่านให้ตรวจร่างกายเป็นครั้งคราว รับยาตามความจำเป็น ทำสมาธิโดยสม่ำเสมอ แต่ท่านก็เห็นชีวิตเป็นอนิจจัง ท่านสนใจสุขภาพอนามัยของคนอื่น แต่เอาใจใส่ตนเองน้อยกว่า การทำงานอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาเกือบ ๖๐ ปี คงทำให้ร่างกายท่านล้า ท่านล้มป่วยลงด้วยเส้นเลือดแตกในสมอง หมดสติ ได้เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช ได้รับการผ่าตัดโดยลูกศิษย์ของท่านเอง ทุกคนเป็นห่วงให้ความดูแลท่านอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา ทุกคนเป็นกำลังใจให้ อาการมีแต่ทรงกับทรุด และหลังจากเข้ารับการรักษาที่ศิริราชนาน ๑๙ วัน ท่านก็จากไปโดยสงบ เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๓๓ สิริรวมอายุได้ ๘๒ ปี ๓ เดือน ๑๗ วัน การจัดงานศพของท่านได้รับพระมหากรุณา รับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์

เมื่อบรรดาศิษย์จัดงานฉลองครบอายุครบ ๘๐ ปี อาจารย์หวังที่จะลงมือ "โครงการอนามัย" เป็นการกุศลใหญ่ยิ่งที่สุด โดยหวังว่าโครงการนี้จะส่งผลไปถึงประชาชนส่วนใหญ่ ท่านก็ได้เพียงเริ่มต้นไว้ในวาระนั้น ด้วยความเป็นคนอารมณ์ขัน อาจารย์ได้ปรารภว่า ถ้ามีอายุครบ ๑๐๐ ปี จะมีใครช่วยจัดงานให้อีกหรือเปล่า ท่านก็ไม่ต้องรอจนถึงวันนั้นอีกแล้ว คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ได้จัดให้มีการบรรยายระลึกถึง "งาน-ชีวิตจิตใจของท่านหมออวย" ในการประชุมใหญ่ทางวิชาการประจำปี ในเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๓๔ และใน พ.ศ.๒๕๔๑ ซึ่งครบ ๙๐ ปี ของอาจารย์กระทรวงศึกษาธิการต้นสังกัดแรกของอาจารย์ก็จะจัดทำ "ประวัติครู" เผยแพร่เกียรติประวัติ และยกย่องเทิดทูนประกอบคุณงามความดีเป็นแบบอย่างสำหรับครูปัจจุบันได้ยึดถือปฏิบัติ

อาจารย์ได้ปรารภทำตัวให้สมชื่อ "อวย" ดังที่ท่านได้ประพันธ์โคลงสี่สุภาพเองว่า

อวย ทรัพย์จับจ่ายเกื้อ กูลชน ยากแฮ
อวย นิวาสไว้คน คฤห์ไร้
อวย สติแก่ผู้มล โมหะ
อวย วิทย์ศิลปะให้ โลกรู้ เจริญศิลป์

....

ผู้เขียนประวัติ :

ศาสตราจารย์แพทย์หญิง นันทา ติตถะสิริ
รองศาสตราจารย์นายแพทย์กรุงไกร เจนพานิชย์

ต้นฉบับบทความ จาก :

ศาสตราจารย์นายแพทย์นรา แววศร

เอกสารอ้างอิง :

๑. ประวัติข้าราชการ มหาวิทยาลัย

๒. หนังสือ อวยนิมิต ๑ ๖๐ (พ.ศ.๒๕๑๑)

๓. หนังสือ อวยนิมิต ๒ ๖๑–๗๒ (พ.ศ.๒๕๑๑–๒๕๓๓) โรงพิมพ์ไทยเขษม ถนนเฟื่องนคร กทม.

๔. หนังสือ อวยนิมิต ๓ ๗๓–๘๐ (พ.ศ.๒๕๒๔–๒๕๓๐) ไทยมิตรการพิมพ์ ปทุมวัน กทม.

ขอขอบคุณ :

เนริศา เอกปัชชา

ปี ๒ โปรแกรมสุขศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ซึ่งเป็นผู้พิมพ์ต้นฉบับ

....

<u>เกร็ดประวัติในส่วนที่เกี่ยวกับท่านอาจารย์ขาว อนาลโย</u>

โพสท์ในลานธรรมเสวนา กระทู้ที่ ๐๐๕๕๘๘ โดยคุณ : ยุ [๒๕ มิ.ย. ๒๕๔๕]

เนื้อความ : คัดมาจากหนังสือของคุณทองทิว สุวรรณทัต

ท่านศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ เป็นนายแพทย์ผู้ทรงวุฒิเป็นเยี่ยมด้วยการจบวิชาเคมีชั้นสูงจากเยอรมัน ท่านเคยดูแลรักษาพยาบาลท่านอาจารย์ฝั้น อาจาโร และหลวงปู่ขาว อนาลโย อย่างใกล้ชิด จวบจนท่านถึงแก่มรณภาพ อย่างหาศิษย์ผู้ใดจะมีโอกาสได้รับใช้ปรนนิบัติพยาบาลพระอริยเจ้าเสมอเหมือนไม่ อันถือว่าเป็นมหาบุญมหากุศลอย่างที่สุดแล้ว

และด้วยความกรุณา ที่ท่านเคยเล่าให้ผู้เขียนฟังถึงประสบการณ์ตอนหนึ่ง ที่ท่านพบเห็นมาจากปฏิปทาของ หลวงปู่ขาว อนาลโย ผู้เขียนจึงขอนำมาเผยแพร่ต่อ เพื่อเป็นที่ระลึกด้วยความเคารพรักและอาลัยจากผู้เขียนที่มีต่อ ท่านศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ หรือพี่หมอ ของผู้เขียน ณ โอกาสนี้

ท่านเล่าให้ผู้เขียนฟัง ถึงการได้เข้านมัสการหลวงปู่ขาวครั้งแรกที่วัดถ้ำกลองเพล ว่าประทับใจเป็นอย่างมาก หน้าตาของหลวงปู่เปี่ยมไปด้วยความเมตตา น่าเคารพกราบไหว้เหลือเกิน

"เสียอย่างเดียวเราฟังหลวงปู่พูดไม่ค่อยจะรู้เรื่อง ท่านพูดโอภาปราศรัยเป็นคำพื้นเมืองเสียมาก ไม่ค่อยพูดภาษากลาง"

พี่หมอบอกต่อมาอีก ๔-๕ ปี หลังจากพี่หมอกับคณะขึ้นไปเยี่ยมท่านเป็นครั้งที่สองแล้ว พี่หมอกับคณะได้จัดกฐินไปทอดที่วัดป่าบ้านตาด ในครั้งนี้มีท่านเจ้าคุณธรรมจินดาภรณ์ (สมณศักดิ์ในสมัยนั้น) วัดราชบพิธฯ ท่านสนใจในธรรมและคุ้นเคยกับพี่หมอมากได้ขอไปด้วย ท่านอยากจะพบท่านอาจารย์ขาว เพราะได้ยินชื่อมานาน แต่ไม่เคยพบปะสนทนากัน พร้อมกันนั้นก็มีแหม่มชาวอังกฤษผู้หนึ่งซึ่งกำลังเรียนภาษาไทยที่ วาย.เอ็ม.ซี.เอ แต่พูดภาษาไทยไม่ได้เลย ขอติดตามไปด้วย

พี่หมอยินดีที่จะพาท่านเจ้าคุณธรรมจินดาภรณ์ และแหม่มไปทอดกฐินที่วัดป่าบ้านตาดแล้วจะนำไปนมัสการหลวงปู่ขาวตามความประสงค์ แต่ได้บอกกล่าวไว้ล่วงหน้าว่า หลวงปู่ท่านพูดภาษาพื้นเมืองไม่ค่อยพูดภาษากลางเกรงจะฟังไม่รู้เรื่อง เมื่อคณะของพี่หมอทอดกฐินเรียบร้อย ได้ออกเดินทางไปยังวัดถ้ำกลองเพลทันที

และแล้วพี่หมอกับคณะก็ได้พบสิ่งมหัศจรรย์ไม่คาดฝันนั่นก็คือ หลวงปู่ขาว ได้ออกมาต้อนรับเป็นอันดีด้วยการพูดจาปราศรัยเป็นภาษาไทยภาคกลางอย่างชัดเจน ไม่ผิดไม่เพี้ยนแม้แต่คำเดียว นอกจากนั้น หลวงปู่ยังได้แสดงธรรมสอนเรื่องสติ เป็นเวลานานประมาณ ๒๐ นาที

ท่านเริ่มต้นว่า

"โดยทำนองเดียวกันที่รอยเท้าของบรรดาสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้ อาจจะรวมลงไปในรอยเท้าของช้าง พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ก็อาจรวมลงได้ในธรรมข้อเดียวคือ สติ!"

จนพี่หมอกล่าวว่า

"ธรรมนั้นช่างซาบซึ้งจนน้ำตาไหล มันกระจ่างไปหมด"

ที่น่าอัศจรรย์ยิ่งไปกว่านั้นก็คือแหม่มชาวอังกฤษที่พูดไทยไม่ได้เลย บอกพี่หมออวยว่า เธอเข้าใจในธรรมที่หลวงปู่แสดงโดยตลอด! อยู่มาวันหนึ่งมีโทรศัพท์ทางไกลจากอุดรฯ แจ้งว่าหลวงปู่อาพาธหลายวันแล้วไม่มีใครรักษา พี่หมอทราบดังนั้นก็รีบโทรศัพท์ทางไกล ติดต่อกับหัวหน้าหน่วยแพทย์ศิริราชที่ไปปฏิบัติราชการที่หนองบัวลำภู ขอให้ช่วยไปดูอาการของหลวงปู่ด้วย และในตอนเย็นวันนั้น พี่หมอนึกสังหรณ์ใจอย่างไรไม่ทราบ จึงปุบปับขึ้นรถไฟไปอุดรฯ ทันที

และความสังหรณ์ใจของพี่หมอในครั้งนั้นได้ช่วยชีวิตหลวงปู่ขาวไว้ได้อย่างหวุดหวิดเต็มที เพราะเมื่อไปถึงอุดรฯ ก็ปรากฏว่ามีลูกศิษย์ผู้มีฐานะมั่งคั่งคนหนึ่งของหลวงปู่ กำลังจะพาไปรักษาที่หนองคายซึ่งห่างออกไปถึง ๑๐๐ กิโลเมตร ทั้งเป็นระยะทางที่ขรุขระ เกินกว่าที่หลวงปู่จะทนทานได้และคงมรณภาพกลางทางเป็นแน่แท้

พี่หมอจึงคัดค้านและอาสาจะอยู่รักษาหลวงปู่ที่ถ้ำกลองเพลเอง

ในการรักษาหลวงปู่ขาวที่อาพาธหนักครั้งนี้ พี่หมออวยได้สละเลือดของท่านเป็นจำนวน ๓๕๐ ซี.ซี. ให้หลวงปู่ทันที เพราะหลวงปู่กำลังซีดมาก ทั้งเลือดของท่านอยู่ในกรุ๊ปโอ ไม่สามารถจะรับการถ่ายเลือดจากกรุ๊ปอื่นๆ ได้นอกจากกรุ๊ปโอด้วยกัน และจำเพาะพี่หมอเองก็มีเลือดกรุ๊ปโอ เช่นเดียวกับหลวงปู่ ท่านจึงค่อยยังชั่วจากการอาพาธ แต่ก็ยังไม่หายทีเดียว

พี่หมอต้องเทียวไป–มาระหว่างกรุงเทพฯ–อุดรฯ มิได้ขาด จนอยู่มาวันหนึ่ง พี่หมอเดินไปเที่ยวบนภูเขาหลังวัด แล้วเผอิญเหลือบไปเห็นหินก้อนใหญ่ตั้งอยู่โดดเดี่ยวก้อนหนึ่ง มีต้นไม้ปกคลุมอยู่ ท่านจึงบุกเข้าไปใกล้ๆ ให้ถนัดตา จึงเห็นหินก้อนบนชะเงื้อมออกมา ในใจนึกว่าจะทำพระฉาย และในที่สุดเมื่อตกลงใจจะทำพระฉายบนหินก้อนนั้นอย่างแน่นอนแล้ว พี่หมอจึงพนมมืออธิษฐานต่อเทพยดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ขอให้หลวงปู่ขาวหายจากอาพาธในครั้งนี้ แล้วจะมาสร้างพระฉายบนก้อนหินใหญ่ให้สำเร็จด้วยมือของตนเอง!

อีกไม่กี่วันต่อมาหลวงปู่ขาวก็หายจากอาพาธ พอดีกับพี่หมอต้องไปประชุมที่ประเทศเยอรมัน จึงไปแวะหาเพื่อนคนหนึ่งซึ่งเป็นศิลปินจบการสลักหิน ได้ปรึกษาและขอให้เขาช่วยสอนให้ทั้งๆ ที่มีเวลาเหลือเพียงสามวันเท่านั้น เพื่อนชาวเยอรมันผู้นั้น หยิบเอาดินเหนียวก้อนหนึ่งมาแผ่ให้เป็นแผ่น แล้วบอกให้พี่หมอลองทำรูปพระที่จะปั้นให้เขาดู พี่หมอก็เอาดินเหนียวมาทำรูปพระ

เขาดู ๆ แล้วบอกว่า ได้! ทั้งสอนว่า ถ้าจะทำรูปอะไรให้ทำแบบเล็ก ๆ ไว้ก่อน แล้วขยายไปทำที่ก้อนหิน และเพื่อนชาวเยอรมันยังได้ซื้อเครื่องมือสลักหินส่งมาให้ชุดหนึ่งในภายหลัง

ด้วยเจตนาอันแน่วแน่ที่จะสร้างพระฉายตามคำที่อธิษฐานไว้ พี่หมอได้ไปสมัครทำงานในหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ของศิริราช ที่หนองบัวลำภู มีกำหนดเวลาปฏิบัติราชการ ๑๕ วัน ครั้นใกล้วันวิสาขบูชา พี่หมอตั้งใจจะลงมือในวันนั้น จึงกราบเรียนหลวงปู่ขาว ขออนุญาตอีกครั้งหนึ่ง และพอวันวิสาขะมาถึง พี่หมอก็ลงมือโดยมีพระช่วยกันสร้างนั่งร้านให้เท่านั้น

ท่ามกลางแสงแดดที่แผดเผาในยามบ่าย สุภาพบุรุษผู้จบวิชาแพทย์ของประเทศไทย และวิชาเคมีชั้นสูงจากเยอรมันนี ผู้ซึ่งไม่เคยมีความรู้ทางสลักหินมาก่อน ปีนขึ้นไปยืนบนนั่งร้านที่มีโครงสร้างประกอบด้วยไม้ไผ่ ลงมือตอกสลักบนเนื้อหินที่แข็งแกร่งตามหน้าผาแต่ละชิ้น ด้วยข้อลำของตนเองทุกวัน อย่างไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า รวมเป็นเวลาทำงานทั้งหมด ๑๒๕ ชั่วโมง จึงได้พระฉายที่งดงาม สลักเสลาอยู่บนหินก้อนนั้นสมดังคำอธิษฐาน

พระลูกศิษย์ของหลวงปู่แอบมาเล่าให้พี่หมอฟังว่า ระหว่างที่พี่หมอกำลังดำเนินงานการสร้างพระได้ครึ่ง ๆ กลาง ๆ หลวงปู่ขาว จะออกมานั่งสมาธิเบื้องหน้าหินก้อนที่พี่หมอจะสลักเป็นประจำ!

ชีวิตของผู้ใหญ่ท่านหนึ่งซึ่งอุทิศเวลาให้แก่ประเทศชาติศาสนามาค่อนชีวิต อันควรแก่การคารวะจากชนทุกชั้นได้จบสิ้นแล้วในคืนวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๓๓ จึงไม่แปลกอะไรเลยที่เมื่อท่านศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ใกล้หมดลม ได้มีผู้ปฏิบัติธรรมท่านหนึ่งทำสมาธิแล้วเห็นพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร กับ หลวงปู่ขาว อนาลโย มายืนใกล้ ๆ เตียงคนไข้ ! พระอริยเจ้าทั้งสองท่านมาคอยรับลูกศิษย์ของท่านเพื่อพาไปสู่สรวงสวรรค์เบื้องบนนั่นเอง !

* ชื่อพระพุทธฉายองค์นั้นคือ **พระพุทธบัณฑรนิมิต**

....

ผลแห่งบุญ (หลวงปู่ขาว)

คัดจากหนังสือของ คุณทองทิว สุวรรณทัต

หนังสือ "อนาลโยวาท" อันเป็นหนังสือรวมคำสั่งสอนของหลวงปู่ขาว นั้นมีค่าที่สุด และที่หาอ่านได้ยากคือ ภาคผนวก ที่เขียนเป็นบทส่งท้ายโดยท่านศาสตราจารย์นายแพทย์อวย ผู้ล่วงลับไปแล้ว จากการที่พี่หมออวยได้ใกล้ชิดกับหลวงปู่เป็นพิเศษเนื่องจากเป็น "หมอประจำพระอาจารย์ขาว" ท่านจึงมีเรื่องของหลวงปู่ขาวที่ยังไม่มีใครทราบอยู่หลายเรื่องมาเล่าให้ฟัง ดังจะขอถ่ายทอดแก่ท่านผู้อ่านทั้งหลาย ดังต่อไปนี้

พี่หมออวย (ขอเขียนตามสรรพนามที่ผู้เขียนเรียกท่าน) กับคณะได้เดินทางไปศึกษา "ชีวิตพระป่า "เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๕ และได้มีโอกาสไปนมัสการหลวงปู่ขาว ที่วัดถ้ำกลองเพล จังหวัดอุดรธานี โดยคำแนะของ คุณสิรี อึ๊งตระกูล แล้วได้ฟังเทศน์เป็นธรรมะสั้น ๆ จากหลวงปู่ แต่เพราะท่านพูดคำพื้นเมืองเป็นส่วนมาก พี่หมอกับคณะ จึงฟังออกบ้างไม่ออกบ้างในครั้งแรก

หลังจากนั้น ถ้าพี่หมอไปปฏิบัติธรรมที่วัดป่าบ้านตาด ก็จะต้องเลยไปนมัสการหลวงปู่ขาวด้วยทุกครั้ง และท่านเทศน์โปรดพี่หมอกับคณะทุกครั้ง จนกระทั่งถึง พ.ศ.๒๕๐๙ พี่หมอกับคณะไปทอดกฐินที่วัดหนองแซง ของพระอาจารย์บัว โดยมีท่านเจ้าคุณพระธรรมจินดาภรณ์ (สมณศักดิ์ในสมัยนั้น) ร่วมไปด้วย ท่านเจ้าคุณท่านอยากไปนมัสการหลวงปู่ขาวเพราะยังไม่เคยพบ จึงขอให้พี่หมอพาไปวัดถ้ำกลองเพล พี่หมอก็ตกลงไป ภายหลังที่ทอดกฐินแล้ว ทั้งนี้มีสุภาพสตรีชาวอังกฤษผู้หนึ่งอยู่ในคณะ

ในระหว่างเดินทาง พี่หมอได้กราบเรียนท่านเจ้าคุณว่า

"ท่านอาจารย์ท่านมีเมตตามาก เราไปนมัสการท่านที่ไร ท่านก็เทศน์ให้ฟังทุกครั้ง เสียแต่ท่านพูดภาษาอีสาน พวกเราฟังไม่ใคร่ออก"

พอคณะของพี่หมอไปถึง กราบเรียนเรียบร้อยแล้ว หลวงปู่ก็ลงมือเทศน์เป็นภาษาไทยกลางอย่างชัดถ้อยชัดคำ

ท่านเริ่มต้นว่า

"โดยทำนองเดียวกับที่รอยเท้าของบรรดาสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้ อาจจะรวมลงไปในรอยเท้าของช้าง พระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ก็อาจรวมลงได้ในธรรมข้อเดียวคือ สติ!"

พี่หมออวยเล่าในหนังสือ "อนาลโยวาท" ว่าตัวพี่หมอเองถึงน้ำตาไหล ด้วยความปีติในความกระจ่ายแจ้งของธรรมะที่หลวงปู่แสดงในวันนั้น และที่น่าประหลาดก็คือ สุภาพสตรีชาวอังกฤษซึ่งเพิ่งมาอยู่เมืองไทยได้ ๖ สัปดาห์ ก็พลอยเข้าใจในคำเทศน์ของหลวงปู่

ครั้งหนึ่งพี่หมอไปเยี่ยมหลวงปู่ตามปกติ โดยเข้าทางหลังกุฏิเผอิญเห็นถังน้ำมัน ๒๐๐ ลิตร ถังหนึ่งตั้งอยู่ริมกำแพงในสภาพบุบบิบ มีตัวหนังสือเขียนด้วยสีขาวว่า "ถังช้างเหยียบ" พี่หมอสงสัยเที่ยวสอบถามพระเณรดู ได้ความว่า

ก่อนหน้านี้ไม่เท่าไหร่ หลวงปู่ขาวท่านระลึกถึงช้างพลายใหญ่เชือกหนึ่ง ดูเหมือนจะเป็นหัวหน้าโขลงช้างอยู่ในป่าหลังเขา เคยเข้ามาเที่ยวในวัดประจำ หลวงปู่ว่าท่านคุ้นเคยกับช้างเชือกนั้น แต่ตอนหลังนี้ห่างไป ไม่ได้มาให้เห็นอีก

ค่ำวันหนึ่งหลวงปู่ปรารภดัง ๆ ว่า ช้างของเราหายไปไหนนะ ไม่เห็นมานานแล้ว จะถูกใครเขาฆ่าตายเสียแล้วกระมัง ตกดึกคืนนั้นหลวงปู่ก็ต้องตกใจตื่น เพราะกุฏิคลอน และมีเสียงใครเอาอะไรมาถูเสียดสีที่ข้างฝา ท่านร้องถามออกไปว่าใคร ก็ไม่มีเสียงตอบ แล้วอะไรก็เงียบไป พอตื่นเช้าก็มีผู้เห็นถังน้ำมันใบนั้นตั้งอยู่ใกล้กุฏิในสภาพบุบบู้บี้ ก็รู้กันว่าในตอนดึก "ช้างหลวงปู่" ได้มารายงานตัวให้ทราบว่ายังมีชีวิตอยู่ และเอาสีข้างถูผนังกุฏิให้รู้ว่ามา พร้อมทั้งเหยียบถังน้ำมันทิ้งไว้เป็นที่ระลึกด้วย

พี่หมอเล่าว่า หลวงปู่มีบารมีพิเศษเกี่ยวกับช้าง ในชีวประวัติของท่าน มีเรื่องที่เกิดขึ้นระหว่างท่านธุดงค์ไปกับท่านพระอาจารย์มั่นและสหธรรมิกบางรูป ในดินแดนของจังหวัดเชียงใหม่ ขณะไปถึงทางเลียบไหล่เขาแห่งหนึ่ง บังเอิญพบช้างใหญ่ขวางอยู่ ท่านพระอาจารย์มั่นคงจะมีญาณทราบคุณธรรมอันพิเศษของหลวงปู่เกี่ยวกับช้าง จึงส่ง "ท่านขาว" ไปเจรจาขอทาง

หลวงปู่จึงเดินไปใกล้ช้างแล้วพูดเรียบ ๆ ว่า

"อ้าย..อ้ายตัวใหญ่โต ข้อยตัวเล็กน้อย พวกข้อยจะพากันไปปฏิบัติธรรม แต่ข้อยกลัว ขออ้ายเปิดทางให้ด้วยเถิด"

ช้างเชือกนั้นฟังแล้วก็หัวหน้าซุกกับก้อนหิน เปิดทางให้ผ่านแต่โดยดี

ผู้ที่ทราบเรื่องนี้ เชื่อกันว่าในชาติหนึ่งหลวงปู่เคยเป็นช้างชั้นผู้ใหญ่มาก่อน พระเณรที่วัดถ้ำกลองเพล บอกว่า หลวงปู่สามารถจะเรียกข้างมาได้ถ้าท่านต้องการ

คราวหนึ่ง มีคณะสุภาพสตรีจากกรุงเทพฯ ไปแวะนมัสการ และนำร่ม ๖ คัน ถวายหลวงปู่ ท่านรับประเคนแล้วพูดหัวเราะ ๆ ว่า

"ของเหลือมาซีนะ"

คณะทายิกาสะดุ้งไปตาม ๆ กัน ทำไมหลวงปู่รู้ว่าเป็นของเหลือ เพราะความจริงคณะได้ตระเวนไปตามวัดกรรมฐานมาแล้วหลายวัน และถวายร่มวัดละ ๑๒ คัน มาถึงวัดถ้ำกลองเพลยังเหลืออยู่เพียง ๖ คันจึงถวายท่าน เป็นของเหลือจริง ๆ

วันหนึ่งมีชายแปลกหน้าคนหนึ่ง เป็นคนวัยฉกรรจ์ ขอเข้านมัสการหลวงปู่ พอได้พบก็ตรงเข้าไปกราบที่เท้า แล้วเอ่ยปากขอบพระคุณท่านที่ช่วยเขาให้พ้นจากโทษมหันต์ ทุกคนงงงันไปหมด เพราะไม่เคยเห็นหน้าผู้นั้นมาก่อน แต่หลวงปู่นั่งฟังโดยดุษฎีภาพ ชายผู้นั้นเล่าว่า เขาเป็นทหารไปรบที่ประเทศลาวอยู่นาน พอกลับบ้าน รู้เรื่องภรรยานอกใจ ก็เตรียมปืนจะไปยิงให้ตายทั้งชายชู้ด้วย ได้ไปแวะร้านเหล้าดื่มจนเมาหลับไป แล้วฝันว่า มีพระแก่รูปหนึ่งมาขอบิณฑบาตความอาฆาตโกรธแค้น และเทศนาให้ฟังถึงบาปกรรมของการฆ่าเขาตาย จนชายคนนั้นยอมยกความพยาบาทให้ และถามพระเถระนั้นว่าท่านชื่อว่าอะไร มาจากไหน พระบอกว่า "เราชื่อขาว มาแต่เมืองอุดรฯ" พอตื่นชายคนนั้นก็ตัดสินใจออกเดินทางเสาะหาหลวงปู่จนได้พบวัด หลวงปู่ฟังจบแล้วอนุโมทนา และอบรมต่อไป จนชายผู้นั้นเกิดความซาบซึ้งในรสพระธรรม จนตัดสินใจออกบวชในเวลาต่อมา.

....

อุดมการณ์ทางการแพทย์

ของท่านอาจารย์หมออวย เกตุสิงห์

โดย ดร.ชาตรี ศรีเสริมวงศ์

ข้อมูลจาก http://www.thaiherbclub.com/

ผู้เขียนเคยได้ยินกิตติศัพท์ทางการแพทย์ของท่านอาจารย์หมออวยมานาน และรู้สึกเลื่อมใสในภูมิปัญญาและอุดมการณ์ทางการแพทย์ของท่าน ตั้งแต่ท่านได้ไปศึกษาต่อทางการแพทย์ ณ ประเทศเยอรมนี แต่ผู้เขียนไม่เคยเห็นหน้าและรู้จักท่านเป็นการส่วนตัวเลย จนกระทั่งในราวปี พ.ศ.๒๕๒๔ ผู้เขียนได้เดินทางไปจังหวัดอุดรธานี เพื่อกลับกรุงเทพ ฯ โดยทางรถไฟได้พบสุภาพบุรุษสูงอายุผู้หนึ่ง ร่างสูงโปร่ง ท่าทางทะมัดทะแมง แฝงไว้ด้วยความเอาจริงเอาจัง แต่อารมณ์ดี

ผู้เขียนในฐานะผู้อาวุโสรุ่นลูกรุ่นหลาน จึงทักทายคาราวะท่านด้วยความอ่อนน้อมแบบวัฒนธรรมไทยเพราะบังเอิญได้นั่งติดกัน และเมื่อใกล้ค่ำ พนักงานบริการก็มาปรับที่นั่งให้เป็นที่นอน ซึ่งปกติท่านจะต้องนอนชั้นบน ผู้เขียนได้นอนชั้นล่าง แต่ผู้เขียนเห็นว่าผู้เขียนควรจะขึ้นไปนอนชั้นบนมากกว่าจึงเรียนท่านว่า เปลี่ยนที่กันเถอะครับ ท่านกล่าวยิ้ม ๆ ว่าอย่านอนเลย มานั่งคุยกันชั้นล่างดีกว่า ผู้เขียนรู้สึกดีใจมากที่ท่านได้เสนอไมตรีอันดีงาม จึงรีบตอบรับ และดีใจมากไปอีกเมื่อทราบว่าท่านคือ ศ.นพ.อวย เกตุสิงห์ นั่นเอง

หลังจากได้แนะนำตัวซึ่งกันและกันจึงได้ทราบว่า ต่างก็เป็นลูกศิษย์พระป่าทางอีสานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ด้วยกัน ผู้เขียนเป็นลูกศิษย์พระอาจารย์มหาบัว ญาณสัมปันโน มานานพอสมควรจึงเดินทางไปปฏิบัติธรรม ณ วัดป่าบ้านตาด เป็นประจำเกือบทุกสัปดาห์ก็ว่าได้ ปี ๒๕๒๔ ได้มีโอกาสบวชเป็นภิกษุและได้อยู่ปฏิบัติธรรมกับพระอาจารย์มหาบัวระยะหนึ่ง หลังจากลาสิกขาแล้ว ผู้เขียนก็ได้เดินทางมาวัดเป็นประจำมิได้ขาด เนื่องจากภารกิจของผู้เขียนมีมาก เช่น เป็นอาจารย์พิเศษและกรรมการในองค์กรเอกชนหลายแห่ง จึงมิได้มีโอกาสอยู่ปฏิบัติที่วัดได้นาน

ส่วนท่านอาจารย์หมออวย มีประสบการณ์ทางวัดป่าสายหลวงปู่มั่นมากกว่าผู้เขียนมากมายนัก ซึ่งท่านได้เล่าถึงการปฏิบัติธรรมและดูแลรักษาสุขภาพครูบาอาจารย์ต่าง ๆ หลายรูปด้วยกัน อาทิ เช่น หลวงปู่ฝั้น หลวงปู่ขาว หลวงปู่เทสก์ และท่านอาจารย์มหาบัว เป็นต้น ท่านเลื่อมใสพระสายหลวงปู่มั่นเป็นอย่างยิ่ง ท่านประทับใจการปฏิบัติธรรมแบบมักน้อย สันโดษ เอาจริง เอาจังต่อการปฏิบัติธรรม อย่างไม่ลดละเพื่อมุ่งหวังมรรคผล นิพพานอย่างแท้จริง

การคุยกับท่านอาจารย์หมออวยในครั้งนี้ออกรสอย่างยิ่ง เพราะคุยกันถูกคอเหลือเกินเพราะความคิดคล้ายคลึงกันมากมี ทัศนคติโน้มเอียงไปทางวิมุตินิยม จึงทำให้ไม่รู้สึกง่วงนอนเลย ช่วงหนึ่งท่านได้ปรารภถึงการแพทย์ประเทศไทย ท่านได้ให้ความรู้พื้นฐานทางการแพทย์ต่อ

สังคมไทยแก่ผู้เขียน และอธิบายถึงผลกระทบต่อสังคมไทยด้านต่าง ๆ อาทิ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ประเทศไทยต้องสั่งซื้อยาประเภทต่าง ๆ และเครื่องมือทางการแพทย์ ปีหนึ่งเป็นแสน ๆ ล้าน

ด้านประสิทธิภาพทางการบำบัดรักษาโรค ซึ่งยาที่ส่งมาจากต่างประเทศ มักเป็นยาสังเคราะห์มักมีผลข้างเคียงตามมาเป็นลูกโซ่ ผู้เขียนเรียนถามว่า ใคร ๆ ก็ทราบปัญหานี้ดี แต่ไม่มีใครคิดจะแก้ไขหาทางออกที่ดีให้แก่ประเทศชาติอย่างจริงจัง และมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนเลย คิดว่าคงไม่มีทางแก้ไขได้ และอีกประการหนึ่งค่านิยมของคนไทยมักนิยมของต่างชาติ

ท่านอาจารย์หมออวยทำหน้าตาขึงขัง พูดเอาจริงเอาจังว่า ผมว่ามีทางและผมกำลังทำโครงการนี้อยู่ ถ้าไม่รังเกียจผมจะขอไปปรึกษารายละเอียดโครงการนี้ต่อกันที่กรุงเทพ ฯ ผู้เขียนเรียนถามว่าโครงการอะไร ท่านกรุณาอธิบายว่า ยาไทยหรือสมุนไพรไทยก็มีคุณค่ามหาศาล ในอดีตสังคมไทยได้อาศัยสมุนไพรไทยรักษา บำบัดโรคภัยไข้เจ็บอย่างมีประสิทธิภาพมาตลอด หมอไทยดี ๆ มีคุณภาพก็มีไม่น้อยตำรายาดี ๆ ก็มีมากสืบต่อกันมาหลายชั่วคน จุดเด่นของยาสมุนไพรคือ "มีประโยชน์ยอด และประหยัดยิ่ง" ถ้าได้ศึกษา รวบรวมจะทำวิจัยอย่างจริงจังเป็นระบบ จะขจัดข้อบกพร่องและข้อจำกัด ซึ่งเป็นอุปสรรคต่าง ๆ ได้

วิธีการบำบัดรักษาโรคอีกวิธีหนึ่งซึ่งมีประสิทธิภาพเด่นมากไม่แพ้ประเทศใดในโลกนั่นก็คือการนวดแบบไทย ซึ่งมีอยู่ ๒ แบบด้วยกันคือ

การนวดแบบราชสำนัก (เน้นการรักษาโดยเฉพาะ)
การนวดแบบเชลยศักดิ์ (นวดแก้เมื่อยทั่วไป)

การนวดแบบไทยแบบแรกนั้น มีคนรู้จริงน้อยเพราะ คนรุ่นก่อนที่อยู่ในราชสำนักจะหวงแหนมาก เพราะแพทย์ผู้ทำการนวดนั้น จำเป็นจะต้องมีคุณสมบัติต่าง ๆ หลายประการ อาทิเช่น รู้จักมารยาทในการเข้าเจ้าเข้านาย มีจรรยาบรรณทางการแพทย์แบบวัฒนธรรมไทย มีความรักและภูมิใจในอาชีพ เน้นการบำบัดโรคมากกว่าผลประโยชน์ คือ เป็นหมอแท้ด้วยจิตและวิญญาณนั่นเอง การมีอุดมการณ์ เช่นนี้ไม่ใช่ของง่าย

ท่านจึงได้คิดโครงการนี้ขึ้นมาตามอุดมการณ์ทางการแพทย์ของท่าน ท่านได้ใช้ประสบการณ์ และภูมิปัญญาพิจารณาใคร่ครวญอย่างละเอียดรอบคอบ จึงทำให้โครงการนี้เกิดขึ้นมาเรียกว่า "แพทย์อายุรเวท" ซึ่งมีหลักการย่อย ๆ ดังนี้

๑. จะต้องมีสถาบันรองรับ นั่นก็คือวิทยาลัยทางการแพทย์ อายุรเวท
๒. สร้างหลักสูตรการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย คือ ได้แพทย์อายุรเวทที่มีคุณภาพ กล่าวคือ

– มีอุดมการณ์ทางการแพทย์

– มีจริยธรรมทางการแพทย์ หรือสำนึกในจรรยาบรรณนั่นเอง
– มีพื้นความรู้อย่างน้อย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ทางวิทยาศาสตร์

– ศึกษาส่วนที่เป็นประโยชน์ทางการพื้นฐานการแพทย์ อย่างเป็นนักวิทยาศาสตร์ โดยผสมผสานจุดเด่นทางการแพทย์แผนปัจจุบัน กับจุดเด่นทางการแพทย์แผนไทย ให้กลมกลืนเป็นประโยชน์สูงสุดต่อสังคมไทย เพื่อเป็นแนวทางเลือกอีกทางหนึ่งในการบำบัดรักษาโรค

๓. จะต้องมีครูบาอาจารย์ที่ดี มีความสามารถในทางแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์แผนไทย เพื่อถ่ายทอดความรู้ทางทฤษฎี และภาคปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้แพทย์อายุรเวทที่มีคุณภาพ

๔. จะต้องมีกฎหมายมารองรับเพื่อประกอบวิชาชีพทางการแพทย์อายุรเวทได้ โดยมีใบประกอบโรคศิลปะ เป็นเครื่องรับรอง

๕. โครงการจะต้องมีทุนทรัพย์เพียงพอในการเนินการ ฉะนั้นควรจะต้องมีมูลนิธิของสถาบันรองรับในระยะยาว

๖. ปรัชญา เป้าหมายของแพทย์อายุรเวท คือผลิตแพทย์อายุรเวทที่ดีมีคุณภาพเพื่อรับใช้สังคมไทยทุกชั้นวรรณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมกลุ่มล่างซึ่งมีรายได้น้อย และกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริงก็คือชุมชนในชนบทห่างไกล ซึ่งกระจายกันอยู่ทั่วประเทศ เพราะเขาเหล่านั้นก็คือคนเหมือนกัน สมควรที่จะได้รับการอนุเคราะห์ อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน แน่วแน่และสูงสุด

ท่านอาจารย์เน้นว่า ผมอยากได้ไหมอไทยแท้ ๆ ที่มีอุดมการณ์และจรรยาบรรณทางการแพทย์อย่างแท้จริง มีความเสียสละและซื่อสัตย์อย่างสูงต่ออาชีพ มีจิตสำนึกในทางเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เปรียบเหมือนบิดา มารดา ของเรา ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์จนทำลายอุดมการณ์ทางการแพทย์ได้ อุดมการณ์นั้นกินได้ มีรสหอมหวานมาก มีผลตอบแทนทางด้านจิตใจสูง ฉะนั้นของให้กินมาก ๆ เถอะ จะมีประโยชน์มากต่อตัวเอง และผู้อื่นถ้าใครคิดถึงแต่ผลประโยชน์มากกว่าอุดมการณ์ทางการแพทย์ ขอให้เปลี่ยนใจเถอะ ควรจะไปเรียนวิชาบริหารธุรกิจจะเหมาะกว่า มิฉะนั้นจะทำให้ทรยศต่ออุดมการณ์การแพทย์อันสูงส่ง

ผู้เขียนนั่งฟังด้วยความตั้งอกตั้งใจ และพิจารณาตามไปด้วย รู้สึกทึ่งในโครงการนี้มาก เพราะเน้นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ที่กระจายอยู่ในชนบทเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะทำให้ประหยัดเงินตรา ที่จะสั่งยาและเครื่องมือจากต่างประเทศปีละเป็นแสนบาท ประกอบกับบิดาของผู้เขียนก็เป็นแพทย์แผนโบราณ จึงได้ตอบรับคำเสนอ และนัดกันว่าจะประชุมต่อที่กรุงเทพฯ

ต่อมาท่านอาจารย์ขอให้ผู้เขียนมาร่วมโครงการด้านการบริหารซึ่งผู้เขียนถนัดพอสมควร และขอให้สละเวลามาบรรยายวิชาการบริหารเพิ่มเติม เพื่อจะได้ให้แพทย์ทุกคน รู้หลักบริหารเบื้องต้นเมื่อเวลาออกไปทำงานจริงจะได้อยู่ร่วมกันอย่างไม่มีปัญหา หรือมีก็ขจัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เขียนได้ตอบรับและยินดีเจียดเวลาที่มีน้อยอยู่แล้วไปเป็นกรรมการร่วมทำงานในสถาบันอายุรเวท โดยไม่ต้องการผลตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้นโดยเริ่มต้นประมาณปี ๒๕๒๕ และเรียนท่านว่ายินดีจะช่วยไปถึงปี ๒๕๓๐ แล้วผู้เขียนซึ่งรักความอิสระเป็นชีวิตจิตใจ จะย้ายภูมิลำเนาไปอยู่ในชนบทแถวอีสาน เพราะเห็นว่าภาคนี้ครูบาอาจารย์ที่เป็นพระอริยบุคคลมากกว่าภาคอื่น ๆ

ผู้เขียนได้ร่วมทำงาน เพื่อตอบสนองนโยบายและอุดมการณ์ทางการแพทย์ของท่านอาจารย์หมออวย จนถึงปี ๒๕๓๐ จึงได้ย้ายภูมิลำเนาไปอยู่ภาคอีสาน ตามความต้องการที่ตั้งใจมาแต่ต้น ก่อนจากกันท่านอาจารย์ยังได้ร่วมโครงการต่อมาอีกหนึ่งโครงการซึ่งมีความสำคัญมากเช่นกัน นั่นก็คือโครงการ "ธรรมานามัย" ซึ่งเป็นการนำเอาธรรมะซึ่งเน้นทางจิตใจมาผสมผสานกับอนามัยซึ่งเน้นทางด้านร่างกาย แต่โครงการได้เริ่มต้นไปไม่มากท่านอาจารย์หมออวยก็ได้จากโลกนี้ไปเสียก่อนเป็นที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง

ผู้เขียนขอกราบระลึกถึงคุณงามความดี ตลอดจนอุดมการณ์ทางการแพทย์อันสูงส่งของท่านศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ไว้ ณ ที่นี้ด้วย ผู้เขียนหวังว่าสายเลือดทุกเส้นของ "แพทย์อายุรเวท" คงจะสืบสานปณิธานของท่านอาจารย์ อย่างแน่วแน่และยั่งยืนต่อไปให้สมกับที่ท่านได้เสียสละ และทุ่มเทกำลังใจ กำลังกาย กำลังปัญญา และกำลังทรัพย์ เพื่อประโยชน์ต่อสังคมไทยอย่างแท้จริง

สุภาษิตของทางตะวันตกและตะวันออกมีความเห็นตรงกัน คือ "เงินสำคัญที่สุด" แต่ "น้ำใจและสุขภาพสำคัญกว่าเงิน" หรืออาจจะกล่าวได้ว่า "ผลประโยชน์ สำคัญอย่างยิ่ง" แต่ "อุดมการณ์และจรรยาบรรณสำคัญมากกว่า"

ขอกราบคาราวะท่านอาจารย์ ที่ผู้เขียนรักและเคารพดุจบิดาอีกวาระหนึ่ง
ดร.ชาตรี ศรีเสริมวงศ์

....

ขอขอบคุณ :
เนริศา เอกปัชชา
ปี ๒ โปรแกรมสุขศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ซึ่งเป็นผู้พิมพ์ต้นฉบับ

<u>พระพุทธบัณฑรนิมิต ผลรวมความน่าพิศวง</u>

โดย อวย เกตุสิงห์

(พระพุทธบัณฑรนิมิต สูงจากยอดพระเกตุถึงปลายพระบาท ๓.๓๕ เมตร)

ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์กับมีนาคม พ.ศ.๒๕๑๐ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปช่วยรักษาพยาบาลพระอาจารย์ขาว อนาลโย แห่งวัดถ้ำกลองเพล ตำบลโนนทัน อำเภอหนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีชนมายุถึงแปดสิบพรรษา และอาพาธหนักจนศิษยานุศิษย์เตรียมการทำศพไว้พร้อมแล้ว

ในขณะนั้นหนองบัวลำภู อยู่ในภาวะคับขันเนื่องจากผู้ก่อการร้าย จึงหาคนเต็มใจไปรักษาท่านไม่ได้ ข้าพเจ้าได้ขอร้องให้แพทย์ในหน่วยพัฒนา ฯ ของคณะแพทยศาสตร์ และศิริราชพยาบาลที่อุดร ฯ ไปช่วย ได้บริจาคโลหิตของตนเองถวายหนึ่งครั้ง และได้ปวารณาตัวที่จะช่วยพยาบาลจนถึงที่สุด เนื่องด้วยมีราชการติดพันอยู่ ข้าพเจ้าต้องเดินทางไปกลับทุกปลายสัปดาห์ระหว่างกรุงเทพ ฯ กับอุดรฯ โดยรถไฟ ติดต่อกันอยู่ถึงหกสัปดาห์ อาการของพระอาจารย์จึงทุเลาถึงขั้นพ้นอันตราย เป็นที่ชื่นชมอย่างยิ่งของศิษยานุศิษย์ และเป็นกุศลอย่างสูงของคณะพัฒนาการแพทย์ ฯ ของศิริราชโดยทั่วกัน

ระหว่างที่อยู่ในวัดถ้ำกลองเพล วันหนึ่งขณะที่อาการของพระอาจารย์กำลังหนักมาก เพราะท่านไม่ยอมฉันอาหารมาหลายวันแล้ว ข้าพเจ้าเดินเล่นขึ้นไปตามลาดเขาทางทิศตะวันตกของกุฏิห่างประมาณสิบห้าเส้น ได้พบก้อนหินใหญ่ทรงเกือบเป็นลูกบาศก์ กว้างยาวสูงประมาณด้านละเจ็ดเมตร (ประมาณบ้านสองชั้นขนาดย่อม ๆ) ตั้งอยู่ท่ามกลางที่โล่ง แต่มีต้นไม้รกปกคลุมจนเห็นไม่ชัด เมื่อเข้าไปดูใกล้ ๆ เห็นตรงกลางทางด้านหน้าเป็นส่วนเว้าเข้าไปเล็กน้อย ตอนบนเป็นชะโงกคล้ายชายคา นึกในใจว่า หินนี้เหมาะมากสำหรับสลักเป็นพระพุทธฉาย

ด้วยความเป็นห่วงใยพระอาจารย์ ข้าพเจ้าได้อธิษฐานในใจว่า ถ้าหากท่านหายเป็นปกติ ข้าพเจ้าจะสลักหินตรงนั้นเป็นพระพุทธรูปด้วยมือตนเองคนเดียว ในขณะนั้นนึกในใจว่า จะถากหน้าหินให้เรียบแล้วสลักเป็นภาพลายเส้นแบบภาพเขียนลงบนนั้นคิดว่าคงพอทำได้ เพราะข้าพเจ้ามีฝีมือทางวาดเขียนพอใช้ได้

ต่อมาพระอาจารย์ก็หายและแข็งแรงเหมือนแต่ก่อน ข้าพเจ้าเห็นว่าจะซึ่งทำตามคำอธิษฐาน กะว่าจะใช้เวลาสองสามปี โดยออกไปทำเวลาหยุดงานคราวละเล็กละน้อย เพราะในคำอธิษฐานไม่ได้กำหนดเวลาเอาไว้

ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๕๑๐ ข้าพเจ้าไปประชุมเรื่องวิทยาศาสตร์การกีฬาที่สวิตเซอร์แลนด์ ขากลับแวะดูงานที่เมืองมิวนิค (เยอรมนี) สามวัน จึงได้ไปหาเพื่อนชาวเยอรมันคนหนึ่ง ซึ่งศึกษาศิลปะสลักหินอยู่ที่นั่น และขอให้แนะนำการสลักหินให้ เมื่อเขาทราบว่ามีเวลาเพียงสามวันก็บอกว่า ไม่มีหวังที่จะทำได้

ข้าพเจ้าบอกเขาว่ามีความประสงค์จะทำเฉพาะภาพพระพุทธเจ้าและเป็นเพียงภาพนูน ขอให้แนะนำเฉพาะเรื่องนี้คงจะพอได้ผลบ้าง เพื่อนว่าถ้าเช่นนั้นให้ลองทำภาพนูนบนดินเหนียวดูก่อน

เขาสอนให้ข้าพเจ้าติดดินเหนียวบนไม้กระดาน ขนาดสูงประมาณ ๑๑๐ เซนติเมตร เขียนรูปพระลงบนนั้น แล้วใช้เครื่องมือแคะดินออกให้เหลือเป็นรูปนูนตามต้องการ ข้าพเจ้าใช้แบบ "พระรำพึง" เพราะเห็นว่าทำง่ายที่สุด และได้ทำไปตามลำพังในเวลาสามวันที่มีอยู่ วันละประมาณหนึ่งชั่วโมงในตอนค่ำ (กลางวันข้าพเจ้าไปดูงานและเพื่อนไปทำงาน) ได้ผลเป็นที่พอใจของเพื่อนมาก เขาบอกว่าถ้าอย่างนี้ก็มีหวังจะสลักหินด้วยตนเองได้ เขาจะจัดซื้อเครื่องมือส่งมาให้ เมื่อข้าพเจ้าจะสลักหินเป็นรูปอย่างไรก็ให้ทำรูปดินเป็นแบบเสียก่อน แล้วถอดลงบนหินโดยสลักส่วนนูนส่วนเว้าไปตามแบบ

ข้าพเจ้าถึงบ้านแล้วไม่ช้าเครื่องมือก็มาถึง รวมทั้งหมด ๘ ชิ้น เป็นค้อน ๑ อัน เครื่องหน้าแบนคล้ายสิ่ว ๔ อัน เครื่องแหลมคล้ายดินสอ ๓ อัน ข้าพเจ้าว่าจะลองสลักอะไรง่าย ๆ ดูบ้างก็ไม่มีโอกาส จะลองทำแบบดินขึ้นก็ไม่มีเวลา จนเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๑๑ ข้าพเจ้าไปช่วยงานพัฒนาการแพทย์ ฯ ที่อำเภอหนองบัวลำภู ซึ่งห่างจากวัดถ้ำกลองเพลเพียง ๑๔ กิโลเมตร จึงได้ไปเรียนพระอาจารย์ขออนุญาตสลักพระพุทธรูป ท่านอุตส่าห์เดินขึ้นไปดูก้อนหินเองแล้วตกลงอนุญาต แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่ได้กำหนดเวลาลงมือ ต่อมาในกลางเดือนพฤษภาคม ข้าพเจ้าได้ขึ้นไปประจำที่หนองบัวลำภูอีกครั้งหนึ่ง พอดีนึกขึ้นได้ว่าวันที่ ๑๓ เป็นวันวิสาขะตรงกับวันประสูติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าได้ลงมือสลักพระในวันนี้จะเหมาะมาก คิดว่าแล้วจะหาโอกาสต่อเติมไปเรื่อย ๆ โดยทำแบบดินเหนียวเสียก่อน

ข้าพเจ้าจึงรีบเขียนรูปพระพุทธลีลาขึ้นที่อุดร ฯ นั้นเอง โดยอาศัยความจำ เท่าขนาดที่กะว่าจะสร้างคือสูง ๙๙ นิ้วฟุต ใช้กระดาษวาดเขียนติดกาวต่อกันเป็นแผ่นใหญ่ อ่องลูกชายข้าพเจ้าได้ออกความคิดว่า ถ้าเจาะกระดาษให้เป็นรูไปตามเส้นที่เขียนแล้ว เอาไปทาบกับหินและเอาสีเขียนไปตามรูคงจะง่ายขึ้น ข้าพเจ้าก็เห็นด้วยและได้ทำตามนั้น โดยลงมือในเช้าวันวิสาขะ พระอาจารย์บุญเพ็งและพระเณรได้ช่วยสร้างนั่งร้านให้ แต่ก้อนหินขรุขระและหน้าไม่เสมอกัน ทำตามวิธีที่กะไว้ไม่สะดวก จึงคิดจะถากหน้าหินให้เรียบเสียก่อน แต่พิจารณาเห็นว่านอกจากส่วนบนจะเป็นชะโงกออกมากันฝนชะได้ ตอนต่อลงมายังมีส่วนนูนส่วนหว้าคล้ายกับพระพุทธลีลาอยู่แล้วอีกด้วย เป็นที่น่าอัศจรรย์มาก แม้ลูกชายข้าพเจ้าซึ่งเป็นเด็กอายุเพียงสิบสามปียังชี้บอกได้ว่า ตรงนั้นเหมือนกับขากำลังก้าวเดิน ตรงนั้นเหมือนกับไหล่และแขนฯ ล ฯ ข้าพเจ้าจึงเลิกคิดที่จะถากหน้าหิน กลับแก้ภาพร่างเสียใหม่ให้คล้องจองไปกับลักษณะของหิน ซึ่งมีเค้าเป็นไหล่และแขนขวา ข้อศอกซ้าย เข่าซ้ายและขาซ้าย ขาขวาทั้งขาและชายโครงกับหน้าท้องซีกขวา

หลังจากทำงานไปได้สองสามครั้ง ข้าพเจ้าเกิดความคิดขึ้นอีกว่า ในต้นเดือนกันยายนคือประมาณอีกสามเดือนเศษต่อจากนั้น ข้าพเจ้าก็จะมีอายุครบห้ารอบ ถ้าสลักพระให้เสร็จทันฉลองในวันเกิดก็คงจะดีอย่างยิ่ง จึงเปลี่ยนแผนการเป็นรีบเร่งสลักแทนที่จะค่อยทำค่อยไป ส่วนที่คิดว่าจะทำแบบด้วยดินเหนียวก็เป็นอันพับไป ระหว่างทำงานที่หนองบัวลำภูวันไหนงานเสร็จเร็วข้าพเจ้าขออนุญาตหัวหน้าหน่วย (น.พ. สุพร เกิดสว่าง) ขับรถส่วนตัวไปที่วัดและทำการสลักได้วันละหนึ่งถึงสองชั่วโมง ครั้นเมื่อกลับมากรุงเทพ ฯ แล้วก็ออกไปในตอนปลายสัปดาห์ เช่นเมื่อไปรักษาพระอาจารย์ ได้ทำงานในวันเสาร์ประมาณเจ็ดแปดชั่วโมงและวันอาทิตย์ประมาณหกชั่วโมง งานก้าวหน้าโดยรวดเร็วน่าประหลาด ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าเพิ่งเคยจับเครื่องมือสลักหินเป็นครั้งแรก ตั้งแต่ตีค้อนลงไปครั้งแรกจนกระทั่งครั้งสุดท้ายไม่เคยเกิดความผิดพลาดอย่างเสียผลเลยสักครั้งเดียว บางคราวต่อยแรงเกินกว่าควร หินหลุดออกเป็นกระบิใหญ่ ใจหายวาบกลัวรูปจะเสีย แต่พอพินิจดูก็เห็นว่าอย่างนั้นเป็นการถูกแล้ว สรุปว่าตั้งแต่ต้นจนเสร็จงานไม่ต้องแก้ไขรูปเลย (นอกจากตอนที่แก้แบบ)

ลมฟ้าอากาศก็อำนวยอย่างน่าพิศวง เวลาที่ทำงานนั้นเป็นกลางฤดูฝน บางครั้งข้าพเจ้าก็ออกจากกรุงเทพ โดยไม่แน่ใจว่าจะได้ทำการหรือไม่ เพราะฝนอาจตกหนักจนทำไม่ได้ แต่ในจำนวน ๑๔ ครั้งที่ทำงาน มีเพียงครั้งเดียวที่เสียเวลาไปหนึ่งชั่วโมงเพราะฝนตก ในครั้งอื่น ๆ แม้บางทีท้องฟ้ามืดครึ้ม ฝนตกก็ที่อื่นและไม่ตกที่ในวัด มีสองสามครั้งที่ตกแต่ตกในระหว่างหยุดพักกลางวันและไม่ทำให้เสียเวลาทำงานเลย

ข้าพเจ้าได้รอการสลักพระเศียรและพระพักตร์ไว้ตอนหลังเพราะเห็นว่าเป็นงานยาก อยากทำในเมื่อค่อยมีความชำนาญขึ้นบ้างแล้ว ในการสลักส่วนอื่น ๆ ข้าพเจ้าอาศัยพระพุทธรูปแบบสุโขทัยปางลีลาองค์เล็กขนาดแปดนิ้วเป็นแบบ แต่พอถึงพระหัตถ์เห็นว่าแบบเล็กเกินไป มีลวดลายละเอียดไม่พอ จึงได้นำเอารูปจำลองพระพักตร์ของพระโพธิสัตว์ที่ข้าพเจ้าซื้อจากญี่ปุ่นไปใช้เป็นรูปแบบ "หน้ากาก" อัดด้วยกระดาษ (ปาปิเอร์มาเช่) ขนาดเท่าหน้าคน ลักษณะเป็นหน้าหญิงจีนหรือญี่ปุ่นสวยงามมาก

ในวันที่นำ "หน้ากาก" ไป ข้าพเจ้าได้แวะนมัสการพระอาจารย์ที่กุฏิตามเคย ยังไม่ทันจะพูดอะไรท่านก็กล่าวขึ้นว่าพระพักตร์นั้นต้องทำให้งดงาม จึงจะดึงดูดความศรัทธา สำหรับตัวท่านนั้นชอบแบบพระพุทธชินราช

ข้าพเจ้านึกในใจว่า พระพุทธชินราชนั้นตำนานกล่าวว่า เทวดาแปลงองค์มาสร้าง มือชั้นข้าพเจ้าขอเพียง "พระญี่ปุ่น" ก็พอแล้ว ในวันนั้นได้เร่งสลักพระพักตร์จนกระทั่งมืดโดยอาศัย "หน้ากาก" พระญี่ปุ่นเป็นแบบและขยายส่วนขึ้นประมาณครึ่งเท่า ข้าพเจ้าคิดว่าทำได้คล้ายแบบมาก

ครั้นพอเช้ารุ่งขึ้นไปทำงานต่อก็สะดุดใจว่า ภาพที่ทำไว้นั้นพระพักตร์กว้างกว่าและแป้นกว่าแบบมาก ความเห็นข้าพเจ้าเองว่า มีเค้าไปทางพระพุทธชินราชจริง ๆ

ส่วนพระและเณรในวัดตลอดจนญาติมิตรที่ได้ไปเห็นในภายหลัง บอกว่าคล้ายข้าพเจ้าเองบ้าง คล้ายน้องข้าพเจ้าบ้าง แต่พระพุทธรูปนี้เป็นภาพนูนแบน ดูคนละเหลี่ยมอาจเห็นแตกต่างกันบ้าง ข้าพเจ้าว่ามีเค้าพระพุทธชินราชมาก อย่างน้อยก็มากกว่าคล้ายพระญี่ปุ่น และตรงกับความประสงค์ของพระอาจารย์ด้วย

การสลักพระพุทธรูปได้เสร็จสิ้นลงในเวลา ๙ น. ของวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๑๑ ในเวลา ๑๐ น. วันนี้ก็ได้เริ่มพิธีสมโภชและพุทธาภิเษก เป็นอันเสร็จงานทันกำหนด รวมเวลาที่ใช้ในการสลัก ๑๒๕ ชั่วโมง ได้พระพุทธรูปสูง ๓๓๕ เซนติเมตร จากยอดพระเกตุมาลาถึงปลายพระบาท ภาพนี้เจ้าพระคุณพระธรรมจินดาภรณ์ วัดราชบพิธ ผู้เชี่ยวชาญเรื่องพระพุทธรูปเมื่อได้เห็นของจริงแล้ว กรุณาให้คำวิจารณ์ว่า "ในทางรูปลักษณะไม่มีที่ติ"

ข้าพเจ้ามีความยินดีมากที่พระพุทธรูปได้สำเร็จสมความปรารถนา แต่ข้าพเจ้ามิได้มีความผยองเลย เพราะมีความสำนึกอยู่ในใจว่า ความสำเร็จมิได้เกิดจากลำพังข้าพเจ้า แต่มีอิทธิพลหลายอย่างส่งเสริมอยู่ด้วย

ประการหนึ่ง คือคำแนะนำสั่งสอนของพระอาจารย์จวน วัดภูวัว ที่ให้นึกถึงพระรัตนตรัยไปด้วยในระหว่างสลัก คือตีค้อนลงครั้งหนึ่งนึก "พุท" ครั้งสองนึก "โธ" ครั้งสาม "ธัม" ครั้งสี่ "โม" ครั้งห้า "สัง" ครั้งหก "โฆ" แล้วเวียนกลับต้นอีก ทำเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ วิธีนี้ยังจิตให้เกิดสมาธิ เป็นพลังพิเศษอย่างหนึ่ง

ประการที่สองคือ บุญญาภินิหารของพระอาจารย์ขาว โดยข้าพเจ้าได้ตั้งใจสร้างพระถวายท่าน และถวายพระนามวา "พระพุทธบัณฑรนิมิต" ด้วยความกรุณาของพระสาสนโสภณ วัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งแปลว่า "พระพุทธรูปพระอาจารย์ขาวสร้าง"

ประการที่สาม คืออำนาจสัจจาธิษฐานซึ่งทางพระพุทธศาสนาถือว่ามีพลังพิเศษ อาจบันดาลอะไร ๆ ก็ได้

ประการสุดท้ายอาจมีอิทธิพลอะไรอื่น ซึ่งเราไม่อาจรู้ได้ มาคอยช่วยอีกส่วนหนึ่งด้วย ในเดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๑๑ ก่อนที่จะคิดลงมือสร้างพระพุทธรูป เพื่อนคนหนึ่งได้เอาดวงชะตาของข้าพเจ้าไปให้ผู้ชำนาญทางโหราศาสตร์ผู้หนึ่งตรวจ และท่านผู้นั้นได้ทายว่า "คนผู้นี้กำลังคิดสร้างอนุสรณ์สำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนาและจะทำสำเร็จ เพราะมีผู้ช่วยเหลือ"

"ผู้ช่วยเหลือ" นี้ท่านบอกใบ้ไปในเชิงว่า ไม่ใช่คนธรรมคา เพื่อนข้าพเจ้าคนนั้นไม่ทราบเรื่องที่ข้าพเจ้ากำหนดจะสร้างพระ และผู้ทายก็ไม่รู้จักข้าพเจ้าเลย ทำไมในดวงชะตาของข้าพเจ้าจึงมีเรื่องจะสร้างพระพุทธรูปด้วย ข้าพเจ้าถือว่าเป็นเรื่องน่าพิศวงอย่างยิ่ง

พระพุทธบัณฑรนิมิตนี้ ได้สัมฤทธิ์เป็นรูปร่างขึ้นแล้ว เป็นฝีมือของคน ๆ หนึ่ง ซึ่งไม่เคยฝึกฝนในทางสลักหินมาก่อนเลย ได้สำเร็จลงในเวลาอันรวดเร็วเกินคาด ด้วยความราบรื่นอย่างไม่นึกถึง แม้แต่ลมฟ้าอากาศก็ดูเหมือนจะเป็นใจด้วย และการสร้างก็มีผู้รู้ล่วงหน้าได้ด้วยวิธีของโหร ข้าพเจ้าคิดว่ามีความน่าอัศจรรย์หลายอย่างอยู่ในเรื่อง และหวังใจว่า พระพุทธรูปนี้จะสถิตอยู่สถาพรเป็นเครื่องส่งเสริมศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องเชิดชูเกียรติคุณของพระอาจารย์ขาวผู้ควรแก่การเคารพสักการะ และเป็นพยานของความกตัญญูกตเวทีของคนผู้หนึ่ง ซึ่งเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรมอันเป็นหัวใจแห่งคำสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า

บุญกุศลใด ๆ อันเกิดจากการสร้างพระพุทธบัณฑรนิมิตนี้ ข้าพเจ้าขออุทิศถวายพระอาจารย์ขาว อนาลโย ที่เคารพนับถืออย่างสูงสุด และขออุทิศแก่เวไนยสัตว์ทั้งปวง โดยเฉพาะแก่บุพการีของข้าพเจ้า ขอท่านที่มีจิตศรัทธาจงอนุโมทนาเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคตนั้นเทอญ.

....